PRATİK HAZIRLIK KİTABI

BİLGİ HAZİNESİ

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ (Akaid-Kelam)
Prof. Dr. Ali AKPINAR (Kur'ân-ı Kerîm)
Prof. Dr. Saffet KÖSE (Fıkıh-İlmihâl)
Doç. Dr. Adil YAVUZ (Hadis)
Yrd. Doç. Dr. Ali ÖGE (Tecvid)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜZEL (Siyer-İslâm Tarihi)

Editörler:
Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜZEL
Hasan Hüseyin SOFUOĞLU

PRATİK HAZIRLIK KİTABI BİLGİ HAZİNESİ

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ
Prof. Dr. Ali AKPINAR
Prof. Dr. Saffet KÖSE
Doç. Dr. Adil YAVUZ
Yrd. Doç. Dr. Ali ÖGE
Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜZEL
Hasan Hüseyin SOFUOĞLU

KİTAP DÜNYASI YAYINLARI

Yayın No: 71

19. Baskı

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayıncı Sertifika no: 16628

ISBN: 978-605-351-008-6

Teknik Hazırlık ve Kapak Tasarımı: Rûmî

Baskı, Cilt: Lord Matbaası
Davutpaşa Cad. Davutpaşa Emintaş San. Sitesi No: 103/430
Sertifika No: 22858

Aralık - 2012 / Konya

Kitap Dünyası Yayınları
Gazi Alemşah Mah. Mimar Muzaffer Caddesi No: 26
Meram - KONYA
Tel: 0 332 353 48 11 Faks: 0 332 352 70 90

(Şube) Alayköşkü cad. Küçük sk. Civan Han No: 6 / D: 4
Cağaloğlu - İSTANBUL

www.kitapdunyasi.com.tr
www.diyanetsinav.com
rumiyayincilik@yahoo.com
kitapdunyasikonya@gmail.com

- ❒ İmam Hatip ve Müezzin Kayyımlık Yeterlik Sınavı
- ❒ Yurtdışında Görevlendirilecek Din Görevlileri Seçimi Sınavı
- ❒ Hac Sınavı
- ❒ Kur'an Kursu Öğretmenleri Ünvan Değişikliği Sınavı
- ❒ Stajyer Kur'an Kursu Öğretmenleri Sınavı
- ❒ Stajyer Vaiz Sınavı, Müftülük, Şef, Uzmanlık Yükselme Sınavları
- ❒ Eğitim Merkezleri İhtisas Kursu Sınavları
- ❒ DİB ve Müftülüklerin Yaptığı Mülakatlar

PRATİK HAZIRLIK KİTABI

BİLGİ HAZİNESİ

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ (Akaid-Kelam)
Prof. Dr. Ali AKPINAR (Kur'ân-ı Kerîm-Tecvid)
Prof. Dr. Saffet KÖSE (Fıkıh-İlmihâl)
Doç. Dr. Adil YAVUZ (Hadis)
Yrd. Doç. Dr. Ali ÖGE (Tecvid)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜZEL (Siyer-İslâm Tarihi)

Editörler:
Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜZEL
Hasan Hüseyin SOFUOĞLU

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

Konya/Kadınhanı doğumlu. İlkokuldan sonra hafızlığını bitirdi. 1981'de Konya İmam-Hatip Lisesi'nden; 1984'te Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1981-1995 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çeşitli görevlerde bulundu. Yüksek Lisans'ını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Nübüvvet Öncesi Câhiliyye Toplumunun İtikadi Yapısı" adlı tez çalışmasıyla yaptı. Doktora'sını, "Kur'an'da Hidâyet ve Dalâlet" adlı teziyle aynı üniversitede tamamladı. Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ, 1995 yılında Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı'na Yardımcı Doçent olarak atandı. 1998 yılında Doçent, 2004'te Profesör oldu. 2009 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesine geçti.

Prof. Dr. Ali AKPINAR,

1963 yılında Konya'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Konya'da tamamladı. 1984 de Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. 1988 de S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tefsir ana Bilim Dalında Yüksek Lisans, 1993 de Doktorasını tamamladı. Yüksek Lisansta Kur'ân'ın Tefsirine Olan İhtiyaç, Doktorada Said b. Cübeyr ve Tefsîr İlmindeki Yeri adlı tezleri hazırladı. 1983-1995 yıllarında Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çeşitli görevlerde çalıştı. 1989-1993 yılları arasında Avusturya'da bulundu. 1995 tarihinde İnönü Üniversitesi Darende İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü-Tefsîr Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi oldu. 1996 da Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesine geçti. 11.07.97-09-05-2003 tarihleri arasında Dekan Yardımcısı, 14/02/2005 13/02/2008 tarihleri arasında Temel İslam Bilimleri Bölümü Başkanı olarak görev yaptı. 22. 11. 1999 da Doçent, 2005 de Profesör olan Akpınar, 2009 Nisan'ında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesine geçti. 2011 yılında ise Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığına atandı.

Prof. Dr. Saffet KÖSE

1964 Balıkesir doğumlu, Balıkesir İHL (1982) ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (1986) mezunu. Aynı üniversitede yüksek lisans (1988) ve doktorasını (17 Ocak 1994) tamamlamış olup, 1986-1992 yılları arasında Türkiye Diyanet Vakfına bağlı İslam Araştırmaları Merkezinde (İSAM) çalıştı. 1992 yılından itibaren Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak vazifeye başladı. Bir müddet ilmi araştırmalarda bulunmak amacıyla Mısır'da bulundu (Ocak-Haziran, 1994). 18 Mart 1996 tarihinde yardımcı doçent, 1997 yılında doçent, 27 Mart 2003'te de Profesör oldu. 1999-2002 öğretim yıllarında Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde üç yıl süreli olarak dekan yardımcısı ve öğretim üyesi olarak görev yaptı. Buradaki çalışmaları sebebiyle Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim şurasınca Faxr-ı Ferman'la ödüllendirildi. Halen SÜ İlahiyat Fakültesi'nde İslam Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesidir. Üniversite senatosunda Fakülte temsilcisi olarak bulunmuştur (2003-2006). Bunlara ek olarak imkansız gençleri evlendirmek amacıyla kurulan ve bu güne kadar yüzlerce gencin evlendirildiği "Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı" mütevelli heyeti başkanlığı görevini sürdürmekte, İlahiyat Fakültesi Vakfının kurucuları arasında yer almakta ve halen bu vakıfta üyeliği devam etmektedir. İngilizce ve Arapça bilmektedir.

Doç. Dr. Adil YAVUZ

1985 SÜ İlahiyat Fakültesi mezunu. 1986-1997 MEB okullarında öğretmenlik görevi. 1997 SÜ SBE Araştırma Görevlisi. 1998-99 Ürdün'de Dil Eğitimi ve Alanıyla İlgili Araştırmalarda bulundu. 2002 SÜ İlahiyat Fakültesi Arş. Görevlisi. 2004 Hadis ABD Yrd. Doç. Dr. Öğretim üyesi. 2008 SÜ İlahiyat Fakültesi Hadis ABD Doç.Dr. Öğretim üyeliği.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜZEL

13.09.1968 yılında Konya Akören ilçesine bağlı Alan köyünde doğdu. Lise tahsilini 1987 yılında Konya İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 1993 yılında Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesinden mezun olan Güzel, aynı yıl S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünün İslâm Tarihi Bilim Dalı'nda akademik çalışmalarına başlayıp "Abbasî Halifesi Mehdî ve Siyasî Yönü" adlı doktora teziyle 2002 yılında doktor oldu. Gaziantep Nurdağı Lisesi, Mardin Anadolu Lisesi ve Meram Dr. Ali Rıza Bahadır Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Halen A.Ü. İlâhiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Ana Bilim Dalı – İslâm Tarihi Bilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Orta öğrenim yıllarında yazın hayatına başlayan ve değişik türlerde açılan edebî yarışmalarda dereceleri bulunan Güzel'in çeşitli gazete ve dergilerde makaleleri yayımlanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Ali ÖGE

1973 Yılında Konya'da doğdu. Şems-i Tebrizi Camiinde tamamladığı hafızlık ve " aşere-takrib" eğitiminin ardından Konya İmam Hatip Lisesini 1994 yılında bitirdi. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 1998'de mezun oldu.

1997 yılında Diyanet İşleri Başkanlığının açmış olduğu imtihanı kazanarak İmam-Hatip olrak göreve başladı. 1998-2000 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Konya'da bulunan Selçuk Eğitim Merkezi'ni başarıyla tamamladı. Kurul kararıyla Elazığ Harput Eğitim merkezine öğretmen olarak tayin edildi. Vaizlik görevinde de bulunan Ali Öge, 16.08.2011 tarihinde Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesine " Kur'an-Kerim Okuma ve Kıraat"ana bilim dalına yardımcı doçent olarak atandı.

2000 yılı itibariyle haftalık televizyon ve radyo proğramlarına katıldı. mehir bülteni'nin editörlüğünü ve Makalat isimli derginin yazı işleri müdürlüklerini yaptı. Konya İl Müftülüğü tarafından çıkarılan dergilerin editörlüklerinde ve yayın kurullarında görev aldı. Arapça ve ingilizce bilmektedir. Hali hazırda Konya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Hasan Hüseyin SOFUOĞLU

1964'te Konya'da doğdu. Konya İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler bölümünü bitirdi. Anadolu Üniversitesi İlahiyat önlisans bölümünden mezun oldu. Şu anda İlahiyat Lisans Tamamlama Programına devam etmektedir. Türkiye yazarlar birliği üyesidir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Diyanet İşleri Başkanlığı son yıllarda yeni personel alımı, görevlendirilmesi, görevde yükseltme ve eğitim merkezlerine öğrenci alımlarına yönelik sınavlar yapmaktadır. Bu sınavlara hazırlanan adayların en çok sıkıntı çektiği hususlardan biri sınavlara hazırlanmak için kaynak bulamayışıdır. Ya da sınavlarda çıkacak soruların onlarca kitapta yer alması; okurlarımızı bu kaynaklara ulaşmada zorlamaktadır. Bizlerde bu sınavlara katılacak okurlarımıza kitap kitap bilgi aramaktansa çoğu bilgileri tek kitap altında toplandığı bir kitabın ihtiyaç olduğunu düşünerek böyle bir çalışma içerisine girdik.

Kitabımızdaki bilgileri sağlıklı olması açısından Diyanet işleri Başkanlığının yayınlarından özellikle Diyanet Vakfı İlmihali kaynak alınmıştır ayrıca İlahiyat fakültelerimizde okutulan ders kitaplarından da faydalanılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığının yapacağı sınavların kimler için yapıldığını ve bu sınavlara girecek adayların hangi konulara çalışması gerektiğini şöyle başlıklandırabiliriz.

YETERLİK SINAVI. Diyanet İşleri Başkanlığında Vaizlik, Stajyer Kur'an Kursu Öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve Müezzin-Kayyımlık dallarında yeni görev almak isteyen adaylar için önce yeterlik yazılı sınavına girme şartı koymuştur Yazılı sınavdan 70 ve üzeri puan alanlar daha sonra sözlü uygulamalı sınava çağırılıyordu geçtiğimiz yıllarda.

MBSTS. Mesleki Bilgiler Seviye Tespit Sınavı ise halen Diyanet İşleri Başkanlığında çalışan görevlilere yöneliktir. Başka bir yere görev yerine nakil isteyenler, Hac yolculuğunda görev almak isteyenler, Yurtdışı hizmetinde görevlendirilmek için müracat edecekler de MBSTS sınavına katılmak zorundadırlar.

Kitabımıza göre sınavlara girecek adayların şu bölümlere göre çalışmalarını tavsiye ederiz. Önceki yıllarda yapılan sınavlara göre edindiğimiz izlenim sonuçları bilgi olarak ve şema olarak aşağıda yer almaktadır. Soru dağılımları kesinlik arzetmeyip bazı yıllarda değişiklik gösterebilmektedir.

İMAM HATİP VE MÜEZZİN KAYYIMLIK YETERLİK SINAVINDA: 1. Ünite (Akaid) , 2. ünite (Kur'an-ı Kerim), 3. ünite (Tecvid) , 5. ünite (siyer) 7. ünite (Temizlik, abdest, Namaz) ünitelerinden daha fazla soru sorulmakta, yine 8. ünite (oruç), 9. ünite (Zekat), 10. ünite (Değişik fıkhı konular), 11. ünite (hac İlmihali) 12. (İslami kavramlar, İslam medeniyeti) ünitelerinden de sorular yer almaktadır. .

MBSTS, NAKİL SINAVINDA. 1. Ünite (Akaid) , 2. ünite, (Kur'anı Kerim) 3. ünite (Tecvid) , 4. ünite (Hadis Usülü ve Hadis yorumu) 5. ünite (Siyer-Peygamberler) 7. ünite (Temizlik, abdest, Namaz) ünitelerinden daha fazla soru sorulmakta, yine 6. ünite (Fıkıh usülü) 8. ünite (oruç), 9. ünite (Zekat), 10. ünite (Değişik fıkhı konular), 11. ünite (hac İlmihali) 12. ünite (İslami kavramlar, İslam medeniyeti), 14. ünite (Dib mevzuatı), 15. Ünite (Memurlar Kanunu ve Anayasa), 18. (Felsefe, Sanat ve edebiyat akımları) ünitelerinden de sorular yer almaktadır. .

YURTDIŞINDA GÖREVLENDİRİLECEK DİN GÖREVLİLERİ SEÇİMİ SINAVINDA: 1. Ünite (Akaid) , 2. ünite, (Kur'anı Kerim), 4. ünite (Hadis Usülü ve Hadis yorumu) 5. ünite (siyer) 7. ünite (Temizlik, abdest, Namaz), 13. (dinler tarihi), 19. (insani ilişkiler, İletişim, Hitabet) ünitelerinden daha fazla soru çıkmakta, yine 3. ünite (Tecvid) 6. ünite (Fıkıh usülü) 8. ünite (oruç), 9. ünite (Zekat), 10. ünite (Değişik fıkhı konular), 11. ünite (hac İlmihali) 12. ünite (İslami Genel Kültür ve Kavramlar) , 14. ünite (D.İ.B. tevzuatı) 15. (Memurlar Kanunu), 16. ünite (Genel bilgiler, coğrafya, Kimya Fizik) , 17. ünite (Tarih-İnkilap Tarihi) ünitelerinden de soru çıkmaktadır.

HAC SINAVINDA 1. Ünite (Akaid) , 2. ünite, (Kur'anı Kerim), 4. ünite (Hadis Usülü ve Hadis yorumu) 5. ünite (siyer) 7. ünite (Temizlik, abdest, Namaz), 11. ünite (hac İlmihalinden ¼ oranında soru). 19. ünite, (insani ilişkiler, İletişim, Hitabet) ünitelerinden daha fazla soru çıkmakta, yine 3. ünite (Tecvid) 6. ünite (Fıkıh usülü) 8. ünite (oruç), 9. ünite (Zekat), 10. ünite (Değişik fıkhı konular), 14. ünite (D.İ.B. tevzuatı) 15. (Memurlar Kanunu), 16. ünite. (Genel Kültür,)17. . (Tarih-İnkilap Tarihi ünitelerinden sorular çıkmaktadır.

KUR'AN KURSU ÖĞRETMENLERİ UNVAN DEĞİŞİKLİĞİ SINAVANA GİRECEK OLANLAR 1. Ünite (Akaid) , 2. ünite, (Kur'anı Kerim), 3. ünite (Tecvid). 5. ünite (siyer) 7. ünite (Temizlik, abdest, Namaz), 11. ünite (hac İlmihali) 13. (dinler tarihi) ünitelerinden daha fazla soru çıkmakta,yine 4. ünite (Hadis Usülü ve Hadis yorumu). 8. ünite (oruç), 10. ünite (Değişik fıkhı konular), 11. ünite (hac İlmihali), 12. ünite (İslami Kavramları)ndan sorular yer almaktadır.

STAJYER KUR'AN KURSU ÖĞRETMENLERİ SINAVINA GİRECEK OLANLAR 1. Ünite (Akaid) , 2. ünite, (Kur'anı Kerim), 3. ünite (Tecvid). 5. ünite (siyer). 7. ünite (Temizlik, abdest, Namaz), 10. ünite (Değişik fıkhı konular), 19. ünite (İletişim, Hitabet, ahlak, insani ilişkiler) ünitelerinden daha fazla soru çıkmakta, 8. ünite (oruç), 9. ünite (Zekat-Sadakai Fıtr),. . 11. ünite (hac İlmihali), 12. ünite (İslami Kavramları)ndan sorular yer almaktadır.

STAJYER VAİZ SINAVINA GİRECEK OLANLAR, 1. Ünite (Akaid) , 2. ünite, (Kur'anı Kerim), 3. ünite (Tecvid), 4. ünite (Hadis Usülü ve Hadis yorumu) 7. ünite (Temizlik, abdest, Namaz), 10. ünite (Değişik fıkhı konular), 14. ünite D.İ.B. mevzuatı) 19. ünite (İletişim, Hitabet, ahlak, insani ilişkiler) ile Arapça çevirilerden daha fazla soru çıkmakta, 5. . ünite (siyer), 6. ünite (Fıkıh usülü), 8. ünite (oruç), 9. ünite (Zekat-Sadakai Fıtr),. 11. ünite (hac İlmihali), 12. ünite (İslami Kavramları), 13. ünite (Dinler Tarihi), 15. (Memurlar Kanunu), 16. ünite. (Genel Kültür,)17. . (Tarih-İnkilap Tarihi) 18. ünite (Felsefe, Sanat, Edebiyat Akımları), ayrıca Edebi şahsiyet ve İslam alimlerinden sorular çıkmaktadır.

EĞİTİM MERKEZLERİ İHTİSAS KURSU SINAVLARINA girecek olan adaylara Arapça ağırlıklı olmak üzere, Hadis Usülu, Tefsiri Usülü, Fıkıh Usülü, Kelam, Siyer, Mevzuatla ilgili sorular çıkmaktadır.

Bu eserin sadece Diyanet işleri Başkanlığının yapacağı sınavlara girenler için değil, aynı zamanda Hak din olan İslamın temel kavramlarını öğrenmenin bütün müslümanlar için bir hazine niteliği taşıdığına inanıyoruz. Bunun için bütün kardeşlerimiz bu kitaptan istifade edebilir. Bu zorlu sınavda adayların başarısında bu eserimizle eğer faydalı olabildiysek kendimizi bahtiyar hissederiz.

Şunu iddia edebiliriz ki, Diyanet İşleri Başkanlığının önceki yıllarda yaptığı Yeterlik, Hac Sınavları, Yurtdışı sınavları, Yükselme sınavlarında çıkan soruların cevaplarını büyük çoğunluğunu bu kitapta bulabilirsiniz. Piyasada bilgi ve kavramlar örnek testleriyle doyurucu en fazla bilgiyi içeren kitaplardan birisininin bu kitap olduğuna inanıyoruz. Bunu başka kitaplarla kıyasladığınız zaman farkı açıkca görebilirsiniz. Eserimizde sehven yanlış bilgi verilmişse okurlarımızın yayınevi adresine, e-mail ya da telefenuna bilgi vermelerini hassaten istirham ederiz.

ÖNEMLİ NOT

Bazı cümlelerin sonunda (*) işareti o cümledeki bilgiden daha önce Diyanet İşleri Başkanlığının yapmış olduğu Yeterlik ve Mbsts (Hac ve Yurtdışı gibi) sınavlarda çıktığını göstermektedir.

Cümlenin sonunda (**) işaereti varsa o cümledeki bilginin Müftülük Yükselme, Vaizlik Yükselme, ya da Eğitim İhtisas kursları sınavında soru olarak çıktığını ifade etmektedir.

Sınavlara girecek okuyucularımıza başarılar dileriz.

Gayret bizden, Başarı Allah'tandır. (Ve ma tevfigu illa billah)

Kitap Dünyası Yayınları

1. ÜNİTE

AKAİD-KELÂM

(Ortak Konu. Diyanet İşleri Başkanlığının yapmış olduğu bütün sınav çeşitlerinde bu konulardan soru çıkmaktadır.)

Akâid: Arapçada akd kökünden türetilmiş olan akîde kelimesinin çoğuludur. Akide, sözlükte *"gönülden bağlanılan, düğüm atmışçasına sağlam inanılan şey"* demektir. Dinî literatürde akîde, inanılması şart olan iman esası anlamına gelmektedir. İslâm dininde iman esaslarını konu edinen ilmi disipline *akaid ilmi* denmiştir. Dinin pratik hükümlerini değil de, teorik hükümlerini içermektedir. İman esaslarını konu edinirken hem nakli hem de akli yöntemi kullanmıştır. Dinin inanç esaslarından herhangi bir tartışmaya girmeden söz eden bir ilimdir. Ayrıca şu isimlerde verilmiştir:

el-Fıkhu'l-Ekber: Kelâm ilmi için kullanılan bir ifadedir. İmam Ebû Hanife bu ifadeyle Kelâmi konuları incelemiştir. Ayrıca onun risalelerinden birisinin adı da el-Fıkhu'l-Ekber'dir.

Tevhid ve Sıfat İlmi: Temelde Allah ve O'nun sıfatlarıyla ilgili sorunlar üzerinde yoğunlaşıldığı için bu isim verilmiştir. Kelam tarihinde bu konularla ilgili yazılan risaleler, Tevhid Risaleleri olarak da anılmışlardır.

Kelâmın geçirdiği evrelerin belli bir aşamasında Kelâmcılar, inanç esaslarını ve Kelâmın ilgi alanlarına giren konuları, ilahiyat (Allah ile ilgili meseleler), **Nübüvvet** (peygamberlikle ilgili meseleler) ve Sem'iyyât (ahiret ile ilgili meseleler) olmak üzere üç ana başlık altında ele almışlardır. Bu üç ana başlığa Usulü Selase (üç temel ilke) adı verilmiştir. Sistematik Kelamla ilgili kitapların çatısı bu üç bölümden oluşmuştur.

Usûlu'd-Din: İslâm dininin temel prensiplerini konu edinmiştir. Dinin inanç ilkelerine asli hükümler, bu asli hükümlerden söz eden ilme de usûlü'd-din denilmiştir. Dinin uygulamalı yönü üzerinde duran fıkha karşılık gelmektedir, dinin hem kuramsal hem de uygulamalı yönünü içermektedir.

Nazar ve İstidlâl İlmi: Kelâm ilmine nazar ve istidlal ilmi de denir. Giriş kısmı ile ilahiyat konularında Kelâmcıların düşünmeleri, akıl yürütmeleri ve akla dayalı çıkarsamalarda bulunmaları, Kelâmın bu isimle anılmasının sebebidir. Kelâm ilmi, "Allah'ın zat ve sıfatlarından, peygamberlikle ilgili konulardan, başlangıç ve sonları bakımından varlıkların durumlarından İslâm'ın temel nasları doğrultusunda söz eden ilim" olarak tanımlanır. Tanıma *"başlangıç ve sonları bakımından"* kaydı Kelâm'ı tabii bilimlerden; *"İslâm'ın temel nasları doğrultusunda"* kaydı da felsefeden ayırmak için konulmuştur. . Kelâm,

amaçları açısından da "kesin delillere dayanarak muhaliflerin ileri sürdüğü şüphe ve itirazları ortadan kaldırmaya ve bu yolla İslâm inançlarını ispatlamaya çalışan ilim" olarak tanımlanır.

Kelâm Okumanın Faydaları

Her ilmin gerçekleştirmek istediği bir gayesi vardır. Kelâm ilmi de bu gayelerden müstağni değildir. Kelâm okumak insana, gönülden gelen bir kabulle haşyet duygusu verir ve Allah'ın denetimi altında olduğu inancını diri tutmasını sağlar. Öte yandan özellikle İslâm'ın fikrî yönünü iyi kavramış ve itikadî hükümleri çağın isteklerine göre bilimsel düzeyde yorumlama becerisi kazandıran mütefekkir insanların yetişmesini amaçlar. Nitekim mütekellimler yazmış oldukları eserlerinde bu büyük gayelerin yanında tali gayeler üzerinde de durmuşlardır.

Bunlardan ilki, Kelâm tahsiliyle meşgul olanlarla ilgilidir. Bu bağlamda Kelâmla uğraşmak, insanı taklit düzeyinden kurtarıp araştırma yoluyla elde edilen kesin bilgi düzeyine çıkarır.

Bir diğeri, doğru yolu arayanları aydınlatmak ve inatçıları da susturmaktır. Ayrıca, inanç esaslarını, yanlış yoldakilerin ortaya attıkları şüphelerle sarsılmaktan korur.

Bir başka amaç da tamamen İslâmî ilimlerle alakalıdır. Diğer İslâmî ilimler Kelâm ilmine istinat eder. Çünkü Kelâm ilmi, davranışlar alanında insanın niyet ve inancını kuvvetlendirir. Elbette bu ilmin nihaî amacı dünyada mutluluğu ve ahrette de kurtuluşu elde etmektir. Bununla birlikte Kelâm konuları entelektüel düzeyde tartışma alışkanlığı olmayan ya da bu tür eğilimler taşımayan insanlara tavsiye edilmez.

Kelâm İlminin Yöntemi

Kelâm ilminin yöntemi, akılla nakli uzlaştırmaya dayanır. Gerek öncekiler (mütekaddimin), gerek sonrakiler (müteahhirin) ve gerekse *Yeni İlm-i Kelâm* dediğimiz dönemlerde mütekellimler inanç meselelerinde hem aklî ve hem de naklî delilleri kullanmışlardır. Konuların durumuna göre akıl ve nakil alanlarının öncelik ve sonralığı ya da te'lifi mümkün olmuştur. Kelâmî araştırmalarda bazı mütekellimler, aklî delile daha geniş bir alan açarken, nakli delil alanında sınırlandırıcı bir tutum izlemişlerdir. Ayrıca Kelâm'da; tümevarım, tümdengelim, temsil, bilinenden hareketle bilinmeyenin bilgisine ulaşma anlamında nazar, şâhidin gâibe delil getirilmesi, mukaddimelerden sonuçlara varmak, sebr ve taksim, ittifak edilenle ihtilaf edilen üzerine istidlâl, delilin bâtıl olmasıyla ispatlanan düşüncenin de bâtıl olması, bir şeyin benzerinden hareketle doğruluğuna ve imkânsızlığına delil getirilmesi gibi aklî ve mantıkî yöntemler kullanılmıştır. Her ne kadar aklî delillere dayanılmışsa da, asla Kur'ân ve mütevâtir haber gibi naklî delillerden de vareste kalınmamıştır.

İMAN

Güven içinde bulunmak, korkusuz olmak anlamındaki emn (eman) kökünden türeyen iman, "güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak"

manasına gelir. Terim olarak "peygamberlerin Allah'tan getirdiği hususlarda onları tasdik etmek ve onlara yürekten inanmak" demektir. Bu inanca sahip olanlara mümin denir.

İmanın hakikati ve özü kalbin tasdikidir. Kalbin tasdiki imanın değişmeyen asli unsurudur. İmanın dille söylenmesi yani ikrar, imanın bir parçası değil, adeta onun dünyevi şartıdır. Diliyle Müslüman olduğunu söyleyen kimseye Müslüman muamelesi yapılır.

Demek ki kalbin tasdiki, imanın temel rüknüdür. Dilin ikrarı da bu asıl ve gerçeğin tanınmasını sağlayan bir şarttır. Dille ikrar, vefat eden kimseye, İslam'ın ahkâmını tatbik etmekte kolaylık sağlar.

İMANIN SINIFLANDIRILMASI

İman sınıflaması yaparken temel olarak iki husus öne çıkmaktadır. Bunlardan birisi iman edilecek hususların neler olduğu konusudur.

İman edilen şeyler açısından iman 2 şekilde sınıflandırılır:

a- İcmâlî İman: İnanılması gereken hususlara kısaca toptan inanmaktır. Kelime-i şehadet ve tevhid olarak bilinen hususları kalben tasdik etmektir. Bunları söyleyen kimse İslam'a girmiş ve Müslüman olmuş sayılır.

b- Tafsilî İman: İman esasları olarak bilinen tüm hususlara ayrıntılı bir şekilde inanmaktır. Mesela; ahirete iman, meleklere iman, kitaplara iman ayrıca kitapta beyan edilen farzlar ve haramlara iman vs. tafsilî imanın içerisine girmektedir. Kısaca iman edilecek hususlara tek tek ve ayrıntılı olarak inanmaya tafsilî iman denir.

İman eden kimse açısından iman ikiye ayrılır:

a-Taklidî İman: Herhangi bir araştırma olmadan, delil ve doğruluğu kesin olan bilgiye dayanmaksızın bir kimsenin ana-baba, hoca, çevre v.s unsurların etkisinde kalarak bir şeylere inanmasına taklidî iman denilmektedir. Ehl-i sünnete göre mukallidin imanı caizdir.

b-Tahkikî İman: Kesin delillere, doğru bilgiye ve araştırmaya dayalı olarak yapılan imana ise istidlâli ya da tahkikî iman denilmektedir. Ehl-i Sünnet inancına göre böyle birinin imanı daha muteberdir.

İmanda Artma ve Eksilme:

İmanı, dil ile ikrar, kalb ile tasdik ve organlarla amel diye tanımlayan, ameli imandan bir cüz sayan *Haricilik, Mutezile, Zeydiye ve Selefiyye* gibi anlayışlara göre iman keyfiyet ve kemiyet yönünden eksilir ve artabilir. Bunlara göre yapılan salih ameller imanı artırır. İşlenen günahlar ise, imanı eksiltir.

Ehli Sünnete göre inanılacak şeylerde bir artma ve eksilme söz konusu olmadığından imanda da bu anlamda bir artma ve eksilme söz konusu değildir. Bazılarının imanı ilme'l-yakin olurken, bazılarının imanı hakka'l-yakin, bazılarının imanı da ayne'l-yakin mertebesinde olabilir. İşte bu açılardan bakıldığında imanın niteliğinde bazı değişiklikler yaşanabilir. Fakat inanılacak şeyler hususunda imanda artma ve azalma olmaz. Artma ve eksilme, kuvvet, zayıflık ve tafsil bakımından olur.

İman - İslâm İlişkisi:

Lügat anlamları itibariyle iman, tasdik etmek, benimsemek, inanmak gibi anlamlara gelirken; İslâm kelimesi ise, itaat etmek, boyun eğmek bir şeye bağlanıp teslim olmak anlamlarına gelmektedir.

Kavramsal olarak İslâm ; Allah'a itaat etmek, Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav.) 'in din olarak bildirmiş olduğu şeylerin tamamını benimseyip kabul etmek anlamındadır.

Mâtürîdî anlayışta iman ile İslâm aynı anlamda kabul edilmiştir. Bu bağlamda her mü'min müslümandır, her müslüman mü'mindir. İman olmadan yapılacak iyilikler ve salih ameller insanı kurtuluşa götürmez.

Ehl-i Sünnetten Eş'arîler ile bazı Maturîdîler ise İslâm ile imanın ayrı ayrı şeyler olduğunu söylemişlerdir. İman ile İslâm'ı ayrı ayrı olarak kabul edenler bu ayetlerde ve hadiste geçen hususu temel alarak, imanın kalp ile tasdik etmek olduğunu, İslâm'ın ise emir ve nehiylere bedenen uymak suretiyle yaşamak olduğunu beyan etmişlerdir.

İman -Amel İlişkisi:

Ehl-i Sünnet âlimlerinin hemen tamamı imanın hakikatini kalbin tasdiki olarak ele almışlardır. Bu nedenle amel konusu imanın bir parçası olarak görülmemiştir. Yani bir kimse iman esaslarına kalben tam olarak inanmış olsa o kimsenin mümin olarak isimlendirilmesi için bu yeterli görülmüştür. Şu da unutulmamalıdır ki, imanın muhafazası, amellere devamla mümkündür.

Tasdik ve İnkâr Bakımından İnsanlar:

İnsanlar tasdik ve inkâr açısından dört grupta incelenebilirler.

a) Mü'min; Allah'a, Hz. Peygamber'e ve O'nun haber verdiği şeylere yürekten inanıp, kabul ve tasdik eden kimseye denir.

b) Kâfir: İslâm dininin temel prensiplerine inanmayan, Hz. Peygamber'in Yüce Allah'tan getirdiği kesin olan ve tevâtür yoluyla bize kadar ulaşmış bulunan esaslardan (zarûrât-ı dîniyye) bir veya birkaçını yahut da tamamını inkâr eden kimseye denir. Kâfir sözlükte "örten" anlamına gelmektedir. Gerçek ve doğru inancı örttüğü, yanlış şeylere inandığı için böyle kimselere kâfir denmiştir.

Küfür Şu Kısımlara Ayrılır:

1- Küfr-i İnkârî: Allahı, Hz. Peygamberi ve O'nun Allah'tan getirmiş olduğu esasları kişinin kalbiyle kabullenmemesi, diliyle de inkâr etmesidir.

2- Küfr-i Cühûdî: Allahü Teâlâ'ya, Kur'ân-ı Kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkça bildirilmiş, inanılması lâzım olan şeylere inanmamakta bilerek inâd etmektir. Aşırı derecede kibir, makam ve mevki sevgisinden kaynaklanır. Fir'avun ve ona tâbi olanların küfrü böyledir.

3- Küfr-i İnadi: Hakikati bildiği halde inadından dolayı kabullenmemektir. Küfr-i inâdî ile mürted (dinden çıkan) olanların, tövbe etmeleri için yalnız Kelime-i şehâdet söylemeleri kâfi değildir. Küfre sebeb olan şeyden de tövbe etmeleri lâzımdır. Erkek veyâ kadın herhangi bir Müslüman,

âlimlerin söz birliği ile bildirdikleri bir sözün veya işin küfre sebep olduğunu gerek ciddî ve gerekse güldürmek maksadıyla söylerse ya da bütün bunlar küfr-i inadi içierisine girer. Böyle bir kimsenin imanı tamamen gider.

4- Küfr-i Nifakî: Kişinin inanılması gereken şeyleri, diliyle söylemesi, fakat kalbiyle tasdik etmemesidir. Münafıkların küfrü gibi.

5-Küfr-i Cehli: Kişinin Allah'a ve Resülüne iman etmesiyle birlikte, cehaletten dolayı zaruret-i diniyyeden olan şeyleri inkâr etmesidir. Günümüzde en yaygın olan küfür çeşididir. Cehaleti sebebiyle kişi sadece belli bir süre mazur sayılabilir. Onun için her müslümanın akâid gibi ilimleri öğrenmesi farz-ı ayındır. Bazı İslam âlimleri hangi sözün insanı dinden çıkaracağı ile ilgili kitaplar yazmışlardır. Bunlara "elfâz-ı küfür" risaleleri denmektedir.

Elfâz-ı Küfür (Küfür Sözler):

Elfâz, söz anlamındaki "lafız" kelimesinin çoğulu olup sözler anlamına gelir. Arapça'da elfâz, küfür kelimesiyle birleşip terkip haline gelince; îmândan çıkıp küfre girmeye sebep olan sözler anlamını kazanır. Kur'ân-ı Kerim'de elfâz-ı küfür teriminin müterâdifi olarak "*kelimetü'l küfr*" (küfür sözü) kavramı kullanılmıştır. (9/Tevbe, 74). İmânın temel prensipleri olarak ifâdesini bulan, Allah'ı, melekleri, kitapları, peygamberleri, kaderi (hayır ve şerrin Allâh'ın yaratması ile meydana geldiğini) ve âhiret gününü ya da Kur'ân'ın âyetlerinden herhangi birini yalanlayan ve inkâr edenler veya alay konusu yapıp küçümseyenler, Allah'a iman veya ibadetinde ortak koşanlar, iman esaslarını kalpleri ile tasdik etmeyenler küfür eylemini gerçekleştirmiş olurlar.

Genel olarak küfrü gerektiren söz ve ifadelerin oluşması için şu kriterlerden birine uyması gerekir:

1- Allah'ın zâtı, sıfatları ve fiilleri konusunda uluhiyet makamı ile bağdaşmayan ve tevhit prensibine aykırı düşen her türlü söz ve fiiller.

2- Hz. Muhammed başta olmak üzere bütün Peygamberlerin getirdikleri vahyi inkâr etmek veya peygamberlerden birini kabul etmemek ya da onları küçümseyen veya alaya alan bir davranışın içine girmek.

3- Kur'ân'ın tamamını veya bir kısmını inkâr etmek, ondaki iman, ibadet, ahlâk ve sosyal hayat ile ilgili hükümlerin yetersiz olduğunu iddia etmek veya haram kıldıklarını helal, helal kıldıklarını da haram kabul etmek. Ancak bu tür sözlerin hüküm ifade etmesi için bu sözleri söyleyenlerin buluğ çağına ermeleri, sarhoşluk, uyku ve ikrah gibi hallerden uzak bulunmaları gerekir. (F.K.) (Dini Kavramlar Sözlüğü. D.İ..B.)

Efâl-i Küfür (Küfür İşler):

Ana hatlarıyla küfrü gerektiren şey dört tanedir:

1- İnkâr: İslâm'ın kati bir hükmünü inkar etmektir. Bir başka ifade ile İslâm'ın sübutu kati ve manaya delaleti kati bir hükmünü inkâr etmektir. Kati hükümden maksat, Kur'ân âyetleri ve mütevatir hadislerdir.

2- İstihfaf: İslâm'ın hükümlerini hafife almaktır. Dini hükümleri, vahyi, kutsal değerleri, emirleri ve yasakları küçümseme özelliği taşıyan söz ve

davranışlar demek olup, insanı küfre kadar götürebilecek bir durumdur.

*3- **İstihza:*** İslâm'ın hükümleriyle alay etmek, dalga geçmektir.

*4- **İstihlal:*** Kati/kesin olan bir haram hükmü helal saymak ya da helali haram saymaktır.) Mesela içkinin helal olduğunu iddia etmek gibi...

*c- **Münafık:*** Allah'ın birliğini, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve onun, Allah'tan getirdiklerini kabul ettiklerini söyleyerek, müslümanca yaşarmış gözüküp de, kalpten inanmayan kimselere denir.

Münafıklığın Türleri:

*1- **İtikâdî Münafıklık**:* Herhangi bir kişinin Müslüman olduğunu söz ve davranışlarıyla dile getirdiği halde kalbiyle inkâr etmesine denir. Böyle bir kimse dinden çıkar. Gideceği yer de cehennemin en alt tabakasıdır.

*2- **Amelî Münafıklık**:* Bundan maksat, küfür olmaksızın münafıklık alametlerinden herhangi birisini işlemektir. Bu tür münafıklık insanı dinden çıkarmaz. Mesela, konuştuğu zaman yalan söyleyen, söz verdiği zaman sözünde durmayan, kendisine bir şey emanet edildiği zaman ihanet eden. İşte bu durumda olan kişi iman ile birlikte münafıklığın bu saydığımız özelliklerini bir arada taşımaktadır. Her ne kadar ameli nifak kişiyi dinden çıkarmasa da küfür sınırına yaklaştırabilir. Bu konuda azami derecede hassasiyet göstermek gerekir.

d- Müşrik

Şirk, Allah'ın varlığı yanında O'nun ortağı olduğunu kabul etmek, O'ndan başka ilah tanımak, onlara inanmak ve Allah'tan başkasına ibadet etmektir. Allah'ın zatı, sıfatları ve fiillerinde ona ortak koşan kimselere de müşrik denilir. Şirkte, Allah ilah kabul edilmekle birlikte O'nun kadim niteliklerinin bir başkasına verilmesi vardır. Müşrikler, mü'minlerin içinden çıkarlar. Bu sebeple şirk inkâr, müşrik de kâfir kapsamı içerisine girer. Yüce Allah, şirkin dışında müminlerin bütün günahlarını affedeceğini şöyle vaat eder: "Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur. " (4/Nisa 48.)

Şirkin Çeşitleri:

*1- **Şirk-i İstiklâl**:* Birbirinden bağımsız ve ayrı ayrı işleri gördüğüne inanılan iki ilahın varlığını kabul etmektir. (Bkz. Nahl 16/51). Taşa, toprağa tapmak gibi. Bunlar, şirkin en açık ve net olanıdır. İnanç tarihinde Mecusi, müşrik ve seneviyyenin şirki de böyle olmuştur.

2- **Şirk-i Teb'iz:** Allah'ın bir olduğunu söylemekle beraber, ilâhlardan mürekkep olduğuna inananların şirkidir. Hıristiyanlıktaki teslis inancı gibi.

*3- **Şirk-i Takrîb**:* Âlemin yaratıcısının bir olduğunu söylemekle birlikte, Allaha yakınlık sağlamak için, Allah katında aracı olsun diye, heykellere, putlara tapanların şirkidir. (Bkz. Yunus 10/18).

*4- **Şirk-i Taklîd:*** Cahiliyye Araplarında olduğu gibi, önceki atalarını taklit ederek putlara ilah adını verenlerin şirkidir. İslâm'dan önce

cahiliye mensupları atalarını körü körüne taklit etmek suretiyle hakikatten yüz çevirmişlerdir. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'de eleştirilmiştir. (Bkz.Bakara 2/170; Şuara 26/74).

5- Şirk-i Esbâb: Kâinattaki her türlü kanunun Allah'ın yaratmasıyla değil de, eşyanın kendi kendisinin gerçek sebebi ve yaratıcısı olduğuna inananların şirkidir. Tabiatçı ve maddeci filozofların şirki gibi.

6- Gizli Şirk: Herhangi bir kimsenin ahiret ameliyle dünya menfaati gözetmesine; iman, ibadet ve İslâmi ilkelerini dünyevi yararlara alet etmesine denir. Kısaca ibadetlere gösteriş karıştırmaktır.

TEVHİD

Allah'ın zatını, düşünce ve anlayışta tasavvur edilebilen, vehim ve zihinlerde tahayyül edilebilen her şeyden soyutlamaya *tevhid* denir.

Tevhidin Kısımları:

1- Rubûbiyet Tevhidi: Allah'ı; yaratan, eğiten, sahip olan, öldüren, dirilten, yaşatan, rızk veren, duaları kabul eden, helal ve haram koyan, evreni sevk ve idare eden, fayda ve zarar verme gücüne sahip olan yegane varlık olarak inanmaktır.

2- Ulûhiyet Tevhidi: Gerçek anlamda ilah, gönüllerin sevgi, ümit, korku, güven, tevekkül, yardım, dua, kurban, adak gibi inanç ve ibadet türlerinde kendisine bağlandığı, yöneldiği ve derin saygı duyduğu her şeyden daha çok sevilen ve kulluğun sadece kendisine özgü kılındığı bir varlıktır. Bütün bu özellikleri taşıyan sadece tek olan Allah'tır. Buna ulûhiyette tevhid denilir.

3- İsimlerde ve Sıfatlarda Tevhid: Allah (c.c.) 'ı, bizzat Kendisi ve aziz Rasülü nasıl isimlendirdi ve vasıflandırdı ise o şekilde isimlendirmek ve vasıflandırmaktır. Bu sıfatların yaratıkların sıfatlarına zati anlamda bütün yönleriyle benzemediğini kabul etmektir.

4- Allah'ın Fiillerinde Tevhid: İlahi fiiller, her şeyden önce Allah'ın varlığına delalet eder ve Allah-âlem ilişkisini ortaya koyar. İlahlık, bir takım vasıflara sahip olmayı gerektirir. Dolayısıyla; yaratma, yaşatma, öldürme, rızık verme, her şeyi bilme, her şeye güç yetirme, her şeyi görüp işitme gibi fiillere sahip olan ancak ilah olabilir. Bu özelliklere mutlak anlamda sahip olan ise, Yüce Allah'tır.

ALLAH'IN İSİM VE SIFATLARI

Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde Allah'a nispet edilen pek çok kavram bulunmaktadır. İslâm âlimleri tarafından bunlardan bazıları *isim*, bazıları da *sıfat* olarak adlandırılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de *"Allah'ın sıfatları"* şeklinde bir tamlama geçmez, fakat Allah'a nispet edilmiş olarak isim ve esma kelimeleri yer almaktadır. Kur'ân'da Allah'ın yüze yakın ismi geçer. Hz. Peygamberden gelen bir rivâyette de: *"Allah Teâlâ'nın doksan dokuz ismi vardır. Bunları sayan cennete girecektir"* buyrulmuştur. (Tirmizî, Sünen, " Da'avât", 82). Hiç şüphesiz İslâm bilginlerinin genel kanaatlerine göre Allah'ın güzel isimleri salt doksan dokuzdan ibaret değildir. Bu isimlerin geleneksel tasnifte doksan dokuz olarak anılması, şerefli

manalar bu rakamlara baliğ olduğu içindir, adet olarak doksan dokuzda hasredildiği için değildir. Bu isimleri, sayı ile sınırlandırmak imkân dışıdır. Bilindiği gibi Arapçada, yetmiş, yetmiş yedi, doksan yedi defa şeklindeki ifadeler daha çok mübalağa ve çokluktan kinaye olarak kullanılmaktadır.

Allah'ın İsimleri:

Allah'ın en güzel isimleri O'nun kemâl sıfatlarıdır. Bu sıfatlar, ibadet ve dualarıyla yalvaran kimseyi Allah'a yaklaştırmaya sevkeder. (Bkz. 7/A'raf 180). İnsan dualarında bu isimlerden hangisini isterse ona tutunarak Allah'a yaklaşır, isterse sıfatların birini tutum ve davranışlarında taklit ederek de Hakk'a yakın olabilir. Mü'minin gerçek ibadeti, Allah'a ait bu en güzel isimleri papağan gibi sadece ezberden tekrar etmek değil, her bir isim ve sıfatı düşünerek insan ruhundaki etkilerini denemek, düşünüp taşındıktan sonra da insan olarak uygulayıp yapabildiği ölçüde O'nun ahlâkıyla ahlaklanmaktır. Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyet ettikleri bir hadiste bu doksan dokuz isim tek tek sayılmıştır. 99 güzel isimler şunlardır:

Allah, Rahmân (esirgeyen), Rahîm (bağışlayan), Melik (buyrukları tutulan), Kuddûs (noksanlıklardan arınmış), Selâm (yaratıklarını selâmette kılan), Mü'min (inananları güvenlikte kılan), Müheymin (hükmü altına alan), Azîz (ulu, galip), Cebbâr (dilediğini zorla yaptırma gücüne sahip olan), Mütekebbir (yegâne büyük), Hâlik (yaratıcı), Bârî (eksiksiz yaratan), Musavvir (her şeye şekil veren), Gaffâr (günahları örtücü, mağfireti bol), Kahhâr (isyankârları kahreden), Vehhâb (karşılıksız veren), Rezzâk (rızıklandıran), Fettâh (hayır kapılarını açan), Alîm (her şeyi bilen), Kabız (ruhları kabzeden, can alan), Bâsıt (rızkı genişleten, ömürleri uzatan), Hâfıd (kâfirleri alçaltan), Râfi' (müminleri yükselten), Muiz (yücelten, aziz kılan), Müzil (değersiz kılan), Semî' (işiten), Basîr (gören), Hakem (hükmedici, iyiyi kötüden ayırt edici), Adl (adaletli), Latîf (kullarına lutfeden), Habîr (her şeyden haberdar), Halîm (yumuşaklık sahibi), Azîm (azametli olan), Gafûr (çok affedici), Şekûr (az amele bile çok sevap veren), Alî (yüce, yüceltici), Kebîr (büyük), Hafîz (koruyucu), Muhît (kuşatan), Rezzâk (rızıklarını yaratıcı), Hasîb (hesaba çeken), Celîl (yücelik sıfatları bulunan), Kerîm (çok cömert), Rakib (gözeten), Mücîb (duaları kabul eden), Vâsi' (ilmi ve rahmeti geniş), Hakîm (hikmet sahibi), Vedûd (müminleri seven), Mecîd (şerefi yüksek), Bâis (öldükten sonra dirilten ve peygamber gönderen), Şehîd (her şeye şahit olan), Hak (hakkın kendisi), Vekîl (kulların işlerini yerine getiren), Kavî (güçlü, kuvvetli), Metîn (güçlü, kudretli), Velî (müminlere dost ve yardımcı), Hamîd (övgüye lâyık), Muhsî (her şeyi sayan, bilen), Mübdî (her şeyi yokluktan çıkaran), Muîd (öldürüp yeniden dirilten), Muhyî (hayat veren, dirilten), Mümît (öldüren), Hay (diri), Kayyûm (her şeyi ayakta tutan), Vâcid (istediğini istediği anda bulan), Mâcid (şanı yüce ve keremi çok), Vâhid (bir), Samed (muhtaç olmayan), Kadir (kudret sahibi), Muktedir (her şeye gücü yeten), Mukaddim (istediğini öne alan), Muahhir (geri bırakan), Evvel (başlan-

gıcı olmayan), Âhir (sonu olmayan), Zâhir (varlığı açık olan), Bâtın (zât ve mahiyeti gizli olan), Vâlî (sahip), Müteâlî (noksanlıklardan yüce), Ber (iyiliği çok), Tevvâb (tövbeleri kabul edici), Müntakim (âsilerden intikam alan), Afüv (affedici), Raûf (şefkati çok), Mâlikü'l-mülk (mülkün gerçek sahibi), Zü'l-celâli ve'l-ikrâm (ululuk ve ikram sahibi), Muksit (adaletli), Câmi' (birbirine zıt şeyleri bir araya getirebilen), Ganî (zengin, kimseye muhtaç olmayan), Muğnî (dilediğini muhtaç olmaktan kurtaran), Mâni' (istediği şeylere engel olan), Zâr (dilediğini zarara sokan), Nâfi' (dilediğine fayda veren), Nûr (aydınlatan), Hâdî (hidâyete erdiren), Bedî' (çok güzel yaratan), Bâki (varlığı sürekli olan), Vâris (mülkün gerçek sahibi), Reşîd (yol gösterici), Sabûr (çok sabırlı).

Allah'ın Sıfatları

Sıfat, bir kimsenin veya şeyin durumunu, niteliğini ve nasıllığını ifade eden terimdir. İlahi sıfatlar, Allah'a ait olan niteliklerdir. Yüce Allah'ın sıfatları, varlığına inandığımız zatı hakkında bazı manalardan, maddi olmayan özelliklerinden bahsetmektedir. Biz bu sıfatlarla Allah'ı tanıyabiliriz.

Sıfatların Tasnifi:

İslâm Kelâm'ında Allah'ın sıfatları 4 kısımda incelenmiştir:

A- Zâtî Sıfatlar

B- Subûtî Sıfatlar

C- Haberî Sıfatlar

D- Fiilî Sıfatlar.

A- Zâtî Sıfatlar (Tenzihî-Selbî)

Zati sıfatlar bize, Allah'ın ne olmadığını anlatır. Yüce Zat'ından yaratılmışlık niteliklerini nefyeder. Bunlar, sadece Allah Teâlâ'nın zâtına mahsus olan, yaratıklarından herhangi birine verilmesi câiz ve mümkün olmayan sıfatlardır. Zât sıfatların zıtları Allah hakkında düşünülemediği, bu sebeple noksanlık, sonluluk ve eksiklik ifade eden bu özelliklerden O'nun tenzih edilmesi gerektiğinden bu sıfatlara *tenzîhî* ve *selbî* sıfatlar da denilmiştir. Zati sıfatlar şunlardır:

*1- **Vücud:*** "Var olmak" demektir. Tenzihi bir sıfat olarak kabul edildiğinde vücud, burada "yokluğu düşünülmeyen" manasına gelir. Bazıları vücudu, sıfat-ı nefsiyye diye adlandırıp ayrı bir sıfat olarak kabul etmiş, bazıları ise vücudun zat ile aynı manayı taşıdığını söyleyerek onu ayrıca sıfat listesinde belirtmemiştir.

*2- **Kıdem:*** Varlığının başlangıcı olmamak, ezelî olmak demektir. Yüce Allah kadimdir. Sonradan meydana gelmemiştir. Sonradan meydana gelen varlıklara hâdis varlıklar denir. Kıdem sıfatı Allah'ın zatı için vacip, zıddı olan hudus sıfatı ise imkânsızdır.

*3- **Beka:*** Varlığının sonu olmamak, ebedî olmak demektir. Yüce Allah'ın varlığı son bulmaz, nihayete ermez. Çünkü nihayete eren varlık, hadis varlık demektir.

*4- **Vahdaniyet:*** Vahdaniyet, yüce Allah'ın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde bir ve tek olması demektir. Zatında bir olması, Allah'ın parçalanma ve bölünme kabul etmediğini; sıfatlarında bir olması, eşi ve benzerinin olmadığını; fiillerinde bir olması ise,

yaptıklarında ortağının bulunmadığını ifade etmektedir.

5- Muhâlefetün li'l-Havâdis: Sonradan olanlara benzememek demektir. Yüce Allah, hem zâtı hem de sıfatları açısından sonradan meydana gelen varlıklara benzemez.

6- Kıyâm bi-Nefsihî: Varlığı kendi zatından olmak, var olmak için bir başka varlığa muhtaç olmamak, demektir. Yüce Allah'ın başkasıyla var olması düşünülemez. Çünkü başkasıyla var olan, var olmak için bir yere, bir zamana, bir sebebe muhtaç olur. Bütün bunlar yaratılmışlık vasfı taşıdığından Yüce Allah hepsinden münezzehtir.

B- Subûtî Sıfatlar:

Subûtî sıfatlar, yüce Allah'ın zatını olumlu (müsbet) manalarla niteleyen ve onun nasıl bir ilah olduğunu anlatan sıfatlardır. Allah diridir, irade edendir, güç yetirendir; hayat, irade ve kudret sahibidir gibi.. Subûtî sıfatlar, müsbet (olumlu) ifadelerle yüce Allah'ı nitelendirdiği için "sübûtî sıfatlar" ismini almıştır. Ayrıca bu sıfatlardan her biri ayrı birer mana ifade ettiği için onlara "*sıfât-ı meânî*" de denilmiştir.

Subûtî sıfatlar şunlardır:

1- Hayat: "Diri olmak" manasında Yüce Allah'ın sıfatlarından biridir. Fakat Allah'ın diri ve hayat sahibi olması, etrafımızdaki canlıların diri ve hayat sahibi olması gibi değildir. Çünkü evrendeki canlıların hayatı, öncelikle bir bedene bağlıdır. Ayrıca kalp ve beyin gibi canlılığın devamını sağlayan organlara ihtiyaç duyar. Oysa Yüce Allah'ın varlığı, kendiliğindendir, hiçbir şeye muhtaç değildir. Onun diri ve hayat sahibi olması için, bir bedene ve organlara ihtiyacı yoktur. Hayat sıfatının zıddı olan ölüm, Allah için muhaldir.

2- İlim: "Bilmek" demektir. Yüce Allah, bilinmek şanından olan her şeyi bilir. Bilmemek onun için düşünülemez. Allah geçmişi, anı ve geleceği; açıkta olanı ve gizliyi; zorunluyu, imkânsızı ve mümkünü bilir. Allah'ın bilgisi, insanın bilgisinden farklıdır. Zira Allah'ın bilgisi ezeli ve ebedir, zorunludur, sınırsızdır, değişmez, azalıp çoğalmaz. İlmin zıddı olan cehalet, Allah için söz konusu değildir.

3- Semi: Yüce Allah'ın "işitmek ve duymak" anlamına gelen ezeli sıfatlarından biridir. İşitilme özelliğine sahip her şey, yüce Allah tarafından işitilir. Allah'ın duyması, insanın duymasından farklıdır. Onun işitmesi yaratılmış varlıklar gibi, kulak ve benzeri araç ve vasıtalara muhtaç değildir. Allah'ın işitmesi sınırsızdır; gizli veya açık, düşük veya yüksek olsun her şeyi içine alır.

4- Basar: Allah'ın "görmek" anlamına gelen kemal sıfatlarından biridir. Yüce Allah'ın görmesi, yaratılmış varlıkların görmesinden farklıdır. Çünkü insan, görmek için göze, ışığa ve başka araçlara muhtaçtır. O sebeple insanın görmesi şartlar ve vasıtalarla kayıtlıdır. Oysa yüce Allah, görmek için araç ve vasıtalara muhtaç değildir, görmesinin bir sınırı yoktur, gizli ve aşikâr her şeyi görür.

5- İrade: Yüce Allah'ın "dilemek ve seçmek" anlamına gelen kemal sıfatlarından biridir. Evrenin üstün özellikle-

ri onu yaratanın irade sahibi olmasını gerektirir. Yüce Allah'ın iradesi, mutlaktır. Başkasının iradesine veya şartların zorlamasına tabi değildir. O, dilediğini dilediği şekilde yaratabilir; fail-i muhtardır. Yüce Allah'ın iradesinde değişme veya gerçekleşmeme diye bir şey düşünülemez. Çünkü iradenin değişmesi, ilimde eksikliğe; iradenin gerçekleşmemesi ise acizliğe delalet eder.

İrade iki kısma ayrılmıştır:

a- Tekvini İrade: Yüce Allah'ın eşyayı yaratmaya, meydana getirmeye ve değiştirmeye yönelik iradesidir. Tekvînî irade ahlaki değeri ne olursa olsun var olan her şeyi kapsar. Yani Allah, iyi veya kötü; hayır veya şer de olsa, meydana gelen her şeyi yaratmayı irade eder.

b. Teşrii İrade: Yüce Allah'ın "emretmek", "yasaklamak" veya "izin vermek" şeklindeki iradesidir. Yüce Allah, kullarını amaçsız ve gayesiz yaratmamış, ebedi mutluluğa ulaşmaları için onlara teklif ve sorumluluk yüklemiştir. Allah'ın kullarına sorumluluk yükleme türünden olan bu iradesine teşrîî irade denmiştir.

Teşrii irade, istenen şeyin muhakkak meydana gelmesini gerektirmez. Örneğin Allah, bütün kullarının iman etmesini istemiştir; fakat bu istek tam olarak meydana gelmemiştir. Çünkü Allah, insanlara yol göstermiş ve bu yolun neticesinde olacak şeyleri bildirmiştir. Fakat o, bundan sonra, iman veya küfrü tercih etme konusunda onları serbest bırakmıştır. Dileyen imanı dileyen de küfrü tercih edebilmiştir.

Ehli sünnet ise, insan fiilleri de dâhil meydana gelen her şeyin Yüce Allah'ın iradesi kapsamında olduğunu, onun dilemesiyle meydana geldiğini ileri sürmüştür. Ehli Sünnete göre, Allah'ın kötü fiilleri dilemesi kendisine bir eksiklik getirmez. Çünkü bunları dilemiş olsa da onlara rızası yoktur. Ayrıca Allah'ın iradesi insanın iradesine yöneliktir. Fakat insanı iradesinde mecbur bırakmamıştır. Allah kuluna sorumluluk yüklediği alanda özgür bırakmıştır. Allah hâlik, kul kâsibtir.

6- Kudret: Yüce Allah'ın "güç yetirmek" anlamına gelen ezeli sıfatlarından biridir. Allah herşeye güce yetirendir ve O'nun kudretine hiçbir şey mani olamaz.

7- Kelâm: Asıl mânâsı yaralamak olup sonradan söz anlamında kullanılmıştır. Allah'ın konuşma veya söyleme sıfatı Rabbimizin ezelî sıfatlarındandır. Allah'ın konuşmasını insanın konuşmasına benzetemeyiz. Allah, ezeli olarak mütekellimdir, konuşmak için ses ve harflere muhtaç değildir. Fakat gerçek mahiyetini bilemediğimiz ilahi Kelâm, bizim tarafımızdan anlaşılabilmesi için ses ve harflere çevrilmiş, insani kavramlarla ifade edilmiştir.

Kelâm ifadesi iki şekilde anlaşılır:

a- Kelâm-ı Lafzî: Ses ve harflerden meydana gelen söz ya da harflerin dil açısından anlam ifade edecek şekilde bir araya gelerek bir dizge meydana getirmesidir. Bu açıdan Kelâm-ı lafzî mahluktur.

b- Kelâm-ı Nefsî: Mana ya da sıfat; Arapça, İbranice ya da başka herhangi bir dildeki lafızlar aracılığıyla ifade edilen, Allah'ın zatıyla kaim olduğu kabul edilen manadır. Bu bağlamda Kelâm-ı nefsî kadimdir, ezelidir.

Kur'ân-ı Kerîm Mahlûk/ Yaratılmış Değildir.

Kelâmullah olan Kur'ân'ın yaratılmış olup olmadığı tartışması hicri ikinci asrın başlarından itibaren ortaya çıkmış bir meseledir. İlk defa Ca'd b. Dirhem ve Cehm b. Safvan tarafından ileri sürülen bu fikir, Mutezile tarafından da sürdürülmüştür. Bu mesele, doğrudan Allah'ın Kelâm sıfatıyla ilişkilidir. Yaratılmış olduğu görüşü, Abbasi halifesi Me'mun tarafından devlet politikası haline getirilmiş ve bu görüşü kabul etmeyenler sorgudan geçirilmiştir. Ahmed b. Hanbel gibi bazı selef âlimleri bu yüzden hapse atılmıştır. Sorgu, bela ve sıkıntı dönemi olduğu için bu devreye İslâm tarihinde "*mihne*" adı verilmiştir.

Cehmiyye, Mu'tezile ve Şia âlimlerine göre *Kelâm*, Allah'ın fiili sıfatlarındandır ve yaratılmıştır.

Ehl-i sünnet Kelâmcıları ise problemi, *Kelâm-ı nefsî* ve *kelâm-ı lafzî* ayırımını yapmak suretiyle çözmeye çalışmışlardır. *Kelâm-ı nefsî* Allah'ın Kelâmının manası, *kelâm-ı lafzî* ise onun ses ve harflerle dile getirilmesidir. Kelâm sıfatına delalet eden şey; ibare, yazım ve işaretlerdir. Yaratıklara kelâm-ı nefsî ile değil kelâm-ı lafzî ile hitap edilir. Yaratıklarla konuşması ancak harf ve ses yaratmasıyla mümkün olur. İmam-ı A'zam Ebu Hanife, "*el-Vasıyye*" adlı risalesinde şöyle diyor:

"*Kur'ân-ı Kerîm'in Allah'ın Kelâmı, sıfatı, vahyi ve O'nun indirmesi olduğunu, zatının ne aynı ne de gayrı olduğunu ikrar ederiz. Belki Kur'ân-ı Kerim gerçekten Mushaflarda yazılan, lisanlarda okunan, kalplerde mahfuz bulunan, fakat buralara hulul etmeyen bir sıfatıdır. Harfler, harekeler, kâğıt, yazı bunların hepsi yaratılmıştır. Çünkü bunlar, kulların işleridir. Allah'ın Kelâmı ise yaratılmış değildir. Çünkü yazı, harfler, kelimeler ve ayetlerin hepsi kulların ihtiyacına binaen Kur'ân okumaya birer alettir. Allah'ın Kelâmı ise kendi zatı ile kaimdir. Ancak Allah'ın Kelâmının manası ise bu âyetler vasıtasıyla anlaşılır.*"

*8- **Tekvîn***: Yüce Allah'ın yaratması ve yapması anlamına gelen kemal sıfatlarından biridir. Bu sıfat, "*yok olanı yokluktan varlığa çıkarmak*" şeklinde tarif edilmektedir. Eş'ârîlere göre ayrı ve müstakil bir tekvîn sıfatı yoktur. Tekvîn, kudret sıfatına irade sıfatının eklenmesiyle sonradan meydana gelen hâdis bir şeydir, hakiki bir sıfat olmayıp itibaridir.

C- Haberi Sıfatlar:

Naslarda geçen, sem' ve haberle sabit olan sıfatlara denir. Haberi sıfatlar, Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde yer alan ve Allah'ın yaratılmış varlıklara benzerliğini çağrıştıran sıfatlardır. Kaynağı nakil ve haber olmasından ötürü bunlara *haberî sıfatlar* denilmiştir. Bu sıfatlar te'vil edilmeden zahiri manalarıyla anlaşılırsa, teşbih ve tecsime götürür. Onun için Mâtürîdî ve Eş'ârî Kelâmcılar bu sıfatları te'vil etmişlerdir. Selefiler bu sıfatların te'viline karşı çıkarlar. Bellibaşlı haberi sıfatlar şunlardır:

1- Yüz (Vech): "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi *Rabbinin yüzü* bâki kalacak." (Rahmân, 55/26-27)

2- El: (Yed): "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmek-

tedirler. *Allah'ın eli onların* ellerinin üzerindedir." (Feth, 48/10),

3- Göz (Ayn): "İnkâr edilmiş olana (Nuh'a) bir mükâfat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu." (Kamer54/14),

4- Yan (Cenb): "Kişinin: Allah'ın yanında aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim (diyeceği günden sakının) !. (Zümer, 39/56)

5-Nûr: "Allah, göklerin ve yerin nûrudur" (Nur, 24/34)

6- Yönelmek, kurulmak (İstivâ): "Rahmân, Arş'a kurulmuştur" (Tâhâ, 20/5)

7- Gelmek (İtyân ve Mecî): "Rabbin geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman." (Fecr, 89/22)

8- Yakınlık: (Gurb): "Biz ona şah damarından daha yakınız." (Kâf, 50/16)

9- Rahmet ve Gazab: Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır" (Arâf, 7/56) "Allah'ın gazabına uğramışlar ve miskinliğe mahkum edilmişlerdir." (Al-i İmran, 3/112)

10- Avuç: "Kıyamet günü bütün yeryüzü *O'nun avucu* içindedir." (Zümer, 39/67)

11- İnmek (Nüzul): Rasulullah şöyle dedi: "Gecenin yarısı yahut üçte ikisi geçtiği zaman Yüce *Allah* alt semaya *nüzul eder* de: Var mı isteyen? kendisine verilecek! Var mı dua eden? duası kabul edilecek! Var mı af dileyen? Affedilecektir! buyurur. Bu tâ sabah aydınlanıncaya kadar böyle devam eder." Ehl-i sünnet alimleri haberi sıfatları tevhidi nakzetmeyecek şekilde te'vil etmişlerdir.

D- Fiilî Sıfatlar

Yüce Allah'ın kendisiyle nitelenmesi de nitelenmemesi de caiz olan sıfatlardır. Fiili sıfatlara, sıfat-ı caize de denir. Fiili sıfatlar, Allah'ın yaratma, şekil verme, yaşatma, gözetme, nimetlendirme, rızıklandırma gibi nitelikleridir. Yüce Allah'ın fiilî sıfatları pek çoktur; bunların hepsini saymak mümkün değildir. Ancak bunlara birkaç örnek vermekle yetinelim.

Tahlîk: Yaratmak demektir. Bütün varlıkları yaratan, Hz. Allah'tır.

İnşa: Yoktan var etmek demektir. Evrendeki tüm varlıkları yoktan var eden Yüce Allah'tır.

İbda': Yüce Allah'ın, aslı ve benzeri olmaksızın icat etmesi demektir.

İhya: Yüce Allah'ın diriltmesi demektir. Bir yaratığa can verip diriltmek ancak Allah'a mahsustur.

İmate: Yüce Allah'ın öldürmesi, hayata son vermesi demektir. Bir yaratığa can veren Hz. Allah dilediği zamanda onun yaşamına da son verir.

Terzîk: Yüce Allah'ın rızk vermesi demektir. Allah (c.c.) Rab olmasının gereği sayısız çeşit ve ihtiyaçta olan mahlûkatın rızkını da yaratır

Ba's ve Haşr: Diriltme ve hesap için onları bir araya toplama demektir.

YÜCE ALLAH'IN BAZI VASIFLARI

Hayru'l-fâsılîn: Hakkı batıldan, suçsuzu suçludan, haklıyı haksızdan, iyiyi kötüden ayıranların en hayırlısı anlamına gelen bu tabir, Allah'ı tanıtan

vasıflardan biridir. (Dini Kavramlar Sözlüğü,D.İ.B.,yay.)

Hayru'l-ğâfirîn: Allâh'ın sıfatlarından biri olup, bağışlayanların en hayırlısı demektir. (Dini Kavramlar Sözlüğü,D.İ.B.,yay.)

Hayru'l-hâkimin : Allâh'ın sıfatlarından biri olup, hâkimlerin en hayırlısı demektir. (Dini Kavramlar Sözlüğü,D.İ.B.,yay.)

Hayru'l-mâkirîn: "Tuzak kuranların en hayırlısı" anlamındadır. Allah'ın mâkir vasfı, O'nun hile ile aldattığı anlamında değil, hile ile kötülük yapanları, bilemeyecekleri ve anlayamayacakları cihetten daha şiddetli cezalandırması demektir. Allah'ın hile ve tuzak kurmaya ihtiyacı yoktur. Onun her şeye gücü yeter. Allah'ın bu sıfatı, sadece hile ve tuzak ile kötülük yapanlara yöneliktir. (Dini Kavramlar Sözlüğü,D.İ.B.,yay.)

Hayru'n-nâsırîn: Allah'ın sıfatlarından biri olup, yardım edenlerin en hayırlısı demektir. (Dini Kavramlar Sözlüğü,D.İ.B.,yay.)

VARLIK HÜKÜMLERİ

a- Vacibul Vücud = (zorunlu varlık): Varlığı gerekli ve zorunlu, varlığı kendisinden olup bir başkasına muhtaç olmayan demektir. Bu bağlamda Allah, varlığı kendi dışında bir başka varlığa bağlı olmayan, zatı varlığını gerektiren ve yokluğu düşünülemeyendir.

b- Mümkün Varlık = (olurlu varlık): Allah dışındaki her şey; varlığı ve yokluğu kendinden olmayan, var olmak için kendi dışında bir varlığa bağlı ve bağımlı olan varlıktır.

c) Mümteni = (İmkânsız): Varlık alanına çıkması düşünülemeyen her şey: Tek sayının çift olduğu veya üçgenin daire olduğunun iddia edilmesi gibi.

ALLAH'IN VARLIĞININ DELİLLERİ İKİYE AYRILIR:

1- Allah'ın Varlığının Delilleri

Kelâm ilmi insanlarda ortak payda olan aklı kullanarak, inançsızlığa karşı, Allah'ın varlığı ve birliğini ispat eden delillerin ortaya konmasını sağlamıştır. Bu delilleri, inandırmak açısından değil, emin olmak ve tatmin olmak bakımından değerlendirmek daha doğrudur. Bu delillerin bir kısmını şöyle sıralayabiliriz.

a- Hudus Delili

Bu delil, evrenin tamamen sonradan var olduğu esasına dayanır. Madem ki evren sonradan olmadır, o halde kendisinden var olması mümkün değildir. Sonradan var olanı var eden ise, Allah'tır. Bu âlem, sureti ve maddesiyle hâdistir. Yani, cisimlerin sureti de, maddesi de yok iken sonradan var edilmiştir. Her hâdis mutlak bir muhdise muhtaçtır.

b- İmkân Delili:

Mümkün bir varlık olan âlemin var olması için bir sebebe ihtiyacı olduğu delilidir.

Varlığı mümkün olan şey, var olmak için bir şeye, yani bir sebebe muhtaçtır. Var olmak için bir sebebe muhtaç olan mümkün denir. Âlem bütünüyle mümkün varlıklardan meydana geldiğine göre, âlem de mümkün bir varlıktır ve onu, varlık sahasına çıkaracak başka bir varlığa ihtiyaç vardır.

Âlem, var olmak için, bir güce muhtaçtır. Bu güç de Yüce Allah'tır.

c- Ekmel Varlık Delili

Evrendeki var olan her şeyde bir eksiklik, bir zayıflık vardır. Bütün bu var olanların eksikliklerini tamamlama doğrultusunda olmaları Allah'ın varlığına bir delildir.

2- Allah'ın Birliğinin Delilleri:

Tevhit inancının temeli, Allah'ın zatında bir olmasıdır. İnsanlık tarihine baktığımızda temel sorunun Allah'ın varlığından çok, ona eş ve benzer başka ilahların koşulması olduğunu görürüz.

Allah'ın birliği tevhit inancının özüdür. Kelâm âlimleri Allah'ın birliğini ispatlamak için bir takım deliller ileri sürmüşlerdir. Bunların başlıcaları şunlardır:

a- Temanü Delili = (Bürhanü Temanü):

Bu delilin özü, varlığı düşünülen ilahlar arasındaki irade uyuşmazlığıdır.. Âlemde görülen düzen, bize âlim ve kudret sahibi tek bir ilahın olduğunu gösterir.

Şimdi her bakımdan birbirine denk iki ilâhın bulunduğu varsayılsa, yaratmakta ve hükmetmekte bağımsız hareket etmeleri ilâhlığın tabiatı icabı bulunduğundan, bu iki ilâhın her zaman ittifak edip anlaşmaları imkânsızdır. Tam bir kudret ve galebe sahibi olan her bir ilâhın, kendi arzusuna muhalefet edilmesine rıza göstermesi de muhaldir.

Şu halde, her bakımdan birbirine eşit iki ilâhın bulunduğunu varsaydığımızda, aralarında ihtilâf ve arzularında çatışma olacağı kesindir. Böyle bir ihtilâf sonunda, meselâ ilâhların biri bir şey'in olmasını, diğeri de olmamasını istese, aklen şu üç ihtimalden biri olacağı muhakkaktır.

1. Ya iki ilâhın da dediği olacaktır.
2. Veya her ikisinin de dediği olmayacaktır.
3. Yahut ilâhlardan birinin istediği olurken, diğerininki olmayacaktır.

Bu ihtimallerden her biri de aklen muhal ve imkânsızdır. Her ikisinin de istediği olsa, bir anda bir şey'in hem olması, hem de olmaması, yani, vücud ve adem gibi iki zıddın bir araya gelmesi durumu ortaya çıkar ki, bu mantıken imkânsızdır.

Burhân-ı tevârüt

Evrende Allah'tan başka ilâhların var olması halinde ittifak etmek mecburiyetinde bulunacakları fikrini öne çıkaran ve bu ihtimali dikkate alan bir delildir. İttifak etmek ve birleşmek anlamındaki tevârud kelimesinden adını alan bu delile göre evrende Allah'tan başka ilâhlar var olsaydı ittifak etmek mecburiyetinde kalırlardı, mecbur olmak acizliktir, aziz olan ise ilâh olamaz. Çünkü ittifak etmek mecburiyetinde kalmak, evreni yaratmakta anlaşma yapmak konumunda bulunma ve vuku bulabilecek müdahalenin önüne geçme zorunluluğunun bir sonucudur. Aciz olmanın ilâhlıkla bağdaşmayan ve yaratıklara ait bulunan bir nitelik olduğu açıktır. Ayrıca ittifak ihtimali, bir nesnenin iki ayrı kâdir tarafından meydana getirilmesini gerektirir. Bu ise hem bir nesnenin iki

ayrı varlığı olması gibi evrenin yaratılışını açıklamakta içinden çıkılamaz bir takım problemler içerir, hem de ilâhların ortak ve birleşik (mürekkep) olması anlamını zihne getirir ki bu durum, ilâhın yetkin, mutlak hâkim ve başkasından müstağni olma nitelikleriyle bağdaşmaz

b- Gaye ve Düzen Delili

Âlemde varlıklarına şahit olduğumuz her şeyde bir düzen görmekteyiz. Varlıklarda görülen bu düzen, belli gayelere hizmet etmekte, âlemde hayatın devamını sağlamaktadır. Ne düzen, ne de gaye kendi başına ortaya çıkar. Bu durumda, âleme bu düzen ve gayeyi veren ilim, kudret, irade ve lütuf sahibi bir varlığın bulunması gerekmektedir.

KELÂMDA BİLGİ EDİNME YOLLARI

Kelam ilminde bilgi edinme yolları üçtür: Bunlar; beş duyu, doğru haber ve akıldır. İnsan bilgisi bu üç yoldan biriyle elde edilir. Bunlara kelâm ilminde esbâb-ı ilim (bilgi edinme yolları) denilir.

İstidlalî Bilgiler:

İstidlali Bilgiler (Nazari, a aposteriori, sentetik bilgiler): Batı felsefesindeki karşılığı a aposteriori bilgidir. Bu tecrübe ile elde edilen bilgi türüdür. Delil getirme ihtiyacı vardır, bu bilginin zihinde oluşabilmesi için, kişinin bir takım vasıtalara başvurması gerekir. Bu vasıtalar 3 çeşittir. a) Sağlam duyular (havassı selime) b) Doğru haber (haberi sadık) c) Akıl .

Bilgi kaynakları:

1- Akıl: Mu'tezili düşünür Kadı Abdülcebbar, akılla insanın yükümlülüğü arasında bir bağ kurar. İbn Hazm da aklı bir cevher olarak değil, aksine ruhun bir kuvveti ve fiilinden ibaret olanı yapma ve kötü olandan kaçınma gücü şeklinde ortaya koyar. Ebû Mansur el-Mâtürîdî, aklı sadece iyi ve kötüyü birbirinden ayırt eden bir yetenek olmanın ötesine taşımış ve aynı nitelikte olanları bir araya toplayan ve ayrı nitelikte olanları ise ayıran şey olarak nitelendirmiştir. Eş'ârî Kelâmcı Gazaliye göre akıl, azlolunamayan, değiştirilemeyen, hâkim, şeriatın şahidi, tezkiye olunan, dürüstlüğü tasdik olunan şahittir.

Akıl Kelâmda ikiye ayrılır

a- Garizi akıl: Her insanda doğuştan var olan ve insanın diğer canlılardan ayrılmasını sağlayan akıldır. Teklif bu akıl sahibine yapılır.

b- Müktesep akıl: Asıl nitelikte olan garizi aklın kullanımıyla oluşan akıl, müktesep veya tecrübi aklı olarak kabul edilir. Bu aklın gelişmesinde zekâ yanında sezgi, deney ve öğrenim büyük rol oynar.

2- Beş Duyu Organı: İnsanın algı yani idrak mekanizması, duyular yoluyla oluşmaktadır. İnsan bu duyular kanalıyla da bilgi elde eder.

3- Haber-i Sadık: İmam Mâtürîdî, haberin bilgi değeri taşımasını akli bir zorunluluk olarak görür. Nesefi, haberin ve haberleşmenin insanı hayvandan ayıran temel özelliklerden biri olduğunu söyler. Kelâm âlimleri haberin bilgi kaynağı olabilmesi için gerçeğe uygun olmasını, haberi sadık olmasını temel şart olarak belirlemiş-

lerdir. Haber gerçeğe uygunluğu bakımından ikiye ayrılır. *Haberi mütevatir* ve *peygamberden gelen haber*.

Şabit oluşu açısında haberin çeşitleri

a- Mütevatir Haber: Yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olmayan çok sayıda ravinin rivâyet ettiği habere denir. *b- Müstefiz Haber:* Meşhur haber olarak da bilinir. *c- Âhad Haber:* Haberi vahid de denir, haberi, bir kişinin, bir başka kişiden nakletmesidir. Hz. Peygamberden nakledilen haberlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. İtikatta mütevatir haber delil olur. Âhad haber; zan, şüphe ifade ettiği için delil olmaz ama ameli konularda kullanılabilir.

4- İlham-Sezgi: İlham dinde herhangi bir konunun doğruluğuna delil olarak kullanılamaz. Bu haberin bilgisel bir değeri olmadığını ilk defa İmam Mâtürîdî dile getirmiştir. Sübjektiftir, ona buna göre değişebilir. Başta sufiler olmak üzere, İbn Sina, Abdülkaâhir el-Bağdadi, İmam-ı Gazali, Fahreddin er-Razi gibi âlimler Enfal Sûresi'nin 29. âyetine dayanarak ilhamın geçerli bilgi kaynağı olabileceğini söylemişlerdir. Abdülkaâhir el-Bağdadi ise, ilhamı nazari bilginin ortaya çıkmasına yardım eden bir öğe olarak görmektedir. İlhama dayalı bilgi sübjektif olduğu için sahibini bağlar, itikadi konularda delil olmaz.

BİLGİ ÇEŞİTLERİ

Zorunlu Bilgi: Bedihi, A piriori, analitik kesin bilgiler) Herhangi bir akıl yürütme ya da delillendirmeye gerek bırakmadan zihinde oluşan bilgidir. Düşünme yoluyla ya da kesbi olarak meydana gelmeyen bilgi bedihi bilgi olarak da adlandırılır. İslâm literatüründe bedihi veya zaruri olarak yer alan bu bilgi çeşidinin batı felsefesindeki karşılığı a priori bilgidir. A Priori bilginin iki temel özelliği vardır, zorunlu ve evrensel olması. Kısaca, herhangi bir şekilde akıl yürütme ya da delillendirmeye gerek bırakmadan zihinde oluşan bilgidir.

Zorunlu Bilgi Çeşitleri

a- Bedihi olanlar = (Evveliyat ve Fıtriyyat): Aklın hemen kavradığı bilgi, bedihi bilgidir. Bir ikinin yarısıdır gibi. Buna analitik önermede denilmektedir.

b- Duyu Verileri = (Müşahedeler ve Tecrübeler):Dış duyularla elde edilen bilgiler bu türdendir. Ateşin yakıcı olması gibi.

c- Mütevatir Haber: Yalan söylemek üzere bir araya gelmeleri akıl açısından mümkün olmayan bir gurubun bildirdikleri haberlerdir. Gidip görmediğiniz bir ülkenin varlığına dair haberler gibi.

d- **Nazarî bilgi:** Bilgiye ulaşmak için bir vasıtaya ihtiyaç duyulan kazanılmış (kesbi) bilgidir. Delillendirme yaparak tecrübeyle elde edilen bilgi türüdür.

İstidlalin Bölümleri:

Bunlar, *mütekaddimûn dönemi* = (İlk dönem Kelâm) âlimlerinin kullandığı yöntemlerdir. Belli başlıları şunlardır.

a- *İstişhad veya istidlal bi'ş-şahid alel gayb*: Duyularla algılanamayan veya bilinmeyen bir şeyin duyularla

doğrudan algılanan yahut bilinen bir şeye kıyasla çıkarsamasını ifade etmektedir.

b- Sebr ve Taksimle İstidlal: Hakkında iki veya daha fazla hükmün verilme ihtimali bulunan bir düşünceye dair ihtimallerin ortaya konulması, ardından da bu ihtimallerden yanlış olanları ayıklayıp doğru olanda karar kılma şeklinde cereyan eden istidlal tarzıdır.

Müteahhirûn Dönemi istidlal yöntemleri ise, (İmam Gazali'den sonraki Kelâm âlimlerinin kullandığı) zorunlu bilgi verdiği kabul edilen kaynaklara dayalı olarak yapılmaktadır. Bunların da belli başlıları şunlardır:

a- **Bedihi olanlar = (evveliyat):** Aklın hemen kavradığı bilgiyi tanımlamaktadır.

b- **Fıtrî olanlar:** Aklın çok basit bir kıyasla ulaştığı bilgidir. İki sayısı çift sayıdır.

c- **Müşahedeler = (hissiyat veya tecrübeler):** Dış duyularla algılanan verilere dayalı olarak elde edilen bilgidir. Ateşin yakıcılığına hükmetmek gibi

d- **Mütevatirler = (sem'i olanlar):** Defalarca duyduğumuz haberleri, ayrı bir tahkike gerek kalmadan zorunlu olarak kabul ederiz.

Felsefe ve Mantıkta Kullanılan İstidlâller

a- **Ta'lîl = (Tümdengelim, Burhân-ı limmî, Mantıkî kıyas, Deduction):** Külliden cüz'iye (bütünden parçaya), müessirden esere (etkin olandan edilgene), illetten ma'lûle (sebepten sonuca) geçiş metodudur. Bütün insanlar ölümlüdür. Ali de bir insandır. O halde Ali de ölümlüdür örneğinde olduğu gibi.

b- **İstikra = (Tümevarım, Burhân-ı innî, Endüction):** Parçadan bütüne, sonuçtan sebebe, eserden etkin olana varış yöntemidir. Ali, Hasan, Nuri ölümlüdür. Ali Hasan, Nuri birer insandır. O halde bütün insanlar ölümlüdür.

c. **Temsîl = (Fıkhî kıyas, Analoji):** Parçadan parçaya, eserden esere geçiş yolu, iki şey arasındaki benzerliğe dayanıp, birisi hakkında verilen bir hükmü diğeri hakkında da vermektir.

d- **Delâle Nefyü'd-Delale = (Dolaylı ispat yöntemi):** Kelâm tarihinde en yaygın olarak kullanılan istidlal metodu, kıyasul gaib aleş-şahid yani görünenden görünmeyene ulaşmak olarak bilinmektedir. Mutezile Kelâmcılarından Takiyyüddin Necrani tarafından kullanılmaktadır. Allahın görülmesinin imkânsız oluşunu ispatlamada kullanmışlardır.

Metotlar

Kelâmcıların metot manasına kullandıkları tarik kelimesi, doğru bir nazarla istenilen neticeye varmak anlamına gelir. Metod konusunda söylenenleri şöyle kategorize edebiliriz:

1- **Selefiyye:** Bunlar itikadi konularda âyet ve hadislerdekilerle yetinip teşbih ve tecsime düşmeden tevil yapmadan nassda nasıl varid olmuşsa öylece inanırlar.

3- **Sûfiyye:** Bunlara göre akıl ve nakil belli ölçülerde dini bilgilerin kaynağı olmakla beraber dini bilgiler keşf ve ilhamla elde edilir.

4- **Felsefeciler:** Bunlar peygamberlerin tebliğ ettiği dini hakikatlerle İslâm filozoflarının aynı konudaki görüşleri arasında uygunluk olduğuna inanan kişilerdir.

** Tanrı kavramı ele alınarak yapılan tasnif şu şekildedir:*

Kelâmda Delillendirme Yöntemleri:

Delil: Duyuların ötesinde bulunan ve zorunlu olarak, kendiliğinden bilinemeyen hususların bilgisine götüren şey veya bir konu hakkında olumlu ya da olumsuz hüküm vermeye götüren şey, olarak tanımlanmaktadır. Delilin iki özelliği vardır: 1- Bir hükmün ispat edilmesi, 2- Bir sonucun ortaya çıkarılmasıdır. Bu bağlamda deliller ikiye ayrılır:

Kelâmda delillendirmenin temel amacı, İslâm'ın inanç sisteminin ve bu sistemi ayakta tutan temel ilkelerin doğruluğunu kanıtlamaktır.

1- Aklî ya da Naklî Deliller:

Akli delilin bütün öncüleri akla dayanır ve böyle bir delile burhan adı verilir. Bütün öncülleri nakle dayanan delile de nakli delil denir. Kelâmcılar nakli delilin, Ku'ran ve mütevatir haber olduğu konusunda anlaşmışlardır.

Din bilgilerinin elde edildiği delîller dörttür: Bunlar; Kitâb (Kur'ân-ı Kerîm), sünnet, icmâ ve kıyâstır. Delîl, bir şeyin haram olması için aranır. Helâl olması için delîl aranmaz. (İbn-i Âbidîn)

Delîl-i Aslî: Din bilgilerinin kaynakları olan Kitâb, sünnet, icmâ ve kıyâstan her biridir. Bunlar, aslî delîllerdir.

Delîl-i Fer'î: Aslî delîllere bağlı ve onlardan elde edilen ikinci derecede delîllerdir. İstihsân, İstishâb, İstislâh, Örf ve âdet, Sahâbî (Peygamber efendimizin arkadaşlarının) kavli (sözü), fer'î delîllerden bâzısıdır.

Delîl-i Kat'î: Mânâsı açıkça anlaşılan âyet-i kerîme ve tevâtürle bildirilmiş olan hadîs-i şerîf. Bunlar, farzlar ile haramları bildirirler. Kesin delil. Namazı inkâr eden kâfir olur, îmânı gider. Çünkü namazın farz oluşu, delîl-i kat'î ile sâbittir, bildirilmiştir. (İbn-i Âbidîn)

Delîl-i Şer'î: Dînî bilgilerin elde edildiği delîl, kaynak.

Delîl-i Zannî: Mânâsı açıkça anlaşılmayan, tek bir mânâya, delâlet etmeyen âyet-i kerîme ve tek bir Sahâbî tarafından bildirilen, mânâsı açık hadîs-i şerîftir.

Delîl-i zannî vâcib ile tahrîmen mekruhu (harama yakın mekruhu) bildirir. Tek Sahâbînin bildirdiği mânâsı açıkça anlaşılmayan hadîs-i şerîfler ise, müstehâbları bildirir. Müstehâbları yapan sevâb kazanır, yapmayan günahkâr olmaz, sevâbından mahrûm kalır.

2-Yakîn (kat'ilik) ya da Zan ifade eden deliller:

a- Yakînî delil de denilen kat'i delil, kanıtlamayı amaçladığı konuya ilişkin karşı ihtimallerin tamamını ortadan kaldıran ve sağduyu sahibi insan için kesinlik ve gerçeklik ifade eden delildir. Her türlü tartışma ve akıl yürütmeyle temellendirilebilen bu delilere *bürhani* delillerde denir.

b- Zannî delil: Kanıtlamayı amaçladığı konuya ilişkin karşı ihtimallerin tamamını ortadan kaldıramayan delile zanni yahut iltizamî ya da iknai delil anlamı verilmektedir.

c- *Hatabî delil* de denilen zanni delilller, zanni önermelerden yapılan kıyasa dayalı delillendirmeye dayanır.

Yakîniyyat: Hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde bizde kesinlik hissi yaratan öncüllere yakiniyyat denir.

Yakin bilgi kesinlik açısından üç bölüme ayrılır.

a- **İlmel Yakîn:** Akli olarak bilgisine sahip olduğumuz bir şeyin zihnimizde yarattığı kesinliktir.. Tasavvufta müşahede olarak adlandırılır. Su konusundaki her türlü bilgimiz gibi.

b- **Aynel Yakîn:** Hakkında bilgi sahibi olduğumuz nesnenin, duyu organlarımızla algılanması, tecrübe dâhiline girmesidir. Suyu görmemiz gibi. Tasavvuftaki karşılığı mükaşefedir.

c- **Hakkal Yakîn:** Aklen onayladığımız, tecrübemize de konu ettiğimiz bir nesneyi içselleştirmemizdir. Susuz bir kimsenin suyu içerek susuzluğunu gidermesi gibi. Tasavvufta bu türe tecelli adı verilir.

KONUYLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Meşhurat: Yaygın kanaatlere verilen addır.

Müsellemat: Bir tartışma sırasında kullanılan ve vakıaya uygunluktan çok karşı tarafın kabul edip etmemesi göz önünde bulundurularak söylenen sözlerdir.

Hitabet: Tasdiklerimiz herhangi bir konuda otorite sayılan birinin verdiği bilgilere dayanıyorsa veya çok emin olmadığımız halde büyük ihtimalle böyledir diyerek bir hüküm veriyorsak bu tür tasdiklerle yaptığımız kıyasa denir.

Makbulat: Uzmanlık gerektiren konularda bir uzmanın verdiği bilgilere dayanılarak ortaya konan hükümlere verilen addır. Bir hekimin ihtisas alanı bu türden bir bilgi olmaktadır.

Zanniyat: Herhangi bir konuda bütün çabalarımıza rağmen kesin bir kanaate ulaşamamış ancak bazı ipuçları elde etmişsek bu ipuçlarına dayanarak verdiğimiz hükümlerdir.

Safsata: Gerçekte olmayan bir şeyi varmış gibi kabul ederek verilen hükümlerden oluşan kıyasa denir.

Vehmiyat: Safsata adı verilen kıyaslarda kullanılan önermelere vehmiyat denmektedir

Mugalata (demagoji): Bir tartışmada taraflardan biri karşı tarafın bilinçsizliğinden veya dalgınlığından yararlanıp yanlış olduğunu bildiği bir önermeyi kullanarak kıyas yaparsa, böyle bir kıyasa denir.

İMAN KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- İnanılacak şeylerin her birine, açık ve geniş şekilde, ayrıntılı olarak inanmak neyi ifade eder?

A) Tafsilî iman
B) İcmâlî iman
C) Kâmilî iman
D) Tahkikî iman

2- Aşağıdakilerden hangisi Akaid ilminin tanımıdır?

A) İnsanın yararına ve zararına olan şeyleri bilmesine Akaid denir.
B) İnsanın nasıl namaz kılacağını açıklayan ilim dalına Akaid denir.
C) Dinde inanılması ve reddedilmesi gereken esasları konu alan ilim dalına Akaid denir.
D) Peygamber Efendimizin hayatını anlatan ilim dalına Akaid denir.

3- Allah'a, Hz. Peygambere ve O'nun haber verdiği şeylere yürekten inanıp, kabul ve tasdik eden kimseye ne denir?

A) Mü'min
B) Muhsin
C) Muhlis
D) Müdrik

4- İslâm dininin temel prensiplerine inanmayan, Hz. Peygamber'in yüce Allah'tan getirdiği kesin olan ve tevatür yoluyla bize kadar ulaşmış bulunan esaslardan (zarurat-ı diniyye) bir veya bir kaçını yahut da tamamını inkâr eden kimseye ne denir?

A) Müşrik
B) Kâfir
C) Günahkâr
D) Zındık

5- Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın sübutî sıfatlarından değildir?

A) Kudret
B) Basar
C) Tekvin
D) Kıdem

6- Seçeneklerden hangisi Akaid ilminin amaçlarındandır?

A) Peygamber Efendimiz'in hayatını doğru şekilde öğretmek.
B) Müslümanların ibadetlerini nasıl yapacaklarını öğretmek.
C) Kur'ân-ı Kerîm'in tefsirini doğru olarak öğretmek.
D) Müslümanların İmanlarını yanlış ve bâtıl inançlardan korumak.

7- Aşağıdakilerden hangisi İslâm'ın özelliklerinden değildir?

A) Rabbânîdir
B) Evrenseldir
C) Tevhid dinidir
D) Arapların dinidir

8- Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamberin Allah Teâlâ'dan getirdiği kesin olarak bilinen hükümleri tasdik etmek onun karar verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip bunların gerçek ve doğru olduğuna gönülden inanmaktır?

A) İslâm
B) İman
C) Tefekkür
D) Tevekkül

9- Delillere, bilgiye, araştırma ve kavramaya dayalı imana ne denir?

A) Tafsîlî iman
B) İcmalî iman
C) Taklidî iman
D) Tahkikî iman

10- Hangisi iradeye dayalı iş, davranış ve eylem demektir?

A) İbadet
B) İman
C) İhlâs
D) Amel

11- Aşağıdakilerden hangisi sözlükte, "itaat etmek, boyun eğmek, bağlanmak, bir şeye teslim olmak, esenlikte kılmak" **anlamına gelir?**

A) İbadet
B) İman
C) İslâm
D) Amel

12- Aşağıdakilerden hangisi en büyük günahtır?

A) Şirk
B) Nifak
C Küfür
D) Günah

13- Küfrün en belirgin alâmeti nedir?

A) Dinin tüm esaslarını eksiksiz kabul etmek
B) İnandığı halde amel konusunda ihmalkâr olmak
C) Dinin temel esaslarından birini veya tamamını reddetmek yahut onları beğenmemek, önemsememek ve değersiz saymak
D) İnandığı halde ibadetleri yapmamak

14- Aşağıdakilerden hangisi Müslüman olduğu bilinen bir kişiyi, inkâr özelliği taşıyan inanç, söz veya davranışından ötürü kâfir saymak demektir?

A) Teşrik
B) Tekfir
C) Temlik
D) Tedbir

15- Aşağıdakilerden hangisi dinin temel unsurlarından <u>değildir?</u>

A) İnanç
B) İbadet
C) Çalışmak
D) Ahlak

16- İslâmî kaynaklarda vahye dayanmayan dinler için genellikle <u>hangi terim</u> kullanılır?

A) Milel
B) Nihal
C) Mezhep
D) Düyun

17- Aşağıdaki şıklarda yer alan kavramlardan hangileri arasında <u>zıtlık</u> ilişkisi vardır?

A) İman –İtikat
B) Habis-Necîs
C) İsraf-Tebzîr
D) Sıhhat –Butlan

18- Hüsün ve kubuh ne demektir?

A) İbâdetler
B) İyilikler
C) Kötülükler
D) İyi ve hayırlı olanlarla, kötü ve şerli olanlar

19- Allah'ı <u>tanıma ve bilmeye</u> ne denir?

A) Marifetullah
B) Muhabbetullah
C) İhlâs
D) İhsan

20- "Mu'menün Bih" ne anlama gelir?

A) Gönül huzuru
B) İman esası
C) İslâm'ın esasları
D) Toptan inanmak

21- Delillere dayalı olmaksızın sadece çevrenin telkini ile meydana gelen ve âdeta kişinin İslâm toplumunda doğup büyümüş olmasının tabiî sonucu olarak gözüken imana ne denir?

A) İcmâlîi iman
B) Tafsilî iman
C) Tedvinî iman
D) Taklidî iman

22- Ye'is kelimesinin <u>anlamı</u> aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ümitvar olmak
B) Mütmain olmak
C) Ümit kesmek
D) Şüphelenmek

23- Aşağıdakilerden hangisi İslâm bilgilerinin tasnifleri arasında <u>yer almaz?</u>

A) Hak din
B) Batıl din
C) Muharref din
D) Düalist din

24- Allah'ın varlığını ispatlamak için insanın fıtraten Allah inancına sahip oluşunu ifade eden delile ne ad verilir?

A) İmkân delili
B) Fıtrat delili
C) Hudus delili
D) Âyet delili

25- Zâtî sıfatların diğer ismi nedir?

A) Subûtî
B) Ezelî
C) Ebedi
D) Tenzîhî

26- "Sonradan olan şeylere benzememek" anlamına gelen sıfat hangisidir?

A) Hayat
B) Kıyam bi-nefsihi
C) Muhâlefetün li'l-Havadis
D) Vahdaniyet

27-Allah'ın iradelerinden "Yasama" ile ilgili olan iradeye ne ad verilir?

A) Tekvinî irade
B) Teşriî irade
C) Küllî irade
D) Cüz'i irade

28-Aşağıdakilerden hangisi geçirdiği evrelere paralel olarak Kelâm ilmine verilen isimlerden biri değildir?

A) Fıkıh Usulu
B) Tevhid ve Sıfatlar İlm
C) Fıkh-ı Ekber
D) Akaid

29- Zorunlu bilgi nedir?

A) Akıl yürütme ile ulaşılan bilgi
B) Dış dünya hakkında düşünmekle ulaşılan bilgi.
C) Akıl yürütmeye ya da kanıtlamaya gerek olmadan zihinde oluşan bilgidir.
D) Kişide doğrudan ortaya çıkmayan bilgidir.

30- Duyularla algılanamayan veya bilinemeyen bir şeye duyularla doğrudan algılanan ya da bilinen bir şeye kıyasla ulaşılmasına ne ad verilir?

A) İstişhad bi'ş-şahid alel gayb
B) Delil
C) Sebr
D) Taksim

31- "Eşrefu'l-Ulum = (ilimlerin en üstünü) " unvanı hangi ilme verilmiştir?

A) Fıkıh
B) Siyer
C) Mantık
D) Kelâm

32- Aşağıdaki boşlukları uygun terimlerle tamamlayınız?

Kur'ân'da örneksiz yaratma için .... var olan bir şeyden başka bir şey yaratma anlamında ....ve doğru düzgün takdir etmek anlamında da .... terimleri kullanılmaktadır.

A) Halk/inşa/ibda
B) İnşa/ibda/halk
C) İbda/halk/irade
D) İbda/inşa/halk

33-Hakkında açık hüküm bulunmayan bir meselenin hükmünü aralarındaki ortak benzerliğe dayanarak hükmü açıkça belirtilen meseleye göre belirlemeye ne ad verilir?

A) Evveliyat
B) Kıyas
C) Bedihiyat
D) Tümevarım

34-Metindeki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz?

...........delil getirmeyi gerektirir. Bu bilginin zihinde oluşabilmesi için, kişinin bir takım vasıtalara başvurmasını gerektirir. Bu vasıtaya gereksinim duyulduğu için bu bilgi.............olarak da anılmaktadır.

A) Nazari bilgi/Kesbi bilgi
B) Aklı bilgi/Kesin bilgi
C) Kesbi bilgi/Aklı bilgi
D) Bedihi bilgi/zorunlu bilgi

35-Aşağıdakilerden hangisi Kelâm'ın içerdiği konulardan ve bilgi alanlarından biri olan "Semiyyat" kapsamında değerlendirilir?

A) Tanrı ve Tanrı'nın nitelikleri
B) Peygamberliğin imkân ve ısbatı
C) Kaza ve Kader
D) Ahiret hayatı ve Ahirete ilişkin konular

36- "Bir kimsenin kalbi imanla dolu olması durumunda, zorlama sonucu, dili ile ifade edeceği imana aykırı sözler hiçbir değer taşımaz" **ifadesi aşağıdaki ekollerden hangisinin düşüncesini yansıtmaktadır?**

A) Maturîdiye Ekolü
B) Eş'ârîye Ekolü
C) Cebriye Ekolü
D) Mutezile Ekolü

37-İman, İslâm ve itaat ile ilgili aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi doğrudur?

A) İman: Boyun eğme
İslâm: Teslim olma
İtaat: Gönülden bağlanma

B) İman: Gönülden bağlanma
İslâm: Teslim olma
İtaat: Boyun eğme

C) İman: Teslim olma
İslâm: Gönülden bağlanma
İtaat: Boyun eğme

D) İman: Gönülden bağlanma
İslâm: Boyun eğme
İtaat: Teslim olma

38-Aşağıdakilerden hangisi sözlükte "gönülden bağlanılan, düğüm atmışçasına sağlam inanılan şey anlamına gelir?

A) Arefe
B) Akide
C) Lifafe
D) Tasavvuf

39- Allah'ın zat ve sıfatlarında tek olması, çokluğu reddetmesi, eşi ve benzerinin olmaması" anlamına gelen sıfatı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hayat
B) Vahdaniyet
C) Kıyam Binefsihi
D) Muhalefetun li'l Havadis

40- "Peygamberimiz (a.s.) 'in Allah tarafından tebliğ edip haber verdiği kesin olarak bilinen esas, hüküm ve haberlere................ denir" **cümlesini aşağıdakilerden hangisi doğru olarak tamamlar?**

A) Zarûrât-ı diniyye
B) Şeâir-i diniyye
C) Ahkâm-ı İslâmiyye
D) Mebâdi-i fıkhıyye

41- Zaman ve maddenin ebedîliği görüşünü benimseyenlere verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

A) Meşşâiyyun
B) İşrâkıyyun
C) Dehriyyûn
D) Muattıla

42- Amentü de belirtilen esasların 6 tanesinden 5 tanesi Kur'an'da bir arada zikredilmiş bir tanesi bunlarla birlikte Kur'ânda zikredilmemiştir. Bu zikredilmeyen esas hangisidir?

A) Kadere iman
B) Meleklere iman
C) Ahiret gününe iman
D) Peygamberlere iman

43- Milâdî VII. asırda Vahdet-i Vücud terimi ile ifade edilen bir görüş ortaya atan, el-Fütûhatü'l-Mekkiye, Füsusu'l Hikem **gibi eserlerden bu konuda düşüncelerini genişçe açıklayan tasavvuf bilgini aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Sadreddin Konevî
B) Ahmed Yesevî
C) İbn Arabî
D) Mevlâna

44- Allah Teâlâ'nın ilahlığında, isim, sıfat ve fiilerinde, eşi, dengi ve ortağı bulunduğunu kabul etmek neyi ifade eder?

A) Küfür
B) İman
C) Şirk
D) Nifak

45- Allah'ı kabul etmeyip O'nun dışında doğrudan başka ilahlar edinme aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilmiştir?

A) Şirk-i Teb'îz
B) Şirk-i İstiklâlî
C) Şirk-i Takrîb
D) Şirk-i Taklîd

46- Aşağıdaki cümlelerden hangisi Allah'ın birliğini ispatta kullanılan "Temânü" delilinin özüdür?

A) Âlemdeki her şey sonradan yaratılmıştır.
B) Yaratılmış her şeyde bir ahenk ve düzen vardır.
C) Var olan her şeyin bir yaratıcısı vardır.
D) Varlığı düşünülen ilâhlar arasında irade uyuşmazlığı vardır.

47- Her insanda doğuştan var olan ve insanın diğer canlılardan ayrılmasını sağlayan akıl, Kelâmda aşağıdaki isimlerden hangisi ile ifade edilmektedir?

A) Müktesep Akıl
B) Nazarî Akıl
C) Pratik Akıl
D) Garîzi Akıl

48- Allah dışında var olan her şeye verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Alem
B) Cevher
C) Araz
D) Varlık

49- Aşağıdaki delillerden hangisi Allah'ın birliğini delillendirmek için kullanılan delillerden biridir?

A) Hudus Delili
B) İmkân Delili
C) İnâyet Delili
D) Temanu' Delil

50- Allah'ın varlığını ve birliğini ispat yönünden kâinatın büyük bir ahenk ve şaşmaz bir düzene sahip olduğundan yola çıkarak bir tek yaratıcının eseri olduğunu ispat eden delile ne denir?

A) Nizam delili
B) Fıtrat delili
C) Kabul-u amme delili
D) İmkân delili

51- İslâm akaidine göre insanın bilgi edinme yolları aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sadece Havası Selime (Beş duyu)
B) Sadece Haberi sadık
C) Sadece Aklı selim
D) Hepsi

52- Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de fesada uğrardı" Enbiya sûresi 22. âyeti kerîmede anlatılan delilin adı nedir?

A) Temanü' delili
B) Hudus delili
C) İmkân delili
D) Fıtrat delili

53- İman ve akaid alanında Ebû Hanîfe'ye ait olan eserin adı nedir?

A) er-Risaletü'l-Kudsiyye
B) Müsnedü Ebî Hanîfe
C) el-Fıkhu'l-Ekber
D) Usulü'd-Din

54- Aşağıdakilerden hangisi Allah hakkında makul bir tasavvur oluşturmanın yollarından biri değildir?

A) Allah'ın zatı hakkında düşünmek
B) Allah'ın fiilleri hakkında düşünmek
C) Allah'ın eserleri hakkında düşünmek
D) Allah'ın yarattıkları hakkında düşünmek

55- Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın isimlerinden biri değildir?

A) Habir
B) Mu'id
C) Batın
D) Vücud

56- Yüce Allah'ın "Her şeyi dilemesi ve bir şeyi yaratmaya veya yaratmamaya karar vermesi" **anlamına gelen sıfatı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) İlim
B) İrade
C) Kudret
D) Basar

57- Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın selbî (zâti) sıfatları arasında yer almaz?

A) Vahdaniyet
B) Kıyam binefsihi
C) Kıdem
D) Tekvin

58- Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın subûti sıfatları arasında yer almaz?

A) İlim
B) İrade
C) Beka
D) Basar

59- "Varlığı kendinden olmak" **olarak açıklanan sıfat aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Kudret
B) Kelâm
C) Kıyam bi Nefsihi
D) Kıdem

60- "Âlem ve âlemdeki varlıklar, sonradan yaratılmış olup bir yaratıcıya muhtaçtır" **Allah'ın varlığına dair sözü edilen delil hangisidir?**

A) Fıtrat Delili
B) İmkân Delili
C) Nizam Delili
D) Hudus Delili

61- "Selim ve yaratılışı bozulmamış insan, normal olarak Yaratanını tanır" **Allah'ın varlığına dair sözü edilen delil hangisidir?**

A) Fıtrat Delili
B) İmkân Delili
C) Namütenahi Delili
D) Nizam Delili

62- İman esasları İlmihâl kitaplarında ne ile ifade edilir?

A) Eslemtü
B) Amentü
C) Kabültü
D) Vehebtü

63- İmam Mâtürîdî'nin itikâdî görüşleriyle ilgili eseri aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kitabu't- Tevhid
B) Makâlâtu'l-İslâmiyyîn
C) Usûlü'd-Din
D) el- Akâidü'l-İslâmiyye

64- Aşağıdaki eşleşmelerden hangisi yanlıştır?

A) Kıyam bi nefsihi – Sonradan olanlara benzememek
B) Beka – Varlığının sonu olmamak
C) Vahdaniyet – Bir olmak
D) Vücut – Var olmak

65- "Aklî delillerle sabit olmayan, sadece Allah'ın peygamber vasıtasıyla bildirdiği nakli delillerle sabit olan itikadî hükümlere .... denir." **Cümlesindeki boş yere aşağıdakilerden hangisi uygun düşer?**

A) Makasıd
B) Sem'ıyyat
C) Mesmuat
D) Ma'kulat

66- Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin tebliğ ettiği ilâhî dinin değişmeyen esaslarındandır?

A) Muamelat
B) Furuat
C) İbadet
D) İtikad

67- Allah'ın ilâhlığı anlamına gelen kavram.......... Allah'ın Rabliği anlamına gelen kavramda.........dır. Noktalı yerlere sırasıyla hangi kavramlar gelmelidir?

A) Rubûbiyyet-Uluhiyyet
B) Ulûhiyet-Rububiyyet
C) Ubûdiyet-Rububiyyet
D) Ubûdiyet-Uluhiyyet

68- Aşağıdakilerden hangisi, kelime anlamı olarak "yol, şeriat, itaat, millet" **manalarına gelir?**

A) Akaid
B) Din
C) İman
D) Vahiy

69- İnsanların kendi kafalarından uydurmuş oldukları dinlere ne ad verilir?

A) Hak din
B) Muharref dinler
C) Bâtıl dinler
D) Dinsizlik dini

70- "Kâfir" sözlükte ne anlama gelmektedir?

A) Açan
B) İfşa eden
C) Örten
D) Örtmek

71- "Yoksa siz Kitaptan bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanların cezâsı, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Onlar kıyâmet gününde de azâbın en şiddetlisine itilirler" (2/Bakara, 85) **âyeti aşağıdakilerden hangisine delil olabilecek bir âyettir?**

A) İtikad esasları değişmez

B) İtikad esasları bölünme kabul etmez bir bütündür

C) İtikad esasları evrenseldir

D) İtikad esasları, insana mutluluk verir

72- "Varlıklar âlemini yaratan, terbiye ederek geliştiren, onları maddî ve mânevî olgunluğa götüren, terbiyenin bütün gereklerine mâlik ve her şeye sahip olan" **anlamına gelen Allah'ın ismi, hangi kavramdır?**

A) Allah

B) Rahman

C) Rab

D) Din gününün sahibi

73- "Varlığını devam ettirmesi için hiçbir şeye muhtaç olmaması" **Allah Teâlâ'nın hangi sıfatının açıklamasıdır?**

A) Vücud

B) Kıyam bi-nefsihi

C) Muhâfetün-lil havâdis

D) Vahdâniyyet

74- **Aşağıdaki seçeneklerden hangisi "tevhid" kelimesinin tanımıdır?**

A) Allah'a zatında, sıfatlarında, isimlerinde ve fiillerinde ortak güçler tanımak.

B) Allah'ın, insanlara, yapmalarını kesin bir şekilde emrettiği fiillere tevhid denir.

C) Kişinin leh ve aleyhinde olan hükümleri, fıkıh kurallarını öğreten ilmin adıdır.

D) Allah'ın zatında, sıfatlarında, isimlerinde ve fiillerinde bir tek olduğuna inanmak.

75- **Seçeneklerden hangisi, Allah'tan başkasını rab kabul etme şirki anlamına gelmez?**

A) Yatırlara kurban kesmek, onlara duâ etmek.

B) Din adamlarının haram olan bir şeye helal demesini doğru bulmak.

C) Önderleri, din büyüklerini sevmede ve onlara bağlanmada aşırı gitmek.

D) Oruç, zekât, hac gibi ibâdetleri zaman zaman ihmal edip terk etmek.

76- "Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Rasûlullah" **ifâdesinin anlamı, aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed (s.a.s.) 'den başka peygamber yoktur.

B) Ben şahitlik ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve ben yine şâhitlik ederim ki, Hz. Muhammed (s.a.s.) O'nun kuludur.

C) Allah'tan başka ilâh yoktur. Hz. Muhammed (s.a.s.) O'nun Rasûlüdür (peygamberidir).

D) Allah birdir, O'ndan başka tanrı yoktur. Muhammed bir tek peygamberdir.

77- Allah Teâlâ'nın dilediğini yapma gücüne sahip olmasına ne denilir?

A) Kelâm

B) Kıyam bi-nefsihî

C) Kudret

D) Basar

78-Aşağıdakilerden hangisi bilgi kaynağı değildir?

A) İlham

B) Selim hisler

C) Vahiy

D) Akıl

79- "İslâm inancına göre insan, gerçeğin bilgisini üç yoldan elde eder. Yani bilginin kaynağı üçtür."

Seçeneklerden hangisinde bu bilgi kaynakları doğru olarak belirtilmiştir?

A) Doğru haber (vahy ve mütevâtir haber) – Selim hisler – Akıl

B) Vahy – Mütevâtir haber – Doğru haber (selim hisler)

C) Vahy – Akıl – Mütevâtir haber (doğru haber)

D) Selim hisler – Beş duyu – Vahy (mütevâtir haber)

80- Bilindiği gibi, Kur'ân'ın ilk inzâl olan âyetlerinde okuma-yazma ve ilim emredilmektedir. Kur'ân'a göre ilim, hakkı/gerçeği idrâk etmektir ve vahiyle özdeşleşmiştir. Buna göre, ilmin sınıflandırılması konusunda aşağıdaki seçeneklerde belirtilen tasniflerin hangisi en doğrudur?

A) Naklî ilimler - aklî ilimler

B) Dünyevî ilimler - uhrevî ilimler

C) Dinî ilimler - din dışı ilimler

D) Müsbet ilimler - menfî ilimler

81- Allah'ın kâinatı idare ederken koyduğu kurallar, yaratıkları hakkındaki ve özellikle insan toplumlarıyla ilgili hüküm ve âdetlerine Kur'ân kavramı olarak ne ad verilir?

A) Hikmetullah

B) Hükmullah

C) Sünnetullah

D) Kaderullah

82- Tevhîd ve şehâdet kelimelerinde özetlenen iman hangisidir?

A) İcmâlî iman

B) Tafsîlî iman

C) Taklîdî iman

D) Tahkîkî iman

83- Allah'ın güzel isimlerinden hangisi "yücelten, aziz kılan" **anlamındadır?**

A) Muiz

B) Müzil

C) Melik

D) Azîm

İMAN KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-A	2-C	3-A	4-B	5-D
6-D	7-D	8-B	9-D	10-D
11-C	12-A	13-C	14-B	15-C
16-B	17-D	18-D	19-A	20-B
21-D	22-C	23-D	24-B	25-D
26-C	27-B	28-A	29-C	30-A
31-D	32-C	33-B	34-A	35-D
36-A	37-B	38-B	39-B	40-A
41-C	42-A	43-C	44-C	45-B
46-D	47-D	48,-A	49-D	50-A
51-D	52-A	53-C	54-A	55-D
56-B	57-D	58-C	59-C	60-D
61-A	62-B	63-A	64-A	65-B
66-D	67-B	68-B	69-C	70-C
71-B	72-C	73-B	74-D	75-D
76-C	77-C	78-A	79-A	80-A
81-C	82-A	83-A		

MELEKLERE İMAN

Meleklerin Tarifi

Melek; erkeklik ve dişilik özelliği olmayan, yemeyen, içmeyen, evlenmeyen, doğmayan, doğurmayan, normal gözle görülmeyen, Allah'ın emirlerine itaat eden yaratıklardır.

Kur'ân-ı Kerîm'in beyanına göre melekleri, şu üç büyük grupta toplamak mümkündür:

a- *"İlliyyûn, Mukarrebûn"* diye anılan melekler. Bunlar, daima Allahu Teâlâ'yı tenzih ve tehlil ile O'na ibadet ve taatla meşguldürler. Muhabbetullah (Allah sevgisi) ile istiğrak halindedirler.

b- *"Müdebbirât"* diye bilinen melekler olup, bu kâinatın nizam ve intizamını temin etmekle görevlidirler. Allah'u Teâlâ'nın yerlerde ve göklerde irade ve kudretinin tecellisine aracılık ederler.

c- Her şeyden önce, Peygamberlere vahyi ilâhîyi ulaştırmakla görevli olan ilahî elçilerdir. Bunlar genellikle bütün insanların ruhî halleri ve tekâmülleri ile meşguldürler. İnsanlarla ilgili çeşitli görevleri vardır.

Meleklerin Çeşitleri

Meleklerin, yapmış oldukları iş ve emr olundukları vazifelere göre çok çeşitleri vardır. Fakat bunların en başında dört büyük melek vardır.

1- Cebrâil Aleyhisselâm: Cenab-ı Hak ile peygamberleri arasında elçilik vazifesi ile emr olunmuştur. Bütün peygamberlere Cenab-ı Hak vahyini bu melek ile bildirmiştir. Bütün meleklerin başı olarak Cebrâil (a. s) dan Kur'ân'da "Rûhu'l - Kudüs, Rûhul

Emîn, Namusu Ekber" gibi şerefli isimlerle bahsedilir.

2- **Mikâil Aleyhisselâm:** Yaratıkların (mahlûkatın) rızıklarına kâinatta meydana gelecek olaylara, tabiat olaylarını yönetmeğe; hastalık, şifa, rahmet, bereket ve benzeri şeylerin kullara ulaştırılması gibi vazifelerle emr olunmuştur. Kur'ân'da ismi geçer.

3- **İsrafil Aleyhisselâm:** Kıyametin kopması için bir de tekrar diriliş için olmak üzere iki kere sûr'a üfürmekle vazifelidir. İsmi Kur'ân'da değil, hadislerde geçer.

4- **Azrail Aleyhisselâm:** Eceli gelenlerin, Allah'ın izni ile ruhlarını almakla vazifelidir. İsmi Kur'ân'da "ölüm meleği" olarak geçer.

Bunlardan başka yapmış oldukları vazifelere göre şu melekleri sayabiliriz:

Suâl Melekleri: Bunlar Münker ile Nekir adlı meleklerdir. Ölü, mezara konup üzerine toprak atıldıktan sonra bu melekler gelip "Rabb'in kimdir, Dinin nedir, Kitabın nedir, Peygamberin kimdir?" sorularını sormakla vazifelidirler.

Kirâmen Kâtibîn: Bunlar insanların iyi ve kötü amellerini yazmağa memur meleklerdir. Öyle ki, bunlar insanların hayatının tamamını, gecesini gündüzünü filme alırcasına kaydederler.

Kiramen Katibîn meleklerine "Hafaza" melekleri de denir.

Melâike-i Muakkıb: Takipçi melekler demektir. İnsanları, önlerinden ve arkalarından izleyen meleklere denir. Bu meleklerin kirâmen kâtibîn (hafaza) melekleri ile aynı melekler olduğunu söyleyen âlimler vardır. Bu meleklere, gece ve gündüz nöbet değiştirmek üzere birbirlerinin peşine geldikleri, insanların işlerini dikkatle takip edip yazdıkları için bu isim verilmiştir.

Rıdvan: Cennet meleklerinin başkanına verilen isim.

Mâlik: Cehennem meleklerinin başkanına verilen isim.

Hamele-i Arş, arşı taşıyan meleklerin adıdır. Kur'ân'da haklarında şöyle buyurulur: "Arşı yüklenen, bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler) Rablerini hamd ile tesbih ederler. O'na iman ederler..." (el-Mü'min 40/7; ayrıca bk. el-Hâkka 69/17).

Mukarrebûn ve İlliyyûn adıyla anılan melekler, Allah'ı tesbih ve anmakla görevli olup, Allah'a çok yakın ve O'nun katında şerefli mevkii bulunan meleklerdir (en-Nisâ 4/172). Cennet ve cehennemdeki işleri yürütmekle görevli melekler de vardır. (bk. er-Ra'd 13/23-24; et-Tahrîm 66/6; el-Müddessir 74/29-31).

Melâike-i Mukarrebûn: Yaklaştırılmış, yakınlaştırılmış melekler demektir. Mukarreb melekler, şerefi, değeri ve fazileti itibariyle Allah'a yakın olan meleklerdir. Allah'ın arşını taşıyan ve arşın etrafında bulunan melekler, Cebrail, Mikail ve İsrafil, mukarreb meleklerdir.

Melâike-i Kerribiyyûn, Keribiyyûn, şiddet ve hüzün anlamına gelen kerb kökünden türeyen kerûbî kelimesinin çoğuludur. Arşın etrafında bulunan meleklere verilen bir isimdir. (Mümin, 40/7, 9) Allah'tan çok korktukları için bu isim verilmiştir. (*)

Melâike-i Hazene: Cennetin kapılarında müminleri karşılayan, onlara iltifat eden melekler ile cehennemin kapılarında kâfirleri karşılayıp onları horlayan bekçi meleklere denir.

İnsanlarla Melekler Arasındaki Üstünlük Derecesi

Ehl-i Sünnet'e göre insanlar içinden seçilen peygamberler, meleklerin peygamberleri durumunda olan büyük meleklerden daha üstündür.

Mümin insan cinsi, melek cinsinden üstündür. Meleklerin önde gelenleri, peygamber olmayan bütün insanlardan; takvâ sahibi müminler, şehitler, salih amel işleyenler, dinde dosdoğru hareket edenler, diğer meleklerden; diğer melekler de insanların kâfir, münafık, müşrik, inancı bozuk, amelsiz, ahlâksız olanlarından daha üstündür.

CİN VE ŞEYTAN

a- **Cin:** Sözlükte, "gizli ve örtülü varlık, görülmeyen şey" anlamına gelen cin, terim olarak duyu organlarıyla algılanamayan, çeşitli şekillere girebilen; ateşten yaratılmış, mânevî, ruhanî ve gizli varlıklara verilen bir addır.

b- **Şeytan:** Gözle görülmeyen fakat varlığı kesin olan, azgınlık ve kötülükte çok ileri giden, kibirli, âsi, insanları saptırmaya çalışan cinlere şeytan adı verilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de ilk şeytandan İblîs diye söz edilir. İblîs, azmış ve Rabbinin buyruğuna isyan ederek sapıklığa düşmüş cinlerdendir.

Azazil, İslâmî literatürde şeytan veya iblisin bir diğer adı olarak kullanılır.

MELEKLERLE İLGİLİ TEST SORULARI

1- "Malik" adlı meleğin görevi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Amel defterlerini tevzi etmek
B) Cehennem bekçiliği yapmak
C) Arşı taşımak
D) Cennet bekçiliği yapmak

2- Allah emrettiği zaman kıyâmetin kopması ve ikinci olarak da ölülerin dirilmesi için "Sûra üfürecek" olan melek hangisidir?

A) Cebrâil
B) Mikâil
C) İsrâfil
D) Azrâil

3- Allah'ı tesbih ve anmakla görevli olup, Allah'a çok yakın ve O'nun katında şerefli mevkii bulunan meleklerin ismi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mukarrebûn ve İlliyyûn
B) Hamele-i Arş
C) Kirâmen Kâtibîn
D) Rıdvan

4- Aşağıdaki seçeneklerden hangisi meleklerin <u>özelliklerindendir?</u>

A) Yemezler ve içmezler
B) Erkeklik ve dişilikleri vardır
C) Evlenip çoğalırlar
D) Ateşten yaratılmışlardır

5- Cinlerle ilgili verilen bilgilerden hangisi <u>yanlıştır?</u>

A) Cinler yerler, içerler, evlenir ve çoğalırlar

B) Erkeklik ve dişilikleri vardır

C) Cinlerin ömrü, insanlarınkine göre epeyce kısadır

D) Doğar, büyür ve ölürler

6- Kerrûbiyyûn kelimesinin tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Beyt-i ma'mur'u devamlı tavaf eden meleklerin adıdır.

B) Arşın etrafında bulunan meleklerin adıdır.

C) Levh-ı mahfuzu korumakla görevli meleklerin adıdır.

D) Bir cin taifesinin adıdır.

7- "Ashabın en güzel simalarından biri idi. Bazı zaman Cebrail (a.s.) Resulü Ekrem (sav.) 'in huzuruna onun suretinde gelirdi." **Bu <u>sahabe</u> kimdir?**

A) Selmân-ı Farisi

B) Süheybi Rûmî

C) Dıhyetü'l-Kelbi

D) Muaz b. Cebel

8- İnsanlarla meleklerin derecelenmesinin sırası aşağıdakilerden hangisinde doğrudur?

A) Meleklerin peygamberi konumunda olan dört büyük melaike -insanların peygamberleri –insanların salihleri– diğer melekler – diğer insanlar

B) İnsanların peygamberleri - meleklerin peygamberi konumunda olan dört büyük melaike - diğer melekler – insanların salihleri – diğer insanlar

C) İnsanların peygamberleri - meleklerin peygamberi konumunda olan dört büyük melaike - diğer insanlar - diğer melekler – insanların salihleri

D) İnsanların peygamberleri - meleklerin peygamberi konumunda olan dört büyük melaike - insanların salihleri - diğer melekler - diğer insanlar

9- Aşağıdaki melek isimleri ile görevlerden hangisi <u>doğrudur?</u>

A) Azrail= Sûr'a üfleme

B) Cebrail= Cennetteki meleklerin başkanı

C) Mikail= Tabiat olaylarının düzenlenmesi

D) İsrafil= Kabirde soru sorma

MELEKLERLE İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-B	2-C	3-A	4-A	5-C
6-B	7-C	8-D	9-C	

KİTAPLARA İMAN

İslâmiyet'in iman esaslarından biri de kitaplara imandır. Kitaplara iman etmek her Müslüman'a farzdır. Yüce Allah kullarına mutluluk ve saadet yollarını göstermek için içlerinden bazılarını peygamber seçmiş; onlardan bir kısmına melek vasıtası ile kitaplar indirmiş; yaşam kanunlarını koymuş, emirler ve yasaklar koymuş; iyiyi kötüyü, doğruyu eğriyi göstererek bunların sonuçları konusunda insanları aydınlatmıştır. Böylece insanlara her iki dünyada da mesut olmanın yolları gösterilmiştir. Bu ilâhî mesajların toplamına "İlâhî Kitaplar" veya "Semavî Kitaplar " denir.

Kitapların Çeşitleri

a- **Sayfa halinde gelenler**: Bunlara **suhuf** (sayfalar) denir. Toplam 100 sayfadan ibaret olup şunlardır:

10 sayfa Âdem Aleyhisselâma

50 sayfa Şit Aleyhisselâma

30 sayfa İdris Aleyhisselâma

10 sayfa İbrahim Aleyhisselâma gelmiştir

b- Dört Büyük Kitap:

1- Zebûr: "*Yazılı kitap*" anlamına gelir. Hz. Dâvûd Aleyhisselâma gönderilmiştir.

2- İncil: "*Müjde*" veya "*yeni öğreti*" anlamına gelir. Hz. İsa Aleyhisselâma indirilmiştir.

3- Tevrat: "*Kanun, şeriat*" anlamına gelir. Hz. Musa Aleyhisselâma gönderilmiştir.

4- Kur'ân: "*Okumak, toplamak, bir araya getirmek*" anlamlarına gelir. Hz. Muhammed Aleyhisselâma gönderilmiştir

PEYGAMBERLERE İMAN

Peygamber Kavramı ve Peygamberlere İman

Peygamber, Farsça'da "haber taşıyan ve elçi" anlamlarına gelir. Dinî terim olarak, Allah'ın kulları arasından seçtiği ve vahiyle şereflendirerek emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmak üzere görevlendirdiği elçiye peygamber denir. Arapça'da, peygamber kelimesinin karşılığı olarak, gönderilmiş ve elçi demek olan resul ve mürsel kelimesi kullanılır. Terim olarak resul ve mürsel, yeni bir kitap ve yeni bir şeriatla insanlara gönderilen peygambere denilir. Çoğulları "rüsul" ve "mürselûn"dür. Nebî de Yüce Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara haber veren, fakat yeni bir kitap ve yeni bir şeriatla gönderilmeyip, önceki bir peygamberin kitap ve şeriatını ümmetine bildirmekle görevli olan peygamberdir. Çoğulu "enbiyâ"dır. Risâlet ve nübüvvet kelimeleri mastar olup, peygamberlik anlamına gelmektedir.

Peygamberlik, Allah vergisidir. Çalışma, ibadet ve taatla elde edilemez.

Nübüvvet Risâlet ve Bi'set Kavramları

Nübüvvet: Nübüvvet'in hangi kökten türediğine ilişkin iki görüş vardır. *Birinci görüşe* göre, "nebve" veya nebâvet" kökünden türemiştir ki "yükseklik ve ululuk" manasına gelir. Buna göre, nübüvvet yüce Allah'ın tayin ettiği bir makam olması ve ilahi vahiy ve habere dayanması yönüyle yüksek bir değere haizdir. *İkinci görüşe* göre ise nübüvvet, "haber verme"

manasına gelen "n-b-e" fiilinden türemiştir

Terim anlamına gelince nübüvvet, "Allah'ın kulları arasından seçerek yeni bir şeriat vermeden, ilahi bilgileri vahyetmek suretiyle, bir kavme veya bütün insanlığa gönderdiği kimselere nebi denir"

Risâlet: Sözlükte görev manasına gelir. Terim olarak ise, Yüce Allah'ın, mesajlarını kullarına iletmek üzere kullarından onlar arasından bazılarını seçerek görevlendirmesidir.

Bi'set: Sözlükte göndermek, yollamak, diriltmek uyarma gibi manalara gelen nübüvvet, Allah'ın kulları arasından seçmiş olduğu kimseleri peygamberlikle görevlendirmesidir.

Peygamberlerin Sıfatları

Peygamberlerin sıfatları deyince onlarda bulunması câiz olan sıfatlarla gerekli (vâcip) ve zorunlu olan sıfatlar anlaşılır.

Her peygamberde insan olmanın da ötesinde birtakım sıfatların bulunması gerekli ve zorunludur. Bunlara vâcip sıfatlar denir. Bu sıfatlar şunlardır:

Sıdk: "Doğru olmak" demektir. Her peygamber doğru sözlü ve dürüst bir insandır. Onlar asla yalan söylemezler. Sıdkın zıddı olan yalan söylemek (kizb), peygamberler hakkında düşünülemez. Bütün peygamberler peygamberlikten önce de sonra da yalan söylememişlerdir.

Emanet: "Güvenilir olmak" demektir. Peygamberlerin hepsi emin ve güvenilir kişilerdir. Emanete asla hainlik etmezler. Emanet sıfatının zıddı olan hıyanet, onlar hakkında düşünülmesi imkânsız olan bir sıfattır.

İsmet: "Günah işlememek, günahtan korunmuş olmak" demektir. Peygamberler hayatlarının hiçbir döneminde şirk ve küfür sayılan bir günahı işlemedikleri gibi özellikle peygamberlikten sonra kasten günah işlememişlerdir. İnsan olmaları sebebiyle günah derecesinde olmayan birtakım ufak tefek hataları bulunabilir. Ancak onların bu hatası yüce Allah'ın kendilerini uyarmasıyla derhal düzeltilir. Peygamberlerin bu tip küçük hatalarına "*zelle*" denilir.

Fetânet: "Peygamberlerin akıllı, zeki ve uyanık olmaları" demektir. Bunun zıddı olan ahmaklık peygamberlikle bağdaşmaz.

Tebliğ: "Peygamberlerin Yüce Allah'tan aldıkları buyrukları ve yasakları ümmetlerine eksiksiz iletmeleri" demektir. Tebliğin karşıtı olan gizlemek (kitmân) peygamberler hakkında düşünülemez.

Kur'ân-ı Kerîm'de Adı Geçen Peygamberler:

İlk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar pek çok peygamber gelip geçmiştir. Gönderilen peygamberlerin sayısı konusunda Kuran'da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bir hadiste peygamberlerin sayısının 124. 000 olduğu, bunlardan 315'ini resullerin teşkil ettiği haber verilmektedir. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 266).

Kur'ân'da Adı Geçen Peygamberler

Âdem (a.s): İnsanlığın babası, ilk insan, ilk peygamber. Lakabı Safiyullah'tır.

İdris (a.s): İlk yazı yazan, elbise giyen, yüksek bir makama kaldırılan.

Nuh (a.s): Büyük Peygamberlerden birincisi, 950 sene peygamberlik yaptığı Kur'ân ile sabit olan tek peygamberdir. İnsanlığın ikinci babası gemicilerin piri olarak bilinir. Allah ona vahiyle gemi yapma zanaatını öğretmiştir. Kavmini tufan helak etti. Kur'ân'da onun adına müstakil bir sûre vardır.

Hud (a.s): Nuh'un (a.s) Sam'ın neslindendir. Yemen'de Ahkaf bölgesinde yaşayan Ad kavminin peygamberidir. Yedi gece sekiz gündüz devam eden rüzgâr kavmini helak etti. Adına sûre vardır. Ahkaf adında da sûre vardır.

Salih (a.s): Nuh'un (a.s) oğlu Sam'ın neslindendir. Hıcr denilen yerde yaşayan Semud kavminin peygamberi. Mucizevî olarak taştan deve çıkardı. Hıcr adında sûre vardır.

İbrahim (a.s): Nuh'un oğlu Sam'ın neslindendir. Büyük peygamberlerden ikincisidir.. Peygamberimiz'in büyük dedesidir. Bütün milletler ona saygı gösterir. Halilullah'tır. Nemrut ile mücadele etti. Babil halkına peygamber gönderildi. Adına sûre vardır.

Lut (a.s): İbrahim aleyhisselamın kardeşi Hârân'ın oğludur. Sodam'a peygamber gönderildi. Kavminin başına taş yağdı, alt-üst oldular.

İsmail (a.s): İbrahim'in (a.s) kurbanlık oğludur. Yemen kabilelerinde ve Arabistan yarımadasında yaşayan Amalikalılar'a gönderildi. Annesi Hacer'dir ki Muhammed (sav.) onun soyundandır. Babası ile birlikte Kabe'yi inşa etti.

İshak (a.s): İbrahim'in (a.s) ikinci oğlu ve diğer peygamberlerin atasıdır. Annesi Sara'dır. Şam halkına peygamber olarak gönderildi.

Yakub (a.s): İshak'ın oğludur. Lakabı İsrail olduğundan oğullarına ve torunlarına İsrailoğulları denmiştir. Ken'an iline peygamber olmuştur. İsrailoğulları'nı Mısır'a yerleştirdi.

Yûsuf (a.s): Yakub'un (a.s) 12 oğullarından biridir. Mısır'da peygamberlik yaptı. Hikâyesi çok ibretlidir. Adına sûre vardır

Eyyüb (a.s): İshak'ın (a.s) oğlu İlyas'ın (a.s) evlatlarındandır. Yûsuf (a.s) ile aynı asırda yaşamıştır. Allah kendisini ağır bir hastalık ile imtihan etmiş, o da sabır timsali olmuştur.

Şuayb (a.s): Medyen ve Eyke halkının peygamberidir. Büyük annesi Lut'un (a.s) kızıdır. Eyke halkı ateş yağmuru ile Medyen halkı da bir gürültü ve yer sarsıntısı ile helak oldu. *Hatibu'l-Enbiya*'dır. Hz. Musa'nın (a.s) kayınpederidir.

Musa (a.s): İmran'ın oğludur. Şuayb'ın (a.s) kızıyla evlenmiştir. Mısır'da doğmuştur. Hızır ile arkadaşlık yapmış, Firavun'un saltanatını yıkmış ve ilahi mucize ile denizi yararak İsrailoğulları'nı onun zulmünden kurtarmıştır. Kelimullah'tır. Büyük peygamberlerden üçüncüsüdür. Dört kitaptan biri olan Tevrat kendisine verilmiştir.

Harun (a.s): Musa'nın (a.s) öz kardeşi ve onun yardımcısı idi. Firavun'a

Vahiy bir haldir, bir yaşayıştır. Nasıl olduğunu ve niteliğini ancak onu yaşayan peygamber bilir. Vahiy, Allah'la peygamberi arasında bir sırdır.

Vahiy Peygamber Efendimize şu şekillerle gelmiştir:

√ Sadık Rüyalar: Peygamber efendimizin gördüğü rüyalar, daha sonra gerçek hayatta aynen meydana gelirdi.

√ Peygamberimiz uyanıkken, Cebrail tarafından vahyin peygamberimizin kalbine üflenmesiyle gelmiştir.

√ Cebrail'in insan şekline girerek getirdiği vahiydir. Vahyin en kolay şekli budur. Cebrail çoğunlukla Dıhye isimli sahabenin şekline girerek gelirdi.

√ Cebrail görülmeden, çıngırak sesine benzer bir ses halinde, vahyin gelmesidir. Vahyin bu çeşidi gelirken, Rasulullah çok heyecanlanır, titrer ve terlerdi. Vahyin en zor çeşidi olanı da budur.

√ Cebrâl'in Hz. Peygambere uyku halinde getirdiği vahiydir. Bu tür vahiyle alınan söz Kur'ân değildir.

√ Cebrâil'in kendi şekliyle, asli suretiyle getirdiği vahiydir. Bu şekilde vahiy sadece iki defa vaki olmuştur. Birincisi peygamberliğinin ilk günü Hirâ dağında iken, ikincisi de Miraçta meydana gelmiştir. Diğer defa da Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında gördü.

√ Kendisi görünmeden, Allah'tan doğrudan doğruya vahyin gelmesi, Hz. Peygamber'in Allah'la perde arkasından konuşmasıdır. Miraçta beş vakit namaz bu şekilde farz kılınmıştır.

Tercih edilen ağırlıklı görüşe göre Peygamberimiz Hz. Muhammed'e ilk vahiy M. 610, 27 Ramazan, Pazartesi günü inmeye başlamıştır.

Vahiy Çeşitleri:

Vahiy iki çeşittir.

1- **Vahyi metlüv:** Tilavet edilen, okunan, yani Allah'dan Hz. Peygamber'e inzal edilen vahiy. Bu türün Kur'ân'dan başka bir şey olmadığı açıktır. Buna "vahyi celî" (açık, zahir vahiy) adını da vermişlerdir.

2- **Vahyi gayri metlüv:** Tilavet edilmeyen, okunmayan vahiy. Buna da vahyi hafî (gizli vahiy) demişlerdir. Bu durumda vahyi hafî ya da gayri metlüv, Kur'ân olmamaktadır. Mesela kudsî hadisler gibi. Yani manası Allahü Teâlâdan, ifade edilmesi Peygamberimiz tarafından söylenmiş olan sözlerdir.

Vahiy Kâtibi; Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini Peygamberimizden işitip anında yazan kişilere denir. Vahiy kâtipleri, Hz. Muhammed (a.s.) 'a inen âyetleri yazanlara denir. İlk vahiy kâtipliğini Mekke'de Abdullah İbn Sa'd, Medine'de Zeyd b. Sabit yapmıştır. 40 kadar vahiy kâtibi vardı. Bunlardan bazılarının isimleri şunlardır; Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir, Muaviye, Amr ibn el-As, Muaz ibn Cebel, Übey ibn Ka'b, Muğire ibn Şu'be, Şurahbil ibn Hasene, Halid ibn Velid... Vahiy katipleri, âyetleri ince beyaz taşlara, kürek kemiklerine, işlenmiş derilere, bez parçalarına, hurma dallarına yazıyorlardı.

Vahye Ait Bazı Terimler

El-Hadari: Hz. Peygamber seferde ve misafirlikte bulunmadığı zamanlarda inen vahiylerdir.

Es-Seferi: Hz. Peygamber yolculukta veya savaşta bulunduğu sırada nazil olan vahiylerdir.

En-Nehari: Gündüz nazil olan vahiylerdir.

El-Leyli: Geceleyin inen vahiylerdir.

Es-Sayfi: Yaz mevsiminde nazil olan vahiylerdir.

Eş-Şıtai: Kış mevsiminde nazil olan vahiylerdir.

El-Firaşi: Hz.Peygamber yatağında iken nazil olan vahiylerdir.

El-Ardi: Hz.Peygamber yeryüzünde iken nazil olan vahiylerdir.

Es-Semai: Hz.Peygamber semada iken inen vahiylerdir.

MUCİZE VE ÇEŞİTLERİ

Tanımı ve Özellikleri;

Mucize sözlükte, aciz bırakan, karşı konulmaz, harikulâde anlamına gelir. Terim olarak ise, mucize Allah'ın, peygamberini doğrulamak amacıyla yarattığı ve insanların benzerini getirmekten aciz olduğu olağanüstü hadiselerdir.

Mucizenin Özellikleri:

Mucizenin en önemli özelliği Allahın fiili olmasıdır. Yoksa peygamberler mucize yaratamazlar, "Peygamberin mucizesi" denilmesi mecazidir.

√ Mucize, tabiat kanunlarının üstünde ve ona aykırı bir olaydır.

√ Mucize, peygamberlik iddiasıyla birlikte meydana gelmelidir.

√ Mucize, peygamberin iddiasına mutabık (uygun) olmalıdır. Mesela ölüleri dirilteceğini söyleyen kimseden başka olağanüstü bir olayın meydana gelmesi mucize sayılmaz

√ Karşı konulmaz cinsten bir olay olmasıdır. İnsanın benzerini ve dengini yapmaktan aciz kaldığı bir olay olmalıdır Bu özellik sihir ile mucizenin farkını ortaya koyar.

√ Nübüvvet iddia edenin elinde meydana gelmesi gerekir.

√ Dünyada meydana gelmesi gerekir.

√ Mucize bir inkâr ve tekzîb (yalanlama) olayından sonra meydana gelirse daha tesirli olur.

Mucize Çeşitleri

Kelâm âlimlerine göre mucizeler Hissî ve kevnî mucizeler. (Yaratılışla ilgili, gözlemlenebilen) olmak üzere iki ana gruba ayrılır.

Hissî ve kevnî mucizeler de, mahiyet bakımından iki grupta toplanır. Hak Teâlâ'nın seçtiği üstün vasıflı şahsiyetler olan peygamberlerin mümtaz zatları ve kâmil sıfatları ile ilgili fevkalâde haller, üstün meziyetler ve özelliklerdir.

Peygamberlerin zat ve sıfatları dışında meydana gelen ve her peygambere verilen, o zamanki insanların duyu organları ile müşahede ettikleri tabiatüstü olaylar hissî ve kevnî mucizeler grubuna girer. Bunlar her peygamberin peygamberliğini ispat etmek için Allah'ın izniyle gösterdiği, o zamanki insanları âciz ve hayran bırakan fevkalâde eşsiz hâdiselerdir.

Hissî ve Kevnî Mucizeler:

Bütün peygamberler, Allah'ın elçisi olduğunu ispat etmek için genellikle göze hitap eden hissî mucizeler göstermiştir. Bu fevkalâde hadiseler, her peygamberin içinde yaşadığı dönem gereği ve in-

sanların anlayışına göre emsalsiz sayılan ve başkalarının benzerini yapmakta aciz kalarak hayret edecekleri türden mucizelerdir. Mahiyet bakımından hissî ve kevnî olan bu mucizelerin çoğu Kur'ân-ı Kerîm'de açıklanmıştır. Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed (sav) 'in gösterdikleri Kur'ân-ı Kerîm'le sâbit olan bu tür mucizelerden bazıları, İbrahim'in (as), ateşe atıldığı halde yanmayarak kurtulması, Musa'nın (as) elindeki asanın, Firavunun sihirbazlarının yaptıklarını yutan bir ejderha haline gelmesi, sonra eski haline dönmesi... Aynı asayı Hz. Musa'nın Kızıldeniz'e vurmasıyla, denizin yarılması... Musa (as) ve İsrâiloğullarının kurtulmaları, Firavun ve askerlerinin boğulmaları. İsa (as) 'ın ölüleri diriltmesi, hastalara dokunarak onları iyi etmesi. Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen ve sahih hadislerle sâbit, tevâtür derecesine ulaşan İsrâ, Mirac ve İnşikâk-ı Kâmer (Ay'ın ikiye bölünmesi) mucizeleri zikredilenlerin başında gelir.

Aklî Mucizeler:

Aklî mucize, akla ve vicdana hitap eden, her devirde geçerli olan, olağanüstü, eşsiz bir harikadır. Bu tür mucizeye en canlı örnek, yalnız Rasulullah'a verilen ve onun en büyük mucizesi sayılan Kur'ân-ı Kerîm'dir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm, her zaman ve mekânda Hz. Muhammed (sav) 'in peygamberliğini simgeleyen en etkili mucizedir. Daha önceki peygamberlere verilen hissî mucizelerin fonksiyonu Kur'ân'la sona ermiştir. Kur'ân, Hadis, Siyer ve Tarih kitaplarında anlatılan bu mucizelerin hatıralarda anılan, tarihî, fevkalâde olaylar olmaktan öte artık bir etkisi kalmamıştır. Kur'ân gibi aklî bir mucizenin, Hz. Muhammed (sav) 'e verilip, daha önceki peygamberlerin hiç birine bir benzerinin verilmemesinin hikmeti; onların peygamberliklerinin bir sonraki peygamberin gönderilişine kadar ki belli zamanla sınırlı ve belirli bir millete mahsus olmasıdır. Hz. Muhammed (sav) 'in peygamberliği ise, kıyamet gününe kadar baki olduğu için, O'na; bütün insanların peygamberi olduğuna tanıklık edecek Kur'ân-ı Kerîm gibi, her devirde geçerli, aklî ve eşsiz bir mucize verildi. Bu sebeple son peygamberin en büyük mucizesi, Kur'ân'dır

Mucize Dışında Diğer Olağanüstü Haller

İrhâs: Peygamberliğe aday olacak şahsın, peygamber olarak gönderilmeden önce, peygamber olacağını gösteren olağanüstü olaydır. Hz. İsa'nın daha beşikte iken konuşması bu türdendir.

Keramet: Peygamberine gönülden bağlı olan ve ona titizlikle uyan velilerden meydana gelen olaydır.

Meûnet: Yüce Allah'ın darda kalan mümin ve müslümanı olağanüstü bir şekilde bu darlık ve sıkıntıdan kurtarmasına denir.

İstidrâc: Kâfir ve günahkâr kişilerden arzu ve isteklerine uygun olarak meydana gelen olağanüstü olaydır.

İhanet: Kâfir ve günahkâr kişilerden, arzu ve isteklerine aykırı olarak meydana gelen olağanüstü haldir. Meselâ yalancı peygamberlerden Müseylimetü'l-Kezzâb, tek gözü kör olan bir adama, gözü iyi olsun diye dua etmiş, bunun üzerine adamın gören gözü de kör olmuştur.

NÜBÜVVETLE İLGİLİ KONU TESTLERİ

1- Hz. Şit'e gönderilen suhuf kaç sayfadan oluşmaktadır?

A) 30
B) 40
C) 50
D) 10

2- Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara haber veren, fakat yeni bir kitap ve yeni bir şeriatla gönderilmeyip, önceki bir peygamberin kitap ve şeriatını ümmetine bildirmeye görevli olan peygambere ne denir?

A) Resul
B) Mürsel
C) Elçi
D) Nebî

3- Aşağıdakilerden hangisi "Tebliğ" sıfatının zıt anlamını ifade eder?

A) Ahmak
B) Kitmân
C) Günahkâr
D) Hain

4- Peygamber olacak şahsın, henüz peygamber olmadan önce gösterdiği olağan üstü durumlara ne ad verilir?

A) İrhâs
B) İhanet
C) Kerâmet
D) İstidrac

5- "...... kendisine yeni bir kitap ve şeriat verilen peygamberdir. ...... ise kendisinden önceki peygamberlerin getirdiği kitap ve şeriatları tebliğle görevli peygamberdir."

Yukarıda boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Nebi-Resul
B) Elçi-Nebi
C) Resul-Elçi
D) Resul-Nebi

6- Aşağıdakilerden hangisi nübüvvete duyulan ihtiyaç maddelerinden değildir?

A) Evrendeki nimetlerin sahibine nasıl teşekkür edileceğini öğretmek üzere peygambere ihtiyaç vardır:
B) İnsanlara faydalı ve zararlı olan şeyleri öğretmek için peygamberlere ihtiyaç vardır.
C) Hayatın devamı ve sosyal düzenin sağlanması için nübüvvet kurumuna ihtiyaç vardır:
D) Peygamber aklın benimsemeyeceği şeyleri getirecekse, bu da reddolunmaya mahkûmdur dolayısıyla nübüvvete ihtiyaç vardır
E) Aklın yetersizliğinden dolayı nübüvvete ihtiyaç vardır

7- "............... Doğruluk demektir"

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Sıdk
B) Fetanet
C) Tebliğ
D) Adalet

ve kavmine gönderilmiştir. Samiri ile mücadele etmiştir.

Davud (a.s): Talut onun kayınpederidir. Dört kitaptan biri olan Zebûr kendisine verilmiştir. Çok hoş bir sesi vardı. Demiri elleriyle mum gibi yumuşatır zırh yapardı. Hadid sûresi demirden bahseder. İsrailoğulları'nın ilk peygamber hükümdarıdır.

Süleyman (a.s): Davud'un (a.s) oğludur. Hem hükümdar hem peygamber idi. Mescid-i Aksa'yı yaptırmıştır. Her şey onun emrinde idi. Bir mucize olarak kuşdilini bilirdi.

İlyas (a.s): Soyu Musa'nın (a.s) kardeşi Harun'a (a.s) dayanır. İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerdendir.

Elyesa (a.s): Ahtub oğludur. İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir.

Zülkifl (a.s): Eyyüb'ün (a.s) oğludur. Esas adı Beşir'dir. Babasından sonra peygamber olarak gönderildi. Önce hükümdar sonra peygamber oldu. Kendisine Zülkifl (a.s) dendi.

Yunus (a.s): Matta'nın oğludur. İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerdendir. Asurlular zamanında Ninova halkına gönderilmiştir. Adına sûre vardır.

Zekerriya (a.s): Süleyman'ın soyundandır. Beytü'l Makdis'de idareci idi. Sonra peygamberlik ihsan edildi. İsrailoğulları ona iftira ettiler ve onu şehid ettiler

Yahya (a.s): Zekerriya'nın (a.s) soyundandır. Hz. Musa'nın (a.s) şeriatı ile amel ederdi. İncil İsa'ya (a.s) gelince onunla amel etmesi emredildi. Yahudiler tarafından şehid edildi.

İsa (a.s): Hz. Meryem validemizin oğludur İsrailoğulları'na gönderilen son peygamberdir. Hakkında Meryem sûresi vardır. Mucize olarak babasız doğdu. Ruhullah'tır. Beşikte iken konuştu. Dört kitaptan biri olan İncil kendisine verilmiştir. Yahudiler onu öldürmek istemişlerse de Allah o'nu semaya kaldırmıştır.

Hz. Muhammed Mustafa (Sav.) - Son Peygamber: Abdulmuttalib oğlu Abdullah'ın oğludur. Soyu Hz. İbrahim Halilullah oğlu İsmail'e (a.s) ulaşır. Peygamberlerin sonuncusu (Hatemu'l Enbiya), Seyyidi'l Mürselim, İmam'ül-Muttekin, Rahmete'n-lil-'alemin, Habibullah, Maham-ı Mahmud'un sabhibi, insanların ve cinlerin peygamberi, bütün enbiyanın şahidi, evliyalar serveri, Kur'ân'ın tebliğcisi ve tüm cihanın peygamberidir.

Bunlardan başka Kur'ân'da üç isim daha zikredilmiştir. Fakat onların peygamber mi, velî mi oldukları konusunda fikir ayrılığı vardır. Bu üç ismin baş harflerini kodlayarak ezberleyebiliriz. *ZÜL:* Zülkarneyn'dir. Üzeyr. Lokman.

Peygamberlerle İlgili Bazı Özel Bilgiler

*Safiyyullah:"Allahü teâlânın temiz kıldığı, seçtiği" manasına gelen bu lakap Hz. Adem için kullanılır.

* Halilullah: Allah'ın dostu demek olup Hz. İbrahim a.s. için kullanılır.

* Kelimullah: (Allahü Teâlânın Sinada konuştuğu için Hz Musa (as) 'nın sıfatıdır.

* Habibullah: Allah'ın sevgilisi anlamına gelip Hz Muhammed (sav) için kullanılır.

* Kelimetullah (Ruhullah): Allahü teâlânın kelimesi demektir. Kelime burada ruh anlamındadır. Ayrıca hikmetli söz manasına da gelir. İsa aleyhisselâm için kullanılan ruhullah veya kelimetullah Allah'ın ruhundan üfleyerek babasız meydana getirdiği kimse anlamındadır. Bir de Allah'ın hikmetli sözlerini bildiren anlatan anlamındadır. Kelime ile kelim ifadesi karıştırılmamalıdır.

* Neciyyullah: Allahü teâlâ ile meşgul olan ilahi feyizlerle sevinç bulan anlamına gelip Nuh aleyhisselâm için kullanılır.

* Bir hadiste Kendisine "Hatibul Enbiya-Peygamberler hatibi" lakabı verilen peygamber Şuayb aleyhisselâm'dır.

Diğer ismi İsrail olan peygamber Yakub aleyhisselâmdır.

* Allahü Teâlâ'nın göğe yükselttiği iki peygamberin isimleri Hz. İsa ile Hz. İdris'tir.

Çiftçilerin piri Hz. Âdemdir.

Terzilerin piri Hz. İdris'tir.

* Zünnûn lakaplı peygamber Hz. Yunus'tur.

* Hz. Nuh marangozların ve denizcilerin piridir.

* Hz. Hud, tüccarların piridir.

* Hz. Davud demircilerin ve komutanların piridir. Güzel sesiyle müezzinlerin de piridir.

*İnsanlığın ikinci babası olarak bilinen Hz. Nuh (a.s.) 'ın gemiye binen ve insanlık kendilerinden türemiş olan üç oğlu vardı. Bu üç evlat üç ırkın babası olmuş, yeryüzünde bugüne kadar var olan ırklar da bunlardan türemiştir. Hz. Nuh (a.s.) bu üç oğlunun isimleri şöyledir:

Sam; Arapların babası ,

Yafes; Rumların babası,

Ham; Habeşlerin babasıdır.

Musa (a.s.) Zamanında İnkârcılar Üzerine Gelen Belâlar

√ Tufan belası (sağanak halinde sürekli yağmur)

√ Çekirge belası (ekinleri ve her şeyi yiyen çekirgeler)

√ Kummel belası (Kanatsız çekirge, karınca ve ekin biti)

√ Kurbağa belası (şehri istila eden ve evlere giren kurbağalar)

√ Kan belası (Su ve meyvelerin kan halinde olması)

* Hayvanların dilinden anlayıp onlarla konuşan peygamber Hz. Süleyman (a.s.) 'dır.

* Yemen melikesine Süleyman (a.s.) ın mektubunu onun emri ile götüren kuşun adı Hüdhüd kuşudur.

* Kur'ân-ı Kerîm'de Allahü Teâlâ'nın zırh yapılmasını öğretildiğinden bahsedilen Peygamber Hz. Davud aleyhisselâm'dır.

VAHİY

Vahiy, sözlükte gizli konuşmak, fısıldamak, seslenmek, konuşmak, mektup yazmak manalarına gelir. Istılahta ise, yüce Allah'ın dilediği şeyleri, peygamberlerine, mahiyeti bizce tam olarak bilinemeyen bir yolla bildirmesi ve ilham etmesi demektir.

8- ".........Emin ve güvenilir olmak anlamına gelmektedir."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Sıdk
B) Emanet
C) İsmet
D) Fetanet

9- "........... Günahlardan korunmuş olmak demektir."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Sıdk B) Emanet
C) İsmet D) Fetanet

10- "........ Peygamberlerin akıllı ve zeki olması gerekir."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Sıdk B) Emanet
C) İsme D) Fetanet

11- "Ulaştırmak ve bildirmek manasına gelen ...., terim olarak, peygamberlerin yüce Allah tarafından bildirilen emir ve yasakları insanlara bildirmeleri demektir."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Sıdk B) Emanet
C) Tebliğ D) Fetanet

12- **Kur'ân-ı Kerîm'de isimleri geçen peygamberlerin sayısı kaçtır?**

A) 26 B) 23
C) 24 D) 25

13- **Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'da peygamber mi yoksa Allah'ın veli̇ kulları mı oldukları hususunda kesinlik olmayanlardan değildir?**

A) Hz. Üzeyir
B) Hz. Lokman
C) Hz. Zülkarneyn
D) Hz. İdris

14- **Aşağıdakilerden hangisi "Ulü'l-azm" peygamberlerden değildir?**

A) Hz. Nuh B) Hz. İsmail
C) Hz. Mûsâ D) Hz. İsâ

15- **Aşağıdakilerden hangisi Ehl-i sünnet kelâmcılarının ismet sıfatı konusundaki görüşlerinden değildir?**

A) Dinî hükümlerin tebliği ve ümmetin irşadı ile ilgili konularda peygamberlerin yalancılıktan korunmuş olduklarında ittifak vardır.

B) Peygamberlerin hem vahiyden önce hem vahiyden sonra, küfür ve şirk günahından masum oldukları icma ile sabittir.

C) Peygamberlerin nübüvvetten önce ve sonra nefret uyandıracak büyük ve küçük günahlardan masum olmaları gerekir.

D) Peygamberler nübüvvetten sonra kasten büyük günah işlemekten korunmuşlardır. Peygamberlikten önce kasten büyük günah işlemeleri mümkündür

16- Kadınlardan da peygamber olabilir diyen Kelam ekolü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mâtürîdî
B) Mutezile
C) Eş'ârî
D) Hiçbiri

17- Aşağıdakilerden hangisi mucizenin özelliklerinden <u>değildir?</u>

A) Mucizenin en önemli özelliği Allahın fiili olmasıdır. Yoksa peygamberler mucize yaratamazlar, "Peygamberin mucizesi" denilmesi mecazidir.
B) Mucize, tabiat kanunlarının üstünde ve ona aykırı bir olaydır
C) Peygamberlik iddia etmeden önce veya daha sonra meydana gelen olağanüstü olaylar mucize olarak tanımlanmıştır.
D) Mucize, peygamberin iddiasına mutabık (uygun) olmalıdır ve İnsanın benzerini ve dengini yapmaktan aciz kaldığı bir olay olmalıdır

18- "...............Peygamberine gönülden bağlı olan ve ona titizlikle uyan velilerden meydana gelen olaydır."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Meûnet
B Keramet
C) İstidrâc
D) İhanet

19- "Sözlükte gizli konuşmak, fısıldamak, seslenmek, konuşmak, mektup yazmak manalarına gelir. Istılahta ise, yüce Allah'ın dilediği şeyleri, peygamberlerine, mahiyeti bizce tam olarak bilinemeyen bir yolla bildirmesi ve ilham etmesi demektir."
Yukarıda tanımı verilen terim aşağıdakilerden hangisidir?

A) İlham
B) Mucize
C) Keramet
D) Vahiy

20- "............Yüce Allah'ın darda kalan mümin ve müslümanı olağanüstü bir şekilde bu darlık ve sıkıntıdan kurtarmasına denir."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Meûnet
B) Keramet
C) İstidrâc
D) İhanet

21- "...........Kâfir ve günahkâr kişilerden arzu ve isteklerine uygun olarak meydana gelen olağanüstü olaydır."

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Meûnet
B) Keramet
C) İstidrâc
D) İhanet

22- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân-ı Kerîmde bahsedilen mucizelerden değildir?

A) Hz. İbrahim Bâbil hükümdarı Nemrûd tarafından ateşe atılmış ve ateş Allanın emrine uyarak onu yakmamıştır

B) Hz. Salih'in Semûd kavminin isteği üzerine (kayadan) bir dişi deve çıkarması,

C) Hz. Mûsâ'nın elindeki asanın yılan haline gelmesi

D) Hayber fethinde bir Yahudi kadın, yemesi için peygamber efendimize, zehirlediği kızartılmış koyun etini sunmuş, koyun da kendisinin zehirli olduğunu haber vermiştir.

23- Musa (a.s.) 'ın kardeşi ve en büyük yardımcısı olan peygamber kimdir?

A) Hz. Harun
B) Süleyman
C) Yakub
D) Şuayb

24- Ömrü boyunca bir oruç tutup bir gün iftar eden peygamber kimdir?

A) Hz. Adem
B) Hz. Süleyman
C) Hz. Eyyub
D) Hz. Davud

25- Aşağıdakilerden hangisi Hz. Muhammed'e vahyin geliş şekillerinden biri değildir?

A) Sadık rüyalar
B) Kalbe ilka
C) Cebrailin asli suretiyle gelip emri duyurması
D) Yazılı levhalar şeklinde bildirmesi

26- Aşağıdakilerden hangisi peygamberler hakkında vacip olan sıfatlardan değildir?

A) Emanet
B) Adalet
C) Fetanet
D) İsmet

27- Hz. Peygamberimize gelen vahyin en ağır şekli olan ve içinde tehdit ve korkutma olan âyetler hangi çeşit vahiyle gelmiştir?

A) Çıngırak sesi
B) Cebrailin kendi asli şekliyle
C) Cebrailin insan şeklinde gelerek
D) Uyku halinde gelen vahiy

28- Aşağıdaki kavramlardan Kur'ân-ı Kerîm'de mucize terimi yerine hangisi kullanılmamıştır?

A) Âyet
B) Güç
C) Beyyine
D) Burhan

29- Hz. Muhammed (sav.) 'in peygamberlik görevi verilmeden önceki hayatından bahisle hangi kavram kullanılır?

A) Gabli Rüsül
B) İrhasat
C) Bi'set
D) Riyazat

30- Bazı büyük zatların Kur'ân-ı Kerîm de ismi geçtiği halde kendilerinin peygamber olup olmadığı şüphelidir. Seçeneklerden hangisi bunlardan biri değildir?

A) Zekeriyya
B) Lokman
C) Üzeyr
D) Zülkarneyn

31- Aşağıdakilerden hangisi istidraca bir örnek olabilir?

A) Peygamber efendimizin şehâdet parmağı ile ayı ikiye ayırması
B) Hz. Mûsâ'nın asası ile denizi ikiye ayırması
C) Uzun yıllar yaşayan Firavunun başının bile ağrımaması
D) Taşların ve ağaçların Peygamber Efendimiz'e selâm vermesi

32- İrhâsat ile mûcize arasındaki fark, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mûcizeyi Nebî olanlar, irhâsatı Rasûl olanlar gösterir.
B) Mûcizenin benzerini kimse getiremez ama irhâsatın benzerini başka insanlar da getirebilir.
C) Mûcizeyi, peygamber olacak olan kimseler peygamber olmadan önce gösterirler, irhâsatı ise peygamber olduktan sonra gösterirler.
D) Mûcizeyi, peygamber olacak olan kimseler peygamber olduktan sonra gösterirler, irhâsatı ise peygamber olmadan önce gösterirler.

33- Seçeneklerden hangisi peygamberlerin gönderiliş amacı olamaz?

A) İnsanları Allah'ın dinine dâvet etmek
B) İnsanlara Allah'a nasıl ibâdet edeceklerini göstermek
C) İnsanların eski inanç, âdet ve geleneklerine hiç dokunmadan onları devam ettirmek
D) İnsanlara ahlâkî yönden güzel örnek olmak

34- Şefaat, Allah'ın izin verdiği zatlar tarafından, aşağıdakilerden hangisine yapılabilir?

A) Müşrik
B) Günahkâr müslüman
C) Münâfık
D) Râhip

35- Öfkelenerek kavmini terk eden ve âyette "Zün Nun (balık sahibi)" olarak zikredilen peygamber aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hz. Musa
B) Hz. Üzeyir
C) Hz. Yunus
D) Hz. Eyüp

CEVAPLAR

1-C	2-D	3-B	4-A	5-D
6-D	7-A	8-B	9-C	10-D
11-C	12-D	13-D	14-B	15-C
16-D	17-C	18-B	19-D	20-A
21-C	22-D	23-A	24-D	25-D
26-B	27-A	28-B	29-C	30-A
31-C	32-D	33-C	34-B	35-C

ÂHİRETE İMAN

a- Âhiret Günü ve Âhirete İman

Âhiret, sözlükte "son, sonra olan ve son gün" anlamlarına gelir. Terim olarak âhiret, İsrâfil'in (a. s.) Allah'ın emriyle, kıyametin kopması için sûra ilk defa üflemesiyle başlayacak olan ebedî hayata denilir. İsrâfil (a. s.) sûra ikinci defa üfleyince insanlar diriltilip hesaba çekilecek, sonra dünyadaki iman ve amellerine göre ceza ve mükâfat görecek, cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girecek ve orada kalacaklardır.

Âhirete iman, iman esaslarından olup genellikle Kur'ân'da *"el-yevmü'l-âhir"* (son gün) şeklinde, Allah'a imanla yan yana zikredilmiştir.

Ecelin bitmesiyle Kabir ve ahiret hayatı başlar. *Ecel;* "mutlak vakit, belirlenmiş zaman veya muayyen bir müddetin sonu" gibi anlamlara gelir. Dini literatürde, Allah tarafından her canlı için önceden takdir edilen hayat süresi ve bu sürenin sonu olan ölüm vakti demektir.

Ecel, ölüm (A'râf, 7/34), muayyen vakit (Kasas, 28/28), helak etme (A'râf, 7/185), iddet bekleme (Bakara, 2/231) ve ceza gibi (Nûh, 71/4) muhtelif anlamlarda Kur'ân'ı Kerim'in 34 ayrı yerinde geçmektedir.

İki çeşit ecel vardır:

Ecel-i Kazâ: Kazây-ı muallak, kesin olmayıp sebebe bağlı kılınan ecel.

Ecel-i Müsemmâ: Belli vakit, bilinen ecel, Allahü teâlânın bir kimse için ezelde takdir ve tâyin buyurduğu (belirlediği) hiç bir şekilde değişmeyen ecel, hayâtın sonu.

c- Âhiret Hayatının Devreleri

İnsanın ölümüyle âhiret hayatı başlar. Bu durumda âhiret, kabir (berzah) hayatı, kıyamet, ba's (yeniden dirilme), haşir ve mahşer, defterlerin dağıtılması, hesap, mîzan, sırat, şefaat, cennet ve cehennem gibi devreleri kapsamaktadır.

Kabir Hayatı (Berzah):

Ölümle başlayıp yeniden dirilmeye kadar devam edecek hayata kabir hayatı denilir. Kabir hayatı "berzah" diye de anılmıştır. *Berzah,* ölümden sonra başlayan ve mahşerdeki dirilişe kadar devam edecek olan kabir hayatıdır.

Kıyamet ve Alametleri

Sözlükte "kalkmak, dikilmek, ayaklanmak" anlamlarına gelen kıyamet bir terim olarak, evrenin düzeninin bozulması, her şeyin alt üst edilerek yok olması, yok olan ve ölen şeylerin yeniden yaratılıp diriltilerek ayağa kalkması ve mahşere doğru yönelmesi demektir. Bu durumda kıyamet genel bir ölümden sonra genel bir dirilişi kapsamaktadır.

Kur'ân'da kıyamet günü; saat, vâkıa (kesin olarak meydana gelecek olan), et-tâmmetü'l-kübrâ (en büyük felâket ve belâ), hâkka (gerçek olan), gaşiye (şiddetiyle birden bire halkı saran), karia (kapıyı çalacak gerçek) gibi isimlerle de anılmıştır.

Azife: Kıyametin diğer bir adıdır.

Kıyamet Alâmetleri (Eşrâtü's-sâat)

Küçük Alametler:

Dinî emirlerin ihmal edilmesi ve ahlâkın bozulması gibi insan iradesine bağlı olarak büyük alâmetlerden çok önce meydana gelecek olan olaylardır. Peygamberimiz'in gönderilmesi ve onunla peygamberliğin sona

ermesi, ilmin ortadan kalkıp bilgisizliğin artması, şarap içme ve zinanın açıkça yapılır olması, ehliyetsiz insanların söz sahibi olması, adam öldürme olaylarının artması, dünya malının bollaşması, zekât verecek fakirin bulunmaması gibi olaylar kıyametin küçük alâmetlerinin bazılarıdır

Büyük Alametler:

Kıyametin kopmasının hemen öncesinde meydana gelecek ve birbirini izleyecek olan olaylardır. Büyük alâmetler, tabiat kanunlarını aşan ve insan iradesinin dışında gerçekleşen olaylardır. Hz. Peygamber bir hadislerinde, "Kıyametten önce on alâmet görmediğiniz sürece dünyanın sonu gelmez" buyurmuşlar.

√ *Duman:* Müminleri nezleye tutulmuş gibi bir duruma getiren ve kâfirleri sarhoş eden bir dumanın çıkışı ve bütün yeryüzünü kaplaması. Kur'an'la sabittir.

√ **Deccâl:** Bu isimde bir şahıs çıkacak ve Tanrılık iddiasında bulunacak, istidrâc denilen bazı olağan üstülükler gösterecek ve Hz. Îsâ tarafından öldürülecektir. Âhad hadislerle sabittir.

√ **Dâbbetü'l-arz:** Bu isimde bir yer hayvanı Kıyamet kopmadan önce yerden ortaya çıkacaktır. Kur'an'la sabittir.

√ **Güneşin Batıdan Doğması:** Evrenin tek hâkimi Allah'ın emriyle güneş batıdan doğacak, bu olaydan sonra iman edenlerin imanı, kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir. Hadislerle sabittir.

√ **Ye'cûc ve Me'cûc'ün Çıkması.** Bu isimde iki topluluğun yeryüzüne dağılarak bir süre bozgunculuk yapmaları da kıyametin bir başka büyük alâmetidir. Kur'an'la sabittir.

√ **Hz. Îsâ'nın Gökten İnmesi:** Hz. Îsâ kıyametin kopmasına yakın gökten inecek, insanlar arasında adaletle hükmedecek, Hz. Peygamber'in dini üzere amel edecek, deccâli öldürecek, sonra da ölecektir. Kur'an ve hadislerle sabittir.

√ **Yer Çöküntüsü:** Biri doğuda, biri batıda, biri de Arap yarımadasında olmak üzere üç yer çöküntüsü meydana gelecektir. Hadislerle sabittir.

√ **Ateş Çıkması:** Hicaz taraflarında büyük bir ateş çıkacak ve her tarafı aydınlatacaktır. Hadislerle sabittir.

√ **Mehdi'nin gelmesi:** Ehli sünnet inancına göre kıyametin büyük alametlerinden birisidir. Hz. İsa'nın nüzulundan sonra, Mehdi müslümanlara namaz kıldıracak, Hz. İsa (a.s.) da Muhammed (s.a.v.) ümmeti olarak ona tabii olacaktır. Ayrıca İmamiyye Şia'sında da Mehdi inancı vardır. Onlara göre ahir zamanda gelip, yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Şiilerin kasdettiği mehdi, ehlibeytten kabul edilen 12. İmam Muhammed el-Mehdi'dir. Ehlisünnet Muhammet el-Mehdi'yi kabul etmez. Mehdi, Kur'an'da geçmez. Âhad ve zayıf rivayetlerde geçer. Mehdi konusunda Ehl-i sünnet alimleri sükût etmişlerdir.

Sûr ve Sûra Üfürüş

Kelime olarak sûr, "seslenmek, boru, üflenince ses çıkaran boynuz" anlamlarına gelir. Terim olarak "kıyametin kopuşunu belirtmek ve kıyamet koptuktan sonra bütün insanların mahşer yerinde toplanmak üzere di-

rilmelerini sağlamak için İsrâfil (a. s.) tarafından üfürülecek olan boruya sûr denilir. Hz. Peygamber bir hadislerinde sûrun, kendisine üflenen bir boru ve boynuz olduğunu haber vermişlerdir

İsrafil'in Sûra Üfürüş Şekilleri

Nefha-i Feza = (Korku üfürüşü): İsrafil'in ilk sura üflemesiyle kıyametin dehşetinin vereceği korku üfürüşüdür. Her şey yıkılıp ölecek ve kıyamet kopacak.

Nefha-i Saik = (Ölüm üfürüşü): Surun üflenmesiyle canlıların ölmesinin ortaya çıkacağı üfürüş.

Nefhai Kıyam: Kabirlerinde bekleyen ruhların mahşere toplanmak üzere kalkışı ifade eden İsrafil'in Sura üfleyişi.

Ba's = (Öldükten Sonra Diriliş):

"Öldükten sonra tekrar dirilmek" anlamına gelen ba's, âhiret hayatının en önemli devrelerinden biridir. Kıyametin kopmasından sonra İsrâfil (a. s.) sûra ikinci defa üfürecek ve bütün canlı yaratıklar tekrar diriltileceklerdir.

Ehl-i sünnet inancına göre tekrar diriliş, hem beden hem de ruh ile olacaktır.

Haşir ve Mahşer:

Sözlükte "toplanmak, bir araya gelmek" demek olan haşir, terim olarak yüce Allah'ın insanları hesaba çekmek üzere tekrar dirilişten sonra bir araya toplamasıdır. İnsanların toplandıkları yere mahşere aynı zamanda *mevkif veya arasât* da denilir. Haşr kelimesi bazen ba's ile eş anlamlı olarak bazan de genel anlamda mead karşılığında kullanılmıştır. Haşr ehli sünnete göre cismani olacaktır.

3- Amel Defterlerinin Açılması – Dağıtılması:

Amel defterleri cennetliklere sağdan, cehennemliklere soldan veya arkadan verilir. Defteri sağdan verilenlere "ashâb-ı yemîn", soldan veya arkadan verilenlere "ashâb-ı şimâl" adı verilir. Defterin sağdan verilmesi bir müjde, soldan verilmesi ise azabın habercisidir.

Ashâb-ı Yemîn: Amel defteri sağdan verilenler, manasına gelir, cennetlikleri ifade eder.

Ashâb-ı Şimâl: Amel defteri sol veya arkadan verilenler manasına gelir, cehenneme gidecek olanları ifade eder.

Hesap ve Sual:

Zerre ölçüsü hayır işleyenin mükâfatını, kötülük işleyenin cezasını göreceği ve hiçbir adaletsizliğin söz konusu olmayacağı sorgu ve hesap sırasında insanlara şu beş şey sorulacaktır: Ömrünü nerede tükettiği, gençliğini nasıl geçirdiği, malını nerede kazandığı, nereye harcadığı, bildiklerini uygulayıp uygulamadığı. (Tirmizî, "Kıyâmet", 1).

Mîzan

Sözlükte "terazi" anlamına gelen mîzan, âhirette hesaptan sonra herkesin amellerinin tartıldığı ilâhî adalet ölçüsüdür

Neşr: Hesap görüldükten sonra cennet veya cehenneme sevkedip dağıtmak anlamına gelir.

Sırat: Sırat cehennemin üzerine uzatılmış bir yoldur.

Havuz: Kıyamet gününde peygamberlere ihsan edilecek havuzlar bulunacaktır. Müminler bunların tatlı ve berrak suyundan içerek susuzluklarını gidereceklerdir. Kur'ân'daki "Kuşkusuz biz sana kevseri verdik" (el-Kevser 108/1) âyetinde geçen kevser, genellikle havuz olarak anlaşılmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in kıyametteki havuzu için "havz-ı kevser" denilmiştir.

Şefaat:

Âhirette bütün peygamberlerin Allah'ın izniyle şefaat etmeleri haktır ve gerçektir. Şefaat demek, günahı olan müminlerin günahlarının bağışlanması, olmayanların daha yüksek derecelere erişmeleri için peygamberlerin ve katındaki dereceleri yüksek olanların ALLAH'a yalvarmaları ve dua etmeleri demektir.

Hz. Peygamber'in bundan başka bir de genel ve kapsamlı bir şefaati vardır. Mahşerde bütün yaratıklar ıstırap ve heyecan içinde hesaplarının görülmesi için bekleşirlerken, o Allah'a dua ederek hesap ve sorgunun bir an önce yapılmasını ister. Buna "şefâat-i uzmâ" (en büyük şefaat) denilir. Peygamberimiz'in bu şefaati, Kur'ân'da "makam-ı mahmûd" (övülen makam) adıyla anılır (el-İsrâ 17/79)

A'râf

"Dağ ve tepenin yüksek kısımları" anlamına gelen a'râf, cennetle cehennemin arasında bulunan sûrun ve yüksek kısmın adıdır.

Bilginler, a'râf ve a'râflıkların kimler olacağı konusunda farklı iki görüşe sahip olmuşlardır:

√ Herhangi bir peygamberin tebliğini duymamış olarak ölen insanlarla, küçükken ölen müşrik çocukları a'râfta kalacaklardır.

√ A'râflıklar, iyi ve kötü amelleri eşit olan müminlerdir. Bunlar cennete girmeden önce cennetle cehennem arasında bir süre bekletilecekler, sonra Allah'ın lutfuyla cennete gireceklerdir.

Cehennem:

Kur'ânı Kerim'de ceza yeri olarak cehennem ve katmanlarından şu isimlerle bahsedilmektedir.

1- *Cehennem:* "Derin kuyu" demektir. Cehennem tabakalarına ait yedili tasnif sisteminde azabı en hafif olan en üst tabakadır.

2- *Lâzâ = (alevli ateş):* "Hâlis ateş" anlamına gelen kelime Kur'ân'da bir yerde geçmekte ve "bedenin iç organlarını söküp koparan" diye nitelendirilmektedir.

3- *Saîr = (çılgın ateş):* "Tutuşturmak, alevlendirmek" anlamındaki sa'r kökünden sıfattır.

4- *Sakar = (kırmızı ateş):* "Şiddetli bir ısı ile yakıp kavurmak" anlamındaki sakr kökünden isimdir.

5- *Hâviye = (uçurum):* "Yukarıdan aşağıya düşmek" anlamındaki hüviy kökünden isim olan hâviye, "uçurum, derin çukur" manasına gelir.

6- *Hutame = (kalbleri saran ateşli kaygı):* "Kırmak, ufalayıp tahrip etmek" anlamındaki hatm kökündendir."

7- *Cahim* = (yanan kızgın ateş): "Kat kat yanan, alevi ve ısı derecesi yüksek ateş" anlamındadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de yine cehennemde şu isimlerle bahsedilmektedir.

Azabu'l-Harik: Beş âyette "azâbü'l-harîk" (yakıcı, ateş, yangın azabı) cehennem için kullanılır.

Hamim: 12 âyette geçen "hamîm" (kaynar su) cehennemdeki azap türlerinden biri olmak üzere, bunun, cehennemliklere içirileceği ve başlarından aşağı döküleceği beyan edilir.

Semûm: Temas ettiği şeyi zehir gibi etkileyip dokularına işleyen sıcak rüzgâr anlamındadır.

Siccîn: Hapishane, derin çukur anlamındaki "Siccîn" kelimesinin cehennemin veya oradaki vadilerden birinin adı olduğu kabul edilir.

Gayy, Veyl: Azıp sapmak anlamındaki "ğayy" kelimesi ile, yazıklar olsun, vay haline! anlamındaki "veyl" kelimesinin cehennemdeki bir kuyu, dağ veya vadinin adı olduğu da belirtilir.

Ashâb-ı Cahîm: Ashâb-ı cahîm tabiri, cehennem halkı, cehenneme atılacak kimseler anlamına gelir.

Cennet:

Sözlükte "bahçe, bitki ve sık ağaçlarla örtülü yer" anlamına gelen cennet, terim olarak "çeşitli nimetlerle bezenmiş olan ve müminlerin içinde ebedî olarak kalacakları âhiret yurduna denir. Cennet ve oradaki hayat sonsuzdur.

Kur'ân'da cennet için çeşitli isimler kullanılmıştır.

1- *Cennet:* Ebedî saadet yurdunu ifade etmek üzere Kur'ân'da, çeşitli hadislerde ve diğer İslâmî eserlerde yer alan isimler içinde en çok kullanılan, içindeki bütün mekân ve imkânları kapsayacak şekilde muhtevası geniş olan bir terimdir.

2- *Cennetü'n-Naîm:* 13 âyette geçmektedir. Arapça'da "refah, huzur, mutlu hayat" anlamına gelen nimet kelimesinden daha kapsamlı bir muhtevaya sahip olan naîm, insana mutluluk veren maddî ve manevî bütün güzellikleri ifade etmektedir. Buna göre cennâtü'n-naîm, mutluluklarla dolu cennetler manasına gelir.

3- *Adn cenneti:* En belirgin anlamı ile ikamet etme, ikamet edilen yer demek olan adn, 11 âyette kullanılmıştır.

4- *Firdevs:* Özellikle, içinde üzüm bulunan bağ bahçe anlamına gelir. Cennetin en üst derecesi olan yer de Firdevstir.

5- *Dârüs's-Selâm:* Maddî ve manevî âfetlerden, hoşa gitmeyen şeylerden korunmuş olma manasındadır.

6- - *Hüsnâ:* İyilik yapanlara Allah tarafından daha büyük bir iyilikle karşılık verileceğini ifade eder.

7- *Dârü'l-Mukame:* Asıl durulacak yer, ebedî ikamet edilecek yurt manasındaki bu terkip de cennete girenlerin Allah'a hamd ve şükür sırasında bulundukları mekân için kullanacakları bir tabir olmalıdır.

8- *Cennetü'l-Me'vâ:* "İman edip güzel amel işleyenlere gelince, onlar için Me'vâ cennetleri vardır." (Secde: 32/19)

Bu isimlerin dışında, "ev, konak, şehir, ülke" anlamlarına gelen "dâr" kelimesi, Kur'ân'da dâru'l-huld (ebediyet / sonsuzluk yurdu), dâru'l-âhire (âhiret yurdu), âkıbetü'd-dâr, ukbe'd-dâr (dünya yurdunun sonu) terkipleriyle cennet anlamında kullanılmıştır.

Ehl-i sünnete göre *rü'yetullah* haktır. Mu'tezile, nasıl ki dünyada Allah

görülmezse, ahrette de görülmeyecek demektedirler.

Cennet ve cehennem ebedidir. Kâfirler, münafıklar ve müşrikler ebedi olarak cehennemde kalacaklardır. Günahkâr mü'minler cehennemde cezalarını çektikten sonra tekrar cennete gireceklerdir.

KAZÂ ve KADERE İMAN

Kader sözlükte "ölçü, miktar, bir şeyi belirli ölçüye göre yapmak ve belirlemek" anlamlarına gelir. Terim olarak "yüce Allah'ın, ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, ezelî ilmiyle bilip sınırlaması ve takdirine uygun biçimde meydana getirmesi ve yaratmasıdır.

Kazâ Allah'ın tekvîn sıfatı ile ilgili bir kavramdır. Ezelde takdir edilen şeylerin zamanı geldiğinde ortaya çıkmasıdır. (*)

Kazâ iki kısımdır.

1-Kazâ-i Muallâk: Şarta bağlı olarak yaratılacak şeylerdir ki, bunların yaratılma şekli değişebilir veya hiç yaratılmaz. Kazâ-i muallak da iki kısımdır. Birincisinin bağlı olduğu sebepler levh-i mahfûzda gösterilmiş, meleklere bildirilmiştir. İkincisinin sebeplerini ancak Allahü teâlâ bilir. Kazâ-i muallak levh-i mahfûzda yazılıdır. Eğer bir kimse iyi amel yapıp duâsı kabûl olursa, o kazâ değişir. Allah kulunu sorumlu tuttuğu alanda özgür bırakmıştır. Allah hâlık, kul ise, kâsibtir. İnanç seçimi gibi..

2- *Kazâ-i Mübrem:* Allahü teâlânın şarta bağlı olmaksızın yaratılmasını takdîr ettiği, yaratılması muhakkak olan şeyler. Burada takdir Allah'a aittir, kul sadece tedbir alır. Doğal olaylar, bir kimsenin anne-babasını seçmemesi, ecel, rızık, dil, etnik köken farklılığı, cinsiyet gibi..

Allah'ın ve İnsanın İradesi

Sözlükte "seçmek, istemek, yönelmek, tercih etmek ve karar vermek" anlamlarına gelen irade, terim olarak, "Allah'ın veya insanın ilgili seçeneklerden birini seçip belirlemesi, tayin ve tahsis etmesi" diye tanımlanır. Allah'ın iradesi ezelîdir, sonsuzdur, sınırsızdır, herhangi bir şeyle bağlantılı değildir ve mutlaktır. İnsanın iradesi ise sonlu, sınırlı, zaman, mekân vb. şeylerle bağlantılıdır.

Ehl-i sünnet'in önemli iki kolu olan Eş'arîler ve Mâtürîdîler, insanın iradesi ve bu iradenin fiildeki rolü konusunda temelde görüş birliği içinde olmuşlardır. Ancak *Eş'arîler*, Allah'ın iradesinin her şeyi kuşattığını dikkate alarak, bu iradeye *küllî (genel) irade* adını vermişler ve böyle bir nitelendirme ile onu, kulun iradesinden ayırt etmek istemişlerdir. *Mâtürîdîler* ise, Allah'ın iradesine *ilâhî ve ezelî irade* demişler, küllî ve cüz'î irade terimlerini kulun iradesinin iki yönünü belirtmekte kullanmışlardır. Küllî irade, tarafından kula verilmiş olan, yapma veya yapmamayı tercihte aracı kabul edilen seçme yeteneğidir.

İnsanın Fiillerinin Yaratılması:

İnsanın fiilleri, zorunlu (ıztırarî) fiiller ve ihtiyarî (iradeli) fiiller olmak üzere ikiye ayrılır. Nefes alışımız, kalp atışımız, midemizin sindirimi gibi zorunlu ve refleks hareketlerimizin oluşturduğu fiillere *ıztırarî fiiller* adı verilir. Bunların oluşumunda insan

iradesinin herhangi bir rolü yoktur. Dolayısıyla da insan bu fiillerden sorumlu değildir.

Yazı yazmak, oturup kalkmak, namaz kılmak veya kılmamak, hayır veya şer, iyi veya kötü bir şey işlemek gibi hür irademizle seçerek yaptığımız fiiller ise iradeli fiillerimizdir. İradeli fiillerimizin oluşumunda herhangi bir baskı ve zorlama altında değilizdir. Her ne şekilde olursa olsun bizi ve yaptıklarımızı yaratan Allah Teâlâ olduğu için, bizim her iki çeşit fiilimizi yaratan O'dur.

Tevekkül:

Sözlükte "güvenmek, dayanmak, işi başkasına havale etmek" anlamlarına gelen tevekkül terim olarak, hedefe ulaşmak için gerekli olan maddî ve mânevî sebeplerin hepsine başvurduktan ve yapacak başka bir şey kalmadıktan sonra Allaha dayanıp güvenmek ve ondan ötesini Allah'a bırakmak demektir.

Hayır ve Şer:

Sözlükte "iyilik, iyi, faydalı iş ve fayda" anlamlarına gelen hayır, Yüce Allah'ın emrettiği, sevdiği ve hoşnut olduğu davranışlar demektir. Sözlükte "kötülük, fenalık ve kötü iş" demek olan şer de Allah'ın hoşnut olmadığı, sevmediği, meşrû olmayan, işlenmesi durumunda kişinin ceza ve yergiye müstahak olacağı davranışlar demektir.

Rızık:

Sözlükte "azık, yenilen, içilen ve faydalanılan şey" anlamına gelen rızk, terim olarak, "Yüce Allah'ın, canlılara yiyip içmek ve yararlanmak için verdiği her şey" diye tanımlanır. Bu tanıma göre rızık, helâl olan şeyleri kapsadığı gibi, haram olanları da kapsamaktadır.

Ehl-i sünnet rızık konusunda şu temel prensipleri benimsemiştir:

√ Yegâne rızk veren (rezzâk-ı âlem) Allah Teâlâ'dır.

√ Rızkı yaratan ve veren Allah Teâlâ'dır. Kul, Allah'ın evrende geçerli tabii kanunlarını gözeterek çalışır, çabalar, sebeplere sarılır ve rızkı kazanmak için tercihlerde bulunur da onun bu tercihine ve çabasına göre rızkını yaratır.

√ Mu'tezile'ye göre haram, rızık değildir. Rızık, kişinin kendi özel mülkiyetidir. Ehl-i sünnete göre, haram olan bir şey, onu kazanan kul için rızık sayılır. Fakat Allah'ın haram olan rızkı, kulun kazanmasına rızâsı yoktur.

ÂHİRET VE KAZÂ KADER KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Kabir hayatının diğer ismi nedir?

A) Eşrâtü's-saat
B) Elest
C) Kalu Belâ
D) Berzah

2- "Eşrâtü's-saat" ne demektir?

A) Kabir azabı
B) Kıyamet alâmetleri
C) Ba's
D) Haşir

3- Aşağıdakilerden hangisi kıyametin büyük alâmetlerinden biridir?

A) Duman
B) Dini emirlerin ihmal edilmesi
C) Ehliyetsiz insanların söz sahibi olması
D) Dünya malının bollaşması

4- Ba's kavramının sözlük anlamı ne demektir?

A) Toplanmak, bir araya gelmek
B) Cehennemin üzerine uzatılan yol
C) Öldükten sonra tekrar dirilmek
D) İnsanların hesaplarının görülmesi

5- Aşağıdakilerden hangisi yeniden dirilme hallerinden biri değildir?

A) Ba's
B) Haşir
C) Mizan
D) Dâbbetü'l-Arz

6- Aşağıdaki şıkların hangisinde cehennemin iki tane ismi doğru olarak verilmiştir?

A) Dâru's-selâm - Firdevs
B) Lezâ – Hâviye
C) Dâru'l- Mukâme – Daru'l-Huld
D) el-Makamu'l- emîn – Cennet-i naîm

7- İnsanın tekrar diriltileceği kuyruk sokumu kemiğine ne denir.

A) Eşratü's-saat
B) Ba's
C) Leza
D) Acbü'z-zeneb

8- Kabirde insanlara çeşitli sorular soracak olan melekler aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kirâmen Kâtibin
B) Rıdvan meleği
C) Münker Nekir
Dd) Azrâil

9- Âhirette amellerin tartılması için kurulacak olan teraziye ne ad verilir?

A) Sırat
B) Şefaat
C) Mîzan
D) Amel defteri

10- Cehennemin üzerine kurulmuş olan köprüye ne ad verilir?

A) Mizan

B) Kevser

C) Sırat

D) Mahşer

11- Yüce Allah'ın, ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, ezelî ilmiyle bilip sınırlaması ve takdir etmesine ne ad verilir?

A) Kader

B) Kazâ

C) Küllî irade

D) Teşriî irade

12- Oluşumunda insan iradesinin herhangi bir rolü olmayan fiillere ne denir?

A) Cüz'î irade

B) İhtiyarî fiiller

C) Küllî irade

D) Iztırarî fiiller

ÂHİRET VE KAZÂ KADER KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-D	2-B	3-A	4-C	5-D
6-B	7-D	8-C	9-C	10-C
11-A	12-D			

MEZHEPLER

Ehl-i sünnet alimleri de mezhepleri Ehl-i sünnet ve Ehl-i bid'at olmak üzere ikiye ayırarak incelemiştir.

Ehl-i sünnet dinî literatürde, dini anlama ve yaşamada Yüce Allah'ın kitabını ve Hz. Muhammed'in sünnetini rehber edinen ve sahabenin yolunu izleyen ümmet çoğunluğu anlamında kullanılan bir terim olmuştur. Bu grup mensupları sünnete bağlı oldukları ve cemaat ruhundan ayrılmadıkları düşüncesiyle kendilerini "*Ehl-i sünnet ve'l-cemâat*" adıyla da anmış, "ehl-i hak" terimini de çoğunlukla Ehl-i sünnet anlamına kullanmıştır. Erken dönem hadis kaynaklarında Ehl-i sünnet tabiri görülmemekle birlikte sünnet ve cemaat kelimelerine rastlanmaktadır. Ehl-i sünnet de, hadiste geçen "kurtuluşa erenler" ifadesinden hareketle kendisini "fırka-i nâciye" olarak nitelendirmiştir.

Ehl-i sünnet, Selefiyye, Mâtürîdiyye ve Eş'ârîyye olmak üzere üçe ayrılmıştır.

MEZHEPLER ARASINDA GÖRÜŞ FARKLILIKLARI

	MÂTÜRİDÎ	EŞ'ÂRÎ	MUTEZİLE	CEBRİYE	HARİCİLER
PEYGAMBERLİK	Erkek olması şarttır.	Kadından Peygamber olabilir.	Erkek	Erkek	Kadından
YEİS HALİNDE TEVBE	Makbuldür.	Makbül değildir.			
AKIL	İnsan aklı ile Allah'ı bileri. Aklen bilmek vaciptir.	Allah'ı bilmek dinen vaciptir.	Akılla		
İMAN	Artmaz, eksilmez	Artıp eksilebilir			
HİDÂYET	Mâtürîdî'ye göre hidâyet, Allah'ın insanda doğru yolu bulma fiilini yaratması, ihtida ise, insanın hidâyet bulmasıdır.	Eş'ârî'ye göre hidâyet, Allah'ın doğru yolu bulmayı insanların kalbine yaratmasıdır	Mutezile hidâyeti, Allahın insanlara doğru yolu, aklı, peygamber ve kitap aracılığıyla göstermesi şeklinde		
İMAN NEDİR?	İman dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir	İman bilgi ve kalp ile tasdiktir	İman: kalp ile tasdik, dil ile ikrar, ve amelden oluşur.		iman kalb ile tasdik, dil ile ikrar, farzları ile ifa etmek ve haramlardan kaçınmaktır.
BÜYÜK GÜNAH İŞLEYEN	Günahkardır. Dinden Çıkmaz.	Günahkardır. Dinden Çıkmaz.	Müslümanlıkla ile Kafir arasında bir konumdadır.		Dinden çıkar, Kafir olur.
Kur'ân Yaratılmış mıdır?	Yaratılmış Değildir.	Yaratılmış Değildir		Yaratılmıştır.	
HÜSÜN VE KUBUH Fillerin güzelliği ve çirkinliğinin bilinebilmesi	Mâtürîdî fiilin aklen iyi ve fena oluşlarını kulların idrak edileceği merkezindedir.	Güzellik ve çirkinliğin akıl yoluyla değil Şeriat yoluyla bilinebileceğini söyler.	Aklın zararlı ve yararlı olanı ayırt etiğini kabul eder.		

	MÂTÜRÎDÎ	EŞ'ÂRÎ	MUTEZİLE	CEBRİYE	HARİCİLER
İNSANIN FİİLLERİNDE İRADE VE SORUMLULUĞU	Allah'ın mutlak iradesi yanında insanın da sınırlı bir iradesinin var olduğunu kabul etmişlerdir. Mâtürîdî Kelâmcılara göre insana ait olan biri külli diğeri cüzi olmak üzere iki irade bulunmaktadır.	Allahın mutlak iradesinin her şeyi kapsadığını, insan fiillerinin de bu kapsama dahil olduğunu ileri sürmüşlerdir.	Mutezileye göre insan irade ve güç sahibidir, kendi fiillerinin yaraticisidir.	İnsanın fiiller konusunda iradesi yoktur. O rüzgarın önündeki yaprak gibidir.	
ALLAHIN FİLLERİ	Allahın fiillerinde sebep ve hikmet aranabilir.	Allah'ın fillerinde sebep ve hirmet aranmaz.			
ALLAHIN CEZASI	Allah ceza vermekten caymaz.	Allah'a ceza vermekten cayabilir.			
KESB	İnsanın fiilini meydana ~~getirmesinde, insana tam~~ bir yetkinlik tanıdığı için, düşünce sisteminde kesb kavramına yer vermez	Eş'ârî'nin kesb teorisinin anlaşılması oldukça zordur. Kesb, kulun makdura iktiranıdır.			
RIZIK	İster helal, ister haram olsun insanın yediği şey rızıktır.	Aynı.	Haramın rızık olarak nitelendirilemeyeceğini savunmuşlardır.		
İSTATAAT insanın seçme hakkı ve özgür iradesi olmadığı gibi, yapabilme gücü	Mâtürîdî Kelâmcıları iki tür istitaatten söz ederler. Birincisi, fiilden önce var olan ve bedenin sağlamlığı anlamına gelen güç; ikincisi ise, fiilin oluşumu esnasında yaratılan ve fiilin meydana gelmesini sağlayan araz anlamındaki güçtür.	Eş'ârî Kelâmcıları insan için söz konusu olan gücün fiille aynı anda var olduğunu ve fiil meydana geldikten sonra da yok olduğunu öne sürmüşlerdir.	Mu'tezili Kelâmcıların tümü fiilin meydana gelmesini sağlayan istitaatın insanda var olduğunu kabul etmişlerdir.	insanın seçme hakkı ve özgür iradesi olmadığı gibi, yapabilme gücü (istitaat) de yoktur.	

	MÂTÜRÎDÎ	EŞ'ÂRÎ	MUTEZİLE	CEBRİYE	HARİCİLER
FİİLLERDE ADALET VE ZULÜM: Adalet ve zulmün kaynağı açısından mezheplerin görüşü şöyledir.	Mâtürîdîde: Allah'ın yaptığı fiilin çirkinlikle vasıflanıp vasıflanamayacağı noktasında olup, fiillerdeki bu durumun aklen bilinebileceği tarzındadır.	Eş'ârîde: Herşeyi yaratan Allah zulmünde yaratıcısıdır. Ancak bu zulüm isteyen insan için yaratılır. Neticede insan tarafından kesbedili	Mutezilede: Allah adil ve hakimdir. Ondan çirkin iş sadır olmaz.		
TEKLİF: Teklif külfet demektir.	Mâtürîdî: Allah'ın insana güç yetiremeyeceği şeyi teklif etmeyeceği ve insanında gücünü kullanarak teklifi kendine sıfat yapacağını söyler.	Eş'ârî: Allah'ın kudreti dahilindedir. Mecburiyet yoktur. Bu tür işler Cenab-ı Allah için mümkündür ama yüklemiyor.	Mutezile: Allah güç yetirilemeyecek şeyi insana teklif etmez der.		
RIZIK Rızkın mahiyeti konusunda mezheplerin farklı görüşleri vardır.	Helal olsun haram olsun insanın yediği onun rızkıdır. Rızık Allah'ın katındandır.	Rızık Allah'ın katındandır, O yarattıklarını helal ve haram olarak yaratır. Haramdan da rızık olur.	Haram, rızık değildir. Rızık, kişinin özel mülkiyetidir.		
ECEL MESELESİ	Öldürülen eceliyle ölmüştür, O kimse için bundan başka bir ecel yoktur.	Ölen ve öldürülen kendi eceliyle ölmüştür.	Mutezilede: Allah'ın her insana bir hayat sınırı çizdiğini söyler. Öldürülen kimse öldürülmeseydi öldürme vaktinde eceliyle ölecektir		

PRATİK BİLGİLER:

√ Dinî tebliğat olmazsa akıl ile Allah bilinemez" görüşü Eş'ârîlerin görüşüdür. (*)

√ "Husün ve kubuh akıl ile bilinebilir" görüşünü Mâtürîdîler ve Mu'tezile savunur. (*)

√ "İnsan, özgür bir cüz'î iradeye sahiptir" görüşü Mâtürîdîlere aittir. (*)

Kader açısından insanın, bir fiilin işlemesinde kullandığı irade CÜZ'Î İRADE'dir. (*)

√ Haram'ın rızık olmadığı görüşünü ileri süren mezhep, MUTEZİLE'dir. (*)

√ Mu'tezile mezhebine göre "mürtekib kebîre (büyük günah) işleyenler, imandan çıkar fakat kafir olmaz. (*) Tevbe etmeden ölürlerse, ebedi olarak cehennemde kalırlar.

√ Ebû Bekir Zekeriya er-Razi'nin de temsilciliğini yaptığı ve ruhun ölmezliğine inanan ekolün adı TABİUYYAN'dur. (*)

√ Kelâm" kelimesini Kelâm ilmi için ilk kullanan mezhep MUTEZİLE'dir. (*)

İmanın sadece dil ile ikrardan ibaret olduğunu savunan mezhep KERRAMİYE'dir. (*)

√ Her şeyin Allah'ın ilmi ve iradesi dâhilinde cereyan ettiğini insanın çizilmiş bir kaderinin olduğunu, insanın irade hürriyeti seçme imkânı ve fiil gücü bulunmadığını kabul eden düşünce ekolü CEBRİYE'dir. (*)

√ "Kul kendi fiilinin yaratıcısıdır." fikrini benimseyerek irade hürriyetine vurgu yapan itikadî mezhep, MUTEZİLE'dir. (**)

√ Haricîlik ilk olarak Hz. Ali'nin halifeliği döneminde ortaya çıkmıştır.

√ Haricilere göre mürtekib-i kebire işleyenler KAFİR olur. (**)

√ Mâtürîdîlere göre imanda artma ve eksilme olmaz. (**)

√ Cemâleddîn Afgânî ile birlikte netleşmeye başlayan ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, İslâmiyet çerçevesinde Müslüman dünyanın geri kalmışlığı üzerine düşünmeye çalışan, Kur'ân ve Sünnet'in mecrasına ulaşma ve bu süreci bir arınma, uyanma ve canlanma niyetiyle güçlendirme talebini dile getiren dinî eğilime YENİ SELEFİLİK denir. (*)

MEZHEPLER KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdakilerden hangisi akaid mezheplerinden biri değildir?

A) Şia
B) Mutezile
C) Mâlikî
D) Eş'ârî

2) Akaid mezhepleri için kullanılan diğer isim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Fırka
B) Sünnet
C) İstihsan
D) Taraftar

3- Mezheb'in çoğulu hangisidir?

A) Misak
B) Mezâhib
C) Fırak
D) Makalât

4- Fırka-i nâciye kavramının anlamı hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

A) Din taraftarları
B) İman ehli
C) Kurtuluşa eren grup
D) Dini mezhepler

5- İman esaslarıyla ilgili konularda ilk dönem bilginlerini izleyerek âyet ve hadislerdeki ifadelerin zâhiri ile yetinip bunları aynen kabul eden ehli sünnet topluluğuna ne ad verilir?

A) Eş'ârîyye
B) Mâtürîdîyye
C) Kaderiye
D) Selefiyye

6- Eş'ârîyye mezhebinin kurucusunun ismi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ebü'l-Hasan el-Eş'ârî
B) Enes b. Mâlik
C) Ebû Ali el-Cübbaî
D) Bişr b. Mutemir

7- Her şeyin Allahın ilmi ve iradesi dâhilinde cereyan ettiğini, insanın çizilmiş bir kaderinin bulunduğunu, insanın irade hürriyeti, seçme imkânı ve fiil gücü bulunmadığını kabul eden düşünce ekolü hangisidir?

A) Mutezile
B) Selefilik
C) Kaderiye
D) Cebriye

8- Vasıl b. Ata, aşağıdaki mezheplerden hangisinin kurucusudur?

A) Zeydiyye
B) Zahiriye
C) Mutezile
D) Selefiye

9- "İnsan, fiillerinde hür değildir" cümlesi aşağıdaki mezheplerden hangisinin görüşüne uygundur?

A) Cebriye
B) Havaric
C) Zeydiyye
D) Zahiriyye

10- Ehl-i sünnet'in temel prensiplerini hem âyet ve hadislerle hem de aklî delillerle savunmuş, özellikle Mu'tezile ve Şîa'nın görüşlerini tenkit eden mezhep aşağıdakilerden hangisidir?

A) Caferiyye
B) Eş'ârîyye
C) Mâturidiyye
D) Cebriyye

11- Hangi mezhebe "ehli sünneti hassa" denir?

A) Selefiyye
B) Mâtürîdîyye
C) Eş'ârîyye
D) Mutezile

12- Akıl karşısında kesin tavır takınıp nakli tek hâkim kabul eden mezhep hangisidir?

A) Mutezile
B) Cebriye
C) Selefiyye
D) Eş'ârîyye

13- Akaid sahasında âyet ve hadislerle birlikte, aklıda dinin anlaşılması için gerekli bir temel kabul eden mezhep hangisidir?

A) Mutezile
B) Mâtürîdîyye
C) Şîa
D) Eş'ârîyye

14- Kadından da peygamber olur diyen mezhep hangisidir?

A) Mutezile
B) Şîa
C) Hariciler
D) Eş'ârî

15- "Dinî tebliğ olmasa da kişi akılla Allah'ı bulabilir, iyi ve kötü güzel ve çirkin akılla bilinebilir," görüşleri hangi mezhebindir?

A) Eş'ârî
B) Mâtürîdî
C) Selefi
D) Mutezile

16- Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde ehli sünnet mezhepleri bir arada verilmiştir?

A) Selefiyye- Mâtürîdîyye -Hariciye
B) Eş'ârîyye –Selefiyye- Ğaliyye
C) Selefiyye- Mâtürîdiye Eş'ârîyye
D) Eş'ârîyye- Batıniyye- Şîa

17- Genellikle fıkıhta Hanbeli olanlar akaidde hangi mezheptendirler?

A) Eş'ârî
B) Mâtürîdî
C) Selefi
D) Mu'tezile

18- Gazzalî, Fahrettin er-Razî, Kadı Beyzavî, Taftazanî, Cüveynî gibi Kelâm bilginleri hangi mezhebin Kelâm bilginleridir?

A) Selefi
B) Eş'ârî
C) Mâtürîdî
D) Hanefi

19- Diğer bir ismi "Sıfatiyye" olan akaid mezhebi hangisidir?

A) Eş'ârîyye
B) Mâtürîdî
C) Selefiyye
D) Mutezile

20- Büyük günah işleyeni kâfir ilân eden mezhep, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hariciye
B) Mürcie
C) Mutezile
D) Zeydiye

21- Aşağıdakilerden hangisi Kelâm ekolleri arasında yer almaz?

A) Mâtürîdîlik
B) Haricilik
C) Mu'tezile
D) Hanefilik

22- Aşağıdakilerden hangisi Kelâmda yorum farklılıklarının ortaya çıkmasında etkili olan ana faktörlerden biri değildir?

A) Dinî nasların yorumu
B) Siyasi sebepler
C) Peygamberimizin hicreti
D) Sosyal sebepler

23- Aşağıdakilerden hangisi Kelâm ekollerinin ortaya çıkmasında etkili olan siyasi sebepler arasında yer alan olaylardan biri değildir?

A) Cemel Savaşı
B) Hakem olayı
C) Sıffin Savaşı
D) Müslümanların fetih yoluyla diğer kültürlerle karşılaşması

24- "Büyük günah işleyen kişi mümin de değil kâfir de değildir, fasıktır" anlayışı, Mu'tezile'nin kabul ettiği hangi esasa dayanır?

A) el-Menziletü beynel menzileteyn
B) Va'd ve vaid
C) Emri bil maruf nehyi anil munker
D) Adalet

25- Büyük günah işleyen kimsenin durumuyla ilgili olarak farklı görüşlerin ortaya çıkmasında en etkili olan tartışma konusu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Amellerin niyetlere bağlı olması
B) Savaşın kötü olması
C) İmansız amelin bir anlam ifade edip etmemesi
D) Amelin imandan bir cüz sayılıp sayılmaması

26- Dinî nasların hangi özelliği Kelâmda farklı ekollerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur?

A) Müfesser nasların olması
B) Âyetlerin Peygamberimiz tarafından tefsir edilmesi
C) Âyetlerin yazılı olması
D) Müteşabih âyetlerin olması

27- Ehl-i sünnet Kelâm ilminin kurulmasına öncülük eden âlim aşağıdakilerden hangisidir?

A) İbn Küllab el-Basrî
B) Haris el-Muhasibî
C) Ebû'l-Hasan el-Eş'ârî
D) Ebû'l-Abbas el-Kalanisî

28- Kelâm tarihinde mihne olarak bilinen olayın konusunu oluşturan tartışma aşağıdakilerden hangisidir?

A) Büyük günah işleyenin durumu
B) Kur'ân'ın mahlûk olup-olmadığı meselesi
C) Kader meselesi
D) Hilafet meselesi

29- Ehl-i hadis Kelâmcıları kimlerdir?

A) Selefiyye
B) Eş'ârî
C) İmam Hanefî
D) Hiçbiri

30- Kaderiyye mezhebinin kurucusu kimdir?

A) Abdullah b. Sebe
B) Gaylan ed-Dımeşkî
C) Cad b. Dirhem
D) Gaylan ed-Dımeşkî ve Mabed el-Cühenî

31- Mantık kurallarıyla çelişir gördüğü âyet ve hadisleri akla öncelik vererek yorumlayan ve akılcı bir mezhep olan mezhep hangisidir?

A) Mutezile
B) Haricilik
C) Şîa
D) Eş'ârîlik

32- Kelâmda yenilikler ve değişiklikler yaparak bu ilmi felsefe ile rekabet edebilecek bir güce kavuşturan mezhep hangisidir?

A) Mutezile
B) Mâtürîdî
C) Selefî
D) Eş'ârî

33- Dünyada güzellik, övgü ve yergiyi, âhirette de mükafaat ve cezayı gerektiren şey için Kelâmda kullanılan terimler hangileridir?

A) Va'd -Vaid
B) Sevap-Ikab
C) Hüsun-Kubuh
D) Sevap-Seyyie

34- Aşağıdakilerden hangisi kaza ve kader konusunda insanı küfre sokmaz?

A) Musibetlere karşı çare aramak
B) Kadere sövmek
C) Kaza ve kaderi inkâr etmek
D) Kaderle alay etmek

35- İslâm toplumunda anarşinin ilk tohumlarını oluşturmuş Kelam ekolü hangisidir?

A) Yezidilik
B) Haricîlik
C) Hasan Sabah
D) Dürzîlik

36- Hz. Ali'yi halifeliğe en lâyık kişi olarak gören ve Onu ilk meşrû halife kabul eden, vefatından sonra da hilâfete Ali evlâdının getirilmesi gerektiğine inanan topluluğun adı nedir?

A) Haricilik
B) Zeydilik
C) Fatimiler
D) Şîa

37-Sahabe döneminde yaşanan olaylara çekimser kalanlar kimlerdir?

A) Selefiyye
B) Mürcie
C) Hariciler
D) Şîa

38- "Vasıl b. Ata bizi terk etti ve bizden ayrıldı" şeklindeki meşhur söz kime nispet edilmektedir?

A) Hasan el-Askerî
B) İmam Şafiî
C) Kadi Abdülcebbar
D) Hasan-ı Basrî

39- Mâtürîdîyye mezhebinin kurucusu kimdir?

A) Ebû Mansur el-Mâtürîdî
B) Sufyân-ı Sevrî
C) Dâvûd-u Zahirî
D) Muhammed Raşid

40- Aşağıdakilerden hangisi "ehl-i bid'at" değildir?

A) Hâriciyye
B) Mürcie
C) Selefiyye
D) Müşebbihe

MEZHEPLER KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-C	2-A	3-B	4-C	5-D
6-A	7-D	8-C	9-A	10-C
11-A	12-C	13-B	14-D	15-B
16-C	17-C	18-B	19-C	20-A
21-D	22-C	23-D	24-A	25-D
26-D	27-C	28-B	29-A	30-D
31-A	32-D	33-C	34-A	35-B
36-D	37-B	38-D	39-A	40-C

AKAİD-KELÂMLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Âfâk: İnsanın dışı ve dışındaki şeyler. Ufk'un çokluk şeklidir. Âfâk ve enfüste zâhir olan (görünen) şeyler, Hak teâlânın varlığını ve her şeye kâdir olduğunu gösteren âyetler (işâretler, deliller) dir.

Âfâkî:

1- "Kenar, görüş alanını sonu" manalarına gelen ufuk kelimesinin çoğul sigasına nisbet ekinin eklenmesiyle elde edilmiş bir terim olup, "dış dünya ile ilgili olan, kişinin şahsi görüş ve inançlarından bağımsız olarak geçerliliği bulunan herkesin izleyip gözleyebileceği reel durumlarla ilgili şey demektir. .

2- Uzak memleketlerden hac ibâdetini yapmak için gelenler.

Afîf: Temiz, iffetli, nâmuslu, haramdan (günahtan) sakınan.

Ahd: Söz, va'd, emir, and, devir..

Ahd ü Mîsâk: Allahü teâlâ, Ruhlar aleminde "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurduğunda onların; "Evet, sen Rabbimizsin!" diye söz vermesi.

Akd (akid): İki kişi veya iki taraf arasında yapılacak bir işin karşılıklı rıza ile kararlaştırılması. Bağıt.

Akdiye: Yargılama, verilen hüküm.

Akîde: İnanç, inanılacak şey (çoğulu:

A'lâmü'n-Nübüvve: Peygamberlik alametleri, belirtileri demektir. Peygamberlik müessesini ve özellikle Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispatlamak amacıyla yazılan eserlere verilen ortak adlardan biridir.

Alem: Alâmet ve nişan koymak anlamındaki a-l-m kökünden türemiş olan âlem, yaratıcının varlığına delalet eden, onun bilinmesini sağlayan şeye denir. Âlem terimi maddî ve manevî bütün varlıkları kapsar, tabiat âlemi, akıl âlemi, İslâm âlemi gibi. Rabbu'l-âlemîn tabiri ise, Allah'ın canlı ve cansız tüm varlıkların sahibi olduğunu ifade eder.

Ehl-i Sünnet kelâmcılarına göre âlem **cevher** ve **arazlardan** oluşmuştur.

Cevher; kendi başına boşlukta yer tutan ve arazları taşıyan şey demektir.

Araz ise varlığı ancak kendisini taşıyan başka bir varlıkla bilinebilen, kendi başına boşlukta yer tutamayan, renk, koku, oluşum gibi durum ve özellikleri belirtir. Sürekli değişime uğrayan arazların ezelî olması düşünülmediği gibi arazları taşıyan cevher ve arazlardan oluşmuş âlem de ezelî değildir; sonradan yaratılmıştır. Âlemi yoktan var eden de Allah'tır.

Anasîr-ı Erbaa: Dört temel unsur. Maddelerin asıllarını teşkil ettiği kabûl edilen dört unsur; toprak, su, hava, ateş. Allahü Teâlâ mahlûkları, anâsır-ı erba'adan yarattı. (Abdullah bin Abbâs)

Arş: Gerçek içeriğini sadece Yüce Allah'ın bildiği, bütün âlemleri; yeri, gökleri, cenneti, cehennemi, sidreyi, kürsiyi kaplayan ilâhî taht ve hükümranlık demektir.

Asabiyet: Aralarında kan bağı olan kişiler arasında kayıtsız şartsız dayanışma yasasını kabul eden ve bu şekilde ahlak, davranış ve değerlere

yön veren ahlaki zafiyetin Arapça karşılığı olan bir terimdir.

Atvari Seb'a: Kelime olarak "yedi tavır" anlamına gelen atvâr-ı seb'a, bir tasavvuf terimi olarak nefsin; emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziyye ve kâmileden ibaret yedi tavrı anlamında kullanılmaktadır. ;

Ayan-ı Sabite: Bir tasavvuf kavramı olarak; "dış âlemde var olan eşyanın görünür hale gelmeden önce Yüce Allah'ın ilminde bilgi olarak mevcudiyeti, ortaya çıkan varlıkların Allah'ın ilmindeki gizli hakikatleri, mahiyetleri" anlamına gelir.

Âyetullah: Allahın alamet ve işareti anlamına gelir. Şiilerde belli bir kariyere ulaşan âlimlere de bu isim verilir.

Ayn: Dış dünyada var olan maddî ve gayri şahsî şey. Belli ve somut nesne. Deyn (borç) karşıtı olarak kullanılan bu terim, Fıkıh'ta: muayyen ve somut eşyayı ifade eder. Ev, at ve benzeri.

Âyet: Kelime olarak "alamet, nişan, ibret, emr-i acip, delil" anlamlarına gelen Kur'ân kavramıdır. Kur'ânda yer alan cümlelere de denir.

Bari: Allah'ın bir ismidir. Yaratan, örneği olmadan varlıkları îcad eden demektir.

Bahis: Kelâm ilminde bir konunun açıklığa kavuşturulması için araştırma yapmak, terkip ve tahlillerde bulunmak, bu konuda farklı düşünenleri tartışmak demektir.

Berr: Allah'ın bir ismidir. Kullarına iyilik yapan, çok lütufkâr (latîf), çok merhametli (rahim), çok şefkatli (raûf) demektir.

Basîret: İdrak, zeka, ilim, tecrübe, kalp ile görme, doğru ve ölçülü bakış, uzağı görme, kavrayış, feraset. Başımızdaki göze basar, kalp gözüne de basîret denir.

Basıt: Allah'ın bir ismidir. Bâsıt, dilediğine rızkı bol veren demektir.

Batiniyye: Kur'ân ve hadislerdeki her zâhirin, açık hükmün bir de bâtını, iç yüzü, herkesin anlayamayacağı gizli tarafı olduğunu ve Kur'ân ile hadislerin ancak tevil (yorumlama) ile anlaşılabileceğini iddia eden fırkalara XII. asırdan itibaren toptan verilen isim. Bunlar kendilerinin Şiâ'ya mensup olduklarını iddia ederlerse de, İslâm bilginleri tarafından İslâm dışı kabul edilmiştir. Batınilere, muhtelif vesileler ile verilmiş isimler şunlardır: Karâmıta, Sâibiye, İsmâiliye, Mübarekiye, Bâbekiye.

Bunlar âyet ve hâdislerdeki zâhir (ilk bakışta anlaşılan) manaların kabuk teşkil ettiğini; asıl maksadın, bunların özü olan bâtınî manaların olduğunu söylerler.

Bâtın: Görünmeyen, bir şeyin iç yüzü, gizli yanı.

Bedihi İlim: Düşünmeden, delile başvurmadan ilk bakışta meydana gelen bilgi.

Bedihiyyat: Aklın bir vasıtaya ihtiyaç hissetmeden kendilerine yönelmesiyle hemen doğruluklarına ve kesinliklerine hükmettiği bilgilerdir. Bu tip bilgiye "evveliyât" da denir.

Bel'am b. Bâûra: Hz. Musa (a.s.) zamanında yaşamış ve sonradan irtidat etmiş olan ilim adamı. Bel'am, dünyevî çıkar ve hesaplar için Allah'ın dinini tahrif eden, küfür sistemlerine ve kâfir yöneticilere yaranmak Allah'ın

hükümlerini çiğneyen, dini emirleri amacından saptırıcı yorumlar yapan din ve ilim adamlarını ifade eder.

Berki Hatif: Sırat köprüsünden göz kamaştırıcı şimşek gibi geçip Cennete girecek olanlara verilen addır.

Beşâiru'n-Nübüvve: Hz. Muhammed sallallahü aleyhi ve selemin önceki kitaplarda müjdelendiğini bildiren metinler ve bu metinleri konu edinen eserler için kullanılır.

Beşir ve Nezir: Hz. Peygamberin Müminleri cennetle müjdelemesi, kâfirleri de Cehennemle uyarması ve korkutması anlamındaki sıfatlarıdır.

Bey'at: Sadakat yemini.

Beyne'l-Havfi ve'r-reca: İnsanın korku ile ümit arasında olmasını ifade eden bir deyimdir. Kur'ân'da insanın Allah'ın azabından korkması (Nûr, 24/52) ve rahmetinden de ümitvar olmasını (Bakara, 2/218) istenmiştir.

Beytü'l-Ma'mûr: Sözlükte "îmâr edilmiş ev" anlamına gelen el-beytü'l-ma'mûr; yedinci semada melekler için inşa edilmiş, Kabe'nin üzerinde yer alan ve bir geleni bir daha gelmemek üzere her gün yetmiş bin meleğin ziyaret edip ibâdet ettiği bir mabeddir.

Beytül İzze: İzzet evi anlamına gelen beytü'l-izze, Kur'ân'ın bir bütün halinde indirildiği dünya semasında (yere en yakın gökte) bulunan yerin adıdır.

Beyyine: Delil, tanık, senet, hüccet.

Bezm-i Elest: Farsça'daki "sohbet meclisi" anlamına gelir. Kur'ân'da geçmişte Allah'ın Âdemoğullarından yani onların sırtlarından (veya sulplerinden) zürriyetini çıkardığı, kendilerini nefislerine şahit tuttuğu ve onlara "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" diye hitap ettiği, onların da "evet" dedikleri anlatılmaktadır (A'râf, 7/172). Allah'la insanlar arasında meydana gelen bu sözleşmeye misâk, kâlu belâ, rûz-i elest, bezm-i ezel, ahid, belâ ahdi gibi çeşitli isimler verilmiştir.

Biat (bey'at): Birisinin hâkimiyet veya hilafetini kabul etmek ve onaylamak.

Bid'at: Yeni, sonradan çıkan şey. Hz. Peygamber devrinden sonra ortaya çıkan ve dinî bir mahiyet taşıyan şey.

Butlan: Bâtıl oluş.

Cüzi la Yetecezza: Cismin bölünemeyen en küçük parçası.

Dârü'l-Ceza: Dünyâda iken yapılan işlerin karşılığının görüldüğü yer. Âhiret, öbür dünyâ. Âhiret, dâr-ül-cezâdır. Dâr-üt-teklîf (iş yapılacak yer) değildir. (İmâm-ı Rabbânî)

Dârü'l-Fena: Geçici âlem, dünyâ. Mü'minler ölmezler. Ancak dâr-ül-fenâdan dâr-ül-bekâya geçerler.

Dâru'l-Gürur: İnsanın gönlünü cezbeden, çeken fakat ele geçtiğinde faydalanamadan kaybolup giden yer. Dünyâ.

Dârü'l-Ukba: Dünyâda iken yapılan işlerin karşılığının görüleceği yer. Âhiret. Hani annen baban nerde, bu dünyâ kimseye kalmaz. Gelenler hep sefer eyler, muhakkak dâr-ul-ukbâya Yüzün dön, ilticâ eyle (sığın), Cenâb-ı zât-ı Mevlâya.

Delâilü'n-Nübüvve: Peygamberimizin nübüvvetini ve mucizelerin ispatlamak amacıyla yazılan eserlere denir.

Efâlü'l-ıbâd: İradeye dayanan ve kişiye sorumluluk getiren fiiller kastedilir.

Ehli Bidat: Hz. Peygamberin sünnetini terk ederek O'nun ve ashabının izledikleri yoldan ayrılanlar.

Ehli Kıble: Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılmanın farz oluşunu kabul eden kimseler için kullanılan kavram. (*)

Ehl-i re'y: Görüş sahibi. Fıkıh'ta re'y taraftarı. Fıkhı mes'eleleri daha çok şahsî görüş, ictihad ve kıyas'a dayanarak açıklayan kimse..

Ehlül Hal ve'l Akd: Klasik fıkıh literatüründe, devlet başkanını seçmek ve gerektiğinde azletmek yetkisine sahip olan heyet anlamında bir terimidir. Bu kavramın, Şîa ile Ehl-i Sünnet arasında imamet, halifenin iş başına getiriliş usulü ve meşruiyeti konularının tartışılmaya başlamasıyla literatüre girdiği söylenebilir.

Ekol: Bir ilim veya sanat dalında özel ve belirli tarz, çığır. Okul, medrese, mektep, mezhep.

Elfâz-ı Küfür: Söyleyen kimsenin inkârına delalet eden sözlere denir. (*)

Eman: Güven, af, izin. Yazılı olarak birisine verilen güvenlik belgesi.

Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker: İyiliği emir ve kötülüğü yasak etme.

Esma-i Hüsna: Allah'ın en güzel isimleri manasına gelir. 99 güzel ismi içine alır.

Eşrefu'l-Ulûm: İlimlerin en şereflisi anlamına gelir ve Kelâm ilmi için kullanılır.

Evveliyat: Sözlük anlamı "ilkler ait olanlar" demektir. Terim olarak "Zihnin doğrulamak için hiçbir vasıtaya başvurmadan kendiliğinden kabul ettiği önermelerdir. Ateş sıcaktır gibi.

Fail-i Muhtâr: İstediğini yapan. Allahü teâlâ fâil-i muhtârdır. Hiçbir işi yapmaya mecbur değildir. Yaptıkları şey için de kimse O'na bunu niçin yaptın diyemez.

Fâlik: Bir şeyi yarmak, sabahı aydınlatmak anlamındaki "f-l-k" kökünden türeyen fâlik; Allah'ın sıfatı olarak, yaratan, tohumları ve çekirdekleri çatlatan, yarıp açan demektir. Kur'ân'da iki âyette Fâliku'l-habbi ve'n-neva ve fâlıku'l-ısbah şeklinde geçmiştir.

Fâcir: Günahkâr, sapık.

Fahvây-i Kelâm: Sözün gelişinden anlaşılan mânâ. Terim olarak, sözün ihtiva ettiği mânâya uygun düşen hüküm.

Fasık: İlahi emirlerin dışına çıkan. Büyük günah işleyen veya küçük günahları devamlı irtikab eden müslüman.

Fırka: Kendilerini İslâma nispet eden dini, siyasi, felsefi oluşumlara denir.

Fıtrat: Bütün insanların insan olma noktasında yaratılışlarında esas olan ve hepsinde müşterek olan gerçeğe meyletme yeteneği. (*)

Fıtratullah: Allah'ın başlangıçtan itibaren insanları İslâm Dini'ni benimsemeye yatkın bir yaratılışta yarattığını ifade eden kelimedir.

Fıkh-ı Ekber: İtikadi esasları konu edinen ilme denir. Ayrıca bu ilme "akaid, ilmü't -tevhid, usulü'd-din, ilmü'z- zat ve's sıfat" da denir.

Fırkayı Naciye: (Kurtulan fırka demektir). Ehli sünnet vel cemea dır. (*)

Fiten ve Melahim: Gelecekte ortaya çıkacak fitne, kriz, kargaşa, iç savaş gibi önemli olaylar, kıyamet alametlerine dair haberler ve bunlara ilişkin literatürü ifade etmek için kullanılır.

Ğuluvv: Sözlükte "normal sınırı aşmak, davranış ve her türlü anlayışta itidal çizgisinin ötesine geçmek" demektir. Bu aşırılık ve eylem fiyatlarda olursa galâ, değer ve rütbede olursa gulüvv anlamına gelir. Terim olarak gulüv, Kur'ân ve sünnete göre belirlenen İslâmî anlayışın sınırlarını aşan inanç ve davranışlar olarak tanımlanabilir.

Haber-i Mütevatir: Aklen yalan söylemeleri mümkün olmayan çok sayıda kişilerin verdiği haber demektir.

Haber-i Resul: Hz. Peygamberin getirdiği haberdir.

Haber-i Sıfatlar: Allah'ın eli, gözü, yüzü ve gelmesi gibi sıfatlar için haberi sıfatlar denir. (*)

Hadsiyyat: Aklın zihni önermeler (hads) yoluyla ulaştığı ve kesinlik değeri taşıdığı kabul edilen hükümlerdir.

Halku'l-Kur'ân: Kur'ân'ın mahlûk olup olmadığı yönündeki tartışmalara verilen isim.

Hanif: Hz. İbrahim dini üzeri olan ve Allah'ın tek olduğuna inanan kişi.

Hidâyet: İstenilip arzu edilene ulaştıracak şeye ince bir üslupla ve nezaketle işaret etmek kılavuzluk etmek; İnsana verilen bilme ve kavrama yeteneği.

Hikmet: İşin ve sözün en güzeli, en sağlamı; Neticesi iyi ve güzel olan iş.

Hurafe: Akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz, din adına ileri sürülüp benimsenen temelsiz inanç ve davranışlar demektir.

Hurufilik: Harflerle rakamlarda tabiat ve hadiseleri etkileme gücünün bulunduğu ve gaybın keşfedilebilmesi için bunlardan faydalanılabileceği iddiasına dayanan makbul olmayan bir ilimdir.

Husun ve Kubuh: Sözlükte "güzel ve çirkin, iyi ve kötü" anlamlarına gelen, husun ve kubuh tabiri, dünyada övgü ve yergiyi, âhirette de mükafat ve cezayı gerektiren şey demektir. (Dini Kavramlar Sözlüğü,D.İ.B. yay.)

Ikab: Kâfirlerin ve bid'at sâhibi olanların yâni îtikâdı (inancı) bozuk olan mü'minlerin hayırları (iyilikleri) red olunup (geri çevrilip), kötülükleri, günahları için de cezâ görürler. (*)

İbahiyye: Dinin emirleriyle ahlakı ve kanuni düzenlemelerini benimsemeyen gruplar demektir. Bunlar mülkiyet hakkını ve mahremiyeti kabul etmezler. Serveti ve kadınları ortak kabul eden sapık bir güruhtur.

İbdâ: Yaratma, yoktan var etme.

İhdas: Bir nesneyi yokken sonradan yaratmak anlamına gelen ve kainatın yaratılışını ifade eden Kelâm ilmidir.

İhtira: Örneği ve benzi olmaksızın yaratma.

İkab: İlahi emirlere uymayanlara dünyada, ahrette veya her iki yerde verilen ceza demektir.

İkrar: Kalpteki imanın dil ile ifade edilmesi

İlâhiyyat: Allah'ın zatı ve sıfatları bazen kader konusunu da içeren bölüm. Kelâm ilminde Tanrı ve Tanrı'yla ilgili konuları içeren bilgi alanı.

İlhad: Çukur anlamındaki "lahd" kökünden gelen ilhâd, sözlükte haktan

ayrılmak ve sapmak demektir. Dinî literatürde ise ilhad, Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr etmek, hakikatten sapmak, inançsızlık ve dinsizlik gibi anlamlara gelmektedir. İslâm'ın ilk yıllarında dine ters düşen davranışlara ilhad denirken çağımızda ortaya çıkan bu tür hareketlere kelâm ve felsefe açısından ateizm denmektedir. (Dini Kavramlar Sözlüğü, D.İ.B.,yay.)

İrade-i Külliye: Allah'a ait olan ve kapsayıcı iradeye denir.

İrade-i Cüz'iyye: Kula ait olan, sınırlı iradeye denir

İrcâ: Tehir etme, erteleme, sonraya bırakma, geri bırakma. Büyük günah işleyenlerin durumunun ya da hükmünün ahirette verilmek üzere Allah'a bırakılması.

İrtidat: Müslüman olan birisinin İslâm'dan çıkma olayına denir. Bunu yapana da Mürted denir.

İsmet: Masumluk, günah işlemekten uzak oluş, iffet; günaha veya devletçe katil ve cinâyete karşı korunmuş olma. Peygamberlerin sıfatı.

İsm-i Azam: Allah'ın en güzel isimlerinden bir kısmını kapsayan ve en büyük isim anlamına gelen kavram.

İsrailiyyat: Yahudilikten, Hıristiyanlıktan ve diğer kültürlerden, İslâmiyet'e giren rivâyetlere denir.

İşrakiyyun: Kurucusu *Şehabeddin Sühreverdi.* Bu görüşe göre, hakikate ancak kalb ve işrak ile ulaşılır. Sezgi hakimdir.

İstiane: Sıkıntılardan kurtulmak için peygamberlerin veya velilerin ruhaniyetinden yardım talep etme. Kelâmda bu konu yoğun tartışılmıştır.

İtaat: Meşru emir ve isteklere uyma.

Itab: Bazı davranışlarından dolayı peygamberlerin ilahi uyarıya muhatap olmaları.

İtikad: Düğüm atmışçasına bağlamak, tasdik ve kabul etmek, gönülden inanmak. Terim olarak İslâm dininin temel kaideleri ve inanılması gerekli hükümleri kastedilir.

İ'tîzâl: Ayrılmak, vazgeçmek; mu'tezilî fikirleri benimsemek.

İzmirli İsmail Hakkı: Osmanlının son döneminde yetişen ve Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerini sürdüren önemli fikir ve ilim adamlarındandır. Memleketine izafeten "İzmirli" lakabıyla anılmış ve tanınmıştır. Hem medrese, hem de okul eğitimi almış ve birçok kurumda hocalık yapmıştır. En meşhur eserlerinden bir kaçı olarak Yeni İlmi Kelâm ve İlmi Hilafı sayabiliriz. Yeni İlm-i Kelam döneminin mümessilidir.

Kaderiye: Cebriyye'nin aksine insan fiillerinde ilahi takdirin her hangi bir rolünün olmadığını, bu konuda insanın tam bir özgürlüğe sahip olduğunu, insanın fiillerini kendi irade ve kudretiyle meydana getirdiğini ve dolayısıyla sorumlu olduğunu savunan ve kaderi inkâr eden kimselerin görüşleri etrafında şekillenen düşünce okulu. Kaderiye anlayışı zaman içinde etkisini kaybederken daha mutedil bir anlayış içerisinde Mu'tezile tarafından temsil edilmiştir.

Kadîm: Varlığının başlangıcı olmayan.

Kâlûbelâ: Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmı yaratınca, kıyâmete kadar bütün zürriyetini zerreler hâlinde onun belinden çıkarıp; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurup,

onların da; "Evet, sen Rabbimizsin" diye verdikleri cevâbı ifâde eden söz.

Kelâmullah: Yüce Allah tarafından bütün peygamberlere gönderilen, insanlığı doğru yola çağıran, ilahi söz. Kur'ân-ı Kerîm. Allah'ın konuşma sıfatı.

Levh-i mahfuz: Levh-i mahfuz Yüce Allah'ın olmuş ve olacak her şeyi tesbit ettiği bir kitap ya da bilgi hazinesidir..

Lizatihi: Doğrudan.

Mahiyet: Bir şeyi diğer varlıklardan ayıran, bir şeyin kendine has gerçekliği ve varlığı.

Makalat: Kendi görüşünü savunma, diğer görüşleri ise eleştirme eserlerine denir. Bu eserler etrafında toplanana *ashabul makalat* denir. Bu alanda en önemli eser Ebû'l-Hasan El-Eş'ârî'nin Makalatü'l-İslâmiyyin'dir.

Makasıdu'ş-Şari: Allah'ın peygamber göndermedeki maksadı anlamına gelir. (**)

Materyalist. Ontolojide maddeyi değişmez, aktif ve dinamik bir prensip ve cevher olarak kabul eden, ruh ve fikir gibi manevî cevherlerin bu maddenin bir tezahürü olduğunu iddia eden ya da bunları inkâr edenler.

Mead: Sözlükte "dönüş, iade, tekrar etmek ve dönülüp gidilecek yer" anlamına gelen meâd, dinî bir kavram olarak bakıldığında, âhiret âlemine ve öldükten sonra dirilmeye denir.

Mebde: Allah'ın mahlûkatı ilkin yarattığı sürecin dönemin adıdır

Mecazî Anlatım: Bir metnin lafzi anlamının ötesinde, daha içte bulunan anlamı ortaya çıkarmaya yönelik anlamtım.

Mele'i ala: Peygamber ruhları ile yüce meleklerin bulunduğu ulvi topluluk demektir.

Meratibul Vücud: Varlık Hiyerarşisi

Mesail ve Vesâil: Nasla sabit olmuş itikadi konular olup bunlarda herhangi bir değişikliğini yapılması söz konusu değildir. Vesail (Vesileler) ise mesailin izahı ve karşı fikirlerin reddi için kullanılan malzemelerden ibarettir. Bu malzemeler, mantık, felsefe, sosyal bilimler olabilir.

Meşhed: Büyük hesap gününün görülmesi, şahid olunması anlamı gelir.

Meşiet: Allaha emirleri ve hükümleri ve fiillerinde hür olması anlamında nisbet edilen sübüti sıfatlardan biri.

Meşşaiyyun: Derslerini gezerek veren ve hakikati peygamberle değilde akılla bulmaya çalışan filozoflar.

Muattıla: Allahu Teâlânın subuti sıfatlarını zatının aynı sayıp böylece dolaylı olarak inkâr ettikleri için Mutezileye sıfatları iptal edenler manasına muattıla denmiştir.

Mugayyabatı Hamse: Beş bilinmeyen gayba ait şey anlamında Kur'ânî bir tabir. Bunlar, Lokman sûresinin otuzdördüncü âyetinde geçen ve ilmini Allah'ın kendi zatında sakladığı gayb anahtarlarıdır. Hz. Peygamber (s. a. s), İbn Ömer'den rivâyet edilen bir hadiste: "Gaybın anahtarları beştir" buyurarak Lokman sûresinin, "Kıyamet saatinin bilgisi şüphesiz ki Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Şüphesiz Allah her şeyi bilir ve herşeyden haberdardır" mealindeki otuz dördüncü âyetini okumuştur. Bu beş

şeyi Allah'tan başkası bilmez, Ancak Allah bunlardan birine veya bir kaçına ait bilgiyi dilediğine verebilir. Bu verilen bilgi de, yine Allah'ın bilgisi yanında sınırlıdır.

Muharref: İlahi vahye dayanmakla birlikte asli şeklini koruyamamış dinler.

Muhkem: Söylendiği manaya açıkça delalet eden, te'vil veya tahsis kabul etmeyen söz.

Mutlak Varlık: Yegâne kişilik sahibi; var olması için hiçbir sebebe muhtaç olmayan.

Mücessime: Allahı bir cisim gibi tanımlayanlar

Mücebbire : İnsan fiillerini Allah'a nispet edene.

Müdebbirat: Alemi idare eden melekler.

Mülhid: Âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflere yanlış mânâ vererek dinden çıkan, yâni îmânı bozuk olan, Eshâb-ı kirâma (Peygamber efendimizin arkadaşlarına) söven kişi.

Mümkünü'l-Vücûd: Varolması da yok olması da zorunlu olmayan.

Mümteni: Yokluğu zatının gereği olan veya konunun özü itibariyle yokluğunu gerektiren anlamında terim.

Mümteniu'l-vücud: Var olması mümkün olmayan, hep yok olması lâzım olan. Allahü teâlâya ortak (eş, benzer) bulunması Mümteni'-ül-vücûddur. Allahü teâlâ gibi ikinci bir ilâh var olamaz. Bu imkânsızdır.

Münezzeh: Temiz, arı uzak. Bütün kötü ve yaratılmış vasıflardan soyutlanmış.

Mücerrebât: Dış duyumların tekrarlanmasıyla aklın elde ettiği kesin bilgilerdir. Akıl, "bu olay tesadüf cinsinden olsa, buna ait duyumun tekrarı olmayabilirdi, fakat oldu" şeklinde zihinde gizli bir kıyas yoluyla elde edilen kesin hüküm.

Müreccih: Âlemin varlığını yokluğuna tercih eden Varlık.

Müsellemat: İlmi bir tartışma sırasında karşı tarafın, doğruluğunu benimsediği hükümler.

Müşahedât: Dış ve iç duyularla elde ettiğimiz bilgilerdir. Kar soğuktur gibi dış duyularla elde edilen bilgilere hissiyat; korkmak ve acıkmak gibi iç duyularla elde edilen bilgilere de vicdâniyât denir.

Mürtekib-i Kebire: Büyük günah işleyen kimse. Kebîre (çoğulu kebâir) büyük günah, mürtekib-i kebîre ise büyük günah işleyen kişi anlamına gelmektedir.

Müşebbihe: Allahı insana benzetenler.

Müfevvida: Tefviz kökünden türemiştir. İradi fiillerin meydana getirilmesinin Allah tarafından tamamen insana havale edildiği telakkisini benimseyenler için kullanılır. Mutezile için bu sıfat kullanılır.

Mütevatir Haber: Bir konu ile ilgili olarak yalan üzerine ittifak edip anlaşmalarına aklın ihtimal bile vermediği pek çok kişinin veya kalabalık bir topluluğun şahadeti ve sözleriyle sabit olan haberdir.

Mürcie: Haricilik ve Mu'tezilenin görüşlerine tepki olarak ortaya çıkan, büyük günah işleyen kimseyle ilgili kararı Allah'a bırakan, bu konudaki hükmü ahirete erteleyen, amelin imanın bir parçası olmadığını, imanın bir

bilgi ve dil ile ikrar olduğunu, imanda artma ve eksilmenin olmayacağını savunan kimselerin görüşleri etrafında şekillenen düşünce okulu.

Mütekaddimun: İlk dönem âlimleridir. Kelâmda Gazzaliye, Hanefi Fıkhında Kerhiyye kadar dönemi ifade eder.

Müteahhirun: Sonraki âlimler demektir. Kelâmda İmam Gazaliden sonraki âlimleri ifade eder.

Mütekellim: Konuşan veya söylenen anlamına gelen bu söz, ilm-i kelâm bilgini demektir.

Müteşâbih: Birbirine benzeyen. Usûl-i fıkha göre, Kur'ân-ı Kerîm ve hâdîs-i şerifte geçen ve ne kasdedildiği kesin olarak bilinemeyen söz . Zahirinden ne kastedildiği açıkca anlaşılmayan ve te'vile ihtiyaç duyan.

Nakur: Kıyametin kopması veya haşrin başlaması için görevli melek tarafından üflenecek boru.

Nezir: Uyarıcı

Nusayrilik: Hz. Ali'nin ilahlaştırılması fikrini benimseyen Şîa'ya mensup olduğunu iddia eden bir mezhep'tir. Nusayrilik Suriye'de yaygındır.

Nübüvvet: Kelâm ilminde peygamber ve peygamberlikle ilgili konuları kapsayan bilgi alanı.

Nüfat: Tabiatın Allah'tan bağımsız olarak varlık kazanıp devam ettiğini ileri sürüp Allahı inkâr edenler.

Öğreti: Belli bir anlayışa, düşünceye dayalı olan ilke veya ilkeler dizisi.

Rafiziler: Şîanın kollarından. İmâm-ı Zeynelabidîn'in vefâtından sonra oğlu Zeyd'den ayrılarak, Eshâb-ı kirâm (Peygamber efendimizin arkadaşları) düşmanlığında taşkınlık gösteren, Hazret-i Ebû Bekr ve Hazret-i Ömer'in halîfeliklerini kabûl etmeyen kimselerin mensûb olduğu bozuk fırka. Terk edenler, ayrılanlar manasına râfızî denilmiştir

Rü'yatullah: Müminlerin Allah'ı ahrette görmelerine denir.

Sâbikûn-ı Evvelûn: Dinlerini muhâfaza için yurtlarından ayrılan, Resûlullah sallallahü aleyhi ve selleme son derece bağlılık gösteren muhâcirlerden, iki kıbleye karşı namaz kılmış olanlar veya Bedr gazvesinde (harbinde) bulunanlar veya Hudeybiye'de Bîat-ür-Rıdvân'da bulunanlar veya hicretten evvel müslüman olanlar yâhut, Resûlullah'ı ilk tasdîk edenler kastedilmektedir.

Salsalatül Ceres: Çan sesine benzer şekilde vahiyin Peygamberimize gelmesine denir.

Samed (Es-Samed): Allahü Teâlânın Esmâ-i Hüsnâsından (güzel isimlerinden). Hiçbir kimseye, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, bütün mahlûkâtın (yaratılmışların) kendisine muhtaç olduğu yüce Allah. (*)

Selef-i sâlih: Dînin emir ve nehiylerine tam olarak uyan önceki kimse veya kimseler. Peygamberimizin ashabı.

Selef: Eski, geçmiş, önceki (çoğulu: Eslâf).

Selefiyye: Selef mezhebinde olan kimseler; Allah'ın isim ve sıfatlarını nasslarda vârid olduğu gibi kabul eden ve bunları te'vil cihetine gitmeyen müslümanlar.

Sem'iyyat: Akli delillerle sabit olmayan, sadece Allah'ın peygamber va-

sıtasıyla bildirdiği nakli delillerle sabit olan itikadi hükümlere denir.

Sezgi/İlham: İnsanda iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırma ve bilgi elde etme yetisi.

Siyâset-i şer'iyye: Şer'î cezaların tatbikinde şiddetli davranma. Diğer bir tarife göre; cemiyetin salâh ve intizamı için şer-i şerîfîn kabul ve iltizam ettiği bir kısım cezaî hükümlerdir. İslâm âmme hukukunun bir dalı...

Şeâirullah: Görülünce, Hazreti Allahü teâlâyı hatırlatan şeyler. Allahü Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de meâlen buyurdu ki: Bir kimse, Şeâ'irullahı ta'zim ederse, bu iş kalblerin takvâsındandır. (Hac sûresi: 32). Namaz, kısle, Hac, Kabe gibi... Safâ ve Merve, Allahü teâlânın, Şeâirindendir. (Bakara sûresi: 158) Şeâ'irullah yalnız Safâ ve Merve tepeleri değildir. Bunlardan başka şeâir de vardır. Allahü Teâlânın şeâ'irinin en büyükleri dörttür: Kur'ân-ı Kerîm, Ka'be-i muazzama, Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) ve namazdır.

Şer: Yüce Allah'ın hoşnut olmadığı, sevmediği, meşru olmayan, yapılması durumunda kişinin ceza ve yergiye müstehak olacağı davranışlara denir.

Şîa: Taraftar, yardımcı, fırka, şiîler. Hz. Ali ile Muâviye arasında meydana gelen ihtilafta genellikle Hz. Ali tarafını tutanlar.

Taabbudi: Anlamı sadece Allah tarafından bilinen emirler.

Takiyye: Korktuğu için fikrini gizli tutma, sır tutma, sakınma.

Tecsim: Allah'ı insan biçimci bir şekilde tanımlamak.

Teemmül: Derin düşünce karşılığında kullanılır.

Tefe'ül: Bir kısım hadiseleri uğurlu saymak, onları hayırların başlangıcı olarak görmek ve vakıaları iyiye yormak demektir. Bu terimin zıddı teşe'ümdür.

Tefviz: İşi başkasına bırakma. Her şeyi Allah'a havale etme ve O'ndan bilme.

Teizm: En genel şekliyle, var olan her şeyin yaratıcısı olan bir Tanrıya inanmak.

Teklifi Mala Yutak: Allah'ın kulunu gücünün yetemeyeceği dini sorumlulukla mükellef tutmasına "teklif-i mala yutak" denir.

Temessül: Meleğin İnsan suretinde gelmesine denir.

Tenzihü'l-Enbiya: Peygamberlerin günah işlemekten korunmuş olduklarını ifade eden terim.

Teoloji: Dine ilişkin olgu ve fenomenleri konu alan ve dinle ilgili olarak geniş kapsamlı bir senteze ulaşmayı amaçlayan ve dini rasyonel bir temelde inşa etmeye çalışan disiplin.

Teori. Kuram, nazariye. Henüz ispatlanmamış kanaat.

Teşe'üm: Bazı nesneleri ve hadiseleri uğursuz kabul etmek, olayları şerre yormak ve sürekli kötü ihtimalleri öne çıkarmak manalarına gelmektedir.

Tevekkül: "Kişinin amacına ulaşabilmesi için gerekli olan maddî ve mânevî sebeplere başvurduktan sonra Allah'a dayanıp güvenmesi ve ondan ötesini Allah'a bırakması. (*)

Tevhîd: Bir şeyin bir olduğuna hükmetmek, onu bir olarak bilmek, bir şeyi diğerinden ayırarak tek kılmak, birlemek ve tek kılmak. Mutlak anlamda Allah'ın biricik olduğunu bilmeyi, O'ndan başka ilah bulunmadı-

ğına, her türlü ortaklık ve denklikten uzak olduğuna inanmayı ifade eder. Allah'ın zatında, fiillerinde ve niteliklerinde biricik olduğuna inanmak.

Tevlid: Terim olarak kulun ihtiyarı fiillerini Allah'ın müdahalesi olmaksızın tabiataki işleyiş çerçevesinde meydana getirmesi. Mu'tezile'nin ileri sürdüğü bir tezdir.

Tıyere: Kuşların duruş veya uçuşlarından uğurlu veya uğursuz sonuçlar çıkarma telakkisi. Zamanla bu telakki başka nesne ve olaylara da nisbet edilmiştir.

Vücûd: Var olmak demektir, yalnız Allahü Teâlâ vâcib-ül-vücûddur. Hep vardır. Önceleri ve sonsuz sonraları hiç yok olamaz.

Vâcid (El-Vâcid): Allahü teâlânın esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden). Ma'bûd, Rab, ilâh olan, zatında bulunması lâzım ve lâyık olan bütün sıfatları kendisinde bulunan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, kendisinden hiçbir şey gizli kalmayan.

Va'd: Söz verme, söz verilen şey. Allahü Teâlânın; emirlerini yerine getirenleri çeşitli nimetlerle mükâfatlandıracağını, karşı gelenleri ise, azâb ile cezalandıracağını bildirmesi, söz vermesi. Buna va'd-ı ilâhî de denir.

Va'îd: Allahü Teâlânın kâfirler ve tevbe etmeyen mücrimler için azâb yapacağına söz vermesi.

Tevfiki: Bir şeyin naslarda geçtiği şekilde belirlenmesine "tevfikî" denilmektedir. İtikadi hükümlerin kesin delile dayanması gerekir. Naklî delilin kesin olabilmesi için nassın sübûtu ve manaya olan delaletinin de kati ve açık olması gerekir. Buna göre her müslümanın inanması gereken itikadî hükümler mânası açık olan âyetlerle mütevâtir hadislerden çıkarılan hükümlerdir.

Ulü'l-Azm: Azim, aksiyon, karar, irade ve sabır sahipleri demektir. Bu tabir Kur'an'da bir âyette geçmiş (Ahkâf, 46/35) ve bununla Hz. Nuh, Hz. İbrâhim, Hz. Musa, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed (a. s.) kastedilmiştir. Bazı âlimleri Hz. Adem aleyhisselâmı da Ulül Azm peygamberlerden saymaktadır.

Ümmet-i Davet: Kendilerine gönderilen peygambere inanmaya davet edilip de îmân etmeyen kimseler. Şimdi yeryüzünde müslümanlardan başka bütün insanlar ümmet-i davettirler.

Ümmet-i İcâbet: Kendilerine gönderilen peygamberin dâvetini kabûl edip, ona inanan ve tâbi olan kimseler.

Vâcibü'l-Vücûd: Varlığı zâtının gereği olan, zâtı ile varlığı arasında başkalık bulunmayan, var olmak için asla başkasına ya da sebebe muhtaç olmayan, yokluğu düşünülemeyen.

Vahdâniyyet: Birlik, Allah'ın birlik sıfatı.

Vahy (vahiy): İlham. Allah'ın sözlerini, emir ve nehiylerini belli bir melek (Cebrail) vasıtasıyla peygamberlerine bildirmesi veya ilham etmesi.

Velâ': Dostluk, yakınlık, yardım. Efendi ile âzad ettiği köle veya câriye arasındaki ilişki. Ayrıca, nesebi belli olmayan bir kimse ile başka bir şahıs arasında yapılan, genellikle yardımlaşma esasına dayanan özel bir akid şekli.

Velâyet: Velî olma, velilik. Bir başkasının sorumluluğunu üslenme.

Veseniyye: Putperestlik, puta tapma inancı. Taştan yapılmış heykellere tapınma. Taştan yapılmış heykele vesen, bu heykele tapana vesenî denir.

Vücubu Alellah: Filleri gerçekleştirmenin Allah'a gerekli olması şeklindedir.

Yakiniyat. Kesin olan, zorunlu olarak husule gelen bilgiler; zarurî ve kesin ilimler.

Yeni Selefilik: Cemâleddîn Afgânî ile birlikte netleşmeye başlayan ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, İslâmiyet çerçevesinde Müslüman dünyanın geri kalmışlığı üzerine düşünmeye çalışan, Kur'ân ve Sünnet'in mecrasına ulaşma ve bu süreci bir arınma, uyanma ve canlanma niyetiyle güçlendirme talebini dile getiren dinî eğilimdir. (*)

Zaruret-i diniyye: Peygamberimizin Allah tarafından tebliğ edip haber verdiği kesin olarak bilinen hüküm ve esaslara denir.

2. ÜNİTE

KUR'ÂN-I KERÎM

(Ortak konu. Diyanet İşleri Başkanlığının yapmış olduğu bütün sınav çeşitlerinde bu konulardan soru çıkmaktadır.)

Kur'ân-ı Kerîm, son peygamber Hz. Muhammed (sav.) 'e Allah tarafından Cebrâil (a.s.) aracılığı ile nazil olmuş mukaddes kitapların sonuncusudur.

Nazil Oluşu = (Levh-i mahfuzdan yeryüzüne indirilişi):

Kur'ân-ı Kerîm, âyet âyet, sûre sûre, ihtiyaçlara cevap olarak 23 senede vahiy yoluyla Hz. Peygambere gelmiş, vahiy kâtipleri tarafından yazılmış, yüzlerce hâfız tarafından ezberlenmiş tevatür yoluyla hiçbir değişikliğe ve eksikliğe uğramadan bize kadar gelmiştir.

Bu mübarek kitap, Peygamberimize 40 yaşında iken nazil olmağa başlamıştır. Milâdî 610 yılının 27 Ramazanında Cebrâil (a.s.) 'ın "Oku" emrini getirmesiyle Ku'âan'ın nüzûlü başlamış ve 63 yaşında tamamlanmıştır.

O lâfzı, manası, üslubu ve bütün yönleriyle Allah kelâmıdır. O, ebedî bir mucizedir. Hiçbir beşer sözüne benzemez.

Kur'ân-ı Kerîm 114 sûredir. Kur'ân'ın âyetleri hususunda ise âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu itibarî olup, esasta bir fark yoktur. Bazı âlimler sûre başlarındaki besmeleleri ve mukattaa harflerinden bir kısmını müstakil âyet saymışlardır. Bazıları da secâvendle ayrılmış olan âyetleri iki yahut daha fazla ayrı âyet saydıklarından âyet sayısı değişik rakamlarla ifade edilmiştir. Bu Kur'ân'ın kendisinde bir eksiklik veya fazlalık değil, var olanın değişik sayımıdır.

Ebû Amr ed-Dâni'ye göre âyetlerin sayısı 6000'dir.

İsmail b. Cafer'e göre âyetlerin sayısı 6214'tür.

Ehl-i Mekke'ye göre âyetlerin sayısı 6219'dur.

Ehl-i Kûfe'ye göre âyetlerin sayısı 6236'dır. Elimizdeki mushaflardaki numaralandırma buna göredir.

Basralılara göre âyetlerin sayısı 6204'tür

Şamlılara göre âyetlerin sayısı 6226'dır

Zemahşerî'ye göre âyetlerin sayısı 6666'dır. Bu, daha çok ayetlerin konularına göre tasnifi sonucu elde edilmiş bir rakamdır.

Kur'ân'ın kelimeleri: 77439, harfleri: 332015'tir.

Kur'ân-ı Kerîm, Yemame savaşından sonra cem edildi.

ESMAÜ'L- KUR'ÂN-(KUR'ÂN'IN İSİMLERİ) :

1- Kur'ân: Devamlı olarak okunan kitap anlamına gelmektedir.

Kur'ân'ın bir ayeti yahut bir suresine yahut bir kısmına da Kur'ân denir.

2- Kitâb: Yazılarak her tarafa dağıtılan anlamındadır. Yeryüzünde acaba Kur'ân'dan daha çok yazılan, basılan ve dağıtılan bir kitap var mıdır? Kur'ân, Levh-i Mahfuz'da da kitaptır, Peygamberimize indirildiğinde yazıya geçirilerek kitaplaşmıştır, daha sonra da kitap olarak çoğaltılarak dört bir yana dağıtılmıştır.

3- Furkân: Hakkı bâtıldan ayıran. Kur'ân varlık aleminde, melekût âleminde ve ahiret âleminde bulunan doğruları ortaya koyarak insanların bu konulardaki yanlış düşünce ve inançlarını ayırmaktadır.

4- İnzâl: Levh-i mahfuzdan bir anda varlık ve dünya semasına inzal edildiği ve "Nâmûs-u Ekber" olan Cebrâil'e (as) teslim edildiği için bu ismi almıştır.

5- Tenzîl: Dünya semasından Cebrâil (as) vasıtası ile "Esbab-ı Nüzûl" çerçevesinde 23 senede âyet âyet, sûre sûre Hz. Peygamberin kalb-i mübarekine indirildiği ve sadık ve mübarek lisanından insanlara öğretildiği için bu ismi almıştır. İnzâl, daha çok toptan indirilen; tenzîl ise peyderpey indirilen anlamına kullanılır.

6- Zikir: Allah'ın anılmasına, insanın vazifelerinin ve ahiret hayatının / ölümün hatırlanmasına sebep olduğu, insanları dünyaya ve gaflete dalmaktan koruduğu için bu ismi almıştır.

7- Nûr: İnsanların akıllarını ve kalplerini iman nuru ve getirdiği ilim ile aydınlattığı ve insanlığın geleceğini çizdiği hedefler ve ilmî hakikatlerle aydınlattığı için kendisine "Nur" denmiştir. "Allah yerlerin ve göklerin nurudur" (Nur, 24:35) âyeti Kur'ân'ın bu yönüne işaret etmektedir.

8- Hüdâ: İnsanları heva ve hevese, nefsin isteklerine ve aklın sapıtmalarından koruyarak hak ve hakikate, Allah'ın yaratılış amacına yönlendirdiği için kendisine "Hüdâ" denmiştir. Hüdâ, hidâyete yönlenmek demektir. Hidâyet ise istikamet ve doğru yoldur. Bu da insanın "hikmet, iffet ve şecaat" gibi ahlâkî erdemleri kazanarak "adalet ve istikamet" üzere olmasıdır. Kur'ân bunu sağladığı için "Hüdâ" denilmiştir.

9- Rûh: Hayat veren anlamına gelen "rûh"un Kur'ân'a isim olması, onun okuyana ebedî bir hayat bahşetmesinden kaynaklanmaktadır. Kur'ân'a inanarak okuyanı o, ebedî ve sermedî bir hayata mazhar kılmaktadır.

10- Şifâ: Her nevi maddi ve manevî hastalıkları, sıkıntı ve üzüntüleri ortadan kaldırdığı için okuyanlara "Şifa" vermekte ve bundan dolayı da "Şifâ" ismi ile anılmaktadır.

11- Beyân: Açıklayan anlamındadır. Kur'ân,, insanlığa lazım olan gerçekleri açıklayan kitaptır.

12- Hak: Gerçek anlamına gelen hak Allah'ın her şeyi hak ve hakikat olarak yarattığını ve daima hak ve hakikatten bahsettiği, insanları hak ve hidâyete sevke ttiği için bu isim verilmiştir.

13- Mev'ize: İnsanlığa Allah tarafından öğüt olduğu için bu isim verilmiştir.

14- Belâğ: Aklın ve kalbin anlaması çok zor olan hakikatleri çok veciz bir şekilde kısa ve öz ifadelerle anlattığı için bu isim verilmiştir.

15- Adl: Her konuda, her hak sahibine hakkını verdiği ve hiçbir haksızlığa sebep olmadığı, her saha-

da hak ve adaleti temin ettiği için bu isim verilmiştir.

16- Mübârek: Kutsal olup, Allah'ın kutsiyetini izah ettiği ve kemâlâtını en güzel şekilde anlattığı ve okuyanlarını da kutsal hale getirdiği için bu isim verilmiştir.

17- Rahmet: Allah'ın rahmetinin en kutsi sözü olup her konuda hem insanlığa hem tüm varlıklara rahmet olduğu ve okuyanları Allah'ın rahmetine mazhar ettiği için bu isim verilmiştir.

18- Beşîr: İnsanlığa müjde ve saadet getirdiği için kendisine "Beşir" denmiştir.

19- Nezîr: Kur'ân'a uymayan ve inandığı halde ibadet konusunda gevşeklik gösterenleri tehlikeleri haber verdiği ve korumaya çalıştığı için bu isim verilmiştir.

20- **Ahsenü'l-Hadîs:** Sözün en güzeli olan.

21. **Beyyine:** Belge, delil.

22. **Hablullah:** Allah'ın kopmaz, sağlam ipi.

23. **Kelâmullah:** Sözlerin en güzeli Allah kelamı.

24. **Me'debetüllah:** Allah'ın ziyafet sofrası.

25. **Mevıza:** En etkili ve en güzel öğüt.

26. **Müheymin:** Kendinden önceki ve sonraki bütün hakikatleri koruyup kollayan, hakiketlere tanıklık yapan.

27. **Mürşid:** En doğruya götüren, en güzeli gösteren rehber, yol gösterici.

28. **Nebe':** En önemli ve büyük haber.

29. **Tebsıra:** Apaçık belge.

30. **Tezkira:** En etkili öğüt.

31. **Urvetü'l-Vüskâ:** Kopmayan sağlam kulp, tutamak.

32. **Zikr:** Yüce Allah'ı hatırlatan en etkili öğüt.

Kur'ân'ın ayet ve hadislerde geçen daha başka isimleri de vardır.

KUR'ÂN SÛRELERİ:

Sûre: Kur'ân-ı Kerîm'in en az üç âyetten meydana gelen bölümlerinden her biridir. Çoğul şekli "suver"dir. Kur'ân-ı Kerîm'de 114 sûre olup, bâzı sûrelerin birkaç ismi vardır. Sûreler uzunluk kısalık bakımından dörde ayrılır:

1- Tıvâl

2-Miûn

3-Mesânî

4- Mufassal.

Bakara sûresinden Berâe sûresine kadar olan yedi sûreye es-Seb'u't-tıvâl (uzun sûreler) denir. Bunlar: Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'am, A'râf, Yûnus veya Kehf Sûresidir.

Miûn; yani yüzlükler, âyetleri yüz dolayında olanlardır ki, Tevbe'den sonra gelenlerdir. (Tevbe, Nahl, Hûd, Yûsuf, Kehf, İsrâ, Enbiyâ, Tâhâ, Mü'minûn, Şuarâ, Sâffât).

Mesânî; âyetleri yüzden az olanlardır. Miûndan sonra gelirler. Hâmîm'ler, Elif Lâm'lar, Tâsîn'ler böyledir. (Ahzâb, Hac, Kasas, Tâsîn, Neml, Nûr, Enfâl, Meryem, Ankebût, Rûm, Yâsîn, Furkân, Hicr, Ra'd, Sebe', Melâike, İbrâhîm, Sâd, Muhammed, Lokmân, Zümer, Hâmîm'ler, Mümtehine, Fetih, Haşr, Tenzîl, Secde, Talâk, Nûn, Hucurât).

Mufassal: Kur'ân'ın sonundaki sûrelerdir. Nevevî'ye göre Hucurât'tan

başlar. Onlar da Tıvâl, Evsat, Kısâr olmak üzere üçe ayrılır.

Tıvâl-i Mufassal: Hucurât'tan Burûc'a kadar,

Evsât-i Mufassal: Buruc'tan Beyyine'ye kadar,

Kısâr-i Mufassal: Beyyine'den sona kadardır.

İNİŞ YERLERİNE GÖRE SÛRELER:

Mekkî Sûreler: Hicretten önce inen sûrelere denir. Genelde "Ey insanlar!" hitâbıyla başlayan ayetler Mekkî'dir. Mekkî sûre başlarında kasemler ve hece harfleri çokça yer alır, önceki peygamberlerin kıssaları anlatılır.

Medenî Sûreler: Hicretten sonra inen sûrelere denir. "Ey iman edenler, ey kitap ehli" hitaplarıyla başlayan ayetler Medenîdir. Medenî sureler evlilik, mîrâs, cihâd âyetleri gibi hüküm bildiren ayetlerden oluşur, yine onlar münâfıklardan bahseder.

Mekkî ve Medenî Sûrelerin Sayıları: 88 tânesi Mekkî, 26 tânesi de Medenî'dir.

Sebeb-i Nüzûl: Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin nüzûl (inme) sebebidir. (esbâb-ı nüzûl)

Sebeb-i Vürûd: Hadîs-i Şerîfler'in vârid olma, söylenme sebebi.

Kur'ân'ın Vahiy Kâtipleri: Dört halife, Zeyd b. Sâbit, Ubeyy b. Ka'b, Hâlid b. Ebî Süfyân.

KIRAAT- KURRA:

Kur'ân'ın muhtelif vecihlerle okunmasını öğreten müesseselere "Dâri Huffâz, Dâri Kurrâ denir. Her halde Kur'ân'la kıraatla uğraşan "Dâri Kurra" gibi müessese bulunduğu için olacak ki, ayrıca tefsir ile uğraşanlara "Dari Tefsir" denilmemiş de tefsir Medresede Fıkıh ile okunmuş, Hadîs ilmi okunan medreselere de "Dârü'l-Hadîs" denilmiş. Bir çok vakfiyelerde "Hadîs ve tefsir ilimlerini okutmak için Dârü'l-Hadîs yaptı" tâbiri geçer.

Kurra kelimesi kıraattandır. Kıraat, okumak ve tilâvet manasınadır. Okuyana Kârî' denir, cem'i Kurra'dır. Kurrâ, Kur'ân'ı ezberleyen hafızlar ve onu başkalarına öğretmekle tanınmış kimselerdir. "Kurrâ" Kur'ân'ı, tecvit ve tertîl üzere güzel okuyan kimseye denir.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN UNSURLARI

Kur'ân'ın 4 unsuru vardır:

1- Lâfız, yani, okunur olması.

2- Arapça olması.

3- Hz. Muhammed'e (sav.) indirilmesi.

4- Ondan bize eksiksiz, noksansız, tevatür yoluyla nakledilmiş olması. Bu 4 unsurdan biri eksik olursa Kur'ân olmaz. Binaenaleyh tercüme ve meâllere Kur'ân-ı Kerîm denilemez ve bunlar Kur'ân-ı Kerîm'in yerini tutamaz.

KUR'ÂN'IN TARİHİ:

1- Nüzûl ve Cem' dönemi: Kur'ân Rasûlüllah'a 23 senelik sürede indi ve tamamlandı. Âyetler indikçe Peygamberimiz yanındaki vahiy kâtiplerine yerini işaret ediyor ve yazdırıyordu. Kur'ân bu ilk dönemde geniş ağaç kabukları, kemikler, ince taşlar, kâğıt ve kumaşlara yazılıyordu. Her Ramazan ayında Peygamberimiz Cebrâil ile birlikte inen

âyetleri mukabele şeklinde tekrar ve kontrol ediyordu. Bazı sahabeler de kendilerine bu âyetleri yazıyor ve mushaflarını istinsah ediyorlardı. Peygamberimiz vefat edeceği sene Ramazan ayında bu karşılıklı sunum iki kere tekrarlanmıştır. Buna arza-i ahira denir.

Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlüne ait üç husus vardır ve bu hususlar da üç kavram ile izah edilmiştir.

a- "İnzâl": Kur'ân-ı Kerîm'de geçen inzal teriminin anlamı bir gecede ve toptan Kur'ân-ı Kerîm'in dünya semasına ve Cebrâil'e (a.s.) inzal edilmesini ifade eder.

b- "Tenzîl": Bu da dünya semasından âyetler ve sûreler şeklinde nüzûl sebepleri tahtında peygamberimizin (sav) kalbine vasıtalı ve vasıtasız olarak indiğini ifade etmektedir.

c- "Tenezzül": Yüce Allah'ın insanların seviyelerine göre konuşması ve ilâhî hakikatleri insanların anlayacakları dille ifade etmesidir.

2- Tedvîn (Mushaf) Dönemi: Hz. Ebûbekir döneminde Kur'ân'ı iyi bilen ve okuyanlardan bir heyet kuruldu. Bu heyetin başkanlığına Zeyd b. Sâbit getirildi. Bu heyet, Rasûlüllah'ın yazdırdığı sayfaları ezber ve diğer yazılan mushaflarla karşılaştırıp kıraatlara uygun bir hatla mushaf haline getirdi. Bu tek mushaf daha sonra Hz. Ömer'e, ardından da kızı Hafsa validemize intikal etti.

3- Neşr Dönemi:

Ermenistan ve Azerbaycan seferine iştirak eden Irak ve Suriyeli askerler arasında kıraat farklılıkları belirdi. Huzeyfe b. el-Yeman Hz. Osman'a gelip kıraat farklılıklarından endişe duyduğunu belirterek şöyle dedi: "Yâ Emire'l-Mü'minîn, bu ümmet Kur'ân-ı Kerîm hakkında Yahûdi ve Hıristiyanların düştüğü ihtilâfa düşmeden onun imdadına yetişin! Bunun üzerine Hz-. Osman, Hz. Hafsa'ya haber göndererek, "Bize Kur'ân sayfalarını gönder, onları çoğalttıktan sonra sana iade edelim"dedi. Hz. Hafsa sayfaları gönderdi. *Hz. Osman, Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. ez-Zübeyr, Said b. el-Âss, Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam*'a emretti ve onlar da bu sayfaları çoğalttılar. Hz. Osman onlara bu görevi verirken, Kureyşli diğer üç kişiye şöyle emreder: Şayet Kur'ân'dan bir şey hususunda Zeyd b. Sâbit'le aranızda bir ihtilâf olursa, onu Kureyş lehçesiyle yazın. " dedi.

Zeyd b. Sâbit'in katkılarıyla ortaya koyduğu aslî nüshaya, Abdullah b. Mesud'un teklifiyle "İmam Mushaf" adı verilmiştir.(*)

Hz. Osman zamanında ise Kur'ân, elde var olan asıl mushaf üzerinden çoğaltılarak Mekke, Basra, Kûfe, Bahreyn ve Yemen gibi çeşitli merkezlere gönderilmiştir. (*)

Böylece lehçe farklılıklarından oluşabilecek kargaşaların da önüne geçilmiş oldu

Kur'ân-ı Kerîm'in Harekelenmesi:

Irak vâlisi Ziyâd b. Sümeyye'nin isteğiyle Ebû'l Esved ed-Düelî tarafından h.69/688 yılında kırmızı mürekkeple harekeleri nokta şeklinde işaretlenmiştir. Irak vâlisi Haccâc b. Yûsuf'un isteğiyle Yahyâ b. Ya'mer ve Nasr b. Âsım h.89-/707 kelimelere farklı renklerde nokta koymuşlardır, Halîl b. Ahmet 751 yılında hareke ve noktalamaya son şeklini vermiştir. Kur'ân'a önce hareke yerine noktalar konmuş, sonra bu noktalar harekelere dönüştürülmüş, noktalı harflere noktalar konmuştur.

ÂYETLERLE İLGİLİ BAZI BİLGİLER

➢ Âyet, Lügatte açık alâmet, işaret, nişane, delil, olağanüstü bir olay ve topluluk gibi mânâlara gelir. Bu kelimenin çoğulu ây veya âyât'tır. Istılâhi anlamına gelince âyet: Kur'ân-ı Kerîm'deki sûrelerin içinde bulunan, başı ve sonu belli olan, bir veya daha fazla cümleden oluşan kelâm demektir. Âyetin son kelimesine, iki âyeti birbirinden ayırdığı için fasıla (ayıran) , bu fasıla kelimesinin son harfine de harfu'lfâsıla (ayıran harf) denir.

➢ Kur'ân-ı Kerîm âyetlerine, bu küçük harf veya kelime gruplarına âyet denilmesi, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin bizzat kendisi tarafındandır.

➢ Kur'ân'da âyet şu anlamlara gelir: Mucize, Alâmet, Kur'ân'daki cümleler, ibret, insanları hayrette bırakan görülmemiş iş ve delil ve burhan anlamlarına gelmektedir.

➢ Âyetlerin tertibi tevkifidir. Nazil olan her âyetin hangi sûrenin neresine konacağını Hz. Peygamber bilir ve yazılmasını vahy katiplerine emrederdi(*)

➢ İlk ve son nazil olan sûreler hakkında farklı görüşler vardır. Âlimlerin çoğunluğuna göre el-Fatiha sûresi bir bütün olarak nazil olan ilk sûredir. İlk nazil olan âyetler ise el-Alâk sûresinin ilk beş âyetidir. Sûre olarak son nazil olan Nasr sûresi, âyet olarak ise Mâide sûresinin 3. âyetidir.

Âyetler anlam bakımından ikiye ayrılır:

a- Muhkem âyetler: Muhkem âyetler denildiğinde; manası çok açık olan, sadece bir manaya gelen, tek başına anlaşılabilen, üzerinde ihtilâf bulunmayan âyetler anlaşılmaktadır. Kitab'ın anası / esası olan ayetlerdir.

b- Müteşabih âyetler: Müteşabih âyetler denildiğinde; manası kapalı olan, birden çok manaya gelebilen, başka şeylerin (âyet, hadis, içtihad... vb) yardımıyla anlaşılabilen âyetler anlaşılmaktadır.

Mecaz ve Hakikat: Kelimelerin genel manalarda kullanılmasına "Hakikat" denilirken asıl anlamından başka bir manada kullanılmalarına da "Mecaz" denilmektedir

Müşkil âyet: Karmaşık ve çözümü zor, çelişkili, problem arzeden gibi görünen âyetlere "müşkil"; bu âyetleri te'lif etmeyi amaçlayan ilmede "Müşkilu'l-Kur'ân ilmi" adı verilmiştir.

MEKKÎ VE MEDENÎ SÛRELER:

Genel olarak Kur'ân sûreleri Mekkî ve Medenî olarak iki grupta tasnif edilmektedir. Bu sınıflandırmada ölçünün ne olduğu hususunda farklı üç görüş vardır. Bunlar:

1- Vahyin İndiği Mekân Bakımından: Buna göre vahiy nerede inmişse, inen yere nispetle adlandırılmıştır. Yani Mekke'dekiler Mekkî, Medîne'dekiler medenî olarak isimlendirilmişlerdir.

2- Muhataplar Bakımından: Buna göre vahyin hitap tarzı esas alınmıştır. Yani Mekkelilere hitaben nazil olanlar Mekkî, Medînelilere hitaben nazil olanlar ise Medenî olarak isimlendirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de "Ey İnsanlar!" şeklindeki hitapların bulunduğu sûreler Mekkî, "Ey iman edenler!" şeklindeki hitapların bulunduğu sûreler de Medenî'dir.

3- Zaman Bakımından: Buna göre hicret esas olarak alınmış olup, hic-

retten önce nazil olanlar Mekkî, hicretten sonra nazil olanlar ise Medenî olarak kabul edilmiştir. En fazla kabul edilen görüş de budur.

Mekkî Sûrelerin Özellikleri:

1- Bakara ve Ali-i İmran hariç, başında hurûf-u mukattaa bulunan her sûre Mekkî'dir.

2- İçinde secde âyeti bulunan sûreler Mekkî'dir.

3- İçinde "kellâ" lâfzının geçtiği sûreler Mekkî'dir.

4- Bakara sûresi hariç içinde geçmiş ümmetlerin ve peygamberlerin kıssalarını anlatan sûreler Mekkî'dir.

5- Bakara sûresi hariç, içinde Hz. Âdem ve İblis kıssasının geçtiği sûreler Mekkî'dir.

6- Bazı istisnalar bulunmakla birlikte içinde "Yâ eyyühennâs" ibaresi bulunan ve "Yâ eyyühellezine âmenû" bulunmayan sûreler Mekkî'dir.

7- Mufassal sûrelerin büyük bir kısmı Mekkî'dir.

Medenî Sûrelerin Özellikleri:

1- Şer'î had ve cezalarını, miras paylarını, ictimâî ve medenî kanunları, devlet hukukuna ait bazı hükümleri ihtiva eden sûreler Medenîdir.

2- Savaşa izin veren ve savaş hükümleriyle ilgili hükümlerin bulunduğu sûreler medenîdir.

3- Ankebût sûresi hariç, içinde münafıkların bahsi geçen sûreler Medenîdir. (Ankebût sûresinin ilk 11 âyeti hariç)

4- Ehl-i kitapla münakaşa ve onları sapıklıklarından dönmeye çağıran sûreler (Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, Tevbe, Beyyine) Medenîdir.

Konu Bakımından Mekkî Sûreler:

Mekkî olan sûrelerde Allah'a iman meselesi üzerinde durulur. İnsanları tek olan Allah'a ibadete çağırır. Allah'ın bir olduğuna dair deliller sunar, âhiretin varlığı, dünyada işlenen fiillerin ceza ve mükâfatı, cennet-cehennemin varlığı, peygamber ve meleklere iman gibi konular işlenir.

Mekkî ayetlerde genel ilkeler yer alırken, Medenî ayetlerde daha çok bu temel ilkelerin sınırları belirlenir.

SÛRE:

Lügat manası, yüksek rütbe, mevki, şeref, binanın kısmı veya katları manasına gelir.

Kur'ân-ı Kerîm biri diğeri tarafından kesilmiş 114 sûreye ayrılmıştır. Bina katlarına sûre denildiğinden dolayı, Kur'ân'ın muhtelif kısım ve tabakaları teşkil eden parçalarına da böylece sûre adı verilmiştir. Her sûre Allah'ın kelâmını ihtiva ettiğinden ve yüksek bir mevki işgal ettiğinden bu ismi almış olması kuvvetle muhtemeldir.

Sûrelerin tertibi hususunda İslâm bilginleri arasında ihtilâf vardır. Bazıları tertibin tevkifi olduğunu söylerken bazıları da bunun sahabenin ictihadıyla meydana geldiğini ileri sürmektedirler. Her iki görüşün de haklı tarafları ve çıkmazları vardır. Allahu a'lem. Görünen şudur ki belağat âlimlerinin de birleştiklerine göre bugün elimizde mevcut Kur'ân'ın tertibi bir belâğat numunesidir.

KUR'ÂN'IN MUHTEVASI

1- İtikâd.
2- İbâdetler.
3- Muâmelât.
3- Ukubât.
4- Ahlâk.
5- Nasîhat ve Tavsiyeler.
6- Va'd ve Vaîd.
7- İlmî Gerçekler.
8- Kıssalar ve Duâlar.

KUR'ÂN HAKKINDA KISA KISA BİLGİLER:

➢ Kur'ân-ı Kerîm 22 sene 2 ay 22 günde inmiştir, Peygamberimize ilk vahiy Nur Dağındaki Hira Mağarasında 610 yılında inmiştir. (*)

➢ Bütün insanların Hakk'a irşadını esas alan Kur'ân'ın ana maksatları dörttür Tevhid, nübüvvet, ahiret, ibadet ve adalet.

➢ Kur'ân-ı Kerîm hakkında en çok âyet inen kavim İsrail oğullarıdır.

➢ Kur'ân-ı Kerîm'in kalbi olarak zikredilen sûre Yâsîn sûresidir.

➢ Kur'ân-ı Kerîm'deki en uzun sûre Bakara sûresidir

➢ Kur'ân-ı Kerîm'de ismi açık olarak geçen tek sahabe Hz. Zeyd (r.a.)' dır.

➢ Kur'ân'ın indiği dönem müşriklerinden yalnızca Ebu Leheb'in künyesi geçer.

➢ Kur'ân-ı Kerîm'de ismi açıkça zikredilmiş kadın Hz. Meryem'dir

➢ Peygamber efendimizin (sav.) bildirdiğine göre ihlâs sûresini okumak Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birini okumaya bedeldir

➢ Kur'ân-ı Kerîm'i usulüne göre okumayı belirleyen kuralların tümüne tecvid denir.

➢ En küçük sûre üç âyetten müteşekkildir. Kevser sûresi gibi.

➢ Felak ve Nas sûrelerine Mukaşkışateyn (şirkten uzaklaştıranlar) ismi de verilmiştir.

➢ Nasr sûresi Peygamberimizin vefatından seksen gün önce nazıl olduğu için bu sûreye vedalaşma anlamında TEVDİ ismi de verilir.

➢ En büyük sûre de, hemen Fâtiha'dan sonra (Elif, lâm, mîm.) diye başlayan Bakara Sûresi'dir. O da 286 âyettir, elli sayfa kadar devam eder. Yâni sûrelerin de muhteviyatları, hacimleri farklıdır, kimisi uzundur, kimisi kısadır. Bunlar da yine emre göre, ilâhî işarete göredir.

➢ En uzun âyet: Borçlanmadan (müdâyene) bahseden âyet: Bakara 282. Âyeti olup bir sayfa sürer.

➢ Son İnen âyet: Bakara 278–281 Nisâ, 176, yahut Nâs sûresi, yahut da Mâide 3. âyet, yahut Tevbe sûresinin 128-129. âyetleri söylenen en güçlü görüşe göre Bakara 2/281'dir. (bu âyetin inişinden 9 gün sonra Hz. Muhammed (sav.) vefat etmiştir.)

➢ En kısa âyet; "Velfecri, Ve'd-Duhâ" dır.

➢ Tilâvet secdesi ile biten sûreler; Araf süresi -Necm süresi -Alâk süresi.

➢ Besmele ile başlamayan sûre: Tevbe (Berae) sûresidir

➢ Peygamber efendimizin kadınlara öğretilmesini emir buyurduğu sûre: Nûr sûresi'dir.

➢ Her âyetinde Allah(c.c.) lâfzı olan sûre: Mücadele sûresidir.

➢ Cum'a günü okunması müstehap olan sûre: Kehf sûresidir.

➢ Rasûlüllah'ın "*beni yaşlandırdı*" diye buyurduğu sûre: Hûd sûresidir.

➢ Felak ve Nas sûrelerine Muavvizeteyn denir. İhlâs sûresiyle birlikte üçüne muavvizât denir.

➢ Kur'ân-ı Kerîm'de 114 yerde besmele geçmektedir.

➢ Besmelenin iki defa zikredildiği sûre Neml sûresi olup, besmelenin ilki surenin başındaki besmele; ikincisi ise 30. ayetinin bir parçası olan besmeledir.

➢ Kur'an-ı Kerîm'de konuştuğundan bahsedilen iki hayvan karınca ve Hüdhüd kuşudur.

➢ Sahabilerin birbirlerinde karşılaştıklarında ve ayrıldıklarında okudukları sûre Asr sûresidir.

➢ Mekke döneminde Kur'ân'ı Kâ'be'de ilk defa açıkça okuyan sahabi Abdullah b. Mes'ûd'dur.

➢ Halife Hz. Ebûbekir'in emriyle kitap haline getirilen Kur'ân-ı Kerîm'i toplama komisyonunun başkanı olan sahabe Hz. Zeyd b. Sâbit'tir.

➢ Hz. Aişe annemize yapılan çirkin iftirayı aklayan âyetler, Nûr sûresinin 11-20. âyetleridir.

➢ Peygamberimiz (sav.) kıyamet günü cennette bizzat okuyacağı sûre Muhammed sûresidir.

➢ Başından ve sonundan âyetlerin okunup ezberlenmesiyle Deccal'in şerrinden koruyacağı bildirilen sûre, Kehf sûresidir.

➢ Nesh ile ilgili Kur'ân'daki temel âyet Bakara sûresinde yer almaktadır. (*)

➢ Bir görüşe göre kendisinde iki tane secde âyeti olan sûre, Hacc sûresidir.

➢ Okuyanı şirkten beri kılan ve yatarken okunması müstehap olan sûre, Kâfirûn sûresidir.

➢ İlk Türkçe Meal, Samanoğulları lideri Mansur b. Nûh'a aittir.

➢ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırlatmış olduğu "Kur'ân Yolu" tefsirinin yazarları şu alimlerden oluşmaktadır: *Hayretin Karaman, Mustafa Çağırıcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş.*

➢ Yemâme savaşında pek çok Kur'ân hafızı şehit düştüğünde Hz. Ömer, Kur'ân'ın tek bir kitap halinde toplanmasını halife Hz. Ebubekir'e teklif etmiştir.

➢ Hz. Ebûbekir döneminde toplanan, kitap haline getirilen Mushaf Hz. Hafsa annemiz tarafından muhafaza edilmiştir.

➢ Mekkede ilk vahiy kâtibi: Abdullah b. Sa'd'dır.

➢ Peygamberimize en ağır gelen vahiy şekli: ÇINGIRAK SESİ şeklinde gelen vahiydir.

➢ Peygamberimize yatarken gelen vahiy çeşidine: EL-FİRAŞÎ (Mâide sûresi 67.âyet)

➢ Fetret-i vahiyden sonra (yani ilk vahiyden sonra vahyin bir süre kesilmesi) inen âyet: MÜDDESSİR SÛRESİNİN BAŞ KISMI yahut Duhâ sûresidir

➢ Cebrâil bazen insan şekline bürünerek DIHYE EL-KELBÎ sûretinde vahiy getirirdi.

➢ Kıraat ilminde ilk telif edilen eser Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm el-Heravî'dir.

➢ Kur'ân-ı Kerîm'de 323015 harf, 77439 kelime vardır.

➢ Peygamberimizin en büyük mucizesi Kur'ân-ı Kerîm'dir.

➢ Hz. Peygamberin tefsiri iki fonksiyon icra eder. bunlar: BEYAN ve TEŞRÎ'dir.

Beyan: Rasûlüllah'ın Kur'ân naslarını gerektiği şekilde açıklaması (Mübhem, Mücmel, Müşkil)

Teşri: Rasûlüllah'ın hüküm koymasıdır.

➢ Tefsir rivayetinde önde gelen dört sahabi: ABDULLAH B. MES'ÛD, ABDULLAH B. ABBÂS, ÜBEYY B. KA'B, HZ. ALİ'dir.

➢ Mekke tefsir mektebi (ekolü) kurucusu: ABDULLAH B. ABBÂS;

➢ Medîne tefsir mektebi kurucusu: ÜBEYY B. KAB;

➢ Kûfe Rey mektebi kurucusu: ABDULLAH B. MES'ÛD'dur.

➢ Kur'ân'ın tamamını ihtiva eden ve günümüze kadar ulaşan en eski tefsir MUKATİL B. SÜLEYMANA aittir. (ET-TEFSİRÜ'L- KEBİR)

➢ Nasr sûresi indiktan sonra Hz. Peygamber seksen gün kadar yaşadı.

➢ Kur'ân'ı harekeleme ve noktalama işlemini ilk başlatan kişi Ziyad b. Sümeyye'dir.

➢ Kur'ân'ın fazileti hakkında yazılan ilk eser İmam Şafii'nin Menafiu'l-Kur'ân olduğu ifade edilmektedir.

➢ Muhkem ve müteşâbih lâfızlarının birlikte geçtiği âyet Âl-i İmrân sûresinde yer almaktadır. (**)

➢ Âyete'l-Kürsî diye bilinen meşhur âyet BAKARA SÛRESİNDE yer almaktadır. (*)

➢ Kur'ân-ı Kerîm mushaf haline getirilirken birisi bir âyet getirdiği zaman o âyetin en az iki kişi olarak peygamberimizden duyulduğuna dair şahit getirmesi istenirdi. Bu iş yapılırken sadece, Tevbe suresinin son iki ayetinin tesbitinde bir kişinin şahitliği yeterli görüldü. O da Peygamberimizin hayatta iken *"onun şahitliği iki kişinin şahitliğine denktir"* buyurduğu sahabi HUZEYME b. SABİT'tir. Hz. Huzeyme b. Sâbit, İslâm tarihinde "Züşşehâdeteyn" (İki şahitlik sahibi) olarak şöhret bulmuştur. Yani onun şahitliği iki kişi yerine geçiyordu.

➢ Rahman Sûresine *"Kur'ân'ın gelini "* manasına gelen *"Arûs-u Kur'ân"* ismi de verilmiştir.

Kur'ân İlimleri:

Kur'ân ilimleri: Kur'ân'ın vahyi, nüzûlü, yazımı, okunması, tertibi, toplanması, çoğaltılması, hattı, kıraati, tefsiri, i'câzı, nâsih ve mensuhu, i'râbı, dil, üslûp ve belâgatı, âyet ve sûrelerinin birbiriyle ilgisi, muhkem ve müteşâbihi hakkındaki disiplinleri kapsar.

Kur'ân ilimlerini başlıklarla şöyle açıklayabiliriz. (Bu ilimlerden Diyanet sınavlarında sıklıkla sorulmaktadır.)

Esbâbü'n- Nüzûl = (Âyet ve Surelerin iniş Sebebi) (*):

Bazı âyetler, Hz. Peygamber (sav.) 'e yöneltilen bir soru ya da vukû bulan belli bir olay üzerine inerdi. Âyetlerin inişinde etken olan soru ya da olaya 'nüzûl sebebi' denir.

Nüzûl ortamında gelen bir hadise veya Hz. Peygambere yöneltilmiş bir soruya vuku bulduğu günlerde bir veya daha fazla âyetin hadiseyi /soruyu kapsayan nitelik ve özelliklerini içermek cevap vermek veya hükmününü açıklamak üzere inmesine vesile teşkil

eden ve vahyin nazil olduğu ortamı tasvir eden rivayete sebebi nüzûl denir.

Ancak bir ayetin nüzul sebebi ayetin hükmünü sınırlandırmaz. Sebebin özel olması, hükmün genel olmasına engel değildir.

Nasih ve Mensuh(*) :

Nesh kelimesi Lügatte, izale etmek, gidermek, yok etmek, değiştirmek, tebdil, tahvil ve nakletmek manalarına gelir. Istılahta ise, Bir nassın hükmünü daha sonra gelen bir nass ile kaldırmaktır. Mesela önceden namaz için Mescidi Aksa'ya yönelinirken Peygamberimize vahyedilen *"Yüzünüzü Mescidi Haram'a dönün"* âyetiyle 'Namazda Kıbleye dönme" emri neshedilmiştir. Hükmü ortadan kaldırılıp yeni hüküm koyulmasına *nesh*, eski hükmü kaldırıp yeni hükmü açıklayan ayete *nâsih*, ortadan kalkan hükme de *mensûh* denir.

Kur'ân-ı Kerîm'de neshin var olup olmaması hususunda iki görüş vardır. İslâm alimlerinin çoğunluğu neshin Kur'ân'da mevcud olduğunu kabul etmişlerdir.

Son dönemlerde yaygınlık kazanan ikinci görüşe göre Kur'an'da söz konusu edilen nesih, Kur'an'ın önceki şeriatları kaldırması anlamında olup, Kur'an'da mensuh ayet yoktur.

Nesh ameli hükümlerde olmuştur, itikadi hükümlerde nesh olmaz. (*)

Fezâilü'l-Kur'ân:

Kur'ân'ın bazı sûre ve âyetlerinin faziletinden bahseden rivayetleri bir araya getiren ilme *fezâilü'l-Kur'ân* denilmiştir. Bu tabir, Kur'ân'ın tamamını veya bazı sûre ve âyetlerini öğrenip okuyan öğreten dinleyen ezberleyen hükümlerine göre amel edenlerin kazanacakları sevapları bazı sûre yahut âyetleri şifalı olduğunu bildiren hadisleri içeren literatür için kullanılan bir tabir olup, buna *Havâssu'l-Kur'ân* da denir.

İ'rabü'l-Kur'ân:

Kur'ân'ın diliyle ilgili ilimlerin başında, Kur'ân'ın dil bilgisi bakımından doğru okunup yazılmasından ve farklı vecihlerin ne gibi anlam kaymaları ve zenginliği ortaya çıkardığından bahseden i'râbü'l-Kur'ân gelir.

Garîbü'l-Kur'ân= (Kur'ân'da Yabancı Kelimeler) :

Kur'ân, Kureyş lehçesiyle nazil olmakla birlikte diğer arap lehçelerinden gelen veya yabancı dillerden alınıp Arapçalaşan kelimelerde içermektedir. Bu bakımdan tefsir alanında Kur'ân'da ilk bakışta zor anlaşılan bu tür kelimelerin açıklamasını konu edinen bir ilim doğmuştur bu ilme *Garibu'l-Kur'ân* denilir.

Müşkilü'l-Kur'ân:

Kur'ân'ın bazı âyetleri arasında ihtilâf ve tezat gibi görünen hususlar demektir. Kur'ân âyetleri arasında ihtilâf ve tezat gibi görünen bu durumları inceleyen ilme *Müşkilü'l-Kur'ân* adı verilir. Birkaç mânaya ihtimali olması sebebiyle anlamını belirlemede zorluk çekilen kelime ve terkiplerle de bu ilim ilgilenir.

Mecâzü'l-Kur'ân:

Kur'ân'da geçen kelime ve terkiplerin gerçek anlamı dışında kullanılması onda mecazların bulunduğunu inceleyen ilimdir.

El-Vücûh Ve'n-Nezâir (*) :

Bir kelimenin farklı farklı âyetlerde ayrı manalara gelmesine vucûh; bir çok kelimenin aynı manayı ifade etmesine de nezâir denir. Hüda kelimesi vucûh örneğidir. Kur'ân'da tam 17 manada kullanılmıştır. Cehennem, nar, sakar, hutame, cahim kelimeleri de tek bir mana için kullanılan nezâir örneğidir.

Emsâlü'l-Kur'ân:

Kur'ân, insanların bazı konuları daha kolay anlayabilmeleri için yer yer örnekleme ve temsil getirme yoluna gitmiştir. Meselâ amelleri boşa giden kişilerin durumu suyun üzerinde oluşan ve daha sonra kaybolup giden köpükle anlatılmıştır. Kur'ân'ın bu gibi darb-ı mesellerini inceleyen bilimdir.

Muhkem ve Müteşabih:

Manası kolaylıkla veya bir karîne ile anlaşılan kelime ve âyetler muhkem kabul edilmişken mânası ancak Allah tarafından bilinen veya muhtemel mânalarından biri yahut bir kaçının yetkin ilim adamları tarafından te'vil yoluyla belirlenebildiği ibare ve âyetler ise müteşâbih sayılmıştır. Müteşâbihlik ya kelimede ya da manada söz konusu olup hurûfı mukattaa, Allah'la ilgili "vech, yed" gibi kelimeler lafzî müteşâbih diye adlandırılırken Allah'ın gelmesi (câe rabbüke), cennet, cehennem, sırat, mîzan ve sûr gibi olgular anlam bakımından müteşâbihtir

El-Huruf-u Mukattaa (*) :

(Bazı sûre başlangıç harfleri). Bazı sûrelerin başında bazen bir, bazen de bir kaç harfin birleşmesinden meydana gelmiş ifadeler bulunmaktadır. Bu kesik harflere *Huruf u Mukataa* denir. Bütün âlimler bu kesik/hece harflerin müteşabihattan olduğunda ittifak halindedirler. Bu harfler Kur'ân-ı Kerîm'in 29 sûresinde bulunur. Bunlar 1, 2, 3, 4, 5 harften oluşabilmektedir.

Mesela Sâd, Nûn, Kûf, Hâ Mîm, Tâ Hâ, Yâ Sîn, Elif Lâm Mîm, gibi. Bu harflerin manasını kesin olarak Allah'tan başka kimse bilemez.

Üslûbu'l-Kur'ân:

Kur'ân-ı Kerîm'in kendine has bir üslûbu vardır. Onun üslubu insanların telif ettiği diğer eserlere benzemediği gibi, geçmiş kitaplara da benzemez. Kur'ân'ın bu üslubu Arap ediplerini hayrete düşürdüğü gibi ilim ilerledikçe çağdaş bilgin ve üstadları da etkilemeye devam etmektedir.

O sadece Kur'ân'dır. Ne şiir, ne nesir ne de başka bir şeydir. O Allah kelâmıdır. Onda edebi üsluplar öyle yerli yerince kullanılmıştır ki muhatap bu kelâmın Allah kelâmı olduğunu itiraftan başka bir yol bulamaz.

Tertibinden, tilâvetine; davetinden, bahislerine kadar, meselleriyle, hitabıyla, ikna sistemiyle o mükemmel bir eserdir. İşte üslûbu'l-Kur'ân, Kur'ân'ın bu yönünü inceleyen ilimdir.

Î'cazu'l-Kur'ân:

Kur'ân-ı Kerîm Hz. Peygamberin en mühim ebedi bir mucizesidir. O bu özelliğiyle, insanların bir benzerini meydana getirmekten aciz kaldıkları bir kitaptır. Bu konuda Kur'ân, bir suresinin bile benzerini getirme konusunda muhataplarına meydan okumuş ve okumaktadır. Kur'ân'ın bu meydan okuyuşuna *tehaddî* denir.

Aksâmu'l-Kur'ân(*) :

(Kur'ân-ı Kerîm'deki Yeminler)

Yemin Kur'ân üslubunda yer alan bir hitap şeklidir. Kur'ân-ı Kerîm'de 17 sûrenin başında yemin bulunmaktadır. Allah Teâlâ pek çok kez kendine, peygamberlere, peygamberlerin ortaya çıktığı yerlere, Kur'ân'a, meleklere, kıyamet gününe, kâinatta ve tabiatta bulunan mühim varlıklara yemin etmiştir.

Kısasu'l-Kur'ân= (Kur'ân-ı Kerîm'deki Kıssalar) :

Kur'ân-ı Kerîm'de kıssaların bulunmasının tabiî ki pek çok hikmeti vardır. Kıssaların en açık ve görünen özelliği bizlerin geçmiş kavimlerin hallerinden ibret dersleri çıkarmamızdır.

Siyak – Sıbak:

Bu iki terim Türkçemizde "bağlam" ve "ortam" deyişleriyle karşılanmaktadır. Esasında bağlam ve ortam deyişleri, bir ifadenin metin ve tarih yönüne işaret etmektedir ki, aynı kapsamı "siyak" terimi için de düşünmek rahatlıkla mümkündür. Daha açık bir deyişle siyak, bir ifadenin önündeki ve arkasındaki birimlerle sergilediği ilişkiler bütünüdür ve söz konusu münasebetler merkezî ifadenin doğru ve sağlıklı anlamlandırılıp yorumlanmasında hayatî katkılar sağlamaktadır. Kur'ân'ın âyetlerinde siyak-sibak meselesi bir taraftan âyet ve sûrelerin tertibiyle diğer taraftan da söz konusu tertip gerçeğinin tabiî bir sonucu olarak ortaya çıkan âyetler ve sûreler arasındaki münasebet ilmiyle irtibatlı bir konudur.

Mübhametü'l-Kur'ân :

Mübhem, sözlükte algılanması ve anlaşılması zor olan, ayırıcı bir özelliği olan şey, kendisiyle ne kastedildiği açık ve belirli olmayan söz anlamına gelmektedir. Kur'ân'daki bu mübhematı konu edinen ilme denir. Bu ilmin amacı; şahıs, grup, eşya, hayvan, coğrafi bölge adları, sayı ve miktar ile ilgili olan belirsizlikleri gidermeye çalışmaktır.

Tekrarü'l-Kur'ân:

Tekrar dilbilimde anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin ard arda gelmesi olayıdır.

Tenâsübi'l-âyat:

Tenasüp, lügatte mukârebet, yakınlık, uygunluk ve benzerlik anlamındadır. Tenâsubi'l-âyât ise âyetler arasındaki uyum ve ahengi inceleyen bir ilimdir.

Tenasibü's-suver:

Sûrelerin birbirleriyle aralarındaki uyum ve ahengi inceleyen bir ilimdir.

Kur'ân'daki her bir ayet, kendinden önceki ve sonraki ayetle irtibatlıdır. Bu sureler için de böyledir. Kur'ân'ın bu yönü geniş tefsirlerde belirtildiği gibi, konuyla ilgili pek çok müstakil eser de yazılmıştır.

KUR'ÂN'IN EBEDÎ DİLİ

1- Hakikat; konulduğu ve tahsis edildiği manada kullanılan lâfıza verilen addır.

a- Lügavî hakikat; anlam dilde hangi mana için vaz edilmiş ise o manada kullanılan lâfızlardır. Güneş, ay, yıldızların lâfızları.

b- Şer'î hakikat; Yeni bir vaz' ile şarinin lâfzın, lügavî/hakiki anlamından şeri anlamına çevirmesidir. Yani lâfzın

Şâri'in (Allah Teâlâ'nın) kastettiği manada kullanılmasıdır. Salât, hac, zekât gibi.

c- Örfî Hakikat; lâfzın manaya konulması, halkın örfü ve kullanması sonucu olmaktadır.

2- Mecaz: Lafzın hakiki manası dışında kullanılmasıdır. Bu, lafzın hakiki manasında kullanılmasına bir engel olduğu durumlarda söz konusu olur.

3- Teşbih; kapalı olan bir manayı açık hale getirmek için yapılan benzetme sanatıdır.

4- İstiâre; sözlükte ödünç almak, istemek veya birinden iğreti bir şey alma anlamında olup mecazın teşbihle karışmasından meydana gelmektedir. Mecaz cinsindendir. Annenin çocuğuna çiçeğim demesi istiâredir.

5- Kinaye; bir fikri kapalı, dolaylı anlatan söz demektir. Kur'ân'da kinayenin kullanılmasının sebepleri arasında Allah'ın kudretinin yüceliğini göstermek, bir kelimeyi, daha güzeliyle ifade etmek, açık bir şekilde ifade edildiğinde çirkin olan bir kelimeyi başka bir kelime ile kullanmak, belagat ve mübalağa kastetmek bulunmaktadır.

6- İcaz: Edebiyatta bir düşünceyi çok az sözcükle özlü bir şekilde anlatmadır. İcaz, maksadı en az kelimeyle anlatma sanatıdır. İcazın karşıtı itnâbdır.

7- İtnâb; edebiyatta sözü, gerektiğinden fazla kelime veya cümle ile uzatmaktır. İtnab, kasdedilen manayı daha çok kelime ile ifade etmektir. Bir hikmete mebni yapılırsa itnâb da edebî bir sanat olur.

KUR'ÂN-I KERÎM TEFSİRLERİ

Tefsir: insan gücü ve Arapça dil bilgisinin verdiği imkân nispetinde Kur'ân metninin manasını konu edinen bir ilimdir".

Tefsir, "manaya açık bir şekilde delâlet edecek bir lâfızla âyetin mânâsı, durumu, kıssası ve sebebini açıklamaktır"

Yaygın anlamı: "Kur'ân'ın manalarını keşfetmek, ondaki müşkül ve garîb lâfızlardan kastedilen şeyi açıklamak"tır.

Tefsîr Çeşitleri:

"Tefsîrciler, öteden beri tefsîr çeşitlerini genellikle "Rivayet tefsîri" ve "Dirâyet tefsîri". olmak üzere ikiye ayırmışlardır.

Rivâyet Tefsiri, Kur'ân, Sünnet, Sahabe ve Tâbiûn sözlerine dayanan tefsîrdir. Bu çeşide *"naklî tefsîr"* veya *"me'sûr tefsîr"* de denilir.

Dirâyet tefsîri ise, Arap dili ve edebiyâtı, dinî ve felsefî ilimler ile çeşitli müsbet ilimlere dayanan tefsîrdir. Bu usûl ile yapılan tefsîre *"rey ile tefsîr"* ya da *"ma'kûl tefsîr"* denir.

TASNİFLİ TEFSİR ÇEŞİTLERİ:

1- Mevziî / Tecziî / Âyet Âyet Tefsîr:

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin, mushaf tertîbine göre âyet âyet ve sûre sûre tefsîr edilmesine denir.

Bu tefsir çeşidi üçe ayrılır.

A- Tahlîlî Tefsir: Kur'ân âyetlerinin mushafın tertibine göre sûre sûre ve âyet âyet tefsîr edilmesidir. *Tahlîlî tefsîr de ikiye ayrılır: 1.Rivayet tefsîri. 2.Dirâyet tefsîri.*

B- İcmâlî Tefsir: Kur'ân âyetlerinin icmâlî olarak (kısaca) tefsîr edilmesidir. Tefsîrî tercemeye benzer. Bu

çeşit tefsirde de mushaf tertibine göre sûre sûre ve âyet âyet tefsîr yapılır.

C- Mukâren (karşılaştırmalı) Tefsîr: Müfessirlerin değişik tefsir metodları ile yaptıkları tefsirlerini karşılaştırılmasıyla yapılan tefsirdir.

Meşhur Rivayet Tefsîrleri

1. İbn Cerîr et-Taberî, Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân.

2. Ebu'l-Leys Semerkandî, Tefsîru Ebi'l-Leys.

3. el-Vâhidî, el-Vecîz fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîz.

4. el-Begavî, Meâlimu't-Tenzîl.

5. İbn Atiyye, el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri Kitâbi'l-Azîz.

6. İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm.

7. Celâleddin es-Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr.

Dirâyet tefsîri de ikiye ayrılır: 1. Mutlak Dirâyet tefsîri. 2. Mukayyed Dirâyet tefsîri.

ba- Mutlak Dirâyet Tefsiri: Kendisinde muayyen bir görüşün, meselâ sûfî, felsefî veya fennî görüşün hâkim olmadığı dirâyet tefsîridir.

Meşhur Dirâyet Tefsirleri

1. Fahruddîn er-Razî, Mefâtîhu'l-Gayb (Tefsîr-i Kebîr).

2. Kâdî Beyzavî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl.

3. Nesefî, Medârikü't-Tenzîl ve Hakâkiku't-Te'vîl.

4. Ebussuûd Efendi, İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm.

bb- Mukayyed Dirâyet Tefsîri: Kendisinde muayyen bir görüşün, meselâ, sûfî, felsefî, fıkhî, edebî-içtimaî görüşün hâkim olduğu tefsîrdir. Mukayyed dirâyet tefsîri de kenid arasında şu kısımlara ayrılır:

1- Sûfî/Tasavvufî Tefsir: Sufî bakış açısıyla yapılan tefsirlerdir. İşârî tefsir de denir.

Tasavvuf, nazarî ve amelî olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki kısmın görüşlerine uygun olarak iki çeşit sûfî tefsîr meydana gelmiştir. 1.Nazarî sûfî tefsîr, 2.İşârî sûfî tefsîr.

a- Nazarî Sûfî Tefsir:

Kur'ân'ı, tetkiklerine ve felsefî görüşlerine dayandırıp, onu arzu ettikleri şekilde mânâlandırma ekolü olarak ortaya çıkmıştır.

b- İşarî Sûfî Tefsir:

Zâhir mânâsı ile bağdaştırılabilen, sülûk erbabının bilebileceği birtakım anlamlara ve işâretlere göre Kur'ân'ı tefsîr etmektir. Burada, nazarî sûfî tefsirde olduğu gibi sûfî müfessirlerin ön fikir ve yargıları yoktur. Müfessir, bulunduğu makamda içine doğan ilham ve işaretlerle âyetleri mânâlandırmaya çalışır. Kalblerine doğan bilgiyi kapalı bir üslûp ile remiz ve işâret yoluyla ifade ederler. Yaptıkları tefsirlere de tefsîr değil, işaret adını verirler.

Bazı tasavvufî tefsirlere örnek olarak şunları zikredebiliriz:

1- et-Tusterî, Tefsîrü'l-Kur'ân'i'l-Azîm;

2- Sülemî, Hakâiku't-Tefsir;

3- Muhammed el-Kuşeyrî, Letâifu'l-İşârât.

4. Bursevî, Ruhu'l-Beyân

c- Felsefî Tefsîr

Kur'ân âyetlerinin felsefî terminoloji ile izah edilmesiyle yapılan tefsirlerdir. Daha çok bazı âyet yahut surelerin felsefî yorumundan oluşan alışmalardır. Bu kabil çalışma yapanların başında Kindî, İbn Sinâ, Farabî ile İhvân-ı Safâ mensupları gelir.

d- Fıkhî Tefsîr/Ahkâm Tefsiri

Kur'ân-ı Kerîm'in amel yani ibâdât ve muamelât yönleri ile meşgul olan, bu konu ile ilgili bulunan âyetleri açıklayan ve onlardan hükümler çıkarmaya çalışan bir tefsîr koludur.

Bazı Fıkhî Tefsilrler:

1- eş-Şâfiî, Ahkâmu'l-Kur'ân;

2- Ebûbekir el-Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'ân;

3- Ebû Bekr ibn Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân;

4- el-Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân.

e- Fennî Tefsîr/İlmî Tefsir

Kur'ân'ın bütün ilimleri ihtiva ettiği tezinden yola çıkılarak yapılan bilimsel yorumların ağırlıkta olduğu tefsir çeşidir.

f- Edebî-İçtimaî Tefsir

1- İçtimaî Tefsir: Bu tefsîrin öncelikli konusu insan, insanın hidâyeti, içtimaî (sosyal) meseleleri ele alan ayetlerdir.

2- Edebî Tefsir: Kur'ân'ın belâgat, muhteva zenginliği, ihtiva ettiği esasların insanlığa yetmesi, gaybî haberler ihtiva etmesi, daima yeni kalması, Hz. Peygamber'in arzusuna göre değil de Yüce Allah'ın takdirine göre gelmesi gibi konuları ele alan tefsirdir.

g- Lügavî Tefsir

Kur'ân'ın dil bakımından incelendiği tefsirlerdir. Bugün çoğu kaybolan *"Garîbu'l-Kur'ân"* adındaki birçok eserleri bu grupta sayabiliriz

h- Târihî/Kronolojik Tefsir

Bazı araştırmacılar da Kur'ân'ı, tarihî yönden araştırmaya yönelmişlerdir. Bu araştırmayla onlar, Kur'ân'ın nüzûl merhâlelerine göre tefsîr edilmesini kastetmektedirler. Bu sahadaki tefsirlere misal olarak Muhammed İzzet Derveze'nin et-Tefsiru'l-Hadîsi ve M. Zeki Duman'ın Beyanu'l-Hak'ını verebiliriz.

ı. İlhâdî Tefsîr

İlhad, kelime olarak, Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, gerçek itikattan sapma, inanç bozukluğu, itikatsızlık, dinsizlik gibi manalarda kullanılmıştır. Kısacası bu tefsir çeşidi, ilme, imana İslâm'a aykırı ve İslâm Dini'ne zıt düşen fikir ve hareketlerdir.

2- Konulu Tefsir:

"Kavramsal Tefsir" olarak tercüme edilen*"et-Tefsîru'l-Mevdû'î"*veya *"et-Tefsîru't-Tevhîdî"* de denilen bu tefsîr çeşidi şöyle tarif edilmiştir: "Herhangi bir konuyu, Kur'ân'ın bütünlüğü içerisinde ele alıp ister aynı, isterse değişik sûrelerde olsun konuyu uzaktan ve yakından ilgilendiren Mekkî ve Medenî tüm âyetleri toplayarak, mümkün mertebe ayetlerin nüzûl sırasını göz önünde bulundurmak şartıyla ve Kur'ân'ın genel üslûbu çerçevesinde çeşitli mükâyeseler yapmak suretiyle yapılan tefsîrdir.

KUR'ÂN-I KERÎM SÖZLÜĞÜ: KUR'ÂN İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Ahsenü'l-Hadîs: Sözlerin en güzeli anlamına Kur'ân'ın sıfatı.

Ahsenü'l- Kasas: Kıssaların, hikâyelerin en güzeli. Bu deyim, Kur'ân-ı Kerîm'de Yûsuf Sûresi'nde geçen Yûsuf kıssasını anlatır.

Aksâmü'l-Kur'ân: Kur'ân'da geçen yeimnleri inceleyen Kur'ân ilmi.

Arz: Üstadın önünde Kur'ân'ın okuyup, kıraat almaya denir. Hz. Peygamberin her sene ramazan ayında Kur'ân'ın o zamana kadar nazil olan kısmını, Cebrâil (a. s.) ile mukabele etmesine de "*Arza*" denir. Son Ramazan'da iki kere tekrarlanan bu karşılıklı sunuma ise "*Arza-i ahîra*" denir.

Âyât-ı Hırz: Okunduğunda veya üzerinde taşındığında Allah Teâlânın muhafazasına (korumasına) kavuşmaya vesile (sebeb) olan âyet-i kerîmelere denir.

Beyânî Tefsîr: Kendisinde gizlilik olan bir Kur'ân ifadesini açıklamaktır. *Zekat veriniz* ayetini peygamberimizin *Mallarınızın kırkta birini zekat olarak veriniz* sözüyle açıklamak gibi.

Beyne'd-Defeteyn: Kur'ân'ın iki kapak arasında bir mushaf haline getirilmesi durumna denir.

Beytül İzze: Kur'ân'ın bütün olarak indirildiği dünya semasına verilen denir.

Bütüncül tefsîr: Kur'ân ayetlerini, Kur'ân bütünlüğü içerisinde inceleyip tefsir etmek.

Cefr ilmi: Kur'ân'da geçen hece harflerinin sayısal değerlerinden hareket ederek geçlişe yahut geleceğe ait bazı sonuçlar çıkarma işi.

Cüz: Mushaflar 30 cüze ayrılmıştır. Her cüz 20 sayfadan oluşmaktadır. Mushafların sol tarafındaki sayfa kenarına konan işaretlerle gösterilmiş, içine cüz yazısı ve sayısı yazılmıştır,

Cüzhân: Eskiden camilerde Kur'ân'dan bir cüz okuyan kârilere verilen isim.

İcaz: Kur'ân'ın özlü ve eşsiz oluşu, kelime ve cümlelerin derin anlamlarını ifade eder.

Dâru'l-Kurrâ: Kur'ân öğretilen, hâfız ve kıaraat âlimi yetiştirilen medreselere verilen isim.

Devri Mihne: Kur'ân-ı Kerîm'in yaratılmış mı yoksa yaratılmamış mı şeklindeki Kur'ân-ı Kerîm'in yaratılmış olmadığını savunan âlimlerin maruz kaldığı işkenceler dönemine denir.

Deyâbîcü'l-Kur'ân: Hâ mîm harfleriyele başlayan yedi sureye verilen isim.

Din-i Kayyım: Gerçekliğini daima koruyan dosdoğru din manasına gelir.

Ehl-i Kur'ân: Bir hadislerinde peygamberimizin *Ehlüllah/Allah ehli* diye nitelediği Kur'ân okuma ve ezberleme işi ile meşgul olan kimseler.

Emsâlü'l-Kur'ân: Kur'ân'da geçen darb-ı meselleri inceleyen Kur'ân ilmi.

Ensâfü'l-Kur'ân: Hacim olarak Kur'ân mushafınını yarısı için kullanılan tabir.

Erbâu'l-Kur'ân: Kur'ân'ın dörtte biri için kullanılan bir tabir.

Et-Tâmmetül Kübra; Kesin olarak gelecek olan büyük felaket, Kıyamet gününün ismi.

Ezlam: Cahiliye Araplarının yolculuğa çıkma, savaşa karar verme, evlenme gibi durumlarda işe başlamadan önce o işin iyi olup olmadığı

yönünde kura çekmesi, ok atması olup Kur'ân-ı Kerîm, ezlamın şeytan işlerinden olduğunu belirtmiştir.

Ez-Zehrevân: Bakara ve Âli İmrân sûrelerine verilen isimdir.

Fasıla Harfi: Âyetler birbirinden fâsıl, durak ile ayrılır ki bu âyetin son kelimesi demektir. Bunun son harfine de "fasıla harfi" denir.

Fâre't-Tennur: Nûh (a.s.) zamanında, Tufanın başlangıç alameti olarak bir tandırdan fışkırarak yeryüzünü kaplayan azgın suları ve selleri ifade etmek için kullanılan Kur'ânî tabirdir.

Fetretü'l-Vahiy: Peygamberimize vahiy gelmeye başladıktan sonra kısa bir süre kesilmesine denir.

Fevâtihu's-Süver: Sure başlarını inceleyen ilim.

Fevâsilü'l-Âyat: Âyetlerin fâsılaları demektir. Âyetlerin son kelimesine kendisinden sonra gelen âyeti evvelkinden ayırdığı için fâsıla denilmiştir.

Fevatihü's-Suver: Sûrelerin başlangıçları demektir. "El-hamdü'lillah" (her türlü övgü Allah'a aittir) ve "Sübhânellah" (Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim) gibi 14 sûre Allah'ı övme ifadesi ile başlamaktadır.

Firâşî: Peygamberimize yatakta iken indiği söylenen ayetler.

Garibü'l-Kur'ân: Az kullanılması sebebiyle ilk etapta bilinemeyen Kur'ân kelimelerine denir.

Hanif: İbrahim'in dininden gelen muvahhidlere verilen isimdir.

Hadarî: Peygamberimize seferde iken inen ayetlere denir.

Hamele-i Kur'ân: Kur'ân'ı ezbere bilenler için kullanılan bir tabirdir.

Hatim: Hadislerde *Allah'ın en sevdiği amel, konup göçenin ameli, yolculuğu bitirip tekrar yolculuğa başlamak* olarak nitelenen Kur'ân'ı baştan sona okumaya denir. Peygamberimiz *üç günden daha az bir zamanda okunan hatmi* tasvip etmemiştir.

Hattât: Kur'ân-ı Kerîm'i yazma işiyle uğraşanlara denir.

Hitâbü'l-Kur'ân: Kur'ân'da geçen hitapları inceleyen ilim.

Hizb: Cüzün dörtte birini oluşturan beş sayfalık bölümün adıdır. Toplam hizb sayısı 120'dir. Bunlar sayfa kenarlarına konulan ve içine hizb yazılan işaretlerle gösterilir.

Hurufu Seb'a: Kur'ân'ı Kerîm'in yedi harf üzerine inmesidir.

İ'câm: Şekilce birbirine benzeyen harfleri, birbirinden ayırt etmek için nokta koyma işlemi.

İhlâsayn: İhlâs sûresine birlikte Kâfirûn sûresine İhlâsayn (iki ihlâs) denir.

İnzal ve Tenzil: Kur'ân'ın M. 610 yılında Ramazan ayında Kadir gecesinde toptan dünya semasına, Beytü'l-İzze'ye indirilmesine inzâl, parça parça âyetler hâlinde vahiy yolu ile Hz. Muhammed (sav.)'e indirilmesine ise tenzîl denir.

İsm-i A'zam:* Kendisiyle duaların makbul olacağı umulan Allah'ın en yüce ismi demektir. Bu isimlerin ne olduğu hakkında kesin bilgimiz yoktur. Peygamberimiz, "Allah'ın ism-i a'zamı şu iki âyettedir" buyurmuş ve Bakara sûresinin "(Ve ilahüküm ilahün vahid..) "İlâhınız bir tek ilahtır. O'ndan başka ilah yoktur. O, rahmandır, rahîmdir" anlamındaki 163. âyeti ile Âl-i İmrân sûresinin "Alla-

hü la ila illa hüvel hayyüm kayyum=O Allah ki O'ndan başka ilah yoktur O, diridir, kayyûmdur" anlamındaki 2. âyetini okumuştur. İbn Mâce'nin Sünen adlı eserinde Allah'ın yüce isminin Bakara, Al-i İmrân ve Tâhâ sûrelerinde olduğuna dair bir rivayet vardır

Istafa: Allah Teâlâ'nın bazı insanları Peygamber olarak seçip âlemlere üstün kılması.

İsrailiyyat: "İsrâiliyye" kelimesinin çoğuludur. Sözlükte "İsrâilî bir kaynaktan aktarılan kıssa veya hâdise" anlamındadır. Terim olarak İsrâiliyyât; İslâm'a, özellikle tefsir ve hadis ilmine girmiş olan Yahûdi, Hristiyan ve diğer dinlere ait kültür kalıntılarıyla, dinin lehine veya aleyhine uydurulmuş rivayetlere denir.

İstiaze: "el-avz" kökünden türemiş olup istif'âl vezninde *sığınma* manasındadır. "Euzübillâhi mineş şeytanir racîm/Kovulmuş Şeytandan Allah'a sığınırım" ifadesi için kullanılır. Âlimlerin çoğuna göre kıraatten önce istiaze sünnettir. Kıraat ile ilgili olmayan bir sözle kıraati kesen kişi kıraatine istiazeyi tekrar okuyarak başlamalıdır.

İstinsah: Bir şeye bakarak aynısını yazma. Matbaa icat edilmeden hatta daha da önceleri kitapları çoğaltma işine denir. Bu işi yapanlara ise müstensih denir. Kur'ân-ı Kerîm'in yazılarak çoğaltılmasını ifada eder.

Kasr: Kur'ân-ı Kerîm'de harfin altında kasr yazıldığı zaman harfin çekmeden okunmasını ifade eder.

Kıssa: Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberlerin ya da eski toplulukların hayatlarından bahseden bölümlere denir.

KIYAMETİN KUR'ÂN'DAKİ İSİMLERİ:

Kıyamet Kur'ân'da değişik isimlerle zikredilmiştir.

Yevmü'l-kıyame (ayağa kalkma günü)
Yevmü'l-hasre (hasret günü)
Yevmü'l-muhasebe (muhasebe günü)
Yevmü'l-müsaele (sual/sorgulama günü)
Yevmü'l-müsabaka (müsabaka günü)
Yevmü'l-münakaşa (münakaşa günü)
Yevmü'l-münafese (mücadele-i nefis günü)
Yevmü'z-zelzele (zelzele günü)
Yevmü'd-demdeme (azabın devam ettiği gün)
Yevmü's-sâika (ölüm günü)
Yevmü'l-vakıa (kıyamet ve şiddet günü)
Yevmü'l-kâria (felaket ve şiddet günü)
Yevmü'r-râcife (sura 1. üfürüş)
Yevmü'r-râdife (sura 2. üfürüş)
Yevmü'l-gâşiye (insanı örten felaketler günü)
Yevmü'd-dâhiye (inen felaket günü)
Yevmü'l-âzife (yaklaşan saatin günü)
Yevmü'l-hâkka (emirlerin hakikatleri bildirilen gün)
Yevmü't-tâmme (örten ve yücelen gün)
Yevmü's-sâhha (bağrışma günü)
Yevmü't-telâkî (mülakat günü)
Yavmü'l-firâkî (ayrılık günü)
Yevmü'l-mesâkî (sevk günü)
Yevmü'l-kısas (kısas günü)
Yevmüt-tenâd (çağırma günü)
Yevmül-hisâb (hesap günü)
Yevmül-meâb (dönüş günü)
Yevmü'l-azâb (azab günü)
Yevmü'l-firâr (kaçış günü)
Yevmü'l-karâr (yerleşme günü)
Yevmü'l-likâ (mülâkat günü)
Yevmü'l-bekâ (beka günü)
Yevmül-kazâ (hüküm günü)

Yevmü'l-cezâ (ceza günü)
Yevmü'l-belâ (imtihan günü)
Yevmü'l-bükâ (ağlamak günü)
Yevmü'l-haşr (haşr günü)
Yevmü'l-vaîd (vaid ve tehdid günü)
Yevmü'l-arz (arz günü)
Yevmü'l-vezn (tartı günü)
Yevmü'l-hakk (sübut günü)
Yevmü'l-hükm (hüküm günü)
Yevmü'l-fasl (hükmü karara bağlama günü)
Yevmü'l-cem' (toplama günü)
Yevmü'l- ba's (diriliş günü)
Yevmü'l-feth (fetih günü)
Yevmü'l-hizy (rezil olma günü)
Yevmü'l-azim (büyük gün)
Yevmü'l-akîm (kısır gün)
Yevmü'l-asîr (zor gün)
Yevmü'd-din (ceza günü)
Yevmü'l-yakin (yakın gün)
Yevmü'n-nüşur (yayılma günü)
Yevmü'l-masîr (dönüş günü)
Yevmü'n-nefha (üfürme günü)
Yevmü's-sayha (bağırma günü)
Yevmü'r-rücce (sarsıntı günü)
Yevmü'l-recfe (şiddetli ızdırap günü)
Yevmü'z-zecre (azarlama günü)
Yevmü's-sekre (sarhoşluk günü)
Yevmü'l-feza' (korku günü)
Yevmü'l-cezâ (üzüntü günü)
Yevmü'l-müntehâ (sonuç günü)
Yevmü'l-me'vâ (dönüş günü)
Yevmü'l-mikat (vakit günü)
Yevmü'l-miâd (vade günü)
Yevmü'l-mursâd (bekleyiş günü)
Yevmü'l-galâk (kitleme günü)
Yevmü'l-arak (ter günü)
Yevmü'l-iftikâr (fakirlik günü)
Yevmü'l-inkidar (bozuntu günü)
Yevmü'l-intisar (saçılış günü)
Yevmü'l-huruc (çıkış günü)
Yevmü'l-hulud (ebediyet günü)
Yevmü'l-tegabün (aldanma günü)
Yevmü'l-abûs (şiddet günü)
Yevmü'l-ma'lum (belli gün)

Karinetân: Enfâl ve Tevbe surelerinin ortak adı.

Kıst: Sözlükte hak ve adalet anlamına gelir. Kur'ân'da adil davranmayı ifade için adl ve türevleri kullanılmıştır.

Kurrâ: Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen ve başkasına öğretendir. Hz. Osman (ra) , Hz. Ali (ra) , Ubey b. Ka'b (ra) sahabeden olan kurrâlardandır.

Lehve'l-Hadîs (Boş söz anlamındadır. Lehve'l-hadîs; insanı asıl yapması gereken önemli işlerinden alıkoyan hiçbir faydası olmadığı gibi vaktin geçirilmesine neden olan oyalayıcı sohbet hikaye masal vb. dinletiler anlamındadır.

Lemz- (Lümeze) El, göz kaş ile bir kimseyi karalamak, küçük düşürmek, şeref ve haysiyetine leke sürmektir. Hümeze süresinde böyle yapan kişiler kınanmıştır.

Leylî: Peygamberimize gece indiği rivayet edilen ayetlere denir.

Makâsıd: Kur'ân'ın ve hadislerin bütününden çıkarılan temel maksatlara/amaçlara denir.

Mantûk: Te'vile ihtiyaç duyulmadan doğrudan ayetten anlaşılan manaya denir.

Meâl: Âyet-icelilelerin mana ve ilahi işaretlerini, insan aklının imkanı ölçüsünde aslına yakın bir şekilde yapılmaya çalışılan tercümelere denir. Meal, Kur'ân'ın tam anlamı değildir ve Kur'ân'ın yerini tutmaz, ibadetlerde okunmaz.

Meânî'l-Kur'ân: Daha çok Kur'ân'ın dilbilimsel yönünü inceleyen Kur'ân ilmi.

Mele': Grup anlamına gelen bu kelime daha çok Peygamberlere karşı gelen ekabir takım için kullanılmıştır.

Mefhûm: Lafzın sözde geçmeyen manaya delalet etmesine denir. *Anaya babaya üf bile demeyin* ayetinden anne babayı dövmenin ve onlara sövmenin haram olduğunun da çıkarılması gibi.

Mesânî: Bir şeyin kuvveleri, ikili, ikişer, ikişerli, karşılıklı anlamına gelir. Kur'an, içinde çeşitli kıssalar, öğütler ve hükümler tekrar edilerek anlatılan kitap veya zıt anlamlı kelimeleri arka arkaya kullanarak aradaki çelişkiyi göz önüne seren ve vurgulayan anlatım tarzı kullanılarak yazılmış kitap olduğu için bu sıfat verilmiştir.

Mesel: Lügatta, şibih, nazîr, halk arasında kabul görüp yayılmış sözlerdir ki bunlara atasözü de denilir. Bunların yerince söylenmesine darb-ı mesel denir, çoğulu da emsaldir. Darb-ı mesel, çarpıcı örnek demektir.

Mihrâbiyye: Farz namazların sonunda okunan aşırlara denir.

Misak-ı Ğaliz: Kur'ân-ı Kerîm'in aile içi yapılan anlaşmayı yani sorumluluğu en ağır misak biçiminde ifade etmesine denir.

Muavvizetân: Felak ve Nas sûrelerine denmektedir.

Muavvizât: İhlâs, Felak ve Nas sûrelerine denmektedir.

Mukâ'bele: Kur'ân-ı Kerîm'i Cebrâil ve Peygamberimizin karşılıklı olarak okumalarıyla başlayıp, günümüze kadar asırlardır devam eden karşılıklı okuma geleneğinin adıdır. (*)

Musaddık: Kur'ân'ın önceki vahiyleri reddetmeyen bilakis tasdik eden bir kitap olmasına denir.

Mushaf: Kur'ân-ı Kerîm tek kitap olduğu gibi, tek ciltte toplanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in sayfalarını toplayan cilde verilen ve yalnız Kur'ân'a ait olan özel isme denir.

Muvâfakat-ı Ömer: Bazı ayetlerin Hz. Ömer'in beklentileri doğrultusunda gelmesine denir.

Mücmel-Mübeyyen: Manası kapalı lâfızları ihtiva eden âyetlere mücmel, mücmel âyetleri açıklayan âyetlere de mübeyyen âyet denir.

Mübhem-Muhkem: Üstü kapalı anlatıma sahip ayetlere müphem, açık ifadeli âyetlere muhkem denir.

Mücmelin Teybini: Peygamberimizin kendisinden ne kastedildiği anlaşılamayacak kadar kapalı olan âyetleri açıklamasına denir.

Mübhemin Tafsili: Anlam bakımından kapalı olan ve ilk etapta anlaşılmaz gibi gözüken âyetleri açıklamaktır.

Müfesser: Açıklanan, tefsir edilen demektir.

Müfesser rivayet: Yorumlanmış rivayet.

Müfessir: Yorumlayan anlamına Kur'ân'ın tefsirini yapanlara verilen isimdir.

Müheymin: Kur'ân'ın bir sıfatı olup önceki kitaplara şahitlik eden, onları koruyan, gözeten, denetleyen ve kontrol eden bir kitap olduğunu ifade eder.

Mustaz'af: Kur'ân-ı Kerîm'de toplum içerisinde ezilen, güçsüz görülen kişiler için kullanılan tabir.

Müstekbir: Kendisini büyük ve güçlü görerek gerçekleri kabul etme-

yen, hakka karşı inatla direnen kimse için kullanılan tabir.

Müsteşrik: Doğu bilimcisi, şarkiyatçı, oryantalist. İslamî ilimlerle uğraşan gayr-i Müslimlere verilen isimdir.

Müşâkele sanatı: Bir şeyi kendi lafzı yerine, muhatabın konuştuğu lafızla ifade etme sanatı. *Ve mekerû ve mekerallah/Onlar hile yaptılar, Allah da onların hilelerini boşa çıkardı* ayetinde *hilelerini boşa çıkardı* ifadesinin *hile yaptı/ mekerû* kelimesiyle ifade edilmesi gibi.

Müşkilin Tavzihi: Peygamberimizin yahut müfessirin âyetler arasındaki çelişki zannını ortadan kaldırmak için yaptığı açıklamalara denir.

Müşkilü'l-Kur'ân: Kelimelerin anlaşılma güçlüğü. Kur'ân'ın içinde aralarında tenakuz ve ihtilâf olduğu zannedilen âyetler kastedilmektedir. Kur'ân'ın bazı âyetleri arasında ihtilâf veya tezat gibi görünen hususlar ve bunların izah edilip arasının bulunması bu ilmin konusu içine girer.

Müsebbihat: Sebbeha ve bu fiilden türemiş tesbih ifadeleriyle başladıkları bazı sürelere verilen isimdir. Bu sûreler: Hadid, Haşr, Saf, Cum'a ve Teğabün'dür. Bazı âlimler A'la suresini de müsebbihattan sayarlar.

Mübhamatül Kur'ân: Kur'ân'da açıkça belirtilmeyip zamirle gösterilen isimler, erkek, cin, melek ve diğer varlıklardır.

Nevmî: Peygamberimize uykuda verildiği söylenen ayet yahut sureler. Bir rivayete göre Kevser suresi, ona uykuda iken indirilmiştir.

Nesî': Cahiliye devrinde Arapların Hac mevsimlerini ve haccın zamanını değiştirme adeti. Buradan, o nesî' adetine de, yâni haccın zamanını, mevsimini keyiflerine göre, kararlarına göre senenin şu mevsimine, bu mevsimine, şu ayına, bu ayına kaydırma adetini Kur'ân-ı Kerîm küfür olarak addetmiştir.

Nüşûz: (Geçimsizlik-Serkeşlik) Kur'ân-ı Kerîm'de geçimsiz kadınlar için kullanılan bir ifade.

Rakk: Kur'ân-ı Kerîm'in yazıldığı inceltilmiş derilere denir.

Râsih: Dini gerçeklere samimiyetle bağlı, ilimde derinleşmiş âlimlerdir.

Sarfe nazariyesi: Mutezilî Nazzam'a göre Kur'ân'a nazireye yapmak isteyen kimseye Yüce Allah'ın engel olmasıdır.

Sebu'l-Mesânî: Tekrarlanan yedi demek olup tercih edilen görüşe göre 7 âyetlik Fatiha sûresinin adıdır.

Secâvend: Kur'ân'ı iyi, düzgün ve hatasız okumak, yerli yerinde durmak veya birleştirmek için, bir çeşit noktalama işaretlerini andırır bazı işaretler konmuştur ki bunlara secavend denir.

Secde Âyetleri: Okunduklarında veya işitildiğinde secde yapılan, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyeti vardır. Bunlar: A'râf: 206, Ra'd: 15, Nahl: 50, İsrâ: 109, Meryem: 58, Hac: 18, Furkân: 60, Neml: 25, Secde: 15, Sa'd: 24, Fussilet: 37, Necm: 62, İnşikâk: 21, Alâk: 19. âyet-i kerîmeleridir. Tilâvet secdesi ile biten sûreler: Araf süresi -Necm süresi -Alâk süresidir

Sehv Secdesi: Yanılma secdesi; namazda bir farzın veya vâcibin, vaktinden önce veya sonra yapılması yâhut farzın tehiri ile vâcibin terk yahut tehirinde yapılması lâzım gelen secdedir.

Seyf ayeti: Bulundukları yerde müşriklerin öldürülmesini emreden ayete verilen isim.

Sıbğatullah: Allah'ın boyası. Mecazen Allah'ın dini anlamına gelir.

Bakara suresi 138. ayetinde geçer.

Siyak ve Sıbak: Bir ifadenin önündeki ve arkasındaki birimlerle sergilediği ilişkilerdir.

Taabbüdî: Yapılmasıyla ibadet sevabı kazanılan anlamınadır. Kur'ân'ın okunması taabbüdîdir.

Taakkul: Geçmiş ve gelecek arasında bağ kurmak demektir. Zira "akil" bağ demektir.

Tabakâtü'l-Müfessirîn: Hz. Peygamberden itibaren Kur'ân müfessirlerinin hayatını dönem dönem derleyen biyografi kitaplarına verilen isim.

Tahmis ve Ta'şir: Sûrenin her beş âyetinin sonuna "Hams" kelimesinin yazılmasına "Tahmis", her on âyetin sonuna da "Aşr" kelimesinin yazılmasına "Ta'şir" denilir. Bunların "Ha" ve "Ayn" harfleriyle işaretlendiği de görülmektedir.

Tarihselci Görüş =(Hermonetik) : Âyet ve sûrelerin içeriğinin, özellikle de ahkâma dair konuların, bütünüyle Kur'ân'ın indiği dönem ve şartların ürünü olup, bugüne aynı şekilde hitap etmedikleri şeklindeki düşünüştür. Muharref dinî metinler için geliştirilen ve özellikle Müsteşrikler tarafından, Kur'ân tefsirine uygulanmak istenen bir anlayıştır.

Tedebbür: Tedebbür üretmektir, bilgiyi üretmek, geleceğe yönelik bilgiden sonuçlar devşirip tedbir almaya tedebbür denir. Kur'ân okuyarak onun derin anlamları üzerine düşünmek ve özellikle ayetlerin arkaplanını ortaya koymaktır.

Teemmül: Dış dünyadan sıyrılarak ilahi ve ezeli hakikatler üzerine yoğun biçimde kafa yormak, derinlemesine düşünmektir.

Tefekkür: Allah Teâlâ'nın nimetleri ve eşyanın yaratılış hikmetleri üzerine düşünmek, fikretmek demektir.

Tezekkür: Hatırlatmak, öğüt almak anlamına derinlikli düşünceyi ifade eden bir kavramdır.

Tefakkuh: Fıkıh kökünden gelen bu kavram, geçmiş, gelecek ve bunlar arasındaki bağlantıdan yola çıkarak bugüne ilişkin sonuçlar çıkarmaktır.

Terâdüf: Eş anlamlı demektir. Tercih edilen görüşe göre, bazı kelimeler birbirine yakın anlamda gibi görünseler de Kur'ân'da eş anlamlılık yoktur.

Tertîl: Kur'ân'ı kelimelerin üzerinde dura düra, sindire sindire okumaktır.

Tefsir: Gücün yettiği kadarıyla Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın murâdını araştıran ilimdir. Âyetlerin inişlerini, durumlarını ve kıssalarını, nüzûl sebeplerini, Mekkî ve Medenî, hass ve âmm, mutlak ve mukayyed, va'di, vaîdi (tehdidi), emri ve nehyi, ibret ve emsâli gösteren ilimdir. Tefsirin bir başka tanımı da şöyledir: Meşru bir sebep veya delilden ötürü âyeti zahirî manasından alıp, kendisinden önce ve sonraki âyete mutabık, kitâb ve sünnete uygun manalardan birine hamletmeye tefsir denir.

Tehaddi: Kur'ân'ın kitab olarak inkâr eden kâfirlere "benzerini getirin" manasındaki meydan okuma özelliğidir.

Tekrârü'l-Kur'ân: Kur'ân'da tekrarlanan ayetlerin hikmetlerini inceleyen Kur'ân ilmi.

Tenâsüb: Sûreler ve âyetler arasındaki uyum ve ahenge denir.

Tencîmü'l-Kur'ân: Kur'ân'ın yirmi üç yıllık süreçte ayet ayet, pasaj pasaj, sure sure inmesine denir.

Tenkîsü'l-Kur'ân: Kur'ân ayet ve surelerini mevcut Mushaf tertibinin dışında okumaktır.

Tenzîlu'l-Kur'ân: Kur'ân'ın indirilişi anlamına gelir. Bu indiriliş önce dünya semasındaki beytü'l izze'ye toptan bir kerede, daha sonra Hz. Peygambere bi'setinden vefatına kadar 23 yıllık süre zarfında parça parça olmuştur

Tercemetu'l-Kur'ân: Kur'ân-ı Kerîm'in başka dillere çevirisi anlamına gelir.

Tertîbu'l-Âyât: Âyetlerin sûreleri içindeki Hz. Peygamberin emri ile tevkufî olarak sıralanışına verilen isimdir.

Tertîbu's-Suver: Kur'ân sûrelerinin elimizdeki Mushafta görüldüğü şekliyle son sıralanmış haline verilen isimdir.

Terceme: Genel olarak ya asıl metne bağlı kalarak ya da metnin ifade ettiği mana esas alınarak iki şekilde yapılabilir.

Lâfzî Terceme: Asıl metindeki bütün kelimelere tercüme edilen dilde karşılık vermeye çalışır. Muciz bir kelâm olan Kur'ân'ın bu tür tercümesi nerdeyse, imkânsızdır.

Tefsirî Terceme: Asıl metnin ifade ettiği mana esas alındığından bazı kelimeler atlanabilir ve mütercim tercüme ettiği dile kendi ifade tarzı ile aktarabilir.

Tevfikîlik: Sûre ve âyetlerin tertibi tevkifidir. Yani vahye Müsteniddir.

*Te'vîl: Istılâh olarak, "Meşru bir sebep veya delilden ötürü âyeti zahirî manasından alıp, kendisinden önce ve sonraki âyete mutabık, kitâb ve sünete uygun manalardan birine hamletmeye tevil denir.(**)

Ümmü'l-Kur'ân: Fatiha sûresine denir.

Ümmü'l-Kitâb: Arapça kitabın anası anlamına gelir. Istılâhî olarak farklı anlamlara gelmektedir. Bunlardan ilki Kur'ân-ı Kerîm'in müteşabih olmayan muhkem âyetlerine verilen addır. Bir diğeri Fatiha sûresine veya levh-i mahfuzda ezeli ve ebedî olarak mahfuz bulunduğundan Kur'ân'ın kendisine verilen addır.

Vahiy Meleği: Kur'ân'da *Cibrîl, Rûh, Ruhu'l-Kudüs, Rûhu'l-Emîn* gibi isimlerle anılan meleklerin şahı.

Vildan: Kur'ân'da yer almış olup Cennetlik insanlara hizmet etmek için cennette ölümsüz inci gibi güzellikteki hizmetçilerdir.

Yedi Harf: Yedi harften maksadın, Kur'ân'ın "*yakın anlamda olan muhtelif lâfızları*" "*yedi çeşit okunuşu*" (kıraat-i seb'a) , "*emir, nehiy, va'd, vaid, kısas, mücadele ve emsal*" veya "*zecr (yasaklama) , emir, helâl, haram, muhkem, müteşâbih ve emsal*" gibi manaları, yedi lehçe ve yedi lügat oluşu, lâfzı ve maddesi değişik, fakat aynı anlama gelen kelimeler olduğu bilim adamlarınca ifade edilmiştir.

Yedi harf konusu, "*Şüphesiz bu Kur'ân yedi harf üzerine nazil olmuştur. Size kolay geleni okuyun*" anlamındaki hadislerde geçmekte olup daha çok yei lehçe anlamınadır. Kur'ân'ın yedi harf üzere okunması, ilk döneme ait bir ruhsattır.

Yedullah (Allah'ın Eli) : Kur'ân-ı Kerîm'in müteşabih terimlerinden olup, lüğatte Allah'ın eli manasında gelmekle beraber hakiki manası Allah'ın gücü ve kuvveti şeklindedir.

Zehrevan: Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerine denilmektedir ki, iki çiçek sûre anlamına gelmektedir.

Zelletü'l-Kârî: Kıraat hatâsı. Namazın içindeki farzlardan kıraati yerine getirir-

ken (Fâtihâ ve zamm-ı sûreyi okurken) meydana gelen hatâ, yanlış okumaya denir.

SÛRE İSİMLERİNİN ANLAMLARI:

1-Fatiha: Açılış sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in başlangıç sûresi olduğundan bu adı almıştır.

2-Bakara: İnek anlamındadır. 67–71. âyetlerinde Yahûdilere kesilmesi emredilen inekten söz edildiği için bu ismi almıştır.

3-Âl-i İmrân: İmran Ailesi sûresi, İmran ailesinden bahsedildiğinden bu adı almıştır.

4-Nisâ: Kadınlar sûresi, pek çok âyetinde kadınların haklarından bahsedildiği için bu adı almıştır.

5-Mâide: Ziyafet (Sofra) Sûresi, 112. ve 114. âyetlerinde Hz. İsa'nın Allahtan istediği sofradan söz edildiğinden bu adı almıştır.

6-En'am: Davar, sığır ve deve cinsi evcil hayvanlar demektir. Arapların bu hayvanlara uyguladıkları bazı yanlış gelenekler kınandığı için bu adı almıştır.

7-A'raf: Orta yer anlamındadır. 46. âyette yer alan cennet ve cehennem arasındaki orta yer bölgesindeki insanlardan bahsedildiği için bu adı almıştır.

8-Enfâl: Ganimetler sûresi, Savaş ganimetlerinin durumundan bu adı almıştır.

9-Tevbe: Tövbe sûresi, ismini 104. âyetinde yer alan Allah'ın, tövbeleri çokça kabul ettiği, çokça bağışladığının ifade edilmesinden alır.

10-Yûnus: Hz. Yûnus ve kavminden bahsedildiği için bu adı almıştır.

11-Hûd: Hz. Hûd'un hayatı anlatıldığı için bu adı almıştır.

12-Yûsuf: Hz. Yûsuf'un hayatı anlatıldığı için bu adı almıştır.

13-Rad: Gök Gürültüsü sûresi, 13. âyetinde gök gürültüsünün Allahı tesbih edip yücelttiği anlatıldığından bu adı almıştır.

14-İbrahim: Bu sûrede Hz. İbrahim'in yaptığı dua anıldığından bu adı almıştır.

15-Hicr: Hicr sûresi, adını 80–84. âyetlerinde bahsedilen bir yer adı olan Hicr'den almıştır.

16-Nahl: Arı anlamındadır. 68–69. âyetlerinde Allah'ın balarısına, dağlardan, ağaçlardan ve çardaklardan evler edinmesi emrinden dolayı bu adı almıştır.

17-İsrâ: Gece yürüyüşü demektir. Allah'ın Hz. Muhammed'i gecenin bir vaktinde âyetlerinden bir kısmını göstermek üzere Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya yürütmesinde almıştır ismini.

18-Kehf: Mağara anlamındadır. 9–27. âyetlerinde putperest kavimlerinden kaçıp mağaraya gizlenen bir grup gencin hikayesi anlatıldığından dolayı bu ismi almıştır.

19-Meryem: Meryem sûresi, Hz. Meryemden bahsedildiği için bu ismi almıştır.

20-Ta-Ha: Ta-Ha sûresi, ismini sûrenin başında yer alan Ta ve Ha harflerinden almıştır. Ta-Ha'nın Peygamberimizin isimlerinden biri olduğu söylenmiştir.

21-Enbiyâ: Peygamberler sûresi, ağırlıklı olarak peygamberlerden söz edildiğinden bu adı almıştır.

22-Hac: Hac sûresi, Hac ibadetinden bahsedildiğinden bu adı almıştır.

23-Müminûn: İnananlar sûresi, İnananların başarıya ulaşacaklarından bahsedildiğinden bu adı almıştır.

24-Nûr: Işık, aydınlık anlamındadır. İsmini 35. âyetinde yer alan ve Allah'ın nurunu tasvir eden âyetten alır.

25-Furkân: Hak ile batılı ayırdeden anlamındadır. İsmini 1. âyetinde geçen Furkân kelimesinden alır.

26-Şuara: Şairler sûresi, 224. âyetinde şairlerden söz edildiği için bu adı almıştır.

27-Neml: Karınca sûresi, ismini 18. âyetinde Hz. Süleymanın ordusunu görünce yoldan çekilen karıncalardan almıştır.

28-Kasas: Tarihi Vakalar sûresi, İsmini 25. âyetinde geçen kasas kelimesinden alımıştır.

29-Ankebût: Dişi örümcek demektir. 41. âyetinde kâfirlerin işleri örümcek ağına benzetildiğinden bu adı almıştır.

30-Rûm: Romalılar anlamındadır. İsmini 1. âyetinde Persliler ile yapılan savaşta yenilgiye uğrayan Romalıların yakında gelip geleceğinin ifade edilmesinden almıştır.

31-Lokmân: Lokman sûresi, ismini Allah'ın Hz. Lokman'a verdiği hikmetten bahseden 12. âyetten almıştır.

32-Secde sûresi: İsmini 15. âyette geçen secde kelimesinden almıştır.

33-Ahzâb: Gruplar (Topluluklar) sûresi, ismini Müslümanlara karşı savaşmak üzere birleşen Arap kabilelerinden almıştır.

34-Sebe': Sebe' sûresi, ismini 15. âyetinde yer alan Yemende bir bölge veya kabile ismi olan Sebâ kelimesinden almıştır.

35-Fâtır: Yaratan anlamındadır. İsmini 1. âyetinde geçen fâtır kelimesinden almıştır.

36-Yâ-Sîn: Ya-Sin sûresi, ismini 1. âyetinde geçen ya ve sin harflerinden alır. Ey insan! anlamına geldiği yahut Peygamberimizin isimlerinden biri olduğu da söylenmiştir

37-Saffat: Saf tutanlar sûresi, adını ilk âyetinde yer alan sıra sıra dizilenler ifadesinden almıştır.

38-Sad: Sad sûresi, Sad harfi ile başladığından dolayı bu adı almıştır.

39-Zümer: Gruplar anlamındadır. 71 ve 73. âyetinde geçen bu kelime sûreye ismini vermiştir.

40-Gafir (Mümin sûresi) : Bağışlayan demektir. Allah'ın günahları bağışlayan sıfatının yeraldığı 3. âyetteki Gafir kelimesinden ötürü bu adı almıştır.

41-Fussilet: Ayrıntılı oldu demektir. Kur'ân'ın ayrıntılı kılındığını ifade eden fussilet kelimesinin geçtiği 3. âyetinden ismini almıştır.

42-Şûra: Danışma demektir. 38. âyetinde müminlerin işlerini aralarında danışma ile gördükleri anlatıldığından bu adı almıştır.

43-Zuhruf: Gösteriş-süsler anlamına gelir. İsmini 35. âyetinde Allah'ın verdiği ifade edilen altın-gümüş gibi süslerin sadece bu dünya hayatının malı olduğunun ifade edilmesinden almıştır.

44-Duhân: Duman demektir. İsmini 10. âyetinde geçen Duhân kelimesinden almıştır.

45-Casiye: Diz çöküp yüzüstü sürünüş demektir. İsmini 28. âyetinde geçen casiye kelimesinden alır.

46-Ahkâf: Kum tepeleri anlamındadır. İsmini 21. âyetinde geçen yer adından almıştır.

47-Muhammed: Muhammed sûresi, ikinci âyetinde Hz. Muhammedin ismi anıldığından bu adı almıştır.

48-Fetih: Fethetmek sûresi, âyetlerinde birkaç defa fetihten söz edildiğinden bu ismi almıştır.

49-Hucurat: Odalar sûresi, ismini 4. âyetinde geçen hucurat kelimesinden almıştır.

50-Kaf: Kaf sûresi, adını 1. âyetinde geçen kaf harfinden almıştır.

51-Zariyat: Tozutup Savuranlar sûresi, 1. âyetinde geçen zariyat kelimesinden almıştır ismini.

52-Tûr: Tur Dağı sûresi, adını ilk âyetinde yer alan Tur dağından almıştır.

53-Necm: Yıldız sûresi,

54-Kamer: Ay sûresi,

55-Rahmân: Merhametli sûresi,

56-Vâkıa: Olay anlamında olup Kıyamete işaret eder.

57-Hadîd: Demir anlamındadır. 25. âyetinde demirin yararlarından söz edildiği için bu adı almıştır.

58-Mücadele: Adını kocası hakkında Peygamberimizle tartışan mücadeleci kadından bahseden ilk ayetten alır.

59-Haşr: Toplanma sûresi, adını 2-17. âyetler arası anlatılan topraklarından sürülen kavimden almıştır.

60-Mümtehine: İmtihan edilen, sorgulanan kadın demektir. İsmini 10. âyette müşriklerden kaçıp inananlara gelen kadınların imtihan edilmesinden alır.

61-Saff: Saf tutmak sûresi, 4. âyette müminlerin saf tutarak Allah yolunda mücadele etmeleri anlatıldığından bu adı almıştır.

62-Cum'a: Cum'a (toplanma) sûresi, 9. âyetinde Cum'a günü çağrı yapıldığında toplu halde namaza gidilmesi emredildiğinden bu adı almıştır.

63-Münafikûn: Münafıklardan bahsettiği için bu adı almıştır.

64-Tegabûn: Aldanış demektir. Adını 9. âyetinde geçen teğabün kelimesinden alır.

65-Talâk: Boşanma demektir. Sûrenin ilk âyetlerinde boşanma işlemi anlatıldığından bu adı almıştır.

66-Tahrim: Yasaklama demektir. İsmini 1. âyetinde yer alan tahrim kelimesinden almıştır.

67-Mülk: Hükümranlık, yönetim anlamındadır. Adını 1. âyetinde yer alan mülk kelimesinden almıştır.

68-Kalem: Kalem sûresi, adını 1. âyetinde yer alan kalem kelimesinden almıştır.

69-Hakka: Gerçekleşecek olan demektir. Adını 1. âyetinde geçen ve kıyamete işaret eden hakka kelimesinden alır.

70-Meâric: Yükseliş yolları demektir. İsmini 3. âyetinden alır.

71-Nûh: Nûh sûresi, Hz. Nûhun elçi olarak gönderilişi ve mücadelesi anlatıldığından bu adı almıştır.

72-Cin: Cin sûresi, Cinlerden bir grubun Kur'ân'ı dinleyerek doğru yola girmeleri bulmaları anlatıldığından bu adı almıştır.

73-Müzemmil: Bürünen anlamına gelir. İsmini 1. âyetinde yer alan müzemmil kelimesinden almıştır.

74-Müdessir: Gizlenen anlamına gelir. İsmini 1. âyetinde yer alan müdessir kelimesinden almıştır.

75-Kıyamet: Adını 1. âyetinde geçen kıyamet kelimesinden almıştır.

76-İnsan: İnsan sûresi, 1. âyetinde insanın bu durumuna gelmezden önceki haline dikkat çekildiğinden bu adı almıştır.

77-Mürselât: Gönderilenler sûresi, ismini 1. âyetinde yer alan mürselat kelimesinden almıştır.

78-Nebe': Önemli haber demektir. Kıyamet günü haberiyle başladığından bu adı almıştır.

79-Nâziat: Söküp çıkaranlar sûresi, ismini 1. âyetinde yer alan naziat kelimesinden almıştır.

80-Abese: Surat astı anlamına gelir. İsmini 1. âyetinde yer alan abese kelimesinden almıştır.

81-Tekvîr: Dolama, dürme anlamındadır. 1. âyetinde güneşin dürülüp büzülmesi anlatıldığından bu adı almıştır.

82-İnfitar: Parçalanma demektir. 1. âyetinde kıyamet sürecinde göğün yarılmasından bahsedildiği için bu adı almıştır.

83-Mutaffifîn: Aldatanlar anlamındadır. Ölçü ve tartıda hile yapanların kınanmalarından dolayı bu adı almıştır.

84-İnşikâk: Yarılma demektir. 1. âyetinde kıyamet sürecinde göğün yarılmasından bahsedildiği için bu adı almıştır.

85-Buruc: Burçlar anlamındadır. İsmini 1. âyetinde yer alan buruc kelimesinden almıştır.

86-Târık: Vuruş, kapıyı çalış anlamındadır. İsmini 1. âyetinde yer alan tarık kelimesinden almıştır.

87-A'lâ: En yüce anlamındadır. Allah'ın yüce adıyla başladığından bu adı almıştır.

88-Ğaşiye: Kuşatan demektir. Her şeyi örtüp kuşatacak olan kıyamet haberiyle başladığından bu adı almıştır.

89-Fecir: Tan vakti anlamındadır. Tan yerinin ağarmasına yemin edilerek başladığından bu adı almıştır.

90-Beled: Şehir, belde demektir. Mekke kentine yemin ile başladığından bu adı almıştır.

91-Şems: Güneş sûresi, 1. âyeti güneşe yemin ile başladığından bu adı almıştır.

92-Leyl: Gece sûresi, 1. âyeti geceye yemin ile başladığından bu adı almıştır.

93-Duhâ: Kuşluk vakti anlamındadır. Kuşluk vaktine yemin ile başladığı için bu adı almıştır.

94-İnşirah: Ferahlık demektir. Hz. Peygamberin göğsünün ferahlatılıp sevinç, huzur ve güvene kavuşturulması ifade edildiğinden bu adı almıştır.

95-Tîn: İncir sûresi, İncir ve zeytine yemin ile başladığından bu adı almıştır.

96-Alâk: Asılıp tutunan anlamındadır. 2. âyetinde insanın alâktan yaratıldığı ifade edildiğinden bu adı almıştır.

97-Kadir: Kudret anlamında olup Kadir gecesinden bahsedildiğinden bu adı almıştır.

98-Beyyine: Kanıt anlamında olup ismini 1. âyetinde yer alan beyyine kelimesinden almıştır.

99-Zilzâl: Deprem anlamına gelir. Yerin sarsılması tasvir edildiğinden bu adı almıştır.

100-Adiyât: Nefes nefese koşan atlar demektir. İsmini 1. âyetinde yer alan adiyat kelimesinden almıştır.

101-Kâria: Şiddetli ses anlamındadır. İsmini 1. âyetinde yer alan karia kelimesinden almıştır.

102-Tekâsür: Çokluk yarışı demektir. İnsanların mal ve evlatlarda çoğalma yarışlarının kendilerini felakete sürüklemesinden bahsedildiğinden bu adı almıştır.

103-Asr: Zaman sûresi, zamana yemin ile başladığından bu adı almıştır.

104-Hümeze: Dedikodu ve çekiştirme anlamındadır. Dedikoduculuk ve arkadan çekiştirme kınandığı için bu adı almıştır.

105-Fil: Fil sûresi, Fil olayından bahsedildiğinden bu adı almıştır.

106-Kureyş: Kureyş toplumunun seyahat geleneğinden bahsedildiğinden bu adı almıştır.

107-Maun: Yardımlaşma sûresi, yardımlaşmaya engel olan kişilerin vasıfları anlatıldığından bu adı almıştır.

108-Kevser: Bolca güzellik sûresi, ismini 1. âyetinde yer alan kevser kelimesinden almıştır.

109-Kâfirûn: İnkârcılar demektir. Kâfirlere hitap ile başladığından bu adı almıştır.

110-Nasr: Yardım anlamındadır. Allah'ın yardımı anlatıldığından bu adı almıştır.

111-Mesed: Bükülmüş ip demektir. İsmini son âyetinde yer alan mesed kelimesinden almıştır.

112-İhlâs: Dini halis yapmak ve her türlü şirkten temizlemek ifade edildiğinden bu adı almıştır.

113-Felâk: Açılma, yarılma anlamındadır. İsmini 1. âyetinde yer alan felak kelimesinden almıştır.

114-Nâs: İnsanlar sûresi, ismini âyetlerinde yer alan nâs kelimesinden almıştır.

KUR'ÂN İLİMLERİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST –I- SORULARI

1- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'ın tanımı arasında yer alır?

A) Allah'ın beşerle doğrudan konuşmaması, O'nun bildirmek istediği bilgiyi insanın kalbine ilham etmesidir.

B) Yüce Allah tarafından Hz. Muhammed'e arapça olarak indirilmiş, bize kadar tevatür yoluyla nakledilmiş, mushaflarda yazılı, Fatiha Sûresi ile başlayıp Nâs Sûresi ile sona eren kelâmıdır.

C) Ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yapraklarının bütününe denir.

D) Söz ve fiillerin amaçlarını kavrayacak şekilde keskin ve derin kavrayış, iyi ve tam anlamak, bir şeyi derinlemesine bilmek demektir.

2- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'ın isimlerinden Mev'iza'nın anlamıdır?

A) Kur'ân'ın çok anılması

B) Kur'ân'ın Rehber oluşu

C) Kur'ân'ın hak ile batılı ayırması

D) Kur'ân'ın nasihat ve öğüt vermesi

3- *"Yaklaşık yüz âyetten oluşan sûrelere ...... denir."* **Yandaki boşluğa aşağıdaki kavramlardan hangisi getirilmelidir?**

A) Mufassal

B) Mesâni

C) Miun

D) Zammı sûre

4- Âyetleri yüzden aşağı olan <u>sûrelere</u> ne denir?

A) Hizb
B) Mufassal
C) Aşr
D) Mesânî

5- *"Sûre"* kelimesiyle başlayan sûre hangisidir?

A) Nur
B) Mücadele
C) Bakara
D) Nisâ

6- Kur'ân'daki secde âyeti sayısı kaçtır?

A) 16 B) 20
C) 14 D) 50

7- Besmelenin <u>iki defa</u> zikredildiği sûre hangisidir?

A) Tevbe B) Hûd
C) Yûnus D) Neml

8- Aşağıdakilerden hangisi besmele ile <u>başlamayan</u> sûredir?

A) Berae B) Bakara
C) Duhâ D) Kehf

9- Bir görüşe göre kendisinde <u>iki tane secde âyeti</u> bulunan sûre hangisidir?

A) Mülk B) Haşr
C) Hacc D) Fatiha

10- Peygamberimizin "Zehrevan" diye adlandırdığı sûreler hangi şıkta <u>doğru</u> olarak verilmiştir?

A) En'am-Nûr
B) Bakara-Fatiha
C) Âl-i İmrân-Nisâ
D) Bakara-Âl-i İmrân

11- Tilâvet secdesi ile <u>biten</u> sûreler hangileridir?

A) A'raf-Mülk-Cum'a
B) A'raf-Necm-Alâk
C) Nisâ-Kehf-Yâsîn
D) Nebe-Nâziat-Fecr

12- Aşağıdakilerden hangisi Fatiha sûresinin isimlerinden biri <u>değildir?</u>

A) El-Hamd
B) Seb'u'l- Mesânî
C) Ümmü'l -Kur'ân
D) Fatihatu'l-Kur'ân

13- Kur'ân'ın <u>en uzun</u> sûresi ile <u>en kısa</u> sûresi hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

A) Nisâ-Kevser
B) Bakara-Kevser
C) Mücadele-Nûr
D) Yâsîn-Hucurat

14- Aşağıdakilerden hangisi âyetin <u>tanımıdır?</u>

A) İki hizbden oluşan kısım
B) Kur'ân'ın bölümleri
C) Kur'ân'ın en küçük parçaları
D) Kur'ân'ın her sayfası

15- Aşağıdakilerden hangisi sûrenin tanımıdır?

A) Kur'ân'ın âyetler grubunu içeren bölümleri

B) Kur'ân'ın en küçük parçaları

C) Kur'ân'ın her 5 sayfası

D) Kur'ân'ın her 20 sayfası

16- Mekkî ve Medenî sûrelerin âyet sayısı hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

A) 88–95

B) 86–28

C) 100–150

D) 87–29

17- Aşağıdakilerden hangisi Mekkî Sûrelerin konuları arasında yer alır?

A) Tevhid ve Ahlâk

B) Ukubat ve Cihad

C) Ehli Kitap ve Toplum

D) Hukuk ve muamelat

18- Aşağıdakilerden hangisi Medenî sûrelerin özelliklerinden değildir?

A) Hadler ve feraizden bahseder

B) Cihada izin verir

C) Ehli Kitaptan bahseder

D) Bakara sûresinin dışında geçmiş peygamberlerden bahseder

19- Kur'ân'ın en uzun âyetiyle en kısa âyeti hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

A) Bakara 282-Fecr sûresi 1

B) Bakara 286-Kevser 2

C) Şura 186-Hac 20

D) Kehf 19-Âl-i İmrân 154

20- Kur'ân-ı Kerîm'in toplanması hangi Halife döneminde olmuştur?

A) Hz. Ali

B) Hz. Osman

C) Hz. Ebûbekir

D) Hz. Ömer

21- Kur'ân'ın en uzun (Tıval) sûreleri hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

A) Yâsîn, Hucurat, Saff, Nebe, Mülk, Muhammed, İnsan

B) Enfâl, Yûsuf, Nûr, Hadîd, Hac, Mücadele,

C) Vâkıa, Cum'a, Zuhruf, Fecr, Nâziat,

D) Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'am, A'raf, Yûnus ve Kehf

22- *"Esbâb-ı Nüzûl"* ne demektir?

A) Birbirine benzeyen, kendisinde karışıklık bulunan ve birden fazla yoruma elverişli olan âyetlerdir.

B) Âyetlerin inmesine sebep olan olay veya duruma denir

C) Dinî bir hükmün zaman bakımından sonra gelen, yine dini bir delil ile kaldırılmasıdır.

D) Bir tek anlamı bulunan, Sağlam kılınan, Hükmü Sâbit olan ve tek bir yoruma elverişli olan âyetlerdir.

23- Nâsih'in anlamı nedir?

A) Kendinden önceki hükmü kaldıran delile denir.

B) Hükmü kaldırılan delile denir.

C) Zamanın ve şartların değişmesi ile anlam değişikliği olmayan âyetlere denir

D) Bir araya getirmek, toplamak ve okumak anlamına gelir.

24- Kur'ân-ı Kerîm ilk devirlerde aşağıdakilerden hangisi üzerine yazılmamıştır?

A) Taş levhalar

B) Hurma dalları

C) Kürek kemikleri

D) Kuşe kâğıdı

25- Muhkem âyetlerin tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Anlamı tevil kabul etmez derecede açık olan ve tek bir yoruma elverişli olan âyetlerdir.

B) Anlamı kapalı olan ve birden fazla yoruma elverişli olan âyetlerdir.

C) Başka dillere çevrilemeyen âyetlerdir.

D) Ahiret inancından ve doğru amellerin ne olması gerektiğinden bahseden âyetlerdir.

26- Müteşabih âyetlerin tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Başka dillere çevrilen âyetlerdir.

B) Anlamı kapalı olan ve birden fazla yoruma elverişli olan âyetlerdir.

C) Anlamı tevil kabul etmez derecede açık olan ve tek bir yoruma elverişli olan âyetlerdir.

D) Dinî bir hükmü zaman bakımından sonra gelen, yine dini bir hükümle kaldıran âyetlerdir.

27- Kur'ân-ı Kerîm'in toplanması faaliyetinde komisyon başkanı olarak görevlendirilen sahabî kimdir?

A) Abdullah b. Abbas

B) Zeyd b. Hârise

C) Abdullah b. Zübeyr

D) Zeyd b. Sâbit

28-Aşağıdaki tefsirlerden hangisi Rivayet Tefsirleri arasındadır?

A) el-Ferra: Ma'ani'l-Kur'ân

B) İmam-ı Şafiî: Ahkâmu'l-Kur'ân

C) Taberî: Camiu'l- Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'ân

D) Zemahşerî: Keşşâf

29- Aşağıdaki tefsirlerden hangisi Kelâmî tefsirler arasındadır?

A) Fahreddin er-Razî: Mefatihu'l-Ğayb

B) Ebû Ali et-Tabresî: Mecmeu'l-Beyan li Ulûmi'l-Kur'ân

C) İsmail Hakkı Bursevî: Ruhu'l-Beyân

D) Seyyîd Kutub: Fızılâli'l-Kur'ân

30- Kıraat kelimesinin lügat anlamı hangisidir?

A) Bir şeyi süslemek, güzel ve hoşça yapmak.

B) Talebenin hocasına, kırattan takip ettiği rivayet ve tariki okumasıdır.

C) Kur'ân'ı tecvid kurallarına uymak suretiyle en hızlı bir şekilde okumaktır.

D) Bir araya getirmek, toplamak ve okumak anlamına gelir.

31- Aşağıdakilerden hangisi Cüz'ün tanımıdır?

A) Kur'ân'ın her 5 sayfasına denir

B) 10 âyetten oluşan ve konu bütünlüğü olan parçaların ezbere okunmasına denir

C) Kur'ân'ın her 20 sayfasına denir.

D) Hizbin bölümlerine denir.

32- Her âyetinde *"Allah"* lâfzı olan sûre aşağıdakilerden hangisidir?

A) Neml

B) Kehf

C) Hacc

D) Mücadele

33- *"Ahmed"* ismi kendisinde zikredilen sûre ve âyet hangisidir?

A) Saff, 6

B) Muhammed, 1

C) Abese, 2

D) Nûr, 30

34- *"Kıraat-ı Aşere"* kavramının anlamı nedir?

A) Her bir harfin hakkını vererek telâffuz etmek

B) Tecvid kurallarına uymak sûretiyle en hızlı bir şekilde okumak

C) Kırâat ilminden 10 tanesini okuyup, ilmini ve pratiğini yapmak.

D) Kur'ân'dan 10 sûre ezberlemek

35- Aşağıdakilerden hangisi kıraat imamlarından biri değildir?

A) Muhammed b. Yûsuf

B) Abdullah b. Kesîr el- Mekkî ed-Dârî

C) Âsım b. Behdele Ebûbekir el-Esedî

D) Ali b. Hamza Ebu'l-Hasan el-Kisâî

36- *"Talebenin hocasına, kırattan takip ettiği rivayet ve tariki okumasıdır."* Yandaki tanım aşağıdaki kıraat kavramlarından hangisine aittir?

A) Tertil
B) Hadr
C) Arz
D) Tedvir

37- *"Siyak-Sibak"* ne demektir?

A) Acze düşmek, aciz bırakmak

B) Kur'ân'ın âyetlerinin kronolojik sıralanması

C) Kur'ân'daki yabancı kelimelerin açıklanması

D) Kur'ân âyetleri arasındaki anlam ilişkisinin ve bütünlüğünün olması

38- *"İ'cazu'l-Kur'ân"* tabirinin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kur'ân'ın hükümleri

B) Kur'ân'ın benzerinin yapılaması

C) Kur'ân'da ihtilâf olmaması

D) Kur'ân'ın toplanması

39- İcaz'ın sözlük anlamı nedir?

A) Bir sözü aydınlatmak

B) Kur'ân âyetleri arasında ilişki kurmak

C) Kur'ân'da yer alan kapalı bir hususu açıklığa kavuşturmak

D) Bir düşünceyi çok az bir sözcükle özlü bir şekilde anlatmadır.

40- Sözlük anlamı *"Mesel, destan ve kıssa"* olan Kur'ân ilmi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Münasebetu'l-Kur'ân

B) Emsâlu'l-Kur'ân

C) Garibu'l-Kur'ân

D) Mubhemetu'l-Kur'ân

41. Kur'ân ve Sünnetin hükümlerine aykırı olarak yapılan tefsirlere ne denir?

A) İlhadî tefsir

B) Orijinal Tefsir

C) Şaz Tefsir

D) Haricî Tefsir

42- Mü'min Sûresi'nin diğer adı nedir?

A) Tevbe B) Berae

C) Ğafir D) Fussilet

43- Bedir Ğazvesini anlatan sûre hangisidir?

A) Âl-i İmrân B) Ahzâb

C) Enfâl D) Tevbe

44- Uhûd Ğazvesini anlatan sûre hangisidir?

A) Âl-i İmrân B) Ahzâb

C) Enfâl D) Tevbe

45- Hendek Ğazvesini anlatan sûre hangisidir?

A) Âl-i İmrân B) Ahzâb

C) Enfâl D) Tevbe

46- Tebük Ğazvesinden bahseden sûre hangisidir?

A) Âl-i İmrân B) Ahzâb

C) Enfâl D) Tevbe

47- Kur'ân-ı Kerîm'de en çok ismi geçen Peygamber hangisidir?

A) İsa (a.s.)

B) İbrahim (a.s.)

C) Musa (a.s.)

D) Muhammed (a.s.)

48- Aşağıdaki sûrelerden hangisi Tilâvet secdesi ile bitmez?

A) Araf sûresi B) Necm sûresi

C) Alâk sûresi D) Hac sûresi

49- Mekke'de müşriklere karşı Kur'â'n'ı açıktan ilk okuyan sahabe kimdir?

A) Muaz b. Cebel

B) Abdullah b. Mes'ûd

C) Mus'ab b. Umeyr

D) Ömer b. Hattâb

50- Rasûlüllah'ın Kur'ân'ın zirvesi dediği âyet hangisidir?

A) Fatiha 1–7
B) Asr 1–3
C) Amenerrasülü
D) Âyet-i Kürsî

51- Kur'ân-ı Kerîm'de de geçen, Mugayyebât-ı hamse ne demektir?

A) Allah'ın beş nimeti
B) Beş bilinmeyen şey
C) İlâhî beş emir
D) Ğayba inanmak

52- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân ilimleri arasında yer almaz?

A) Esbâbu'n-nüzûl
B) Kur'ân'ın Müteşabihleri
C) Cerh ve Ta'dîl
D) Hurûf-u Mukatta

53- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân ilimleri arasında yer almaz?

A) Esbâbu'n-nüzûl
B) Sebeb-i Vürûd
C) Hurûf-u Mukatta
D) Garîbu'l-Kur'ân

54- Aşağıdaki kelimelerden hangisi *"Lâfızları aynı, anlamları farklı olan kelimelerdir"* tanımını ifade eder?

A) Vücuh B) Müteşabih
C) Nezâir D) Müteradif

55- Kur'ân-ı Kerîm'de geçen *"yevmüd-din"* kelimesi ne ifade etmektedir?

A) Ahiret günü
B) Dosdoğru din
C) İbrahim dini
D) Dini ortaya koyan

56- Kur'ân-ı Kerîm'de hayvan isimlerini alan sûreler vardır. Bu sûrelerden Hangisinin Türkçe karşılıklarında yanlışlık yoktur?

A) Ankebût (Örümcek) - Bakara (İnek) – Fil – Neml (Karınca)
B) Ankebût (Örümcek) - Bakara (İnek) – Fil – Neml (Kelebek)
C) Ankebût (Arı) - Bakara (İnek) – Fil – Neml (Sinek)
D) Ankebût (Örümcek) - Bakara (Arı) – Fil – Neml (Sinek)

57- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân-ı Kerîm'e verilen isimlerden biri değildir?

A) Furkân B) Mesânî
C) Müstedrek D) Zikir

58- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân ilimlerinden değildir?

A) İnsicâmü'l-Kur'ân
B) Üslûbü'l-Kur'ân
C) Emsâlü'l -Kur'ân
D) İrşâdü'l-Kur'ân

59- Manası kolaylıkla anlaşılan ve harici bir tevile ihtiyaç duymayan âyetlere ne denir?

A) Müteşabih B) Mekkî
C) Muhkem D) Medenî

60- Hz. Peygamberimizin vefatından kısa bir süre önce, Cebrâil'in ve sahabelerin huzurunda Kur'ân-ı Kerîm'i baştan sona iki defa okumasına ne denir?

A) Arz
B) Arz-ı Sani
C) Mukabele
D) Arza-i Ahira

KUR'ÂN İLİMLERİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST -I- SORULARININ CEVAPLARI

1-B	2-D	3-C	4-D	5-A
6-C	7-D	8-A	9-C	10-D
11-B	12-A	13-B	14-C	15-A
16-B	17-A	18-D	19-A	20-C
21-D	22-B	23-A	24-D	25-A
26-B	27-D	28-C	29-B	30-D
31-C	32-D	33-A	34-C	35-A
36-C	37-D	38-B	39-D	40-B
41-A	42-C	43-C	44-A	45-B
46-D	47-C	48-D	49-B	50-D
51-B	52-C	53-B	54-A	55-A
56-A	57-C	58-D	59-C	60-D

KUR'ÂN İLİMLERİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST -II- SORULARI

1- Rasûlüllah'ın *"Kur'ân'ın kalbidir"* buyurduğu sûre hangisidir?

A) Fatiha B) Asr
C) Mülk D) Yâsîn

2- Hangisinde Peygamberimizin *"Muhammed"* ismi geçmez?

A) Bakara B) Âl-i İmrân
C) Muhammed D) Fetih

3- Kur'ân-ı Kerîm'in, Fatiha sûresi ile başlayıp Nâs sûresi ile bittiği şekliyle iki kapak arasında toplanmış haline ne denir?

A) Kitap B) Vahy
C) Mushaf D) İnzal

4- En çok kabul gören ağırlıklı görüşe göre ve sûrelerdeki numaralandırılmış âyet sayısı itibariyle Kur'ân'daki âyet sayısı kaç tanedir?

A) 6666 B) 6616
C) 6316 D) 6236

5- Kur'ân-ı Kerîm'in yedi harf üzerine inmesine ne denir?

A) Hurûf-i aslî
B) Hurûfu Seb'a
C) Nüzûlü Seb'a
D) Tarikî Seb'a

6- Aşağıdakilerden hangisi Nebilerin ismi ile isimlenen sürelerden biri değildir?

A) Yûnus B) Hûd
C) Nûh D) Neml

7- **Kur'ân'da zikredilen en büyük rakam kaçtır?**

A) 10 bin B) 50 bin
C) 100 bin D) 700 bin

8- **Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen en küçük rakam kaçtır?**

A) 10 B) 1/10
C) 1/100 D) 1/1000

9- **İki Peygamberin adı ile biten sûre hangisidir?**

A) Rahmân B) Mâun
C) A'lâ D) İbrâhîm

10- **İsmi içerisinde geçmeyen sûre hangisidir?**

A) Fatiha B) Ğâfir
C) Muhammed D) Tevbe

11- **Cum'a günü okunması müstehap olan sûre hangisidir?**

A) Yâsîn B) Mülk
C) Kehf D) Cum'a

12- **Mi'rac hâdisesini anlatan sûre hangisidir?**

A) Şuara B) Necm
C) İnşikâk D) Mutaffifîn

13- **Zülkarneyn'den bahseden sûre hangisidir?**

A) Târık B) Fecr
C) Kehf D) Duhâ

14- **Tâlut-Câlut kıssasını anlatan sûre hangisidir?**

A) Bakara B) Enbiyâ
C) Furkân D) Abese

15- **Musa (a.s) ile Hızır (a.s) kıssasını anlatan sûre hangisidir?**

A) Kasas B) Kehf
C) Nûr D) Hûd

16- **Kur'ân'ın her beş sayfasına ne isim verilir?**

A) Hamis B) Hizb
C) Sûre D) Cüz

17- ***"Allah'ın eli" (yedu'llâh)* ifadesi Mâtürîdî ve Eş'ârî âlimlere göre hangi anlama gelir?**

A) Allah'ın mükâfatı
B) Allah'ın cömertliği
C) Allah'ın ikramı
D) Allah'ın kudreti

18- ***"Demir"* anlamına gelen sûrenin ismi nedir?**

A) Beyine B) Mâide
C) Hadîd D) Tîn

19- **Kur'ân-ı Kerîm'in vahyi kaç yılda tamamlandı?**

A) 22 B) 23
C) 24 D) 25

20- **Kur'ân'dan önce indirilen kutsal kitapların indirilme sırası aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?**

A) Tevrat- İncil- Zebûr
B) Zebûr-Tevrat-İncil
C) İncil-Tevrat Zebûr
D) Tevrat-Zebûr-İncil

21. Rasûlüllah'ın Kur'ân'ın üçte birine denk buyurduğu sûre hangisidir?

A) İhlâs sûresi B) Fatiha
C) Yâsîn D) Mülk

22- Okuyanı şirkten berî kılan ve yatarken son olarak okunması müstehap olan sûre hangisidir?

A) Âyet-i Kürsî B) Kâfirûn
C) İhlâs D) Yâsîn

23- Âyetlerin açıklanmasında başka âyetleri, Hz. Peygamber ve ilk nesil Müslümanlarının açıklamalarını aktarmak sûretiyle yapılan tefsire ne ad verilir?

A) Tefsir bi'd-diraye
B) Tefsir bi'r-rivaye
C) Tefsir bi'l-işare
D) Tefsir bi'r-rey

24- *"Sebu't-Tıval"* olarak isimlendirilen sûreler aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bakara- A'raf -Nisâ -Âl-i İmrân- En'am- Mâide- Enfâl
B) Bakara- A'raf- Kehf -Âl-i İmrân- En'am- Mâide- Enfâl
C) Bakara -Nisâ -Meryem -A'raf -En'am –Mâide- Enfâl
D) Bakara -Nisâ -Âl-i İmrân- İsrâ -Mâide -Enfâl- A'raf

25- Âyetleri tasavvufî esaslara göre yorumlayan tefsirlere ne ad verilir?

A) İşârî tefsir B) Konulu Tefsir
C) İrşadî tefsir D) Rivayet tefsiri

26- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'ın tarifi içinde bulunmaz?

A) Hz. Muhammed (sav.)'e nâzil olan,
B) Mushaflarda yazılı bulunan,
C) Sahabe yoluyla naklolunan,
D) Okunması ibadet olan,

27- Kur'ân-ı Kerîm'de geçen "yevmüd-tegâbûn" kelimesi ne ifade etmektedir?

A) Aldanma günü
B) Münakaşa günü
C) Hesap günü
D) Rezil olma günü

28- "Müşkilü'l-Kur'ân" ifâdesinin tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kur'ân'ın anlamı kapalı olan âyetleri
B) Kur'ân'ın aralarında tenâkuz ve ihtilâf olduğu zannedilen âyetleri
C) Kur'ân'ın sahîh hadislerle çelişkili olduğu zannedilen âyetleri
D) Kur'ân'ın anlaşılması zor olan âyetleri

29- Kur'âna göre en büyük cihat nedir?

A) Nefisle yapılan
B) Kur'ân'la yapılan
C) Kılıçla yapılan
D) Malla yapılan

30- Âyetlerin tevkifîliği denince ne anlaşılır?

A) Kronolojik bilgiye göre sıralama
B) Aklî Bilgiye göre sıralama
C) İstişarî bilgiye göre sıralama
D) Nebevî bilgiye göre sıralama.

31- "*'Mekke Vahiy Dönemi'* ahkâmla ilgili âyetlerin daha az nazil olduğu bir dönemdir."

Aşağıdakilerden hangisi bu dönemde nazil olan ahkâm konuları arasında yer almaz?

A) Namaz
B) Faizin yasaklanması
C) Sadaka
D) Cihad

32- Kur'ân'ın herhangi bir dile tercümesinin, Kur'ân olarak kabul edilmemesinin en temel sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tercümenin hiçbir zaman aslın yerine geçemeyecek olması
B) Kur'ân'daki ifadelerin bazen çok açık ve kesin, bazen de kapalı ve genel olması
C) Kur'ân'ın İslâm dininin en temel kaynağı olması
D) Kur'ân'ın kıssaları da içeriyor olması
E) Arapça'nın diğer dillere aktarılamayacak kadar zor bir dil olması

33- Aşağıdakilerden hangisi *'ulû'l-emr'* kavramının doğru kullanımını ifade eder?

A) Allah'ın sevgili kullarını
B) Alanında yetkin uzman kişileri
C) Peygamberin vekili olanları
D) Hidayete erdirilen kişileri

34- Hz. İsa (a.s.) 'ın Kur'ân'daki diğer adı nedir?

A) İsrail B) Mesih
C) Âl-i İmrân D) Rûh

35- Annesi Hanne, babası İmrân olan örnek kadın kimdir?

A) Asiye B) Hacer
C) Meryem D) Hatice

36- Kur'ân'ın çoğaltılmasına hangi yılda başlanmıştır?

A) Hicretin 25.yılında
B) Hicretin 13. yılında
C) Hicretin 18.yılında
D) Hicretin 20.yılında

37- Aşağıdakilerden hangisi tefsir türleri arasında yer almaz?

A) Rivayet tefsiri
B) Ahlâkî tefsir
C) Bilimsel tefsir
D) Ahkâm tefsiri

38- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'ın tefsiriyle Alâkalı değildir?

A) Kur'ân'ın üslûbu
B) Kur'ân'da benzetme
C) Sebeb-i Vürûd
D) Muhkem-müteşabih

39- Sûrelerle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Sûreler, Kur'ân'ın bölümleridir
B) Sûre kelimesi mevki,rütbe anlamına gelmektedir.
C) Sûrelerin isimleri vahiy ile belirlenmiştir
D) Kur'ân'da 114 sûre vardır

40-Aşağıdakilerden hangisi bir Türk müfessiri değildir?

A) Ebu's-Suûd
B) Mehmed Vehbî
C) Elmalılı Muhammed Hamdî
D) İzzet Derveze

41- *"Bir sözü birazcık eksiklikle başka bir dile aktarmaktır"* **cümlesi aşağıdakilerden hangisini ifade etmektedir?**

A) Tevil
B) Tefsir
C) Meal
D) Tenzil

42- *"Allah'ın şu âyetten murâdı şudur" diye, İlâhî irâdeyi kat'î olarak tâyin etmektir. Bu ise ancak, Hz. Peygamber'in beyanına ve tenzîli bizzat müşâhede eden sahâbenin nakline bağlıdır."*

Yukarıda yapılan açıklama hangi kavramı tanımlamaktadır?

A) Tevil
B) Tefsir
C) Meal
D) Tercüme

43-Günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırlattığı tefsirin adı nedir?

A) Tefsiru Kur'âni'l-Azîm
B) Kur'ân Yolu
C) Te'vilatü'l-Kur'ân
D) Hak Dini Kur'ân Dili

44- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'ın tercümeleri için söylenemez?

A) Mütercimin yorumları karışabilir.
B) Mütercimin anladığını anlatmasıdır
C) Kur'ân'ın lâfız ve mana bakımından aynısı değildir.
D) Kur'ân'ın icaz yönlerini tümüyle yansıtır.

45-Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'ın indirilişinin ana gayeleri arasında yer almaz?

A) Mezarlıklarda okunmak
B) İnsanlara inanç ibadet ve ahlak konularının temel esaslarını öğretmek
C) Müslümanların O'nu okuyup yaşamaları
D) İnsanları dünya ve ahiret saadetine kavuşturmak

46-Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân'ın özelliklerinden değildir?

A) Manen ve lâfzen mucize oluşu
B) Son Hak Kitap oluşu
C) Okunmasıyla ibadet edilmesi
D) Toptan indirilmiş olması

47- Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de yazılan Kur'ân tefsirlerinden değildir?

A) Mevdudi-Tefhimü'l-Kur'ân
B) Elmalılı Muhammed Hamdi yazır- Hak Dini Kur'ân Dili
C) Süleyman Ateş- Çağdaş Kur'ân Tefsiri
D) H. Basri Çantay-Kur'ân-ı Hâkim ve Meal-i Kerîm

48- Aşağıdakilerden hangisi rivayet tefsirinin kaynakları arasında yer almaz?

A) İctihat

B) Hadis

C) Sahabe kavli

D) Kur'ân-ı Kerîm

49- *"Kadr sûresi,"* hangi sûrelerdendir?

A) Evsât-ı mufassal

B) Tıvâl-ı mufassal

C) Kısâr-ı mufassal

D) Hiçbiri

50- Aşağıdaki konulardan hangisi Kur'ân-ı Kerîm'in muhtevasından (konularından) değildir?

A) Tevhid

B) Kıyametin zamanı

C) Ukûbât

D) Muâmelât

51- Peygamberimizin (as) Özellikle *"Emrolunduğun gibi dost doğru ol"* âyetinden dolayı kendisini ihtiyarlattığını söylediği sûre hangisidir?

A) Alâk sûresi

B) Hûd sûresi

C) Mâide sûresi

D) A'raf sûresi

52- *"Ey inananlar! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz!"* âyetinde vurgulanan temel ilke aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sözünde durmak

B) Merhamet

C) Zamanı iyi değerlendirmek

D) Hakkı gözetmek

53- Eski dönemlerde Arap câhiliyyesinde, İslâm öncesi Türklerde ve günümüzde değişik ülkelerde hâlâ bazı hayvanlar putlaştırılıp bunlara tapılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm, putlaştırılarak tapılan bu hayvanlardan hangisini hangi dönemlerde ve hangi kavimle ilgili olarak örnek verir?

A) Sığır (ve buzağı) ; Mûsa (a.s.) döneminde; İsrâiloğulları

B) Deve; Sâlih (a.s.) döneminde; Semûd kavmi

C) Fil; Peygamberimizin doğumundan az önce; Ebrehe'nin kavmi

D) Balık; Yûnus (a.s.) döneminde; Yûnus kavmi

54- Kur'ân'ın bir bütün olarak indirildiği dünya semasındaki yere ne isim verilir?

A) Beyti Ma'mur

B) Beytullah

C) Beytü'l- ızze

D) Beytü'l-Makdis

55- *"Benim .... her şeyi içine alıp kuşatmıştır."* mealindeki A'raf sûresi 156. âyette geçen bu ifadede, boş bırakılan kelime hangisidir?

A) Azâbım

B) Affım

C) Rahmetim

D) Rızkım

56- "*Mugayyabat-ı Hamse*" hangi sûrenin son âyetinde açıklanmıştır?

A) Lokmân B) Teğabûn
C) Kehf D) Tahmin

57- *Ey akıl sahipleri sizin için kısasta hayat vardır* ayeti hangi surede geçmektedir?

A) Mâide B) Tevbe
C) Bakara D) İsrâ

58) *Bir cana karşılık olmaksızın yahut yeryüzünde bozgunculuk için bir cana kıyan kimse, tüm insanlığın canına kıymış gibidir* ayeti hangi surede geçmektedir?

A) Bakara B) Mâide
C) Enfâl D) Ahzab

59) *Rabbine kavuşmayı uman kimse yararlı iş işlesin ve Rabbine kullukta hiç ortak koşmasın* ayeti hangi surenin son ayetidir?

A) Nahl B)İsrâ
C)Kehf D)Tâhâ

60. Hadislerde *Kur'ân ayetlerinin efendisi* olarak nitelenen Kürsî ayeti hangi surede geçmektedir?

A)Bakara
B)Tahâ
C)İsrâ
D)Meâric

KUR'ÂN İLİMLERİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST -II- SORULARININ CEVAPLARI

1-D	2-A	3-C	4-D	5-B
6-D	7-C	8-B	9-C	10-A
11-C	12-B	13-C	14-A	15-B
16-B	17-D	18-C	19-B	20-D
21-A	22-B	23-B	24-A	25-A
26-C	27-A	28-B	29-B	30-D
31-D	32-A	33-B	34-B	35-C
36-A	37-B	38-C	39-C	40-D
41-C	42-B	43-B	44-D	45-A
46-D	47-A	48-A	49-A	50-B
51-B	52-A	53-A	54-C	55-C
56-A	57-C	58-B	59-D	60-A

3. ÜNİTE

TECVİD

(Ortak Konu. Diyanet İşleri Başkanlığının yapmış olduğu bütün sınav çeşitlerinde bu konulardan soru çıkmaktadır. Özellikle müezzinlik sınavı sorularında Tecvitle ilgili daha çok soru çıkmaktadır.)

Kur'an-ı Kerim Müslümanların kutsal kitabıdır. Müslümanların genel olarak kitaplarına karşı dört temel görevi vardır.

1- Kur'an-ı Kerim'i güzel ve doğru okumak. Bunun için harfleri, mahreçleri, tecvîd kaidelerini ve tashîh-i hurûf özelliklerini bilmek ve öğrenmek gerekir. Bunun en güzel yolu ise iyi Kur'an okuyan birinden yardım almaktır.

2- Lafızlarını okumayı öğrendiğimiz kitabımızın bize ne dediğini ve bizden ne istediğini anlamak. Bunun içinde meal ve tefsir kitaplarından faydalanılabilir.

3- Okumasını öğrendiğimiz, ve inandığımız kitabımızın emirlerini yerine getirmek suretiyle yaşamaktır.

4- Okuduğumuz, anladığımız, yaşadığımız kitabımızın başkaları tarafından da okunması. Anlaşılması ve yaşanılması için tebliğ yani anlatım faaliyetlerini yerine getirmek.

Kur'an-ı Kerîm'i okumak ibadettir. Bu okuyuş, bir takım özellikleri olan bir okuyuştur. İbadetlerimizi nasıl Efendimiz'den öğrenmişsek, Kur'an okumayı da ondan öğrenmeliyiz. Efendimiz Kur'an-ı Kerîm'i "tertîl" üzere ağır ağır, düşünerek okuyordu. Kolayına geleni okuyun emri gereğince kolaylaştırarak okuyor ve okutuyordu. Tecvîd, Kur'an okuma esasları olarak daha güzel okumamızı sağlayan kurallar bütünüdür.

Tecvîd, sıfatları yönünden harflerin hakkını ve müstehakkını vermektir." Tanımda geçen "hakkını" kelimesinden maksat harfleri cehr, hems, şiddet, rihvet gibi sıfat-ı lâzımelerine uygun okumak, "müstehak" kelimesinden maksat ise harfleri lîn, kalkale vb. sıfat-ı ârızelerine uygun, güzel bir şekilde ne eksik ne fazla okumak demektir. Tecvîd ilminin konusu, Kur'an harfleridir. Tecvîd ilminin gâyesi, Kur'an kelimelerini Hz. Peygamber'den (sav.) alındığı şekliyle muhâfaza etmek ve Kur'an tilâvetinde hatâ yapılmasını önlemektir. Tecvîd, ilmini öğrenmek farz-ı kifâye, uygulamak Kur'an okuyan kişilere farz-ı ayndır.

BESMELE:

Neml sûresinin 30. âyetinde geçmesi nedeniyle besmelenin Kur'an'ın bir âyeti olduğunda bir ihtilâf yokur. Fatiha ile diğer sûrelerin başındaki besmelelerin bir âyet olup olmadığı ise ihtilâflıdır.

√ Hanefîlere göre sûrelerin başında bulunan besmeleler bulunduğu süreden ayrı olarak başlı başına birer âyettir.

√ İmam Şafiî'ye göre besmele Fatiha'nın başından bir âyettir. Ayrıca diğer sûrelerin başında bulunan besmelelerin de o süreden bir âyet olduğu şeklinde İmam Şafiî'den rivayet vardır.

√ İmam Mâlik'e göre sûre başlarındaki besmeleler Kur'an'dan değildir. Bunlar sûreleri birbirinden ayırmak ve teberrük için yazılmışlardır.

Kıraat İmamları sûre başlarında bulunan besmelenin okunması hususunda ittifak etmişlerdir. Bundan dolayı kıraatine sûre başından başlayan bir kimse besmeleyle başlamalıdır. Berae (Tevbe) sûresinin başında besmele bulunmadığından dolayı, yalnız bu sûrenin başından kıraatine başlayan kimse besmele çekmez. Tevbe sûresinin başında besmele olmamasının nedeni: Besmelenin güven ve rahmet içermesi bu sûre ise savaşı emretmesi nedeniyledir.(*)

Kıraatine sûre ortasından başlayan kimse besmele çekip çekmemekte muhayyerdir. Hüküm itibariyle böyle olsa da sûre ortasından kıraate başlandığında da her hayrın başı olan besmeleyi çekmek daha uygundur.

Neml suresinin 30. ayeti de Besmele ayetidir. (*)

SÛRE BAŞLARINDA İSTİAZE VE BESMELE

Kıraat imamları sûre başlarında, okumaya dört şekilden biriyle başlanabileceğini kabul etmişlerdir:

1- İstiazede ve besmelede vakıf yaptıktan sonra sûrenin ilk âyetine geçiş yapmak. (kat'ı kül) :

2- İstiazeyi besmeleye, besmeleyi de sûrenin ilk âyetine bitiştirerek okuma (vasl-ı kül) :

3- İstiazeyi besmeleye bitiştirip vakıf yapmak sonra sûrenin ilk âyetine geçiş yapmak (vasl-ı evvel, kat'ı sânî) :

4- İstiazede vakıf yapıp besmeleyi ilk âyete bitiştirmek (kat'ı evvel, vasl-ı sânî):

KUR'AN OKUMA ŞEKİLLERİ:

Kur'an okuma hususunda tertil, tedvir ve hadr olmak üzere üç usulden bahsedilir:

Tahkîk: Açık açık, tâne tâne, harfleri ve kelimeleri birbirinden ayırarak, Arapça bilen birinin okunan kısmın ma'nasını zihninde takip edebileceği şekilde, aşr-ı şeriflerde olduğu gibi okumaktır.

Tedvîr: Namazlar ve mukabelelerdeki gibi biraz daha hareketli ama orta süratte okumaktır.

Hadr: Daha da hareketli ve çabuk okumaktır.

"Medlerin okunuş süreleri"

Kur'an-ı Kerîm 3 tarık üzere okunur.

Tahkîk tarîkında:

Medd-i Tabiî: 1 elif miktarı uzatılarak okunur.

Medd-i Muttasıl: 4 elif miktarı

Medd-i Munfasıl: 4 elif miktarı

Medd-i Lâzım: 4 elif miktarı

Medd-i Arız: 4 elif miktarı

Medd-i Lîn: 3 elif miktarı med ile okunur. Ayrıca farklı okuyuşlar da söz

konusudur. İleride bu konular dateylandırılarak ele alınacaktır.

Tedvîr tarîkında:

Medd-i Tabiî: 1 elif miktarı
Medd-i Muttasıl: 3 elif miktarı
Medd-i Munfasıl: 3 elif miktarı
Medd-i Lâzım: 3 elif miktarı
Medd-i Arız: 3 elif miktarı
Medd-i Lîn: 2 elif miktarı med iledir.

Hadır tarîkında:

Medd-i Tabiî: 1 elif miktarı
Medd-i Muttasıl: 2 elif miktarı
Medd-i Munfasıl: 1 elif miktarı
Medd-i Lâzım: 2 elif miktarı
Medd-i Arız: 1 elif miktarı
Medd-i Lîn: 2 elif miktarı med ile okunur.

KUR'AN-I KERÎM KIRAATLERİ

Kur'an-ı Kerîm'in lâfızlarında, harflerinde ve edasındaki değişik rivayet hususuna, diğer bir ifadeyle kelimelerdeki medd, kasır, hareke, sükûn, nokta ve i'rab bakımından değişik okumaya "kıraat" denilir. Bu hususta küçük farklılıklar olsa da oluşumların esası/mihveri birdir.

İbni Mücahid hem senetleri sahih, hem de tevâtür derecesine ulaşmış rivayetleri "yedi tarîk/kıraat" (yedi okunuş şekli) toplandı ki, bunlara "kıraat-i seb'a" denilmiştir.

Sonra İbnu'l-Cezerî 7 kıraata senedi sahih olmakla beraber tevâtür derecesine ulaşmasında ihtilâf edilen üç kıraat daha ilave etmiş böylece kıraatleri 10'a yükseltmiş ve hepsine birden "Kıraat-i Aşere" denilmiştir.

Günümüzde "aşere" öğrenip okuyanlar bu 10 kıraati tatbik edip okumaktadırlar.

Her kıraatin bir imamı ve meşhur olan iki râvisi vardır. Ancak sadece iki râviyle kıratları sınırlamak da yanlış olur. Belki eğitim-öğretim açısından bir imam, iki râvi uygulaması yapılmaktadır dersek daha doğru olur.

KIRAATI SEB'A VE KIRAATI AŞERE İMAMLARI VE RAVİLERİ

1- İmâm Nâfi (Kâlûn ve Verş)

2- İmâm İbn Kesîr (El-Bezzî - Kunbul)

3- İmâm Ebû Amr (Ed-Dûrî- Sûsî)

4- İmâm İbn Âmir (Hişâm-İbn Zekvân)

5- İmâm Âsım (Ebûbekir Şu'be-Hafs b. Süleyman (Türkiye'de ve dünyada pek çok müslümanın kıraat imâmı)

6- İmâm Hamza (Halef- Hallad)

7- İmâm Kisâî (Ebû Hâris-Dûrî)

Yukardaki imamların okuyuş esaslarına Kıraatı Seb'a (Yedi okuyuş) denir.

Aşağıdaki üç imamla beraber hepsine Kıraatı Aşere denir.

8- İmâm Ebû Ca'fer (İsâ b. Verdân - Süleymân b. Cemmâz)

9- İmâm Ya'kûb (Ruveys-Ravh)

10- İmâm Halef (İshâk- İdrîs)

Tekbir:

Tekbir, sözlükte "saygı göstermek", "yüceltmek" anlamındadır; Tecvid ıstılahında ise "Duhâ sûresi'nden, Nâs sûresi'ne kadar her sûrenin sonunda söylenen *Allâhuekber* lâfzı kastedilir.

Harfler:

İkiye ayrılır. A) Asli Harfler,

B) Fer'i Harfler.

Arap alfabesi 28 asli harften oluşur.

Arap harflerinden üç tanesi peltektir. (ث ذ ظ). bunlara el-Hurûfu'l-Lesviyye ismi de verilir.

Fer'i Harfler:

Fer'i Harfler: Asli harflerin dışında Kur'an'da bulunan bir de fer'i harfler vardır. Bunlar da beş kısma ayrılır.

a- Teshil Hemzesi; Lügatte kolaylaştırmak manasındaki teshil hemzesidir ki, bu da kendi arasında 3'e ayrılır.

1- "Hemze" ile "elif" arasında bulunan teshil hemzesidir. Örnek: Fussilet, 41/ ءَاَعْجَمِيٌّ âyeti kelimesindeki ikinci hemzenin okunuşu gibi. Asım kıraati ve Hafs rivayetinde tek örnektir.

2- "Hemze" ile "ya" arasında bir sesle okunan teshil hemzesi. En'am, 6/19 أَئِنَّكُمْ gibi

3- "Hemze" ile "vav" arasında bir sesle okunan teshil hemzesi Âl-i İmrân, 3/15 أَؤُنَبِّئُكُمْ gibi

b- İmale ile okunan elif: Bir şeyi meylettirmek anlamına gelen imale kıraat ilminde ise med harfi olan "elifi" "elif" ile "ya" arasında bir sesle okumaktır. Hûd, 11/41 مَجْرٰيهَا gibi

c- İşmâm ile okunan ص harfi: (ص) "sad" harfi ile (ز) "ze" harfinin seslerini birbirine karıştırmaktır. Genelde Hicaz bölgesinde bu okuyuş kabul görmüştür. Asım kıraatinde böyle bir okuyuş yoktur.

d- Tefhim (kalın) ile okunan Lam: (ط ظ ص) harflerinden sonra gelen ل harfi gibi. الصَّلٰوةَ (Bakara, 2/3 أَظْلَمُ, (Bakara, 2/114 الطَّلَاقُ, (Bakara, 2/229) kelimelerinin ل harfleri kalın okunur. Bu okuyuş tarzı Verş'e göredir. Asım kıraatinde böyle bir okuyuş tarzı yoktur.

e- İhfa olunan Nûn: İhfa harflerinden önce gelen sakin nun'un zatının giderilip gunnesinin baki kalarak okunmasıdır. غَنِيٌّ كَرِيمٌ gibi. Mim harfinin hükmü de aynen nun harfi gibidir. تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ gibi. Ancak Asım kıraati için geçerli olanlar ise teshil hemzesi, imale ile okunan elif, ihfa olunan nun dur.

Mahrec: Tecvid kavramı olarak harfin çıkış yeri anlamında kullanılmaktadır.

Mahrecin Kısımları

I- Hakikî Mahrec:

Harf, bir mahrece temas ederek çıkıyorsa, o yere "hakiki mahrec" denir. Yirmi sekiz harfin tamamının da çıkış yeri olan "boğaz" (اَلْحَلْق) , "dil" (لسان) ve "dudak" (شفتان) hakiki mahrec bölgeleridir.

Mahreç mahalleri:

1- Boğaz ile Ağız boşluğu; boğazın göğse bitişik olan yerinden, dudaklara kadar, boğaz ile ağız içinde olan boşluğa denir. Buradan (ا و ى) çıkar.

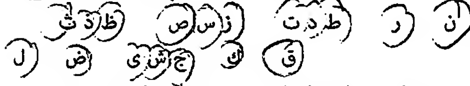
2- **Boğaz;** boğazın göğse bitişik olan yerinden, dil dibine kadar olan yere denir. Üç bölümde değerlendirilir ve harfleri şunlardır:

√ Boğaz aşağısı: ه ء

√ Boğaz ortası: ح ع

√ Boğaz üstü: خ غ

3- Dil; boğazın ağza yakın olan yerinden, ön dişlere kadar ağız içinde olan dile denir. On mahreçtir.

4- Dudaklar; ön dişlerden dışarı olan dudaklara denir. Buradan و م ب ف çıkar.

5- Geniz; geniz boşluğuna denir. Ğunne çıkar.

II- Takdirî Mahreç:

Harf herhangi bir mahreçe temas etmeden çıkıyorsa, buna "takdiri mahrec" denir.

Takdîri Mahrecler: Sesin, yalnız tek başına bulunduğu ve dayanağının olmadığı bölgeye denilir. Takdîrî mahrec iki yerde bulunur. Bunlar;

1- **Boğaz ile ağız boşluğu** (جوف) : Boğazın göğse bitişik olan kısmından, dudaklara varıncaya kadar, boğaz ile ağız içindeki boşluktur. Buradan med harfleri olan "و-ى-ا" harfleri çıkar.

2- **Geniz** (خيشوم) : Burun boşluğu demek olan genizde bir mahrec vardır ve buradan gizli nun ile ğunne çıkar. Ğunne; ihfa halindeki sakin nun ve sakin mim ile ğunneli idğamlarda bulunur.

Buraya kadar sayılmış olan mahrec yerlerinin sayısı 17 dir. Bunlardan 15 i hakiki mahrec ikisi ise takdîrî mahrecden ibarettir. Hakiki mahrecdeki harf sayısı 28 dir. Sayısı iki olan takdîrî mahrec yerinden med harfleri ve ğunne çıkar.

Sıfat:

Kelime anlamı itibariyle bir şeyin keyfiyetini izah için kullanılan alamet ve nişan anlamına gelen sıfat tecvid kavramı olarak ise; harfin, mahrecindeki oluşumu anında gösterdiği niteliktir. *Sıfat, harfin kendine has sesleriyle onu başka harflerden ayırır.* Her harfin telâffuzu anında harfin sesinin şekillendiği ve diğer harflerden ayrıldığı bir yeri vardır ki biz bunu mahrec diye isimlendiriyoruz. Harflerin sesleri mahreclerinden çıkar. Mahreclerde çıkan sesin aldığı şekil ve durumlar o harfin sıfatıdır. Mahrecle beraber sıfat, harfi fazlalık ve noksanlıktan korur.

Sayıları itibariyle tecvid âlimleri arasında sıfatlarla ilgili bir takım ihtilâflar vardır. Sıfatlarla ilgili yapılan ihtilâflar konusuna girmeden genel manada sıfatları ele alıp incelediğimiz zaman şu kısımlara ayrıldığını görürüz.

A- Kuvvet yönünden sıfatlar, iki kısma ayrılırlar:

1- **Kuvvetli sıfatlar:** Bunlar Cehr, şiddet, isti'lâ, itbâk, ismât, safîr, kalkale, inhiraf, tekrir, tefeşşî, istitâle.

2- **Zayıf sıfatlar:** Hems, rihvet, beyniyye, istifâle, infitâh, izlâk ve lîn sıfatlarıdır.

B-Tezat yönünden sıfatlar iki kısma ayrılmaktadır:

1- **Birbirine zıt sıfatlar**

2- **Zıddı olmayan sıfatlar**

1- **Birbirine zıt sıfatlar:** İki sıfatın bir harfte toplanması mümkün değilse, bu tür sıfatlara birbirine zıt sıfat denir.

a- **Hems:** Lügatte sesi gizlemek olan hems sıfatı, harfin harekeli okunması sebebiyle sesin gizli ve hafif çıkmasına denir.

Cehr: Sözlükte sesi aşikâr etmek, açıkça söylemek olan cehr, harf hareke ile okunduğu zaman, mahrece ara vermeden nefesin tamamını veya tamamına yakın bir kısmını tutarak sesin açıkça ortaya çıkmasıdır

b- Rihvet: Sözlükte yumuşak olma anlamına gelen rihvet; harf harekesiz olarak okunduğu zaman sesin tamamıyla akması olayıdır. Zıddı Şiddettir.

Şiddet: Sözlükte: Kuvvet ve kudret manalarına gelen şiddet sıfatında; harflerin harekesiz okunması halinde ses ve nefesin asla çıkmamasıdır. Birde Beyniyye sıfatı vardır ki şiddet ve rihvet sıfatlarının arasında bulunan bir sıfattır.

c- **İsti'lâ:** İsti'la sözlükte yükselmek demektir. İsti'la harfleri telafuz edilirken dilin son kısmı ile birlikte üst damağa yükselmesine denir. Zıddı istifâledir.

İstifâle = İnhifat: Sözlükte dibe çökmek ve alçalmak anlamlarındaki istifâl, İsti'la da olduğu gibi harf okunurken dil üst damağa kalkmaz, alt çenede kalır.

d- **İtbâk:** Sözlükte yapışmak anlamlarına gelen itbâk; Tecvid ıstılahında harf, mahrecinden çıkarken dilin üst damağa kapanmasına denir. İtbâk'ın zıddı İnfitâhdır.

İnfitâh: Sözlükte açılmak, ayrılmak anlamındadır. Istılahi olarak ise; İnfitâh sıfatı taşıyan harfler okunurken, dil ile üst damak arasının ayrılmasına denir.

e- **Ismât:** Sözlükte engel olmak, mahrum bırakmak manasına gelen ısmât ıstılahi olarak harfin okunuşu esnasında süratine mani olması yani zorluk ve ağırlıkla söylenebilir olması demektir. Zıddı İzlâktır.

İzlâk: Sözlükte keskin, kolay ve süratli olmak anlamındaki İzlâk sıfatına sahip olan harflerin okunuş esnasındaki çabuk ve kolay okunabilirliği demektir.

2- **Zıddı olmayan sıfatlar:** Birbirine zıt olmayan ve bir harfte beraberce bulunması caiz olan sıfatlardır. Yedi adet olan bu sıfatlar şunlardır:

a- **Kalkale:** Sözlükte hareket ettirme, yerinden oynatmak manasına gelen kalkale: (قطبجد) harflerinden oluşan kalkale sıfatı, cehr ile şiddet sıfatının birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu sıfat, kuvvetli bir ses işitilinceye kadar mahrecin kımıldanmasına denir. Bu özellik, kalkale harflerinin sakin olmaları durumunda geçerlidir. Kalkale harflerinin sakin olarak kelimenin ortasında veya sonunda olması bir şey değiştirmez

b- Safir: Sözlükte kuş veya ıslık sesine benzer kuvvetli ve keskin bir ses demektir. Istılahi olarak; Safir harfleri olan ص س ز harflerini okurken ıslık veya kuş sesine benzer keskin bir sesin çıkmasına denir.

c- **Tefeşşi:** Sözlükte yayılmak, çoğalmak anlamına gelen tefeşşi; ıstılahi olarak bu sıfata sahip olan harfi okurken, o harfin dil ile damak arasında nefes çıkışının ağza yayılması demektir. Pek çok âlimin üzerinde ittifak ettikleri bu sıfata sahip olan tek harf ش harfidir.

d- İstitâle: Sözlükte uzatmak, uzamak anlamındaki istitâle ıstılahi olarak istitâale harfi olan ض harfini okurken dil kenarının öncesinden başlayarak "lam" harfinin mahrecine kadar sesin uzamasıdır. İstitâle sıfatı sadece ض harfine ait kuvvetli bir sıfattır. Sahip olduğu bu sıfat bakımından dolayı Arapça harfler içinde en zor telâffuz edilen harftir. Şunu da belirtelim ki mahrecinden çıkan harfin sesinde bir uzama olmasından dolayı ض harfi ظ harfinden farklıdır.

e- Tekrîr: Tekrir: Lügatte; bir şeyi tekrar etmek (birden fazla, bu iki üç olabilir) anlamına gelen tekrir, Istılahta ise tekrir sıfatı olan ر "re" harfini okurken dil ucunun titremesi veya sürçmesine denir. Tekrîr sıfatı ر harfine mahsus bir sıfattır.

f- Lîn: Sözlükte kolay ve yumuşak olmak demektir. Istılahi olarak ise; harfin okunuşu esnasında dilin zorlanmaması buna binaen harfin yumuşak okunmasıdır.

g- İnhiraf sıfatları: Sözlükte meyletmek, bir yöne doğru eğilmek demek olan inhiraf harfin sıfatından bir başka harfin sıfatına ve kendi mahrecinden bir başka harfin mahrecine ulaşacak şekilde harfin mahrecinden kaymasıdır. Harfleri ise ر ل harfleridir. Bu iki harfin bu sıfatla nitelenmeleri, kendi mahreclerinden başka harflerin mahreç lerine meyletmelerinden dolayıdır.

C- Arızî Sıfatlar:

Harfin kendisinden ayrılabildiği ve bu ayrılış neticesinde de harfin kendisinde bir değişiklik meydana gelmediği sıfatlardır. Harfin kendisinde bir değişiklik meydana gelmemesinden dolayı bu sıfatların terk, tağyir ve tebdili sebebiyle gizli hata (Lahn-i hafi) meydana gelir.

Ârızî Sıfatlar şunlardır:

1-Tefhim
2- Terkik
3- İdğam
4- İhfâ
5- İzhar
6- Kâlb (İklâb)
7- Medd
8- Vakf
9- Sekte,
10- Hareke
11- Sükûndur.

1- Tefhim: Sözlükte; kalın manasında kullanılan demektir. Istılahta ise; bir harfin kalın okunmasına denir. Tefhim harfleri şunlardır:

a- İsti'la harflerinin tamamı. Bunlar 7 harftir. خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ

b- Kalın okunan harflerden sonra gelen elifler: Çünkü elif kendinden önceki harfe tabidir. Örneğin: قَالَ صَارَ قَطَالَ kelimelerinde olduğu gibi kalın, ince harften sonra gelirse, örneğin مَالَ جَاءَ gibi ince okunur. Harf-i med olan و'ın durumu da böyledir.

c- Kalın okunan Lâm: Burada kastedilen ل lafzatullahın ل'ı ki makabli üstün ve ötre olursa bu kabildendir yani kalın okunur. Kalın okunan ر'lar da bu kategoriye girer.

Tefhîm sıfatı beş mertebededir.

√ Elifli fethanın tefhîmi: قَالَ طَالَ رَانَ gibi.
√ Elifsiz fethanın tefhîmi: خَرَقَهَا gibi.
√ Ötrenin tefhîmi: نَمَارِقُ gibi.
√ Sâkinin tefhîmi: دَرْ ى gibi

√ Esrenin (Meksûrun) tefhîmi: إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ gibi.

2- **Terkîk:** Sözlükte; bir şeyi inceltmek manasına gelen terkîk, ıstılahta ise; harfleri ince okumaya denir. Terkîk harfleri tefhim harflerinin dışında kalan harflerdir.

Kalın okunması gereken harflerin tefhimi, ince okunması gereken harflerin terkîki vacipdir. Med harfi olan و vav ile ا elif, tefhim ve terkîk te kendinden önceki harfin harekesine tabidir. Bunlar kalın harften sonra gelirlerse tefhim "قَارُونَ", ince harften sonra gelirlerse terkîk okunurlar.

3- **İdğâm:** İdğâm kelimesi sözlükte; bir şeyi bir şeyin içine katmak, iki harfi bir harf yapıp şeddeli okumaktır. Istılahta ise; birbirinin aynı (mütemasil) veya aynı cinsten (mütecanis) yahut birbirlerine yakınlığı olan (mütekârib) harflerden birincisini diğerine idhal etmeye idğâm denir.

4- **İhfâ:** Sözlükte; gizlemek, örtmek manasındadır. Istılahta ise; izhar ile idğam arasında şeddeden uzak gunnenin baki kalmasıyla okumaya denir. Yani ihfa harflerinden birini okurken, sesi gizli ve gayet zayıf söylemeye denir. Bu sıfat diğer sıfatlardan daha zayıf bir sıfattır.

5- **İzhar:** Sözlükte; bir şeyin her hususunu açıklamak, aşikâr etmek, açığa çıkarmak, manalarına gelir. Istılahta ise; iki harfin arasını birbirinden ayırıp uzaklaştırarak, ihfasız, idğamsız olarak okumak demektir. İzhar sıfatı kuvvetli bir sıfattır.

6- **Kâlb (İklâb) :** Sözlükte, çevirmek döndürmek manalarındadır.

7- **Med:** Ziyade etmek, uzatmak, çekmek manalarına gelir.

8- **Vakf:** Sözlükte; durmak, durdurmak manalarına gelir. Istılahta ise; sesi nefes ile kesmek demektir. Vakf nefes almak için yapılır. Onun için vakf kelimenin ortasında değil kelimenin sonunda yapılır. Hareke üzerine vakf yapılmaz, şayet kelimenin son harfi harekeli ise sakin kılınır.

9- **Sekte:** Nefes almadan sesi kesmektir. Kur'an-ı Kerîm'de Asım kıraatinde 4 yerde uygulanır. Bunlar 1: Kehf, 18/1-2; 2: Yâsîn, 36/52; 3: Kıyame, 75/27; 4: Mutaffifîn, 83/14 âyetleridir.

10- **Hareke:** Kelimede harfin konumu itibariyle, (onun) üç harekeden biriyle harekelenmesi ya da sakin kılınması özelliği harfe has bir durumdur. Arapçada harfler harekesiz ve sükûnsuz olmazlar. Harekeli harfe müteharrik, harekesiz harfe ise de sakin harf denir. Hareke, üstün, ötre, esre'den ibarettir.

HARFLERİN UZATILMASI "MED"

Medd-in Tanımı: Med harflerinden biriyle sesin uzatılmasına denir.

Kendisinden önceki harfin sesini uzatan harfe "med harfi" denir.

Med harfleri üç tanedir; "elif (ا), و: vâv", " ي: yâ.

MEDD-İ TABİÎ

Bir kelimede med harfi olan "vav" (و) , "ya" (ى) , elif (ا) harflerinden biri veya bir kaçı bulunup onlardan sonra sebebi med olan hemze veya sükûndan biri bulunmazsa o zaman Medd-i tabiî olur.

Örnek: اِبْدَا - تَوَابًا - أُوتِينَا

Medd-i Tabiî de bir elif miktarı uzatmanın hükmü VACİP'tir.

MED SEBEPLERİ

a- **Hemze:** Boğazın en dibindeki "hakiki mahreç"den çıkar ve " ا " şeklinde yazılır

aa- **Hemze-i Katı':** Yazıda ve okunuşta bulunan dolayısıyla da med sebebi olan hemzedir.

ab- **Hemze-i Vasıl:** Vasıl halinde okunmayan dolayısıyla med sebebi de olamayan hemzedir.

b- **Sükûn:** Sükûn, "harekesizlik"tir, alameti cezimdir.

ba- **Sükûn-u Lâzım:** Vakıf halinde de vasıl halinde de değişmeyen, mevcut kalan sükûndur. Yani "vakfen ve vaslen sâbit olan sükûn"dur.

bb- **Sükûn-u Ârız:** Sükûn-u ârız da, kelimenin aslından olmayıp vakıf sebebiyle ortaya çıkan, vasıl halinde ise düşen sükûna denir. Yani bu sükûn, "vakfen sâbit, vaslen sakıt olan sükûn"dur.

MED ÇEŞİTLERİ

Aslî Med:

Harfin harekesini yani sesini bir miktar uzatmak için hemze veya sükûna ihtiyaç duymadan yapılan medde aslî med denir.

Medd-i Tabiî: Bir Kelimede harf-i med bulunur, sebeb-i med bulunmazsa medd-i tabiî olur. أُوتِينَا bir elif miktarı uzatmak vaciptir.

Zamirlerde Med:

Zamir: Tecvid ilminde zamirden kastedilen, "müfred, müzekker, gaib zamiri" olan ": هُ hû" "muttasıl zamiri"dir. Bu zamire, tekil şahıstan kinaye olduğu için "ha-i kinâye" de denmiştir.

Med (sıla) ile Okunuşu:

1- Zamirin sıla ile okunabilmesi için, zamirden önceki harfin harekeli olması gerekir.

2- Şayet, med yapılarak okunan zamirden sonra hemze gelmiş ise, o zaman medd-i munfasıl yapılır, buna da "sıla-i kübrâ" denir. من علمه الا باشاء

3- İsm-i işaret kelimesinin sonundaki "هِ" de, zamir hükmünde olduğundan mukadder bir "yâ" ile uzatılır.

Medsiz (adem-i sıla ile) Okunuşu:

1- Zamirin adem-i sıla ile okunması için zamirden önceki harfin sakin olması gerekir. Ancak, فِيهِ مُهَانًا (Furkan, 25/69) âyetindeki zamir bu kuralın istisnasıdır. Uzatılmaması gereken bu zamir, "âyetteki dehşetli azaba tenbih" ve "boğaz harfi olan he'nin esresinden, dudak harfi olan mim'in ötresine süratle ve kolaylıkla geçişi sağlamak"için çekilir.

2- Zamir, vakf halinde uzatılmaksızın okunur.

3- Zamirden sonraki harf sakin ise vasıl halinde med yapılmaz,

4- Zümer sûresinin 7. âyetindeki "يَرْضَهُ" lâfzındaki zamir, fiilde hazfedilen elif-i maksûre hükmen mevcut kabul edildiğinden bu kelime çekilmeden ihtilas ile okunur.

5- Zamire benzedikleri halde, kelimenin aslından olan "he" harfleri, zamirle karıştırılmamalıdır. Bunlar da zamir olmadıkları için uzatılmadan okunurlar. فواكه

Fer'î Medler:

Fer'î med: Aslî med üzerinde fazlalığı gerektiren bir sebep dolayısıyla veya bir sebebe bağlı olarak meydana gelen medde denir.

Fer'i Medler şunlardır:

1- Medd-i Muttasıl

2- Medd-i Munfasıl

3- Medd-i Lâzım

4- Medd-i Ârız

5- Medd-i Lîn

MEDD-İ MUTTASIL

Medd-i Muttasıl: Kelime manası "bitişik" med olan Medd-i muttasıl; harfi medden sonra gelen sebebi medden hemzenin harfi med ile birlikte aynı kelimede bulunması sûretiyle meydana gelen med demektir.

Örnek: سُوءَ وَجَاءَ - يُضِيءُ gibi. وجاء kelimesinde med harfi, cim (ج) harfini çeken elif (ا)'tir. Sebebi med ise hemze (ء) dır. Harfi med ile sebebi med aynı kelimede yan yana geldiği için Medd-i muttasıl olmuştur. En az 2 elif miktarı uzatılır.

Yazılışta munfasıl görünümlü ama muttasıl olan âyetlere şu örnekleri verebiliriz: 5/29 (أنْ تَبُوأَ); Rûm, 30/10 (خَطِيئَاتِهِمْ) ; Nûh, 71/25 âyetlerine dikkat etmek gerekir.

MEDD-İ MUNFASIL

Medd-i Munfasıl: Harfi medden sonra sebebi medden hemze gelir ve ikisi ayrı ayrı kelimelerde bulunursa Medd-i munfasıl olur. En az 1, en çok 4 elif miktarı uzatılır.

Örnek: وما انزل قالوا امنا على امة

Örnek açıklama: يا ايها derken harfi med olan **eliften** sonra sebebi medden **hemze** geldiği ve ikisi **ayrı ayrı kelimelerde** bulunduğu için Medd-i munfasıl olmuştur.

MEDDİ LÂZIM:

Med harflerinden biri ve sebeb-i medden sükûn-u lâzım aynı kelimede yan yana bulunursa "medd-i lâzım" olur. خَاصَّةً - آلصَّافُّونَ

Kelimede Medd-i Lâzım: Kelimede meydana gelen medd-i lâzım, şeddeli (idğâmlı) ve şeddesiz (idğâmsız) olmak üzere iki şekilde görülür

Medd-i Lâzım Kelime-i Müsakkale: Harf-i medden sonra sebeb-i med olan sükûn-u lâzım, idğâmlı/şeddeli olarak bulunursa buna "ağır kelime" anlamına gelen Medd-i lâzım kelime-i müsakkale denmiştir. Örnek: مُدْهَامَّتَانِ

Medd-i Lâzım Kelime-i Muhaffefe: Harf-i medden sonra sebeb-i med olan sükûn-u lâzım, idğâmsız olarak bulunursa buna "hafif kelime" anlamına gelen Medd-i lâzım kelime-i muhaffefe denmiştir. Bunun örneği sadece Yunus sûresi'nin 51. ve 91. âyetlerinde geçen lâfızdır. Bu kelimesinin aslı, " ءَآلْانَ " dir. Buradaki birinci hemze soru hemzesi, ikinci hemze ise kelimenin aslından olan hemzedir. İkinci hemze elife çevrilerek med harfi olmuştur.

Harfte Meydana Gelen Meddi Lâzım:

Harfte meydana gelen medd-i lâzım sadece huruf-u mukattaa'da görülür,

Medd-i Lâzım Harf-i Müsakkale: Harf-i medden sonra, sebeb-i med

olan sükûn-u lâzım, idğâmlı olarak bulunursa buna medd-i lâzım harf-i müsakkale denir: "«طسٓمٓ»-«الٓمٓ»

Medd-i Lâzım Harf-i Muhaffefe: Harf-i medden sonra, sebeb-i med olan sükûn-u lâzım, idğâmsız olarak bulunursa buna medd-i lâzım harf-i muhaffefe denir. «صٓ» (صَادْ)

Medd-i lâzımın hükmü "vacip"tir.

MEDD-İ ÂRIZ:

Med harflerinin birinden sonra, sebeb-i med olan ârız sükûn gelirse "Medd-i ârız" olur. مَجِيدٌ

Medd-i Arız: Harfi medden sonra, sebeb-i medden sukunu arız gelirse Medd-i arız olur. (caiz)

SÜKÛN-U ARIZI'N BULUNDUĞU HARFİN HAREKESİ:

Eğer; ÜSTÜN'se: 3 vecih okunur.

1. Tul: (4 elif)

2. Tevassut: (2–3)

3. Kasr: 1 elif

تَعْلَمُونَ Tul, tavassut, kasr

ESRE ise 4 vecih okunur. 1. Tul: 4 elif,

2. Tevassut: 2-3,

3. Kasr: 1 elif,

4. Kasr ile revm

الطُّورِ Tul, tavassut, kasr, revm (harekeyi az belirtmek)

ÖTRE ise 7 vecih okunur.

الْقُبُورُ Tul, tavassut, kasr, revm, tul ile işmam, tevassut ile işmam, kasr ile işmam (dudakla)

1- Tul: (4 elif) Medleri en uzun ölçü ile okumaya Tul denir.

2- Tavassut: (2–3) '(Orta okuyuş, 2 veya 3 elif çekmek.

3- Kasr: (1 elif) , (Kısa bir elif miktarı çekmek)

4- Tul ile işmam,

5- Tevassut ile işmam,

6- Kasr ile işmâm,

7- Kasr ile revm.

İmam Asım, medd-i arızı tevassut üzere okumayı tercih etmiştir.

REVM:

"Revm, hafif bir sesle harekeyi belirtmektir. Göremeyenlere harekeyi duyurmak maksadına yönelik yapılan revm; vakıf halinde ötre ve esrede yapılır, üstünde yapılmaz.

İŞMÂM:

"Sükûndan sonra ötreye işaret etmek üzere dudakları önde yummaktır." Dolayısıyla işmâm sadece ötrede yapılır. İşmamda ses yoktur. Harekeyi duyma imkânına sahip olamayanlar, işmamdaki dudak hareketi sayesinde harekeyi anlama imkânı elde ederler.

Revm ve İşmam Yapılmayan Yerler

a- Sonu tenvinli kelimelerde

b- Ârızî harekelerde

c- Müenneslik te'lerinde

d- Cemi mimlerinde

MEDD-İ LÎN

Lügatte; Yumuşak olmak anlamında kullanılan "Lîn" bir terkip olması itibariyle "yumuşak med" diye tarif edilmiştir. Tecvid Istılahında ise Medd-i Lîn; Bir kelimede "Lîn" harf-

lerinden biri bulunup, ondan sonra gelen sebebi med sükûn olursa (bu sükûn ister arızı ister lâzımı olsun) o zaman medd-i lîn olur.

Lîn harfi ise; bir kelimede, harekesi üstün olan harflerden sonra sakin gelen "vav" (و) , "ya" (ى) harflerine denir. " و " ve " ى" harflerinin "harfi lîn" olabilmesi için و, ى" " sakin, ondan önceki harfin harekesi de mutlaka üstün (fetha) olması gerekir, yoksa Medd-i lîn olmaz. (*)

Örnek: والصيف عَلَى عَقِبَيْهِ gibi.

1- Lîn harfinden sonra gelen sebebi med Sükûn-u lâzım ise iki vecih caizdir.

a- Tûl: Bu yaklaşık olarak üç elif miktarıdır.

b- Tavassut: Bu da yaklaşık olarak iki elif miktarıdır.

2- Kur'an-ı Kerîm'de medd-i Lîn genellikle ârız sükûnla ortaya çıkmaktadır. Lîn harfinden sonra gelen sebebi med sükûn-u arız ise; sükûn-u arızın bulunduğu harfin asli harekesine göre şu vecihler caizdir.

a- Sükûn-u ârızın bulunduğu harfin asli harekesi üstün (fetha) ise üç vecih caizdir. Vakıf halinde (اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ) kelimesinde olduğu gibi üç elif miktarı olan (Tûl) , iki elif miktarı olan (Tavassut) , bir elif miktarı olan (Kasr) dır.

b- Sükûn-u ârızın bulunduğu harfin asli harekesi esre (kesre) ise; vakıf halinde اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ kelimesinde olduğu gibi Tûl, Tavassut, Kasr ve Kasr ile Revm olmak üzere dört vecih caizdir.

c- Sükûn-u ârızın bulunduğu harfin asli harekesi ötre (mazmûm) ise; ولانوم kelimesinde olduğu gibi Tûl, Tavassut, Kasr, Kasr ile Revm, Tûl ile İşmâm, tavassut ile İşmâm, Kasr ile İşmâm olmak üzere yedi vecih caizdir

Medd-i Lîn'in hükmü CAİZDİR. (*)

İHFÂ:

Lügatte örtmek ve gizlemek anlamlarında kullanılan ihfâ, Tecvidde; İhfâ harflerinden önce gelen tenvin veya sâkin نْ 'u izhar ile idğam arasında, şeddeden uzak ğunnenin baki kalmasıyla okumak şeklinde tarif edilmiştir.

Tenvîn veya sâkin نْ'dan sonra ihfâ harflerinden (ص، ش، س، ز، ذ، د، ج، ث، ت، ك، ق، ف، ظ، ط، ض) biri gelirse ihfâ olur. Miktarı, bir buçuk eliftir.

اَنْتُمْ ، مِنْ طَيِّبَاتِ، مِنْ صَلَاتِهِ، عَنْ شَيْءٍ

Hükmü vaciptir.

İhfanın çeşitleri: İhfanın çeşitleri harekenin ve harfin ihfası olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

1-Harekenin İhfası: Hareke okunurken sesin zayıflatılması sûretiyle meydana gelir. Buna ihtilas da denir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, zayıflatılan sesin kalan sesten daha az olmasıdır. (لَاتَأْمَنَّا) örneğinde olduğu gibi.

2- Harfin İhfası: Bu ihfa ise mahreçlerine nispetle dil ve dudak olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

a- Dil İhfası (Tenvin veya sakin nun ihfası) : Tenvin veya sakin نْ dan sonra daha önce belirttiğimiz ihfa harflerinden birisinin gelmesiyle yapılan ihfaya denir.

Örnek: (اِنْ كُنْتُمْ، فَمَنْ شَهِدَ، اَنْصَارًا، اُنْظُرُوا) gibi

b- Dudak İhfası (Sâkin (مْ) ihfası): Kıraat âlimlerinin çoğunun ka-

naatine göre sakin "مْ" den sonra "be" (ب) harfinin gelmesiyle oluşan ihfa çeşididir ki "م" ile "ب" nin mahreclerine nisbetle buna ihfa-i şefevi (dudak ihfası) denilmiştir.

Örnek:

كُنْتُمْ بِهِ- تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ

İZHAR:

Lügatte; açıklamak, beyan etmek, ortaya çıkarmak, göstermek anlamlarına gelen izhâr, tecvid ıstılahında ise; iki harfin arasını açarak ihfasız ve idğamsız olarak harfi kendi mahrecine göre okumak olarak tarif edilir.

Örnek: مِنْ خَوف ، سلامٌ عليكمْ ، إنْ هُوَ

İzhârın Çeşitleri: İzhâr; izhârı lisani (**Dil izhârı**), veya izhârı halkî, izhârı şefevi (**Dudak izhârı**) , izhârı kameriyye, izhârı kelime-i vahide olmak üzere dört kısımdan ibarettir.

1- İzhâr-ı Lisan-i (Dil İzhârı) : Tenvin veya nun-u sakinden sonra izhâr harflerinden birisinin gelmesiyle yapılan izhârdır "عَلِيماً حَكِيما ، مِنْهُ" gibi. İzhâr harfleri şu altı harftir: ا ح خ ع غ ه

2- İzhâr-ı Şefevî (Dudak İzhârı) : İzhâr kaidesi dışında kalan fakat yine izhâr ile okuduğumuz izhâr çeşididir. Sâkin "مْ" den sonra bâ (ب) veya "م" in dışında bir harfin gelmesiyle yapılan izhârdır. امْ لَمْ ، لكمْ دينكم gibi.

3- İzhâr-ı Kameriyye: Lâmı tarif ال den sonra kameri harflerinden birinin gelmesiyle yapılan izhâra izhârı kameriyye denir.

4- **İzhâr-ı Kelime-i Vahide** (Bir kelimede yapılan izhâr) : İzhâr kaidesinin dışında kalan fakat yine de izhârla okuduğumuz bir izhâr çeşididir. Bu çeşit izhârda eğer sakin (نْ) harfi "yâ" (ى) veya "vav" (و) harflerinden önce gelir ve aynı kelimede bulunurlarsa izhârı kelime-i vahide olur. (*) Örnek:

الدنيا ، بُنْيانٌ ، قِنْوانٌ ، صِنْوانٌ

İKLÂB:

Tenvin veya sakin nundan sonra ب harfi gelirse iklâb olur.

İklâbın yapılışı: Tenvin veya sâkin nûn, sakin mim harfine çevrilerek okunur.

Örnek: من بعد انبأهم سميع بصير

Örnek açıklama: صم بكم derken tenvinden sonra iklab harfi olan ب geldiği için iklab olmuştur.

İDĞAM: iki harfi, şeddeli bir harf halinde okumaya denir. Yahut bir harfi kendisinden sonra gelen diğer bir harfte gizlemeye denir.

İDĞÂM-I MEAL ĞUNNE:

Tenvin veya sakin nundan sonra ينمو harflerinden biri gelirse idğamı meal ğunne olur.

ĞUNNE: Genizden (burundan) gelen nun sesidir.

Örn. من مال ومن يعمل خيرا يره

ومن يعمل derken **sakin nundan** sonra idğamı meal ğunne harflerinden ى geldiği için idğamı meal ğunne olmuştur.

NOT: Sâkin nûn, و veya ى harfi ile aynı kelime içerisinde bulunursa idğam değil **izhar** kelime-i vahde olur.

Örnek: الدنيا صنوان قنوان بنيان

5-İDĞAM-I BİLÂ ĞUNNE:

Tenvin veya sakin nundan sonra ل-ر

harflerinden biri gelirse idğamı bila ğunne olur.

Örnek: اخذة رابية غفور رحيم من ربهم

Örnek açıklama: غفور رحيم derken **tenvinden** sonra idğamı bila ğunne harflerinden ر geldiği için idğamı bila-ğunne olmuştur.

İDĞAMI MİSLEYN: Mahreçleri ve sıfatları aynı olan iki harf yan yana gelir ve birincisi sakin ikincisi harekeli olursa, birincisi ikincisine idğam edilir (katılır) ve bu idğama, idğamı misleyn denir. Bu durumda iki harf şeddeli bir harf gibi okunur.

Örnek: اذ ذهب قل لن يرتد الحاق انّ

Örnek açıklama: فما ربحت تجارتهم derken mahreçleri ve sıfatları aynı olan iki ta harfi yan yana gelmiş ve birincisi sâkin ikincisi harekeli olduğu için birincisi ikincisine idğam edilmiştir.

İdğamı Misleyn iki kısımdır:

İdğamı Misleyn Meal Ğunne: Sakin nun, nuna veya sakin mim, mime idğam edilirse idğamı misleyn meal ğunne olur.

İdğamı Misleyn Bila Ğunne: Nun ve mimin dışındaki harfler, kendi cinsinden bir harfe idğam edilirse idğamı mîsleyn bila ğunne olur. (*)

SAKİN MÎM'İN ÜÇ HÂLİ

1- Sâkin مْ, kendisinden sonra gelen harekeli م harfine uğrarsa, idgâm-ı misleyn mea'l-ğunne olur.

2- Sâkin م'den sonra ب harfi geldiği zaman ihfâ olur. Buna ihfâ-ı şefevî (dudak ihfâsı) denir. (أمْ بِهِ) gibi. م, dudaklara bastırmadan ve kısmen gizlenerek okunur. Ğunnede de hafif tutma yapılır.

3- Sâkin م'den sonra ب ve م ‹den başka harflerden biri geldiği zaman izhâr olur. Buna izhâr-ı şefevî denir. اَلْحَمْدُ، لَكُمْ دِينُكُمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ، gibi. Bu durumda م tutma yapılmadan, tabiî olarak okunur. م'in gunne sıfatı da normalden fazla uzatılmadan okunur.

İdgâm-ı misleyn bilâ gunne: ن ve م harflerinin dışında kalan harfler, birbirlerine uğradığı zaman olur. اِضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ , قَدْ دَخَلُوا gibi. Hükmü vaciptir.

İDGÂM-I MÜTECÂNİSEYN:

Mahreçleri bir olan, sıfatları (vasıf, nitelik; kalınlık, incelik, yumuşaklık, vurgulu okunma gibi) farklı olan iki harfin, birincisi sâkin, ikincisi harekeli olarak gelirse, birincisini ikincisine katıp/çevirip (birinci harfi okumayıp), ikinci harfi şeddeli imiş gibi okumaya idgâm-ı mütecâniseyn denir.

Hükmü vaciptir. Cinsleri aynı olan harfler sekiz tanedir ve şu üç gruba ayrılırlar:

A) ت، ط، د

B) ظ، ذ، ث

C) ب، م

İDĞAM MÜTECANİSEYN: Mahreçleri bir, sıfatları farklı olan harfler birbirine uğrarsa idğam mütecaniseyn olur.

"ط" ve 'د've "ت" birbirlerine denk gelirlerse بَسَطتَ"" "besette" diyerek "ta" "te"ye yaklaştırılarak okunur, kalkale yapılmaz.

"ظ" ve"ذ" ve"ث" birbirlerine denk gelirlerse "إِذْ ظَلَمُوا"izzalemu" diyerek okunur "ze"nin okunuşu za"ya yaklaştırılır.

"ب' ve 'م' birbirlerine denk gelirlerse "ارْكَبْ مَعَنَا" "irkem meanâ" diye okunur ve "be", "me" ye dönüştürülür.

İDGÂM-I MÜTEGÂRİBEYN

Mahrecinde veya sıfatında birbirlerine yakınlığı olan iki harften birincisi sâkin, ikicisi harekeli olarak gelirse, birincisinin ikincisine katılıp ikinci harfi şeddeli imiş gibi okumaya idgâm-ı mütegâribeyn denir. Hükmü vaciptir.

Birbirlerine yakınlığı olan harfler 4 tanedir ve iki gruba ayrılırlar:

a) ر ل (ل önce gelmelidir)

(قُلْ رَبِّ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ،)

b) ق ك (ق önce gelmelidir ve ق, kendi mahrecinden kalkale yapılmadan okunur) : اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ İdğamın olduğu yer de kalkale yapılmaz.

RÂ HARFİNİN (İNCE VEYA KALIN) OKUNUŞU:

Ra Harfi bazen ince bazen kalın okunur. Nerelerde kalın ve ince okunacağını şöyle izah edebiliriz.

a) Ra Harfinin Kalın Okunduğu Yerler:

Ra harfinin harekesi üstün ise kalın okunur.

Ra ötre ise kalın okunur: قُمْ، لِيُنْذِرَ، نَصَرَ

√ ر cezimli ise, kendisinden önceki harfin harekesi üstün ve ötre ise yine kalın okunur: بِالنُّذُرِ، وَانْحَرْ، بِالْعُرْفِ، وَأْمُرْ

√ ر ve ondan önceki harf sâkin, bir önceki harfin harekesi üstün ve ötre ise kalın okunur: فِي الصُّدُورِ مِنْ أَمْرٍ، بِالصَّبْرِ،

√ Vasıl hemzesinden (okunmadan geçilen hemzeden) sonra gelen ر, kalın okunur : يَابُنَيَّ ارْكَبْ ، لِمَنِ ارْتَضٰى

√ ر sâkin, kendinden önceki harf esreli, ر'dan sonraki harf ise kalın okunan harflerden olup harekesi üstün ve ötre olursa, ر yine kalın okunur: فِرْقَةٍ، قِرْطَاسٍ، مِرْصَادًا،

b) Ra Harfinin İnce Okunduğu Yerler:

√ ر cezimli ise, kendisinden önceki harfin harekesi esre ise ince okunur: مُذَكِّرْ، وَاصْطَبِرْ،

√ ر harfinin harekesi esre olduğu zaman ince okunur.

ALLAH LÂFZININ OKUNUŞU:

a- Allah Lâfzının Kalın Okunduğu Yerler: Allah isminden önceki harfin harekesi üstün veya ötre ise Allah isminin lâm'ı kalın okunur: نَصَرَ اللّٰهُ هُوَ اللّٰهُ،

b- Allah Lâfzının İnce Okunduğu Yerler: Allah isminden önceki harfin harekesi esre olursa Allah isminin lâm'ı ince okunur: أَعُوذُ بِاللّٰهِ

HE ZAMİRİNİN OKUNUŞU:

He Zamirinin Uzatılarak Okunduğu Yerler: (*)

√ He zamirinin harekesi ötre, kendinden önceki harfin harekesi ise üstün yahut ötre olursa, bir elif miktarı çekilerek okunur: رَبَّهُ، وَلَهُ، اِنَّهُ

√ He zamirinin harekesi esre, kendinden önceki harfin harekesi de esre olursa, bir elif miktarı çekilerek okunur: وَبِهِ، رَبِّهِ،

He Zamirinin Uzatılmayarak Okunduğu Yerler:

√ He zamirinden önceki harf cezimli veya medd-i tabiî ise, he zamiri çekilmez:

هَدَاهُ, خُذُوهُ ,

Bir tek istisnası vardır. O da Furkan suresi 69. ayetteki مُهَانًا فِيهِ kelimesidir.

√ Çekilen he zamiri, durakta gelir ve üzerinde vakıf yapılırsa, çekilmeden okunur:

مَالَهُ, شَرَّهُ, لِقَوْمِهِ

SEKTE:

Sekte, nefes almadan bir elif miktarı kadar bir süre sesi kesmeye denir. Kur'an'da şu dört yerde sekte vardır ve sekte yapılacak yerde harfin altında سكته yazılıdır.

1- Kehf sûresi'nin 2. âyetinin başında: عِوَجًا--- قَيِّمًا

2- Yâsîn sûresi'nin 52. âyetinde: مِنْ مَرْقَدِنَا --- هَذَا

3- Kıyâme sûresi'nin 27. âyetinde: وَقِيلَ مَنْ --- رَاقٍ

4- Mutaffifîn sûresi'nin 14. âyetinde: كَلَّا بَلْ--رَانَ

VAKIF:

Vakfın Kısımları:

1- **Tam Vakıf (Vakf-ı tam Vakf-ı lâzım vakf-ı vacip) :** Kendisinden sonrası ile mana yönünden alâkası bulunmayan bir kelime üzerinde yapılan vakfa tam vakıf denir.

2- **Kafi Vakıf(Vakf-ı Kafi) :** Kelâm, lâfız ve mana yönünden tamamlanmakla beraber yine kendinden sonrası ile anlam bakımından bir alâkası varsa bu tür yerlerde yapılan vakfa denir.

3- **Hasen Vakıf (Vakf-ı Hasen) :** Vakf-ı hasen âyetin başında veya ortasında olabilir.

4- **Kabih Vakıf (Vakf-ı Kabih) :** Vakf-ı kabihde kelâm tamamlanmadığı için okunandan bir mana anlaşılmaz.

Kur'an okurken durulması gereken yerlere bir takım harfler konmustur. Bunlara "Durak işaretleri" denir.

DURAK İŞARETLERİ:

Secâvend: (Durak İşaretleri) Kur'an-ı Kerîm'in, mânâsına uygun ve doğru okunabilmesi için durak ve geçiş yerlerini gösteren işâretlerdir. Bunların çoğu İmam Secavend tarafından belirlenmiştir. Kur'an-ı Kerîm'in secâvendleri şunlardır:

ج: Durmak evlâdır.

ز: Geçmek evlâdır.

ط: Durmak evlâdır. (*)

ص: Nefes yetmediğinde durulabilir.

مـ: Durmak vâciptir. Durulmayıp geçilirse anlam bozulur.

قف: Durmak evlâdır. Hafif bir duruşla (bir nefeslik) durulmalıdır.

ق: Geçmek evlâdır.

ك: Bir evvelki durağın aynısı demektir.

لا: Durmak câiz değildir. Eğer durulursa bir önceki kelime ile birlikte tekrar okunur. Âyet sonunda durunca ise, tekrar edilmez çünkü ayet sonlarında durmak câiz, hattâ efdâldir.

.;. - .;. (İKİ TANE ÜÇ NOKTA) Yakın aralıklarla rastlanan bu üç noktanın birisinde durulur, diğerinde durulmaz. Her ikisinde durmak veya her ikisinde geçmek caiz değildir (üç noktanın birincisi âyet ortasında, ikincisi ise âyet sonunda olsa veya üç noktanın birincisi âyet sonunda olsa bile hüküm aynıdır. Yani bu durumda, birincisinde durmuş isek, diğerinde durmamalıyız).

ع: Konu bütünlüğünü gösteren işârettir. Okuyan namazda ise ve rükû yapmak istiyorsa, bu işaretin olduğu yerde rükû etmesinin münasip olduğunu gösterir. Kur'an'da birkaç yerde, kıraat imamlarının oradaki durak işareti konusunda ihtilâf etmelerinden, iki durak işâreti birden kullanılmıştır. Mesela Duhan 44/49. ayette ذق kelimesinin sonunda " لا " ve " ع " durak işareti beraber yazılmıştır. Biz bu iki işaretten birine uyabiliriz.

GENELDE VAKIFLAR DÖRT KISMA AYRILIR:

1- Vakfı-ı tam: Tam vakf, maba'di (kendisinden sonrası) ile lâfız veya mana bakımından, alâkası bulunmayan bir kelime üzerinde yapılan vakflara denir.

2- Vakf-ı kâfi: Vakf-ı kâfi, kelâm lafzı ve mana yönünden tamam olmakla beraber, maba'di (kendinden sonrası) ile mana yönünden alâkası bulunan yerlerde yapılan vakflara denir.

3- Vakf-ı hasen: Vakf-ı hasen, kendisinden kelâm tamam olmak kaydıyla, maba'di veya makabli ile lafz yönünden alâkası bulunan bir kelimede yapılan vakfa denir. Vakf-ı hasende kelâm, mana yönünden tamam olur ve fakat lâfız yönünden ilgisi devam eder.

4- Vakf-ı kabih: Kelâm, lafz ve mana yönünden tamam olmadan ve maba'di ile her iki cihetten şiddetli alâka bulunan yerlerde yapılan vakflara denir. İbnü'l-Enbari bunu, "tamam ve hasen olmayan vakıflar" şeklinde tarif etmiştir.

Vakf-ı kabihlerde kelâm tamam olmadığı için, bundan bir mana anlaşılmadığı gibi, âyetten kastedilen şeyde gizli kalır. Muzaf ile muzafun ileyh, sıla ile mevsulü, kavl ile mekulü kavl... Arasında yapılan vakflar gibi.

KUR'AN KIRAATINDA OKUYUŞ HATALARI (LÂHN):

Lahn, lügatte "Ezgili ses" ve kıraatte doğrudan saparak hata yapmak veya tecvid kural ve kaidelerini ihlal etme sonucu kaynaklanan hatalara denir.

Kıraat Âlimlerimiz okuyuş hatalarını iki kısma ayırmışlardır.

1- Lahn-i Celi: (Açık ve büyük hata) : Lahni Celi üç yerde olur:

a- Kelimeyi teşkil eden harflerde:

b- Harekede yapılan hata:

c- Sükûnda yapılan hata:

2- Lahn-i Hafî: (Gizli ve küçük hata) Harflerin sıfatı arızalarında meydana gelen hatadır.

Lahn-i hafi de bazı âlimlere göre iki kısımda incelenir. Meydana gelen ve harfin yapışını değiştirmeyen hata demektir.

√ Arızî sıfat harflerin zatına (yapısına) mahsus olmayan ve harflerden ayrıldıklarında harfin kendi yapısında hiç-

bir değişiklik olmayan sıfatlardır. Med, İdğam, izhar, ihfa, iklab ve sekte gibi

a- Tecvidle az çok ilgilenen kişilerin fark edebileceği hatalar. Örneğin: İhfayı, iklabı, izharı, İdğamı terk etmek.

b- Tecvid ilminde oldukça maharetli ve derin bilgiye sahip olanların fark edebileceği hatalar. Örneğin: ر harfinin tekririni, ن harfinin ğunnesini terketmek gibi.

TENVÎN VE SÂKİN NÛN'UN BEŞ HÂLİ:

Tenvîn veya sâkin نْ' den sonra;

1- (ر - ل) harfi gelirse, idgâm-ı bilâ gunne olur.

2- (ن م وي) harflerinden biri gelirse, idgâm-ı mea'l gunne olur.

3- ب harfi gelirse, iklâb olur.

4- Şu on beş harften birisi gelirse ihfâ olur: (ت, ث, ج, د, ذ, ز, س, ش, ص, ض, ط, ظ, ف, ق, ك)

5- (ا ح خ ع غ ه) harflerinden biri gelirse izhâr olur.

TECVİD SÖZLÜĞÜ

Edna; Kişinin Kur'an okurken kendini Allah'ın dinlediğini düşünmesi, Allah'a yalvarır gibi okuma şekline denir.

Fem-i Muhsin: Kur'an-ı Kerîm'i öğretecek hocanın mahrec ve tecvidi uygulayacak ve en iyi şekilde gösterecek bir ağıza okuyuşa sahip olması.(*) Böyle bir hocadan okumak gereklidir.

Havtü Savt: Kur'an-ı Kerîm okurken sesi kısmaya, alçaltmaya denir.

Hemze: Harekeli olan elife denir. (Uzun veya kısa elif şekliyle yazılabilir. ا ء) Tecvîd ilminde med sebebidir. Hemze vasl ve katl olarak ikiye ayrılır.

Sükûn (cezim) : Harfin harekesizlik haline denir. İkiye ayrılır:

a) **Sükûn-u lâzım:** Durulduğunda ve geçildiğinde var olan sükuna denir. Örnek:) آلْئٰنَ Daimi sukûn(

b) **Sükûn-u arız:** Durulduğunda okunan, geçildiğinde okunmayan sükuna denir. ۝ يَعْلَمُونْ) Geçici sukûn(

Sukûn da hemze gibi med sebebidir.

İbtida: "ilk defa okumaya başlamaya veya vakıftan sonra kıraata devam etmek için tekrar başlamaya" denir.

İmâle: Tecvîd ilmi ile ilgili bir kuraldır Bu kural; med harfi olan elif ile ye'nin bir arada bulunduğu kelimede uygulanır. Meselâ; (مَجْرٰيهَا) "mecrehâ" kelimesindeki "ra" harfi ne tam yukarı (â) şeklinde, ne de tam aşağı (î) şeklinde çekilir. Ra'dan sonra takdîren vâr olan med harfi elif, yine med harfi olan ye'nin foksiyonunu yapmaya meylederek okunur.

Kıraat: Kıraat imamlarının aralarındaki ihtilâfa denir. Okumak demektir.

Rivayet: Kıraat terimidir. Ravilerin ihtilâflarına verilen isimdir.

Vecih: Diğer ifadelere denir.

Fasıla: İki âyetin arasını ayırmaktır. Âyetlerin son kelimelerinden sonra gelen âyeti ayırdığı için fasıla denir. Ayetlerin arasını ayırmadır.

Lahn: Kur'an okurken harflerin sıfatlarında, harekelerinde, tecvid kaidelerinin uygulanmasında yapılan hatadır.

Lahn-ı Celî: Açık ve herkesin bildiği tecvîd hatası. Lahn-ı celî; harflerde veya harekede yahut sükûnda olur.

Meselâ tı harfini dal, sad'ı sin okumak lahn-ı celîdir.

Lahn-ı Hafî: Gizli hatâ olup, ancak tecvîd ilmi ile uğraşanlar bilir. Lahn-i hafîde mânâ bozulmaz. İhfâyı, iklâbı vb. yapmamak, kalın okunacak yerde ince, ince okunacak yerde kalın okumak, uzatılacak yerde kısa okumak, kısa okunacak yerde uzatarak okumak gibi. (İbn-i Âbidîn)

Med: Uzatmak demektir. Aslî ve Fer'î med vardır.

Med harfleri: Harekesiz olan 1-Elif (ا) 2-Vav (و) 3-Ya(ى) dır.

Mehâric-i Hurûf: Kur'an-ı Kerîm harflerinin herbirinin çıktığı yer.

Mütevatir Kıraat: Yalan üzere ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluğun diğer bir topluluktan rivayet ettiği kıraata denir. (Kıraatin en önemlisi ve derecesi yüksek olanıdır.)

Sâkin Nûn = (نْ) : Harekesi olmayan yani cezimli olan (نْ) nun'a sâkin nun denir. Örnek; من يعمل انعمت gibi. Sakin nun, (نْ) her türlü kelimenin ortasında veya sonunda bulunabilir.

Sebeb-i Med: Bir eliften fazla uzatmaya sebep olan hemze ve sukûna verilen isimdir.

Tahsîs: Kur'an okuyan kimsenin Kur'an'ın bütün hitaplarında kendisinin kastedildiğini kabul etmesidir.

Tahzîn: Kur'an'ı hüzünlü okuyuş şekli.

Teesssür: Kur'an okuyan kimsenin kalbinin âyetlerin değişmesiyle birlikte müteessir olmasıdır.

Terîd: Kur'an okurken sesi titretmeye denir.

Terkîs: Kur'an okurken sesi hareket ettirerek med harflerine hareket katmak veya sakinler üzerinde sükut edip sonra hareke ile çabuk uzaklaşmaktır.

Tenvîn: Lügatte kelimenin sonunu nun gibi okutmak üzere konulan iki üstün, iki esre, iki ötre' dir. Tecvid Istılahında ise; kelimelerin sonuna gelen zâid (fazla) bir nun demektir. Sakin nun, telâffuz ve vasl halinde sabit, vakf ve yazıda sakıttır (düşer) .

Vakıf: "Kelime üzerinde kıraata tekrar başlamak niyetiyle adet olduğu şekilde nefes alacak kadar bir zaman sesi kesmekten"ibarettir.

Vakf-ı Muaneka: Üç noktalı duraklara denir.

Vücûhü'l-Kırae: Okuma şekli demektir.

İstiaze: "Euzübillahimineşşeytanirracim yada Esteızü billah" demek olup "Lanetlenmiş Şeytandan Allah"a sığınırım" anlamına gelir.

Kur'an-ı Kerîm'de *"Kur'an okuyacağın zaman, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın"* (Nahl Sûresi, 16/98) buyrulmak sûretiyle kıraatten önce istiaze emredilmiş olsa da, bunun hükmü hakkında ihtilâf edilmiştir. İmam-ı Sevri ve Atâ gibi bazı fukaha istiaze okumayı vacip görseler de cumhur-u fukahaya göre bunun hükmü müstehabtır.

Okunan âyetin hükmünü araştırmak, tecvidi ve tefsiri üzerinde durmak gibi kıraatle ilgili bir sebepten dolayı kıraatine ara veren bir kimse, tekrar kıraate başladığında istiazeyi tekrarlaması gerekmez. Ama kıraatle ilgisi bulunmayan bir işten dolayı kıraatine ara veren kimsenin Kur'an okumaya devam etmeden önce yeniden istiaze okuması gerekir.

TECVİD KONUSUYLA İLGİLİ TEST -I- SORULARI

1- Dildeki bir sesi gösteren ve alfabeyi oluşturan <u>işaretlerden</u> her birine ne ad verilir?

A) Ses B) Hece
C) Söz D) Harf

2- Aşağıdakilerden hangisi boğaz harflerinden <u>değildir?</u>

A) خ
B) غ
C) ع
D) م

3- ف- و - م - ب Harflerinin çıkış yeri aşağıdakilerden hangisidir?

A) Boğaz B) Dil
C) Dudak D) Geniz

4- Aşağıdakilerden hangileri kalın harf <u>değildir?</u>

A) ص-ض
B) خ- غ
C) ط -ظ
D) ع- ح

5- "İki mahreç arasında dönüp dolaşan harflere ....denir." Boşluğa uygun kalimeyi yerleştiriniz?

A) Asli harfler
B) Kalın harfler
C) Fer'i harfler
D) İnce harfler

6- Aşağıdakilerden hangisi fer'i harflerin kısımlarından <u>değildir?</u>

A) Teshil hemzesi
B) İmale ile okunan elif
C) İşmam ile okunan sad
D) İzhar ile okunan mim

7- Aşağıdakilerden hangisi hakiki mahreçlerden <u>değildir?</u>

A) Boğaz
B) Dil
C) Dudak
D) Geniz

8- Kur'an okurken harflerin hakkını tam manasıyla vermek, mahreçlerde ve sıfatlarda eksiklik yapmadan, medleri, kasrları, gunneleri yerine getirerek <u>okumaya</u> ne denir?

A) Tahkik
B) Tertil
C) Tedvir
D) Hadr

9- Bu tarz okuyuş tahkike göre biraz daha hızlıdır. Bunda da tahkik gibi bütün kurallara uygun bir okuyuş olmalıdır. Bu okuyuş aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tahkik
B) Tertil
C) Tedvir
D) Hadr

10- Ne çok sür'ati ne de çok yavaştır. Bu okuyuşta, tecvit kurallarına göre tutulacak yerler normal tutulur. Medd-i Tabiî bir elif, medd-i muttasıl ve medd-i munfasıl üç elif, medd-i lâzım dört elif, medd-i arız ve medd-i lîn bir ile üç elif arasında uzatılır. Bu okuyuş şekli aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tertîl
B) Tahkîk
C) Tedvîr
D) Hadr

11- Medleri müsaade edilen en asgari dereceye indirerek okunan okuyuş tarzı hangisidir?

A) Tahkik
B) Tertil
C) Hadr
D) Tedvir

12- Harflerin arızî sıfatlarında yapılan hatalara ne denir?

A) Lahn-i Hafî
B) Lahn-i Celî
C) Lahn-i Şart
D) Lahn-i Mucip

13- Fatiha Süresindeki انعمت keli-mesini انعمتِ şeklindeki okuyuş hatası hangisidir?

A) Kelimede yapılan hata
B) Harekede yapılan hata
C) Sükunda yapılan hata
D) Harfte yapılan hata

14- Harflerin sıfatı arızalarında meydana gelen harfin yapısını değiştirmeyen hataya ne denir?

A) Lahn-ı hafî
B) Lahn-ı celî
C) Sükûn hatası
D) Harf hatası

15- "Lügatte; hareketli olmak, deprenmek. kımıldamak anlamındadır. Istılahta ise; harfi kendi sesi yönünde okumaya yönelten işaretlere .... denir."
Boşluğa uygun kelime aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ses
B) Harf
C) Söz
D) Hareke

16- Aşağıdakilerden hangisinde med harfleri bir arada verilmiştir?

A) ي و ا
B) ء ي ا
C) و م ي
D) ء و ا

17- يعلمون Kelimesindeki tecvid kuralları hangileridir?

A) Medd-i Tabiî-Sükûn-u lâzım
B) Medd-i Muttasıl-Sükûn-u arız
C) Medd-i Tabiî-Sükûn-u arız
D) Medd-i Muttasıl-Sükûn-u lâzım

18- Aslî med üzerinde fazlalığı gerektiren bir sebep dolayısıyla veya bir sebebe bağlı olarak meydana gelen med harfi hangisidir?

A) Medd-i Tabiî

B) Sükûn-u lâzım

C) Sükûn-u arız

D) Fer-i med

19-Aşağıdakilerden hangisi fer-i medlerden değildir?

A) Medd-i Tabiî

B) Medd-i Muttasıl

C) Medd-i Lâzım

D) M edd-i Lîn

20- Harfi medden sonra sebeb-i medden hemzenin harf-i medle aynı kelimede bulunmasıyla meydana gelen med hangisidir?

A) Medd-i Arız

B) Medd-i Lîn

C) Medd-i Muttasıl

D) Medd-i Munfasıl

21- وجاء جيء kelimelerindeki med çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Medd-i Tabiî

B) Medd-i Munfasıl

C) Medd-i Muttasıl

D) Medd-i Lâzım

22- Muttasılın bir eliften fazla çekilmesinin hükmü nedir?

A) Mubah

B) Caiz

C) Vacip

D) Mekruh

23- Asım kıraatına göre Medd-i Muttasıl ne kadar uzatılmaldır?

A) Bir elif ziyadesyle iki elif

B) İki elif ziyadesiyle üç elif

C) 3 elif ziyadesiyle 4 elif

D) 4 Elif ziyadesiyle 5 elif

24- Harf-i medden sonra sebebi medden hemze gelir ve med harfiyle ayrı kelimede bulunursa hangi med meydana gelir?

A) Medd-i Muttasıl

B) Medd-i Lâzım

C) Medd-i Munfasıl

D) Medd-i Lîn

25- قالو امنا kelimesindeki med hangisidir?

A) M. Muttasıl

B) Medd-i Lâzım

C) Medd-i Tabiî

D) Medd-i Munfasıl

26- Medd-i Munfasılın hükmü nedir?

A) Caiz

B) Vacip

C) Mübah

D) Sünnet

27- Âsım kıraatına göre Medd-i Munfasıl ne kadar uzatılmalıdır?

A) 1 elif miktarı (kasr)

B) 2 elilf miktarı

C) 3 elif miktarı

D) 4 elif miktarı

28- Kesinlikle uzatılması gereken Medd-ir. Bir kelimede harf-i medden sonra sebebi medden sükûn-u lâzım gelir ve med harfiyle yan yanda bulunursa hangi med meydana gelir?

A) Medd-i Muttasıl

B) Medd-i Lîn

C) Medd-i Arız

D) Medd-i Lâzım

29- جَآنّ , الدوَّابّ kelimelerindeki tecvid hangisidir?

A) Medd-i Muttasıl

B) Medd-i Munfasıl

C) Medd-i Lîn

D) Medd-i Lâzım

30- يتمآسّا, خَآصّة örneğindeki tecvid Medd-i Lâzımın hangi kısmına girer?

A) Kelime-i muhaffefe

B) Kelime-i müsakkale

C) Harf-i müsakkale

D) Harf-i mühaffefe

31- ص (sâd) Huruf-u mukattaa-sındaki med, hangi medde örnektir?

A) Kelime-i müsakkale

B) Kelime-i mühaffefe

C) Harf-i muhaffefe

D) Harf-i müsakkale

32- Bir kelimede harf-i medden sonra sebebi med olan sükun-u arızın med harfiyle yan yana bulunmasına ne denir?

A) Medd-i Lâzım

B) Medd-i Arız

C) Medd-i Lîn

D) Medd-i Tabiî

33- Sükûn-u arızın bulunduğu harfin harekesi fetha olursa kaç şekilde okumak mümkün olur?

A) Tul, tavassut, kasr

B) Tul, tavassut, revm

C) Tul, tavassut, işmam

D) Tul, tavassut, tıl ile işmam

34- Sükûn-u arızın bulunduğu harfin harekesi meksur ise kaç şekilde okunur?

A) Tul tavassut, işmam

B) Tul, tavassut, kasr

C) Tul, tavassut, kasr, kasr ile iş-mam

D) Tul, tavassut, kasr, kasr ile revm

35- و ي harflerinin Harf-i Lîn olabilmesi için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) ي و sakin, önceki harf fethalı olmalı

B) و ي sakin, önceki harf dammeli olmalı

C) و ي sakin, önceki harf kesralı olmalı

D) و ي fethalı, önceki sakin olmalı

36) Medd-i Lâzım kaç kısma ayrılır ve medd-i lâzımın hükmü nedir?

A) 3 – Farz
B) 4 – Vacib
C) 5 – Caiz
D) 6 – Müstehap

37- "........................., bir kırâat imamının, râvilerinden birinin tespit edip aktardığı yaygın görüşleri çerçevesinde Kur'an metninin nasıl telâffuz edileceğini öğretmeyi amaçlar."

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Tilâvet
B) Tertîl
C) Kırâat
D) Tecvid

38- "..............., aslında iki harften oluşan ama görünürde bir harf olan harekesiz harfi iki kez yazılı imiş gibi okumaktır."

Yazılan tanımda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

A) Ötre
B) Sükûn
C) Teşdîd
D) Kesre

39- Aşağıdaki şıklardan hangisi ses bölgelerinden değildir?

A) Ağız boşluğu bölgesi
B) Boğaz bölgesi
C) Dil bölgesi
D) Çene bölgesi

40- "Harflerin okunmalarını sağlayan işaret ve seslerdir."

Yukarıdaki ifadelerle aşağıdakilerden hangi kavram tanımlanmaktadır?

A) Harf
B) Sükûn
C) Hareke
D) Aslî harf

41- "Tenvîn ile sâkin nûn, bulundukları ortama göre beş halden/özellikten biri ile seslendirilir."

Yukarıdaki ifâdelere göre aşağıdakilerden hangisi bu beş halden/özellikten biri değildir?

A) İdğam bilâ gunne
B) Medd-i Lîn
C) İhfâ
D) Iklâb

42- Hem ince hem kalın okunabilen harf aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gaf: ق
B) Ra: ر
C) Lam: ل
D) Dal: د

43- Aşağıdaki durumlardan hangisi Izhar-ı Kameriyye olur?

A) Elif Lam (ال) okunduğu zaman
B) Elif Lam (ال) okunmadığı zaman
C) Elif Lam'dan (ال) önceki harf esre olduğu zaman
D) Elif Lam'dan(ال) sonra lafzatullah geldiği zaman

44- Aşağıdaki duraklardan hangisinde mutlaka durmamız gerekir?

A) Lam Elif (Vakfı La) لا

B) Tı (Vakfı Mutlak) ط

C) Cim(Vakfı Caiz) ج

D) Mim (Vakfı Lâzım) م

45- Aşağıdakilerden hangisi Medd-i Lâzım çeşitlerinden değildir?

A) Kelime-i Muhaffefe

B) Harfi Musakkale

C) Kelime-i Musakkale

D) Tul-Tavassut-Kasr

46- Medd-i arız ne demektir?

A) Med harfi ile Hemze aynı kelimede gelmesidir

B) Med harflerinden sonra sebebi med olarak Sükûn-u lâzım gelmesidir.

C) Uzatma harflerinden sonra sebebi med olarak Sükûn-u ârızın gelmesi ile oluşan Medd-ir.

D) Uzatma harflerinden önce sebebi med olarak Sükûn-u lâzımın gelmesi ile oluşan Meddir.

47- Aşağıda verilen durak işaretlerinden hangisi yanlıştır?

A) (م) Vakfı Lâzım: Geçildiğinde mana bozulabilir gerekçesiyle, durulması önemle istenen durak işaretidir.

B) (ج) Vakfı Câiz: Geçmek ve durmanın mümkün olduğu fakat durmanın daha evla olduğu durak.

C) (ط) Durma manasına gelen bir işarettir. Kesin geçilmesi gerekir

D) (ق) Duruldoğunda, geriden alınarak uygun olan bir âyetten başlanması

48- Kur'an-ı Kerîm, hangi kıraat ve rivayetle okuyoruz?

A) İmam Asım kıraati, Hafs Rivayeti

B) İmam Nafi kıraati, Kalun rivayeti

C) İmam Asım kıraati, Şu'be rivayeti

D) Hiçbiri

49- Uygulama olarak tecvid ilminin hükmü nedir?

A) Farzı ayn'dır

B) Farzı Kifaye'dir

C) Vacip'tir

D) Müstahap'tır

50- Aslî medden fazla uzatmayı gerekli kılan sebeplere ne denir?

A) Sükûn
B) Şedde
C) Sebeb-i med
D) Harf-i med

51- Kendisinden önceki harfin sesini uzatan harfe ne denir?

A) Sâkin nûn
B) Sâkin mim
C) Hükmü'r-ra
D) Med harfi

52- Medd-i Tabiî'nin hükmü nedir?

A) Farz
B) Vacip
C) Farz-ı ayn
D) Sünnet

53- Bir şeyi güzel yapmak, süslemek anlamındaki kelime hangisidir?

A) Tecvid
B) Sadaka
C) Hediye
D) Sünnet

54- Boğaz harfleri kaç tanedir?

A) 4
B) 5
C) 6
D) 7

55- Dil kısmından kaç harf çıkar?

A) 10 B) 21
C) 1 5 D) 18

56- Mahreçleri aynı sıfatları farklı olan iki harften, sakin olan birincisinin, harekeli olan ikincisine idğam edilerek okunmasına ne denir?

A) İdğam-ı Mütecaniseyn
B) İdğam-ı Misleyn
C) İdğam
D) İdğam-ı Mütekaribeyn

57- Nûn ve Mim dışındaki harflerin birbirine İdğam edilmesine ne denir?

A) İdğam Mealğunne
B) İdğamı Şemsiye
C) İdğamı Misleyn Mealğunne
D) İdğamı Misleyn Bilâğunne

58- Sakin nûn veya tenvinden sonra "ن" harfi gelirse ne olur?

A) Dudak İhvası
B) İzhar
C) İhfa
D) İdğamı Mealğunne

59- Harflerin kendisinden ayrılması mümkün olmayan lâzımî sıfatlarında ve zatlarında yapılan hatalara ne denir?

A) Lahn'i Hafî
B) Lahn'i Celî
C) Lahn'i Şart
D) Lahn'i Mucip

60-Tenvinin manası ne demektir?

A) Gizlemek
B) Açığa çıkarmak
C) Durmak
D) Nunlamak

61- İhfâ ne demektir?

A) Gizlemek
B) Açığa çıkarmak
C) Durmak
D) Nunlamak

62- Birinci harfin zat ve sıfat olarak tamamen ikinci harfe dönüşmesine ne denir?

A) Lahn
B) Gunne
C) Tam idğam
D) Yarım idğam

63- Kasr ne demektir?

A) Uzatmak
B) Kısaltmak
C) Gunnelemek
D) Okumadan geçmek

64- Hemze kaç gruba ayrılır?

A) Üç
B) Bir
C) Dört
D) İki

65- Med harfleri kaç tanedir?

A) Üç
B) İki
C) Altı
D) Bir

TECVİD KONUSUYLA İLGİLİ TEST -I- SORULARININ CEVAPLARI

1-D	2-D	3-C	4-D	5-C
6-D	7-D	8-A	9-B	10-C
11-C	12-A	13-B	14-A	
15-D	16-A	17-C	18-D	
19-A	20-C	21-C	22-C	
23-C	24-C	25-D	26-A	
27-D	28-D	29-D	30-B	
31-C	32-B	33-A	34-D	
35-A	36-B	37-C	38-C	
39-D	40-C	41-B	42-B	
43-A	44-D	45-D	46-C	
47-C	48-A	49-B	50-C	
51-D	52-B	53-A	54-C	
55-D	56-A	57-D	58-D	
59-B	60-D	61-A	62-C	
63-B	64-D	65-A		

TECVİD KONUSUYLA İLGİLİ TEST -II- SORULARI

1- Cezm'li ب (be) harfinden sonra harekeli م (mim) harfi gelirse ne olur?

A) İdğam-ı Meal ğunne
B) İzhar
C) İdğam-ı Mütecaniseyn
D) İdğam-ı Mütegaribeyn

2- ه (He) Harfinin harekesi esre, he den önceki harfin harekeside üstün veya ötre olursa ه (he) harfi nasıl okunur?

A) Uzatılmadan okunur
B) Uzatılarak okunur
C) Her iki şekilde okunur
D) Hiç biri

3- Aşağıdaki secenekelerden hangisi "işmam"ın tarifi arasına girmez?

A) İki kelime arasında az bir süre nefes almadan durarak okumak
B) Son harfin harekesini belli edecek şekilde okumak
C) Harekesi ötre olan harfin ötresini belli etmek için dudağı öne doğru büzerek okumak
D) Harekesi esre olan harfin ötresini belli etmek için dudağı öne doğru büzerek okumak

4- "Ârizi sükûn" nedir?

A) Durulduğunda ve geçildiğinde var olan sükûndur
B) Durulduğunda ortaya çıkan geçildiğinde kaybolan sükûndur
C) Durulduğunda ve geçildiğinde okunmayan sükûndur
D) Hiçbiri

5- Cezmli ل (lâm) dan sonra harekeli ر (ra) harfi gelirse ne olur?

A) İdğamı Meal gunne
B) İdğamı Bila gunne
C) İdğamı Şemsiye
D) İdğamı Mütegaribeyn

6- Asım kıraatinde Kur'an-ı Kerîm'de "*imâle*" okunuşu hangi sûrede geçmektedir?

A) Hûd
B) Nûh
C) Lût
D) Ankebût

7- "Muâneka Vakfı" ne demektir?

A) Nefes yetmezse durulabilir
B) Mutlak durulması gereken yerdir
C) Durulabilir veya geçilebilir
D) Birinde durulursa diğerinde geçilmesi gereken vakıftır

8- Medd-i Lîn'in sükûnu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sükûn-u Caiz
B) Sükûn-u Lâzım
C) Sükûn-u Ârız
D) Sükûn-u Vacip

9- Kat'ı hemze ile Vasıl hemzesi arasındaki fark nedir?

A) Her ikiside mutlaka okunması gerekir

B) Vasıl hemzesi mutlaka okunur Kat'ı hemzesi ise okunmaz

C) Her ikiside okunmaz

D) Kat'ı hemzesi mutlaka okunur, Vasıl hemzesi ise okunmaz

10- Kendisinden önceki durak işaretine uyan vakıf işareti hangisidir?

A) Cim ج

B) Sâd ص

C) Kef ك

D) Ze ز

11- Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde Asım kıraatinde sekte olan süreler doğru olarak verilmiştir?

A) Yâsîn, Mutaffifîn, Secde, Fussilet

B) Fussilet, Kıyame, Yâsîn, Mücadele

C) Ankebût, Fussilet, Kehf, Ahzap

D) Yâsîn, Kıyame, Mutaffifîn, Kehf

12- Harekeler kaç tanedir ve nelerdir?

A) 5, Üstün, Esre, Ötre, Cezim, Şedde

B) 4, Üstün, Esre, Ötre, Cezim

C) 3, Üstün, Esre, Ötre

D) 6, Üstün, Esre, Ötre, Cezim, Şedde, Tenvin

13- Asım kıraatine göre Kur'an-ı Kerîm'de, Teshil ile okuyuş hangi sûrede geçmektedir?

A) Nûh

B) Lût

C) Yûsuf

D) Fussilet

14- Lâzımî sükûnun hükmü nedir?

A) Farz

B) Sünnet

C) Vacip

D) Caiz

15- ـه (He) Harfinin harekesi ötre, ـه (he) 'den önceki harfin harekeside üstün veya ötre olursa ـه (he) harfi nasıl okunur?

A) Uzaltılmadan okunur

B) Uzatılarak okunur

C) Her iki şekilde okunur

D) Hiç biri

16- Maba'di (kendisinden sonrası) ile lâfız ve mana yönünden, alâkası bulunmayan bir kelime üzerinde yapılan vakıflara ne ad verilir?

A) İhtiyari Vakf

B) Tam Vakf

C) Iztırari Vakf

D) Kâfi Vakf

17- Kıraat ilminde kıraat-ı seb'a (yed-i kıraat) meşhur olmuştur. Bu kıraat imamlarından Medîne'de şöhret olan zat kimdir?

A) İbn-i Âmir
B) Nafî
C) Ebû Amr
D) Âsım

18- Medd-i Lîn ne demektir ve harfleri nelerdir?

A) Lîn harfinden sonra, sebeb-i med olan ârız veya lâzım sükûn bulunursa medd-i lîn olur. Cezimli (وْ) ve (يْ) 'dir.

B) Lîn harfinden önceki harfte durulursa medd-i lîn olur. Harekeli (وَ) ve (يَ) 'dir.

C) Med harfi ile hemze aynı kelimede olmasıdır. ا و ي

D) Cezimli نْ'dan sonra "ب" gelirse نْ 'u م harfine dönüştürmek demektir.

19- Sâkin mîmin okunuş şekilleriyle ilgili hangisi yanlıştır?

A) Sâkin (مْ) den sonra harekeli (ب) harfi gelirse İhfâ-i Şefevî olur.

B) Sâkin (مْ) den sonra harekeli (م) harfi gelirse İdğâm-ı Misleyn Mealğunne olur.

C) Sâkin (مْ) den sonra harekesiz (بْ) harfi gelirse Dudak İhfâsı olur.

D) Sâkin (مْ) den sonra (ب) ve (م) harfleri dışında bir harf gelirse izhâr (İzhâr-ı Şefevî) olur.

20- Dudak ihfâsı ne demektir?

A) Cezimli مْ'den sonra "ب" harfinin gelmesi ile مْ'in dudakta gizlenerek okunmasıdır.

B) Cezimli مْ'den sonra "ب" harfinin gelmesi ile dudakta şeddelenerek okunmasıdır.

C) Cezimli مْ'den sonra "ب" harfinin gelmesi ile açıkça okunmasıdır.

D) Cezimli نْ'dan sonra "ب"gelirse نْ'u م harfine dönüştürmek

21- "Tilâvet esnasında, bir kelimeyi, sesi ve nefesi kesmeden kendisinden sonra gelen kelimeye bağlayarak okumaya" ne denir?

A) Vakf
B) Vasl
C) Sekte
D) İmâle

22- "Harflerin çıkış yerleri"ne Tecvid ilminde ne isim verilir?

A) Femmî Muhsin
B) Tilâveti'l- Kur'an
C) Meharicü'l- Huruf
D) Tashihu'l- Huruf

23- Halen elimizde bulunan Mushaflardaki vakıf işaretleri kime aittir?

A) Secâvendî'ye
B) Ebu'l Esved ed-Düelî'ye
C) İbn Cezerî'ye
D) İmam Âsım'a

24- İhfâ, iklâb ve ğunneli idğâmların birer buçuk elif miktarı tutularak okunduğu tilâvet tarzı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tahkik
B) Tedvir
C) Terkîk
D) Teshîl

25- "Hafd-ı Savt" kavramı ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi doğrudur?

A) Ses tonunu yükseltmek
B) Ses tonunu alçaltmak
C) Vücuh yapmak
D) Tecvidli okumak

26- Âlimlerin çoğuna ve kıraat imamlarına göre istiazenin süre başlarında okunmasının hükmü nedir?

A) Caiz
B) Farz-ı ayın
C) Farz-ı kifaye
D) Sünnet

27- " كهيعص" âyetindeki "ع" harfinde hangi tecvid kuralı vardır?

A) Medd-i Tabiî
B) Medd-i Muttasıl
C) Medd-i Munfasıl
D) Medd-i Lîn

28- Aşağıdaki cümlede boş bırakılan kısmı tamamlayınız.

"Zamirin med ile okunabilmesi için kendisinden önceki harfin.......olması gerekir."

A) Cezimli
B) Sakin
C) Harekeli
D) Hemze

29- Kendisinden önceki harfin sesini uzatan harfe ne denir?

A) Medd-i Tabiî
B) Medd-i Muttasıl
C) Med harfi
D) Medd-i Munfasıl

30- Aslî medden fazla uzatmayı gerekli kılan sebeplere ne denir?

A) Sebeb-i med
B) Sebeb-i sükûn
C) Med harfi
D) Hemze

31- Hem vasıl hemde vakıf halinde Sâbit olan hemzeye ne denir?

A) Hemze-i Vasl
B) Hemze-i Katı
C) Hemze-i Aslî
D) Hemze-i Talî

32- Vakıf halinde Sâbit olup vasıl halinde düşen hemzeye ne denir?

A) Hemze-i Vasl
B) Hemze-i Katı
C) Hemze-i Aslî
D) Hemze-i Talî

33- Hem vasıl hemde vakıf halinde Sâbit olan sükûn'a ne denir?

A) Sükûn-u Lîn
B) Sükûn-u Asl
C) Sükûn-u Arız
D) Sukûn-u lâzım.

34- Vakıf halinde Sâbit olup vasıl halinde düşen sükûn'a ne denir?

A) Sükûn-u Lîn
B) Sükûn-u Asl
C) Sükûn-u Arız
D) Sukûn-u lâzım.

35- Harfin sesini uzatmak için hemze veya sukune ihtiyaç duyulmayan medde ne denir?

A) Aslî Med
B) Fer'i Med
C) Medd-i Arız
D) Medd-i Lîn

36- Birinci harfin zat ve sıfat olarak tamamen ikinci harfe dönüşmesine ne denir?

A) Nakıs İdğam
B) Tam idğam
C) İdğam-ı Misleyn
D) İdğam-ı Şemsiyye

37- Birinci harfin ikinci harfe zat olarak dönüşüp, sıfat olarak dönüşmemesine ne denir?

A) Nakıs İdğam
B) Tam idğam
C) İdğam-ı Misleyn
D) İdğamı Şemsiye

38- Aşağıdakilerden hangisinin tümü kalın harflerdir?

A) ق غ ع ظ ط ض ص ر خ ح
B) ق غ ظ ط ض ص خ
C) ظ ط ص ض ل غ ق خ
D) ق غ ع ظ ط ض ص خ ح

39- Boğaz harfleri hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

A) ي ب ل خ هـ ا
B) ا ح خ هـ غ ق ط
C) خ غ ح ع هـ ا
D) ق غ ع ظ ط ض ص خ ح

40- İzhar ne demektir ve harfleri nelerdir?

A) Açık okumak demektir, خ غ ح ع هـ ا
B) Ğunneli okumak demektir, هـ ع و ى ج ح خ
C) Şeddelemek demektir, ن و ل م ر ي
D) Harfi göstermek demektir. ي ر ن و ل م

41 - Harfin telâffuzu esnasında seste oluşan yumuşaklık, sertlik, incelik, kalınlık, zayıflık, kuvvetlilik gibi özelliklere ne denir?

A) Tecvid
B) Mahrec
C) Hal
D) Sıfat

42- Kaç sûrenin başında Huruf-u Mukatta bulunur?

A) 19
B) 25
C) 29
D) 32

43- Medleri en uzun ölçü ile okumaya ne denir?

A) Medd-i Tam
B) Tul
C) Tavassut
D) Kasr

TECVİD KONUSUYLA İLGİLİ TEST -II- SORULARININ CEVAPLARI

1-C	2-A	3-A	4-B	5-D
6-A	7-D	8-C	9-D	10-C
11-D	12-C	13-D	14-C	15-B
16-B	17-B	18-A	19-C	20-A
21-B	22-C	23-A	24-A	25-B
26-D	27-D	28-C	29-C	30-A
31-B	32-A	33-D	34-C	35-A
36-B	37-A	38-B	39-C	40-A
41-D	42-C	43-B		

4. ÜNİTE

HADİS TARİHİ VE HADİS KAYNAKLARININ GELİŞİMİ

I- İNSANLIĞIN PEYGAMBERLERE İHTİYACI

Allahu Teala, Kur'an-ı Kerim'de, "*İnsanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım*" (Zâriyat s., 56) buyurmaktadır. Bu ayet-i kerime insanlığın var oluş hikmetinin esasta kulluk görevini yerine getirme ile bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanlara diğer varlıklardan üstün bir takım yetenek ve kabiliyetlerin verildiği bir gerçektir. Kur'an'da ona verilen üstün imkanların yanı sıra, onun kişilik olarak zayıf yaratıldığı, eline geçen nimetler sebebiyle kendini müstağni görerek azgınlık gösterdiği, dünya nimetlerine düşkün olduğu, nankörce davranma gibi bir çok konulardaki zafiyetlerine işaret edildiğini görmekteyiz.

İnsanoğluna verilen üstün meziyetler, onların her zaman için doğru olan yolu bulacağı, Rabbine karşı kulluk görevini kavrayıp yerine getireceği, dünyada huzurlu bir hayat süreceği anlamına gelmemektedir. Nitekim, tarihte ve günümüz dünyasında yaşanan olaylar da bunu göstermektedir. İnsanların sorumlu tutulduğu kulluk görevi ve imtihanı, sadece görünen alemle de sınırlı değildir. Ayrıca, onu ilgilendiren bir gayb, ölüm ve ahiret süreci vardır. Bütün bu kapsamlı sorumluluk ve çok boyutlu kulluk sürecinin mücerred insana verilen akılla bilinmesi de mümkün değildir. Bu sebeple Allah, insanoğluna bir rahmet ve kolaylık olmak üzere, "*Biz Peygamber göndermedikçe azap etmeyiz*" (İsrâ' s., 15) buyurmuştur. Ayrıca "*Her ümmete bir Peygamber gönderdik*" (Nahl s., 36) ayetinde, insanoğlunun bu süreçte kendi haline bırakılmadığı vurgulanmıştır.

Allah'ın Peygamber gönderip, vahiyle hayatlarına ışık tuttuğu ümmetlerin bile bir süre sonra ilahi mesaja sırt çevirdikleri, onunla aydınlanmak yerine onu tahrif ettikleri bilinmektedir. Bir de ilk insan olan Adem'den (as) bu güne hiç vahiy gelmemiş, peygamber gönderilmemiş olsaydı, bu insanlığın hali nasıl olurdu? Herhalde aklı başında olan hiçbir kimse durumun daha iyi olacağını söylemeyecektir.

Allah'ın bir lütfu olarak, insanlara rehberlik etmek üzere gönderilen peygamberlere bir takım görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bunun yanı sıra onlara nübüvvet ve risalet görevinden kaynaklanan yetkiler de tanınmıştır. Kur'an, bunlara işaret etmektedir. Son Peygamber olarak görevlendirilen Hz. Peygamber için de benzer yetki ve sorumluluklar söz konusudur. Onun ve

risalet sürecinin bir hulasası olan sünnetinin de, İslam'da önemli bir konumunun olduğunu görmekteyiz. Bunu da kısaca ele almak istiyoruz.

II- SÜNNETİN KUR'AN KARŞISINDAKİ KONUMU

Kur'an'da, Hz. Peygamberin bir takım özelliklerinin yanı sıra ona yüklenen görev ve verilen yetkiler de anlatılmaktadır. Risalet bir görevdir, bu görevin yerine getirilebilmesi için de, ona bir takım yetkilerin verilmesi, İlahi adaletin bir gereğidir. Bu çerçeve içinde, Hz. Peygambere itaat Kur'an da açıkça emredilen konulardan birisidir. Onun dindeki yerini, insanlara anlatmakla yükümlü olduğu Kur'an karşısındaki konumunu tespitte, bize Kur'an rehberlik etmektedir. Bunlar, tebliğ, tebyîn, teyit, teşrî ve temsîl şeklinde sıralanabilir.

1-Teblîğ:

Peygamberlik görevini üstlenenlerin en önemli görevi, Cebrail vasıtası ile kendilerine ulaştırılan vahyi insanlara bildirmek ve tebliğ etmektir. "*Ey Peygamber, Rabbinden sana indirilen şeyi tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan, onun verdiği elçilik görevini yerine getirmemiş olursun*" (Mâide s., 67) ayeti ile, Hz. Peygamber'e yüklenen en öncelikli vazifenin de, Kur'an'ı insanlara tebliğ etmek olduğu belirtilmektedir. "*Rasûle düşen görev, sadece duyurmadır*" (Mâide s., 99) ayeti de Peygamber'in her şeyden önce Kur'an'ı tebliğ etmekle mükkellef olduğunu ortaya koymaktadır.

2- Tebyîn:

Kur'an, son derece veciz ifadelerle vahyedilmiş olan bir kitaptır. İnsanlığa gönderilen ve tek ciltlik bir hacme sahip olan ilahi kitabın, insanlara yönelik tafsilatlı açıklamalar yapması da mümkün değildi. Aslında Kur'an'ın özlü ifadelerle vahyedilmesi, sünnetullah'ın bir yansıması olmuştur. Geçmişteki bazı Peygamberlerin 10-50 arasında değişen sahifelerde toplanacak kadar vahiy alması da, ciltlerce hacimden oluşan bir vahyin tek bir peygambere gönderilmediğin ortaya koymaktadır. "*Kendilerine açıklayabilsin diye, her Peygamberi kendi milletinin diliyle gönderdik*" (İbrahîm s., 4) ayeti her Peygamberin böyle bir sorumluluğu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple Kur'an'ın açıklanması da, Hz. Peygamber'e verilen bir görev olmuştur. Nitekim "*Zikr'i sana, kedilerine indirileni insanlara açıklaman için indirdik*" (Nahl s., 44) ayeti ile bu görev açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu açıklama, ne kastedildiği anlaşılmayan mücmel, müşkil ayetleri tefsir etmek, umumilik ifade eden ayetleri tahsis, mutlak anlam taşıyan ayetleri takyid ederek anlaşılır hale getirme şeklinde tezahür etmiştir.

3- Teyit:

Hz. Peygamberden varit olan hadislerin, bazen Kur'an'da beyan buyurulan hükümleri teyit ettiği görülmektedir. Nitekim, "*Kadınlara iyilikle muamele edin*" (Nisâ s., 29) ayeti, Hz. Peygamber'in veda haccında "*Kadınların hakları konusunda, Allah'tan sakınınız. Şüphesiz siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız*" (İbn Mace, Menâsik, 84) hadisi ile teyit edilmiştir.

4- Teşrî':

Kur'an ile sabit olmayan bazı konularda Hz. Peygamber, Allah'ın kendisi-

ne verdiği yetkiye istinaden ve onun iradesine uygun olarak, teşrîî hükümler koyma hakkına sahiptir. Nitekim Kur'an'da, Ehl-i kitaptan Allah'a ahiret gününe inanmayan, *Allah'ın ve Rasulünün haram kıldığını haram saymayan*, hak dini kabullenmeyen kimselerle boyun eğip cizye verinceye kadar savaşılması (Bkz., Tevbe s., 29) emredilmiştir. Bu ayet bize, Rasulullah'ın haram kıldığını haram kabul etmenin de dini bir sorumluluk olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede, Peygamber (s), bir kadının halası, ve teyzesinin üzerine nikahlanmasını yasaklamış (bkz., Müslim, Nikah, 37), müslümanın kafire karşılık olarak kısas yoluyla öldürülemeyeceğini bildirmiştir (Bkz., Buhârî, ilm, 40). Ayrıca Hz. Peygamberin, Erîke hadisinde, koltuğuna kurulup"siz bu Kur'an'a sarılın, onda helal bulduğunuzu helal sayın, haram blduğunuzu haram sayın" diyerek sünnete bu yetkiyi tanımayanları açıkça eleştirmiştir. (Bkz., Ebu Davud, Sünen, 5). Peygamberin bu tür beyanlarını da ümmet kabul ederek bu güne kadar uygulayagelmiştir.

5- Temsîl:

Kur'an'da emredilen bazı konuların nasıl uygulanması gerektiği Hz. Peygamberin pratiğe aktarması, yaşayış tarzı ve örnek tatbikatı ile gösterilmiştir. Kur'an'da namaz emredilmiş ancak nasıl kılınacağı anlatılmamıştır, zekat emredilmiş hangi mallardan ne kadar verileceği, hangi periyodik süreçle verileceği bildirilmemiştir. Bu ve benzeri bir çok husus Peygamberin (s) pratiğe aktarıp göstermesi, açıklaması ile dini bir takım emirleri yaşanır hale gelmiştir. Kur'an'da Hz. Peygamberin (s), bizler için uyulacak güzel bir örnek olduğu (bkz., Ahzâb s., 21), onun üstün bir ahlak sahibi olduğu (bkz., Kalem s., 4) bildirilmiştir. O, İslamı yaşamakta samimi olanlar için ittiba edilecek en güzel misal olup, Hz. Aişe'nin beyanıyla, Peygamberin ahlakı Kur'an'dı. Yani Kur'an'ın istediği insan tipini temsil etmiştir.

III- HADİS RİVAYETİ VE GELİŞİM SÜRECİ

A- HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ

Hz. Peygamber (as) dönemindeki hadis ilmi alanındaki en önemli faaliyet, Hz. Peygamber'den duyulan görülen sünnet ve hadîsin öğrenilmesi ve tesbîtidir. Tesbît o dönemde öğrenilenlerin daha çok hafıza ile korunması anlamına gelmekteydi. Hz. Peygamber döneminde ilmi ve bilimsel birikimin muhafazası, daha çok hafızaya dayanmaktaydı. Yazı kullanımı, özellikle risaletin başlangıcında yaygın değildi. Medine döneminde olabildiğince yaygınlaştırılmaya çalışılmıştı.

İslam kabul edenlere, Hz. Peygamberin dindeki konumunu ve önemini bizzat Kur'an öğretmekteydi. Allah'ın gönderdiği vahiyler arasında yaptığı "*Peygamber'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Biz seni onlara bekçi göndermedik.*" (Nisa s., 80), "*Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men ederse ondan geri durun.*" (Haşr s., 7) "*Peygamber'in emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.*" (Nur s., 63) şeklinde ifade edilen uyarı ve emirleri, sahabenin hadis ve

sünnete olan ilgi ve ihtimamını artırmıştır.

Kur'an'ın ilk emrinin "oku" olması, Rasulullah'ın ilme teşvik eden sözleri, ilmi faaliyetleri tetikleyen en önemli amiller olmuştur. Müslümanların nispeten nefes alma imkanı bulduğu Medine'de Peygamber (s), okuma-yazmayı özellikle genç kuşak arasında yaygınlaştırmaya çalışmıştır. İslam tarihinde ilk üniversitenin temellerini Mescid-i Nebi'nin hemen yanı başında kurduğu Suffe'de, **Ashab-ı Suffe** diye meşhur olan genç tebliğcileri ve öğretmenleri yetiştirerek atmıştır. Bunun dışında, Müslümanlar ile günlük hayatta içli dışlı olan Nebi (s), uygun olan her fırsatta bir şeyler öğretmeye çalışmış, bu da hadis ve sünnet bilgisinin ashab arasında yayılmasına ciddi ölçüde katkı sağlamıştır. Hz. Peygamberin bulunduğu her yer, mescid, çarşı pazar, çevre beldelerden onu ziyarete gelen sahabiler, gazve ve benzeri amaçlarla yapılan yolculuklar, insanların hadis ve sünneti öğrenmesine vesile olmuştur.

Hz. Peygamber döneminde, bir kısım sahabiler hadisleri yazıyla tespit etmeye çalışmışlardır. Ancak Hz. Peygamber (s), okuma yazma bilenlerin azlığı, yazı malzemesinin kıtlığı, gibi sebeplerle kendi sözlerinin, Kur'an ayetleri ile karıştırılabileceği endişesiyle hadis yazımını bir süre yasaklamıştır. Çünkü o dönemde vahiyle gelen ayetler bile, deve kemiklerine, düz taş ve tahta parçalarına, derilerin üzerine yazılmaktaydı. Daha sonra okuma yazma yaygınlaşınca, hadis yazmak isteyenlere müsaade etmiştir. Abdullah b. Amr b. As,'a hadis yazımı konusunda izin verilmiş, Peygamber'in bir konuşması çok hoşuna giden Ebu Şah isimli bir kimseye bu konuşma yazdırılıp verilmiştir. Abdullah b. Amr'ın yazdığı hadis mecmuasına es-Sahîfetü's-sâdıka ismi verilmiştir. Bu rivayetler Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde (c. II, s. 158-227) yer almaktadır. Onun dışında Hz. Ali, Cabir b. Abdillah, Semura b. Cündeb gibi sahabilerin de hadis mecmuaları (sahîfeleri) olduğundan bahsedilir.

Peygamber döneminden kalan yazılı belgeler: Sulh anlaşmaları, ittifak anlaşmaları emânlar, İslam'a davet mektupları, nüfus sayımı, emirnâmeler, vali ve komutanlarla yazışmalar, istek üzerine verilen vesikalar gibi o zamanın sosyal hayatındaki bir çok konuda Resûlullah (s) yazılmasını emretmiştir. Bunlar, bilâhare kitaplara geçirilmiştir. Bazı mektupların orijinal asılları günümüze kadar gelmiştir. Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber (s) ile ilk Dört Halife'ye ait yazılı vesikaları (el-Vesâiku's-siyâsiyye) adlı kitabında toplamıştır.

B- SAHABE DÖNEMİ

Hz. Peygamber'i Müslüman olarak gören, onunla az çok görüşen, söylediği bir sözü dinleyen, yaptığı bir işi müşahede eden kimseye sahabi denilir. Alimlerin çoğu onu, Müslüman olarak gören ve Müslüman olarak vefat eden her kişiye **sahabi** denileceğini kabul etmişlerdir. Sahabi kelimesinin çoğulu, sahabe veya ashâb kelimesidir. **Bir kişinin sahabi olduğu beş yolla bilinebilir** (mütevatir haber, meşhur haber, ahad haber, sahabilerle görüşen Müslüman bir alimin bildirmesi veya bir kimsenin kendisinin sahabi olduğunu söylemesi ile bilinebilir). Ancak

bu sonuncu şekildeki sözün kabul edilebilmesi için, bunu söyleyen kimsenin h. 110 yılında önce vefat etmiş olması gerekir. Çünkü, **en son vefat eden sahabi, Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile el-Leysî** h.110 yılında vefat etmiştir. Sahabilerin sayısı hakkında kesin bir rakam tespit edilmemiş olmakla birlikte, 114 bin veya 140 sahabi olduğu gibi bazı rakamlar verilmiştir.

Sahabileri tanıtan bir çok eser yazılmıştır. Bunlardan en meşhur olanları, **İbn Abdilber'in (h.463) il-İstiâb** fî ma'rifeti'l-ashâb, **İbnu'l-Esîr'in (h. 630) Üsdü'l-gâbe** fî ma'rifeti's-sahâbe ve **İbn Hacer el-Askalânî'nin (h852) el-İsâbe** fî temyîzi's-sahâbe adlı eserlerdir. İbn Abdilber'in eserinde 4225, İbnü'l-Esîr'in eserinde 7554, İbn Hacer el-Askalânî'nin eserinde 13.051 sahabi tanıtılmıştır. Bu konuda en çok sahabi tanıtılan eser, İbn Hacer'in eseridir.

Sahabenin hadis öğrenimde etkili olan hususlar şunlardır: Hz. Peygamber'i dinlemeleri ve yaptığı işleri takip etmeleri, onlara kendilerinin veya başkalarının sorduğu soruya verdiği cevapları dinlemeleri, öğrendikleri hadisleri birbirlerinden soruşturup araştırmaları, kendi aralarında hadisleri müzakere etmeleri, bunları olabildiğince ezberlemeye çalışmaları ve bir kısmının hadisleri yazmaları.

Rivayet ettikleri hadis sayısı sahibiden sahabiye değişmiştir. Bunlardan her biri **binin üzerinde hadis rivayet eden sahabiler** Ebu Hureyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Malik, Hz. Aişe, Abdullah b. Abbas, Cabir b. Abdillah, Ebu Saîd el-Hudrî (çok hadis rivayet edenler manasına) ***muksirûn*** olarak adlandırılmışlardır. Bu **yedi sahabinin çok rivayette bulunmalarında,** bir kısmının Hz. Peygamberle akrabalıkları onunla daha çok görüşüp dinleme imkanı bulmaları, güçlü hafızalarının olması, kendilerini ilmi faaliyetlere vermeleri, Hz. Peygamberden sonra uzun süre yaşamaları -ki bunların en erken vefat edenleri olan Hz. Aişe ve Ebu Hureyre onun vefatından 47-48 sene sonra vefat etmiştir-, idari ve siyasi görevle meşgul olmamaları, kendi bildikleri ile yetinmeyip diğer sahabilerden de hadis öğrenmeye çalışmaları, Hz. Peygamberin hafıza konusunda duasını almış olmaları, bazılarının da hadisleri ezberin yanı sıra ayrıca yazmaları etkili olmuştur.

Binden aşağı hadis rivayet edenlere ise (az hadis rivayet edenler manasına) ***mukıllûn*** **denilmiştir.** Dört büyük halife, Aşere-i mübeşşere gibi büyük sahabiler hep mukıllûn içinde sayılmışlardır. Bunların daha çok hadis rivayet etmeleri beklenirken, daha az rivayette bulunmaları dikkat çekmektedir. Onların ve az rivayette bulunan diğer sahabilerin, halifelik, valilik, komutanlık gibi idari görevlerde bulunmaları, Hz. Peygamber'den kısa bir süre sonra vefat etmiş olmaları, bazılarının siyasi ihtilaflara karışmaları sebebiyle onlara atfen asılsız hadisler uydurulduğundan alimlerin onlardan gelen rivayetleri almada mütereddit davranmaları, bir kısmının ilimden çok ibadetle meşgul olmaları, ilim merkezlerinden uzak beldelerde yaşamaları, bir kısmının Hz. Peygamberle az görüşmüş olmaları gibi sebepler, onlardan daha az hadis rivayet edilmesine yol açmıştır.

İki binden çok hadis rivayet eden sahabilere **Ashabu'l-ulûf,** bin ile iki bin arasında hadis rivayet eden saha-

bilere **ashâbu'l-elf**, yüz ile bin arasında rivayette bulunan sahabilere **ashâbu'l-miîn**, bir tane hadis rivayet edenlere **ashâbu'l-vâhid** denilmiştir.

Hz. Peygamber'in cennetle müjdelediği on sahabiye Aşere-i mübeşşere denilmiştir. Bunlar ilk dört halife ile Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha b. Ubeydullah, Saîd b. Zeyd, Zübeyr b. Avvâm, Ebu Ubeyde b. Cerrâh, Abdurranhman b. Avf (ra)'dır.

Hz. Peygamber vefat ettiği için, artık vahiy dönemi kapandığı gibi, yeni bir hadisin varit olması veya sünnetin ortaya konulması da sona ermişti. Bu dönemde başta idareciler olmak üzere çeşitli problemlerin halledilmesi, dini meselelere çözüm bulunması için gelen vahyin tümünü ifade eden Kur'an'a ve Rasulullah'dan öğrenilen hadis ve sünnete müracaattan başka yol kalmamıştı. Kur'an'ın tümü yazılıp ezberlenmişti. Hadisler için bu yapılmamıştı. Ezberlenen bir çok hadis olmakla birlikte hadis birikimi daha çok sahabilerin akıl ve zihinlerinde korunmaktaydı. Hz. Peygamberin yokluğu ona duyulan ihtiyacı daha çok belirginleştirmişti. Bunun üzerine sahabiler de dahil olmak üzere hadis araştırması, hadis soruşturması yayılmaya başladı. Bir de buna yeni Müslüman olanların imanlarından kaynaklanan Peygamberden gelen hadisleri öğrenme merakının eklenmesiyle özellikle birikimli olan sahabilerin etrafını ilim meraklılarının sarmasına yol açtı. Bir süre sonra onlar birer ekol, birer okul haline geldiler. Âdeta onlar, Hz. Peygamberin bir temsilcisi, birer gezip dolaşan hadis medresesi oldular. Onlar sadece Mekke ve Medine'de yerleşip kalmadılar. Cihada katılma, idarecilik veya farklı beldelere yerleşme gibi sebeplerle, Medine'den çıkan bu ilim halkası, haleler halinde, Kuzey Afrika'dan Yemen'e, Azerbaycan'dan Mısır'a bir uçtan bir uca İslam dünyasına yayıldı. Buna ilave olarak insanlar hadis öğrenmek için sahabilerin alimlerin ayaklarına gelmesini beklemediler, onlara müracaat edip ilim öğrenmek için bazen günlerce bazen aylarca süren yolculuklara çıktılar. Özellikle hadis öğrenmek için yapılan bu ilim seyahatlerine ***rıhle*** (veya ***er-Rıhle fi talebi'l-hadîs***) ismi verildi. Özellikle sahabilerin yoğun olarak bulunduğu belli bazı şehirler, zamanla meşhur birer ***hadis öğretim merkezi*** haline gelmiştir. Bu belde ve ülkeler, ***Medine, Mekke, Kûfe, Mısır, Şam, Basra, Yemen*** olarak sayılabilir. Hz. Ömer (ra), Kur'an'da olduğu gibi hadisleri de devlet eliyle toplatmayı düşünmüş ancak, daha 30-35 yıllık bir mazisi olan İslam'ı kabul eden Müslümanlar, -hadislere çok mesai harcayarak- Kur'an'ı ihmal ederler mi endişesiyle bundan vazgeçmiştir. O, Ulu orta Hz. Peygamber'e atıfla hadis rivayeti, ciddiyette gevşemelere yol açabilir endişesiyle aktardığı hadis için sahabi ravilerden şahit göstermelerini istemiştir. Hz. Ali'nin bazı ravilere yemin ettirdiği görülmüştür.

C- TABİUN DÖNEMİ VE SONRASI

Tabiî, birini izlemek, peşi sıra gitmek, ittiba etmek manasını taşıyan (Tebia) fiilinden türetilmiştir. Hadis ıstılahında ise, Hz. Peygamberin ashabından birisiyle Müslüman olarak görüşen ve Müslüman olarak vefat eden kimse anlamına gelmektedir. Bunun

çoğuluna Tabiûn denilir. Bir de Hz. Peygamber döneminde yaşadığı halde sahabi olamıyan kimseler vardır. Bu şekilde Müslüman olduğu halde Hz. Peygamber döneminde yaşayan ama Peygamberi görmemiş fakat daha sonra bazı sahabilerle görüşmüş olan kimselere **Muhadram** denilmektedir. Onlar sahabi olarak sayılmazlar, Tabiûnun büyükleri arasında kabul edilirler. Bunlardan otuz kırk kadarının ismi tespit edilmiş olup, içlerinde en fazla tanınanı Hz. Peygamberle görüşmek üzere Medine'ye kadar geldiği halde görüşemeden dönen Üveys el-Karanî'dir.

Tabiûn dönemi İslam'ın süratle yayılmaya devam ettiği, belli ölçüde istikrarın sağlandığı bir dönem olmuştur. Sahabilerin öğrencisi mesabesinde olan bu kuşak, onlardan hadis öğrenmek için çok çaba sarfetmişler, hadislerin unutulup gitmesini engellemede ciddi hizmetler ifa etmişlerdir. İslam tarihinde fitnenin başlangıcı olarak adlandırılan Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra başlayan siyasi bir takım ihtilaflar, İslam devleti yönetimine giren ülkelerdeki dini kabul etmeyen kesimler, hadis uydurma gibi bazı problemlerin oluşmasına yol açmışlardır. Bu sebeple hadis kadar, onu aktaran kimsenin kim olduğunun bilinmesi de önem arzetmeye başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine tabiûn döneminde, hadisi aktaran ravilerin araştırılması başlatılmıştır. Ravilerin soruşturulması, ve hadis metninden önce bunların sayılıp sıralanması uygulaması gelişmiştir. Zamanla hadisi birbirinden aktaran ravilerin isimleri, hadisin ***sened*** kısımını oluşturmuştur. Hadisi aktaran ravilerin böylesine önem kazanması sebebiyle, senedsiz aktarılan hadisler ilgi görmemeye başlamış, bu tür rivayetleri derleyenler, geceleyin ne topladığın bilmeyen oduncuya (hâtıbu'l-leyl) benzetilmiştir. Daha sonra ravileri ve onların çeşitli yönlerini inceleyen bu ilim dalına, hadis ilminde **ilmu'r-ricâl** denilmiştir. Senedden sonra yer alan bizzat hadis veya sünnetin kendisini oluşturan ifadeler ise, ***metin*** olarak adlandırılmıştır.

Medine'de yetişen genellikle önemli sahabilerle akrabalıkları olan, fıkıh alanında otorite haline gelen yedi tâbii **Fukaha-i seb'a** adıyla tanınmışlardır. Bunlar: Hz. Ebu bekr'in torunu **Kasım b. Muhammed**, Zübeyr b. Avvam'ın oğlu **Urve b. Zübeyr**, Abdurrahman b. Avf'ın oğlu **Ebu Seleme b. Abdirrahman b. Avf**, Ebu Hureyre'nin damadı **Saîd b. Müseyyib**, Zeyd b. Sabit'in oğlu **Harice b. Zeyd**, **Ubeydullah b. Abdullah**, Hz. Peygamber'in hanımı Meymûne (ra)'nın azadlısı **Süleyman b. Yesar**'dır.

Aşere-i mübeşşere (cennetle müjdelenen on önemli sahabi) ile görüşen ve hadis öğrenenler **tabiunun birinci tabakası** sayılmıştır. Hz. Peygamber döneminde doğdukları halde onunla değil de bir çok sahabi ile görüşenler **ikinci tabakayı** oluşturmuşlardır. Bundan sonra sahabenin son döneminde yaşayıp onlardan bir kaçı ile görüşme imkanı bulanlar **üçüncü tabakayı** oluşturmuşlardır. Bunların içinde en meşhur olanları arasında, Atâ b. Ebî Rabah, Saîd b. El-Müseyyeb, İbn Şihâb ez-Zuhrî, İbrahim en-Nehâî, Hasan el-Basrî, Ömer b. Abdulaziz, Urve b. Zübeyr, Muhammed b. Sirin sayılabilir. Tabiûn dönemindeki en önemli hadis hizmeti hadislerin der-

lenmesi toplanması (tedvînu'l-hadîs) olmuştur ki, bunu tedvîn dönemi konusunda ele alacağız.

IV- HADİS KAYNAKLARININ GELİŞİMİ

Hadislerin derlenip tasnif edildiği kaynakların oluşması birden gelişivermiş bir olay değildir. Bu, belli bir takım gelişmelerinin tetiklediği bazı problemlerin de alimleri harekete geçirmesi sonucunda, aşama aşama gelişmiş olan bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir.

A- HADİSLERİN HZ. PEYGAMBER'DEN (s.a.v.) DUYULMASI VE EZBERLENMESİ

Hz. Peygamber hayattayken sahabenin, Hz. Peygamberin söz ve davranışlarını bizzat kendilerinin duymaları veya görmeleri yoluyla öğrenip ezberlemeleri veya bir bilgi olarak hafızalarına almalarıdır. Onlar, bazen diğer sahabilerin aktardıklarını öğrenmek suretiyle de hadis ve sünneti öğrenmişlerdir. Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinin o dönem için en yaygın öğrenme yolu bu şekilde cereyan etmiştir.

B- HIFZ VE KİTABET (EZBER VE YAZILMA) DÖNEMİ

Hz. Peygamberin risaletle görevlendirildiği dönemde Mekke toplumunun büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen insanlardan oluşmaktaydı. İslam davetinin ilk muhatapları olanların bu durumu, gerek vahyin gerekse Hz. Peygamberden varit olan hadislerin korunması açısından ciddi bir problem arzetmekteydi. Bununla beraber ilk Müslümanlardan okuma yazma bilenler de bulunmaktaydı. Okuma yazmanın yaygın olmadığı bir toplumun sosyal yapısında eğitim kurumları ve yazı malzemesinin çok az bulunması tabii bir durum olarak görülmelidir. O şartlar içinde Hz. Peygamber, öncelikle vahyedilen Kur'an ayetlerini korumaya çalışmış, ayetlerle hadislerin karışmaması için hadislerin yazılmasına bir süre müsaade etmemiştir (men'u kitabeti'l-hadîs).

Bunlara, sahabi sayısının azlığı, Mekke'de ortamın oldukça sıkıntılı bir durum arzetmesi, o dönemde dinin tevhid ve inanç konuları üzerine yoğunlaşması gibi sebepler de eklenince, bu dönemde Hz. Peygamberden varit olan hadisleri sahabe ezber yoluyla korumuşlardır. Okuma ve yazma kültürü oldukça zayıf olan bu toplumda, onun yerini hafıza aldığından insanların ezber kabiliyetleri de oldukça kuvvetliydi. Bu özellik de sahabenin hadisleri ezberlemesini kolaylaştırmıştır. Hz. Peygamber döneminde daha yoğun olarak kullanılan hıfz metodu, zamanla yerini önemli üçlüde yazılı rivayete bırakmıştır. Ama o günden bu güne tümüyle terk edilmemiştir. Kur'an gibi, hadis rivayetleri de bir ölçüde ümmetin alimlerinin hafızasında ezber yoluyla muhafaza edilmeye devam edilmiştir.

Hz. Peygamber hayattayken önceden konulan hadis yazma yasağının kaldırılması üzerine, hadislerin yazıyla da muhafazası yayılmaya başlamıştır. **Abdullah b. Amr** gibi bazı sahabilerin kendileri için hadis derlemeleri yaparak hadis mecmuaları oluşturdukları bilinmektedir. Onun hadis yazdığı sa-

hifesi **es-Sahîfetü's-sâdıka** olarak tanınmıştır. **Hemmam b. Münebbih'in** hadis öğrendiği hocası olan ve rivayette büyük bir şöhret kazanan sahabi Ebu Hureyre'den (58/677) yazdığı hadis mecmuası **Sahîfetu Hemmâm (es-Sahîfetü's-sahîha)** adıyla günümüze kadar gelmiştir. Bu eseri rahmetli Muhammed Hamîdullah bularak yayınlamıştır. Bu bilgi bize Medine döneminden itibaren ve hicri ilk asrın ilk yarısında gerek sahabe gerekse tabiun tarafından hadislerin yazılmaya başlandığını göstermektedir. Zamanla bazı sahabi ve tabiîlerin hafızalarında yer alan hadislerle birlikte yazarak derledikleri hadisleri bir araya getiren hadis mecmuaları oluşmuştur. Bunlar da tedvin dönemi çalışmalarının temelini oluşturmuştur.

C- TEDVÎN DÖNEMİ

Tedvîn, sözlük olarak dağınık malzemeyi veya sahifeleri bir araya getirmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise, hadis rivayetlerini yazıya geçirme veya yazılı hadisleri herhangi bir tasnife tabi tutmaksızın bir araya getirerek toplamak anlamına gelmektedir. Kitabet dönemi ile tedvin dönemini kesin sınırlarla ayırmak mümkün değildir. Bireysel bazda yürütülen kitabet çalışmalırını, yine bireysel çabalarla başlayan tedvin çalışmaları takip etmiştir. Hicri birinci asrın sonlarında artan tedvin çalışmaları, Emevi halifesi **Ömer b. Abdilaziz'in** (101/719) bunu bir devlet faaliyeti haline getirerek başta Medine valisi Ebu Bekr b. Hazm olmak üzere idarecilerine bir talimatname yazmasıyla resmi bir boyut kazanmıştır. Böylece tedvîn, hicrî ilk asrın sonları ile hicri ikinci asrın hemen başlarına ait umumî ve resmî bir derleme çabası haline gelmiştir. Derleme faaliyetleri bitirilemeden halife Ömer b. Abdilaziz vefat etmiştir. Ama tedvin çalışmaları devam etmiştir. Hadis tedvin faaliyetlerine yapılan en büyük katkı, meşhur tabiî alim **İbn Şihâb ez-Zuhrî** tarafından yapılmıştır. O sadece Hz. Peygamber'den aktarılan merfu hadisleri değil, sahabenin söz ve uygulamalarından oluşan mevkuf hadisleri de derlemiştir. Tedvin öneminde yapılan iş, hadislerin mümkün olabildiğince toplanıp bir araya getirlimesidir. Hadisler ne onları rivayet eden sahabe veya ravilere, ne de içeriklerine, konularına göre ayrılmıştır. Bu çalışmalar bir sonraki aşama olan tasnif döneminde yapılacaktır.

D- TASNÎF DÖNEMİ

Tasnif, elde bulunan malzemenin taşıdığı özelliklerine göre, ayrılması, bir araya getirilmesi anlamına gelmektedir. Terim olarak hadislerin ya onları rivayet eden sahabi ravilerine göre veya içerdikleri konulara göre belli başlıklar altında ayrılmak suretiyle bir kitapta toplanmasına denilir. Tasnif edilerek hadislerin bir kitap halinde toplandığı ilk hadis kitabının h.122 yılında vefat eden Zeyd b. Ali'nin yazdığı el-Mecmûu'l-hadîsî adlı eseri olduğu belirtilmişse de bu eserin ona ait olduğu tartışmalıdır. Ma'mer b. Raşid (152/769), Abdulmelik b. Cüreyc (150/767) ve Saîd b. Ebî Arûbe 'nin (156/773), hadisleri tasnif ederek ilk eser yazan kimseler olduğu belirtilmektedir. Ma'mer b. Raşid'in (152/769), Kitabu'l-Câmi' adlı eseri

günümüze kadar ulaşmıştır. Öğrencisi Abdurrezzak'ın el-Musannef adlı eserinin sonunda yayımlanmıştır. Biraz önce de ifade edildiği gibi, hadislerin tasnif edilerek eser yazılmasında iki farklı usul takip edilmiştir. Örnekleriyle birlikte kısaca onları tanıtmak istiyoruz.

1- Ale'r-Ricâl Tasnîf Çalışmaları

Bu usulde hadisler, hadisi rivayet eden sahabilere göre sıralanır. Belli kriterlere göre sıralanan her bir sahabiden sonra, ondan rivayet edilen hadisler peşpeşe senedleriyle birlikte kaydedilir. Bu tür eserler genel olarak Müsned adıyla anılmaktadırlar.

Müsnedler:

a- Ebu Davud et-Tayalisi (204/819), el-Müsned

Tayalisî'nin eseri 2767 hadisi ihtiva etmektedir. Ancak eserin şbaş tarafında adı geçtiği halde rivayetleri kaybolmuş olan birkaç sahabinin rivayeti eksik kalmıştır. Bu eserdeki hadisleri kolayca istifade edilmesi için Ahmed Abdurrahman es-Saatî, konularına göre yeniden düzenlemiş ve bu eserine Minhatü'l-ma'bûd adını vermiştir.

b- Ahmed b. Hanbel (241/855), el-Müsned

Hanbelî mezhebinin imamı olan Ahmed b. Hanbel'in en önemli eseridir. Yaklaşık 900 kadar sahabiden aktarılan otuz bine yakın hadis bu eserde bir araya getirilmiştir. Müsned türünün en meşhur eseridir. Eserde baştan sona doğru, Aşere-i mübeşşere'den, Ehl-i beyt'ten, Haşimoğullarından olan sahabilerin, Mekkeli, Medineli, Şamlı; Basralı olan sahabilerin, ümmühatü'l-mü'minîn'in, ve diğer sahabi hanımların rivayetleri sıralanmıştır. Babası Ahmed b. Hanbel'den Müsned'i rivayet eden oğlu Abdullah da bazı ilavelerde bulunmuştur. **Ahmed Abdurrahman es-Sâ'âtî**, Müsned'in hadislerini konularına göre, senedsiz olarak (sadece sahâbi isimlerini vermek suretiyle) yeni bir tertibe koymuş ve bu yeni esere «**el-Fethu'r-rabbânî** li tertibi Müsnedi'l-îmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî» adını vermiştir.

Müsned türü eser verenler bunlarla sınırlı değildir. El-Humeydî (819/834), Abdullah b. Mübarek (181/797) gibi müellifler de müsned türü hadis kitapları kaleme almışlardır.

Mu'cemler:

Hadislerin, sahabe, şuyuh veya beldeler'e göre, çoğu kere alfabetik olarak sıralandığı eserlere genel olarak mu'cem denilmektedir. Bu türün en meşhur eserleri, Taberânî (360/971) tarafından telif edilen üç mu'cemdir. Şimdi onları kısaca tanıtalım.

a-Süleyman b. Ahmed et-Taberani (360/971), el-Mu'cemu'l-Kebir

Bu eser, Aşere-i mübeşşereden başlayarak, kadın olsun erkek olsun, Hz. Peygamber'den hadis rivayet eden sâhâbîlerin alfabetik olarak kaydedilip, her sahabiden gelen rivayetin de isminin altında peşpeşe sıralanması suretiyle meydana getirilmiştir. Bu eserde sahabeden Ebû Hurereyre'nin rivayetlerini almamış, onun rivayetleri için müstakil bir kitap telif etmiştir.

b- Süleyman b. Ahmed et-Taberani (360/971), el-Mu'cemu'l-Evsat

Taberânî'nin, hadis aldığı hocalarını alfabetik olarak sıralamasıyla meydana getirdiği eseridir. İki bine yakın olduğu belirtilen hocalarının nâdir rivayetlerini bu eserinde bir araya getirmiştir.

c- Süleyman b. Ahmed et-Taberani (360/971), el-Mu'cemu's-Sagîr

Taberânî, hocalarından bin tanesinin çoğunlukla birer hadisini ihtiva eden bu küçük mu'ceminde kendilerinden hadis naklettiği hocalarının isimlerini alfabetik sıra içinde birer rivayetiyle birlikte vermektedir. Bazen bir hocadan iki veya daha fazla hadis naklettiği de görülmektedir.

2- Ale'l-Ebvâb Tasnîf Çalışmaları

Hadislerin konularına göre sıralandığı tasnif türüne, ale'l-ebvab tasnif denilmektedir. Bunlar da kendi arasında câmi', sünen ve musannef türü olmak üzere üç çeşide ayrılmaktadır. Bunlara geçmeden ale'l-ebvab tasnifin ilk örneklerinden olan İmam Malik'in Muvatta'ndan kısaca bahsetmek istiyoruz.

Maliki mezhebinin imamı olan Malik b. Enes (179/), bazı alimler tarafından sahih hadisleri ilk derleyen müellif olarak tanıtılmıştır. El-Muvatta7da 1720 kadar hadisi kaydetmiştir. Bunların 600 kadarı merfu, 613'ü mevkuf, 285 ise maktu hadistir. Bu eser üzerine el-Bâcî (494/1100) el-Münteka adında bir şerh yazmıştır. Ayrıca Suyûtî (911/1505) Tenvîru'l-hevâlik adlı bir şerh yazmıştır.

Camiiler

Bu tür eserlerde, sekiz ana konudaki hadisler bir araya getirilmiştir. Bu sekiz ana konu şunlardır: (iman, sünen, edeb, menâkıb, siyer, zühd, tefsir, fiten). Konu tasnifi açısından en kapsamlı eserler bunlardır. Bu alanda yazılan en önemli eser Buharî'nin Sahîh'idir.

a- İmam Buhârî (256/870), el-Camiu's-Sahih

B userin tam adı el-Câmiu'l-müsnedus'sahihu'l-muhtasar min umûri rasûlillah (s.a.) ve sünenihi ve eyyâmih'tir. Hocası İshâk b. Râhûye (238/S52)'nin, Rasûlullah'm sahih hadisleri muhtasar bir kitabta toplasanmasını teklif etmesi üzerine Buhârî, bu eserini tasnif etmiştir. Bazı hadisler ihtiyaca binaen birden fazla yerde tekrar kaydedilmiştir. Bu tekrarlarıyla birlikte 7563 hadis bulunmaktadır. Tekrarlar dışında dört bin kadar hadis olduğu belirtilmiştir. Bu eser üzerine bir çok şerh yazılmıştır. Sahih'i şerhetmek üzere ilk defa Hattâbî (388/998) «İlâmu's-sünen » adlı şerhini yazmıştır. Onun üzerine bir çok şerh çalışması yapılmıştır. Bunların en meşhur olanları yazarlarıyla birlikte şunlardır:

1- İbn Hacer el- Askalânî (852/1448), Fethu'l-Bârî
2- Aynî (855/1451), Umdetu'l-Kâri
3- Kirmânî (786/1384), el-Kevâkibu'd-Derârî
4- Kastallânî (923/1517), İrşâdu's-Sârî

b- İmam Müslim (261/875), Sahîhu Müslim.

İmam Müslim, Sahih'ine yazdığı mukaddime'de eserinde nasıl bir metod takip ettiğini açıklamıştır. Kütüb-i sitte içinde sadece Müslim'de görülen bu mukaddime, Müslim'in bir özelliğidir. Bir hadisin bütün tarîklerini, müteaddid

isnadlarla ve farklı metinleri ile birlikte bir araya getirerek kaydetmiştir. Tekrarlar hariç esas hadislerin sayısı 3033 tür. Tekrarları ile 7-8 bin hadis ihtiva ettiği söylenmektedir. Bu eserdeki bab (alt konu) başlıkları daha sonra Nevevî tarafından konulmuştur. **Bu eser üzerine yazılan şerhlerin en çok tanınanları, Kadı Iyad (544/1149)'ın yazdığı İkmâlü'l-Mu'lim** adlı şerh ile, **Nevevî'nin** yazdığı **(676/1277)'nin el-Minhac** fî şerhi Sahihi Müslim isimli şerhtir. **Ahmed Davudoğlu'nun yazdığı Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi** adlı eseri neşredilmiştir. **Buharî ve müslim'in sahihlerine birlikte Sahîhayn denilir.** Onların dışında bu tür (sahîh hadisleri bir araya getiren) eser telif edenler olmuştur. İbn Huzeyme (311/923), ile İbn Hibban'ın (354/965), Sahîh adlı eserleri bu kapsamda sayılabilir.

Sünenler

Fıkıh bâblarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini muhtevi kitaplara sünen denir. Pratik hayatta uygulanması, insanların hadis ve sünnete uygun yaşama isteklerinin tabii bir sonucu olarak ahkam (fıkıh) ile ilgili hadislere ilgi daha fazla olmuştur. Bu sebeple hadisciler de ahkama hadislerine özel bir önem vermişlerdir. Bu ihtiyaç ve talebin sonucunda genel olarak sünen adıyla bilinen eserler tasnif edilmiştir. Bu tür eserler, çoğunlukla taharet (temizlik) ile ilgili bölümle başlar ve ibadet, muamelat, nikah, talak, ukûbat (ceza hukuku) gibi konularla ilgili rivayetler yer alır.

a- Ebu Davud (275/888), es-Sünen

Ebu Davud'un süneni bu tür eserler içinde en çok ilgi göreni olmuştur. Üzerine ilk şerh yazılan hadis kitabıdır. 4800 kadar hadis olduğu belirtilmekteyse de baskılar arasında hadis sayısı yönüyle farklılık bulunmaktadır. Hattâbî (388/998), Meâlimü's-sünen adıyla bu eseri şerhetmiştir. Ayrıca Azîmâbâdî'nin yazdığı Avnu'l-ma'bûd adlı, es-Sehârenfûrî'nin (1346/1927) yazdığı Bezlu'l-mechûd adlı şerhler de yayınlanmıştır. Necati Yeniel ile Hüseyin Kayapınar da Sünen-i Ebî Davud Terceme ve Şerhi adlı bir şerh yazarak neşretmişlerdir.

b- Tirmizî (279/892), es-Sünen

Sünen-i Tirmizî olarak bilinen bu eseri, müellifi Buharî ve Müslim'in sahihleri gibi cami tarzında tasnif etmiştir. Eserin muhtevası da bunu uygun olmakla birlikte, o sünen olarak tanınmıştır. Hadiste hasen tabirini ilk defa kullanan veya meşhur edenin Tirmizî olduğu belirtilir. Eserine aldığı hadisleri genel olarak sahih, hasen gibi ifadelerle değerlendirmektedir. Mübârekfûrî (1353/1934) tarafından Tuhfetül-ahvezî Şerhu Cami'it-Tirmizî adıyla şerhedilmiştir. Osman Zeki Mollamehmedoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

c- en-Nesai (303/915), es-Sünen.

Nesâî önce es-Sünenü'l-Kübra adıyla ahkam hadislerini derleyen bir eser yazdı. Daha sonra bunu, el-Mücteba adıyla ihtisar etti. Bu gün Nesâî'nin süneni olarak bilinen eser, Nesaî'nin bu özetleyerek yazdığı el-Mücteba adlı eserdir. Suyûtî (911/1505, Sünen'e Zehru'r-rubâ ale'l-Muctebâ adlı bir şerh yazmış. Sindî de bu eser üzerine bir haşiye yazmıştır.

d- İbn Mace (273/886), es-Sünen

İbn Mace'nin eseri 4341 hadisi içermektedir. Ebu Davud, Tirmizî

ve Nesâî'nin sünenlerine nispetle biraz zayıf görülmüştür. İbn Mace'nin Sünen'i üzerine Suyûtî Mısbâhu'z-zücâce ile Abdülgani ed-Dihlevî de **İncâhu 'l-Hâce** adlı birer şerh yazmışlardır. Haydar Hatipoğlu tarafından Sünen-i İbn Mace Tercümesi ve Şerhi adlı bir şerh çalışması Türkçe olarak neşredilmiştir.

Bu dört sünen, **Sünen-i Erbaa** olarak bilinmektedir.

Buhârî ve Müslim'in sahihileri, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace'nin sünenlerinden meydana gelen bu altı hadis kitabı, **Kütüb-i Sitte** olarak adlandırılmıştır.

Bunlara Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Darimî'nin Sünen'i ve İmam Malik'in Muvattaı'nın ilave edilmesiyle oluşan bu dokuz kitaba ise **Kütüb-i Tis'a** denilmektedir. Bu dokuz eserde bulunan hadisleri bulmayı kolaylaştırmak üzere, A.J. Wensinck başkanlağında bir oryantalist (müsteşrik) araştırma grubu tarafından **el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzı'l-hadîsi'n-nebevî** adlı 8 ciltlik bir eser hazırlanıp neşredilmiştir. Bu çalışmada araştırılan hadisin geçtiği eserler, remizlerle gösterilmiştir. Bu eserde Buharî'nin eseri (خ)ile, Müslim'in eseri (م) ile, Ebu Davud'un eseri (د) ile, Tirmizî'nin eseri (ت) ile, Nesâî'nin eseri (ن) ile, İbn Mace'nin eseri (جه) ile, Ahmed b. Hanbeli'in eseri (حم) ile, Darimî'nin eseri (دى) ile, İmam Malik'in eseri (ط) ile gösterilmiştir.

Bu eserde hadisler, araştırılan hadis, kendisinde geçen bir kelimenin asli harflerine göre (mücerred fiil kökü esas alınarak) aranır. Bu eserde hadislerin karşısında yer alan bilgilerde üç farklı üslup takip edilmiştir. 1- Buhârî, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Darimî'nin eserleri remizle belirtildikten sonra, hadisin onların eserinde geçtiği **kitabın (bölümün) adı ile, bab numarası** verilmiştir. 2- Müslim'in Sahîh'i ile İmam Malik'in Muvattaı'nda geçen hadislerde, onların eserinde geçtiği **kitabın (bölümün) adı ile, hadis numarası** verilmiştir. 3- Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde hadisin geçtiği **cild** ve **sayfa numaraları** gösterilmiştir. Müsned'de gösterilen cild ve sayfa numaraları 6 ciltlik baskısına göre verilmiştir.

Bunların dışında Darakutnî ve Beyhakî gibi bir çok hadisci tarafından sünen türü eser tasnif edilmiştir.

Musannefler

Konularına göre tasnif edilen eserlerdir. Sünen ve Camiilerden farkı merfu hadislerin yanında mevkuf ve maktu' hadisleri de ihtiva etmeleridir.

a-Abdurrezzak b. Hemmam (211/826), el-Musannef.

Ahkam (fıkıh) ile ilgili hadislerin konu başlıklarına göre sıralandığı eserlerdir. Bu tür eserlerde, merfu hadislerin yanı sıra mevkuf ve maktu hadisler bulunmaktadır. Bu eserin 10 cildinin 379. sayfasından itibaren 11. cildinin sonuna kadar olan kısmında Abdurrezzak'ın hocası olan Ma'mer b. Raşid'in (152/769) el-Câmi' adlı eseri yer almaktadır.

b- İbn Ebi Şeybe (235/849), el-Musannef.

Müellif, merfu hadislerle beraber, sahabi sözleri ve tabiun fetvalarını da senedleriyle birlikte kaydetmiştir.

Konu başlıkları, fıkhî konulara göre tespit edilmiştir.

Ale'l-Ebvab tasnif edilen eserlerde, hadislerin konularına göre kaydedilmiştir. Bu üç çeşit (Cami. Sünen, Musannef) hadis eserinin bir takım özellikler taşıdığı görülmektedir. **Cami türü eserlerde,** 8 ana konu (iman, sünen, edeb, menâkıb, siyer, zühd, tefsir, fiten) ile ilgili hadisler bulunmaktadır. Bunlarda özellikle sahih hadisler kaydedilmiştir. **Sünen türü eserler**, zaten Cami türü eserlerde yer alan bir bölümün muhteva olarak aynısıdır. Sünenler, ibadat, muamelat ve fıkıhla ilgili diğer hadislerden oluşmaktadır. Sünenler, sadece merfu (Hz. Peygamber'e atfedilen) hadisleri içermektedir. **Musannef türü eserlerde,** muhteva olarak sünen konularına menakıb ve meğazi konuları ile ilgili hadisler ilave edilmiştir. Musanneflerde, merfu hadislerin yanı sıra mevkuf (sahabeye atfedilen) ve maktu (tabiuna atfedilen) hadisler de bulunmaktadır.

E- TEHZÎB DÖNEMİ

Tehzîb, kelime anlamıyla, fazlalıkları atarak düzeltmek, temizlemek, daha iyi, daha mükemmel kılmak gibi mânalara gelir. Hadîs tarihiyle meşgul olanlar üçüncü asırdan sonra gelen dönemi kısaca tehzîb devri diye tavsîf eder. Bu devre, dördüncü hicrî asırdan günümüze kadar olan uzun bir dönemi içine alır. Bu kadar uzun bir zaman diliminin aynı safha olarak mütâlaası yadırganmamalıdır. Çünkü, üçüncü asırdan sonra yapılan hadîs çalışmalarının -bir kaçı müstesna- hemen hepsi daha önce ortaya konmuş olan eserlerin üzerine yapılmıştır. Hicri üçüncü asırdan sonraki müellifler genellikle üçüncü asra kadar ortaya konmuş olan eserleri alıp onlar üzerinde çeşitli çalışmalar kaleme almışlardır.

1- İstidrak Çalışmaları

İstidrak, daha önce dikkatten kaçmış bir şeyin hatırlanması, hatanın düzeltilmesi gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak, bir hadis musannifinin eserini yazarken belirlediği şartlara uyduğu halde eserine almadığı hadislerin yeni bir eser yazılarak bir araya getirilmesine denilmektedir. Bu amaçla yazılan eserlere de müstedrek adı verilir.

Bu türde yazılan en meşhur eser **Hakim en-Neysâbûrî'nin (405/1014), el-Müstedrek ale's-sahîhayn** adlı kitabıdır. Hakîm, Buhârî ve Müslim'in sahihlerine hadis alırken gözettikleri kriterlere uyduğu halde eserlerine almadıkları hadisleri bu eserinde derlemiştir. Bu eserde Buhârî'nin veya Müslim'in veya her ikisinin kriterlerine uyan hadisler yer almaktadır. Zehebî (748/1247) ise, Hakim'in eserini inceleyerek bazı hadislerin bu kriterlere uymadığını ortaya koymuştur.

2- İstihrac Çalışmaları

Herhangi bir hadis kitabındaki hadisleri, başka senedlerle yeni bir kitapta toplama çalışmasına istihrac (veya tahrîc), bu usulle meydana getirilmiş eserlere de müstahrec adı verilmiştir. Bu çalışma ile tek bir senedle rivayet edilen (garîb) hadislerin, başka senedlerinin tespit edilmesiyle, sıhhati güçlendirilmektedir.

İsmâilî (371/982) Buhârî'nin sahîh'i üzerine, Avâne (316/928) de

Müslim Sahîh'i üzerine bir müstahrec çalışması yapmıştır.

3-Alfabetik Hadis Çalışmaları

Hadisleri kolayca bulunabilmesi amacıyla hadislerin ilk kelimelerinin albetik olarak sıralanması usulüyle de bir takım eserler telif edilmiştir.

Bu tür eserlerde, hadislerin senedi verilmez. Hadisin metni yazıldıktan sonra, hadisin bulunduğu kaynağa genellikle bir veya iki harften oluşan remizlerle işaret edilir. Ondan hadisin aktaran sahabi ravinin ismi verilir. Ondan sonra da hadisin sıhhatine işaret edilir. Hadis sahih olarak değerlendiriliyorsa (صح), hasen olarak değerlendirilmişse (ح) ile zayıf olarak değerlendirlmişse (ض)remzi ile belirtilir. Bu türde yazılıp en çok kullanalınan iki eser, **Suyutî'nin (911/1505), el-Camiu's-Sağir** adlı eseri ile, **Ahmed Ziyauddin el-Gümüşhanevî'nin (1311/1893), Ramuzu'l-Ehâdîs** adlı eseridir.

4- Halk Dilinde Dolaşan Hadisler ile İlgili Çalışmalar

Müslüman halkın dilinde, geçmişten günümüze dini kültürün yansıması olarak ayet ve hadisler veya onlardan yapılan kısmi alıntılar dolaşmaktadır. Onlar bunu aktarırken bazen bunları karıştırmaktadırlar. Bazen da hadis olmadığı halde hadis zannedilerek aktarılan çok farklı türden sözler işitilegelmektedir. Halbuki hadis olmadığı halde bir sözün, hadis olarak Hz. Peygamber'e izafe edilmesi son derece sakıncalı olan bir hatadır. Çünkü onlarla dini anlayış şekillendirilmektedir. Halk dilinde dolaşan hadisler incelendiği zaman, onların içinde Hz. Peygamberin hadisi olmayan sahabe ve tabiunun sözleri, bazı alimlerin veya sufilerin sözleri, tabib ve felsefecilerin sözleri, atasözleri gibi sözlerin de hadis olarak aktarılması oldukça düşündürücü bir problemdir. İşte hadisçiler bu problemi görerek bu konuda eserler kaleme alarak, Müslümanları uyarmaya çalışmışlardır. Bu konudu ilk yazılan eser **Zerkeşî'nin (794/1392) et-Tezkira** adlı eseridir. Bunlarla ilgili bir çok eser olmakla birlikte, **Sehavî'nin (902/1497), el-Mekâsıdu'l-Hasene** adlı eseri ile **Aclûnî'nin (1162/1749), Keşfu'l-Hafa** adlı eserleri bu konuda yazılmış en çok bilinen ve kullanılan iki eser olmuştur.

5- Mevzu Hadislerle İlgili Çalışmalar

İslam tarihinde, III. Halife Hz. Osman'ın şehadeti ile başlayan siyasi problemler, bir takım çekişmelere yol açmıştır. Diğer taraftan itikadi, fıkhi ihtilaflar sebebiyle çeşitli fırka ve mezhepler oluşmuştur. Bu gruplaşma ve tartışmalarda yer alanlardan bazıları, kendi anlayışlarını veya mezheplerini Müslüman halka karşı meşru gösterebilmek amacıyla ayetleri yorumlayarak bir sonuç elde etmeye çalışmışlardır. Buradan bir sonuç alamayınca da hadisleri yorumlama veya kendi düşüncelerine destek sağlamak amacıyla, uydurdukları sözleri halk arasında hadis olarak yaymaya çalışmışlardır. Bu önü alınmadığı takdirde dinin tahrif ve bozulmasına yol açacak büyük bir tehlike haline gelmiştir. Bu tehlikenin önlenmesi amacıyla hadisçiler harekete geçerek bir takım eserler yazmışlardır. Bu alanda yazılan eserlere geçmeden hadis

uydurma sebeplerini ve onları tanıma yollarına kısaca değinmek istiyoruz.

Hadis uydurma sebepleri:

a- Siyasi veya itikadi fırkasını destekleme gayesi

b- Kendi milletini veya kabilesini yüceltme gayreti

c- İslam düşmanı zındıkların dini bozup tahrif etmek istemeleri

d-Şahsi menfaat elde etme, idarecileri övecek rivayetlerle onlara yaklaşma isteği

e- İslam dinine hizmet etme düşüncesi. (Bazı amellere teşvik veya sakındırmak amacıyla mubalağalı ifadelerle bunu sağlama niyeti).

Şurası kesin olarak bilinmeli ki, hangi niyetle olursa olsun, hadis uydurmak haramdır ve Hz. Peygamber (s), kendisine atfen hadis uyduranların cehenneme gideceğini haber vermiştir.

Mevzu Hadisleri Tanıma Yolları:

a- Hadis uyduranların itirafı

b- Kur'an ve sahih sünnette yer alan hususlarla açıkça çelişmesi

c- Elde mevcut güvenilir hadis kaynaklarının hiçbirinde bulunmaması.

d- Bu sözlerin lafız ve manalarında bozukluk olması. Basit bir amel için büyük mükafatlar vaat etmesi, küçük hatalar için helak eden büyük cezalar olduğunu belirtmesi

e- Aklın, ilmi verilerin ortaya koyduğu gerçeklerle çelişmesi

f- Bir çok kimsenin görmesi gereken bir olayı sadece bir kişinin haber vermesi.

g- Tarihte cereyan ettiği bilinen olaylara tamamen ters bilgiler içermesi.

Mevzu Hadisleri İnceleyen Eserler

Hadisciler, mevzu hadisleri incelemek üzere bir çok eser yazmışlardır. Bunlardan en meşhur olanlarını müellifleri ile birlikte sıralamak istiyoruz.

a- Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (597/1200- el-Mevzûâtü'l-Kübrâ

Bu alanda yazılmış en kapsamlı eserlerden birisidir. Nureddin Boyacılar tarafından tahkik edilmiş ve bazı notlarla (talik ile) birlikte Arapça olarak neşredilmiştir.

b- İbn Teymiyye (728/1328) – Ahâdîsü'l-Kussâs

c- Suyûtî (911/1505)- el-Leâli'l-Masnûa

d- Aliyyü'l-Kârî (1014/1605)- el-Esrâru'l-Merfûa

e- İbn Arrâk (963/1556)- Tenzîhu'ş-şerîa

F- HADİS USÛLÜ ÇALIŞMALARI

Dirâyetü'l-hadîs ilmi olarak da adlandırılan Hadis usulü, hadisleri aktaran ravilerin sıralandaığı sened ile (senedden sonra gelen) hadisin metninin durumun anlamayı sağlayan konuları ele elan ilim dalıdır. Hadislerin nakledilmesinde Hz. Peygamber döneminde de, sahabe döneminde de hassasiyet gösterilmiştir. Sahabe rivayet konusunda gerektiğinde birbirlerini eleştirmekten çekinmemişlerdir. Bu konuda Hz. Ömer ile Hz. Aişe'nin faaliyetleri dikkat çekmektedir. Hz. **Aişe'nin bu konuda sahabeye yönelttiği eleştirileri ez-Zerkeşi (794/1391) el-İcâbe li îrâdi mestedrekethu Aişe ale's-sahâbe adlı eserinde toplamıştır.** Tabiun döneminden itibaren görülen hadis uydurma problemi üzerine, ravilerin kim olduğu, rivayete ehil

olup olmadıkları araştırılıp soruşturulmaya başlamıştır.

Hadis talipleri sadece hadis öğrenmek amacıyla değil, bildikleri hadisleri kontrol edip gerektiğinde düzeltmek amacıyla da **er-Rihle** adıyla bilinen ilim yolculukları yapmışlardır. Hatib Bağdadî (463/1071), bu faaliyetleri er-Rihle fî talebi'l-hadîs adlı eserinde anlatmıştır.

Hadislerin sened ve metinlerini incelemek üzere yapılan bu faaliyetler, hadis usulü çalışmalarının temelini teşkil etmiştir. Hadis usulü konuları önceleri belli eserlerde kısmen ele alınmıştır. Mesela İmam Şafiî (204/819) er-Risâle'sinde, Müslim (261/874) Sahîh'inin mukaddimesinde, Ebu Dâvud (275 (888) Mekkeliler'e hitaben yazdığı Risale ila ehli Mekke adlı eserinde bazı usul konularını ele almışlardır. Bu alandaki müstakil hadis usulü eserleri daha sonra yazılmıştır.

1- Mütekaddimûn Dönemi Çalışmaları

Hadis usulü alanında yapılan çalışmalar kendi arasında mütekaddimûn ve Müteahhirûn dönemi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlk yazılan eserlerde rivayet ve dirayetle ilgili ana konular üzerinde durulmuştur. Sadece hadisler değil aktarılan tüm bilgiler -sanki bir hadis rivayet ediyormuş gibi- o bilgiyi aktaranların isimleri sıralanarak (senedle) verilmiştir. Konularla ilgili geniş bilgi ve tartışmalara genel olarak girilmez. Hatib el-Bağdadî'den itibaren hadis usulü konuları bazı açıklamalarla işlenmiştir.

a. Râmhurmuzî (h. 360/971), el-Muhaddisul-Fâsıl

Müstakil olarak sadece hadis usulü konularını işlemek amacıyla yazılan ve günümüze kadar ulaşan ilk kitaptır. Hadis usulü konularının tamamını içermemektedir. Ramehurmuzî, sadece hadis usulü konularını ele alarak kitap yazan ilk müellif olarak bilinmektedir.

b. Hakim en-Neysâbûrî (h.405/1014), Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs

Bu eserde nev' adı verilen 52 başlık altında hadis usulü konuları işlenmektedir.

c. Hatib el-Bağdâdî (h.463/1071), el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye

Hatib el-Bağdadi (h.463/1071), hadis alanıyla ilgili çok çeşitli eserler yazmış olan bir müelliftir. Bu eserinde hadis usulü konularını daha tafsilatlı olarak ele almıştır. O, hadis usulünde müekaddimûn döneminin son müellifi olarak kabul edilmiştir.Onun vefat ettiği **h. 463 yılı hadis usulünde mütekaddimûn döneminin bitip müteahhirun döneminin başladığı yıl** olarak kabul edilmiştir.

2- Müteahhirûn Dönemi Çalışmaları

Müteahhirun döneminde yazılan hadis usulü eserlerinde, bilgileri senedlerle aktarma metodu terk edilmeye başlamıştır. Önceden ele alınmayan bazı usul konuları bu eserler dahil edilerek inceleme konusu yapılmıştır.

a. Kâdı İyâz (h.544/1149), el-İlma'

Eş-Şifa adlı eseriyle de tanınan Kadı İyaz, müteahhirun dönemindeki

ilk hadis usulünü yazan kimse olarak tanınmaktadır.

b- Meyancî (580/1184)- Mâ lâ Yeseu'l-muhaddise cehluh.

Muhtasar bir hadis usulü risalesidir.

c-İbnu's-Salah (h.643/1245), Ulûmu'l-Hadîs

İbnu's-Salah, hadis usulünde önemli bir dönüm noktası kabul edilmiştir. O, öncekilerin ilmini sonrakilere aktaran bir köprü olarak değerlendirilmiştir. Eseri oldukça ilgi görmüş, kendinden sonra yapılan bir çok çalışmanın temelini oluşturmuştur. Şimdi onlara kısaca işaret etmek istiyoruz.

Ulûmu'l-Hadis üzerine yapılan çalışmalar:

1-İmam Nevevi (h.676/1277), et-Takrîb

Nevevi, Ulûmu'l-Hadîs'i önce el-İrşâd adıyla ihtisar etmiş. Sonra onu da tekrar özetleyerek et-Takrîb adiyla ihtisar etmiştir.

2. **İbn Kesîr (h.774/1372)** de, İbn Salah'ın eserini **İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs** adıyla ihtisar etmiştir.

3. **İbn Hacer (h.852/1448)**, İbn Salah'ın eserini **Nuhbetü'l-Fiker** adıyla ihtisar etmiştir.

4. **Suyûtî (h.911/1505), Tedrîbu'r-Râvî**; Suyuti, Nevevî'nin Takrib'ine "Tedrîbu'r-Râvî adıyla bir şerh yazmıştır.

Türkçe olarak da bir çok hadis usulü kaleme alınmıştır. Cumhuriyet döneminde, Buharî'nin Sahîh'inin özeti mahiyetinde olan **Zebîdî'nin et-Tecrîdü's-sarîh** adlı eserinin şerhedilerek Türkçeye çevrilmesi hakkında TBMM karar alınca bu görev **Ahmed Naim** Bey'e verilmiştir. Ahmed Naim, eserin baş tarafına hadis usulü konularını ele alan bir Mukaddime yazmıştır. Bu **Tecrîd Mukaddimesi** olarak da tanımaktadır. Daha sonra onun vefat etmesi üzerine bu şerh çalışmasını Kamil Miras tamamlamıştır. Bu eserin mukaddime dahil ilk üç cildinin tercüme ve şerhini Ahmed Naim bey, 4-12. cildlerin tercüme ve şerhini ise, Kamil Miras yazmıştır.

V- HADİS METİNLERİNİ ANLAMA ÇALIŞMALARI

A- GARÎBU'L- HADİS ÇALIŞMALARI

Hadîslerin anlaşılması için öncü çalışmalar diyebileceğimiz eserler daha çok garîbu'l-hadîs adıyla kaleme alınmıştır. Garîbu'l-hadîs deyince, hadîslerde geçen mânası hemen kolayca bilinemeyen kelimeler anlaşılır. Bunların açıklanmasıyla meşgul olan ilim dalına Garîbu'l-hadîs denmiştir. Bu konuda telif edilen önemli eserler şunlardır:

1-Ebu Ubeyd **Kasım b. Sellâm el-Herevî (224 /839), Garîbu'l-hadîs** adıyla hadîslerde geçen anlaşılması zor olan garîb kelimelerin açıklamasını yapan bir eser yazdı.

2- **Zemâhşerî (538/1143), el-Fâik** fî Garîbi'l-Hadîs isimli eserini yazmıştır. Açıklamalarıyla önceki eserlerden iyi olmakla birlikte tertîbi karışıktır. Açıklanan kelimeler kitabın sonunda alfabetik sırayla kaydedilerek karşısında hangi cilt, hangi sayfada açıklandığı gösterilmek suretiyle kullanışlı hale getirilmeye çalışılmıştır.

3- **İbnu'l-Esîr'in (606/1209)** telif ettiği **en-Nihâye** fî Garîbi'l-Hadîs adlı

eseri, bu konuda yazılan eserlerin en kapsamlı olanıdır. Beş cild halinde yayımlanmıştır.

B- ESBÂBU VURÛDİ'L-HADÎS ÇALIŞMALARI

Esbâbu vürûdi'l-hadîs tabiri, hadislerin belli bir sebep, bir vesile veya bir durum dolayısıyla söylenmiş olmasını ifade etmektedir. Hadislerin pek çoğunun ne maksatla söylendiği bilinmemekteyse de, bazılarının vürûd sebebi tespit edilmiştir. Bu alanda kaleme alınıp da günümüze kadar ulaşan iki eser bulunmaktadır.

1- **Suyûtî** (911/1505), **Esbâbü vürûdi'l-hadîs'inde** doksan sekiz hadisin vürud sebebini açıklamıştır.

2- **İbn Hamze el-Huseynî** (1120 / 1708) ise, el-Beyân ve't-ta'rîf adlı eserinde 1154 hadisin vürûd sebebini açıklamıştır.

C- MUHTELİFU'L-HADÎS ÇALIŞMALARI

Görünüşte manaları arasında çelişki (tearuz) görülen veya bir dini delille arasında zıtlık görülen hadisleri ele alarak onları inceleyen ilme muhtelifü'l-hadîs ilmi denilmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların en önemli olanları şunlardır:

1- **İmam Şafiî** (204/819)- **İhtilâfü'l-hadîs**

2- **İbn Kuteybe** (276/889)- **Te'vîlü muhtelifi'l-hadîs**

3- **Tahâvî** (321/933)- **Şerhu meâni'l-âsâr**

4- **İbn Fûrek** (406/1015)- **Müşkilu'l-hadîs.**

Bu eserlerden İmam Şafiî ile Tahavî'nin eserlerinde çelişkili görülen fıkhî hadisler, İbn Kuteybe ile İbn Fûrek'in eserlerinde ise birbiri ile çelişkili görülen akaidle ilgili hadisler inceleme konusu yapılmıştır.

D- ŞERH ÇALIŞMALARI

Hadislerin anlaşılması için yapılan en kapsamlı çalışmalar şerh çalışmaları olmuştur. Şerh çalışmaları yapılırken bundan önceki zikredilen üç tür çalışmaya da müracaat edilir. Yani şarih ihtiyaç duyduğu yerde bilinmeyen kelimeleri (garîbu'l-hadîs) açıklar. Hadisin anlaşılması için hadisin varid olması ile ilgili bir sebep varsa onu aktarır. Ele aldığı hadis diğer şer'î deliller ile veya başka bir hadisle çelişik görünüyorsa, onu -mümkünse- aralarını telif ederek izah ederek ikisinin de çelişik olmadığını göstererek açıklar. Hiçbir izah yolu bulamamışsa onlardan birisini tercih ederek açıklamaya çalışır. Daha önce önemli eserler üzerine yazılan bazı şerhler hakkında kısaca bilgi verildiği için, burada tekrar onlardan bahsetme gereği duymuyoruz.

MUHTASAR HADİS USULÜ VE ISTILAHLARI

Rivayet: Hadis metninin senediyle birlikte nakledilmesine denir.

Ravî Hadisi, Sünneti adabına uygun rivayet edendir. Hadisi nakledenlere, sened kısmında geçen kişilere ravi denilir.

Mervî: Rivayet edilen hadis veya bilgiye denir.

A- RİVAYET

Hadîsler aktarılırken, onu nakledenlerin de belirtilmesi bir usul haline gelmiştir. Bu sebeple orijinal hadis kaynaklarında, önce hadisin kimler tarafından aktarıldığı belirtilir sonra da hadisin esas metni zikredilir. Bu iki bölüme sened ve metin adı verilir.

Sened; güvenmek, dayanmak anlamına gelen "sened" kelimesi, bir hadîs terimi olarak, metnin başında yer alan ve biri diğerinden almak ve nakletmek suretiyle hadîsi rivâyet eden kişilerin, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve selleme varıncaya kadar sayıldığı kısımdır.

Metin; senede yer alan raviler sıralandıktan sonra, asıl hadîs dediğimiz mananın yer aldığı kısımdır.

Hadis öğrenmeye **tahammülü'l-hadîs** veya **telakki** adı verilir. Öğretimine ise, **nakl** veya **edâ'** denilir. Hadis öğreniminde öğrencinin uyması gereken kurallara Adâbu tâlibi'l-hadîs, hocanın uyması gereken kurallara Adâbu'l-muhaddis denilir.

Hadis Tahammül ve Eda Yolları (Öğrenme ve Öğretme Usulleri), 8 tanedir:

a-Semâ : Öğerncinin hocadan rivayeti işiterek alması.

b-Kıraat: Öğrencinin hocaya kendisinin veya başkasının okuduğu hadis dinleyerek rivayeti alması

c-icazet: Hocanın kitabındaki veya duyduğu hadisleri rivayet için öğrenciye izin vermesi.

d- Kitabet: Hocanın bir miktar hadisi yazıp veya yazdırıp öğrenciye göndermesi

e- Münavele: Öğrenciye hocanın yazılı bir hadis kitabını rivayet etmesi için vermesi

f- İ'lâm: Hocanın hadis kitabını -bu benim rivayetimdir- diye öğrenciye bildirmesi

g-Vasıyyet: Uzun yola çıkan veya vefatı yaklaşan hocanın kitabını birine vasiyet etmesi

h-Vicade: Yazılı bir hadis kitabının (yazarı olan hoca ile görüşmeden) bulunmasına denir.

Hadis Okuma Metodları:

Hadis Öğretiminde üç çeşit metoddan söz edilir. Bunlar:

a-Serd usulü: Hadislerin okunup geçilmesidir. Hadiste birikim sahibi olanlar için uygulanır.

b-el-Hall ve'l-bahs usulü: Sened ve metinde açıklama ihtiyacı duyulan yerlerin açıklanarak okunmasıdır.

c-İm'an usulü: Sened ve metinde açıklanacak şeylerin dışında tafsilatlı bilgiler verilmesi, konu ile ilgili hikaye anlatılması ve edebi tartışmalar yapılması şeklinde uygulanır.

Rivayet çeşitleri: (rivayetin sıfatı)

a-Lafzan rivayet: Hadislerin kelimesi kelimesine aynen aktarılmasıdır. Özellikle, dua özelliği taşıyan, cevamiu'l-kelim (veciz ifadeli) olan hadislerin lafzen rivayeti gerekli görülmüştür.

b- Ma'na ile Rivayet: Hadislerin manalarını bozmamak kaydı ile farklı kelime ve ifadelerle rivayet edilmesidir. Hadislerin büyük çoğunluğu bu şekilde rivayet edilmiştir. Ma'na ile rivayette bulunan kişinini lafızların an-

lamını, anlam değişikliğine yol açacak şeyleri iyi bilmesi gerekir. Lafzını bilen kimse mana ile rivayet etmemelidir. Hadislerin yazılı kaynaklara geçmesinden sonra ma'na ile rivayet caiz görülmemiştir. Hadisler yazılı kitaplarda toplandığı için, bu gün hadisler artık kitaplardan lafzı ile rivayet edilmelidir/aktarılmalıdır.

B-RAVÎ

Ravinin rivayetinin kabul edilebilmesi için adalet ve zabt olarak iki ana bölümde yer alan on eleştiri noktasından geçecek vasıflara sahip olması gerekir. Bu on eleştiri konusuna el-Metâınu'l-aşera denilir. Ravilerin hadislerinin kabul edilmesi için bu tenkit noktaları yönüyle bir kusurları olmamalıdır. Bunları tespit etmek için yapılan çalışmalara Cerh ve ta'dîl denilir.

Cerh ve ta'dîl: Bu ilim dalında, râvîlerin doğruluk ve güvenirlik yönlerinden durumları ortaya konur. Cerh, terim olarak, hafız ve mutkin bir hadis aliminin, ravide veya rivayetinde bulunan bir kusur sebebiyle ravinin rivayetini reddetmesi veya güvenilir bir ravi olmadığını belirtmesidir. Ta'dil ise aynı mertebede bulunan alimin bir ravinin adalet ve zabt şartlarına (niteliklerine) sahip olduğuna (hadis rivayetine ehil olduğuna) hükmetmesidir.

1. Ravide Aranan Nitelikler

Ravinin güvenilir (sika) sayılması için onda dindarlığı, sözüne güvenirliği (adaleti) ve hafızasının hadis aktarma kabiliyetine sahip olup olmadığı (zabtı) ile ilgili bazı nitelikler aranır.

Adâlet, kişinin, dinin hükümlerine uygun yaşaması, halk nazarında şahsiyetini zedeleyecek söz ve işlerden kaçınması demektir. Ravinin müslüman, temyîz kabiliyetine sahip (âkıl) ve bulûğa ermiş (bâliğ) olma şartları da adâlet vasfı içinde mütâlaa edilir. Başkasına hadis nakledecek olan kimsede bu niteliklerin bulunması gerekir. Ravinin adalet yönünün tespitinde beş husus dikkate alınır. **Bu kusurların hiçbirisi kendisinde olmayan ravi için adalet sahibi ravi denilir.** Bu özellekler şunlardır:

a- Kizbü'r-ravî: Hadis rivayetinde yalan söyleyen ravinin, uydurma hadisleri bilerek aktaran ravinin rivayetleri alınmaz. Bu ravi açısından en büyük kusur ve cerh sebebidir.

b- İttihamü'r-râvî bi'l-kizb: Ravinin günlük hayatında yalan söylemekle suçlanmasıdır. Bu da önemli bir cerh sebebidir.

c- Fısku'r-râvî. Dini emir ve yasaklarına riayet etmeyen, bu konuda yaptığı hatalara aldırmayan ravi için kullanılan bir cerh sebebidir.

d- Bid'atü'r-râvî. Dinin özüne, kitap sünnete aykırı, bir takım düşüncelere inanmak. Ravi bu düşüncelerin propagandasını yapan bir kimse ise onun rivayetlerine güven duyulmaz.

e- Cehâletü'r-râvî. Ravinin tanınmaması demektedir. Şayet ravinin kendisi bilinmiyorsa bu raviye mechûlu'l-ayn, ismi biliniyor ancak rivayete ehil olup olmadığı ile ilgili bilgi bulunamıyorsa bu raviye mechûlu'l-hal denilir.

Bunların dışında adalet için, (Müslüman olma, akıllı olma, büluğ çağına ermiş olma, takva ve mürüet

(şahsiyetli, vakar sahibi) olmak da gerekli görülmüştür.

Zabt ise, ravinin öğrenmiş olduğu bir hadîsi, başkasına nakledinceye (edâ edinceye) kadar, öğrendiği gibi koruması demektir. Bundan da, hadîsi ezberden rivayet edecekse onu ezberinde tutabilmesi, kitabından rivayet edecekse kitabını tahriflerden koruyabilmesi, mânâ ile rivayet edecekse mânâyı bozup bozmayacak şeyleri bilmesi kastedilir. Bu kusurlar beş tanedir:

a- Kesratu'l-galat: Ravinin rivayetinde çok yanlış yapması

b- Fartu'l-gafle: Ravinin dalgın ve gafil bir özellik taşıması

c- Sûu'l-hıfz: Ravinin hafızasının hadisleri öğrenip doğru aktarma için yeterli olmaması.

d- Vehm: Hadisin sened ve metninde doğru sanarak yanlış şeyler aktarrması.

e- Muhalefetu's-sikât: Ravinin kendisinden daha güvenilir ravilerın rivayetlerine ters düşen rivayette bulunması.

Bu eleştirilen kusurları taşımayan raviler için, sika, sebt, adl,, huccet gibi tadil lafızları kullanılır. Bu kusurları taşıyan raviler için de kusurlarına göre değişmek üzere, ekzebu'n-nas, metruk, gibi cerh lafızları kullanılır.

Güvenilir ravileri bir araya toplayıp tanıtan eserler yazılmıştır. Zehebî'nin (748/1347) Tezkiratü'l-huffaz, İbn Hibban'ın (354/965) Kitabü's-sikât adlı eserleri bunlar arasındadır.

Zayıf olan hadisleri tanıtmak amacıyla eserler telif edilmiştir. Buharî'nin (256/870)Kitabu'd-duafai's-sağîr, Nesaî'nin (303/) Kitabu'd-duafa ve'l-metrûkîn, Zehebî'nin (748/1347) Mizanü'l-itidâl ve el-Muğnî fi'd-duafa' adlı eserleri zayıf veya rivayeti alınmayan ravilerin incelendiği eserlerdir.

Burhaneddin el-Halebî'nin (841/1437) el-Keşfu'l-hasîs ammen rumiye bi vad'i'l-hadîs adlı eseri ise, hadis uydurmakla suçlanan ravilerle ilgili bir eserdir.

C- MERVÎ

Aktarılan hadisler, çeşitli özelliklerine göre bir takım adlarla anılmışlardır. Bunların ayrı ayrı ve alfabetik sıra ile tanıtılması mümkündür. Ancak onların belli özelliklerine göre tasniflerini dikkate alarak tanıtılması durumunda, daha iyi kavranılabileceği için, bu tür tanıtım yolu tercih edilecektir.

1- Hadisin Nispet Edildiği Kaynağa Göre Sınıflandırılması

a-Kudsî Hadis: Manası, Allah tarafından Hz. Peygambere ilham olunan, onun da kendi lafızları ile aktardığı hadislere denir. Bunlara Rabbanî veya İlâhî hadisler de denilmiştir. Bunlar Kur'an ayetleri gibi değildirler. Mütevatir olarak nakledilmemişlerdir. Bu sebeple bunlar hadis rivayet kriterlerine göre değerlendirilirler. Bu alanda yapılan çeşitli çalışmalar vardır. H. Hüsnü Erdem tarafından İlahi Hadisler ve Kırk Kudsî hadis adlı iki çalışma Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır.

b- Merfû Hadis: Hz. Peygamberin bizzat kendisine atfedilerek nakledilen söz, fiil ve takrirlere denilir. Bu hadislerde aktarılan bilgi veya davranışın açıkça Hz. Peygamber'e ait olduğu bel-

li ise bunlara **sarahaten merfu** denilir. Açıkça bu belli olmaz da, nakledilen hadisin muhtevasından ona ait olduğu anlaşılıyorsa bunlara **hükmen merfu** denilir. Sahabenin, (şunu yapmakla emrolunmuştuk, şöyle yapıyorduk...) ifadeleri ile aktarılan hadisler hükmen merfu sayılmaktadır.

c- Mevkuf Hadis: Aktarılan söz ve davranışın Herhangi bir sahabiye isnat edilmesi durumunda bu hadislere mevkuf hadis denilir. Yani bu sözü söyleyen veya o işi yapan sahabidir., Hz. Peygamber değildir.

d- Maktû' Hadis: Tabiûndan birine ait olan söz, fiil ve davranışlara maktû hadis denilir.

Bu konuda şuna dikkat edilmesi gerekir; Bu dört çeşit adlandırma bir hadisin sadece kime atfen aktarıldığını gösterir. Bunların mutlaka sahih ve doğru bir haber olduğu anlamına gelmez. Yani bu dört hadis türünden her birinin sahih, zayıf hatta mevzû olması mümkündür. Bunlar sadece rivayetin isnad edildiği kaynağa göre bir adlandırmadır.

2- Hadisleri Aktaran Ravilerin Azlık veya Çokluğuna Göre Sınıflandırılması

Hz. Peygamberden aktarılan her bir hadisin rivayeti daha sonraki dönemlere, farklı şekilde ulaşmıştır. Bir kısmı oldukça çok senedle (kanalla) aktarılırken, bir kısımın aktarılması ise daha az sayıda kanalla sonraki döneme intikal etmiştir. Bu yönüyle hadisler mütevatir ve haber-i vahid (veya Âhad haber) olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

a- Mütevatir Hadis: Yalan üzerine birleşmeleri aklen mümkün olmayan sayıdaki raviler topluluğunun her rivayet tabakasında birbirlerinden aktarageldiği hadislere mütevatir hadis denilir. Rivayeti aktaranların bu haberi ya bizzat işitmeleri veya görmeleri gerekir. Kendi mantıki çıkarımları ile aktardıkları haber, mütevatir haber olmaz. Mütevatir de ikiye ayrılır. Aktarılan mütevatir haberin tüm rivayetleri aynı lafızlarla aktarılmışsa buna lafzen mütevatir adı verilir. Ancak mütevatir bir rivayetin lafızları farklı olmakla beraber, aktarılan bilgiler öz olarak aynı anlama geliyorsa buna ma'nevi mütevatir adı verilir.

Mütevatir hadis sayısı tüm hadislere nispetle oldukça azdır. En fazla verilen rakama göre üçyüz civarında olduğu söylenmiştir. Bunların çoğunluğu da ma'nevi mütevatirdir. Mütevatir hadis kesin bilgi ifade ettiği için, onun sened ve metin yönünden tenkidi düşünülmez, tenkid dışı kabul edilir. Tenkide tabi tutulmadan sahih, sağlam bir haber olarak değerlendirilir. Mütevatir hadis, dini her konuda (akaid, fıkıh, tergîb ve terhîb alanında) bir delildir (huccettir).

b- Haber-i Vahid (Ahad Hadis). Rivayet yönüylü mütevatir seviyesine ulaşmayan, o kadar çok kanaldan rivayet edilmeyen habere haber-i vahid denilir. Hadislerin büyük çoğunluğu haber-i vahid olarak rivayet olunmuştur.

Haber-i vahidler de kendi içinde üç gruba ayrılmıştır.

ba- Meşhur: Her rivayet tabakasında en az üç ravi tarafırndan rivayet edilen ama mütevatir seviyesine ulaşmayan hadise meşhur hadis denilir.

Fıkıhçılar buna müstefiz adını vermişlerdir.

bb- Azîz : Her rivayet tabakasında en az iki ravi tarafından aktarılan ama meşhur seviyesine ulaşmayan hadise denir.

bc- Garîb : Her rivayet tabakasında bir ravi tarafından rivayet edilen veya herhangi bir tabakasında ravi sayısı bire düşen hadise denilir.

Haber-i vahit olarak aktarılan hadisler, usulcülere göre kesin (yakînî) bilgi ifade etmezler, zan (şüpheli) bilgi ifade eder. Bu sebeple haber-i vahit olarak aktarılan hadisler, hem sened hem de metin yönüyle incelenip tenkide tabi tutulurlar. Bunun sonucuna göre de ya kabul edilip sahih veya hasen bir hadis sayılırlar. Veyahut da, zayıf veya mevzu bir hadis olarak değerlendirilirler. Özellikle bu tür haberlerin sıhhat durumunun tespiti önem arzeder. Şimdi de sıhhat durumuna göre hadis çeşitlerini tanımlayalım.

3- Hadisin Sıhhat Yönüyle Sınıflandırılması:

a- **Sahîh Hadis:** Adalet ve zabt şartları açısından sağlam olan ravilerin, muttasıl (kesintisiz) bir senedle rivayet ettikleri şaz ve illetli olmayan hadise sahih hadis denilir. Bazı alimler, bir hadisin sahih sayılabilmesi için, bu beş temel şarta bazı şartlar ilave etmişlerdir. Buhârî, hadisin sahih sayılması için, hadisi aktaran her ravinin, hadisi aldığı ravi ile görüştüğünün sabit olmasını (**sübutu'l-likâ**) şart koşmuştur. Müslim ise, ikisinin görüşebilmesinin mümkün olmasını, aynı dönemde yaşamış olmasını (**muâsarat**) yeterli görmüştür. Sahih hadis ikiye ayrılır:

aa- Sahih li zatihi: Yukarıda verilen sahih hadis tanımına uyan hadisler sahih li zatihi olarak adlandırılırlar.

ab- Sahih li gayrihi: Sahih hadis şartlarını genel olarak taşıyan, ancak senedinde yer alan bir ravisinin zabtı zayıf olan bir hadis, sahih ve sağlam senedle gelen başka bir rivayetle destekleniyorsa, bu hadis sahih li gayrihi olur. Yani bu rivayetin desteklemesiyle sahih mertebesine çıkmış olur. Sahih hadis anlamına gelmek üzere bazı hadisçiler ceyyid hadis veya kavi hadis tabirini kullanmışlardır.

Hadisin sahih olması ile, senedinin sahih olması aynı şey değildir. Senedi sahih olan bir hadisin, metni sahih olmayabilir. Sahih hadis tabiri ise, hem senedi hem de metni sahih hadis demektir.

b- **Hasen Hadis** : Sahih hadis ile zayıf hadis arasında yer alan hadis türüdür. Bu hadisi sahih olmaktan çıkaran yegane sebep, senedindeki bir ravinin zabt (hafıza) yönünün, sahih hadis ravileri kadar güçlü olmamasıdır. Bu da iki çeşittir.

ba- **Hasen li zatihi:** Adalet sahibi ravilerin, zabt yönü güçlü olmayan bir ravinin bulunduğu muttasıl bir senedle aktardıkları, şaz ve illetli olmayan hadise denir.

bb- **Hasen li gayrihi:** İsnadında zayıf bir ravinin yer aldığı bir hadis, başka rivayetlerle desteklenmesi durumunda hasen seviyesine çıkar ve buna hasen li gayrihi denilir. Sahih hadiste olduğu gibi, hasenu'l-isnad tabiri, bir hadisin sadece senedinin hasen olduğunu ifade eder, aktarılan metnin de hasen olduğu anlamına gelmez. Çünkü metin de değerlendirilince hadisin

hasen olup olmadığı anlaşılır. **Hasen hadis ayrımını ilk defa dile getiren veya kullanımını yaygınlaştıranın Tirmizî olduğu belirtilmiştir.** Nitekim o, sahihinde aktardığı hadisleri değerlendirirken bu tabiri sık sık kullanmaktadır.

Genel olarak sahih hadisin fıkıh, tergib ve terhib, amellerin faziletleri gibi konulurda delil olduğu kabul edilmiştir. Nazari olarak sahih haber-i vahidin akaid alanında delil olmayacağı, -ancak mütevatir hadisin delil olabileceği- söylenmişse de, akaid kitaplarında bunların kullanıldığı görülmektedir.

c- **Zayıf Hadis:** Sahih veya hasen hadisin özelliklerinden birini veya birkaçını taşımayan hadislere zayıf hadis denilmiştir. Hadislerdeki zayıflık yönü çeşitlidir. Hadisteki zayıflık yönü arttıkça, hadisin zayıflığı da artar. Zayıf hadis çeşitlerini elliye kadar çıkaranlar olmuştur. Bunların bir kısmı daha çok kullanılır. Biz bunlardan bir kaçını burada kısaca tarif etmek istiyoruz.

-Senedinde İnkıta Olması (Ravi düşmesi) Sebebiyle Zayıf Sayılan Hadisler

ca- **Mürsel hadis:** Tabiinin, hadisi aldığı sahabiyi belirtmeksizin, doğrudan Rasulullah'tan rivayet ettiği hadistir. Senedinden bir ravi düştüğü için bu zayıf sayılmıştır. Ebu Hanife ve İmam Malik mürsel hadisin delil olacağını söylemişlerdir. Bazen sahabinin de hadisi Rasulullah'dan duymayıp bir başka sahabiden duyduğu hadisi, doğrudan Rasulullah'dan aktardığı hadisler olmuştur. Bunlara ise, sahabi mürseli denilir.

cb- **Munkatı' hadis:** Senedinin bir yerinde kopukluk olan hadistir. Kopukluk, ravinin eksik olduğu yerdeki ravi ile ondan önce yaşayan ravi arasında olursa buna **açık inkıta**, aynı devirde yaşayıp birbirinden hadis almayan iki raviden birisi düşerse buna **gizli inkıta** denir.

cc- **Mu'dal hadis:** Senedinin bir yerinde peşpeşe iki veya daha fazla ravisi düşen hadise denir.

cd- **Müdelles hadis:** Bir ravinin hadis aldığı hocasından işitmediği bir hadisi, sanki işitmiş gibi ondan rivayet etmesine, muasırı olduğu halde görüşmediği bir kimseden hadis rivayet etmesine, senedeki zayıf raviyi çıkarıp vye bilinmeyen bi adıyla zikrederek rivayet etmesine tedlis denir. Bu tür hadislere de müdelles hadis denilmektedir. denir. Buradaki zayıflık, rivayette veya ravide bulunan bir kusurun gizlenmesinden kaynaklanmaktadır.

ce- **Muallak hadis** : Senedin ibtidasından (baştarafından) bir ya da birkaç raviyi düşürerek rivayet edilmesine muallak hadis denilir. Bazen senedin baş tarafı tümüyle düşürülerek sahabiden veya Rasulullah'dan rivayet edildiği de olmaktadır. Kütüb-i sette müellifleri içinde, muallak hadisi eserinde en çok kaydeden müellif Buhârî olmuştur. Sahih'inde 1341 muallak rivayet olduğu tespit edilmiştir.

Bu beş tür hadisteki zayıflığın sebebi senedlerindeki kopukluk (ravi düşmesidir).

Senedindeki Ravinin Cerhedilmesi (tenkit edilmesi) Sebebiyle Zayıf Sayılan Hadisler

cf- **Şâz hadis:** Rivayeti kabul edilen sağlam (sika) bir ravinin, sika ravilerin veya kendinden daha sika sayılan bir ravinin rivayetine muhalif rivayet ettiği hadistir.

cg- **Muallel hadis:** Dış görünüşü itibariyle sahih olan bir hadis, bu sıhhatini yok edecek gizli bir kusur taşıyorsa buna muallel hadis denilir. Bu kusura da illet adı verilmektedir. Mevkuf olan bir hadisi merfu olarak rivayet etmek gibi kusurlar, o hadisin sıhhatini yok eder, muallel hadis haline getirir. Bununla ilgilenen alt bilim dalına **İlelu'l-hadîs** adı verilir.

ch- **Münker hadis:** Zayıf, cerhedilen bir ravinin sağlam, sika olan bir ravinin rivayetine aykırı bir hadisi rivayet etmesidir. Buna münker hadis denilir.

ci- **Metruk hadis:** Yalan söylemekle suçlanan (müttehem bi'l-kizb) bir ravinin yalnız başına rivayet ettiği hadistir. Günlük hayatında yalan söyleyen bu ravinin, hadis rivayetinde de yalan söylemesinden endişe edilerek rivayeti reddolunur.

ck- **Müdrec hadis:** Rivayetin aslında olmayan bir sözün, ifadenin, herhangi bir ravi tarafından rivayete eklenerek rivayet edildiği hadise müdrec hadis denir. Bunun yapılmasına da idrac ismi verilir.

cl- **Muzdarip hadis.** Güvenilirlik yönüyle aynı seviyede olan iki ayrı senedle aktarılan iki hadis, anlam yönüyle birbirinin zıddı olan ifadeler taşıyorsa bu iki hadise de muzdarib hadis adı verilir.

Tek bir kanal (rivayet senedi) ile gelen hadise ferd hadis denilir. Metin bakımından aynı veya benzeri bir rivayet, önceki hadisin senedindeki bir ravi ile birleşerek rivayet edilmişse bu ikinci hadis, birinci hadisin **mutabii** sayılır. Mutabii sayılan rivayet en azından önceki hadisin senediyle sahabi ravide birleşir.

Şayet tek bir kanal (rivayet senedi) ile gelen ferd hadisin metin bakımından aynı veya benzeri bir rivayet, başka bir sahabiden rivayet ediliyorsa, bu ikinci rivayete **şahid** adı verilir. Mutabi veya şahid rivayetler tek bir senedle gelen rivayeti destekleyerek güçlendirmiş olurlar.

D- HADİS İLMİNDE KULLANILAN BAZI ISTILAHLAR

Yukarıda konular anlatılırken, hadis alanında kullanılan bir takım tanım ve ıstılahlar açıklanıp izah edilmiştir. Hadis ilmi özellikle usul alanı, ıstılahların oldukça yoğun kullanıldığı bir alandır. Ancak bu tür ıstılahların bilinmesi ile çözülebilecek sorular sınavlarda çıkabilmektedir. Bu sebeple önemli gördüğümüz ve ihtiyaç duyulacağını tahmin ettiğimiz bazı ıstılahları da burada kısaca tanıtmak istiyoruz.

Âlî İsnâd- Nâzil İsnâd: Aynı rivayetin, birden fazla isnadından, hadisin kaynağı olan şahsa (Hz. Peygamber'e, sahabeye veya tabiiye), diğerlerine oranla daha az sayıdaki ravi ile ulaşan senede âlî isnad denir. Daha çok ravi ile ulaşan diğer isnada ise nâzil isnad denilir.

Dâru'l-hadîs: Hadis ve hadis ilimlerini okutmak amacıyla kurulan eğitim kurumuna dâru'l-hadîs denilir. İlk Daru'l-Hadîs, Nureddin Zengi tarafından (563/1168) yılında Şam'da Dâru'l-hadîsi'n-nûriyye adıyla kurulmuştur. Buranın ilk hocası da tarihçi ve hadisçi olan İbn Asakir (571/1176) olmuştur. Anadolu'da ilk dâru'l-hadis, Şemseddin Cüveynî tarafından Sivas'ta kurulmuştur. Selçuklular ilk dâru'l-hadisi Çankırı'da kurmuşlar-

dır. Osmanlılar ise ilk dâru'l-hadîsi Bursa'da kurmuşlardır.

Dirâyetü'l-hadîs ilmi- Rivayetü'l-hadîs ilmi: Rivayet edilen hadislerin hangi durumlarda kabul, hangi durumlarda reddedileceğini inceleyen ilim dalına dirâyetü'l-hadîs ilmi denilir. Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleri ile vasıflarını aktaran hadislerin rivayet edilmesini konu edinen ilme ise rivâyetü'l-hadîs ilmi denilir.

Hadîs: Hz. Peygambere ait olan her çeşit, söz, fiil, takrîr (onaylama) ile onun halini anlatan habere hadis denilir.

Sünnet: Hz. Peygamber'in hayatında takip ettiği yaşam tarzı, davranışlarına sünnet denilir. Pratikte bazen sünnetin hadisin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Sünnet-i Huda: Rasulullah'ın dinin bir gereği olarak yaptığı davranışları.

Sünnet-i Zevâid: Rasulullah'ın dinin bir gereği olmaksızın yaptığı, beşer olmasından kaynaklanan davranışlarına (yeme, içme, uyuma vb.) denir.

Haber: Hz. Peygamberden, sahabeden veya tabiundan aktarılan her türlü rivayete denilir. Bazı alimler Rasulullah'dan aktarılana hadis, diğerlerinden aktarılana haber demişlerdir.

Eser: Sahabe ve tabiun'dan nakledilen söz fiil ve takrirlere eser denilir. Bunu Rasulullah, sahabe ve tabiundan aktarılan her tür söz, fiil ve takrire eser diyenler de olmuştur.

Ashâbu'l-hadîs: İnsanı ilgilendiren her türlü meseleyi ayet ve hadislerin zahiri anlamlarını dikkate alarak çözmeye çalışan, genel olarak kıyasa karşı olan alimlere denilir. Zahirîler, Hicaz alimleri, Ahmed b. Hanbel ve hadiscilerin büyük çoğunluğu ashâbu'l-hadîs olarak kabul edilir.

Ashâbu'r-re'y: Ayet ve hadislerden ictihad, kıyas gibi yollarla bir takım genel prensipler çıkarıp insanı ilgilendiren her türlü meseleyi, onlarla çözmeye çalışan alimlere denir. Özellikle Hanefiler, kısmen Malikiler, ashâbu'r-re'y olarak kabul edilir.

Sünnette Evrensellik ve Yerellik: Hz. Peygamberin risaletinden kaynaklanan ve tüm insanlara rehberlik eden tutum ve davranışlarına evrensellik veya evrensel boyut denilir. Onun yaşadığı bölgenin ve dönemin şartlarından kaynaklanan, bir beşer olarak ortaya koyduğu davranışlarına yerellik veya yerel boyut denilir.

Mahfûz- Şâz: Sened veya metin yönüyle aralarında çelişki olan iki hadisten, ravileri, senedi diğerinden daha sağlam olanına mahfûz, diğerine ise şâz denilir.

Makbûl- Merdûd: Hz. Peygambere nispet edilen ve aralarında tezat olan iki hadisten, sened veya metin yönünden Rasulullah'a ait olma ihtimali daha güçlü olan hadise makbul, diğerine merdûd denilir.

Ma'rûf ve münker: Bir hadisin iki rivayetinden, rivayette daha güvenilir olan ravinin rivayetine ma'ruf, diğerinin rivayetine münker denilir.

Sened Tenkidi: Hadisi aktaran ravilerin adalet ve zabt yönden güvenilirliklerinin ve rivayeti birbirlerinden almalarının mümkün olup olmadığının tetkik edilip değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların tümüne sened tenkidi denir.

Metin Tenkidi: Rivayet edilen hadisin kabul edilebilmesi için lafız ve

manasının bozuk olmaması, metninin, Kur'an'a, sahih sünnete, tarihi gerçeklere, dinin esaslarına, uygun olması gerekir. Rivayetin bu yönlerden değerlendirilmesine metin tenkidi denir.

Müttefekun aleyh: Hadis alimlerinin çoğunun bir hadisin sahih olduğunda ittifak etmesine denir. Bazen Buharî ve Müslim'in ikisinin de sahihlerine aldığı hadis için de bu ifade kullanılır.

Terğîb ve terhîb: İnsanları iyi ve güzel amellere teşvik eden, kötü amellerden sakındıran hadis külliyatı (veya eserleri) için kullanılan bir tabirdir.

Zevaid: Belli bir hadis kitabında bulunup da diğer bir kitapta olmayan hadislere, o kitabın diğerine nispetle zevaidi denilir.

HADİS TESTİ

1. Hz. Peygamber adına uydurulmuş sözlere ne denir?

A) Mevzû hadis

B) Zayıf Hadis

C) Merdud Hadis

D) Şaz Rivayet

2. Hz. Peygamber'in kişiyi herhangi bir şeye teşvik etmek veya sakındırmak için söylediği hadislere ne denir?

A) Fiten hadisler

B) Darb-ı meseller

C) Tergib ve terhib hadisleri

D) Ahkam hadisleri

E) Cevamiu'l-kelim

3- Aşağıdakilerden hangilerine Kütüb-ü Sitte denir?

A) Ahmed-Abdurrazzak-Buhari-Müslim-Nesai-İbn Huzeyme

B) Ahmed-Buhari- Darimi- Müslim- Ebu Davud- Beyhaki

C) Ebu Davud-Tirmizi-Nesai-İbn Hibban-Darakutnî

D) Buhari-Müslim-Ebu Davud-Tirmizi-İbn Mace- Nesai

E) Tirmizi-Abdurrazzak-Buhari-Müslim-Nesai-İbn Huzeyme

4) Hz.Peygamber'in, Allah katından bir tebliğ veya Allah'ın dinini açıklama niteliği taşımaksızın insan olması itibariyle yaptığı normal ve beşeri davranışlara ne denir?

A) Zevaid sünnet
B) Gayri zevaid sünnet
C) Müekked sünnet
D) Gayri müekked sünnet
E) Ameli sünnet

5- Hz. Peygamberin ibadet ve taat türünden olup bazen yaptığı bazen terk ettiği veya çoğu zaman yapıp bazen terk ettiği müekked ve gayri müekked sünnet çeşidine ne denir?

A) Zevaid Sünnet
B) Hüdaî sünneti
C) Fiili Sünnet
D) Takriri Sünnet
E) Teabbudi sünnet

6- Hadisleri konuları ve içeriklerine göre ayıran hadis eserlerine ne isim verilir?

A) Mu'cem
B) Kitap
C) Musannef
D) Bab
E) Müsned

7- Aşağıdaki kavramlardan hangisi isnad sistemiyle ilgili bir kavram değildir?

A) el-İsabe
B) Ferd
C) Ahad
D) Mütevatir
E) Garib

8- İsnadı oluşturan raviler arasında bir kopukluk yoksa böyle hadislere ne denir?

A) Muallak
B) Mürsel
C) Mu'dal
D) Müsned
E) Müdelles

9- Uydurma hadisleri anlatan eserlere ne ad verilir?

A) Fiten
B) Mevduat
C) Cenâiz
D) Ferâiz
E) Müşkil

10- Bir hadis "peygambere ait bir söz, fiil ve takriri bildiriyorsa o hadise ne denir?

A) Mevkuf
B) Mu'dal
C) Maktu
D) Meşhur
E) Merfu

11- Hadisleri kaynaklarda bulma işine ne denir?

A) Dirayeti'l-Hadis
B) Mustalahi'l-Hadis
C) Rivayetü'l-Hadis
D) Tahricu'l-Hadis
E) Esbâbu Vurudi'l-Hadis

12- Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber'den en çok hadis rivayet etmiştir?

A) Cafer b. Harb
B) Halid b.Velid
C) Hz. Ebu Bekir
D) Hz. Şeyma
E) Abdullah b.Ömer

13. Seneddeki ravilerden her birinin hadisi kendinden önceki raviden işittiği (senedinde kopukluk olmayan) hadise ne denir?

A) Şaz
B) Muallel
C) Muttasıl
D) Muzdarip
E) Munkatı

14. Aşağıdaki tanımlardan hangisi yanlıştır?

A) Hz. Peygambere izafe edilen söz, fiil, takrir ve sıfatlara merfu hadis denir.
B) Konularına göre tasnif edilmiş hadislere mevzu hadis denir
C) Tâbiine nisbet edilen hadislere maktu' hadis denir.
D) Sahabe-i Kirama nispet edilen hadislere mevkuf hadis denir.
E) Tabiinin sahabeyi atlayıp Hz. Peygamberden rivayet ettiği hadise mürsel hadis denir.

15. Aşağıdakilerden hangisi Kütüb-ü Sitte'den biri değildir?

A) İmam Malik'in Muvattası
B) Sahihi Buhari
C) Sahihi Müslim
D) Sünen-i Ebi Davud
E) Sünenü İbn Mace

16- Ahad Hadis (Haber-i Vahid)in tanımı aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

A) Mütevatir derecesine ulaşamamış olan bütün hadislere denir
B) Senedinin her yerinde bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği hadislere denir
C) Senedin herhangi bir yerinde ravisinin tek kaldığı hadislere denir
D) En az üç ve daha fazla senedi olan fakat tevatür derecesine ulaşamamış olan hadislere denir
E) Peygamberden rivayet edilen her hadise denir.

17. Adalet ve zabt sıfatlarını kamilen haiz raviler tarafından rivayet edilen, senedinde hiçbir kopukluk bulunmayan (senedi muttasıl olan), Şazz ve muallel (illetli) olmayan hadislere ne ad verilir?

A) Hasen Hadis
B) Garib Hadis
C) Sahih Hadis
D) Haber-i Vâhid
E) Zayıf Hadis

18. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber'in Peygamberliği ile ilgili görevlerinden biri değildir?

A) Allah'tan gelen mesajı insanlara ulaştırmak "tebliğ etmek"

B) Tebliğ edilen mesajın doğru anlaşılabilmesi için beyanat vermek, "tebyin etmek"

C) Anlattığı ve açıkladığı konuları örneklendirerek göstermek "Temsil ve tatbik etmek"

D) Bütün insanlara İslam'ı kabul ettirmek, onları Müslümanlaştırmak

E) Vahiyle bir hüküm konulmayan konuda teşriî hüküm koymak

19. Gerçekte Peygamberimize ait olmadığı halde O'nun sözüymüş gibi nakledilen ve O'na nisbet edilen yalan ve uydurma sözlere ne denir?

A) Mu'dal Hadis

B) Metruk Hadis

C) Mevzû Hadis

D) Zayıf Hadis

E) Meşhur Hadis

20. Aşağıda hadislerin günümüze ulaşması, sıhhati ve doğru anlaşılması konularında bazı kararlar / hükümler verilmiştir. Bu yargılardan hangisi doğrudur?

A) Hadislerin büyük çoğunluğu tevatür yolu ile bize ulaşmıştır

B) Hadislerin tümünün sıhhati aynıdır, aralarında bir fark yoktur.

C) Hadislerin tamamı peygamberden duyulduğu şekli ile lafzen ezberlenmiş ve aynen kitaplarda yer almıştır.

D) Hadislerin sebeb-i vürudunu bilmek hadisi doğru anlamak için önemlidir.

E) Hz. Peygamber söylediği hadislerin açıklamasını yazdırmıştır.

21. Aşağıdaki tanımlardan hangisi doğru değildir?

A) Hadislerin konularına bakılmaksızın sahabe isimleri altında tasnif edildikleri çalışmalara müsned denir.

B) Hadis metninin başında yer alan ve içerisinde ravilerin sıralandığı bölüme sened denir.

C) Yalan söylemelerine ihtimal verilmeyen çok sayıda kişiden nakledilen haberlere mütevatir haber denir.

D) Ravilerin rivayet edecekleri hadisleri doğru bir şekilde öğrenme ve aradan uzun bir zaman geçse bile aynen hatırlaması ve muhafaza etmesine hafıza denir.

E) Hadislerin konularına göre tasnif edildiği eserlere genel olarak musannef denir.

22- Aşağıda verilen yazar-eser eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

A) Buhari (v.256)-Sahih

B) İbn Mâce (v.273) -Müsned

C) İmam Malik (v.179)- Muvatta

D) Ebu Davud (v.275)- Sünen

E) Müslim (h.261) - Sahîh

23-Her hangi bir yerde (Buhari, İman,2) şeklinde nakledilen hadisi bulmak için ne yaparız?

A) Buhari'nin Sahihi'nin İman bölümünün / kitabının 2. hadisine bakarız.

B) Buhari'nin Sahihi'nin İman bölümünün / kitabının 2. babına bakarız.

C) Buhari'nin Sahihi'nin İman bölümünün / kitabının 2. cildine bakarız.

D) Buhari'nin Sahihi'nin İman bab'ının / kitabının 2. kitabının 2. hadisine bakarız

E) Buhari'nin Sahihi'nin İman bölümünün / kitabının 2. cildinin 2. sayfasına bakarız.

24- Aşağıdaki tanımlardan hangisi doğru değildir?

A) Kişiyi, hadisi kitabına yazan raviden hadisin metnine kadar ulaştıran raviler zincirine sened denir

B) Cumhura göre amel etmenin gerekli olduğu hadise makbul hadis denir.

C) Yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olmayan kalabalıkların kendileri gibi yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan topluluklardan rivayet ettikleri hadislere mütevatir hadis denir.

D) Ravinin işittiği bir hadisi işittiği haliyle rivayet edebilmesine adalet denir.

E) Ravinin tanınmamasına cehaletü'r-râvi denir.

25- Aşağıdakilerden hangisi zayıf hadisin vasıflarından olabilir?

A) Ravilerinin zabt sıfatına kamilen sahib olması.

B) Senedinin muttasıl olması, herhangi bir yerinde kopukluk olmaması.

C) Hadisin şâzz olmaması

D) Hadisin gizli bir kusurunun (illetinin) bulunması

E) Ravilerinin adalet sıfatına sahip olması

26-Mevkuf Hadis ne demektir?

A) Peygamberimizin sözü

B) Sahabe sözü

C) Tabiin sözü

D) Tebe-i tabiin sözü

E) Muhaddisin sözü

27-Aşağıdaki hadis kaynaklarından hangisi Kütüb-i Sitte içinde yer almaz?

A) Tirmizi'nin Süneni
B) Nesai'nin Süneni
C) Darimi'nin Süneni
D) Ebu Davud'un Süneni
E) İbn Mace'nin Süneni

28-Müttefekun Aleyh özellikle hangi anlamda kullanılır?

A) Muhaddislerin icmaıdır.
B) Fakihlerin ittifakıdır
C) İttifak edilen hadisler
D) Buhari ve Müslim'in bir hadis üzerindeki ittifakıdır.
E) Hadis şarihlerinin icmaıdır

29-İbadet, muamelat ve ukûbata dair hadislerin yanı sıra, Kur'an-ı Kerim'in fazileti, yaratılış, menâkıb ve benzeri konuları ihtiva eden hadis mecmualarına ne denilmektedir

A)Siyer ve Megazi
B) Sünen
C) Cami
D) Musannef
E) Mu'cem

30-_Hadisi bize nakleden hadisin ravilerinin sıralandığı bölüme ne ad verilir?

A) İsnâd
B) Metin
C) Tabaka
D) İdrac
E) Rical

31-_Senedinde arka arkaya iki ve daha fazla ravinin zikredilmediği hadise ne ad verilir?

A) Munkatı
B) Muallak
C) Mu'dal
D) Mürsel
E) Müenen

32-LEVLÂKE "Sen olmasaydın" rivayeti ile alakalı alimlerin ittifakı ile aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

A) Kutsi Hadis
B) Kelamı Kibar
C) Uydurma Hadis
D) Şair Sözü
E) Sahabe sözü

33- Peygamberden sadır olan küçük hatalara ne denir?

A) Zenb
B) Kusur
C) Uyub
D) Zelle
E) Seyyie

34) Resmi Tedvin faaliyeti yaygın olarak hangi dönemler arasında yapılmıştır?

A) Ömer b. Abdulaziz halife olduktan sonra
B) Tabiûn asrında
C) Hicri 1. yüzyılda
D) Hicri 2. yüzyılda
E) Hicri 2. yüzyılın sonunda

35-) Aşağıdaki muhaddislerden hangisi resmi hadis tedvinine öncülük etmiştir?

A) İmam Malik
B) Amr b. Dinar
C) Katade
D) Şabi
E) İbn Şihâb ez-Zührî

36) İsnad kullanımı ne zaman yerleşmiştir?

A) Rivayet asrında
B) Şerh döneminde
C) Hz. Peygamber döneminde
D) Tasnif döneminde
E) Tezhip döneminde

37) İmam Müslim'in meşhur hadis kitabının tam adı nedir?

A) Müslim
B) Sünen
C) El-Cami'u's-sahih
D) Müsned
E) el-Müsnedü's- Sahîh

38-Hadisi ilk kez tedvin eden kişi kimdir?

A) İmam Şafi
B) Buhari
C) Zuhri
D) Ebu Hüreyre
E) Enes b. Malik

39. Hadis kelimesinin sözlük anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İlim
B) Yol
C) Yeni
D) Kanun
E) Esas

40-En çok hadis rivayet eden sahabe kimdir?

A) Abdullah Bin Ömer
B) Hz. Aişe
C) Abdullah Bin Mes'ud
D) Ebu Hüreyre
E) Ebu Saîd el-Hudrî

41- Hadislerde Peygamberimiz (s.a.v.)'in sözlerinin ya da fillerinin yer aldığı kısma ne denir

A) Sened
B) Metin
C) Ravi
D) Sika
E) Kelam

42: Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in söz ve fiillerini rivayet eden her kişiye ne denir.

A) Tabiî
B) Metin
C) Ravi
D) Silsile
E) Tarîk

43. Söz bakımından Peygamberimiz (s. a. v.)'e anlam bakımından Allah (c. c.)'e ait olan hadislere ne ad verilir?

A) Kudsi Hadis

B) Hadisi Semai

C) Cibril Hadisi

D) Manevi Hadis

E) Merfu Hadis

HADİS TESTİ CEVAPLARI

1-A	2-C	3-D	4-A	5-B
6-C	7-A	8-D	9-B	10-E
11-D	12-E	13-C	14-B	15-A
16-A	17-C	18-D	19-C	20-D
21-D	22-B	23-B	24-D	25-D
26-B	27-C	28-D	29-C	30-A
31-C	32-C	33-D	34-B	35-E
36-A	37-E	38-C	39-C	40-D
41-B	42-C	43-A		

HADİS YORUMLARI TESTİ

1- Hadisteki noktalı yere hangi ilim gelmelidir? "........... ilmini öğrenmeye çalışınız. Bu ilmi gençlere öğretiniz. .... ilmi din bilgisinin yarısı demektir. Ümmetimin en önce unutacağı, bırakacağı şey, bu ilim olacaktır."

A) Ukubat

B) Muamelat

C) Feraiz

D) Tenkihat

E) Tefsir

2. " Ben ....tamamlamak için gönderildim " hadisi şerifinde boş bırakılan yere aşağıdaki kavramlardan hangisi uygundur?

A) Kurban

B) Sünnet

C) Güzel ahlak

D) İbadet

E) İlmi

3. Peygamberimiz (A.s.)'ın nitelediği "ümmü'l-habâis" aşağıdakilerden hangisidir?

A) Alkollü içkiler

B) Faiz

C) Zina

D) Namuslu kadınlara zina isnadı.

E) Ticarette hile

4- **Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mübarek hadislerinde "Cennet kadınlarının üstünleri olarak bildirilen" dört kadın kimlerdir?**

A) Hz. Hatice -Hz. Fatıma-Hz. Meryem-Hz. Ayşe

B) Hz. Hatice -Hz. Fatıma-Hz. Meryem-Hz. Asiye

C) Hz. Hatice -Hz. Fatıma-Hz. Ayşe-Hz. Asiye

D) Hz. Hatice –Hz. Ayşe-Hz. Meryem-Hz. Asiye

E) Hz. Hatice -Hz. Fatıma-Hz. Ayşe-Hz. Zeyneb

5- **Peygamberimizin ahlakının sorulması üzerine "O'nun ahlakı Kur'ân ahlakı idi" şeklinde cevap veren kimdir?**

A) Hz. Ali

B) Hz. Aişe

C) Hz. Hatice

D) Hz. Ümmü Seleme

E) Hz. Fatıma

6- **"İki günü birbirine denk olan aldanmıştır" diyen Hz. Peygamber daha çok hangi konuya vurguda bulunmuştur?**

A) Dürüstlük

B) Sabır

C) Yardımseverlik

D) Çalışmak ve üretmek

E) Kanaatkarlık

HADİS YORUMLARI TESTİ CEVAPLARI

1-C 2-C 3-A 4-B 5-B 6-D

5. ÜNİTE

SİYER

(Ortak Konu. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapmış olduğu bütün sınav çeşitlerinde bu konulardan soru çıkmaktadır.)

SİYER'İN TANIMI:

Hz. Muhammed(sav.)'in hayatını anlatan kitaplara genel olarak siyer denir. Siyer, "sire" kelimesinin çoğulu olup sözlükte "yol" ve "hayat tarzı " anlamına gelir. Terim olarak ise Hz. Peygamberin doğumundan vefatına kadar hayatını konu alan ilme denir.

SİYER SÖZLÜĞÜ:

Ahmediye: Peygamberin hayatını anlatan manzum eserler. Muhammediye, Mahmudiye de denir.

El-Arabü'l-Müsta'ribe: Araplaşmış Araplar anlamına gelen, Kuzey Araplarına verilen isimdir. Bunlara Hz. İsmail (a.s.)'ın oğlu adnan'dan dolayı Adnanîler de denilmektedir.

Asabiyet: Arapça kökenli A-sa-be den türemiştir. Cahiliye döneminde aralarında baba tarafından kan bağı olan akrabaların oluşturduğu topluluğa asabe denilir. Toplum dışı saldırıdan korunmak için oluşturulan birlik beraberlik duygusuna asabiyet denilir. Hz. Peygamberimiz asabiyeti "bir kimsenin haksız olmasına rağmen kavmine yardımcı olması şeklinde" tanımlamıştır.

Ashâb-ı Suffe: "Suffeliler" manasına gelen bir tamlama olup Medîne'de Mescidü'n-Nebî (Peygamber Mescidi) bitişiğinde bulunan ve adına Suffe denilen üstü kapalı, gölgelik yerde kalıp vakitlerini daha çok ibadet, Kur'ân öğrenimi ve hadis müzakeresiyle geçiren bir kısım sahabîlere denir.

Aşere-i Mübeşşere: Hayatlarında iken cennetle müjdelenen on sahâbi ki isimleri şöyledir:

1) Hz. Ebûbekir
2) Hz. Ömer
3) Hz. Osman
4) Hz. Ali
5) Hz. Zübeyr b. Avvam
6) Hz. Abdurahmân b. Avf
7) Hz. Sa'd b. Ebî Vakkâs
8) Hz. Saîd b. Zeyd
9) Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrâh
10) Hz. Talha b. Ubeydullah

Ayneyn Geçidi: Hz. Peygamberimizin Uhut savaşında, Abdullah b. Cübeyr kumandasındaki okçuları yerleştirdiği hassas geçit.

Bedevî: Çöl ve vahalarda konar-göçer olarak çadırlarda yaşayan, hayvancılıkla geçinen Araplara denir.

Beytü'l-Mamur: Meleklerin kıyamete kadar hayatlarında bir defa tavaf ettiği Kâ'be'in muazzamanın yedinci kat semadaki izdümüşü olan mesciddir. Bir adı da "Durâh" tır. bu mescidin adı Beytül mamur'dur.

Beytü'l-Mal: İslâm Devleti'nde hem devletin malî işlerinin idare edildiği binaya, hem de devlet hazinesine bu ad verilir. Daha sonra veresesi bilinmeyen veya vârisleri başında bulunmayan ölülere ait malların muhafaza edildiği sandık ve bunun idaresi de bu adla anılmıştır.

Bi'set: Kel,me anlamı "Gönderme," "gönderilme" olan bu kelime Hz. Peygamberimize peygamberlik görevinin verildiği tarihi ifade eder. Peygamberimiz (sav.) kırk yaşında iken mîlâdî 610 senesi Ramazan ayının on yedinci Pazartesi günü Cebrâil ismindeki melek tarafından Peygamber olduğu kendisine bildirildi. Bu seneye Bi'set senesi denir.

Buâs Savaşları: Medîne'de ikamet eden Evs ve Hazrec kabileleri arasında cereyan eden savaşlardır. Bu iki kardeş kabilenin arasındaki savaşların temel sebebi etraftaki Yahudi kabilelerin nifaklarıdır.

Büvâne Töreni: Cahiliye Araplarının taptıkları putlardan biri Büvane idi. Her yıl bunun adına kır gezileri, törenler düzenlenir, kurbanlar kesilirdi. Bu törenler Büvâne töreni denmektedir.

Car: Cahiliye döneminde resmî koruma altına alınan kimseye verilen isimdir.

Cennetü'l-Bakî: Sözlükte çeşitli ağaç kalıntıları ve bitkiler bulunan bahçe anlamına gelen "Cennetü'l-Bakî"; Medîne'de Mescid-i Nebevî'nin doğu tarafında bulunan mezarlığa verilen addır. Bu mezarlığa ilk defnedilen Peygamberimizin sütkardeşi Osman b. Maz'un'dur. On bin civarında sahâbî bu mezarlığa defnedilmiştir. Hz. Osman, Peygamberimizin amcası Hz. Abbâs, halası Hz. Safiye, sütannesi Halime, eşi Hz. Âişe, oğlu İbrâhim, İmâm Mâlik de burada medfundur. (İ.K.)

Cennet-i Muallâ: Sözlükte "yüceltilmiş bahçe" anlamına gelen "Cennetü'l-Muallâ"; Mekke'de Beytullah'ın iki kilometre kuzeyinde bulunan mezarlığın adıdır. Peygamberimizin dedesi, amcası ve eşi Hatîce burada medfundur. (İ.K.)

Cevamiü'l-Kelim: Az sözle çok mana ifade edilen "Özlü Sözler" demektir.

Çıhâr Yâr-i Güzîn: Peygamberimiz (sav.)'in dört seçkin ve büyük halîfesi: Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali.

Daru'l-Erkam: Mekke'de Müslümanların toplanıp sığındıkları, işlerini görüştükleri evin adıdır. Bu ev, Erkâm b. Ebi'l Erkâm'ın evidir.

Daru'n-Nedve: Mekke'de müşriklerin toplanıp, Müslümanlar aleyhinde karar aldıkları mekânın adıdır. Burası Hz. Peygamberimizin dedelerinden biri olan Kusay b. Kilab'ın evidir.

Delâil: Peyamberimizin mucizelerini konu edinir.

Dendân-ı Saâdet: Peygamberimizin Uhud Muhârebesi'nde şehîd olan, kırılan mübârek dişinin bir parçası. Dendân-ı saâdet, Osmanlı pâdişâhlarından Sultan Mehmed

Reşâd tarafından yaptırılan kıymetli taşlarla süslü altın bir mahfazada Topkapı Sarayı'nda saklanmaktadır.

Ebû'l-Kâsım: Hz. Peygamberimizin büyük oğlu Kâsım'a nispetle "Kâsım'ın babası" anlamına gelen künyesidir.

Ehl-i Beyt: Peygamberimizin (sav.)aile fertleri ve onların soyundan gelenlere verilen addır.

Ehl-i Suffa: Medîne-i Münevvere'de, akrabâları ve evleri bulunmayan, Peygamberimizin mescidinin suffa denilen ve üzeri hurma dallarıyla örtülü bölümünde kalan ashâb-ı kirâm.

El-Emîn: Hz. Peygamberimizin "Güvenilen kişi" anlamına gelen lâkabıdır.

Ensâr: Medîne'nin yerlileri olan ve muhâcirlere ev sahipliği yapan Müslümanlara verilen addır.

Eyyâmü'l-Arab: Cahiliye Araplarında yaygın olan kabileler arasında geçen savaşları anlatan sözlü bilgilerdir.

Ezlam: Fal oklarını idare etme görevidir.

Ficar Savaşı: Haram aylardan (Zilkade, Zilhicce, Muharrem, ReceB) aylarından birinde kan akıtanlara karşı yapılan savaştır. Dört kez gerçekleşmiş, Hz.Peygamber (sav.) gençliğinde bu savaşların dördüncüsüne katılmıştır. Her hangi bir kimseyi öldürmemiş, öldürmeye teşebbüs etmemiş; karşı taraftan atılan okları toplayıp amcalarına vermiştir.

Fetret: Sözlükte, "ara dönem" anlamına gelen kelime terim olarak, "iki peygamberin gelişi arasında geçen ara dönem" demektir. Hz. İsa ile Hz. Muhammed arasındaki zaman fetrete örnek olarak verilebilir.

Fetretü'l-Vahy: İlâhî hükümlerin veya vahyin bir süre durması, kesilmesi demektir. İlk vahyin gelişinden sonra Hz. Peygamberimize bir müddet vahyin gelmemesi buna örnek verilebilir.

Fey: İslâm tarihinde gayrimüslimlerden alınan haraç, cizye, ticârî mal vergisi ve diğer savaş yapmadan elde edilen- bazı gelirleri ifade eden kelimedir. Fedek arazisi buna örnek verilebilir.

Gadîr-i Hum Hadîsi: Hz. Peygamberimizin Mekke-i mükerremeden Medîne-i münevvereye giden yol üzerindeki Gadîr-i Hum denilen vâdide Hz. Ali için buyurduğu: "Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlâsıdır(Beni seven ve yardımcı bilen kimse, Ali'yi de yardımcı bilsin.) Allah'ım ona dost olana dost, düşman olana düşman ol, Ona yardım edene yardım et" hadisine Gadîr-i Hum hadisi denir.

Gazve: Peygamberimizin bizzat katıldığı, sevk ve idare ettiği savaşlardır. Fakat burada önemli olan askerin sayısı, savaşın amacı veya savaşın yapılıp yapılmaması değil, Hz. Peygamberimizin bizzat birliğin başında bulunmasıdır.

Hadarî: Tarım ve ticaretle uğraşan, köy, kasaba ve şehirlerde yaşayan Araplara verilen isimdir.

Hanif: Hanif kavramı, sözlükte "batıldan doğruya dönen kimseye" denir. Dinde ise, Hz. Peygamberimizden önce Araplar arasında Allah'ın varlığına ve birliğine inanan, putperestliği reddedenlere; Hz. İbrahim

(a.s.)'ın tebliğ ettiği dini benimseyen muvahhidlere verilen isimdir.

Cahiliye döneminde temayüz eden belli başlı Hanifler şunlardır: Kuss b. Saîde, Zeyd b. Amr, Ümeyye b. Ebî Salt, Varaka b. Nevfel, Osman b. Huveyris, Ubeydullah b. Cahş.

Hannâne: Rasûlüllah Efendimizin dayanarak hutbe okuduğu, Mescid-i Nebevî'de dikili bulunan hurma kütüğüne verilen addır.

Harem: Sözlükte "yasaklanmış" "korunmuş" "dokunulmaz" anlamlarına gelir. Terim olarak "Mekke ve Medîne'nin, çevre sınırları" için kullanılır.

Haseneyn: Peygamber Efendimizin mübârek iki torunu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.

Hateneyn: İki damat; Rasûlüllah Efendimizin iki mübarek damadı olan Hz. Osman ile Hz. Ali. Ehl-i sünnet ve'l-cemâat âlimleri, Hateneyn'i sevmek lâzım geldiğini bildirmişlerdir.

Hâtemü'l-Enbiyâ: Peygamberlerin sonuncusu Hz.Muhammed (sav.)

Hayrü'l-Beşer: Hz. Peygamber Efendimizin "insanların en hayırlısı, her bakımdan en iyisi" anlamına gelen lâkabıdır.

Hayrü'l-Enâm: Hz. Peygamber Efendimizin "mahlûkatın, yaratılmışların en hayırlısı, iyisi" anlamına gelen lâkabıdır.

Hicâbe: Ka'be'nin muhafızlığı, perdedarlığı görevidir.

Hicaz: Şam'dan Necran'a kadar uzanan dağları da içine alan vadilerden meydana gelir. En önemli şehirleri Mekke, Medîne ve Taif'tir.

Hilf: Kabilesini terk eden veya kabilesinden kovulan veya başka kabileye sığınan kimsenin yeni kabileye üye olarak kabul edilmesine –anlaşmalı- anlamında Hilf denilmektedir.

Hilfu'l-Füdûl Cemiyeti: Hz. Peygamberimizin amcası Zübeyr'in öncülüğünde Abdullah b. Cüd'an'ın evinde toplanan bir grup; "Haksızlıkları önlemek" için yemin ettiler. Bu harekete "Faziletlilerin, erdemlilerin yemini" anlamında Hilfu'l-fudul adı; bu grubun oluşturduğu teşekküle de Hilfu'l-fudul Cemiyeti dendi. Hz. Peygamberimiz bu cemiyete 20 yaşındayken üye olmuştur.

Hilye-i Nebî: Sözlükte "süs, zinet, kolye ve güzellikler"; mecâzî olarak "yaratılış, portre ve sıfat" anlamına gelen hilye, terim olarak, "Hz. Peygamberin yaratılış güzellikleri"; hilye-i saâdet ise, "Peygamberimiz'in huylarını, güzel ahlâkını, yaşayış tarzını, dış görünüşünü, fiziksel ve kişisel özelliklerini (şemâilini) anlatan rivâyetleri, güzel ve süslü yazı ile yazılarak oluşturulan levhalara ve eserlere" denir. Bu levhalar, hilye-i nebevî ve hilye-i Şer'îf adı ile de anılır.

Hübel: Cahiliye Araplarının, yanında fal okları çektikleri putlarıdır.

İfk Olayı: İslâm tarihinde Rasûlüllah (sav.)'in zevcesi ve müminlerin annesi Hz. Âişe hakkında münâfıklar tarafından uydurulan iftira olayının adı; Hz. Âişe annemizi Nûr sûresi 12 ve 13. âyetler aklamıştır.

İsra ve Mi'rac: *"İsra"* kelime olarak; *"gece yürüyüşü," "gece yolculuğu"* demektir. Istılah anlamı ise, Rasûlüllah'ın Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksâ'ya kadar yaptığı yolculuktur. Mi'rac; *"yük-*

seğe çıkmak" manasına bir isimdir; *"merdiven," "asansör"* gibi anlamlara gelir. Mi'rac, Peygamberimizin yeryüzünden semaya çıkarılarak, Allah ile Rasûlü'nün buluşup, karşılaşabileceği en zirve noktaya ulaşması olayıdır.

Kalîbu Bedr: Hz. Peygamberimizin Bedir savaşı sonunda müşriklerden bir kısmının cesetlerini gömdüğü çukura verilen addır.

Kasîde-i Bür'e: İmam Busîrî, Rüyasında Peygamberimize arz ettiğinde, Peygamberimiz Bûsîrî'yi ödüllendirmek üzere hırkasını çıkarıp yatmakta olan hasta şairin üzerine örttüğü için "Kaside-i Bür'e" olarak anılmıştır.

Kasîde-i Bürde: Ka'b b. Zuheyr tarafından yazılmıştır. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s). tarafından beğenilmiş ve Peygamberimiz hırkasını çıkararak şaire giydirmiştir. Bu yüzden bu kaside "Kaside-i bürde" olarak tanınır.

Kırtas Olayı: Peygamberimizin vefatının son anlarında yanındakilere "bir kâğıt getirin vasiyetimi yazayım" buyurdu. Hz. Ömer Rasûlüllah'ı yormayalım, elimizde Kur'ân var, Kur'ân bize yeter" dedi. Bunun üzerine bazıları tartışma çıkardılar. Şiiler, eğer Ömer kâğıt-kalem getirilmesine engel olmasaydı Hz. Peygamber "Hz. Ali'nin halifeliğini vasıyet edecekti" şeklinde bir inanca sahiptirler.

Kıyâde: Cahiliye döneminde herhangi bir savaşta Mekkelilere komutanlık etme görevidir.

Kıyâfe: Bir kimsenin fizikî yapısına ve organlarına bakarak nesebi ve karakteri hakkında tahminde bulunma ilmidir.

Kulleys: Yemen valisi Ebrehe'nin Ka'be'ye alternatif olarak yaptırdığı saraydır.

Kusvâ: Peygamberimiz (sav.)'in devesinin adıdır.

Lât: Cahiliye döneminde Sakîf kabilesinin putudur.

Lihye-i Saâdet: Lihye "sakal" demektir. "saâdet sakalı" anlamına gelen "Lihye-i Saâdet", Peygamberimizin sakal-ı Şer'îfine verilen isimdir; Hz. Peygamberimiz sakalını kısalttığında veya saçını traş ettirdiğinde sahâbe bunları almış ve titizlikle korumuştur.

Livâ-i Hamde: "Livâ-i hamd" kavramı, "Hz. Peygamberin bayrağı ve sancağı" anlamındadır. Hz. Peygambere inanan ve onun sünnetini eksiksiz yerine getirenler, kıyamet gününde bu bayrağın altında toplanacaklardır.

Makâm-ı Mahmûd: Peygamberimize Allah tarafından ahirette verilecek en yüce şefaat makamı.

Megazî: Hz. Peygamberin savaşlarını konu edinen bir disiplin (ilim dalının) adıdır. Konuyla ilgili literatür daha çok, siyer ve megâzî başlığı altında toplanmıştır. Megâzî ile ilgili müstakil kitaplar olduğu gibi, hadis kitaplarında da bu konuyla ilgili müstakil bölümler vardır.

Mele: Yerleşik hayata geçenlerde göçebelerdeki meclis yerine oluşturulan kurumdur. Bu kurumun temelini Hz. Peygamberimizin dedelerinden Kusay atmıştır.

Menat: Cahiliye döneminde Evs ve Hazrec kabilesinin putudur.

Mesâlibü'l-Arab: Arapların Cahiliye dönemindeki, "cahiliye asabiyeti, içki, kumar... gibi" ayıplarına genel olarak bu ad verilmektedir.

Mevâli: Arap toplumunda azad edilen kölelere verilen isimdir.

Mescid-i Dırâr: Rasûlüllâh Efendimiz (sav.) zamanında münafıkların fitne, fesat yuvası ve silâh deposu olarak Kuba'da yaptırdıkları mescittir. Münafıkların yaptırdığı bu bina, gelen âyeti kerimenin ikazıyla yıktırılmıştır.

Mescid-i Hîf (Hayf): Yetmiş peygamberin namaz kıldığı bildirilen Minâ'daki mescid.

Mescid-i Kıbleteyn: Peygamberimiz (sav.); Medîne-i Münevvere'de öğle veya ikindi namazında iken kıblenin Kudüs'ten Mekke'ye döndürülmesi emrinin geldiği mescid. Hz. Peygamberimiz namazda Mescid-i Aksa'ya yönelmişken gelen âyetle namazını bozmadan Mescid-i Haram'a yöneldiği için "iki kıbleli mescid" olarak adlandırılmıştır.

Mescid-i Nebî: Peygamberimiz (sav.)'in, hicretten sonra ashâb-ı kirâm ile birlikte Medîne-i Münevvere'de inşâ ettiği mescid, câmi. Mescid-i Rasûl, Mescid-i Saâdet ve Mescid-i Şer'îf de denilmektedir.

Mescid-i Harâm: Ka'be-i Muazzamanın etrâfında üstü açık olan câmi.

Mihne: İslâm tarihinde, Abbasîler döneminde daha çok hadis, fıkıh ve kelâm bilginleri arasında "Halku'l-Kur'ân" (Kur'ân'ın mahluk olması) iddiası etrafında çıkan tartışmalar sonucunda özellikle âlimlere uygulanan tehdit, belâ, sıkıntı, işkence ve cezalandırmaya kadar varan imtihana çekilme olayı ve dönemine denir. İmâm-ı Âzam, bu harekete maruz kalanlardan biridir.

Muallâkat-ı Seb'a: Müşrikler döneminde geleneksel olarak şiir yarışmaları yapılırdı. Birinci gelen yedi meşhur şiir Kâ'be'nin duvarına asılırdı. Bu yedi şiire "yedi askı" anlamında bu isim verilmiştir.

Muhadram: Sözlükte "karışık" anlamına gelen muhadram, hem cahiliye devrinde hem de Hz. Peygamber devrinde yaşayan, ancak Peygamberi göremeyip sahâbe ile görüşen Müslümanlara verilen isimdir. Çoğulu "Muhadramûn" dur. Muhadram, tâbiî kabul edilmiş, ancak diğer tâbiûn'dan üstün tutulmuştur. Muhadramundan en meşhurları şunlardır: Ebû Recâ el-Utâridî, Ebû Vâil el-Esedî, Üveys b. Âmir el-Karânî, Ebû Osman en-Nehdî, Ahmed b. Kays, Ebû Âmir eş-Şeybânî.

Muhasser Vadisi: Hicâz'da, Minâ ile Müzdelife'yi birbirinden ayıran ve hacıların Minâ'ya giderken durmamaları gereken yer. Hacılar, Muhasser vadisinin başına ulaşınca, bir taş atımı yeri hızla geçer. Çünkü burası Kâ'be-i Muazzama'yı yıkmak için gelen Ebrehe'nin ordusunun durak yeridir.

Mutahhar: Hz. Peygamberimizin "temiz, temizlenmiş" anlamına gelen ismidir.

Muvâcehe-i Saâdet: Peygamber Efendimizin mübârek kabrinin bulunduğu Hücre-i Saâdetin (odanın) kıble tarafında ziyâret sırasında önünde durulan duvar.

Nâkibu'l-Eşrâf: Peygamber (sav.) soyundan gelen kimse (Şer'îf)lerin soy-kütük şecerelerinin bozulmamasını teminle görevli kişi; bu soydan gelen kimselerin işlerine bakmak için devletçe görevlendirilen zat.

Nusub: Şekilsiz dikili taşlar. Cahiliye döneminde tapılan putlar arsında sayılır.

Rıdvan Bîatı: Hz. Peygamberimiz

Umre yapmak maksadıyla Mekke'ye hareket ettiği zaman niyetlerini müşrikler bildirmek üzere Hz. Osman'ı elçi olarak göndermişti. Hz. Osman beklenen zamanda dönmedi. Hz. Osman ve yanındaki Müslümanların şehit edildiği şayiası Müslümanlar arasında yayılınca, Allah Rasûlü: *"Artık savaş yapmadıkça geri dönemeyiz,"* buyurdu ve Semüre diye bilinen Rıdvan ağacının altına ashabını topladı. Herkes etrafına toplanınca karşısında bulunan Ebû Sinan el- Esedî ile el ele bağlayarak: *"Ölmek var, dönmek yok. Nefsini Allah'a sattığına ve Allah adına Rasûlü ile akdi kabul ettiğine dair söz ver,"* diyerek bîatleşti. Ashabtan diğerleri de aynı şekilde, Hz. Osman'ın davası için savaşacaklarına dair bîat ettiler. Bîat etmekten sadece Cedd b. Kays adlı münafık kaçındı. Bîat, Rıdvan (Semüre) ağacının altında gerçekleştiği için İslâm tarihinde bu bîate, *"Rıdvan Bîati"* denir. Bu bîate Kur'ân'da, (Fetih, 48:18-19) işaret edilmektedir

Rasûlü's-Sakaleyn: Hz. Peygamberimizin "İnsanların ve cinlerin peygamberi" anlamındaki sıfatıdır.

Ridde Savaşları: Hz. Ebûbekir'in ilk yıllarında dinden dönen ve zekât vermeyenlerle (Abs ve Zübyan kabileleriyle) yaptığı savaşlardır.

Rifade: Ka'be'yi ziyarete gelenlerin yem-içme ihtiyaçlarını karşılama görevidir.

Sâbikûn-ı Evvelûn: Bu tabirle, dinlerini muhâfaza için yurtlarından ayrılan, Rasûlüllaha son derece bağlılık gösteren muhâcirlerden, iki kıbleye karşı namaz kılmış olanlar veya Bedir Savaşında bulunanlar veya Hudeybiye'de Bîatü'r-Rıdvân'da bulunanlar veya hicretten önce müslüman olanlar yâhut, Rasûlüllah'ı ilk tasdîk edenler kastedilmektedir.

Safiyyullah: "Allah-ü Teâlâ'nın temiz kıldığı, seçtiği" mânâsına, Hz. Âdem(a.s.)'ın lâkabıdır.

Sahâbî: Hz. Peygamberimizi peygamberliği sırasında mü'min olarak gören, mü'min olarak ölen kişilere denir (çoğulu: ashâb veya sahâbe).

Sanem: Cahiliye döneminde Arapların aynı zamanda az çok yetenek ürünü olan heykeller tarafından da temsil edilen tanrılarına, putlarına verilen isimdir. Taş olsun, ahşap olsun ilahi bir heykel için kullanılan genel sözcük sanem (put) idi.

Senetü'l-Hüzün =Hüzün Yılı: Milâdî 619 yılı hüzün yılıdır. Çünkü Peygamberimiz (sav.), eşi Hz. Hatîce'yi ve amcası Ebû Tâlib'i bu yılda kaybetmiştir.

Seriye: Asr-ı Saadet'te, Hz. Peygamberin bizzat katılmadığı, sahâbenin yaptığı savaşlara denir. İslâm tarihi kaynaklarında kırk yedi kadar seriyyenin gönderildiğinden söz edilir. Hz. Hamza Seriyesi, Abdullah b. Cahş Seriyyesi... bunlardandır.

Sıbteyn-i Mükerremeyn: Hz. Peygamberimizin torunları; Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (radıyallahü teâlâ anhümâ)ya verilen ad.

Sifare: Bir savaş durumunda karşı tarafa gönderilen elçinin görevine verilen isimdir. Ayrıca kabileler arası çıkan anlaşmazlıklarda etkin rol alır ve verdiği kararlar bağlayıcı olur.

Sikaye: Cahiliye döneminde, "ziyaretçilerin su ihtiyacını karşılama faaliyeti"ni ifade eden Ka'be'yle ilgili görevdir.

Şakk-ı Kamer: Ayın yarılması, Peygamber Efendimizin ay'ı ikiye ayırması mûcizesidir.

Şakk-ı Sadr(Göğsün Yarılması): İslâm tarihi literatüründe Hz. Muhammed (sav.)'in "göğsünün yarılması" ve "kalbinin melekler tarafından yıkanması" mucizesine verilen addır. Birincisi Hz. Peygamberimiz sütannesinin yanındayken (yaklaşık 4 yaşındayken), diğeri vahyin ilk gelişi öncesi, üçüncüsü de İsra-Mi'raç olayı öncesi olmak üzere üç kez gerçekleştiğine dair rivâyetler vardır.

Şebeke-i Saâdet: Hz. Peygamberimizin kabrinin bulunduğu Hücre-i saâdetin dış duvarı etrafında yerden Mescid-i Nebî'nin tavanına kadar yükselen demir parmaklığa verilen addır.

Şebeke-i saâdetin kıble tarafına "muvâcehe-i seâdet", doğu tarafına "kadem-i saâdet", batı tarafına "Ravza-i mütahhera" ve kuzey tarafına da "Hücre-i Fâtımâ" denir.

Şefâ'at-ı Kübrâ: Kıyâmette, o günün dayanılmaz dehşetli ve şiddetli sıkıntıları sebebiyle, -insanların müracaatları üzerine- Hz. Peygamberimizin, onların muhakeme ve hesaplarının bir an evvel görülmesi için Allah-ü Teâlâ'ya yalvarması ve bu dileğinin kabul olması.

Şemâil: Hz. Peygamberin fizikî ve ruhî özellikleri, ibadet ve yaşayışı, giyim ve kuşam tarzı gibi konuların ele alındığı kitap türüne denir.

Tuleka: Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olanlara verilen isimdir.

Uzzâ: Cahiliye döneminde Kureyş ve Kinâne kabilelerinin putudur.

Ümmü'l-Kurâ=Şehirlerin Anası: En'am sûresinde Mekke için kullanılan tabirdir.

Vesn: Taştan, tahtadan oyularak yapılan putlara verilen isimdir.

Yâr-ı Ğar=(Mağara dostu): Rasûlüllahın Sevr Mağarası'nda gizlenirken kendisine arkadaşlık eden Hz. Ebûbekir Efendimize verilen sıfattır.

Zelle: Peygamberlerin yaptıkları çok küçük hatalara verilen isim.

Zevcât-ı Tâhirât: Peygamberimiz (sav.)'in iffetli, pâk, muhterem zevcelerine verilen genel tabirdir.

Zinnûreyn=(İki nûr sâhibi): Peygamberimiz (sav.)'in iki kızıyla (Önce Hz. Rukiye onun vefatından sonra da Hz. Ümmü Gülsüm ile) evlendiği için Hz. Osman'a verilen lâkaptır.

ARABİSTANDA İSLÂMİYET ÖNCESİNDE MÜNTESİBİ BULUNAN DİNLER

1-Putperestlik: Arapların en önemli putları; Hubel, Lât, Menât ve Uzza'dır. Putperestliği Arabistan'a Amr b. Luhayy getirmiştir.

2-Sâbiîlik: Yıldız ve gök cisimlerine tapma.

3-Mecûsîlik: Zerdüşt inancı. Ateşe tapma.

4-Hristiyanlık.

5-Yahûdîlik.

6-Hanîflik: Hz. İbrâhim'in tek tanrı inancı

Hz. MUHAMMED (sav.)'İN HAYATI

Soyu: Hz. Muhammed (sav.), Abdullah, Abdülmuttalib, Hâşim, Abdimenaf, Kusay, Kilâb, Mürre, Ka'b, Lüeyy, Gâlib, Fihr, Mâlik, Nadr, Kinane, Huzeyme, Müdrike, İlyas. Mudar, Nizar, Ma'd, Adnan. Bu soy kütüğü Hz. İbrahim (a.s.)'a kadar uzanır.

Kureyş: Adnanoğulları'ndan Fihr, Hz. Muhammed (sav.)'in 10. dedesi olup kendisine Kureyş dendiği için Fihr'in neslinden gelenler bu adla anılmışlardır. Kureyş kabîlesi 12 kola ayrılır.

Babaannesi: Fâtıma,

Anneannesi: Bere,

Annesinin babası: Vehb'dir.

Abdülmuttalib: Esas adı Şeybe'dir. Doğuştan saçının arkasında beyazlık olduğu için bu Şeybe ismi verilmiştir. Mekke'nin ileri gelenlerinden olup Peygamberimizin (sav.) dedesidir. Ka'be'deki Sikaye işlerini yürütme görevi onundur. Onun zamanında dört önemli olay meydana gelmiştir.

1-Zemzem kuyusunun yeniden açılması.

2-Oğlu Abdullah'ı Allah'a kurban adaması (100 deve kurban ederek oğlunu kurtarmıştır)

3-Fil Olayı.

4-Hz. Muhammed (sav.)'in doğumu.

Abdullah: Peygamberimiz (sav.)'in babası olup Abdülmuttalib'in oğludur. Âmine ile evlenmiştir. 25 yaşındayken, -evlendikten bir müddet sonra- Medîne'de vefat etmiştir. Mezarı Medîne'deki dayısı Nabiğa'nın avlusundadır.

Doğumu: Fil Olayı'ndan 50-55 gün sonra Rebîü'l-evvel ayının 12. Pazartesi gecesi (m. 20 Nisan 571) Mekke'de doğmuştur.

Babası Kureyş kabilesi Haşimoğulları kolundandır.

Annesi de Amine olup Kureyş kabilesi Zühre oğulları kolundandır.

Muhammed ismini dedesi vermiş olup, bu isim "övülmüş, medhedilmiş anlamına gelir.

Kur'ân ve Hadislerde geçen Hz. Peygamberimizin bazı isimleri:

Ahmed: Allah'a çok hamd eden, övgüye lâyık olan. *Rauf-Rahim*: Çok şefkatli-Merhametli. *Rahmet*: Merhemetli. *Nebî*: Peygamber, haberci. *Şahit*: Tanık. *Mübeşşir*: Müjdeci. *Nezir*: Uyarıcı. *Dai*: Davet edici. *Sirac*: Aydınlatıcı. *Rasûl*: Elçi peygamber. *Mustafa*: Seçilmiş. *Muhammed*: Çok övülen

Peygamberimiz Annesi Amine dışında "Ümmü Eymen ve Halime isimli kadınlara da Anne diye iltifat etmiştir.

Babası o doğmadan vefat ettiği için bakımını dedesi Abdülmuttalib üstlenmiştir. Hz. Muhammed (sav.), Halîme adında bir sütanneye verilmiştir.

Sütanneye veriliş nedeni: Bedevîlerin yaşadığı vahâların serin olması, vahâlarda yaşayan bedevîlerin güzel Arapça konuşmalarıdır.

Sütanneleri: Âmine bt. Vehb, Ebû Leheb'in câriyesi Süveybe, Halîme bt. Ebî Züeyb ve Ümmü Eymen'dir.

Sütkardeşleri: Peygamberimizin süt kardeşleri; Abdullah, Üneys, Cüdame (ŞeymA) 'dır.

Dadıları: Annesi Âmine, Süveybe, Halîme, Halîme'nin kızı Şeymâ, Habeşli saygın ve fazîletli hanım Ümmü Eymen Bereke. Hz. Muhammed (sav.) daha sonra onu Zeyd b. Hârise ile evlendirdi.

Hz. Muhammed (sav.), 6 yaşında iken annesine teslim edildi. Aynı sene annesi Ebvâ denilen köyde vefat etti. Bunun üzerine Peygamberimiz (sav.), dedesi Abdülmuttalib ile kalmaya başladı. Ancak 8 yaşında iken dedesi vefat etti. Bunun üzerine amcası Ebû Tâlib onu yanına aldı.

Çocukları: İlk çocuğu Kâsım'dır. Diğerleri Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fâtıma, Abdullah, İbrâhim (Mısırlı Mâriye'den).

Amcaları: Hz. Hamza, Hz. Abbas, Ebû Tâlib (Abdümenaf), Ebû Leheb(AbdüluzzA) , Zübeyr, AbdülKâ'be, Mukavvim, Dırâr, Kusem, Muğîre (lakâbı Hacel), Gaydak (Mus'aB) . Bunlardan yalnızca Hz. Hamza ve Hz. Abbas müslüman olmuştur.

Halaları: Altı tanedir. Safiyye (Zübeyr b. Avvâm'ın annesi), Atîke, Berre, Ervâ, Ümeyme, Ümmü Hâkim el-Beyzâ. Bunlardan sadece Safiyye hakkında Müslüman olduğu kesin bilinmektedir. Diğerleri hakkında net bilgi yoktur.

Teyzeleri: Ferîda ve Fâhita adında iki teyzesi vardır. İkisi de onun peygamberliğinden önce vefat etmiştir.

Hanımları:

1- Kureyş'li Esed kabîlesinden Huveylid kızı Hz. Hatîce. Onunla peygamberlik gelmeden önce evlenmiş, İbrahim dışında bütün çocukları ondan dünyaya gelmiştir. Peygamberlik geldikten sonra peygamberimize en çok yardım eden Hz. Hatîce'dir ve Peygamberimiz (sav.) o hayattayken başka bir kadınla evlenmemiştir. Hicretten üç sene önce vefat etmiştir.

2- Hz. Hatîce'nin vefatından sonra Kureyşli Sevde ile evlendi.

3- Daha sonra Hz. Ebûbekir'in kızı Hz. Âişe ile evlendi. Ondan başka hiç bir hanımı bâkire değildi. Hz. Âişe Rasûlüllâh'ın en âlim hanımıydı.

4- Sonra Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile evlendi.

5- Daha sonra Kays kabilesinden Hilâl b. Âmir oğullarından Huzeyme b. Hâris'in kızı Zeyneb ile evlendi. Bu hanımı evlendikten iki ay sonra vefat etti.

6- Kureyşli Ümmü Seleme Hind ile evlendi. Rasûlüllâh (sav.)'in en son ölen hanımıydı.

7- Daha sonra Esed b. Huzeyme oğullarından Cahş'ın kızı Zeyneb ile evlendi. Zeyneb halası Ümeyye'nin kızıdır. Zeyneb ilk olarak Zeyd b. Hârise ile evliydi. Allah Rasûlü, Zeyd'i evlat edinmişti. Zeyd, Zeyneb'i boşayınca Allah-ü Teâlâ, evlât edinenlerin onların hanımları ile evlenebilecekleri konusunda ümmeti için uyulacak bir numûne olmak üzere Peygamberini onunla evlendirdi. Not: *Kur'ân'da adı geçen sahâbe Zeyd'dir. Bu olayla ilgili olarak Kur'ân onun adını anmıştır.*

8- Müstalîk oğullarından Hâris b. Ebî Dırâr'ın kızı Cüveyriye ile evlendi. Bu hanım Müstalîk oğullarından alınan esirler arasında idi. Rasûlüllâh (sav.)'e gelerek kölelik sözleşmesine yardım etmesini istedi. Bunun üzerine Rasûlüllâh (sav.) onun kölelikten

kurtulması için vaat edilen parayı ödedi ve onunla evlendi.

9- Kureyşin Emevîler (Ümeyye) kolundan Ebû Süfyân kızı Ümmü Habîbe ile evlendi.

Gençliği: Hz. Muhammed (sav.) gençliğinde Muhammedü'l-Emîn unvanı ile anılırdı. Bu unvan, ona hiç yalan söylemediği için verilmişti. Muhammedü'l-Emîn, 25 yaşında iken 40 yaşındaki Hz. Hatîce ile evlendi.

Hz. Hatîce, Peygamberimiz (sav.)'in ilk eşi, çocuklarının annesi ve ilk Müslümanlardan olması sebebiyle İslâm târihinde özel bir yere sahiptir.

Hz. Muhammed (sav.) bu dönemde amcası Ebû Tâlib'i kaybedince, yeğeni Hz. Ali'yi yanına aldı. Ayrıca Hz. Hatîce'nin ona hediye ettiği Zeyd b. Hârise'yi kölelikten azad ederek evlât edindi.

Kâ'be Hakemliği:

Hz. Muhammed (sav.) 35 yaşındayken Kâ'be'nin tamiri sırasında Hacerü'l-Esved'in yerine konması için ortaya çıkan gerginliğe el koymuş ve kabile başkanlarını çağırarak bir sergiye koyduğu hacerü'l-esvedi beraberce taşımış ve sonra mübarek elleriyle taşı yerine koymuştur. Efendimizin bu hakemliği büyük bir kavgayı engellemiş oldu.

İlk Müslümanlar: Hz. Hatîce, Hz. Ali, Hz. Zeyd b. Hârise, Hz. Ebûbekir.

İlk Hicret: İlk Hicret 617 yılında Habeşistan'a yapılmıştır.

Müslümanlara Boykot (Ambargo) Uygulanması: 616-619 yılları arasında Mekkeliler, Müslümanların bulunduğu Şıb-ı Ebî Tâlib denilen mahalleyi kuşattılar. Bu üç yıl, Müslümanlar için çok zor geçmiştir.

Mî'râc: Recep ayının 26/27 gecesi Hz. Muhammed (sav.), Mescid-i Haram'dan Kudüs yakınındaki Mescid-i Aksâ'ya, oradan da Allah katına çıkarılmıştır. Mî'râc sonunda Müslümanlara namaz hediye edilmiştir.

Hicret: Hicret, Hz. Muhammed (sav.)'in 622 yılında Mekke'den Medîne'ye göç etmesidir. Medîne'ye yerleşen Peygamberimiz (sav.), Mekkeliler ile Medîneliler arasında Muâhât (Kardeşlik) anlaşmasını yaptı. Mekkelilere muhâcir (göçmen), Medînelilere ensâr (yardım edenler) adı verildi. Hicret, İslâm tarihinin başlangıcıdır. Hicret ile İslâm devleti kurulmuştur. Hz. Muhammed (sav.) yeni kurulan İslâm devletinin ilk başkanı olmuştur. Not: *Hicret Hz. Ömer zamanında takvim yılı olarak kabul edilmiştir.*

Peygamberimizin Müezzinleri. Bilâli Habeşi, Ümmü Mektum, Ebû MaHz.ure ve Sa'd b. Aiz'dir.

PEYGAMBERİMİZİN SAVAŞLARI

Peygamberimizin bizzat orduya komutan olarak katıldığı ilk savaşın, başka bir ifade ile gazvenin adı, El Ebvâ (Veddân)'dır.(*)

Not: *Hz. Peygamberimizin sevk ettiği ilk seriye de Hz. Hamza seriyyesidir.*

Bedir Savaşı: (h.II/m.624) Mekkeli müşrikler ve Medîneli Müslümanlar arasında olmuştur. Müslümanlar Mekke'den göç ederken bütün mallarını bırakmışlardı. Üstelik Mekkelilerin düzenledikleri kervanın

gelirleri Müslümanlarla yapılacak savaş masrafları için kullanılacaktı. Bu sebeple Müslümanlar Mekke kervanını vurmaya karar verdiler. Sonucunda zafer Müslümanların oldu. Esirler 10 Müslüman çocuğa okuma yazma öğretirlerse serbest kalacaklardı. Önemi: Müşriklerle Müslümanlar arasındaki ilk savaştır. Savaşın diğer bir ismi de Akrabalar savaşıdır. Savaş sonunda Hz. Muhammed (sav.)'in esirler ile ilgili aldığı karar eğitime ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Bedir Savaşı'nda düşman gücü 950, Müslüman mücahitlerin sayısı ise 313. Savaşta 14 şehit verildi. Düşman güçleri 70 kayıp verdi.

Bedir Savaşı Sancaktarları: Mus'ab b. Umeyr, Ali b. Ebî Tâlib ve Sa'd b. Muaz'dır.

Uhud Savaşı: (h.III/m.625) Mekkeli müşrikler ile Medîneli Müslümanlar arasında olmuştur. Mekkelilerin Bedir Savaşı'nın öcünü almak istemeleri sebebiyle yapıldı. Uhut savaşında Hz. Muhammed (sav.) yaralandı. Hz. Hamza şehit oldu. Savaş Müslümanların lehineyken, okçuların yerlerini terketmeleri, Hz. Peygamberimizin emrine itaat etmemeleri, savaşın akışını değiştirdi; Müslümanlar yenildi. Uhud savaşında müslümanlar 70 şehit verdiler. Müşriklerden öldürülenlerin sayısı 22'dir

Hendek Savaşı: (h.V/m.627) Mekkeli müşrikler ile Medîneli müslümanlar arasında olmuştur. Mekkeliler İslâmiyet'in yayılmasını istemiyorlardı. Selmân-ı Fârisî adlı bir İranlının tavsiyesi ile Medîne'nin etrafında hendekler kazıldığı için Mekkeliler geri dönmek zorunda kaldılar. Hendek Savaşı, Mekkelilerin müslümanların üzerine yaptığı son saldırı oldu. Bundan sonra Mekkeliler savunmaya çekildiler. Hendek gazvesinde, müslümanlara karşı Kureyş, Gatafan ve Yahûdîlerden meydana gelen birkaç düşman kuvveti birleşip savaştığı için bu harbe Ahzâb Gazvesi de denmiştir. Hendek Savaşı'nda düşman ordusu 10 bin; İslâm gücü ise sadece 3 bindi. Altı şehit verildi.

Not: *Hendek savaşı Müslümanların son savunma savaşıdır.*

Hudeybiye Antlaşması:(h. VI/m.628). Mekkeli müşrikler ile Medîneli Müslümanlar arasında imzalanmıştır.

Nedeni: Peygamberimiz ve Müslümanların silâhsız bir halde Mekke'ye gidip Kâ'be'yi ziyaret etmek istemeleridir. Ancak müşrikler, Müslümanları Mekke'ye sokmamışlar ve ilk defa Müslümanlarla müşrikler arasında bir antlaşma imzalanmıştır. **Maddeleri:** 1-Her iki taraf on yıl savaşmayacak 2-Müslümanlar ve Mekkeliler istedikleri kabilelerle anlaşma yapabilecekler ancak askerî yardım yapılamayacak. 3-Velisinin izni olmadan bir Mekkeli Medîne'ye sığınırsa geri verilecek, Mekke'ye giden bir Medîneli geri verilmeyecek. **Not:** a-Bu maddeden dolayı bazı Müslümanlar ilk defa Peygamberimize itiraz etmişlerdir. b-Müslümanların aleyhine görülen bu madde, uygulamada Müslümanların lehine sonuç vermiştir. Bu nedenle müşrikler bu maddenin iptalini istemişlerdir. c- Peygamberimizin çok iyi bir diplomat olduğunun kanıtıdır. 4- Müslümanlar o yıl hac yapmadan geri dönecekler ancak gelecek yıl hac

yapabilecekler, hac süresinde müşrikler Mekke'yi terk edecekler.

Hudeybiye Sonuçları: 1-Mekkeliler Müslümanları hukuken –resmen-tanımışlardır.2-Hudeybiye Barışı İslâmiyet'in yayılmasının hızlanmasını sağlamış ve Müslümanların lehine sonuç vermiştir. 3-Barıştan dolayı Mekke kervanlarının İslâm topraklarından geçmesi ticarî hayatı canlandırmıştır. 4- Mekke ile barış yapan Müslümanlar, Yahudiler üzerine sefer yapma ortamı elde etmişlerdir. 5-Hudeybiye barışı yaklaşık üç yıl sonra Mekkeliler tarafından bozulmuştur. 6-Kureyşlilerle Müslümanlar arasındaki gerginliğin azalmasına ve Mekkeliler arasında İslâmiyet'in yayılmasına ortam hazırlanmıştır.

Not: *Hudeybiye Barış Anlaşması İslâm'ın barış dini olduğunun apaçık bir örneğidir. Çünkü Kur'ân, hiçbir savaş yapılmadığı ve hiç kimsenin ölmediği bu olayı "fetih" olarak adlandırmıştır.*

Ebû Basir Olayı: Hudeybiye anlaşmasından sonra müslüman olup Medîne devletine sığındığında anlaşma gereği Rasûlüllah (sav.) onu Medîne'ye kabul etmedi. Medîne'den çıkarak El-İss denilen yere yerleşip Mekke'nin ticaret kervanlarını vurmaya başlar. bu hareketine Mekke'den müslüman olarak çıkan yeni Müslümanlar da destek verir. Mekkeliler bu duruma katlanamaz ve Hudeybiye anlaşmasını kendileri bozmak zorunda kalırlar. İslâm'ın ve müslümanların aleyhine olan anlaşmayı müslümanların lehine çeviren sahâbe Ebû Basir'dir. Ve bu sahâbinin etrafındaki Müslümanların vur-kaç taktiği ile yaptığı saldırılar Müslümanlara büyük yararlar sağlamıştır.

Hayber'in Fethi: (h.VII / m.629) Müslümanlar ile Yahûdîler arasında olmuştur. Yahûdîler, Mekkeliler ile birleşip Müslümanlara zarar veriyorlardı. Sonucunda Medîne-Şam ticaret yolu güvenlik altına alındı.

Mûte Savaşı: (h.VIII/m.630) Müslümanlar 3.000 kişilik bir ordu oluşturdular. Ordunun komuta edilmesi konusunda Hz. Muhammed, şu şekilde talimat verdi:

"Zeyd b. Harise'yi kumandan tayin ettim. Zeyd b. Harise şehit olursa yerine Ca'fer b. Ebî Tâlib geçsin. Ca'fer şehit olursa, Abdullah b. Revaha geçsin. Abdullah da şehit olursa, Müslümanlar aralarından münasip birini seçip onu kendilerine kumandan yapsın."

İslâm Ordusu'nun Medîne'den hareket ettiğini duyan Şürahbil, Bizans İmparatoru Heraklius'a haber gönderdi. Bu arada kardeşi Sedus komutasındaki bir birliği de Müslümanları karşılamak üzere Vadi'l-Kurâ'ya gönderdi. Burada yapılan çarpışmada Sedus öldürüldü ve ordusu bozguna uğratıldı.

İlerleyen İslâm Ordusu Şam'ı geçti. Bu sırada Bizans İmparatoru Heraklius'un 100.000 kişilik bir orduyla üzerlerine geldiğini haber alan Müslümanlar, nasıl davranacakları konusunda değerlendirme yapmaya karar verdiler. Müslümanların çoğu, Hz. Muhammed'e haber gönderilmesi ve gelecek olan cevaba göre hareket edilmesini söyledi. Abdullah b Revaha'nın konuşması cihada devam edilmesi yönünde kararla sonuçlandı.

Mûte'de yapılan çarpışmada, Hz. Muhammed (sav.)'in ismini saydığı üç sahâbe de şehit oldu. Bunun üzerine komutayı Hâlid b. Velid eline aldı.

Hâlid b. Velîd'in, yaptığı şaşırtıcı bir taktikle, Bizans Ordusu'nda bir panik havası esmeye başladı. Müslümanlar, bundan yararlanarak sert bir taarruzla Bizans Ordusu'nu kısmen de olsa bozmayı başardı. Bizans Ordusu'nun 30 kata varan sayı üstünlüğünü göz önünde bulunduran Hâlid b. Velîd, savaşa daha fazla devam edilmesini rasyonel bulmayıp Medîne'ye dönme kararı aldı ve o gece geri çekildi.

Not: *Mûte Gazvesi; Hz. Peygamberimizin bizzat komutanlık yapmadığı halde, "seriye" adıyla değil "gazve" adıyla anılan bir savaştır. Bunun iki sevbebi vardır: Birincisi, Hz. Peygamberimizin daha savaş başlamadan olaylardan bizzathaberdar olması; diğeri kuvvetler arasındaki orantısız güce rağmen Müslümanların zayiat vermemeleridir.*

Mekke'nin Fethi: (H.VIII / M.630)

Savaşın sebebi, müşriklerin Hudeybiye barış anlaşmasındaki tarafsızlık maddesinin müşrikler tarafından bozulmasıdır. Hz. Peygamberimiz kan dökmemek amacıyla gizli bir şekilde 10 000 kişilik bir kuvvetle Mekke üzerine yürümüştür. Sonuçta Mekke kansız bir şekilde fethedilmiştir.

Mekke bu fetihle İslâm'ın şehri olmuştur.

Mekkenin Fethi Sonucunda;

1-Hz. Muhammed (sav.), Kâ'be'yi ziyaret ederek putları kırmıştır.

2-Bütün Mekkeliler İslâmiyet'i kabul ettiler.

3-Mekke'nin fethi bütün Arabistan'ın fethini sağlayan önemli bir başlangıç oldu.

4-Mekke'nin fethi ile İslâm Devleti kuruldu.

Not: *Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olanlara Tuleka denilmiştir. Ve bundan sonra bir Müslüman Medîne'ye göç etse de muhacir olarak adlandırılmamıştır.*

Huneyn Savaşı(h.VIII / m. 630)

Mekke'nin fethiyle Kureyş meselesi çözülmüş, onların tesirinde kalan Arap kabileleri de İslâm'ı kabul etmeye gelmişlerdi. Ancak Arapların en büyük kabilesi olan Hevazin kabilesi, İslâm'ın üstünlüğünü istemiyordu. Müslümanların zafer rahatlığı içinde olduğu bir sırada 20 bin asker topladılar. Müslümanları hazırlıksız yakalamak istediler. Bunu duyan Peygamberimiz, Mekke'de bir vekil bırakarak 12 bin kişilik ordusu ile Hevazin üzerine yürüdü. Orduya bazı yeni müminler de katıldı.

Savaş sonucunda müminlerin 4 şehîdine karşılık 70 ölü, 6 bin esir, 24 bin deve, 40 bin koyun ve 4 bin okka gümüş ganimet bırakarak kaçtılar. Esirler arasında Peygamberimizin sütkardeşi Şeymâ da vardı. Efendimiz, kendisine hürmet ve ikramda bulundu. Birçok mal vererek memleketine gitmek üzere serbest bıraktı.

Bu durumdan ümitlenen Hevazin kabilesi ileri gelenleri de ricada bulundular. Böylece 6 bin esir serbest bırakıldı. Eşine rastlanmayan bir fazilet örneği gösterildi. Peygamberimiz Aleyhisselâmın, cömertliği dillere destan olan Hâtemi Tâî'nin kızını da hediyeler vererek serbest bırakması,

üstün ahlâkından bir örnek, iyiliklere gösterilen karşılığa bir delildir.

Huneyn Zaferi'nden sonra Taif kalesi kuşatıldı ancak bir yıl kadar sonra Taif teslim oldu.

Not: **Bu zaferlerden sonra Hicaz Bölgesi tamamen Müslümanların kontrolü altına girmiştir.*

**Huneyn savaşı Müslümanların en çok ganimet elde ettikleri bir savaştır.*

**Sayılarının çokluğu dolayısıyla gevşeklik göstermemeleri gerektiğine dair Müslümanlara verilen önemli bir mesaj vardır.*

**Ganimet paylaşımında ordu arasında bir tartışma çıkmışsa da, Hz. Peygamberimiz meseleyi yerinde çözmüştür.*

Tebük Savaşı: (H. 9 / M. 631)

Bu savaş, zor şartlarda hazırlandığı için "*Ğazvetü'l-Usre*" adıyla bilinir. Savaşa katılan orduya da "*Ceyşü'l-Usre*"="*Güçlük ordusu*" denilir."

İmkânsızlıkları dolayısıyla savaşa katılamayn ve bu sebeple üzülüp ağlayanlara "*Bekkâuûn*" denilir.

Hicretin dokuzuncu yılı idi. Romalıların Şam'da İslâm'a karşı büyük bir ordu hazırlamış oldukları haberi geldi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz otuz bin kişilik bir ordu ile Medîne'den çıkarak "Tebük" denilen yere kadar geldi. Yirmi gün orada kaldı. Fakat düşmandan hiç bir hareket görülmedi. Artık Şam'a kadar gidilmesi uygun görülmeyerek Medîne'ye dönüldü.

İnançları sağlam olmasına rağmen, Müslümanlardan üç kişi zahmet ve sıkıntıdan kaçıp, savaşa iştirak etmediler. Bu üç kişi Mürâre b. Rebî, Hilâl b. Ümeyye ve Ka'b b. Mâlik'tir. Savaş sonrasında Hz. Peygamberimiz âyet gelene kadar bunlarla konuşmadı ve hiçbir kimseyi de konuşturmadı.

Tebük seferinden savaş yapılmaksızın dönülmüştü. Fakat bu seferin birçok yararları görülmüştür: Müslümanların koca bir Roma imparatorluğuna böyle meydan okuması herkese dehşet saldı. İslâm ruhundaki kahramanlığı gösterdi. Birçok memleket idarecileri, müslümanlara cizye vermeyi kabul ettiler. Yemen'den, Necid'den ve diğer yönlerden birçok kabileler müslüman olmak üzere Medîne'ye elçiler gönderdiler.

Artık Arab Yarımadası'nda, müslümanlara karşı durabilecek bir kuvvet kalmamıştı. Bu savaş Hz. Peygamberimizin son savaşıdır.

Peygamberimizin Liderlere Gönderdiği Mektuplar

Hz. Peygamberimiz:

Dıhye b. Halife el-Kelbî'yi→ Bizans imparatoru Herakliyus'a,

Abdullah b. Huzafe es-Sehmî→ İran Kisrasına

Amr b. Ümeyye ed-Damrî→ Habeş Necâşisine

Hatîb b. Ebî Beltaa el-Lahmî'yi→ Herakliyus'un Mısır valisi Mukavkıs'a

Şuleyt b. Amr el-Âmirî'yi→ Yemame emiri Havze b. Ali el-Hanefî'ye

Şucâ b. Vehb'i→ Haris b. Ebî Şemr el-Ğassanî'ye

Alâ b. el-Hadramî'yi→ Bahreyn emiri Münzir b. Sâvâ'ya

Amr b. Âs'ı→ Umman Ezd'lerinin lideri Culendî'nin iki oğlu Ceyfer ve İyaz'a göndermişti.

Rec'i Vak'ası: (h. IV / m. 626)

Uhud savaşından sonra, Müslümanların mağlup oldukları vehmine kapılan Huzeyl kabilesi Medine'ye karşı sinsi faaliyetler düzenlemeye başladı. Bu haber Peygamberimize ulaşınca Peygamberimiz, Abdullah b. Üneys adında bir sahâbeyi, durumu tetkik etmek için Huzeyl kabilesine gönderdi. Haberin doğru olduğunu anlayan Abdullah, Huzeyl kabilesinin reisini öldürdü. Bu olay bir müddet Arap Yarımadasına sükûnet getirmişse de sonradan etraf kabileler, Müslümanlar aleyhine sinsice faaliyetler tertiplemeye koyuldular. Bu sinsi faaliyetlerden birisi de Rec'i Vak'ası diye bilinen olaydır. Adal ve Kare kabilesinden altı kişi Peygamberimize geldiler: "Ya Rasûlallah, bizim kabilemiz Müslüman oldu. Bize dini anlatacak ve Kur'ân okutacak, dini bilen birkaç kişi gönder," dediler. Peygamberimiz ashabından Mersed b. ebî Mersed başkanlığında sekiz-on kişilik bir grubu, gelenlerle gönderdi. Din tebliği için gönderilen görevliler, Huzeylilere ait Rec'i adıyla bilinen suyun başına gelince bir saldırıya maruz kaldılar; hemen kılıçlarını sıyırıp bir dağa kaçtılar. Müşrikler dağa kaçan din tebliğcilerine: "Teslim olursanız, sizi öldürmeyiz!" dedilerse de, Mersed b. ebî Mersed ve Âsım b. Sabit müşriklerin himayesine girmemeye yeminli olduklarını söylediler. Müslüman öğretmenleri takip eden müşrikler, Mersed b. ebî Mersed, ve arkadaşlarından bazılarını şehit ettiler. Zeyd b. Desinne, Hubeyb b. Adiyy ve Abdullah b. Tarık sağ kaldılar. Müşrikler onları bağlayıp Mekke'ye götürmek istediler. Abdullah b. Tarık kaçarken, müşrikler taş atıp onu şehit ettiler; Zeyd ve Hubeyb'i de Mekke'ye götürdüler. Âsım b. Sabit, Uhud savaşında Sülâfe bt. Sa'd'ın iki oğlunu öldürmüştü. Sülâfe, oğullarını öldüren Âsım'ın başını ele geçirdiği zaman kafatasında içki içeceğine yemin etmişti. Saldırgan müşrikler bunu bildikleri için Âsım'ın kafasını Mekke'ye götürüp Sülâfe'ye satmak istediler. Ama Allah (c.c.), hayatında olduğu gibi vefatında da ona, müşriklerin elini dokundurmadı. Yağan yağmur, Âsım'ın nâaşını bir vadiye taşıdı. Bazı rivâyetlere göre; Âsım şehit olunca, eşek arıları naaşının başına üşüştüler. Müşrikler onu alamayınca ertesi gün almak üzere oradan ayrıldılar. Ertesi gün geldiklerinde naaşı yerinde bulamadılar. Çünkü yağan yağmur Âsım'ın naaşını bir vadiye taşımıştı. Zeyd b. Desinne ve Hubeyb b. Adiyy, Mekkeli müşriklere satılmış, onlar da o iki mücahidi şehit etmişlerdi. Hubeyb'i satın alan Mekkeli, onu, Uhud'da öldürülen Hâris b. Âmir'in yerine asmayı düşünüyordu. Hubeyb asılacağını anlayınca, Mekkeliden izin alarak abdest alıp, iki rekât namaz kıldı. Allah'a dua etti, sonra asıldı. Hubeyb'in bu hareketiyle asılacak olan Müslümanların, asılmadan önce iki rekât namaz kılmaları âdet hâline geldi. Zeyd'i, Safvan b. Ümeyye, Bedir'de öldürülen babasının kan davası uğruna öldürecekti. Zeyd, cellâda teslim edilirken kendisine:*"Senin yerinde Muhammed'in olmasına razı olduğunu söylersen, seni kurtarırız,"* denilmiş, Zeyd ise şu tarihî cevabını vermiştir: *"Vallahi, değil O'nun benim yerime asıl-*

ması, O'na bir diken batmasına mukabil, hayatımın kurtarılacağını söyleseniz bile, yine teklifinizi kabul etmem."

Bi'ri Maûne Faciası: Ebû Bera adında bir münafık müslüman olduğunu ve Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmek istediklerini söyleyip, Hz. Peygamber Efendimiz'den bulundukları mevkide kendilerine Kur'ân öğretmeleri için Kur'ân okutabilecek sahâbeler, hafızlar istedi. Peygamberimizin izni ile İslâm'ı kabul eden bu yeni insanlara Allah (c.c.)'in dinini ve kitabını öğretmek için 70 tane hafız sahâbe, Ebû Bera ismindeki münafık ile yola çıktı. Fakat bu güzide insanlar yolda pusuya düşürülerek şehit edildiler. Bu olayın haberi Allah Rasûlü (sav.)'e ulaşınca çok üzüldü, dayanamadı, hatta namazlarda onlara kunut okudu (beddua etti). Bu hâdise İslâm tarihinde 70 sahâbenin şehit edildiği yerin ismi ile yani Bi'ri Maûne faciası olarak anılır. (*)

SİYER KRONOLOJİ

20 Nisan 571 - İnsanlığın en büyük önderi Hz. Muhammed (sav.)'in doğumu.

575 - Dört sene sütannesi Halime'nin yanında kaldıktan sonra ailesine dönüşü.

576 - Annesi Âmine ve hizmetçileri Ümmü Eymen ile birlikte Medîne'ye gidip babasının mezarını ziyaret etmesi ve dönüşte Ebvâ'da annesinin vefatı.

578 - Dedesi Abdülmuttalib'in vefatı ve amcası Ebû Tâlib'in himâyesine girişi.

583 - Amcası Ebû Tâlib'le Suriye'ye ticaret kervanıyla gitmesi ve Busra'da rahip Bahira ile karşılaşması.

595 - Hz. Hatîce'nin kervanını Şam'a götürmesi, Meysere'nin Hz. Muhammed'e hayranlığı.

596 - Hz. Hatîce ile evliliği.

598 - Oğlu Kâsım'ın doğumu.

599 - Hz. Ali'nin doğumu.

600 - Kızı Zeyneb'in doğumu.

604 - Kızı Rukiye'nin doğumu.

608 - Kızı Ümmügülsüm'ün doğumu.

608 - Hz. Muhammed'in Kâ'be hakemliği.

610 - Hira mağarasında (Ramazan ayında Kadir Gecesi'nde) ilk vahyin gelişi, peygamber oluşu, yakınlarını İslâm'a davet etmesi, Hz. Hatîce, Hz. Ebûbekir, Hz. Ali ve Hz. Zeyd'in müslüman olmaları, kızı Hz. Fatma'nın doğumu

613 - Üç yıl gizli davetten sonra Safâ Tepesi'ne çıkıp açıktan davete başlaması.

615 - Müşriklerin ağır baskıları üzerine 14 müslümanın Habeşistan'a hicreti. Putperest müşriklerin zulüm ve işkencelerini iyice artırmaları üzerine müslümanların Dâru'l-Erkam'a sığınmaları.

616 - Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in müslüman olmaları

617 - Hz. Ali'nin ağabeyi Ca'fer-i Tayyar liderliğindeki (13 kadın, 77 erkek) 90 müslümanın ikinci Habeşistan hicreti. Müşriklerin muhacirleri geri istemesi.

- Habeş Necâşî'sinin, Hz. Ca'fer'in okuduğu âyetlerden etkilenerek, bunu reddetmesi

- Kureyş kabilesinin Haşimoğulları'yla münâsebeti keserek boykot ilânı

619- Kureyş'in üç senelik ablukayı kaldırması. Hz. Hatîce ve hemen peşinden Ebû Tâlib'in vefatı. Müslümanların sevinçle üzüntüyü bir arada tatması (Hüzün Yılı).

620 - Peygamberimizin İslâm'a davet için Taif'e gitmesi. Ağır hakaretlere uğrayarak Mut'im b. Adiy himâyesinde geri Mekke'ye dönmesi.

- İsrâ ve Mi'rac Olayı.

- Peygamberimizin hac münâsebetiyle dışarıdan gelen yabancılarla görüşmesi.

- I Akâbe Biatı Medîneli (Yesribli)12 kişinin müslüman olması. Beş vakit namazın farz kılınışı.

Akabe Bîatları:

Akabede Medînelilerle 620, 621, 622 yıllarında 3 defa görüştü. ilki sadece mülâkat, ikinci ve üçüncüsü bîat şeklinde oldu.

Peygamberliğin 11. yılında (620) Hazreç kabilesinden 6 kişiyle karşılaştı. 1. Es'ad b. Zürâre, 2. Avf b. Hâris, 3. Rafi' b. Mâlik, 4. Kutbe b. Amr, 5. Ukbe b. Âmir, 6. Câbir b. Abdillah'tır. Bu altı kişiye İslâm'ı anlattı, onlar müslüman oldular. Buna 1. Akabe görüşmesi denir.

Bir yıl sonra peygamberliğin 12. yılı, m. 621'de Zilhicce ayında yukarıdaki altı kişiyle birlikte 6 kişi daha toplamda 12 kişi geldi. 10 kişi Hazreç kabilesinden 2 kişi Evs kabilesindendi. Buna birinci Akabe bîatı denir. Mus'ab b. Umeyr'i Medîne'ye Kur'ân öğretmeni olarak görevlendirdi.

Peygamberliğin 13. yılında m. 622 de hac mevsiminde 2 si kadın toplam 75 Medîneli bir grup geldi. Hz. Peygamberi Yesrib'e (Medîne) davet ettiler. Peygamberin isteğiyle onunla irtibatı sağlamak için 9 kişi Hazrec'ten 3 kişi de Evs kabilesinden olmak üzere 12 tane nakib (temsilci) seçildi. ikinci Akabe bîatı denen bu olaydan 3 ay sonra Rebiülevvel ayında Efendimiz, hicret ettiler. 3 gün Sevr mağarasında kaldıktan sonra Hz. Peygamber, Ebûbekir ve Amir b. Füheyre üçü Abdullah b. Ureykıt rehberliğinde yola devam ettiler. İlk Cuma namazı, hicret esnasında Ranûna vadisinde Benû Avf yurdunda kılındı.

621 – Hz. Peygamberimiz Medînelilere İslâm'ı ve Kur'ân'ı öğretmek için Mus'ab b. Umeyr'i göndermişti. Mus'ab'ın gayretiyle 75 kişilik Evs ve Hazrecli, Peygamberimizle gizlice buluştu, O'nu Medîneye davet ettiler.

Milâdî 622 - Hicrî 1 'de Meydana Gelen Olaylar:

Hz. Muhammed (sav.)'in, dostu Hz. Ebûbekir'le Mekke'den Medîne'ye hicreti Hicrî takvimin başlangıcı.

- Rasûlüllah'ın Kubâ Mescidi'ni yaptırması.

- Ranûna vadisinde ilk Cuma namazını kıldırması ve ilk hutbeyi okuması.

-Neccâr oğullarının Rasûlullah'ı Medîneye götürmesi.

- Ebû Eyyûb el Ensârî'nin evinde misafir kalması.

- Muhacirlerle Ensar arasında kardeşliğin kurulması.

- Mekke'de nişanlandığı, Hz. Ebûbekir'in kızı Hz. Âişe ile evlenmesi.

- Bizanslıların Suriye ve Mısır'ı İran'dan (Sâsânîler'den) geri alması.

623 - Hicrî 1'de Meydana Gelen Olaylar:

Medîne'de Mescid-i Nebevî'nin ve Hâne-i Saâdet'in yedi ayda inşası.

- Ezan'ın meşrû kılınması.
- -İlk nüfus sayımı.

623/Hicrî 2'de Meydana Gelen Olaylar:

- Mescidin önünde fakirleri barındırmak için Suffe yapılması.
- Kıblenin Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'dan, Mekke-i Mükerreme'deki Kâ'be-i Muazzama'ya çevrilmesi.
- Müslümanlarla Yahudiler arasında vatandaşlık antlaşması.
- Medîne İslâm Şehir Devleti' nin ilk anayasasının hazırlanması.
- Medîne Şehir (site) Devleti'nin kurulması

-Yönetimin başına Allah Rasûlü'nün geçmesi.

- Cihada izin verilmesi.

624- Hicrî 2'de Meydana Gelen Olaylar:

İslâm'da ilk savaş olan şanlı Bedir zaferi ve küfrün elebaşı Ebû Cehil'in öldürülüşü (Yerine Ebû Süfyân'ın geçmesi).

- Ramazan orucunun ve zekâtın farz kılınışı.

-İlk bayram namazı

- Peygamberimizin kızı ve Hz. Osman'ın hanımı Rukiye'nin vefatı.
- Peygamberimizin kızı Hz. Fatma ile Ebû Tâlib'in oğlu Hz. Ali'nin evlenmesi
- Yahudilerin müslümanlara karşı düşmanca harekete başlamaları, münâfıkların türemesi.

625 - Hicrî 3'de Meydana Gelen Olaylar:

-Uhud savaşı.

-Hz. Hamza'nın şehid olması.

- Hz. Hasan'ın doğumu (Ramazan ayındA).
- Peygamber Efendimizin, Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile evlenmesi.

625 - Hicrî 4'de Meydana Gelen Olaylar:

- Reci' vak'ası.

-Bi'r-i Maûne faciası.

- Beni Nadir Gazvesi.
- İçki ve kumarın haram kılınışı.

626 - Hicrî 5'de Meydana Gelen Olaylar:

-Dûmetü'l Cendel Gazvesi.

-Peygamberimizin Ümmü Seleme ile evlenmesi.

627 - Hicrî 5'de Meydana Gelen Olaylar:

-Beni Müstalîk Gazvesi

-Hz. Âişe annemize iftira (İfk) olayı.

Hendek (AhzaB) Savaşı.

- Hendek savaşında hainlik eden Benî Kureyza Yahudilerin cezalandırılmaları.
- Peygamberimizin, halasının kızı Cahş kızı Zeyneb'le evlenmesi.
- Teyemmüm meşrû kılındı.

628 - Hicrî 6'de Meydana Gelen Olaylar:

Hudeybiye Antlaşması.

628 - Hicrî 7'de Meydana Gelen Olaylar:

- Hayber'in Fethedilmesi.

- Peygamberimizin Hz. Safiyye ile evlenmesi

- Mekke'den Habeşistan'a göçmüş olan müslümanların Ca'fer-i Tayyâr başkanlığında Medîne'ye dönmeleri. (Necâşi tarafından Peygamberimize gıyaben nikâhlanan Ümmü Habibe vâlidemiz de bu kafiledeydi.)

629 - Hicrî 7'de Meydana Gelen Olaylar:

Hudeybiye Antlaşması hükümlerine göre müslümanların Kâ'be'yi ziyaret etmeleri (Umret'ül Kazâ).

629 - Hicrî 8'de Meydana Gelen Olaylar:

- Hâlid b. Velîd ve Amr İbnü'l-Âs'ın müslüman olup Medîne'de müslümanlara katılması.

- İran'ın Yemen Vâlisi Bazan'ın Müslüman oluşu.

- Mu'te Harbi

-Zâtu's-Selâsil Olayı'nda Amr İbnü'l-Âs'ın kumandanlık etmesi.

630 - Hicrî 8'de Meydana Gelen Olaylar:

Mekke'nin Fethi, Kâ'be'nin putlardan temizlenmesi.

- Huneyn Gazâsı ve Evtas Savaşı.

- Taif'in muhasarası, putlarının Ebû Süfyan ve Mugîre'nin eliyle yıkılması.

-Kasîde-i Bürde şairi Kâ'b b. Züheyr'in Peygamberimizin huzuruna gelerek "Bânet Suâdü" diye başlayan meşhur kasîdesini okuması... Efendimizin çok memnun olması ve Hırka-i Şer'îf'ini hediye etmesi.

- Kızı Hz. Zeyneb'in vefatı.

-Eşi Mâriye'den oğlu İbrahim'in doğumu.

630 Hicrî 9'de Meydana Gelen Olaylar:

- Sulh ve sükûn devresi Elçiler yılı (Senetü'l VüfûD).

-70 kadar kabileye heyetler ve muallimler gönderilmesi, bütün kabilelerden gelen heyetlerin Müslüman olduklarını arz etmeleri.

- Tebük Seferi

- Münafıkların Tebük Seferi'ne katılmaktan kaçınmaları ve toplandıkları fesat yuvası Mescid-i Dırar'ın yıktırılması.

631 -Hicrî 9'de Meydana Gelen Olaylar:

Haccın farz kılınması.

Hz. Ebûbekir'in hac emirliği.

632 - Hicrî 10'de Meydana Gelen Olaylar:

Peygamberimizin (ilk ve son) Vedâ Haccı ve yüz bini aşkın hacıya yaptığı Vedâ Hutbesi (İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi'nden asırlarca önce insan haklarının ilânı).

- Müslümanlığın hemen hemen bütün Arabistan'a yayılması. (M. Hamîdullah'ın tahminine göre müslümanların sayısı bu sırada 400 000 idi).

632 Hicrî 11'de Meydana Gelen Olaylar:

- Vefatından üç gün önce Hz. Ali ile Fadıl'a dayanarak mescide gelip cemaate namaz kıldırması, ashâbına hayır temennîlerde ve son tavsiyelerde bulunması.

-8 Haziran Pazartesi kuşluk vaktinde Efendimizin vefatı. (Fazîlet dolu nurlu bir hayattan sonra bu fânî âlemden ebedî âleme göç etmeleri ve ruhunun Refîk-i A'lâ'ya (Yüce Dost'A) yükselişi).

KISA KISA BİLGİLER

* Hicretin 1. yılında cuma namazı farz kılındı.

* Abdullah b. Zeyd'e ezan rüyasında öğretildi. İlk ezan hicretin 1. (622) veya 2. (623) yılında Bilâli Habeşî tarafından okundu.

* Peygamberimize çok benzeyen ve Uhud'da şehit düşen sahâbi Mus'ab Bin Umeyr'dir.

* Hz. Peygamberimize Ebter kelimesini yakıştırmaya çalışan bunun üzerine Kevser sûresi nazil olan müşrik Âs b. Vâil'dir.

*Hicretin 2. yılında Şaban ayında oruç farz kılındı. Aynı yıl ramazan ayında fıtr sadakasını peygamberimiz bir hutbede açıkladı.

*Hicretin 2. yılında Ramazan ayından sonra ise zekât farz kılındı.

Ridde savaşları: Hz. Ebûbekir'in ilk yıllarında dinden dönen ve zekât vermeyenlerle yaptığı savaşlardır.

İslâm târihinde ilk yazılan siyer kitabı Muhammed b. İshâkın yazdığı "es-Sîre"dir.

* En Son vefat Eden Sahâbe: Âmir b. Vâsile el Cüheynî (Leys).

*Medîneden çıkarılan ilk Yahudi kabilesi, Nadiroğullarıdır.

* Müslümanların ilk karargâhı, Dâr-ül Erkâm'dır.

* İlk hac emiri Hazret-i Ebûbekir'dir.

* Harem-i Şer'îfte ilk defa açıktan namaz kılan, Hz. Ömer'dir. Ve müslümanlar açısından da Kâ'be'de aşikâre ibadet Hz. Ömer'in Müslüman olmasından sonra, 616 yılında başlamıştır.

* Hz. Peygamber tarafından Medîne'ye gönderilen ilk İslâm davetçisi Mus'ab b. Umeyr'dir.

* Hz. Muhammed (sav.)'in bir gece Mekkeden Mescidi Aksa'ya götürülmesine İsra; göklere çıkarılmasına Mi'rac denmiştir.

* İdamından önce 2 rekât namaz kılan, Hubeyb b. Adiy'dir.

* Medîne'de ilk vefat eden mümin, Bakî Kabristanına ilk defin olunan ve kabrinin başına ilk mezar taşı dikilen kişi, Osman b. Maz'ûn'dur.

* Uhud savaşında Hz. Hamza' yı şehit eden Vahşi b. Harb' tır.

* İlk Medrese, Suffe'dir. (Mescid-i Nebi'nin yanındaki sundurma) .

* İslâm'da ilk selâm veren, Ebû Zer-i Gıfârî'dir.

* Müslümanlar'ın müslüman olmayanlarla yaptığı ilk savaş, Bedir Savaşı'dır.

* İslâm tarihinde ayrılığın başladığı ilk savaş Sıffin Savaşı'dır.

* Müşriklere açıktan ilk Kur'ân okuyan Abdullah b. Mes'ud'tur.

*İlk Kur'ân âyetleri Alâk sûresinin ilk beş âyeti olup Hira Mağarasında nazil olmuştur.

* Peygamberimiz Efendimiz'in ilk sancak verdiği zât, amcası Hz. Hamza'dır. Sancağın rengi beyaz idi.

* Kur'ân-ı Kerîm'e ilk defa Mushaf ismini veren Hz. Ebûbekir'dir.

* İslâm'da ilk bayrak, Huneyn Muharebesi'nde kullanıldı. Bu bayrağı, Peygamber Efendimiz kendisi yaptı. Rengi siyahtı.

* İlk kadı (hâkim) Hz. Ömer'dir. Bir sene görev yaptı. Hiç kimse dâvâ ile gelmedi.

* Emiru'l-mü'minîn diye ilk isimlendirilen Hz. Ömer'dir.

* İslâm'da resmen 75 sene kadılık yapan şüreyh b. Hâris el-Kindî'dir. Hz. Ömer onu ilk defa Kûfe'de kadi (hâkim) yaptı.

* İlk düzenli orduyu kuran, ilk tâlimi, ilk askerî eğitimi yaptıran, Hz. Ömer'dir.

* İlk para bastıran, gümrük vergisi alan ve hicrî takvimi uygulayan, Hz. Ömer'dir.

* İlk kadın şehit, Hz. Sümeyye'dir.

* İlk erkek şehit, Hz. Yâsir'dir.

* İlk İslâm valisi, Yemen Valisi Bâzân'dır.

*Kur'ânı Kerîm'i ilk harekeleyen Ebû'l-Esved ed-Düelî'dir. (v.688)

* Kur'ân-ı Kerîm'e ilk noktalama işaretleri koyan, -Haccâc b. Yûsuf'un emriyle- Nasr b. Âsım ve Yahya b. Ya'mer'dir.

* İlk düzenli posta teşkilatı, Muâviye zamanında kurulmuştur.

* İlk İslâm tarihi yazan, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'dir.

* İlk devletler hukuku kitabı, İmâm-ı Muhammed'in Siyer-i Kebîr'idir. Bunu Serahsî şerh etmiştir.

* Mekke-i Mükerreme'de ilk ezânı Habib b. Abdürrahman okudu.

* İlk Câmi, Kubâ Mescidi'dir.

* Müslümanların ilk başşehri, Medîne-i Münevvere'dir.

* İlk vakıf, Peygamber Efendimizin kendi mülkü olan 7 hurmalıktır.

* Habeşistan'a ve Medîne'ye zevcesiyle ilk hicret eden sahâbi, Ebû Seleme'dir.

* İlk yazılı antlaşma, Hicrî 1. yılda Yahudilerle yapıldı.

* Haşimoğulları, 3 yıl boyunca peygamberliğin 7. yılından 10. yılına kadar (616-619 arası) boykot edildi.

* Nevfeloğullarının lideri Mut'im b. Adiy himayesinde Mekke'ye girebildi.

* Hz. Peygamberin yanına izinsiz girebilme müsaadesi olan tek sahâbi olan ve Irak tefsir ekolünün temelini atan Abdullah b. Mesud'dur.

* Peygamberimiz, hakka davet için gittiği Taif'den kederli bir halde Mekke'ye döndüğünde onu Mekkeye güven içinde girmesi için himayesine alan kişi Mut'im b. Adiyy'dir.

* Peygamberimizin ilk cemaatle namaz kıldırdığı namaz akşam namazıdır.

* Müslümanlar ilk olarak toplu ibadeti Kâ'be'de Hz. Ömer'in Müslüman olmasından yapmışlardır.

* Habeşistan hicreti esnasında Necaşiyle muhatap olan, müslümanların sözcüsü Ca'fer b. Ebî Tâlip'tir.

* Beşinci müslüman olup İslâm'ın İsa'sı olarak bilinen sahâbi Ebû Zer el Ğıfarî'dir.

* "Peygamber hatibi" olarak bilinen sahâbi Sabit b. Kays'dir.

* Daru'l-erkâm da en son müslüman olan kişi Hz.Ömer'dir.

* Peygamberimizin isteği üzerine hiç korkmadan Kâ'be'nin yanına vararak Rahman sûresini slogan atar-

casına müşriklerin yüzüne okuyan sahâbe Abdullah b. Mes'ud'dur.

* Peygamberimizin cemaatle namaz kıldığı son vakit Sabah namazıdır.

* Peygamber Efendimiz vefatı esnasında şahadet parmağını yukarı doğru kaldırarak son olarak söylediği sözler, Refik-i A'lâ'ya (Yüce Dost'A) 'dır.

* Peygamberimiz (sav.) Mescidi Nebevi'nin Babü Cibril kapısını kullanarak Mescide girerdi.

* Peygamberimizin vefatından sonra sahâbenin toplanıp Hz. Ebûbekir'e biat ettikleri mahallin adı Şakıfetü Benû Saîde'dir.

* Hendek savaşının diğerlerinden farkı bir savunma niteliğinde olmasıdır. Bu savunma Medîne'nin düşman gelecek olan tarafına hendek kazılmasıdır.

* Peygamber Efendimiz (sav.)'in İncil'de geçen ismi Paraklit, Tevrat'ta geçen ismi ise Muhammena'dır.

* Medîne'de münafıkların başı olan hainin ismi Abdullah b. Übeyy b. Selûl'dür.

* Peygamber Efendimiz (sav.)'in vefatından sonra kendisini peygamber ilân eden ve sonra Yemame'de Vahşi tarafından öldürülen sahtekârın ismi Müseylemetü'l- Kezzâb'tır.

* Uhud savaşında Hz. Muhammed (sav.)'in kılıcı ile savaşan sahâbe Ebû Dücâne'dir.

* Peygamberimizin mühründe olan kelimeler "Allah Rasûlü Muhammed" dir.

* İslâm için ilk kan akıtan kişi Sad b. Ebî Vakkâs'tır.

* Hz. Muhammed (sav.) Medîneye hicretinde Abdullah bin Ureykıt kılavuzluk yapmıştır.

* Sevgili peygamberimizin vefat ettiğinde kendisini yıkayan kişi Hz. Ali'dir.

* Peygamberimiz (sav.)'in doğduğu evin adı Daru't-tebâbia'dır.

* Rasülü Ekrem Efendimizin; "Her Peygamberini havarisi vardır. Benim havarim dediği kişi Zübeyr b. Avvam'dır.

* Hicret esnasında Hz. Peygamber'i yalnız başına takip eden ve atının ayakları kuma saplanan sonra da müslüman kişi Şüraka'dır.(*)

* Adba ve Kusva Peygamberimizin bindiği develerinin adıdır.

* Medîne'de müslümanlara cemaatla ilk defa namazı kıldıran Mus'ab b. Umeyr (r.a.)'dır.

* Kudüs Hz. Ömer (r.a.'in) halifeliği zamanında fethedildi.

* Hz. Hatice annemizden sonra müslüman olan ikinci kadın, Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fadl (r.anhA) 'dır.

* Tarık b. Ziyâd Endülüs fatihidir.

* Ölümünde arş titreyen sahâbe Sa'd b. Muaz (r.a.)'dır.

İslâm tarihinde "şemâil" ismini ilk kullanan ve bu türde eser kaleme alan ilk müellif Tirmizî'dir.

* Şehitlerin efendisi olarak bilinen sahâbi Hz. Hamza'dır.

* Câfer-i Sâdık (r.a.),Hz. Hüseyin Efendimizin torunu Muhammed Bâkır hazretlerinin oğludur. Silsile-i Saâdâtın 4. halkası olup İmâm-ı Âzam efendimizin intisab ettiği ve

vefat etmeden önceki son iki senesini sohbetinde geçirdiği zât'tır.

* Hz. Ebûbekir Efendimizin İslâm'dan önce ki ismi Abdülkâ'be idi. Hz. Peygamberimiz İslâm'dan sonra bu ismi Abdullah olarak değiştirdi.

* Peygamber (sav.)'in berberi Selmânü'l-Hayr (r.a.)'dır.

Peygamberimiz Hz. Hatîce'nin vefatından sonra evlendiği ilk hanımının ismi Hz. Sevde'dir.

İslâm'da ilk nüfus sayımı hicrî 1 yılında yapılmıştır. Yapılan nüfus sayımında Müslümanların sayısı 1500, Yahudilerin sayısı 4.000 olarak tespit edilmiştir.

Mescid-i Nebî'nin yakınlarında bulunan bir bölgede bulunan bulut kümesinin altına Peygamberimiz göl-gelenmek için ara sıra giderdi. Bulutun olduğu bu bölgeye sonradan mescit yapıldı. Bu mescidin ismi ğamâme Mescidi'dir.

*İslâm'da ilk ganimet ve esir Abdullah b. Cahşın komutasındaki seriyyede alındı.

* Peygamberimiz Veda Haccını hicrî 10, milâdî 632 yılında gerçekleştirdi.

* Peygamberimiz 63 yaşında hicrî 11, Rebiülevvel ayının 12. pazartesi günü, milâdî 8 Haziran 632 yılında Medîne'de vefat etti.

* Kur'ân'da tek ismi geçen sahâbi Zeyd bin Harise'dir. (Ahzab, 37)

* Bedir Savaşında İslâm ordusunun duracağı yer konusunda Peygamberimizin görüşünü kabul ettiği sahâbi Hubab b. Münzir'dir.

* Peygamberimizin vefatından sonra vefat eden evlâdı Hz. Fatıma radıyallâhü anha'dır.

* Peygamberimiz Hendek harbinde savaş nedeniyle 4 vakit namazı vaktinde kılamamış, sonra kaza etmiştir.

SAHÂBENİN LÂKAPLARI

* Hz. Ebûbekirin Lâkabı Sıddık'tır. Doğrulayan, tasdik anlamına gelir.

* Hz. Ömer'in Lâkabı Faruk'tur. Hakkı batıltan ayıran anlamına gelir.

* Hz. Ali'nin Lâkapları

1-Ebû Türab (Toprağın babası).

2-Esedüllahi'l-Galib=(Allah'ın güçlü aslanı.

3-El-Murtaza=Allah'ın rızasını kazanmış).

* Hâlid b. Velîd'in lâkabı Seyfullah (Allah'ın kılıncı).

* Kıbrıs, Hz. Osman (r.a.)'ın halifeliği döneminde fethedildi.

* Hz. Hüseyin efendimizin soyundan gelenlere "Seyyid" Hz. Hasan efendimizin soyundan gelenlere "Şer'if" lâkabı verilir.

* Bedir savaşının ilk şehidi Mihce'dir.

* İlk İslâm donanması Hz. Osman zamanında kurulmuştur.

Peygamberimizin Mekke'de iken müezzini Ebû Mahzure'dir.

* Bedir savaşında babasını öldüren sahâbi Ebû Ubeyde'dir.

* Peygamberimizin sahâbeden toprakta çalışmasından dolayı nasırlı ellerini görüp öperek "İşte Allah'ın

sevdiği el bu eldir" dediği kişi, Sa'd b. Muaz'dır.

* Hz. Ömer'i şehit eden Ebû Lü'lü'edir.

* Yalancı Peygamber Müseylime ve adamlarının Hz. Ebûbekir efendimizin halifeliği döneminde öldürüldüğü bahçeye Hadigatü'l-Mevt (ölüm bahçesi) denir.

* Hz. Hatîce annemiz peygamberimize evlilik teklifinde bulunmak için aracılık yaptırdığı kişi Nefise bt. Ümeyye'dir.

* Ebû Tâlib'in hanımı, Peygamberimizin de yengesi olan hanım Fatıma bt. Esed'dir. Rasûlüllah ona "annemden sonra annem" derdi.

SİYER KARMA TEST SORULARI -I-

1- Müşriklerin Hâşimoğullarına uyguladıkları boykot kaç yıl sürdü?

A) Üç B) Bir
C) İki D) Dört

2- Taif dönüşünde Zeyd, Utbe ve Şeybe'nin bağında dinlenirken kendisine üzüm ikram eden ve Peygamberimizin teklifi üzerine Müslüman olan kişinin adı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Abbas B) Attas
C) Addas D) Vakkas

3- Asker sayısı az olsun, çok olsun, çarpışma olsun veya olmasın Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı seferlere ne ad verilir?

A) Cihad B) Seriye
C) Gazve D) Kıta

4- Hz. Peygamber Hicretin 6. yılında Umre yapmak üzere 1500 sahâbi ile birlikte Mekke'ye doğru yola çıkarken Medîne'de yerine kimi vekil bıraktı?

A) Abdullah b. Zeyd
B) Abdullah b. Ümmü Mektûm
C) Abdullah b. Zübeyr
D) Abullah b. Ziyad

5- H. 8. / M. 629 tarihinde gerçekleştirilen Mûte savaşı kimlere karşı yapılmıştır?

A) İranlılara
B) Yahudilere
C) Bizanslılara
D) Müşriklere

6- Başlangıçta Rasulüllah (sav.)'in aleyhinde hicivler yazdı. Fakat sonra pişman olup Medîne'ye affolunmak ümidi ile gitti. Rasûlüllah (sav.)'in huzurunda müslümanlığı kabul etti ve Rasûlüllah (sav.)'i öven meşhur "Bürde" kasidesini okudu. Rasûlüllah (sav.) çok memnun kaldı ve sırtından hırkasını çıkarıp ona giydirdi. Şair olan bu sahâbe kimdir?

A) Hassan b. Sabit
B) Ka'b b. Mâlik
C) Kab b. Züheyr
D) Ebû'd-Derda

7- Peygamber Efendimiz (sav.) cemaat olarak iki sahâbenin arkasında namaz kılmıştır. Bu iki sahâbe kimlerdir?

A) Hz. Ebûbekir - Hz. Abdurrahman b. Avf
B) Hz. Ebûbekir - Hz. Ali
C) Hz. Ebûbekir - Hz. Ömer
D) Hz. Ebûbekir - Hz. Osman

8- Medîne'ye ilk hicret eden sahâbi kimdir?

A) Ebû Talha
B) Ebû Seleme
C) Abdullah b. Mes'ud
D) Ebû Eyyûb el-Ensârî

9- Müşrikler her vücudunu parçalayışta ona soruyorlardı: "Muhammed'in senin yerinde olmasını ister misin?" O da her defasında şu cevabı veriyordu: "Vallahi Muhammed (sav.)'e bir diken batması karşılığında, ailem ve çocuğumla birlikte rahat olmak istemem" diyen sahâbi kimdir?

A) Bilâli Habeşî
B) Ammâr b. Yasir
C) Talha b. Ubeydullah
D) Hubeyb b. Adiyy

10- Peygamber Efendimiz(sav.)'in son katıldığı savaş hangisidir?

A) Tebük
B) Yemâme
C) Huneyn
D) Mûte

11- Hz. Peygamber hangi yılda ve kaç defa hac yapmıştır?

A) Hicrî 8–10. yılda iki defa
B) Hicrî 10. yılda bir hac yapmıştır.
C) Hicrî 7–10. yılda İki Defa
D) Hicrî 9. yılda 1 defa

12- Peygamberimiz Taif'e kiminle gitti?

A) Enes b. Mâlik
B) Hz. Ali
C) Zeyd b. Harise
D) Hz. Ebûbekir

13-Peygamberimiz (sav.); Medîne-i Münevvere'de öğle veya ikindi namazında iken kıblenin Kudüs'ten Mekke'ye döndürülmesi emrinin geldiği mescid hangisidir?

A) Mescid-i Haremeyn
B) Mescid-i Kıbleteyn
C) Mescid-i Kubâ
D) Mescid-i Nebevî

14- Aşağıdakilerden hangisi " tehannüs " veya " tehannüf " kavramlarının anlamıdır?

A) Rasûlüllah'ın Hira mağarasında inzivaya çekilip tefekküre dalması ve muayyen bir vakti ibadetle geçirmesidir.
B) Rasûlüllah'ın kırk yaşını tamamladığı zaman halinde bir değişim ve başkalaşım olmasıdır.
C) Rasûlüllah'ın haleti ruhiyesinde olan değişikliktir.
D) Rasûlüllah'a müşriklerin yapmış olduğu baskı, işkence ve zulümler karşısında sabretmesidir.

15- "Hatemü'n- nebiyyin" ne demektir?

A) Peygamberlerin ilki
B) Peygamberlerin sonuncusu
C) Nebîlerin ilki
D) Rasûllerin sonuncusu

16- Safiye annemizin ırk olarak hangi milletdendir?

A) Arap
B) Rum
C) Yahudi
D) Afrika

17- Peygamberimizin aile çevresine ne denir?

A) Ehl-i Sofa
B) Ehl-i Beyt
C) Ehl-i Kelâm
D) Ehl-i Kitap

18- Peygamberimizin hayatındaki olaylardan hangisi takvim başlangıcı kabul edilmiştir?

A) Doğumu
B) Ölümü
C) Peygamberliği
D) Hicreti

19- Mekke fethedildiğinde Kâ'be'nin anahtarını Rasûlüllah (sav.) kime vermiştir?

A) İbni Abbâs
B) Osman b. Talhâ
C) Selmân-ı Fârisî
D) Sa'd b. Ebî Vakkâs

20- Peygamber Efendimiz (sav.)'in sır katibinin ismi nedir?

A) Huzeyfe
B) Zeyd b. Sabit
C) Osman
D) Enes b. Mâlik

21- Kâ'be'de aşikâre (alenen) ibadet ne zaman başladı?

A) Hz. Ali'nin Müslüman olmasından sonra, 610 yılında
B) Hz. Ömer'in Müslüman olmasından sonra, 616 yılında
C) Hz. Hamza'nın Müslüman olmasından sonra, 616 yılında
D) Hz. Ebûbekir'in Müslüman olmasından sonra, 610yılında

22- Hz. Peygamberin kızlarının en büyüğü hangisidir?

A) Zeyneb
B) Ümmü Gülsüm
C) Rukiye
D) Fatıma

23- Rasûlüllah (sav.)'ın vefatından sonra dinden dönüp İslâm devletine savaş açanların isyanlarının bastırılması için yapılan askerî harekâtlara ne ad verilir?

A) Seriyye Savaşı
B) Ridde Savaşları
C) Mürted Savaşı
D) Şirk Savaşları

24- Mescid-i Nebî'nin yanında Peygamberimiz ve hanımlarının barınmaları için yapılan odalara ne denir?

A) Hücre-i Saâdet
B) Ravza-i Mutahhara
C) Hane-i Saâdet
D) Beyt-i Rasül

25- Hendek savaşına, "çeşitli grupların bir araya gelerek Müslümanlara saldırmaları" nedeniyle ne isim verilir?

A) 7 Komutan savaşı
B) Tebük Savaşı
C) Kubeys Savaşı
D) Ahzâb Savaşı

26- Hendek savaşında hangi Yahudi kabilesi Müslümanları arkadan vurarak müşriklerle beraber olmuşlardır?

A) Kureyza
B) Benû Nadir
C) Kaynukâ
D) Hayber

27- Rumlarla yapılan ilk savaş hangisidir?

A) Tebük
B) Mûte
C) Huneyn
D) Şam

28- Mekke ne zaman fethedildi?

A) Hicrî 7./milâdî 629
B) Hicrî 9./milâdî 631
C) Hicrî 8./milâdî 630
D) Hicrî 10./milâdî 632

29- Peygamberimizin insan haklarına ve evrensel ilkelere vurgu yapan "veda hutbesi" hicrî kaçıncı yılda irad edilmiştir?

A) 8
B) 9
C) 11
D) 10

30- Peygamber efendimizin Hira da inzivaya çekilip "vaktinin muayyen bir kısmını ibadetle geçirmesi" manasına gelen terim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tefekkür
B) Tehannüt
C) Tevakkuf
D) Tehannüs

31- Peygamer Efendimize risaletin geldiği tarih ve mekân aşağıdaki şıkların hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) Hicrî 610 yılında Ramazan ayının 23.gecesi / Hira mağarasında

B) Hicrî 620 yılında Ramazan ayının 27.günü / Nur dağında

C) Milâdî 612 yılında Ramazan ayının 27.gecesi / Hira mağarasında

D) Milâdî 610 yılında Ramazan ayının 27.günü / Hira mağarasında

32- Peygamber efendimize vahiy nazil olduktan sonra eşi Hz. Hatîce (r.a.)nin onu Varaka b. Nevfel'in yanına götürmesindeki sebep aşağıdakilerden hangisidir?

A) Vayin nazil oluşuyla Peygamber efendimizde meydana gelen manevî korku

B) Hz. Hatîce'nin amcasının oğlu oluşu

C) Sina da Hz.Musaya gelen Namus-u Ekberden (Cebrailden) tanıyor olması

D) Varaka b. Nevfel'in Tevrat, İncil ve Dinler tarihi hakkında bilgi sahibi oluşu

33- Peygamber Efendimizin risaletinin başlangıcından vefatına kadarki süre içerisinde İslâmî Davetin aşamaları aşağıdaki şıkların hangisinde açıklamasıyla birlikte doğru verilmiştir?

A) Dört aşama şeklinde gerşekleşmiş, ilk aşama alenî davet,2.aşama ferdi davet,3.aşama inkârcılar ve puta tapıcılarla savaşılarak açıktan yapılan davet,4.aşama ise İslâm'ı kabul edenlerin önünde duranlarla savaşılarak açıktan yapılan davet şekldir.

B) Üç aşamada gerçekleşmş olup 1. aşaması; ferdî,2.aşaması; alenî,3.aşaması;İslâmî daveti engelleyen inkârcılar ve puta tapıcılarla savaşarak açıktan yapılan davet şeklindedir.

C) Dört aşama şeklinde gerşekleşmiştir.1.aşama ferdî davet, 2.aşama savaşsız yapılan alenî davet, 3.aşama; Medîne döneminden başlayıp Hudeybiye antlaşmasına kadar süren, haddi aşan kötülüklere başvuranlarla savaşmakla birlikte açıktan yaplıan davet, 4.aşama olarak ta müşrik, inkârcı, puta tapan, İslâmî davete engel olan ve İslâmî cihad hükmünün son şeklini aldığı açıktan davettir.

D) İki aşamada gerçekleşmiş olur. Bunlar: Gizli davet ve ferdî davet şeklinde isimlendirilmiştir.

34- Ferdî davette İslâm'ı ilk kabul edenler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Hz. Hatîce
B) Hâlid b.Zeyd
C) Hz.Ali
D) Hz.Ebûbekir

35- Peygamber efendimizin sahâbeleriyle birlikte Kâ'be'de Allah'ın birliğini ilân ederken müşriklerin saldırması sonucu Peygamber Efendimizi korumak için önüne geçen, kılıç darbelerine maruz kalıp kanı harem-i Şer'îfe dökülen ilk İslâm şehidi unvanıyla şeref bulan sahâbi kimdir?

A) Hâlid b.Saîd
B) Âmir b.Fuheyre
C) Hâris b. Ebî Hâle
D) Ebû Zer el-Ğıfarî

36- Hz. Peygambere, peygamberlik görevinin verildiğini açıkca gösteren sûre hangisidir?

A) Alâk
B) A'lâ
C) Kalem
D) Müddessir

37- Hz. Muhammed (sav.)'in hayatını konu edinen bilim dalına ne isim verilir?

A) Şemâil-i Şer'îf
B) Siyer-i Nebî
C) Tarihçe-i Nebî
D) Hilye-i Saâdet

38- Hz. Peygamber Yesrib (Medîne) halkına Kur'ân'ı öğretmesi ve henüz Müslüman olmayanları İslâm'a davet etmesi için kimi görevlendirmiştir?

A) Sa'd b. Muaz
B) Mus'ab b. Umeyr
C) Sa'd b. Ebî Vakkâs
D) Ammâr b. Yasir

39- Kalbi imanla dolu olduğu halde işkence altında putlara hayırla yâd eden ve hakkında âyet nazil olan sahâbi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bilâl b. Rabah
B) Süheyb b. Sinan
C) Ammâr b. Yasir
D) Habbâb b. Eret

40- En genel anlamda İslâm'ın tarihi hangi dönemleri içerir?

A) Hz. Muhammed (sav.)'den Kıyamete kadar Müslümanların yaşadığı dönemleri
B) Hz. Muhammed (sav.) ve Asr-ı Saadet dönemini
C) Hz. Muhammed (sav.) ve 4 halife dönemini
D) Hz. Âdem (a.s.)'den başlayarak Hz. Muhammed'e kadar gelmiş geçmiş bütün peygamberler dönemini

41- Aşağıdaki âlimlerin hangisinin İslâm Tarihi üzerine eseri yoktur?

A) İbn İshâk
B) İbn Hişâm
C) İbn Buharî
D) İbn Kesîr

42- Hz. Muhammed'in peygamberlikle görevlendirildiği dönemde cahiliye döneminin özelliklerinde olan kibir, câhiliyye asabiyeti, gasp, içki, fuhuş, zina, kumar, intikam arzusu, ribâ, tefecilik, hırsızlık, kan dökme gibi kısaca "Arapların ayıpları" denilen kavramın Arapçası nedir?

A) Mesâlibü'l-Arab
B) Uyubi'l-Arab
C) Tecahüli'l-Arab
D) Kusuri'l-Arab

43- Hz. Peygamberin gizli davetinin açık davete dönüşmesi hangi olaydan sonra olmuştur?

A) Taife gitmesiyle
B) Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla
C) Müslümanlara yönelik boykotun sona ermesiyle
D) Mi'rac olayından sonra

44- İslâm Tarihi'nin başlangıcı hangi olaydan itibarendir?

A) Hz.Muhammed (sav.)'in doğumuyla
B) Peygamberin kırk yaşına girmesiyle
C) Hz.Peygambere Hirada ilk vahyin gelmesiyle
D) Hz.Hatîce ile evlenmesiyle

45- Müşriklerin Peygamberimizin soyu olan Haşimoğullarına uyguladığı boykot ile ilgili tarihler hangi şıkta doğru olarak yer almaktadır?

A) M.615-619(4 Yıl)
B) M.616-619(3 Yıl)
C) H.615-619(3 Yıl
D) H.616-619(4 Yıl)

46- Müslümanların müşriklerin zulmünden kurtulmak için ilk defa hicret etmiş oldukları idarecisinin ve ülkenin adı hangi şıkta doğru verilmiştir?

A) Ashame – Akabe
B) Ceyfer el- Cülündî - Uman
C) Mukavkıs – Mısır
D) Necaşi Ashame - Habeşistan

47- Sevgili Peygamberimizin risalet görevi verilmeden önce Ukaz panayırında Peygamberimizin bulunduğu bir toplulukta "yakında bir peygamber geleceğini" bildiren, hanifler arasında ismi geçen şahıs şair kimdir?

A) Kuss b. Muaz
B) Kuss b. Saîde
C) Kuss b. Riyaz
D) Kuss b. Sad

48- Hz. Muhammed (sav.)'e peygamberlik gelmeden önce Mekke'de kendisinin de bizzat katıldığı ve 4 yıl süren Kureyş ile Kays kabilesi arasındaki savaşlara ne isim verilir?

A) Ficar
B) Hilfu'l-Füdûl
C) Medayin
D) Gazve

49- Mekke'de Cahiliye döneminde düzenlenen panayırlarda dereceye giren "yedi şiir" Kâ'be'nin duvarına asılırdı. Bu yedi şiire ne denir?

A) Muallâkat-ı hamse

B) Muallâkat-ı sitte

C) Muallâkat-ı seb'a

D) Muallâkat-ı tis'a

50- İslâm tarihçilerinin çoğunluğuna göre İsra ve Mi'rac olayı ne zaman vuku bulmuştur?

A) I. Akebe görüşmesinden sonra

B) Taif yolculuğundan sonra

C) II. Akabe biatından sonra

D) Senetü'l-hüzün yılında

51- Müşriklerin parlementosu niteliğindeki "Daru'n-Nedve" kimin eviydi?

A) Ebû Leheb

B) Ebû Cehîl

C) Utbe b. Rebîa

D) Kusay b. Kilâb

52- Hz. Muhammed (sav.)'in hem insanlar hem de cinler için peygamber olduğunu ifade eden özel kavram hangisidir?

A) Rasûlü ins ve'l-cinn

B) Rasûlü's-Segaleyn

C) Rasûlü'l-Alemeyn

D) Rasûlü'lCinseyn

53- Medîne'ye ilk hicret eden sahâbi kimdir?

A) Mus'ab b. Umeyr

B) Ca'fer b. Ebî Tâlib

C) Ebû Seleme b. Abdülesad

D) Zeyd b. Harise

54- Hz. Peygamber Efendimizi (sav.)'in cenazesini hangi sahâbe yıkadı?

A) Hz.Ali B) Hz.Ebûbekir

C) Hz.Ömer

D) Hz.Osman

55- Kur'ân'da geçen ve Peygamberimizin Hz. Ebûbekir'e söylemiş olduğu "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" sözü nerede söylenmiştir?

A) Sevr Mağarasında

B) Hira Mağarasında

C) Uhud savaşında

D) Mekke'nin Fethinde

56- Medîne'de, Hristiyan, Yahudi ve putperestlerle karşılıklı görüşme ve anlatlaşma sonucu imzalanan "İlk İslâm anayasası" olarak kabul edilen antlaşmanın adı nedir?

A) Kureyza sözleşmesi

B) Taif Vesîkası

C) Medîne Vesîkası

D) Hudeybiye Musalâhası

57- İlk seriyye komutanı kimdir?

A) Hz. Hamza
B) Hz. Hâlid b. Velîd
C) Hz. Ali
D) Hz.Ebûbekir

58- İslâm'da ilk tayin edilen vali kimdir?

A) Muaz b.Cebel
B) Bazan
C) Mus'ab b.Umeyr
D) Muaviye

59- Rasûlüllah (sav.)'in dayısı kimdi?

A) Hâlid b. Velîd
B) Hz. Ebûbekir
C) Osman b. Mazun
D) Sa'd b. Ebi Vakkâs

60- Ebû Cehîl hangi savaşta öldürülmüştür?

A) Uhud
B) Bedir
C) Hendek D) Mekke'nin Fethi

61- Uhud savaşında müşriklerin komutanı kimdi?

A) Hâlid b. Velîd
B) Ebû Cehîl
C) Ümeyye b. Halef
D) Ebû Süfyân

62- Peygamberimiz veda hutbesini nerede okumuştur?

A) Mina'da
B) Safa'da
C) Ebû Kubeys Dağı'nda
D) Arafat'ta

63- Peygamberimizin İncil ve Tevrat'ta geçen isimleri nelerdir?

A) Paraklit/Muhammena
B) Münhemanna/Paraklit
C) Faraklit/Münhema
D) Barak/Münhema

64- En son vefat eden sahâbenin ismi nedir?

A) Sa'd b. Ebî Vakkâs
B) Muaz b. Cebel
C) Amr bin el-Âs
D) Âmir b. Vasile el-Leysi

65 - Hicretin 9. yılı olan Elçiler yılına verilen isim nedir?

A) Senetü'l- Vüfûd
B) Senetü'r-Rüsûl
C) Senetü'l-Asr
D) Senetü'l-İrşâd

66- Rasûlüllah Efendimiz belirli bölgeleri özel koruma altına almıştır. Bu bölgelere ne ad verilir?

A) Mikat
B) Mahfaza
C) Emini'l-Beled
D) Harim

67- Köy, kasaba ve şehirlerde yerleşik hayat yaşayan Araplara ne isim verilir?

A) Hadarî
B) Bedevîlik
C) Şehrî
D) Selefî

68- Arap kabileleri arasında meydana gelen savaşlara ne denir?

A) Kıtâlü'l-Kabile

B) Buâs

C) Eyyamü'l-Arab

D) Ficâr

69- Arap toplumunda azad edilen kölelere ne denir?

A) Mevali

B) Hür

C) Azade

D) Hurre

70- İslâmiyet gelmeden önce cahiliye Arap döneminde "Allah'ın varlığına birliğine inanan, şirk ve putlardan uzak duran" kişilere verilen isim nedir?

A) Raşid

B) Hanif

C) Hanefî

D) Selemî

71- Peygamberimiz Medîneye gelmeden önce Medîneli Evs ve Hazrec kabileleleri arasında meydana gelen savaşlara ne denir?

A) Ficar

B) Huneyn

C) Buâs

D) Efcar

72- Hudeybiye seferinde gerçekleşen biata ne ad verilir?

A) Hudeybiye

B) Rıdvan

C) Şecere

D) Akabe

73- Hicret sırasında Hz. Peygamber ve Hz. Ebûbekire kılavuzluk yapan kişi kimdir?

A) Büreyde b. Husayb

B) Âmir b. Füheyre

C) Süreka b. Mâlik

D) Abdullah b. Uraykıt

74- Peygamberimiz babası nerede vefat etmiştir?

A) Şam B) Mekke

C) Medîne D) Ebva

75- Peygamberimizin annesi nerede vefat etti?

A) Taif B) Mekke

C) Medîne D) Ebva

76- Uhud savaşında Peygamberimiz Ayneyn geçidine kimi komutan olarak tayin etti?

A) Abdullah b. Ömer

B) Abdullah b. Cübeyr

C) Abdullah b. Cahş

D) Abdullah b. Mes'ud

77- İslâm Tarihinde "Vahyin Kesilmesi (Fetretü'l -Vahy)" olarak bilinen olay ne zaman gerçekleşmiştir?

A) Bedir Savaşından sonra

B) İlk olarak Alâk sûresinin ilk beş âyetinden sonra

C) Taif yolculuğundan sonra

D) Hudeybiye antlaşmasından sonra

78- Hudeybiye anlaşması öncesinde Peygamberimiz Mekke'ye kimi elçi olarak göndermiştir?

A) Hz.Ali B) Hz.Osman
C) Hz.Ebûbekir D) Amr b. el-Âs

79- Hz. Muhammed'in ilk doğan çocuğu kimdir?

A) İbrahim
B) Abdullah
C) Fatma
D) Kasım.

80- Bilâl-i Habeşi'yi kızgın kumlara yatıran müşrik kimdir?

A) Ebû Süfyân
B) Ebû Cehîl
C) Ümeyye b. Halef
D) Ebû Leheb

SİYER KARMA TEST SORULARI -I- CEVAPLARI

1-A	2-C	3-C	4-B	5-C
6-C	7-A	8-B	9-D	10-A
11-B	12-C	13-B	14-A	15-B
16-C	17-B	18-D	19-B	20-A
21-B	22-A	23-B	24-C	25-D
26-A	27-B	28-C	29-D	30-D
31-D	32-E	33-C	34-B	35-C
36-C	37-B	38-B	39-C	40-D
41-C	42-A	43-B	44-C	45-B
46-D	47-B	48-A	49-C	50-B
51-D	52-B	53-C	54-A	55-A
56-C	57-A	58-B	59-D	60-B
61-D	62-D	63-A	64-D	65-A
66-D	67-A	68-C	69-A	70-B
71-C	72-B	73-D	74-C	75-D
76-B	77-B	78-B	79-D	80-C

SİYER KARMA TEST SORULARI -II-

1- Peygamberimizin doğum ve vefat tarihleri aşağıdaki şıkların hangisinde doğru verilmiştir?

A) 572-632
B) 571-632
C) 572-630
D) 571-630

2- Peygamberimiz hangi kabiledendir?

A) Ümeyye oğulları
B) Hâşim oğulları
C) Zühre oğulları
D) Halim oğulları

3- Annesinin sütü yetmediği için ona ilk sütanneliğini kim yapmıştır?

A) Halîme
B) Süveybe
C) Şeyma
D) Ümmü Eymen

4- Peygamberimizin sütkardeşi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Şeyma
B) Fatma
C) Sevde
D) Safiye

5- Peygamberimizin sürekli sütannesi kimdir?

A) Süveybe
B) Amine
C) Halime
D) Hatîce

6- "Şakku'-Sadr" Hz. Peygamberimizle ilgili hangi olayı ifade etmektedir?

A) Ayın yarılması mucizesini
B) Parmaklarından su akması mucizesini
C) Hurma kütüğünün inlemesi mucizesini
D) Göğsünün yarılması mucizesini

7- Peygamberimizi küçükken annesinin ölümünden sonra himayesine alan kimdir?

A) Dedesi
B) Amcası
C) Halası
D) Dayısı

8- Peygamberimizin "Annemden sonraki annem" diye iltifat ettiği dadısı kimdir?

A) Halime
B) Ümmü Eymen
C) Hatîce
D) Ümmü Seleme

9- Peygamberimizle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Annesi Medîne dönüşü vefat etmiştir
B) Annesi doğumundan sonra vefat etmiştir
C) Babası peygamberimiz doğmadan önce ölmüştür
D) Babasının mezarı Ebva köyündedir.

10- Hz. Muhammed (sav.) Peygamber olduğunu ilk tespit eden kişi kimdir?

A) Varaka
B) Bahira
C) Hz.Hatîce
D) Hz. Ali

11- Haram aylarda yapılan savaşlara ne denir?

A) Ficar savaşları
B) Kutsal savaşlar
C) Ölüm savaşları
D) İntikam savaşları

12- Haram aylar hangileridir?

A) Recep, Şaban, Ramazan, Recep
B) Recep, Şaban, Zilkade, Zilhicce
C) Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Recep
D) Zilkade, Zilhicce, Recep, Ramazan

13- Peygamberimiz kaç yaşında iken kimle evlenmiştir?

A) 39 yaşında Hatîce
B) 40 yaşında Hatîce
C) 25 yaşında Hatîce
D) 30 yaşında Ayşe

14- Aşağıdakilerden hangisi peygamberimizin çocuklarından değildir?

A) Kasım
B) Ümmü Rukiye
C) İbrahim
D) Fatma

15- Peygamberimiz annesi ile birlikte babasının kabrini ziyarete gitmişti. Bu ziyaret esnasında onlara eşlik eden, Onun dadılığını yapan ve Bereke adıyla da tanınan şahıs kimdir?

A) Halime
B) Süveybe
C) Ümmü Eymen
D) Safiyye

16- Peygamberimize birkaç gün sütannelik yapan kimdir?

A) Amine Hatun
B) Ümmü Eymen
C) Ümmü Haram
D) Süveybe Hatun

17- İlk vahiy hangi sûrededir?

A) Fatiha
B) Bakara
C) Alak
D) Müddesir

18- Peygamberimize ilk vahiy geldikten sonra onun peygamber olduğunu anlayan kimdir?

A) Bahira
B) Hatîce
C) Ebû Tâlib
D) Varaka

19- Aşağıdakilerden hangisi ilk müslümanlardan değildir?

A) Hz.Ebûbekir
B) Hz.Hatîce
C) Hz.Ömer
D) Hz.Zeyd

20- Peygamberimiz İslâm'ı açıktan anlatmaya başladığında ilk büyük tepkiyi veren kimdir?

A) Ebû Cehil
B) Ebû Leheb
C) Muğire b. Velîd
D) Utbe b. Rebîa

21- Peygamberimizi himayesine alan amcası kimdir?

A) Ebû Leheb
B) Hamza
C) Ebû Tâlib
D) Abbâs

22- Sadece Allah'a inandığı için şehit edilen ilk müslüman kimdir?

A) Bilâl
B) Habbâb
C) Sümeyye
D) Hubeyb

23- Müşrikler peygamberimize inanmadıkları için bir takım ithamlarda bulunmuşlardır. Aşağıdakilerden hangisi bu ithamlardan değildir?

A) Mecnun
B) Falcı
C) Yalancı
D) Şair

24- Müşriklerin eziyetine dayanamayan müslümanlar ilk olarak nereye hicret etmişlerdir?

A) Medîne
B) Habeşistan
C) Taif
D) Mısır

25- Peygamberimiz Mekkelilerin eziyetlerinin artması sonucu İslâmiyet'i anlatmak için ilk olarak nereye gitmiştir?

A) Medîne B) Taif
C) Habeşistan D) Mûte

26- Peygamberimizi Taif dönüşü himaye eden kim olmuştur?

A) Ebû Tâlib
B) AbdulmutTâlib
C) Adiyy oğlu Mutim
D) Ebûbekir

27- Peygamberimiz hac mevsiminde Medînelilerle ilk defa kaç yılında nerede görüşmüştür?

A) 622-Akabe
B) 620-Akabe
C) 621-Akabe
D) 621-Safa Tepesi

28- Medînelilerin Mekkelilerden önce İslâm'ı seçmelerinin sebebi nedir?

A) İslâm'ı çok beğenmeleri
B) İslâm'ı araştırmaları
C) Peygamberi iyi tanımaları
D) Yeni bir peygamberin geleceğini bilmeleri

29- Uhut savaşı hangi tarihte yapıldı?

A) Hicrî 3/ miladî 625
B) Hicrî 4 / miladî 627
C) Hicrî 3/ miladî 626
D) Hicrî 3/ miladî 624

30- "Kulu Muhammed'i (as) bir gece Mescid'i Haram'dan, kendisine bir kısım yetlerimizi göstermek için etrafını mübarek kıldığımız Mescid'i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı ne yücedir" âyetinde hangi olay anlatılmıştır?

A) Mescid'i Aksâ'nın fethedileceği
B) İsra ve Mi'raç olayı
C) Hicret olayı
D) Fetih olayı

31- Peygamberimiz kaç yılında Medîne'ye hicret etmiştir?

A) 620 B) 621
C) 622 D) 623

32- Beş vakit namaz hangi olayda farz kılınmıştır?

A) Hicrette
B) Mekke'nin fethinde
C) Bedir savaşında
D) Mi'rac'ta

33- Mekke'den hicret ederek Medîne'ye yerleşen müslümanlara yardım eden Medîneli müslümanlara ne denir?

A) Muhâcir B) Ensâr
C) Şahit D) Havarî

34- Peygamberimiz hicret ederken yatağında kimi bırakmıştır?

A) Hz.Ali
B) Hz.Ömer
C) Hz.Ammâr
D) Hz.Ebûbekir

35- Peygamberimiz ilk mescidi nerede yaptırmıştır?

A) Mekke'de B) Medîne'de
C) Taif'te D) Kubâ'da

36- Peygamberimiz Medîne'ye vardığında ilk olarak kimin evinde misafir olarak kaldı?

A) Es'ad b. Zürâre
B) Mus'ab b. Ümeyr
C) Ebû Eyyûb' el-Ensârî
D) Enes b. Mâlik

37- Peygamberimiz aşağıdakilerden kimin damadıdır?

A) Hz.Ebûbekir
B) Ebû Tâlib
C) Hz. Osman
D) Hz. Abdullah b. Mes'ud

38- Peygamberimizin mescidin yanında kalarak ilk yatılı öğretmen okulu da denebilecek yerde kalan müslümanlara ne denir?

A) Ashab-ı Yemîn
B) Ashab-ı Şimâl
C) Ashab-ı Suffe
D) Ashab-ı Kerîm

39- Ezanı rüyasında görerek peygamberimize gelip ilk haber veren sahâbe kimdir?

A) Hz. Ömer
B) Hz. Abdullah b. Zeyd
C) Hz. Zeyd b. Harise
D) Hz. Osman

40- Medîne'de Peygamberimize inandığını söylediği halde en büyük düşmanlığı yapan kimdir?

A) Ebû Cehîl
B) Ebû Süfyân
C) Abdullah b. Übeyy
D) Abdullah b. Vasi

41- Müslümanların ilk kıblesi hangisidir?

A) Kâ'be
B) Mescid'i Aksâ
C) Mescid-i Nebî
D) Mescid-i Dırâr

42- Bedir savaşı kaç yılında kimlerle yapılmıştır?

A) Mekkelilerle/ 620
B) Yahudilerle/ 624
C) Mekkelilerle/624
D) Mekkelilerle/ 622

43- Peygamberimizin Bedir savaşında aldığı esirleri 10 kişiye okuma yazma öğretmesi sonucu serbest bırakması peygamberimizin hangi özelliğini belirtir?

A) Cesaretini
B) Affediciliğini
C) Öğretime verdiği önemi
D) Barışseverliğini

44- Peygamberimizin Medîne'deki Yahudilerle yaptığı anlaşmayı ilk bozan hangi kabile olmuştur?

A) Benû Kaynukâ
B) Benû Kureyza
C) Benû Nadir
D) Hazrec

45- Bedir savaşından sonra müslüman olan ve Müslümanlığını gizleyerek Mekke'deki gelişmeleri peygamberimize haber veren amcası kimdir?

A) Hz. Hamza
B) Ebû Tâlib
C) Abbâs
D) Ebû Leheb

46- Peygamberimizin "Peygamber zırhını giydikten sonra çıkarmaz" diyerek katıldığı savaş hangisidir?

A) Bedir
B) Uhut
C) Hendek
D) Hudeybiye

47-Peygamberimizin iki kızıyla evlendiği için Zinnureyn lâkabı verilen sahâbe kimdir?

A) Hz.Ebûbekir
B) Hz.Ömer
C) Hz.Ali
D) Hz.Osman

48- Peygamberimizle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Hz. Ebûbekir damadıdır
B) Hz. Ömer Kayın babasıdır
C) Hz. Ali Damadıdır
D) Hz. Osman damadıdır

49- Hendek savaşında Medîne'nin etrafının hendekle kazılmasını öneren sahâbe kimdir?

A) Mâlik b. Enes
B) Selmân-ı Fârisî
C) Bilâl-i Habeşî
D) Habbâb b. Eret

50- Peygamberimizin arkadaşlarıyla Kâ'be'yi ziyaret etmek amacıyla çıktığı seferde Hz. Osman'ı elçi olarak Mekkelilere göndermişti. Hz. Osman'ın gecikmesi sonucu peygamberimizin istediği biat hangisidir?

A) Akabe biati
B) Nasır biati
C) Rıdvan biati
D) Sabır Biati

51- Peygamber Efendimizin kabrinin yanında hangi iki sahâbinin kabri bulunmaktadır?

A) Hz.Ali -Hz.Ebûbekir
B) Hz.Ebûbekir - Hz.Ömer
C) Hz.Ömer - Hz.Osman
D) Hz.Osman - Hz.Ali

52- Aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Münafıkların Müslümanları bölmek için inşa ettikleri mescidin adı; Mescid-i Dırar'dır.
B) Hz. Hatîce, münafıklar tarafından uydurulan çirkin iftiraya (ifk hâdisesine) maruz kalmıştır.
C) Hz. Ali, "Hayber Fatihi" ünvanına sahiptir.
D) Peygamberimizin kabri "Ravza-i Mutahhara"dadır.

53- İslâm'ın en önemli savaşlarından olan Uhut savaşının kazanılamamasının sebebi nedir?

A) Mekkelilerin modern silâhlara sahip olması

B) Savaşın öğleden sonra yapılmış olması

C) Havanın çok sıcak olması

D) Peygamber Efendimiz (sav.)'in emrinin ihlâli

54- Aşağıdakilerden hangisi Veda Hutbesindeki mesajlardan değildir?

A) Kan davaları kalkmıştır.

B) Bütün insanlar eşit kabul edilmiştir.

C) Can ve mal güvenliği ihlâl edilmiştir.

D) Irkçılık ret edilmiştir.

55- Peygamberimizin yattığı yer olan ve tertemiz çiçekli bahçe anlamına gelen yerin adı nedir?

A) Kâ'be

B) Ravza-i Mutahhara

C) Ravza-i Reyhan

D) Ravza-i Buhran

56- Peygamberimizin doğduğu dönemde Arabistan'da aşağıdaki inançlardan hangisi yoktu?

A) İslâm

B) Sabiîlik

C) Putperestlik

D) Hıristiyanlık

57- Peygamberimizin gençlik döneminde haksızlığa karşı birlik içinde olduğu cemiyetin adı nedir?

A) Mazlumlar cemiyeti

B) Hilfu'l-Füdûl cemiyeti

C) Hilfu'l-fasih cemiyeti

D) Peygamber birliği cemiyeti

58- Peygamberimizin hicretteki yol arkadaşı kimdir?

A) Hz.Ebûbekir

B) Hz.Ömer

C) Hz.Osman

D) Hz.Ali

59- Peygamberimiz hicret esnasında hangi mağaraya saklanmıştır?

A) Hira

B) Nurdağı

C) Sevr

D) Kurba

60- I-Habeşistan hicreti
II- Mi'rac
III- İlk vahyin gelişi
IV- Taif yolculuğu

Yukarıdaki olayları tarihî sırayakoyarsak aşağıdaki şıklardan hangisi doğrudur?

A) I,II,III,IV

B) II,I,III,IV

C) III,I, IV,II

D) III,I,II,IV

61-Hudeybiye antlaşmasının en önemli sonucu hangisidir?

A) Müslümanların varlığı resmen kabul edilmiştir.

B) Müslümanlar bir yıl sonraya hac sözü aldılar.

C) Müslümanlar ilk kez zafer elde etmişlerdi.

D) Mekke müslüman oldu.

62- Peygamberimiz Mûte savaşında şehit olmaları durumunda sırasıyla hangi sahâbelerin komutanlığa geçmelerini istedi?

A) Hamza, Ali, Ömer

B) Zeyd, Ca'fer, Abdullah

C) Ali, Ca'fer, Zeyd

D) Zeyd, Ca'fer, Hâlid

63- Mekkeden Medîneye hicret edenlere ne ad verilir?

A) Muhâcir

B) Ensâr

C) Mirihac

D) Muhabir

64- Peygamberimiz kaç yaşındayken babası vefat etmiştir?

A) Beş B) Altı

C) Yedi D) Hiçbiri

65- Anne babasının vefatından sonra peygamberimizi himaye den iki insan hangisidir?

A) Ebûbekir- Hatîce

B) Abdulmuttâlib- Hamza

C) Abdulmuttâlib-Ebû Tâlib

D) Ali- Hamza

66- İslâmiyet'in doğduğu sırada Arabistan'da en yaygın inanç hangisidir?

A) Putperestlik

B) Haniflik

C) Hıristiyanlık

D) Yahudilik

67- Peygamberimiz çocukları, yetimleri- yoksulları gözetir, onlara ayrı bir değer verirdi. Bu husus peygamberimizin hangi özelliğini belirtir?

A) Affediciliğini

B) Cesaretini

C) Merhametini

D) Sabrını

68- Peygamberimize ilk inanan insan kimdir?

A) Ebûbekir B) Hatîce

C) Ali D) Zeyd

69- Hamza'nın şehit edilmesi, Peygamberimizin dişinin kırılması, Müslümanların yenilgiye uğraması olayları hangi savaştagerçekleşmiştir?

A) Bedir

B) Uhut C) Hendek

D) Mekke'nin Fethi

70- İslâm'ı kabul ettiklerini söyleyen bir kabileye Allah (c.c.)'ın dinini ve kitabını öğretmek için gönderilen 70 tane hafız sahâbinin yolda pusuya düşürülerek şehit edildiği yerin ismi nedir?

A) Hayber
B) Batn-ı Rabiğ
C) Bi'r'u Maûne
D) Batn-ı Nahle

71- Peygamberimiz gençlik yıllarında amcasının yanında ilk önce hangi meslekle uğraşmıştır?

A) Peygamberlikle
B) Çobanlık
C) Tarım
D) Şairlik

72- Peygamberimizin sütkardeşi olan amcası hangisidir?

A) Hamza
B) Ebû Tâlib
C) Abbas
D) Ebû Leheb

73- Peygamberimize verilmiş en büyük mucize hangisidir?

A) Ayın yarılması
B) Kur'ân-ı Kerîm
C) Parmaklarından su akması
D) Mi'rac olayı

74- Aşağıdakilerden hangisi haram aylarından biri değildir?

A) Muharrem
B) Zilkade
C) Ramazan
D) Zilhicce

75- Peygamberimizin 632 yılında yüz binin üzerinde insana yaptığı konuşmanın adı nedir?

A) Belağat hutbesi
B) Kurtuluş Hutbesi
C) Toplantı Hutbesi
D) Veda Hutbesi

76- Peygamber Efendimiz (sav.)'in bizzat orduya komutan olarak ilk katıldığı savaşın, başka bir ifade ile ilk gazvenin adı nedir?

A) Benû Müstalik(Benû Müreysi')
B) Bedir
C) Ficar
D) Ebvâ (Veddân)

77- Tarihte ilk ezan hangi yılda okunmuştur?

A) Hicretin 1. yılında
B) Hicretin 2. yılında
C) Hicretten önce
D) Hicret esnasında

78- Kur'ân'da büyük Fetih olarak değerlendirilen olay hangisidir?

A) Mekke'nin fethi
B) Taifin fethi
C) Hudeybiye anlaşması
D) Rıdvan biati

79- Mekke döneminde müşriklerin senatosu hangisidir?

A) Daru'n-Nedve
B) Daru'l-Erkam
C) Daru'l-Dırar
D) Daru'l-acuze

80- "Şakku'l- Kamer" mucizesi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ayın yarılması
B) Mi'rac
C) Parmaklarından su akması
D) İsra mucizesi

81- Peygamberimiz vefatından hemen önce düzenlediği orduya kimi komutan tayin etmişti?

A) Hz. Ömer
B) Halîd b. Velîd
C) Üsâme b. Zeyd
D) Mus'ab b. Umeyr

82- Aşağıdakilerden hangisi peygamberimizin eşlerinden biri değildir?

A) Cüveyriye
B) Mariye
C) Zeyneb bt. Hafsa
D) Zeyneb bt. Cahş

83- Hz. Peygamber ikinci Akabe biatını nerede ve ne zaman yapmıştır?

A) Mekke'de M. 622 tarihinde Zilhicce ayında
B) Mekke'de M. 621 tarihinde Zilkade ayında
C) Mekke'de M. 621 tarihinde Zilhicce ayında
D) Mekke'de M. 622 tarihinde Zilkade ayında

84- Aşağıdakilerden hangisi Mi'rac gecesinin hediyelerinden değildir?

A) Zekât
B) Beş vakit namaz
C) Bakara sûresinin son âyeti
D) Şirk koşmayanların bağışlanacağı

85- Bir mağara ağzına güvercinin yuva yapması ve bir örümceğin ağ örmesi hangi olayda gerçekleşmiştir?

A) Mi'rac olayında
B) Yesribe'e hicrette
C) Habeşistan hicretinde
D) II. Akabe biatinde

86- Peygamberimizin doğumundan önce gerçekleşen büyük olay hangisidir?

A) Fil olayı
B) Bizans surlarının yıkılması
C) Ateşe tapanların ateşinin sönmesi
D) Zemzemin bulunuşu

87- Peygamber Efendimiz (sas) İslâm'ın ilk yıllarındaki gizlenme döneminden sonra Peygamberliğini açıktan nerede ilân etmiştir?

A) Dâru'l-Erkam'da
B) Dâru'n-Nedve'de
C) Dehnâ'da
D) Safa Tepesi'nde

88- İfk hâdisesi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hz. Ayşe'nin iftiraya uğraması
B) Hz. Hatîce'nin iftiraya uğraması
C) Hz. Hafsa'nın iftiraya uğraması
D) Hz. Cüveyriye'nin iftiraya uğraması

89- I- Bedir savaşı
II- Mute Savaşı
III- Kuba mescidinin yapımı
IV- Akabe biati

Yukarıdaki olayları tarihî sıraya koyarsak sıralama nasıl olur?

A) I,II,III,IV
B) IV,III,I,II
C) II,III,I,IV
D) IV,III,II,I

90- Peygamberimiz Uhud savaşında kılıcını kime vermiştir?

A) Hz. Ebû Dücâne'ye
B) Hz. Ali'ye
C) Hz. Mus'ab b. Umeyr'e
D) Hz. Hamza'ya

91- Aşağıdaki savaşlardan hangisi Peygamber Efendimiz zamanında olmamıştır?

A) Bedir
B) Kadisiye
C) Tebük
D) Hayber

92- Adel ve Kare kabilelerinden bir heyetin İslâm'ı öğrenmek için öğretmenler istemesi üzerine on kişilik bir grubu göndermiştir Bu grubun Hüzeyl kabilesinin saldırısına uğrayarak bir kısmı şehit, bir kısmı esir düşmüştür. Bu olay İslâm tarihinde ne olarak anılır?

A) Recî' Vak'ası
B) Bi'r'u Maûne Faciası
C) Hamraü'l-Esed olayı
D) Sevik Gazvesi

93- Peygamberimiz, II. Şam ticaret yolculuğunda kimin kervanında görev almıştır?

A) Hz.Ebûbekir'in
B) Hz.Hatîce'nin
C) Ebû Süfyân'ın
D) Ebû Cehîl'in

94- Allah'ın üçbin melekle peygamberine yardım ettiği savaş hangisidir?

A) Bedir B) Uhut
C) Hendek D) Tebük

95- Aşağıdaki cümlelerden hangisi yanlıştır?

A) Hz. Peygamber 25 yaşında iken evlendi.
B) Hz. Peygamber'e ilk vahiy Sevr dağındaki Hira mağarasında geldi.
C) İlk vahiy geldiğinde Hz. Peygamber40 yaşında idi.
D) Hz. Peygamber Kâ'be hakemliği yaptığında 35 yaşında idi.

96- Hudeybiye antlaşmasından sonra kendisine kırılan sahâbelere karşı peygamberimize hanımı Ümmü Seleme annemiz ne yapmasını önerdi?

A) Onları azarlamasını istedi
B) Onlara karşı merhametli olmasını istedi
C) Cehennemle korkutmasını istedi
D) Bir şey söylemeden kurbanı kesmesini ve traş olmasını istedi

97- Kur'ân-ı Kerîm peygamberimiz döneminde niçin kitap haline getirilmedi?

A) Matbaa gelişmemişti.
B) Okuryazarlık yeterli değildi.
C) Vahiy tamamlanmamıştı.
D) Vahiy kâtipleri yetersizdi.

98- "Ey amca güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler bu dini anlatmaktan vazgeçmem" demesi peygamberimizin hangi özelliğini vurgulamaktadır?

A) Kararlılığını
B) Affediciliğini
C) Merhametini
D) İnsan sevgisini

99- Peygamberimizin gençliğinde bir düğüne gitmesi sırasında orada uyuyakalması, eğlenceye ve kötü alışkanlığa yönelmemesi onun hangi özelliğini vurgular?

A) İsmet sıfatını
B) Fetanet sıfatını
C) Tebliğ sıfatını
D) Emin sıfatını

100- Peygamberimize en son inen sûre hangisidir?

A) Nas
B) Nasr
C) Nahl
D) İsra

101- Müslümanlarla yaptığı antlaşmayı, ihanet ederek bozan Kureyza Yahudileri hakkında bir sahâbi şu şekilde karar vermiştir: "Savaşacak gücü bulunanların tamamı öldürülecek, kadın ve çocuklar esir alınacak, malları da ganimet sayılacak" Bu isabetli kararı sebebiyle Peygamberimiz de bu sahâbiyi şu ifadeleriyle tebrik etmiştir: "Onlar hakkında Allah ve Rasûlü'nün vereceği hükmün aynısını verdin."

Bu sahâbinin adı nedir?

A) Sa'd b. Muâz
B) Es'ad b. Zürâre
C) Mus'ab b. Umeyr
D) Sa'd b. Ubâde

102- Hz. Muhammed (sav.)'in Medîne'de muhacirlerle ensarı kardeş ilân etmesi olan kardeşleştirme olayının diğer adı nedir?

A) Muâhât
B) Müsâlaha
C) Bağlaşma
D) Kurrâ

103- İfk olayı hangi gazve esnasında gerçekleşmiştir?

A) Uhud Gazvesi
B) Hendek Gazvesi
C) Gatafan Gazvesi
D) Beni Müstalîk Gazvesi

104- Hicrî 9. yıl (630–631) hangi isimle meşhurdur?

A) Gazveler yılı
B) Hüzün yılı
C) Heyetler yılı
D) Elçiler yılı

105- "Birinci Akabe Biatı" ile ilgili olarak aşağıdaki cümlelerden hangisi doğrudur?

A) Medîneli 12 müslümanın, mîladî 620 yılında Mina hudutları içinde Peygamberimize biat etmelerine "Birinci Akabe Biatı" denir.
B) Medîneli 6 müslümanın, mîladî 621 yılında Mina hudutları içinde Peygamberimize biat etmelerine "Birinci Akabe Biatı" denir.
C) Medîneli 12 müslümanın mîladî 622 yılında Mina hudutları içinde Peygamberimize biat etmelerine "Birinci Akabe Biatı" denir.
D) Medîneli 6 müslümanın, mîladî 620 yılında Mina hudutları içinde Peygamberimize biat etmelerine "Birinci Akabe Biatı" denir.

106- Aşağıdakilerden hangisi Medîne'de Peygamberimiz (a.s.)'ın Yahudiler ile yaptığı antlaşmanın maddelerinden değildir?

A) Yahudiler kendi dinlerinde serbest olacaklar.
B) Müslümanlar ile Yahudiler barış içinde yaşayacaklar.
C) Taraflardan biri üçüncü bir tarafla sulh yaparsa diğer taraf bu sulhu tanıyacak.
D) Müslümanların Kureyş ile ilişki kurmalarına engel olunmayacak.

107- Aşağıdakilerden hangisi Hudeybiye Barış antlaşmasının maddelerinden değildir?

A) Bu anlaşma on yıl geçerli olacak.
B) Taraflar Kureyş dışında kabilelerden her hangi birini himayelerine alabilecekler.
C) Müslümanlar Ka'be'yi bu yıl değil üç yıl sonra ziyaret edecekler.
D) Mekkelilerden biri Müslümanlara sığınırsa Müslüman bile olsa geri verilecek, fakat Müslümanlardan biri Mekkelilere sığınırsa geri istenmeyecek.

108- Hayber'in fethi hangi tarihte gerçekleşmiştir?

A) Hicrî 7 / Milâdî 628
B) Hicrî 7 / Miladî 630
C) Hicrî 8 / Milâdî 627
D) Hicrî 8 / Milâdî 628

109- Hz. Peygamber'in hicreti...... yılında gerçekleşti" cümlesindeki boş yeri aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru olarak tamamlar?

A) Birinci Akabe görüşmesinden sonra 622

B) İkinci Akabe görüşmesinden sonra 622

C) Üçüncü Akabe görüşmesinden sonra 622

D) Dördüncü Akabe görüşmesinden sonra 622

110- Peygamberimizin vefatından sonra sahâbenin toplanıp Hz. Ebûbekir'e biat ettikleri mahallin adı nedir?

A) Sakîfet-ü Benî Selîme

B) Sakîfet-ü Benî Saîde

C) Sakîfet-ü Benî Adiyy

D) Sakîfet-ü Benî Züreyk

111- Bedir Savaşında Müslümanların sancaktarları aşıdakilerden hangilerdir?

A) Mus'ab b. Umeyr- Ali b. Ebî Tâlib

B) Mus'ab b. Umeyr - Ali b. Ebî Tâlib - Sa'd b. Muaz

C) Ali b. Ebî Tâlib - Mus'ab b. Umeyr - Hâlid b. Velîd

D) Mus'ab b. Umeyr - Ali b. Ebî Tâlib - Zeyd b. Sabit

112- Adba-Kusvâ neyin adıdır?

A) Peygamberimizin develerinin

B) Peygamberimizin su içtiği kuyularının

C) Peygamberimizin atlarının

D) Uhud meydanındaki iki dağın

SİYER KARMA TEST SORULARI -II- CEVAP ANAHTARI

1-B	2-B	3-B	4-A	5-C
6-D	7-A	8-B	9-D	10-C
11-A	12-C	13-C	14-B	15-C
16-D	17-C	18-D	19-C	20-B
21-C	22-C	23-C	24-B	25-B
26-C	27-B	28-D	29-A	30-B
31-C	32-D	33-B	34-A	35-D
36-C	37-A	38-C	39-B	40-C
41-B	42-C	43-C	44-A	45-C
46-B	47-D	48-A	49-B	50-C
51-B	52-B	53-D	54-C	55-B
56-A	57-B	58-A	59-C	60-C
61-A	62-B	63-A	64-D	65-C
66-A	67-C	68-B	69-B	70-C
71-B	72-A	73-B	74-C	75-D
76-D	77-A	78-A	79-A	80-A
81-C	82-C	83-C	84-A	85-B
86-A	87-D	88-A	89-B	90-A
91-B	92-A	93-B	94-A	95-B
96-D	97-C	98-A	99-A	100-B
101-A	102-A	103-E	104-C	105-A
106-D	107-C	108-A	109-C	110-B
111-B	112-A			

(yüksekovamüftülüğü.gov.tr sitesindeki sorulardan bazılarına yukarıda yer verilmiştir.)

DÖRT HALİFE DEVRİ (632-661)

Dönemin Genel Özellikleri:

1-Peygamberimizin vefatından sonra Hz. Ebûbekir'in seçilmesiyle başlayıp, Hz. Ali'nin şehit edilmesiyle biten döneme dört halife dönemi denilmektedir. Bazı yazarlar 6 aylık Hz. Hasan dönemini de Asr-ı Saâdet devri içinde sayarlar.

2-Halifeler, seçimle işbaşına geldiklerinden bu döneme Cumhuriyet dönemi de denilmiştir.

3-İslâm geniş bir alana yayıldı.

4-İslâm devleti kurumlaştı.

5-İslâm devleti devrin en büyük güçleriyle mücadele edebilecek bir duruma geldi.

6-Hz. Muhammed'in ölümünden sonra, onun yerine geçen ve onun izinden giden İslâm devlet başkanlarına Halife denir. Sırasıyla Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali bu görevi üstlendiler.

I- Hz. EBÛBEKİR DÖNEMİ (632 - 634)

Ridde Olayları: Hz. Peygamberimizin vefatından sonra bazı kişilerin peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkması, Abs, Zübyan gibi bazı kabilelerin zekât vermeyi reddetmesi gibi sebeplerle oluşan hareketlerdir. Hz. Ebûbekir, Ridde hareketlerini bastırmış ve devlette birlik ve beraberliği sağlamıştır.

1-Zekât vermek istemeyen kabileler itaat altına alındı. Peygamberlik iddiasında bulunanlarla savaşıldı. Yalancı peygamberler ortadan kaldırıldı. Böylece iç siyasî otorite sağlanmıştır.

2-Bahreyn ve Umman'daki ayaklanmalar bastırıldı. Yemen ve Hadramut yeniden İslâm Devleti'ne bağlandı.

Not: *Böylece bütün Arabistan Medîne etrafında yeniden birleştirildi.*

3- Kur'ân-ı Kerîm âyetleri toplanarak "*kitap*" haline getirildi. Kur'ân-ı Kerîm'in kitap haline getirilmesinde;

a-Hz. Muhammed'in vefat etmesi

b-Yalancı peygamberlerin ortaya çıkması

c- Hafızların savaşlarda şehit olmaları

d-Âyetlerle hadislerin birbirine karışmasının önlenmek istenmesi

e-Kur'ân âyetleri arasına rivâyetlerin girmesinin önlenmek istenmesi

f- Kur'ân'ın yazılı olduğu malzemenin (deri, taş, ağaç gibi) korunmasındaki zorluklar

4- İlk kez Arap Yarımadası dışında fetih hareketleri başladı. Bir ordu Suriye'ye, bir ordu da Irak taraflarına gönderildi.

5- Müslümanlar Suriye'de Yermük Savaşı'nda Bizans'ı ağır bir yenilgiye uğrattılar (634). Bu zafer Suriye'nin fethine ortam hazırladı. Bizans ile yapılan ilk büyük savaştır.

6- Sasanîlerden Hire Beyliği, İslâm Devleti'ne bağlandı.

7- Halifeye, devlet memurlarına ve ordu mensuplarına maaş bağlandı.

II. Hz. ÖMER DÖNEMİ (634-644)

√ *Dört Halife Devri'nde en çok fetih Hz. Ömer Dönemi'nde yapılmıştır. İç sorunlar halledilmiştir.* **Fetihler:**

1- Suriye ve Filistin'in Fethi: Yermük Savaşı sonrasında Suriye'de fetihler devam etti. Ecnadin Savaşı, Suriye'nin tamamen fethini sağladı (636. Bundan sonra Kudüs kuşatıldı. Halk, halife geldiği takdirde şehri teslim edeceğini söyleyince, Kudüs'e gelen Hz. Ömer şehri teslim aldı. Hz. Ömer Cizye vermeyi kabul eden Hristiyan ve Musevilere inanç ve ibadet hürriyeti verdiğini belirten bir ferman gönderdi. Aynı dönemde Ürdün'ün fethi gerçekleşti.

2- İran ve Irak'ın Fethi: İslâm orduları, Sasanîler karşısında Cisr (Köprü) Savaşı'nı kaybettiler (635). Fakat kısa bir süre sonra Kadisiye (636), Celüla (637) ve Nihavent (642) Savaşlarını kazanarak bu bölgelerin fethini tamamladılar. Böylece Hazar ve Horasan Türkleriyle komşu olundu.

3- El-Cezire'nin Fethi: Suriye, Irak ve İran'ın fethinden sonra el-Cezire (Yukarı MezopotamyA) ortada sıkışıp kalmıştı. Burası da 636' da fethedildi.

4- Azerbaycan'ın Fethi: İslâm orduları ilerleyerek 643-644 yıllarında bütün Azerbaycan'ı fethettiler. Böylece Kafkaslar ve Hazar Denizi'ne ulaştılar.

5- Mısır'ın Fethi: Mısır'a yönelen İslâm kuvvetleri 640 yılında burayı fethettiler.

Not: Arap Yarımadası dışında ilk büyük fetih hareketleri Hz. Ömer Dönemi'nde başlamıştır. İlk kez farklı bir kıtada fetihler yapılmıştır.(K. Afrika-Mısır)

6- Trablusgarp ve Bingazi'nin Fethi: İslâm orduları Mısır'dan sonra Trablusgarp ve Bingazi'nin bir kısmının fethini gerçekleştirdi.

Sınırlar: Hz. Ömer'in on yıllık halifeliğinde fetihler sonrasında İslâm Devleti'nin sınırları doğuda Horasan'a, batıda Libya'ya, Kuzeyde Kafkaslar ve Anadolu'ya kadar ulaştı.

Teşkilâtlanma çalışmaları:

Hz. Ömer zamanında toprakların genişlemesiyle yeni düzenlemelere gidilmiştir:

1- Fethedilen yerler yönetim birimlerine ayrıldı. Büyük iller oluşturuldu.

2- İlk defa malî ve askerî amaçlı Divan Teşkilâtı kuruldu.

3- Devlet hazinesi (Beytülmal) oluşturuldu.

4- İlk kez valilerin yanında yüksek maaşlı kadılar tayin edilerek yargıda bağımsızlık gerçekleştirilmiş, adlî teşkilât kurulmuştur.

5- Hicrî Takvim kabul edildi.

6-İkta sistemi uygulanmaya başlandı.

7- İlk düzenli ordular kuruldu.

8-Vergilerde yeni düzenlemeler yapıldı.

9- Mısır'da Füstat, İran'da Merv, Irak'ta Basra ordugâh şehirleri kuruldu.

√ *Adaleti ile meşhur olan Hz. Ömer İranlı bir köle tarafından şehit edildi (644).*

III. Hz. OSMAN DÖNEMİ (644-656)

Fetihler:

1- Kuzey Afrika'daki fetihlere devam edilerek Libya'nın tamamı ve Tunus fethedildi.

2- Anadolu'da İslâm orduları Kayseri'ye kadar geldiler.

3- Doğuda Horasan ve Harezm fethedildi.

√ *İlk defa bazı Türk boyları hâkimiyet altına alındı.*

4- Kafkasya'da bulunan Hazar Türkleriyle savaşlar yapıldı. (Belencer Savaşı) Hazarlara karşı Karadeniz'in kuzeyindeki Kama Bulgarlarıyla siyasî ve diplomatik ilişkiler kuruldu. Bu ilişkiler X. Yy'da Kama Bulgarlarının Müslümanlaşmasına yol açmıştır.)

Denizcilikte Gelişmeler:

1- İlk İslâm donanması Suriye valisi Muaviye tarafından kuruldu.

2- İslâm donanması ilk savaşında Finike yakınlarında Bizans donanmasını yenilgiye uğrattı.

3- Kıbrıs'a seferler düzenlendi ve Kıbrıs vergiye bağlandı.

4- Rodos fethedildi.

Not: Hz. Osman zamanında Kur'ân-ı Kerîm çoğaltılarak ülkenin her tarafına gönderildi.

IV. HZ. ALİ DÖNEMİ (656-661)

Cemel(deve) Savaşı: Cemel Vakası ya da Cemel Savaşı, 656 yılında, Halife Ali b. Ebî Tâlib ile Sevgili Peygamberimizin eşi Âişe'nin taraftarları arasında gerçekleşen muharebedir. Müslümanlar arasındaki ilk iç savaştır. "Cemel" sözcüğü Arapça'da "deve" anlamına gelir. Cemel Vakası, Âişe'nin devesi etrafında gerçekleştiği için bu isimle anılmıştır. Cemel Savaşı esnasında Ali, yaklaşık olarak 20 bin kişilik ordusunun 5 binini; Ayşe, yaklaşık olarak 30 bin kişilik ordusunun 13 binini kaybetti.

Cemel Savaşı Ali'nin zaferiyle sonuçlandı. Âişe'nin müttefiklerinden Talha b. Ubeydullah savaş sırasında, Zübeyr b. Avvam savaştan vazgeçip Medîne'ye dönerken muhtemelen münafıklar tarafından öldürüldü. Savaşın sonunda Hz. Âişe, Hz. Ali tarafından Medîne'ye gönderildi.

Sıffin Savaşı ve Hakem Olayı:

Şam valisi Muaviye ve Amr İbn'ül As, Hz. Ali'nin halifeliğini tanımıyorlardı. 657 yılında Sıffin'de iki taraf karşı karşıya geldiler. Barış girişimleri sonuç vermedi. Savaş Hz. Ali tarafının üstünlüğü ile devam ederken, Muaviye'nin askerleri Kur'ân'ın hakem olmasını ileri sürerek Kur'ân sayfalarını mızraklarının ucuna geçirdiler. Sonunda halifenin hakemler tarafından belirlenmesi istendi. Ebû Musa el-Eş'ârî Hz. Ali'nin, Amr İbn'ül As Muaviye'nin hakemi oldular. Hakemler uzun görüşmeler sonunda ikisinin de halifelikten alınmasına karar verdiler. Ebû Musa el-Eş'ârî vekili olduğu Hz. Ali'yi halifelikten aldığını açıklayınca Amr İbn'ül As vekili Muaviye'yi halife seçtiğini açıkladı. Hakem Olayı denilen bu gelişmeler, iç karışıklıkları artırdı. İslâm dünyasında birbirine muhalif üç grup orta-

ya çıktı: Hz. Ali taraftarları, Muaviye taraftarları, Hariciler.

√ *İslâm dünyasında ilk resmî siyasî ayrılıklara neden olmuştur.*

√ *Hz. Ali'nin Hariciler tarafından şehit edilmesi üzerine Dört Halife Devri sona ermiştir. Bazıları Asr-ı Saadet dönemi içine Hz. Hasan'ın altı aylık dönemini de katarlar.*

EMEVÎLER DÖNEMİ (661–750)

İç çatışmaların durmasıyla birlikte dışa dönük politikalara önem verildi. Fetih hareketleri başladı.

Halife Muaviye zamanında İstanbul iki kez kuşatıldı.

Halife Muaviye zamanında Maveraünnehir bölgesi fethedildi.

Halife Muaviye oğlu Yezid'i halife yaptı. Halifelik ilk defa saltanata dönüştü.

Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin, Yezidin halifeliğine karşı çıktı. Bunun sonunda Kerbelâ Olayı oldu (681). Bu olayda Hz. Muhammed'in torunları öldürüldü. Bu olay İslâm'daki siyasal çatışmaları daha da hızlandırdı.

Emevî Devleti'nin en güçlü olduğu dönem halife Velîd zamanıdır.

İslâm orduları, Batı Türkistan'da Türklerin yaşadığı Buhara, Semerkant, Taşkent gibi yerleri fethettiler.

Halife Velid zamanında İslâm orduları Tarık b. Ziyad komutasında İspanya'ya geçtiler. Buradaki Vizigot krallığını yıktılar (711). Müslümanlar buraya Endülüs adını verdiler.

Halife Velid'den sonra başarılı kişiler iktidarda görülmedi, devlet zayıflamaya başladı. Bu sırada Emevî orduları Fransa'yı almak için Franklarla Puvatya Savaşı'nı yaptılar. (732) Emevî orduları yenilgiye uğradı. Bu durum Emevîlerin Avrupadaki ilerleyişinin durmasına neden oldu.

Emevîler Orta Asya'yı almak istediler. Başlatılan akınları Türgiş Devleti engelledi. Bu dönemde devlet, yıkılış sürecine girmeye başladı.

Emevîlerin Yıkılış Nedenleri

* Emevî hanedanındaki taht kavgaları.

* Şiilerin isyanları.

* Arap olmayan Müslümanlardan ağır vergiler almaları ve onlara mevali (yarı köle) uygulamasında bulunmaları.

* Kerbelâ olayı nedeniyle geniş bir muhalefetle karşılaşmaları.

* Hz. Muhammedin yakını olan Abbasoğullarının gizli faaliyetlerde bulunmaları.

* Horasanda Ebû Müslim, büyük bir muhalefet başlattı.

* Kurduğu orduyla Emevîlerin başkenti Şam'ı aldı ve Emevî Devleti'ne son verdi.

Abbasîler Dönemi (750–1258)

Abbasî hükümdarları Emevî hanedanından olanları öldürttüler. Amaçları kendi iktidarlarını kuvvetlendirmekti.

Bu sırada İspanya'ya kaçan Emevî prenslerinden Abdurrahman, Endülüs Emevî Devleti'ni kurdu.

Bağdat kuruldu ve başkent yapıldı.

Batı Türkistan'da Çin baskısına giren Türklere yardım gönderildi. Yapılan Talas Savaşı'nda, Çin yenilgiye uğratıldı (751).

Horasan'da Ebû Müslim'ün serbest hareket etmesi Abbasî yönetimince, Merkezi otoriteye aykırı bulundu. Bunun sonunda Ebû Müslim öldürtüldü. Tepki olarak Devletin en güçlü olduğu dönem Harun Reşid ve oğulları zamanıdır. Harun Reşid, Bizans sınır bölgesinde (Tarsus'tan Kars'a kadar uzanan bölge) Avasım illeri kuruldu. Buralara askerler yerleştirildi. Temel amaç Bizans'ı yıkmak ve İslâmiyet'i yaymaktı.

Harun Reşid, halife olduklarını iddia eden Endülüs Emevî hükümdarlarına karşı Ortaçağ Avrupasının en güçlü devleti olan Franklar ile ittifak kurdu. Bu ittifak Endülüs Emevî Devleti'ni sarstı.

Halife Mutasım zamanında Türk askerler için Samerra şehri kuruldu. Bunun nedeni askerlerin Araplarla siyasî çatışmalara girmelerini engellemekti.

Mutasım'dan sonra iktidarda başarılı hükümdarlar görülmedi. Merkezî otorite zayıfladı. Bunun sonucunda Abbasî topraklarında yeni devletler kuruldu. Bu devletler görünürde Abbasî halifelerine bağlıydılar. Gerçekte ise bağımsız hareket etmişlerdir.

Tavaif-ü Mülûk denilen bu devletler şunlardır:

Mısır'da: Tulunoğulları, ihşitoğulları (Akşitler), Eyyubiler, Memlükler.

İran'da: Büveyhoğulları, Saffariler.

Tunus'ta: Fatimiler

Maveraünnehirde: Samanoğulları.

Fatimiler, Abbasîlerden halifeliği almak için İran'daki Büveyhoğullarıyla ittifak yaptı. Bunun üzerine Abbasî halifesi Selçuklu Sultanı Tuğrul Beyden yardım istedi. Tuğrul Bey Büveyhoğulları devletine son verdi ve halifeyi himayesine aldı.

Bu süreçte İslâm ordusundaki Türk kökenli komutanlar *Emirül ümeralık* denilen başkomutanlık makamını ele geçirerek halifeleri baskılarına aldılar. Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Abbasîler korumasız kaldılar. Bu dönemde Moğol (İlhanlı) hükümdarı Hülagü Han, Bağdat'ı aldı ve Abbasî Devletine son verdi (1258). Halife ve yakınları öldürüldü.

Mısır'da bulunan Memlük Sultanı Baybars halifenin akrabalarından birini halife yaparak hilâfet makamını yeniden oluşturdu. Baybars'ın amacı halifenin dinî kimliğinden yararlanıp İslâm ülkelerindeki gücünü arttırmaktı.

Endülüs Emevî Devleti

Abbasî Devleti'nin kurulduğu dönemde İspanya'ya kaçan Emevî prenslerinden Abdurrahman tarafından Kurtuba'da kurulmuştur.

Kurtuba şehri tıpkı Bağdat gibi bilim ve kültür merkezi haline getirildi. Buradaki medreselere Avrupa'nın değişik yerlerinden öğrenciler geldi.

Endülüs Emevî hükümdarları kendilerini halife ilân ettiler. Abbasî halifeleri buna karşı çıktı. Bu devleti yıkmak için Franklarla işbirliği yaptılar. Endülüs Emevî hükümdarları Frankların saldırısını etkisiz hale getirdiler.

Taht kavgalarıyla Endülüs Emevî Devleti parçalandı. Tavaifi Mülük denilen beylikler ortaya çıktı. Bu beylikler İspanyanın kuzeyindeki krallıkların haçlı saldırılarıyla yıkılmaya

başladı. Bu beyliklerden biri olan Gırnata İslâm hükümeti varlığını koruyabilmiştir.

Gırnata İslâm Hükümeti (Ben-i Ahmer Devleti)

Ben-i Ahmer Devleti, (Gırnata İslâm Hükümeti) İspanya'nın güneyinde yer almıştır. Askerî yönden güçlü değildi. Ancak İslâm bilim ve sanatını Ortaçağ Avrupası'nda yaşatmıştır.

İspanya'nın kuzeyinde bulunan Aragon ve Kastilya krallıkları birleşerek güçlü bir devlet kurdular ve Ben-i Ahmer devletine son verdiler.

İspanya'da yaşayan Müslümanlar ve Museviler Haçlı katliamıyla karşılaştılar

FIKIH VE İLMİHÂL

FIKIH USULÜ VE İLMİHÂL

Fıkıh kelimesi sözlükte "bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, içyüzünü ve inceliklerini kavramak" anlamına gelir. Terim olarak fıkıh hicrî ilk asırlarda zihnî çaba ile elde edilen dinî bilgilerin tamamını ifade etmişken, iman ve itikad konularının ayrı bir ilim dalı olarak teşekkül etmesine paralel olarak, ileri dönemlerde İslâm'ın fert ve toplum hayatının değişik yönleriyle ilgili şer`î-amelî hükümlerini bilmenin ve bu konuyu inceleyen ilim dalının özel adı olmuştur.

Fıkıh ilminde uzman olan kimselere de fakîh (çoğulu fukahâ') denir.

Öte yandan fıkıh, ilk dönem literatüründe, şer`î delillerden hüküm elde etme faaliyeti olan ictihad anlamında kullanılmış, fakîh ve müctehid eş anlamlı kabul edilmişken, ileri dönemlerde ictihad yetkinliğine ulaşamamış fakat fıkhî hükümleri delilleriyle birlikte bilen veya fıkıh ilmi ile meşgul olan kimselere de fakîh denmeye başlanmıştır.

FIKIH MEZHEPLERİ

İtikadî fırkalar gibi fıkıh mezheplerinin de büyük kısmı kurucusu sayılan müctehidlerin isimlerine nisbetle anılırlar. Burada "dört mezhep" adıyla şöhret bulmuş Sünnî fıkıh ekolleri olan Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri ile diğer fıkıh ekolleri hakkında özet bilgi verilmekle yetinilecektir.

Hanefî Mezhebi: Sünnî fıkıh ekollerinin kronolojik sıra itibariyle ilki olup, İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'ye nisbet edildiği için bu isimle anılmıştır. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin asıl adı Nu`mân b. Sâbit'tir. 80 (699) yılında Kûfe'de doğmuş, 150 (767) yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. (İmamı Âzam=Büyük İmam) lâkaplı Nu`mân b. Sâbit Kufede tahsil gördü. Hammad b. Süleyman ve Ca'fer es-Sâdık'tan ders aldı. İmam Âzam naklin hükmü ile aklın yorumu, hadis ile rey arasında makul bir denge kurmaya çalışmıştır.

Hanefî mezhebi Irak'ta doğmuş ve Abbasîler devrinde Ebû Yûsuf'un "kâdı'l-kudât" (baş kadı) olması ile devletin başlıca fıkıh mezhebi haline gelmiştir. Hanefî mezhebi bilhassa doğuya doğru yayılarak Horasan ve Mâverâünnehir'de büyük bir gelişme göstermiştir. Bugün Türkistan, Afganistan, Türkiye ve Balkanlar'da

Hanefî mezhebi yaygındır. Diğer mezhep mensuplarının pek az bulunduğu Hindistan'da ve Pakistan'da ise Hanefî mezhebinin tek mezhep olduğu söylenebilir.

Mâlikî Mezhebi: Mâlikî mezhebi, fıkıh ekollerinin kronolojik sıra itibariyle ikincisi olup, büyük hadis ve fıkıh bilgini Mâlik b. Enes'e nisbet edildiği için bu isimle anılmıştır. İmam Mâlik b. Enes, 93 (712) yılında Medîne'de dünyaya geldi. Orada yetişti. Medîne o dönemde, Peygamber'in hadisleri ve sahâbe ve tâbiûn fetvaları bakımından önemli bir merkez idi. Mâlik b. Enes böylesine zengin bir ilim atmosferinde eğitim öğretim gördü. İbn Hürmüz, İbn Ömer'in âzatlısı Nâfi', İbn Şihâb ez-Zührî, Yahyâ b. Saîd gibi tanınmış tâbiûn bilginlerinden hadis ve fıkıh dersleri aldı. Olgunluk çağına gelince, Medîne'de Mescid-i Nebevî'de ders ve fetva vermeye başladı. Öğrencilerinin rivâyetlerinden ve mezhebin usulünü yazan âlimlerin ifadelerinden İmam Mâlik'in hüküm istinbatında kitap, sünnet, icmâ, sahâbe kavli, örf ve âdet delilleri dışında kıyas, istihsan, mesâlih-i mürsele, sedd-i zerâi' gibi fer'î delillere de başvurduğu anlaşılmaktadır. İmam Mâlik'in fıkhının en belirgin özelliği, Medîne halkının uygulamasına (ameli ehl-i Medîne) çok önem vermesidir. O haber-i vâhidi kabul için, bu haberin Medîneliler'in ameline muhalif bulunmamasını şart koşmuştur. Ona göre, Medîneliler'in ameli mütevâtir sünnet mesabesindedir. Zira İmam Mâlik zamanındaki Medîne tatbikatı, Hz. Peygamber döneminden tevâtür sayısının çok üzerinde topluluklar aracılığıyla intikal ettirilmiş uygulamalardır.

Mâlikî mezhebi, önce Hicaz bölgesinde yayılmış, sonra İmam Mâlik'in Esed b. Furât, Abdullah b. Vehb, Abdurrahman b. Kâsım gibi talebeleri vasıtasıyla Mısır, Kuzey Afrika ve Endülüs'e yayılmıştır. Hatta, bu mezhep bir zamanlar İspanya'da Endülüs Emevî Devleti'nin resmî mezhebi olmuştur. Günümüzde Mısır'da, Kuzey Afrika'da (Tunus, Cezayir, Fas) , Sudan'da Mâlikî mezhebi çok yaygındır. Hicaz bölgesinde ise, Mâlikîlerin sayısı oldukça azdır.

Şafiî Mezhebi: Şâfiî mezhebinin kurucusu sayılan, Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî 150 (767) yılında Gazze şehrinde (Filistin) doğdu. İmam Mâlik'ten Medîne fıkhını, İmam Muhammed'den Irak fıkhını öğrendi. Böylece Hicaz fıkhı ile Irak fıkhını birleştirdi. İmam Şâfiî Bağdat'ta muhtemelen iki yıl kadar kaldıktan sonra Mekke'ye döndü ve Mekke'de dokuz sene ders verdi. Bu devir Şâfiî'nin ilim hayatının en verimli devridir. Çünkü o, Mekke'ye ehl-i re'y fıkhı ile ehl-i hadîs fıkhını birleştirerek dönmüştür. Sonra Mısır'a gitti. Mısır'da kaldığı dört sene içinde tecrübeleri ve yeni muhitin şartları ışığında eski bilgilerini yeniden etüt etmeye başladı, bazı görüşlerinden vazgeçti, yenilerini ortaya koydu. Böylece onun rücû ettiği eski görüşleri ile yeni görüşlerinden oluşan "mezheb-i kadîm"i ve "mezheb-i cedîd"i teşekkül etmiş oldu. Şâfiî mezhebi önce Mısır'da sonra Suriye, Irak, Hora-

san ve Mâverâünnehir'de yayıldı. Çoğu zaman fetvada ve öğretimde Hanefîlerle yan yana yer aldı. Bugün Şâfi'î mezhebi ülkemizin güneydoğu ve doğu illeri ile yukarıda sayılan bölgelerde yaygın durumdadır.

Hanbelî Mezhebi: Hanbelî mezhebinin kurucusu sayılan, Ahmed b. Hanbel hicrî 164 yılında Bağdat'ta dünyaya geldi. Genç yaştan itibaren Bağdat'ta hadis toplamaya başladı. Hicrî 186 yılına kadar hadis âlimlerinden dinlediği bütün hadisleri kaleme aldı. Hadis araştırma ve tesbiti amacıyla İslâm ülkelerini diyar diyar dolaştı. Ahmed b. Hanbel hadis ilminde rivâyete önem verdiği kadar, naslardan hüküm çıkarmaya da itina gösterdi. O İmam Şâfiî'nin fıkıhtaki bilgisine, hüküm çıkarma ve istinbat usul ve metoduna hayrandı. Ahmed b. Hanbel Mekke'de, Bağdat'ta İmam Şâfiî'den bu metotları öğrendi ve benimsedi. Ahmed b. Hanbel ibadet ve muâmelât konularında iki ayrı usul benimsedi. İbadet konularında *nass*lara ve Selef'in eserlerine sımsıkı sarıldı. Mezhebin ayırıcı vasfı olarak re'y ve kıyastan çok âyet, hadis ve sahâbe kavli gibi naklî delillere dayanması dikkat çeker. Mezhepte bir bakıma hadise dayalı fıkıh anlayışı hâkimdir. Hanbelîliğin fikrî ve fıkhî gelişiminde yukarıda zikredilen tedvîn faaliyetlerinin yanı sıra İbn Teymiyye ve öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye'nin eserlerinin de büyük payı vardır.

Vehhâbîlik hareketi, özellikle akaid alanındaki görüşleri ve Selefî tavrı sebebiyle Hanbelî mezhebini kendilerine yakın bulduğu için Hanbelî mezhebi günümüzde başta Hicaz bölgesi olmak üzere Irak, Suriye, Filistin ve Mısır'da bir hayli taraftar bulmuş durumdadır. Hanbelî mezhebi bugün Suudi Arabistan'da resmî mezhep konumundadır.

Diğer Mezhepler: Dört mezhep dışında da Ehl-i Sünnet mezhepleri vardır ama günümüzde fazla müntesipleri kalmamıştır. Sünnî mezheplerin dışında kalan fıkhî mezhep ve ekollerin, müntesipleri itibariyle en önemli kısmını Şîa grubunda yer alan fıkhî ekoller teşkil eder. Şîa esasen başlangıçta siyasî, devamında da itikadî bir gruplaşma iken mezhepleşme sürecine bağlı olarak kendine özgü fıkıh doktrin ve uygulaması da geliştirdiğinden Şîa'nın üç büyük fırkası aynı zamanda birer fıkıh mezhebi olarak da görülebilir. İmâmiyye akaid ve fıkıhta Ca'fer es-Sâdık'ın görüşlerini esas aldığından Ca'feriyye olarak da anılır. Ca'ferî fıkhında Sünnî kesimdeki ehl-i hadîs ehl-i re'y ayırımını kısmen andırır tarzda iki temel eğilim görülür ve bunların temsilcileri Ahbârîler ve Usûlîler diye anılırlar. Birinciler hüküm çıkarmada hadisleri esas alır ve Kur'ân'ın da ancak bu hadislerle anlaşılabileceğini söylerken ikinci grup kitap, sünnet, icmâ ve akıl şeklinde dört delilden söz eder. Ancak Şîa'nın sünnet ve icmâ anlayışı Sünnî mezheplerinkinden oldukça farklı olup Hz. Peygamber'in ve mâsum imamların (on iki imam) söz, fiil ve tasviplerini ölçü alır, sadece Ehl-i beyt'in rivâyet ettiği hadisleri kabul ederler. Müt'a nikâhını câiz görme, abdestte çıplak

ayakların üstüne meshi yeterli sayma, boşamada iki şahit zorunluluğu, beş vakit namazı cem' yoluyla üç vakitte kılma, zekâtı (humus) din adamları eliyle toplama gibi bazı farklı görüş ve uygulamaları vardır.

Şîa'nın diğer kolu olan Zeydiyye, fıkhî görüşleri itibariyle Hanefî mezhebine bir hayli yakındır. Mest üzerine meshi, gayri müslimin kestiğini yemeyi ve Ehl-i kitap'tan bir kadınla evlenmeyi câiz görmezler. Esasen birer siyasî-itikadî fırka hareketi olan Şîa'nın diğer kolları veya Hâricîlik fıkıh alanında bazı farklı görüşlere sahip ise de bu tür fıkhî farklılıklar diğer Sünnî fıkıh mezhepleri içinde de mevcut olduğundan fazla bir önem taşımazlar.

Fıkıh Dört Kısma Ayrılır

Fıkıh ilmi İbadât, Münâkehât, Muâmelât, Ukubât olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır:

İbâdât: (İbadetleri)

Münâkehât (evlenme, boşanma, nafaka v.s.)

Muâmelât, (alışveriş, kira, şirketler, evlilik, miras, vasiyet gibi insanlar arası ilişkileri düzenleyen kuralların tamamını) ifade eder.

Ukûbât ise Cezalar, had, ta'zir ve kısas gibi anlamlara gelir.

Şer'î Hükümlerin Delilleri

Sözlükte yol göstermek, işaret etmek, delâlet etmek anlamına gelen delil kelimesi İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre: *"Üzerinde doğru düşünmek suretiyle haberi bir sonuca (matlub-ı haberî) ulaşılması mümkün olan şeydir."*

1- İttifak Edilen Deliller:

Bilginlerin, üzerinde ittifak ettikleri deliller dörttür:

1-Kitap 2-Sünnet 3-İcmâ' 4-Kıyâs.

Bu hükümler vacibü'l-ittiba; yani bu hükümlere uymak gereklidir.

2- İhtilâf Konusu Olan Deliller:

İhtilâf konusu olan delilleri kimi bilginler hüküm için delil saymış, kimi bilginler ise delil saymamıştır.

Bu deliller şunlardır: Mesâlih-i mürsele, istihsân, istıshâb, Örf, şer'u men kablenâ (önceki ümmetlerin dinlerindeki hükümler), sahabî kavli.

3- Bütün Delillere Ait Ortak Bilgiler:

1- Şer'î deliller;ikiye ayrılır:

a- Naklî deliller: Naklî delillerin yolu nakildir, bunların meydana gelmesinde müctehidin herhangi bir katkısı yoktur. Kitab, sünnet ve icmada ayrıca örf, şeru men kablene, ve sahâbi kavlini de bu delillere sayabiliriz.

b- Aklî deliller: Oluşmasında müctehidin katkısı bulunan delillerdir. Çünkü nakille istidlâl edebilmek için düşünmeye kafa yormaya kısaca akla gerek vardır. Kıyâs, mesâlih-i mürsele ve bazı istihsân şekilleri gibi.

Delâletinin Kuvvetine Göre Deliller:

Kat'i Delil: Kendisinden şer'î bir hükmün açıkça anlaşıldığı ve başka

türlü anlaşılmasının doğru olmayacağı delillerdir.

Zannî Delil: Delâleti kat'î, dolaylı şekilde hüküm bildiren, yorum ve izaha muhtaç olanlar da delâleti zannî delillerdir.

Hüküm çıkarırken Her iki nevi diğerine muhtaçtır.

Şer'î Deliller Akl-ı Selime Ters Düşmez. Akl-ı selîme aykırı ve onunla çelişkili bir hüküm taşıyan sahih bir delil bulunamaz *çelişki ancak şu durumlar da söz konusu olabilir:*

a-Delilin sahih olmaması halinde.

b-Delilin, Şârî'in kasdettiği şekilde anlaşılmaması halinde.

c-Aklın bunama gibi bir hastalığa düçar olması veya şahsî arzulara kapılması yahut bir takım bozuk görüşlere meyletmesi halinde.

Kıyas, sadece, hükmü açığa çıkarır (ızhâr) , yoksa yeni baştan hüküm koymaz, Şimdi bu özelliği bazı örneklerle açıklayalım:

Kur'ân-ı Kerîm'in âyeti ile cuma namazının kılındığı vakitte alış-veriş yasaklanmıştır. Fakîhlerin çoğunluğu bu nehiyden, cuma namazı ezanı sırasında alış-verişin mekruh olduğu manasını anlamıştır. Bu yasağın illeti ise, bu vakitteki alış-verişin namazdan alıkoymasıdır.

1- Kitâb:

Kur'ân, Yüce Allah'ın Hz. Muhammed'e (sav.) arapça olarak indirilmiş, bize kadar tevatür yoluyla nakledilmiş, mushaflarda yazılı, Fatiha Sûresi ile başlayıp Nâs Sûresi ile sona ermiş kelâmıdır".

Kitâb'ın Özellikleri:

a-Kitâb, Arap dilinde indirilmiştir.. Kur'ân'ın arapçadan başka bir dile tercümesi Kur'ân sayılamaz.

b-Kur'ân tercümesine dayanılarak hüküm istinbat edilemez. Kur'ân sırf manasıyla okunması caiz olmaz. Kur'ân gerek manası gerekçe Arapça olan lâfızları Allah katından indirilmiştir.

c-Kur'ân tevatür yoluyla nakledilmiştir. Tevatür, normalde yalan üzerinde birleşmesi aklen mümkün olmayan bir topluluğun aynı Özellikteki bir topluluktan yaptığı rivâyettir.

d-Tevatür yoluyla nakledilmemiş olan bir metin Kur'ân olarak isimlendirilemez.

Kur'ân'ın Kısım Kısım İndirilmesinin Hikmeti:

Kur'ân-ı Kerîm'in vak'alara, olaylara göre parça parça indirilmesindeki hikmet, onu müslümanlann gönüllerine iyice yerleştirmek, ezberlemelerini kolaylaştırmak ve daha önceleri yazı yazmayı çok az bilen Araplar tarafından yazılabilmesinde kolaylık sağlamaktır.

Kitâb'ın Kaynak Değeri ve Kaynaklar Arasındaki Yeri:

Müslümanlar arasında hiç ihtilâfsız kabul edilmektedir ki, Kitâb'da mevcut hükümle amel etmek farzdır ve kendisinde, hükmü bilinmek istenen olayın hükmü bulunduğu sürece onu bırakıp başka delile yönelmek caiz değildir.

Kitâb'ın Hükümlere Delâleti:

Hiç şüphesiz Kitâb'ın aslına uygun olarak bize ulaşmış olduğu kesindir ("kat'ıyyü's-subut"tur) . Şu var ki,

Kur'ân'ın hükümlere delâleti bazen kat'î (kesin) bazen zannî olabilir. Bu da, Kitâb'ın lâfızlarında ihtimâlî'liğin bulunup bulunmayışına (birden fazla manaya açık olup olmayışınA) göre değişir.

Şâyet Kitâb'taki bir lâfız birden fazla manaya ihtimalli değilse, Kitâb'ın hükme delâlet kesindir.

Kitâb'ta yer alan lâfız birden fazla manaya açık ise, o zaman hükme delâleti zannî olur.

Kitâb'ın Hükümleri Açıklayışı:

Kitâb'ın hükümleri açıklayışı -genellikle- icmâlîdir. (genel ilkeler / temel prensipler tarzındadır) . İnsanlığın menfaatinin sabit olduğu hususlarda ayrıntılı tafsîlî (detaylandırılmış) hükümler belirlemiştir. Ancak bunların sayısı azdır. Evlenilmesi yasak olan kimseler gibi. Zaman ve mekânın ihtiyaçlarına göre hükümler evrensel ve süreklilik özelliği taşıyan bu genel ilkelerden içtihat yoluyla elde edilir. Ana kurallar zaman ve mekânın değişmesiyle değişmez, değişen sadece cüz'î hükümlerdir.

Kitabın Hükümleri Açıklayış Üslûbu:

Kur'ân'ın emir üslubu "Vacip (farz) hükmünü koyacağı her yerde "**vücub**" Haram hükmünü koyacağı her yerde "**hürmet**" lâfzını kullanır. Nehiy sigasıdır.

2- Sünnet

Lügatte "sünnet", alışılmış yol, fıkıh usulü terimi olarak ise "Sünnet, Hz. Peygamber'den nakledilen söz, fiil ve takrir" anlamındadır.

Sünnetin çeşitleriyle ilgili geniş bilgi için, daha önce yer alan Hadisler bölümüne müracaat edilebilir.

Sünnetin Kaynak Değeri:

Râviler arasında rivâyetine güvenilecek kişilerin yanı sıra, rivâyetine güvenilemeyecek kimseler de bulunmuştur. İşte bu durum, hüküm istinbatı sırasında Sünnet malzemesinin bir ayırıma tabi tutulmasını gerekli kılmıştır.

"Tevatür" yoluyla nakledilen Sünnet, Hz. Peygamber'e aidiyeti kesin olduğu için bütün bilginlerce kabul edilmiştir.

Hanefî bilginlere göre "şöhret" yoluyla (meşhûr sünnet) , diğerlerine göre "istifâza" yoluyla nakledilen (müstefîz) Sünnet, sübût yönünden mütevâtire yakın olduğundan, aynı şekilde makbuldür.

"Ahâd" yoluyla nakledilen Sünnete gelince, bunu, gerek Sahâbe bilginleri gerekse fıkhî mezheplerin imamları ancak bir takım kayıt ve şartlarla kabul etmişlerdir. Onlar bu konuda farklı metodlara sahiptir bunlar:

Sahâbenin Âhâd Haberlerle Amel Konusunda Takip Ettikleri Metodlar:

Bu değişik şekillerde olabiliyordu şöyle ki:

Bazıları, bir hadis rivâyet edildiğinde, bunu, ancak iki kişinin bu hadisi Rasûlûllah'tan işittiğini ifade etmesinden sonra kabul ediyordu. *Bazen ise,* râviye güvenmedikleri için hadisi reddediyor ve onunla amel etmiyorlardı.

Sünnetin Kitâb'a Göre Yeri:

1- Kaynaklık vasfı açısından Sünnet'in Kitab'a göre yeri: Kur'ân ve Sünnet'ten herbirinin kaynak değeri.

2- Gerek Kur'ân ve gerekse Sünnet'te yer alan hükümler açısından Sünnet'in Kitâb'a göre yeri: Sünnet'teki hükümlerin Kur'ân'daki hükümler ile bağdaşıp bağdaşmama durumları.

Kaynaklık Vasfı Açısından Sünnetin Kur'ân'a Göre Yeri:

Sünnet, her ne kadar İslâm hukukunun kaynaklarından biri ise de, kaynaklar sıralamasında Kur'ân'dan sonra gelir.

Gerek Kur'ân Gerek Sünnet'te Yer Alan Hükümler Açısından Sünnetin Kitâb'a Göre Yeri:

Sünnette yer alan hükümleri inceleyip, Kur'ân-ı Kerîm'deki hükümlerle karşılaştırdığımızda, dört şekilden biri ile karşılaşırız:

Birinci şekil: *Sünnet'in Kur'ân'ı teyit edici özelliği.*

Kur'ân bir konuda hüküm getirir, Sünnet de o hükmü halin icaplarına göre farklı şekillerde ifadeye koyar. Ancak burada Sünnet, Kur'ân'ın getirdiği hükmü teyit etmekten başka bir fonksiyon icra etmez.

"Namaz kılınız" âyetini "Namaz dinin direğidir" hadisi teyid etmektedir.

İkinci şekil: *Sünnet'in Kur'ân'ı beyan edici özelliği.* Kur'ân'da açıklanmaya ihtiyaç gösteren âyetler bulunduğu açıktır.

Sünnet'in Kur'ân'ı beyan edici özelliği teknik olarak birkaç şekilde gerçekleşmektedir.

a- Kur'ân'ın "mücmel" nasslarını tefsir veya "müşkil" nasslarını beyan eden sünnet.

Mücmel: Söylendiğinde kendisinden belirli bir şey anlaşılmayıp birisinin diğerine meziyeti olmayan birden fazla hususun anlaşıldığı lâfızdır. Ya da o, delâletinin ve delaletinden kast edilen hususun açık olmadığı lâfızdır.

Müşkil: Karışık olan, güçleşen şey, rengi kırmızıya çalan nesne; bizzat lafzındaki bir sebepten veya başka bir nasla çatışmasından dolayı anlamı kapalı olan lafız anlamında bir fıkıh usulü terimi. Müşkil, delâleti açık olmayan lafızlardandır. Müşkildeki kapalılık doğrudan doğruya lafzın kendisinden kaynaklanır ve onunla kastedilen manâ, ancak onu kuşatan karîne ve emareler üzerinde incelemede bulunma ve derinlemesine düşünme yoluyla anlaşılabilir.

Kur'ân'da "Namazı kılın, zekâtı verin" buyurulduğu halde namazın nasıl, ne zaman, ne miktarda kılınacağı, zekâtın kim tarafından, hangi mallardan, ne miktarda ve kimlere verileceği hususları açıklanmamıştır. İşte bütün bu ve benzeri hususların beyanı Sünnet tarafından yapılmıştır.

b- Kur'ân'ın "umum" ifade eden âyetlerini "tahsis" eden sünnet.

Nisa sûresinde kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlar zikredilmiş ve sonunda da, "Bunların dışındakiler size helâl kılındı" buyurulmuştur. Ancak Efendimiz, "Kadın, halası, teyzesi, erkek veya kız kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz" buyurmak suretiyle âyette geçen "bunlar dışındakiler" ifadesini tahsis etmiştir.

Üçüncü şekil: Sünnet, Kur'ân'da yer alan bazı hükümleri nesheder (yürürlükten kaldırır) .

Dördüncü şekil: Sünnet, Kur'ân'da hükmü bulunmayan meseleler hakkında hükümler getirir. Fıtır sadakasını vitir namazının kılınması gibi

3- İcma:

Sözlükte bir işi yapmaya azmetmek, kesin kararlı olmak anlamındaki icma kelimesi usul ıstılahında birkaç farklı biçimde tanımlanmıştır. Bu tanımları birleştirdiğimizde şöyle bir ortak tanıma ulaşmaktayız: *İcma:* "Hz. Muhammed'in ümmetinden olan müçtehitlerin, Hz. Peygamberin vefatından sonraki herhangi bir devirde şer'î bir hüküm hakkında fikir birliği etmeleridir".

İcma'ın Şartları:

Tanımında icma'ın şartları da görülmektedir. Bunlar:

1- Fikir birliği edenlerin Hz. Muhammed'in ümmetinden, yani Müslüman olmaları;

2- Fikir birliği edenlerin müctehit olmaları;

3- İcma'ın gerçekleştiği dönemde hayatta olan bütün müctehitlerin fikir birliği etmiş olmaları;

4- İcma'ın Hz. Peygamberin vefatından sonra gerçekleşmiş olası;

5- Üzerinde fikir birliği edilen meselenin Şer'î bir hükümle ilgili olması.

İcma'ın Türleri:

*Sarih İcma;*İcma, fikir birliği eden müctehitlerin tamamının Şer'î bir hüküm konusunda taşıdığı fikri açıklayarak gerçekleşebileceği gibi, bazı müçtehitlerin fikirlerini açıklamalarına sarih icma denir.

Sükûtî İcma; Herhangi bir asırda belli bir mesele hakkında ortaya atılan dinî bir görüşü incelemeye yetecek bir müddet içerisinde müctehidlerin sükût etmeleriyle hâsıl olan icmâ'.

İcma'ın Kaynak Değeri:

Fakîhlerin çoğunluğuna göre sarih icma kesin hüküm ifade eder. Eğer herhangi bir konunun hüküm üzerinde fakîhler icma etmişlerse, artık o konuda o icma'a uymak vacip, terk etmek yada ona aykırı davranmak ise haramdır.

Çünkü bir konu üzerinde icma'ın gerçekleşmiş olması, artık onun tartışılabilir alanda, ictihat ve ihtilâf konusu olmaktan çıkması demektir. Hatta bu sebeple, herhangi bir konunun hükmü araştırılırken önce icma'a bakılması tavsiye edilir.

Sükûtî icma konusunda da çoğu fakîh hüküm ifade ettiği görüşünde olsa da, onu kaynak saymayan fakîhler de mevcuttur. Karşı çıkanlar sükût her zaman onaylama anlamına gelmez şeklinde bir akıl yürütmede bulunurlar.

4- Kıyas :

Sözlükte "kıyas" bir şeyin başka bir şeyle ölçülmesi anlamına geldiği gibi iki şeyi birbirine eşitlemek anlamında da kullanılır.

Usûlcülerin kullandığı bir terim olarak ise kıyas, "Kitab, Sünnet veya [bazı görüşlere göre] icmada hükmü bulunmayan meseleye, aralarındaki illet birliği sebebiyle, bu kaynaklar-

dan birinde yer alan meselenin hükmünü vermek" demektir.

Hükmü nass tarafından belirlenmiş meseleye *asıl veya makîsun aleyh;* hükmü nasslarda belirlenmemiş meseleye *fer' veya makîs ;* nassdaki hükmün konmasına sebep olan özelliğe *İllet;* nassla sabit hükme, *aslın hükmü;* kıyasla belirlenen hükme ise *fer'in hükmü* adı verilir. Şimdi bu işleme bazı örnekler verelim: Meselâ:

Şarap, Kur'ân-ı Kerîm'de yasaklanmıştır. (Mâide; 90) , şarabın hükmü, ortak nitelik olan sarhoş etme özelliği yüzünden kıyas yoluyla diğer alkollü içkilere de şamil olur. Burada şaraba, *"Asıl"* denir. Çünkü hakkındaki dinî hüküm; âyet-i kerîme ile sabittir. İçilmesinin haram olması ise; Şer'î bir delil ile sabit olan dinî bir *"Hüküm"* dür. İçene sarhoşluk vermesi de bu hükmün *illeti* (sebebi) dir.

Kıyasın Hüccet Değeri:

İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu, kıyasın şer'î-âmelî hükümlerin bilinmesini sağlayan bir delil ve İslâm hukukunun esaslarından biri olduğu hususunda fikirbirliği etmişlerdir.

FER'Î DELİLLER

İstihsan: Müctehidin bir meselede, özel bir delil sebebiyle, o meselenin benzerlerinde verdiği hükümden vazgeçip başka bir çözümü benimsemesi, ya da iki farklı kıyas imkânı bulunduğunda, ilk bakışta dikkat çekmeyen kıyası (kapalı kıyası) gerekçe birliği açısından daha güçlü bulduğu için açık kıyasa tercih etmesidir. Buna göre, istihsan çeşitlerini iki gruba ayırmak mümkündür:

İstislâh (Mesâlih-i Mürsele) :İslâm hukuk terminolojisinde *maslaha* terimi geniş anlamda kullanıldığında, hem "yarar sağlama"yı hem "zararı savma"yı ifade eder.

Maslahanın bu iki yönü ayrı ayrı anlatılmak istendiğinde birincisi için *"celbü'l-menfaa"* (veya *celbü'l-maslahA*) , ikincisi için *"def'ü'l-mefsede"* tabiri kullanılır. -Yorum yoluyla da olsa- nasların kapsamına girmeyen ya da *"illet"* bağı kurularak (kıyas yoluylA) nasta düzenlenmiş bir olaya bağlanamayan fıkhî bir meselenin hükmünü İslâm fıkhının genel ilkelerine göre belirleme yöntemine *"istislâh"*, bu metodu uygulayarak hükme ulaşırken esas alınan maslahatlara da *"mesâlih-i mürsele"* denir.

Örf ve Âdet: Bir başka anlatımla, İslâm hukukunun "doğrudan" kaynakları arasında yer alamayan örf ve âdet, hüküm çıkarmada üstlendiği rolü daha çok istihsan ve istıslâh gibi metotlar aracılığıyla yerine getirmiştir.

Fakîhlere göre bir toplumdaki örf ve âdetin geçerliliği için onun yaygın ve sürekli olması, nasların lâfzına ve ruhuna yani İslâm hukukunun temel ilkelerine aykırı düşmemesi gerekir. Bu şartları taşıyan örfe sahih örf, taşımayana da fâsid örf adı verilir.

Istıshâb: Fıkıh usulü terimi olarak ıstıshâb, daha önce varlığı bilinen bir durumun -aksine delil bulunmadıkça- varlığını koruduğuna hükmetme yöntemidir. Buna göre, kesin olarak varlığı (ya da var olmadığı) bilinen bir durumun değiştiğine dair delil bulunmadıkça o duruma göre hük-

medilmesi asıldır; bir tereddüt sebebiyle o hüküm ortadan kaldırılamaz ve o durum için yeni delil istenmez

Istıshâb, önceden varlığı bilinen hüküm itibariyle üç nevidir:

a- İbâha-i Asliyye Istıshâbı: Buna göre bir şeyden yararlanma veya bir davranışta bulunma hakkında naslarda özel bir hüküm yoksa veya kıyas yahut ıstıslâh yoluyla naslardan bu hususta özel bir sonuç çıkmıyorsa, "Eşyada aslolan mubahlıktır" prensibine göre o şeyden yararlanmanın veya o işi yapmanın mubah olduğu sonucuna ulaşılır. Bu tarz hüküm verme metoduna "ıstıshâb" denir.

b- Berâet-i Zimmet İstishâbı: Bir kimsenin borçlu veya suçlu olduğuna dair delil bulunmadıkça borçsuz ve suçsuz kabul edilmesi esastır. Buna göre, alacaklı olduğunu iddia eden kimse bunu isbat edemediği takdirde davalının borçlu olmadığına; yine, suç işlediği iddia edilen kişinin bu fiili isbat edilmedikçe aynı prensibe göre suçlu olmadığına hükmedilir.

c) Vasıf Istıshâbı: Şer'an varlığı kabul edilen bir hükmün, sebebinin ortadan kalktığı ispat edilmediği sürece sabit sayılması esastır. Meselâ, satım ve mirasçılık gibi bir mülkiyet sebebine binaen sabit olan mülkiyetin, geçerli bir nikâh akdinden sonra kurulan evlilik bağının, aradan ne kadar zaman geçerse geçsin, ortadan kalktığını gösteren bir delil olmadığı sürece devam ettiğine hükmedilir.

Sahâbe Sözü: Fıkıh usulü bilginlerine göre, Hz. Peygamber'e yetişip ona iman etmiş ve örfen arkadaş denebilecek bir süre onunla birlikte bulunmuş kimseye sahâbî denir. Sahâbeden intikal eden fetvaların ve onların fıkhî görüşlerinin şer'î bir delil sayılıp sayılmayacağı fakîhler arasında ayrı bir tartışma konusu olmuştur. Dört halifenin görüş ve uygulamaları da amelî değeri ve daha sonraki dönemlere uzanan kalıcı tesirleri sebebiyle fıkıh literatüründe ayrı bir önemi haiz olmuştur.

İslâm Öncesi Şer'îatlar (şer'u men kablenâ) : Hz. Muhammed'den önceki ilâhî dinlerin hükümlerinden Kur'ân-ı Kerîm'de veya Hz. Peygamber'in sünnetinde yer almayanların müslümanlar için bağlayıcı olmadığında âlimler fikir birliği içindedir.

Sedd-i Zerâi': Harama, kötü ve zararlı bir sonuca vasıta olan davranışların yasaklanması, kötülüğe giden mübah yolların kapatılması demek olan sedd-i zerâi', bütün İslâm âlimlerince benimsenen bir ilke olmakla birlikte daha çok Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinde telâffuz edilen ve sıklıkla işletilen bir metot olmuştur.

RE'Y:

Sözlükte "şahsî görüş, düşünce ve kanaat" mânasına gelen re'y kelimesi fıkıh literatüründe "hakkında açık bir nas yani âyet veya hadis metni bulunmayan fıkhî bir konuda müctehidin belli metotlar uygulayarak ulaştığı şahsî görüş" anlamında kullanılan bir terimdir.

İctihad: Sözlükte "zor ve meşakkatli bir işi gerçekleştirme uğrunda kişinin olanca gayreti göstermesi", fıkıh ilminde ise "fakîhin şer'î-amelî bir meselenin hükmünü ilgili delillerden çıkarabilmek için olanca gayreti sarfetmesi" anlamına gelir.

MÜKELLEFİYET:

İslâmî terminolojide mükellefiyet, kişinin dinin hitabına muhatap olması halini ifade eden bir terimdir. Mükellef de, dinî hitapla yükümlü tutulan, düşünce, söz ve davranışlarına birtakım dünyevî-uhrevî, dinî-hukukî sonuçlar bağlanan aklî melekeleri yerinde (âkıl) ve ergin (bâliğ) olan insan demektir.

A- EHLİYET: Ehliyet, kişinin dinî ve hukukî hükme konu (muhatap) olmaya elverişli oluşu demektir. İkiye ayrılır:

Vücûb ehliyeti: Kişinin haklara sahip olabilme ve borç altına girebilme ehliyetidir. Vücûb ehliyetinin temelini zimmet (hukukî kişilik) teşkil eder; bu ehliyetin yaş, akıl, temyiz ve rüşd ile alâkası yoktur. Aklî ve bedenî gelişimi ne durumda olursa olsun yaşayan her insanın bu tür ehliyete sahip olduğu kabul edilir. Ceninin sağ doğması kaydıyla miras, vasiyet, vakıf ve nesep haklarının bulunduğu bu sebeple de eksik vücûb ehliyetine sahip olduğu belirtilir.

Edâ ehliyeti: Kişinin dinen ve hukuken muteber olacak tarzda davranmaya ve hukukî işlem yapmaya elverişli oluşu demektir. Edâ ehliyetinin temelini akıl ve temyiz gücü teşkil eder. Akıl ve temyiz gücü tam olduğunda tam edâ ehliyetinden, eksik olduğunda ise eksik edâ ehliyetinden söz edilir. Eda ehliyeti akil baliğ olmakla gerçekleşir.

Temyiz: Sözlükte "ayırmak, bir kimseyi diğerlerinden üstün tutmak, hükmü temyiz mahkemesine göndermek, aralarındaki farkı anlayıp idrak etmek" gibi anlamlara gelen temyiz, bir fıkıh kavramı olarak, kişinin derinliğine olmasa da, iyi ile kötüyü, faydalı ile zararlıyı ayırt ve idrak edebilmesini ifade eder. Bu idrak ve ayırt etme gücüne sahip olan kimseye mümeyyiz denir. Temyizin çeşitleri şöyledir.

a- Eksik Eda Ehliyeti; 7 ile 15 yaş arası mümeyyiz olma durumuna denir.

b- Tam Eda Ehliyeti; bülûğla birlikte kişinin yeterli aklî yetişkinlik kazandığı var sayıldığı için aksini gösteren bir delil olmadıkça kişi akıl ve bulûğ ile tam edâ ehliyeti kazanır. Dinî terminolojide buna "âkıl ve bâliğ olmak" tabir edilir.

c- Hükmen Büluğ; Normal yaşında akil bâliğ olmayanlar çoğunluğu göre 15 yaşında hükmen bâliğ sayılır. Ebû Hanife, erkek için 18, kız için 17 yaşını hükmen bülûğ yaşı kabul eder.

B-HÜKÜM: İslâm dininin, insanların dünya ve âhiret mutluluğunu sağlamak üzere getirdiği kuralların bütününe şer'î hükümler *(ahkâm-ı şer'iyye) veya ilâhî hükümler (ahkâm-ı ilâhiyye) tabir edilir.* Şer'î hüküm denince, âyet ve hadislerin doğrudan ifade ettiği hükümler anlaşılır ve bunlar da konuları itibariyle itikadî, ahlâkî ve amelî olmak üzere üç ana gruba ayrılabilir.

Amelî hükümler, itikadî hükümlere nisbetle ikinci derecede oldukları için bunlara *ahkâm-ı fer'iyye* de denilir.

a- Vaz'î Hüküm: İki durum arasında şâriin kurduğu bağı ifade eden vaz'î hüküm, kendi içinde sebep, şart ve mâni' şeklinde üçe ayrılır. Bu grupta yer alan sebep, rükün, şart, mâni, sıhhat, fesad, butlân gibi ayırım ve kavramlar özellikle ibadetler ve ahvâl-i şahsiyye alanında önemli

sonuçlara sahip olduğundan öncelikle bu temel kavramların bilinmesine ihtiyaç vardır.

Rükûn: Fıkıh ilminde bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olan ve onun yapısından bir parça teşkil eden bir unsuru ifade eder. Bu daha çok Hanefîlerin tanımına göre yapılmış bir açıklamadır.

Şart: Bir hukukî sonucun varlığı kendi varlığına bağlı olan, ancak kendisinin varlığı onun varlığını zaruri kılmayan ve onun yapısından bir parça teşkil etmeyen fiil veya vasıftır. Meselâ namaz için abdest, nikâh akdinde şahit şarttır.

**Mâni`:** "Varlığı sebebe hüküm bağlanmaması veya sebebin gerçekleşmemesi sonucunu doğuran durum" şeklinde tanımlanır. Din ayrılığı ve mirasçısını öldürme mirasçı olmaya, hayız ve nifas halleri namazın farz olmasına, yakın kan hısımlığı nikâh akdine mâni` sayılmıştır. Nisab miktarı mala sahip olduğu halde aynı miktarda borcun bulunmasının zekâtın vâcip olmasına mâni` teşkil etmesi de bir diğer örnektir.

b- Teklifî Hükümler (Mükellefin Fiilleri) : Teklifî hüküm ise, şâriin mükelleften bir fiili yapmasını veya yapmamasını istemesi veya onu yapıp yapmama arasında serbest bırakması demektir.

Beş Temel Teklifî Hüküm:

Vâcip: dinî literatürde vâcip, Hanefîler hariç fakîhlerin çoğunluğuna göre, kesin bir delille ve kesin bir surette yapılması istenen dinî yükümlülüğü ifade eder. Hanefîler ise bunu farz ve vâcip şeklinde iki kademede ele almayı uygun görürler.

Farz: Sözlükte "bir şeyi kesinleştirmek, takdir etmek, pay ve parçalara ayırmak, belirlenmiş şey ve pay" anlamlarına gelen farz fıkıh ilminde, Allah ve Resulü'nün mükelleften yapılmasını kesin ve bağlayıcı tarzda kat'î delil ile istediği fiil demektir.

Farz, mükellefin ifa sorumluluğu açısından *farz-ı 'ayn* ve *farz-ı kifâye* şeklinde iki kısma ayrılır. *Farz-ı 'ayn*, şâriin her bir mükellefin ayrı ayrı ifa etmesini istediği mükellefiyettir. O emri başkalarının yerine getirmekte oluşu kişiyi sorumluluktan kurtarmaz. Aksine bir delil olmadıkça, şâriin emirleri o fiilin aynî farz olduğuna delâlet eder. Namaz, oruç, hac, zekât gibi temel ibadetler böyledir. *Farz-ı kifâye* ise, müslümanların ferden değil de toplum olarak sorumlu oldukları mükellefiyetlerdir.

Bir başka açıdan da farz ikiye ayrılır:

Farz-ı Kat'î: Kur'ânı Kerimin açık bir âyetiyle ve Peygamberimizin hadisleriyle açık sabit bir sözü ile yapılması bildirilmiş vazifelere denir. 5 Vakit namaz ve Ramazan orucu gibi.

Farz-ı Zannî: Farz-ı zannî, müçtehitlerce kat'î bir delile yakın derecede kuvvetli görülen zannî bir delil ile sabit olan farzdır. Bu, itikad yani inanma bakımından farz-ı kat'î gibi değildir. İnkâr eden kâfir olmaz. Fakat amel yani işlenmesi bakımından farz-ı kat'î gibidir, bu sebeple farz-ı amelî adını alır. Hanefîler farzı zanniye vacip demişlerdir.

Vacip: sözlükte "sabit, lâzım, var ve gerekli olan şey" anlamına gelir.

Hanefîlere göre vâcip iki kısma ayrılır:

A) Kat'î bir delile yakın derecede kuvvetli görünen zannî bir delille sabit olan vâcipler. Bu kısma giren vâcipler *amelî farz* veya *zannî farz* adını alır. Vitir namazı, abdestte başın dörtte bir miktarını meshetme böyledir.

b) Zannî delil olan haber-i vâhid ile sabit olan vâcipler ise önem derecesi itibariyle amelî farzın altında ve sünnetin üstündedirler. Meselâ namazda Fâtiha okuma, vitir namazında kunut tekbiri, bayram tekbirleri, namazın sehiv secdesi ile ikmal edilen vâcipleri böyledir.

Mendup: Teşvik edilen, yapılması kesin olmayan bir tarzda istenen, yani farz ve vâcip olmayan davranışların genel adıdır.

Hanefî fıkhında, farz ve vâcip dışında yapılması uygun görülen davranışlar -kuvvetliden zayıfa doğru olmak üzere-;*başta 1-Sünnet, 2-müstehap 3-(mendup) ve 4-âdâb* olarak sıralanır. Diğer mezheplerde ise mendup, bir bağlayıcılık söz konusu olmaksızın yapılması istenen şey olarak tanımlanır.

Gayr-i Müekked Sünnet: Hz. Peygamber'in ibadet ve taat türünden olup bazan yaptığı bazan da terkettiği veya çoğu zaman yaptığı bazan da terkettiği fiil ve davranışlara gayr-i müekked sünnet denilir. Nâfile ve müstehap, hatta mendup tabirleri de çoğu kez bu anlamda kullanılır. İkindi ve yatsı namazlarının farzlarından önce kılınan dörder rekâtlık namazlar da böyledir. Bu tür sünneti yerine getiren sevap ve övgüye lâyık görülür, terkeden dinen kınanmaz. Bu iki sünnet (müekked ve gayr-ı müekked) çeşidine "hüdâ sünneti" de denir. *[Türkçe'de hüdâ sünneti diye meşhur olan bu kavramın doğrusu "Hedy Sünneti" dir.]*

Hz. Peygamber'in, dini açıklama niteliği taşımaksızın insan olması itibariyle yaptığı normal ve beŞer'î davranışlara ise *zevâid sünnet veya âdet sünneti denilir.* Hz. Peygamber'in giyim ve kuşam tarzı, yeme ve içme tarzı, zevkleri, kına ile saç ve sakalını boyamış olması böyledir

Revatib Sünnet: Farz namazlardan önce ve sonra kılınması sünnet olan namazlar için, Şâfiî mezhebinde ayrıca vitir namazı ve şevvalde tutulan altı gün oruç için revâtib sünnet tabiri kullanılır. Fakîhlerin çoğunluğuna göre teravih namazları da revâtib sünnetler arasındadır.

Müstehap: Sözlükte, "sevimli olan, tercih edilen ve güzel bulunan iş" demektir. Hz. Peygamber'in bazan işleyip bazan terkettiği, âlimlerin ve sâlih kulların öteden beri yapageldikleri ve tavsiye ettikleri fiil ve davranışlara dinî terminolojide müstehap denilir. Müstehaplar ibadetlerin ve beŞer'î ilişkilerin daha güzel ve verimli olmasını sağlayan âdâb ve ahlâk kuralları niteliğindedir.

Mubah: Mubah kelimesi sözlükte "açığa çıkan, açıklanan, serbest bırakılan şey" demektir. Dinî bir terim olarak ise, bu sözlük anlamıyla bağlantılı olarak, şâriin mükellefi yapıp yapmamakta serbest bıraktığı fiilleri ifade eder. Helâl, câiz, mutlak gibi terimler de, genelde aynı mânada kullanılır ve mükellefin yapması veya terketmesi halinde herhangi bir övgü yahut kınamayı gerektirmeyen davranışlarını belirtir. Bununla birlikte aralarında bazı cüz'î anlam farklılıkları bulunduğu

için mubah teriminin yanı sıra câiz ve helâl terimleri üzerinde de ayrıca durmak gerekir.

Caiz: Câiz sözlükte "geçip gitmek, mümkün, serbest ve geçerli olmak" anlamlarına gelen "cevâz" kökünden türetilmiş bir isim olup fıkıh terimi olarak, dinen veya hukuken yapılmasına müsaade edilen fiilleri ifade eder. Bu anlamdaki müsaadeyi belirtmek üzere de "cevâz" kavramı kullanılır.

Mekruh: Fıkıh terimi olarak ise mekruh, şâriin yapılmamasını kesin ve bağlayıcı olmayan tarzda istediği fiil ve davranışlardır.

Mekruh fiil işleyen cezayı hak etmez; bazan kınanma ve azarlamaya müstehak olur. Ancak mekruh fiili rızâsı için terkeden, kişi, övülmeye ve sevaba müstehak olur.

Hanefîler mekruhu ikiye ayırırlar:

a- Tahrîmen Mekruh: Bu, şâriin yapılmamasını kesin ve bağlayıcı tarzda istediği bir fiil olmakla birlikte, bu talep haber-i vâhid gibi zannî bir delil ile sabit olmuştur. Bu tür mekruh harama yakın olup, vâcibin karşıtıdır. İki kişi arasında yapılan bir akdi bozmak üzere yeni bir fiyat teklif etmek, başkasının evlenme teklifinde bulunduğu kadına evlenme teklifinde bulunmak gibi. Vâciplerin terkedilmesi de mekruhtur. Bu nevi mekruhun hükmü, haram bir fiili işleyenin hükmü gibidir, yani cezayı gerektirir. Ancak haramdan farkı, bunu inkâr eden kişi kâfir olmaz.

b- Tenzîhen Mekruh: Bu, şâriin yapılmamasını kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda istediği fiildir. İkindi namazından sonra, güneşin batmasından az önce nâfile namaz kılmak, soğan, sarımsak yiyerek camiye gitmek, abdest alırken suyu israf etmek gibi fiiller bu kısma örnek verilebilir

Haram: Teklifî hükümlerden biri olan haram; sözlükte "yasak, memnu" demek olup helâlin zıddıdır. Dinî terim olarak ise, "şâriin yapılmasını kesin ve bağlayıcı bir ifade ve üslûpla yasakladığı fiil"dir. Yasaklama işine tahrîm veya hazr, yasaklanan şeye harâm, muharrem veya maHz.ûr, bu yöndeki hüküm ve vasfa da hurmet denilir.

Haram ve mekruh, şâriin yasakladığı, yapılmasını istemediği fiillerin iki nevidir. Yasaklama açık ve kesin bir üslûpla ve delille olmuşsa haramdan, daha esnek ve yumuşak bir üslûpla veya daha zayıf bir delille olmuşsa mekruhtan söz edilir.

a-Haram li-aynihî: Şâriin, bizzat kendisindeki kötülük sebebiyle, baştan itibaren ve temelden haramlığına hükmettiği fiildir. Zina, hırsızlık, adam öldürme, dinen murdar sayılan eti yeme, evlenme mânii olanlarla evlenme gibi.

b- Haram li-gayrihî: Aslında meşrû ve serbest olduğu halde, haram kılınmasını gerekli kılan geçici durumla ilgili olan fiildir. Meselâ, bayram gününde oruç tutmak böyledir.

AZÎMET:

Sözlükte azîmet "bir şeye kesin olarak yönelmek, niyetlenmek" anlamındadır. Fıkıh ilminde ise, "meşakkat, zaruret ve ihtiyaç gibi ârızî bir sebebe bağlı olmaksızın ilkten konmuş olan ve normal durumlarda her

bir mükellefe ayrı ayrı hitap eden aslî hüküm" demektir.

Azîmet farz, vâcip, sünnet, müstehap niteliğindeki bir davranışın yapılmasını; haram, mekruh gibi davranışların da yapılmamasını ifade eden bütün teklifî hükümleri içine alır. Meselâ namaz, oruç, hac başta olmak üzere Allah'ın kullarını yükümlü tuttuğu bütün dinî vecîbeler genel tarzda her mükellef kişi için konulmuş birer azîmet hükmüdür. Aynı şekilde şarap içme, domuz eti yeme, zina etme gibi haram olan fiiller de her mükellefi bağlayıcı genel hükümlerdir.

RUHSAT:

Azîmetin karşıtı ruhsattır. Sözlükte "kolaylık, devamlı olan" ruhsat, fıkıh ilminde "meşakkat, zaruret, ihtiyaç gibi ârızî bir sebebe bağlı olarak azîmet hükmünü terketme imkânı veren ve yalnız söz konusu ârızî durumla sınırlı bulunan hafifletilmiş ve geçici hükmü" ifade eden bir terimdir. Meselâ mükelleflerin oruç tutması bir azîmet hükmüdür. Fakat hasta ve yolculara karşılaştıkları güçlük sebebiyle, oruç tutmama kolaylığı tanınmış ve bunlardan tutamadıkları oruçlarını normal hale dönünce kazâ etmeleri istenmiştir.

Müfsid: Başlanmış olan bir ibadeti bozan şeylere denir. Namaz kılarken konuşmak, oruçlu iken bilerek yiyip içmek gibi. Konuşmak namazı, yiyip içmek de orucu bozar. Hükmü: Özürsüz olarak ve bile bile ibadeti bozmak azabı gerektirir.

Pratik Bilgi: *Farzın zıddı Haram*

Vacibin zıddı Tahrimen mekruh

Mendubun karşıtı Tenzihen Mekruh

Azimetin karşıtı da ruhsattır.

FIKIH VE İLMİHÂLLE İLGİLİ BAZI TERİMLER

Abadile: Fıkıhta meşhur ismi Abdullah başlayan dört sahâbi. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd.

Âdetullah: Âdet, Kur'ân-ı Kerîm'de "Sünnet" lâfzı ile tebliğ buyurulmuş ve müfessirler tarafından düstûr, kanun diye izah edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in Ahzâb, Fâtır, Fetih gibi birçok sûrelerinde âdet, hep sünnet lâfzıyla tabir buyurulup, bütün bunlarda Allah'ın âdetlerinden, kanunlarından sözedilmiş ve Âdetullah'ın değişmesinin mümkün olmadığı bildirilmiştir. Âdetullah ile ilgili âyetlerin çoğunda, bilhassa geçmiş ümmetlerin müşriklerine, dünyevî ve uhrevî ceza tayininde carî bulunan ilâhî kanun tebliğ edilmiştir.

Ahfâd: Torunlar. "Hafîd" kelimesinin çoğulu olup, bir kimsenin sonuna kadar olacak çocuklarını ihtiva eder. Şöyle ki, oğul ve kızların çocukları ve bu torunların çocukları. Sonuna kadar hepsi ahfâddır.

Ahkâm:Hükümler. Allah-ü Teâlâ'nın emirleri ve yasakları. Hükm'ün çokluk şeklidir.

Ahkâm-ı Fıkhiyye: Fıkıh ile ilgili hükümler. Bedenle yapılması ve sakınılması lâzım gelen şeyler, emirler ve yasaklar.

Ahkâm-ı fıkhiyye dört büyük kısma ayrılır: *(Bu bölümden soru çıkmaktadır.)*

1-İbâdât (Namaz, oruç, zekât, hac, cihad) ,

2-Münâkehât (Evlenme, boşanma, nafaka ve dalları) ,

3-Muâmelât (Alış-veriş, kirâ, şirketler, fâiz, mîrâs) ,

4- Ukûbât (Cezâlar) .

Ahkâm-ı Şer'îyye:İslâm dininde bir işin yapılması veya yapılmaması gerektiğini bildiren hükümler. Emirler ve yasaklar. Bunlara Ahkâm-ı ilâhiyye, Ahkâm-ı İslâmiyye ve Ahkâm-ı Kur'âniyye de denir.

Ahkâm-ı Hamse: Beş hüküm anlamına gelen "ahkâm-ı hamse"; vacip, mendup, haram, mekruh ve mubah'dan oluşan teklifi hükümlere denir.

Ahvâl-i Şahsiye: Kişinin doğrudan şahsıyla ilgili hukukî haller anlamında bir terimdir. Doğum, ölüm, ehliyet, velâyet, vesâyet, evlenme, boşanma, nesep ve mirasala ilgili haller kişinin şahsî ahvalini meydana getirmektedir.

Akîka Kurbanı: Yeni doğan çocuk için Cenab-ı Hakk'a şükür yerine geçmek üzere kesilen kurbana "Akîka" adı verilmiştir.

Akit: Hukukî sonucu meydana getirmek üzere karşılıklı iki iradenin birbirine uygun olarak açıklanması.

Âkıle: Kasıt unsuru bulunmayan öldürme ve yaralamalarda diyet ödemeyi üstlenmesi gereken yakınlardan oluşan topluluk anlamında kullanılan bir İslâm ceza hukûku terimi.

Amel: İradeye dayalı yapılan iş, eylem ve davranışa denir.

Amel-i Salih: Hayırlı, iyi, uygun veya yararlı iş, faaliyet anlamına gelip bu nitelikleri taşıyan hukuk, ibadet, ahlak ve siyasetle ilgili bütün olumlu faaliyetleri kapsamına alan ifade. Kısacası Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yapılan her türlü faydalı iş.

ARAZİ ÇEŞİTLERİ

Arazi-i Haraciyye: Fetihlerle ele geçen toprağın askere değil, yerli halktan olan sahiplerinde bırakılmasıdır. Verilen kişinin bu toprakta tasarruf hakkı vardır. Devlet bu arazilerinin mülkiyetini verebileceği gibi gelirlerini de verebilir. Araziyi alanlar bu araziden elde ettikleri toprak mahsullerinden devlete vergi verirler ki buna haraç denir.

Arazi-i Memlûke=(Mülk Arazi) : sahipli arazi demektir. Tasarruf hakkı, mülk sahibine ait olan arazidir. Sahibi bu araziyi meşru ölçüler içinde istediği gibi kullanır.

Arazi-i Uşriyye: Bu araziler ahalisi Müslüman olan sakinlerine ya da gazilere dağıtılır. Tasarruf hakkı araziyi alanlara verilir. Ve onlardan devlet öşür vergisi alır.

Mukataalı Arazi: Devletin götürü vergi takdir ederek dağıttığı arazidir. Devlet mülkiyet hakkını verebileceği gibi, gelirlerini de hibe edebilir.

Tetimme-i Sükna: İkamet ve yerleşim yeri. Haraç ve Öşür yoktur.

Arazi-i Gayr-i Memlûke: Şahsi mülkiyet olmayan, mülkiyeti tamamen devlete ve kamuya ait olan kullanımı amme veya şahsa ait olan arazilerdir. Dörde ayrılır.

a- **Arazi-i Mevkufe:** (Vakıf Arazisi) Mülkiyeti kamuya, menfaati şahıslara ait olan araziler.

b- **Arazi-i Metrûke:** Yol, meydan, mera gibi halkın menfaatine bırakılan yerler. Kimsenin özel tasarrufuna bırakılmaz.

c- Mevat Arazi: Kimseyi ait olmayan boş arazi. Devletin izniyle işleyen sahiplenmiş olur.

d- Mîrî Arazi: Mülkiyeti devlete kullanımı şahsa verilen arazi.

Ariyet: bir kimseye bedelsiz olarak belli bir süre kullanmak üzere bir malın verilmesi, türkçede bu akde iğreti sözleşmesi de denir.

Asabe: Baba tarafından akrabalar, erkek tarafı hısımlar, uzak akraba.

Ashabü'l-Ferâiz: Öleninin mirasından almaya hak sahibi olan pay sahiblerine denir. Meselâ ana, baba, oğul, kız gibi yakınlar Ashabü'l Feraiz'dendir.

Ateh: Sözlükte bunama, bunaklık, aklı müşevveş (karışık) olma anlamına gelen ateh, bir İslâm hukuk terimi olarak kişinin bazen aklî melekeleri yerinde kimseler ve bazen de akıl hastaları (mecnunlar) gibi konuşma ve davranışlarda bulunmasına sebep olan akıl zayıflığı ve bozukluğunu ifade eder. Bu durumdaki kişiye ma'tûh (akıl zayıfı) denir.

Atvari Seb'a: Kelime olarak "yedi tavır" anlamına gelen atvâr-ı seb'a, bir tasavvuf terimi olarak nefsin; emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziyye ve kâmileden ibaret yedi tavrı anlamında kullanılmaktadır.

Avâriz: İlletler, bozukluklar, kazalar ve sakatlıklar gibi anlamlara gelen "arıza" kelimesinin çoğulu. Fıkıh'da insana ârız olup vazifesini yapmaya engel olan şeylere *avârız* denir. Meselâ hastalık, yolculuk, gebelik, emziklilik, şiddetli açlık ve susuzluk ve yaşlılık gibi özürler insanın orucu yemesini mubah kılan avârızdandır.

İki kısma ayrılır:

a- **Semavî avârız:** Akıl hastalığı, bunama ve unutma gibi meydana gelmesinde şahsın bir rolü olmayanlar.

b- **Kesbî avârız:** Sarhoşluk, sefâhet ve yolculuk gibi meydana gelmesinde şahsın iradesinin tesiri olanlar.

Ayanı Sabite bir tasavvuf kavramı olarak; "dış âlemde var olan eşyanın görünür hale gelmeden önce Yüce Allah'ın ilminde bilgi olarak mevcudiyeti, ortaya çıkan varlıkların Allah'ın ilmindeki gizli hakikatleri, mahiyetleri" anlamına gelir.

Ayn: Dış dünyada var olan maddî ve gayr-i şahsî şey. Belli ve somut nesne. Deyn (borç) karşıtı olarak kullanılan bu terim, Fıkıh'ta: muayyen ve somut eşyayı ifade eder. Ev, at ve benzeri. Ayn bir malın kendisi, nakd ise onun para olarak karşılığıdır. Bu manada Türkçe'de aynî ve nakdî kelimeleri sık kullanılır.

Azimet: Kesin karar ve niyet. Fıkıh terimi olarak: İnsanların karşılaştığı, özür, zaruret, güçlük halleri gibi arızi durumlara bağlı olmaksızın doğrudan doğruya konulmuş hükümlerdir. Özür ve zaruret durumlarında ise ruhsat hükümleri devreye girer.

Bâtıl: Hanefîlere göre ibadetlerde rükün veya şartlardaki eksiklik sebebiyle doğan sonuçtur. Abdestsiz namaz kılmak gibi.. Hukuki işlemlerde ise rükünlerdeki eksiklik sebebiyle meydana gelen sonuçtur. Diğer mezhepler rükün ve şart ayırımına gitmezler. Her ikisindeki eksiklikte batıl olma durumu (butlân) ortaya çıkar.

Belva'yı Am (umûm belvâ) : Umûmî sıkıntı, meşakkat, kaçınılması mümkün olmayan zorluk.

İbâha-î asliyye: "Eşyada aslolan ibahadır" kaidesini ifade eder. Herhangi bir bitki, hayvan, deniz ürünü gibi varlıklarda yasaklandığına dair delil bulunmadıkça öncelikle hareket noktası serbest olma halidir.

Berâet-i Zimmet (Berâet-i asliyye) : Aksine bir delil bulunmadığı müddetçe şahsın suçsuz ve borçsuz olması.

Berâet-i zimmet asıldır. Meselâ bir kimse başka bir kişi üzerinde şu kadar alacağım vardır diye iddiâ etse, borçlu olduğu iddiâ edilen kimse borcunu inkâr etse ve borcu olmadığına dâir yemin etse onun sözüne bakılır. Çünkü her şahıs zimmetten yâni bo rcdan ârî (uzak) olarak yaratılmış olduğu için, Berâet-i zimmet asıldır.

Bid'at: Yeni, sonradan çıkan şey. Hz. Peygamber devrinden sonra ortaya çıkan ve *dinî bir mahiyet taşıyan* şey. Dinde bulunmadığı halde sonradan dine dahil edilen ve yapılmadığında dini bir görevin ihmal edildiği kabul edilen uygulamalar.

Büyük tahallül: Traş olup ihramdan çıkma. bkz. Tahallul.

Ca'feriler: Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin soyundan gelen İmam Cafer es-Sadık'ı mezheb imamı olarak tanıyan şiiler. Bunlara "İsnâ AŞer'îyye" ve "İmamiyye" de denir.

Câiz: Yapılması dînen yasak olmayan şeydir. Bu kelime, bâzan sahih, bâzan da mübah yerine kullanılır. Caiz fıkıh terimi olarak, dinen veya hukuken yapılmasına müsaade edilen fiilleri ifade eder. Bu anlamdaki müsaadeyi belirtmek üzere de "cevâz" kavramı kullanılır.

Cizye: Ceza, Cezâun kelimesinden alınmıştır. Gayr-i Müslim vatandaşların mükellef olan erkeklerinden askerlik yapmadıkları için senede bir defa alınan şahsî bir vergidir. Kadınlar, çocuklar, din adamları, işsizler, yaşlılar bu vergiden muaftır.

Cünûn: Kök anlamı "bir şeyi örtmek" olan cünûn sözlükte "aklı gizlemek ve perdelemek" anlamından hareketle delilik, akıl hastalığı, delirmek, cinnet getirmek gibi anlamlar için kullanılmıştır. İslâm hukukunda kişinin hukukî tasarruflarını hükümsüz kılan ve bir ehliyet arızası olarak kabul edilen cünûn, kişinin aklını ve temyiz kudretini yok eden bir durumdur.

Cürmü meşhud: Suçüstü yapılan cürümlerdir.

Dâllle: Kelime olarak yolunu şaşıranlar için kullanılan bir kelimedir. İslâm hukukunda buluntu hayvanlara verilen isim.

Dirhem: Örfi Dirhem. 3. 207 gram. Şer'î Dirhem; 2. 806 gram.

Delil: Şer'î ameli nitelikteki hükme ulaştıran vasıtaya delil denir.

Diyet, Erş, Hükûmet-i Adl: Klasik fıkıh ıstılahında diyet, cana veya can hükmündeki uzuvlara karşı işlenen cinâyet dolayısıyla ödenen mal veya paraya; erş ise, uzuvları / organları yaralama ve sakatlama şeklindeki cinâyetlerde, miktarı tam diyete oranla tespit edilen cüz'î diyete denir. Daha hafif yaralama ve sakatlamalarda takdiri yetkili makama bırakılmış diyet ve erş dışındaki tazminata ise hükûmet-i adl (erş-i gayr-ı mukadder) denir.

Ecel: Sözlükte "mutlak vakit, belirlenmiş zaman veya muayyen bir müdde-

tin sonu" gibi anlamlara gelen ecel, dinî literatürde, Allah tarafından her canlı için önceden takdir edilen hayat süresi ve bu sürenin sonu olan ölüm vakti demektir. Ecel, ölüm (A'râf, 7/34), muayyen vakit (Kasas, 28/28), helak etme (A'râf, 7/185), iddet bekleme (Bakara, 2/231) ve ceza gibi (Nûh, 71/4) muhtelif anlamlarda Kur'ân-ı Kerîm'in 34 ayrı yerinde geçmektedir.

Ecr-i misil: Birşeyin bilirkişilerce benzerleri gözönüne alınarak takdir edilen ücret veya değer.

Edâ: Yapma, zamanında yapma. Eda: Bir vazifenin belirlenen vakti içinde ve usulüne uygun biçimde yerine getirilmesine denir. Öğle namazının vakti içinde şart ve rükünlerine uygun olarak kılınması, para borcunun zamanında ve tam olarak ödenmesi gibi. Zamanında yerine getirilmeyip sonra ifa edilen vazife için kaza terimi kullanılır.

Edille-i Erbaa: Dört Şer'î delil anlamına gelip Kitap, Sünnet, İcma, Kıyas dediğimiz asli deliller kastedilir.

Edille-i Şer'îyye: İslâm'da Bilgi Kaynakları anlamına gelip dört danetir. Kur'ân-ı Kerîm. Sünnet, İcma-ı ümmet, Kıyas-ı Fukaha

Ef'ali Küfür: İnsanı küfre götüren filler, eylemler.

Ehl-i re'y: Görüş sahibi. Fıkıh'ta re'y taraftarı. Fıkhı mes'eleleri daha çok delile dayalı şahsî görüş, ictihad ve kıyas'a dayanarak açıklayan kimse.

Eimmei Erbaa: Dört imam. Ebû Hanife, İmam Malik, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel için kullanılır.

Eimme-i Selâse: Üç imam anlamına gelen bir terkiptir. Hanefî fıkıh kitaplarında, Ebû Hanife ile talebeleri Ebû Yûsuf ve Muhammed için eimme-i selâse tabiri kullanılmaktadır. Ayrıca fıkıh kitaplarında, mezhep imamlarının görüşleri sıralanırken, dört fıkıh mezhebinin kurucularından üçünün görüş birliğinde olup birinin diğerlerinden farklı görüşte olması halinde, muhalefet edenin ismi açıkça zikredilmekte, diğerleri için de eimme-i selâse tabiri kullanılmaktadır.

Elfâz-ı Küfür: İnsanı dinden çıkaran sözlere denir.

El-Milkü't-Tâm: Bir mala tam olarak sahip olmak demektir.

El-Emvalü'l-Bâtına: Zekât konusunda kullanılan bir terim olup, yetkili makamların bilmediği kişinin kendisine ait zekâta tabi olan özel eşyasını ifade eder. Mükellef bu malların zekâtını doğrudan ihtiyaç sahiplerine kendisi verir. Bilinen ve zekâtı devlet tarafından toplanan mallara ise el-emvâlü'z-zâhire denir.

Eşhürü'l-Hurum: Haram ayları manasına gelen bu terkip, kamerî aylardan Zi'l-Ka'de, Zi'l-Hicce, Muharrem ve Recep aylarını ifade etmek için kullanılmaktadır.

Eyyâm-ı Bid: Eyyâm-i bîd", kamerî ayların 13., 14. ve 15. günlerine denir. Peygamberimiz (a. s.), Ramazan orucu farz kılınmadan önce bu orucu tutmuş, Ramazan orucu farz kılındıktan sonra da bu orucu tutmaya devam etmiştir.

Fâcir: Günahkâr, sapık.

Fahvây-i Kelâm: Sözün gelişinden anlaşılan mânâ. Terim olarak, sözün ihtiva ettiği mânâya uygun düşen hüküm.

Fasık: İlahi emirlerin dışına çıkan. Büyük günah işleyen veya küçük

günahları devamlı irtikab eden müslüman kişi.

Fakîh: Bilgin, İslâm hukukçusu (çoğulu: FukahA).

Fârık-ı Mümeyyiz: İyiyi kötüyü ayıran çocuk.

Farîza: Kelime anlamıyla takdir ve tayin edilmiş şey, belirlenmiş pay anlamına gelen farîza, dinî bir terim olarak, mükelleften kesin ve bağlayıcı bir şekilde yapılması istenen namaz, oruç gibi dinî görevleri ifade etmek için kullanıldığı gibi (bk. Farz), evlenme akdi gereği kadına ödenmesi gereken mehir ve mirasçıların terikedeki payları için de kullanılmaktadır.

Fâsid: Kendi başına sahih ve meşru iken gayr-i meşru bir şeye yakınlığı sebebiyle meşru olmaktan çıkan şey.

Farîdât-ı Âdile: Dînimizin dört temel kaynağından ikisi olan icmâ' ve kıyâsa verilen isim.

Fedâil: Farz ve vâcib olmayan nâfile ibâdetler

Fekk: Köle azat etmek veya rehni kaldırmak anlamına gelir.

Fer': Aslın karşılığı olup dalbudak manasınadır. Hukukî fer'i mesele. Çocuk ve torun (çoğulu: Fürû').

Fer'î Fıkıh: Usûl-i fıkıh karşılığı olup fıkhın ana hükümlerinin tatbik edildiği mes'elelerle uğraşan fıkıh dalı.

Ferâiz: Miras hukuku, miras payları. Bir kimse vefat edince, bıraktığı malın kimlere verileceğini ve nasıl dağıtılacağını öğreten ilim, mîrâs hukûku.

Fersah: 5760 metre. Bir saatte gidilen yol Âlimlerin hepsi, dinde seferî (yolcu) sayılmak için gidilmesi lâzım olan üç günlük yolu, fersah dedikleri ölçü ile bildirdiler Bir kısmı üç günlük yol, yirmi bir fersah, bir kısmı on sekiz, bir kısmı ise on beş fersahtır dedi Fetvâ (hüküm) ikinci söze göre verilmiştir Yâni seferîlik mesâfesinin on sekiz fersah olduğunu esas almışlardır

Fesad: Bozukluk, zarar, kötülük.

Fesh: Bozma, bir şeyin hükmünü kaldırma, iptal etme.

Fetva: Bir soru üzerine dînî veya hukukî bir mes'elenin hükmünü açıklamak maksadıyla yetkili kişilerce verilen cevab (çoğulu: Fetâvâ)..

Fey': İslâm ülkesinin gayr-ı Müslim vatandaşlardan aldığı cizye, haraç ve diğer vergilerin genel adıdır.

Fıkh (fıkıh) : Bilme, anlama; söz veya işin gayesini iyice kavrayacak şekilde derin ve ince anlayış. Terim olarak: Kişinin ameli yönden leh (hak) ve aleyhine (vazife) olan şeyleri bilmesidir. Bir başka tanıma göre tafsîlî (ayn ayn) delillerine dayanarak amelî-şer'î hükümleri çıkarma demektir. Dar manâsıyla, İslâm hukuku.

Fısk: Dine aykırı, uygunsuz davranış.

Fidye: Herhangi bir sebeble yapılamayan veya yanlış yapılan bir ibâdet sebebiyle fakirlere verilen muayyen bir miktar para, vesair eşya..

Fitne: İmtihan, mihnet, din yüzünden yapılan baskı ve işkence; karışıklık, fesad.

Fukaha-ı Seb'a: Tabiîn döneminde, Medîne'de şöhret kazanan yedi fakîh için kullanılan bir tabirdir. Bu fakîhlerden altısı; Urve b. Zübeyr, Saîd b. Müseyyeb, Ubeydullah b. Abdullah, Harice b. Zeyd, Süleyman b. Yesar ve Kasım b. Muhammed'dir.

Yedincisi ise ihtilâflı olup, Ebûbekir b. Abdurrahman, Ebû Seleme b. Abdurrahman veya Sâlim b. Abdullah isimli fakîhlerden biridir.

Furu': Usûl karşılığı olup fer'î fıkıh mes'eleleri, pozitif hukuk, çocuk ve torunlar gibi anlamlarda kullanılır.

Füru-i Fıkıh: Şer'î delillerden elde edilen fıkhı hükümleri sistematik tarzda da ele alan fıkhı delildir.

Gâlib Zan: Güçlü kanaat, kuvvetle tahmin etme.

Ganimet: Harpte düşmandan alman mal ve benzeri şeyler.

Mümeyyiz: İyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ayırabilen.

Garimin: Hanefîlere göre borcu olan ve borcundan başka nisab miktarı malı bulunmayan kimselerdir.

Gurûb: Güneşin batma zamanı.

Haber-i Ahâd: Meşhur hadislerin şartlarını haiz olmayan hadis veya haber. Bazılarına göre; Tevatür derecesine ulaşmamış olan haber veya hadis.

Haber-i Vâhid: bkz. Haber-i âhâd.

Hacamat: Kan almak anlamına gelir.

Hâciyyât: Bulunmadığında günlük hayatın sıkıntıya gireceği ihtiyaçlar.

Hacr: Delilik, çocukluk ve benzeri sebeblerden ötürü kişinin akid ve sözleşme gibi kavli tasarruflarından mahrum edilmesi.

Had: Sınır ve miktarı doğrudan nasslar tarafından belirlenmiş suçlar ve bu suçlar için öngörülmüş olan cezalar.

Hadd-i Sirkat:İslâm hukûkunda başkasının az veya çok malını gizlice, haksız olarak veya rızâsı olmayarak almak sebebiyle verilen cezâ.

Hâdis: Yaratılmış olmak. Yokken sonradan var olmak. Varlığı kendisinden olmamak.

Hak: batılın zıddı olup, gerçek, doğru, doğruluk, pay, sabit olan şey, hukuken korunan menfaat gibi pek çok manada kullanılır. Bir hukuk terimi olarak birbirinden farklı tarifler verilmiştir. Bunlardan biri de şöyledir: "Hak, objektif olarak bir hukuk kâidesine dayanarak bir şahsın başka birinden bir hususa riâyet etmesini isteme hususunda hâiz olduğu salahiyettir"

İslâm Hukukçuları hakkı daha çok hakkın sahibi açısından taksime tabi tutarak üçe ayırırlar: Birincisi, Allah'a ait haklar *(hukûkullah)*, ikincisi, kullara ait haklar *(hukuku 'ıbad)*, üçüncüsü, karma nitelikli haklar

Hall: Söküp çıkarma, padişah ve benzerini tahtından indirme veya vazifesine son verme.

Ehlü'l-Hall Ve'l-Akd: Halifeyi seçmek ve hukuka aykırı davranışları ortaya çıktığında da görevden almakla yetkilendirilmiş kurul.

Halvet: Sözlükte "bir yerin boş olması, o yerde hiç kimsenin ve hiçbir şeyin bulunmaması, yalnız kalma veya biriyle baş başa kalma" anlamlarına gelen halvet, bir tasavvuf terimi olarak, günahtan korunmak ve daha iyi ibadet edebilmek amacıyla ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek demektir. Hz. Peygamber'in zaman zaman Mekke yakınındaki Hira mağarasına çekilip burada inziva hayatı yaşaması ve itikafa girmesi halvetin dinî açıdan önemini ortaya koymaktadır. Fıkıh terimi olarak halvet sahih bir nikâhtan sonra kadın ile erkeğin, üçüncü bir şahsın izinsiz muttali ola-

mayacağından emin bulundukları bir yerde baş başa kalmaları anlamına gelir. (M.C.)

Haram Aylar: Kur'ânı Kerimde bahsedilen haram aylar; Zilkade, Zilhicce, Recep, Muharrem.

Havale: borcun bir kimsenin zimmetinden başka bir kimsenin zimmetine nakledilmesidir.

Hazer-Hazr: lûgat anlamı bakımından engellemek demektir. MaHz. ur yerinde kullanılır ki, yasak anlamındadır. Din yönünden yapılması yasak olan şeylere denir. Çoğulu "MaHz.urat"dır.

Hirabe: Dinin emirlerine karşı gelme, insanları malına mülkünü zarar verme, yol kesme, eşkıyalık, terör suçlarına İslâm hukukunda verilen isim.

Hisbe: İslâm toplumlarında genel ahlâkı ve kamu düzenini koruma ve denetleme faaliyetini ve bununla görevli resmî kuruluşu ifâde eder. Bu işle görevli memura da genelde *muhtesib* adı verilir. Kur'ân ve Sünnette iyiliği hakim kılma ve kötülüğü engelleme (emr bi'l-ma'rûf ve nehy 'ani'l-münker) ilkesinden çıkarılmış kurumsal bir yapıdır. Buna *ihtisâb* müessesesi denir.

HÜKÜMLER

a-İtikadî Hükümler: Ahkâmî asliyye

b-Amelî Hükümler: Ahkamı fer'iyye

c-Taabbüdî Hükümler: İlleti akıl tarafından kavranılamayan ve bu sebeple de kıyas ve içtihadın cari olmadığı hükümler. Namazların vakitleri, rekât sayıları, zekât nisapları vs.

Itâk: Köle âzâd etmek, serbest bırakmak.

Izdırar: Izdırar lügatte, bir şeye ihtiyaç duymak, zorunluluk hali gibi anlamlara gelir. Terim olarak ızdırar; diğer bir ifade ile zorunluluk hali, bir kişinin bilerek neden olmadığı bir hayati tehlikeden kendisini ya da başkasını kurtarmak amacıyla suç teşkil eden davranışta bulunması demektir. Meselâ ölü hayvan (leş) ve domuz eti vs. yemek dinen yasaklanmıştır ve yemek suçtur, Fakat zarûret halinde eşyanın haramlığı kalkar ölüm tehlikesi giderilecek kadar bunların yenilip içilmesi mübah hale gelir ve failin cezası düşer.

İbadet-i Mersûme: Vakte ve şekle bağlanmış ibadetler.

İbaha: mubah kılmak, bir şeyin yapılmasını ve yapılmamasını eşit tutup caiz görmektir. Bir şeyin yapılmasına verilen izin, bir ibahadır. Bir yemekten bir kimsenin yemesine yetkili zatın verdiği iznine de "İbaha" denir.

İbn-i Sebil=İbnü's-sebil: Yolculukta olanlar. Zekât verilecek sınıflardan birisi.

İctihad: Cehdetme, çabalama, bîr şeye nüfuz etme veya bir işin kemâl noktasına ulaşmak için gayret sarfetme. Usul-i fıkıh terimi olarak: "Fakîhin, Tafsîlî delillere dayanarak amelî hükümleri çıkarmak için bütün gücünü harcamasıdır."

İctihadın Nakzı: Önceki ictihadın hükmünün geçersiz sayılması demektir.

İmâmeyn: İki imâm. İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe hazretlerinin ders ve sohbetlerinde yetişmiş olan İmâm-ı Ebû Yûsuf ile İmâm-ı Muhammed'e

verilen Lâkab. İkisi de mezhebde müctehiddirler.

İfrat: Söz ve fiillerde ileri gitmek.

İfta: Fetva vermeye denir.

İfta Mahkemeleri: Dünyanın hiç bir yerinde hiç bir zaman mevcut olmamış olan müesseseyi Hz. Ömer (r.a.) kurmuştu. Halk tarafından sorulan meselelerin cevabını ücretsiz olarak veren bir devlet kuruluşu idi. Bir nevi avukatlık olan bu müessesenin konusu halka hizmet, fetvaların sıhhatli olarak insana devlet eli ile (İslâm hukukunu) insanın tabi hakkı olanı bildirmekti. Bu müesseselere ifta mahkemeleri denir.

İhdad: Kocası ölen veya kesin boşanmaya evliliği sona eren kadının iddet döneminde belli davranışalradan uzak durması anlamına gelen fıkıh terimidir.

İhticac: Delil getirme, delillendirme.

İhtilafi Metali: Ayın doğuş yer ve vakitlerinin değişmesi denilir. Dünyanın yuvarlak olması sebebi ile hilalin bir yerde görülüp bir yerde görülüp bir yerde görülmeyebilir. Buna ihtilâfı metalie denir.

İhtikâr: Piyasadaki herhangi bir malı tek elde toplayıp darlık meydana getirdikten sonra bu malı pahalı fiyattan piyasa sürmektir. Buna tekelcilik; karaborsacılık da denir.

İhtiyar: Seçme, yeğleme, tercihte bulunma, irade.

İkrah: İkrah, bir kimseyi tehdit ederek hukuken yapmakla mükellef olmadığı ve yapmak istemediği bir işi yapmaya zorlamak demektir. İki türlü ikrah vardır:

1-İkrahı Mülcî: Öldürme, bir uzvun kesilmesi ve ölüm tehlikesi içeren bir dövme ile korkutarak yapılan ikraha denir. Mülcî ikrah ihtiyarı bozar ve rızayı ortadan kaldırır.

2- İkrahı gayr-i mülcî: Hapis, bağlama, can tehlikesi olmayan dövme gibi sadece keder ve üzüntü veren bir şeyle yapılana da gayr-i mülcî denir. Mülcî olmayan ikrah rızayı ortadan kaldırır, fakat ihtiyarı bozmaz.

İkrar: Kabul etme, itiraf etme, benimseme, tanıma. Bir kimsenin kendisinde olan hakkını kabul etme veya işlediği suçu itiraf etme.

İkraz: Borç verme

İktâ': Kestirmek, hapetmek, bir şeyin kesimine uygun düşmek. İslâm memleketlerinde devlet reisinin hazîne arazisinden bir kısmını belirli şahıslara vermesi; bu yolla verilmiş olan arazi (çoğulu: İktâât) .

İktiza (Talep) : Mükelleften bir fiilin yapılmasını veya yapılmamsını talep etmek.

İktizâ-i Nass: Âyet ve hadîslerin gerektirdiği şey; nassın (âyet-i kerîme ve hadîs-i Şer'îfin) hükmünün anlaşılabilmesi ve istenilen mânânın ortaya çıkması için sözün tamâmına bakılarak gerekli hükmün takdir edilmesi.

İllet: Sebep, bir hükmün gerekçesi. Hükmün kendisine bina edildiği şer'î vasıf. İçkinin haram kılınmasının illeti olarak sarhoş edicilik vasfı gibi.

İltikat: Yitik malı veya çocuğu bulup alma.

İlzam: Zorunlu kılma.

İmam: Önder, başkan, halîfe, İmam (çoğulu: Eimme) . İmamet iki kısma ayrılır

1-İmamet-i Suğra: Namazda cemaate yapılan imamlık.

2-İmamet-i Kübra : Emirül mü'minîn olmak. Yani müslümanlar arasında idarecilik görevini üzerinde bulunduran kişi. Devlet başkanı.

İmâmeyn: İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed için kullanılır.

İmlâ': Yazdırma, birine bir şeyi söyleyip aynen yazmasını sağlama, dikte etme.

İmsak: Oruç tutma, orucun başlama vakti.

İsaet: Yanlış kötü demektir. Tenzihen mekruhun üstünde tahrimen mekruhun altında bir yer tutmaktadır.

İstidlâl: Bir fıkıh kavramı olarak istidlâl, delil getirmek, delil göstermek anlamına gelmektedir.

İstifta: Fıkhî bir meselenin dinî-hukukî hükmünün açıklanmasını istemek, fetvâ sormak demektir.

İstinbat: Delillere dayanarak veya iyice anlayarak bir meselenin hükmünü ortaya koyma, hüküm çıkarma.

İstitâat: Sözlükte "güç, kudret, gücü yetmek ve yapabilmek" anlamlarına gelen istitâat, bir kelâm terimi olarak, kulun irâdî fiillerini gerçekleştirmesini sağlayan yetenek ve güç anlamında kullanılır.

İtikaf: Dînî bir terim olarak i'tikâf; cemaatle namaz kılınan bir mescid veya o hükümde bir yerde, ibadet niyetiyle durmak ve ikâmet etmek demektir. İ'tikâf'a giren kimseye de "Mu'tekif" veya "Âkif" denir. Rasûl-i Ekrem Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) Medîne'ye hicretinden sonra, âhirete irtihâllerine kadar her Ramazan'ın son 10 gününü i'tikâf ile geçirmişlerdi.

Karine: Sözlükte "maksadı gösteren işaret, eş, nefis" gibi anlamlara gelen karîne, bir fıkıh kavramı olarak, gizli bir durumla birlikte olup kendisine delâlet eden her türlü açık belirti, alâmet demektir.

Klasik fıkıh kaynaklarında ise, yargılama hukukunun yardımcı ispat vasıtalarından biri olup, iki farklı olay arasında aklî çıkarsama yoluyla bağlantı kurularak elde edilen ve bilinmeyen bir durumun ispatına yarayan delil demektir.

Kur'ân'da, Hz. Yûsuf'un elbisesinin arkasından yırtılmasının suçsuz olduğuna delil gösterilmesi

Kasâme: Toplu yemin, faili bulunmayan bir cinâyet konusunda suçun işlendiği yer ahalisinden elli kişinin mahkemede yemin ettirilmesi.

Kaved: Kasden adam öldüren kişiye uygulanan kısasa verilen isim.

Kaza: Yargı, yargılama hüküm.

Kaza: Farz olan bir ibadetin kendisine tayin edilen vaktinin dışında yapılmasıdır. Vaktinde kılınmayan namazı o vaktin dışında kılmak ya da Ramazan ayında tutulmayan orucu Ramazan ayı dışında tutmak gibi.

Kazf: iffetli olana zina isnadında bulunma.

Kaziyye-i Muhkeme: Kesinleşen ve diğerleri için teşkil eden mahkeme kararı.

Kebîre: Büyük günah (çoğulu: Kebâir),

Kefalet: Kefilin zimmetinin borçlunun zimmetine eklenmesidir.

Kefil: Birinin borcunu vermeyi veya herhangi bir taahhüdünü üzerine almayı kabul eden kimse.

Kelâle: Mirasçı bırakmadan ölen. Ya da babanın ve çocuğunun bulunamması halindeki miras durum.

Kıyasü'ş-şebeh: Benzerliğe bakarak kıyas yapma.

Kitabet: Mükâtebe akdi yapma.

Lakît: Buluntu çocuk. Bazı kitaplarda buna menbûz da denir.

Lukata: Mâlikînin iradesi dışında kaybolmuş olup da bulanın shibine vermek üzere aldığı belli bir değere sahip olan mal. Yitik mal. Kaybedilmiş olan.

Lukatanın Şartları

1- İlân: Lukatanın -sopa, kırbaç, ip vb. gibi insanların değer vermediği önemsiz şeyler haricinde- 1 yıl ilânı vaciptir

2-İşhâd: Lukatayı alanın bunu kendisi için almayıp sahibine vermek üzere aldığına iki adil kişiyi şahid tutmasıdır.

Lukatanın Kısımları:

1-Hayvanlar: Buluntu Hayvanın (Dalle) zayıflaması, sahibinin nafakasını karşılayamaması vb. sebeplerle sahibinin terkedip başkasının alıp beslediği hayvanlar, terk esnasında sahibi, kim alırsa onun olsun demiş ise, mal, alıp besleyene aittir. Böyle bir şey söylememişse, sahibi malını alır; ancak masrafı tazmin eder

2-Dayanıklı olmayan lukatalar: Hanefîlere göre bozulacağından korkulan andan biraz öncesine kadar ilân edilir. Sahibi çıkmazsa multakit (Bulan kişi) bunu yiyebilir. Şafiî ve Hanbelîlere göre kavun, karpuz, üzüm gibi uzun süre dayanıklı olmayan malları bulan dilerse yer, bedelini borçlanır; dilerse satıp parasını muhafaza edebilir. Malikîlere göre ise dayanıklı olmayan lukatalarda ilân şartı yoktur. Multakit fakirse yiyebilir veya sadaka verebilir. Mal sahibi bundan sonra gelirse multakit yemiş ise bedeli öder; sadaka vermiş ise mal sahibi dilerse sadakaya razı olur, dilerse ödettirir

3-Önemsiz lukatalar (tâfih) : İp, sopa, kırbaç, yiyecek kırıntısı gibi bulunan önemsiz şeyler, ilâna gerek kalmadan kullanılabilir. Ancak sahibi gelirse geri alabilir

Mahcur: Eda ehliyetine sahip olmayanlara verilen isim.

Ma'mûlü'n-bih: Uygulanan.

Maraz-ı Mevt: Ölümle sonuçlanan hastalık.

Ma'siyet: Günah olan işler. İçki içmek gibi.

Maslahat: Maslahat: Bir işin hayırlara vesile olmasını sağlayan makul görülen şeyler olup zıddı mefsedettir (bozukluk) Bir şey hakkındaki maslahat muhtemel fesada tercih edilebilir olmalıdır.. Nikâhın neslin devamını sağlaması ya da Cihadın dinimizi korumak açısından yararı olduğuna dayanak teşkil eden meşru işler maslahattan sayılır.. Yine zihni hertürlü hurafelerden arındırmak dini maslahattır. Dünyevi işleri yola koyma adına düzen sağlamak dünyevi maslahat icabıdır. Aklı, dini, canı, soyu, malı korumak adına kısas cezaları, tazminat ve tazir cezaları uygulamak zaruri maslahat gereğidir.

Ma'tuh: Bunak, kendisi için iyi veya kötü olanı ayırdedemeyen kişi..

Ma'sum: Kusur, günah ve tecavüzden korunmuş kimse.

Mansûs: Nass ile tayin edilmiş.

Mantûk: Söylenmiş veya telâffuz edilmiş söz. Terim olarak: "Seylenmiş olan sözün, sözlükte delâlet ettiği asıl mânâ".

Matlul Gani (Mümâtale) : Zenginin borcunu ödemeyi geciktirmesi demek olup alacaklıya yapılmış haksızlık ve zulüm demek olan bir fıkhi terimdir.

Mecaz: Gerçeğin varisi olan kelimeler. Bir kişiye arslanım benim, demekle o kişiyi hayvanım anlamına gelmediği gibi. Kadınlara yaklaştığınızda.. (Nisa/43) sÛrede geçer yaklaşmanın Arapçada karşılığı lems olup mecazen ilişkidir âyette kastedilen, elle tutmak değildir.

Medîn: Borçlu kimse.

Mefhûm: Anlam, kavram. Usûl-i fıkıh'da:" Sözün, sözlük sahasındaki asıl mânâsının dışında ifade ettiği anlam. " Mefhûm, iki kısma ayrılır:

1-Mefhûm-i Muvafakat: Bu mantûk olmayan ve hüküm bakımından mantûk olan mânâya uygun düşen anlam. Buna fahvây-ı kelâhı da denir.

2- Mefhûm-i Muhalefet: Bu da, mantûk olmayan ve hüküm bakımından mantûk olan mânâya aykırı düşen anlamdır. ' Buna Delîlü'l-Hitab da denir.

Mefsedet: Zararlı kötü, fesad, yaramaz ve kötülüğe vâsıta olan şey.

Mekkî: Mekke ve civarında oturanlara verilen isim; Mekke döneminde nazil olan âyetler ve sûreler.

Menkûl: Nakledilen, rivâyete dayanan. Taşınır mal.

Mensûh: Nesh edilmiş, hükmü kaldırılmış olan.

Mesalihi Mutebere': Şâri' tarafından muteber (makbul, geçerli) olduğuna dair bir delil bulunan maslahatlardır. (bk. Maslahat)

Mesalihi Mulga: Şâri' tarafından muteber olmadığına dair delil bulunan ve bazılarının maslahat zannettikleri şeyler.

Meskût (anh) : Sözkonusu edilmemiş, hakkında birşey söylenmemiş, hükmü belirtilmemiş olan şey.

Mess: Dokunma

Meşru Müdafa: imsenin hukuken korunan haklarına yönelik haksız saldırılara karşı koyabilme hakkı demektir. Kişinin gerek kendisinin gerekse başkasının canına, ırzına ve malına karşı yapılan hukuka aykırı bir saldırıyı savuşturmak için yaptığı uygun ve ölçülü savunmadır"

Muharric: Tahric yapan fakîh veya muhaddis. Tahric ehli de denir.

Mu'âtat (Te'âtî) : Söz söylemeden alış veriş.

Muharric: Tahric yapan fakîh veya muhaddis. Tahric ehli de denir.

Muhkem: Sağlam. Terim olarak söylendiği mânâya açıkça delâlet eden, te'vil veya tahsis kabul etmeyen söz (çoğulu: Muhkemât) .

Muhtesib: ini yerine getiren şahıs.

Murahik: Ortalama olarak bulüğ çağına gelip de bulüğa ermemiş erkek çocuğun bulüğa erinceye kadar ki dönemine murahik denir. Böyle bir durumda kız çocuğuna murahika denir.

Mutahhir: Temizleyici.

Mutlak: Sınırlanmamış, kayıtlanmamış.

Mücmel: Kapalı ifadeler olup, ancak söyleyenin açıklığa kavuşturmasıyla anlaşılan kavramlardır. Meselâ salat, zekât ve riba kavramlar sadece sözlük anlamıyla anlaşılmaz. Bu kavramları Kur'ân ve hadisler bizlere açıklamazsa ne anlama geldiğini bilemezdik.

Müctehid: Âyet ve hadîslerden hüküm çıkarma ve yeni hukukî ve dinî meseleleri halletme kudretine sahip olan bilgin.

Müdebber: Hürriyete kavuşması efendisinin ölümünden sonraya bırakılan köle.

Müftâbih: Farklı görüşler içinde fetvaya esas alınan görüş.

Müftî: Dinî veya hukukî meselelerin hükmünü açıklayan bilgin.

Mükâteb: Efendisi ile anlaşıp belli bir ücret ödeyince hür olacak köle.

Mükellefiyet: İslâmî terminolojide mükellefiyet, kişinin dinin hitabına muhatap olması halini ifade eden bir terimdir. Mükellef de, dinî hitapla yükümlü tutulan, düşünce, söz ve davranışlarına birtakım dünyevî-uhrevî, dinî-hukukî sonuçlar bağlanan aklî melekeleri yerinde (âkıl) ve ergin (bâliğ) olan insan demektir.

Mülci İkrah: Bir kimseyi, ölüm veya bir uzvunu kesmek gibi, kişinin canına veya bir uzvuna yönelik bir tehditle, istemediği bir şeyi yapmaya zorlamadır. Bu çeşit ikraha tam ikrah da denir. (bk. İkrâh)

Mümeyyiz: İyiyi kötüden ayırt edebilecek çağda olan çocuk.

Mün'akid: Yürürlükte, bitmiş, tamamlanmış.

Münasip vasıf: İslâmî emir ve nehiylerdeki hikmet ve maslahatı anlatmak için kullanılan bir terim; bir kısım Hanbelîlerce kıyastaki illet karşılığındadır. Buna hikmet de denir.

Münferid: Tek, tek tük, pek az, şâz, ayrıca tek başına namaz kılan kişi anlamlarına da gelir.

Mürted: İslâm'dan dönüp müslümnlara sldırı halinde bulunan düşman topluluğa katılan kişi.

Müsteftî: Fetva soran kimse.

Müteahhirîn: Sonrakiler.

Müteşabih: Anlaşılması mümkün olmayan şifre niteliğinde sözler, Elif, lam, Mim, Yasin vs. başlayan âyeti kerimelerde olduğu gibi.

Mütünü Erbaa: Hanefî Fıkhında muteber dört kaynak eser.

1-Kenzü'd-Dekaik-Ebü'l-Berekât Nesefî

2-El-Muhtar- Mevsılî

3-El-Vikâye-Tacü'ş-Şer'ia

4-Mecma'u'l-bayhreyn- İbnü's-Sâ'atî

Nafile: Farz ve vacip olmayan. Bu söz, Sünnet anlamına da kullanılır.

Nahr: Deveyi, boğazının göğsüne bitişen yerinden kesmek.

Nahv (nahiv) : Arap dili grameri, cümle bilgisi.

Nâib: Vekil, kadı (hâkim) vekili.

Nâkil: Nakleden, taşıyan, rivâyet eden, râvî.

Nas: Te'vil kabul etmeyecek bir şekilde bir hüküm ifade eden âyet veya hadîs; doğma, delil, açık ifade; metin (çoğulu: Nusûs) .

Nâsih: Nesh eden, bir şeyin hükmünü kaldıran.

Nesh: Bir tefsir ya da fıkıh ıstılahı olarak ve genel anlamda nesih denince; "Önceki bir Şer'î hükmü, sonra gelen şer'î bir hükmün, kaldırması" anlaşılır. Hukukî bir ifade olarak nesih ise, bir kanunu yürürlükten kaldırma demektir.

Nüsük: Sözlükte "kulluk, ibadet, taat; kurban, kan" gibi anlamlara gelen nüsük, dinî bir kavram olarak da, sözlük manasına uygun olarak, ibadet, Allah'a yakınlaşmak için yapılan her türlü taat; kurban ve kurban kesmek demektir.

Örf (raf) : Kanunla veya Şer'îatın emir ve nehiyleriyle sınırlanmamış olan ve her memleket halkınca iyi kabul edilen gelenek, teamül.

Örf-i lisân: Dille ilgili gelenek.

Reşîd: Rüşde ermiş, aklı başında, hukukça ergin.

Re'y: Görüş, fikir beyan etme, ictihad, rey.

Ric'i Talâk: Kocaya yeni bir nikâha ihtiyaç olmadan boşadığı karısına dönme imkânı veren boşama türüne, dönülebilir boşama anlamında "ric'î talâk" denir. Birinci ve ikinci boşamalar böyledir. İddet içinde nikâha gerek kalmadan koca karısına dönebilir.

Ruhsat: Sıkıntıları bertaraf etmek yada özürlerine bağlı olarak kolaylık sağlanan ameller. Ramazan orucunu seferi durumda tutmama yönünde izin verilmesi bu kapsama girer.

Rüşd: Akıl, erginlik; iyiyi kötüyü bilip ayırdetme. Doğru yoldan gitme. Dini vazifeleri yerine getirme, mal ve mülkünü kontrol edebilme çağına denir.

Rüşdün alt sınırı büluğ, üst sınırı İmam-ı Azama göre 25 yaşıdır.

Sa': Bir çeşit ölçü, kile. Bir sa' = 1040 dirhemi Şer'î= 3333 gram. *Sa* bir *hacim ölçü* birimi olarak 2.75 litredir.

Sabi: Bülûğ (ergenlik) çağına gelmemiş oğlan çocuğu. Kıza sabiyye denir.

Sahîh: Bütün şartlarına ve rükünlerine uyularak eksiksiz ifa edilen bir ibâdet veya muameledir. Meselâ: Farz ve vâciblerine riâyet edilerek kılınan namaz sahihdir.

Sarih: gâyet açık ve şeffaf anlaşılır ifadeler. Kira, hibe, vakıf vb. Kavramlar açık sözcükler. Şu buğdaydan yemem veya şu tencereden yemem demekle o buğdayın unu, tencerenin de yemeği kast edilir ki, bu türden ifadeler sarihin mecaz kısmına girer. Yine, şu adamın kapısı açıktır demekle misafirperver olduğunu anlamak gibi.

Savm-ı Davud: Dâvûd Orucu: Gün aşırı oruç tutmak yani bir gün oruç tutup ertesi gün tutmamak, Peygamberimiz tarafından "savm-ı Dâvûd" olarak nitelenmiş ve bu şekilde oruç tutmanın faziletli olduğu ifade edilmiştir. (*)

Savm-i Visal: İki veya daha fazla günü, arada iftar etmeksizin birbirine ekleyerek oruç tutmak mekruhtur. Buna visâl orucu (savm-i visâl) denir.

Sayal: Bir müslümanın bedenine namusuna ve malına zarar vermek amacıyla saldırmaya denir.

Sinn-i Büluğ: Buluğ çağına erme yaşına sinn-i buluğ denir.

Sünnet: Peygamber (sav.) 'in söz, fiil ve takrirleri. Gelenek.

Şârî: Kullarının dünyâ ve âhiret seâdetine (mutluluğunA) kavuşmaları için Peygamberleri aleyhimüsselâm vâsıtasıyla emir ve yasaklarını bildiren Allahü teâlâ. Şâri-i mübîn de denir.

Şer'îyye: Dinî

Şeyhayn: İki şeyh, iki reis, iki büyük imâm demektir. İmâm-ı A'zam ile İmam Ebû Yûsuf için kullanılır. En büyük iki halîfe anlamında Hazret-i Ebû Bekr ile Hazret-i Ömer için de kullanılır.

Şâz: Umûmî kaideye uymayan, kural dışı, münferid; Usûl-i hadîsde: "Adalet ve zabt şartlarını haiz olan bir râvînin, aynı vasfi haiz diğer râvîlerin rivâyetlerine muhalif olarak nakl ettiği hadîs. İcma'dan ayrılma, farklı görüş belirtme.

Taammüd: Amd kökünden "tefe'ul" babında bir mastar "Amd" veya "taammüd" eş anlamlı olup, önceden tasarlayarak, düşünerek, bilerek, isteyerek ve kasıtla yapmak demektir Kasten veya taammüden işlenen suçlar o konuda verilebilecekken ağır ceza ile cezalandırılır

Taat: Allahü teâlânın beğendiği şeyler. Tâat yapan müslümana sevap verilir. Sadaka vermek gibi. Tâat, niyetsiz veya Allah için niyet ederek yapılınca, sevap hâsıl olur. Tâat yaparken, Allahü teâlâ için yaptığını bilmese de sevap hâsıl olur. Sevap hâsıl olması için, Allah rızası için niyet etmek lâzım olan tâate İbâdet denir.

Tahfîf: Hafifletmek; Sevilmeyenden kuralları ihlal etmeden uzaklaşmak.

Tahkîku'l-Menât: Kelime anlamı itibariyle, "sebebi tahkik etme" anlamına gelen tahkîku'l-menât, bir fıkıh usulü terimi olarak, herhangi bir yolla illet tespit edildikten sonra, o illetin kapsamına giren uygun nitelikleri belirlemektir. Örneğin, şarabın yasak oluşunun illeti sarhoş etmesidir; diğer içeceklerde bu niteliğin bulunup bulunmadığını araştırarak ortaya koymak, tahkîku'l-menâttır.

Tahrîcü'l-Menât: Kelime anlamı itibariyle "sebebi çıkarma" anlamına gelen tahricu'l-menât, bir fıkıh usulü terimi olarak, kıyasta illet belirleme yollarından biri olup, nassla veya icma' ile belirtilmeyen ve hüküm için illet olmaya elverişli olan niteliği tespit etmektir.

Tebennî: "İbn" kelimesinden türetilmiş olup, "oğul edinmek, evlât edinmek" anlamında bir İslâm hukuku terimi

Tenkîhu'l-Menât: Kelime anlamı itibariyle "nitelik seçme" anlamına gelen tenkîhu'l-menât, bir fıkıh usulü terimi olarak, kıyasta illet belirleme yollarından biri olup, hüküm için illet olmaya elverişli olan vasfı, hükümle ilgili bulunan ve fakat illet olmaya elverişli olmayan diğer vasıflar arasından seçip ortaya koymaktır.

Tahrîc: Lûgatta çıkarmak manasınadır. Fıkıh ıstılahında: "Müctehidlerin dayandıklan nass'lara, kaide ve esaslara göre şer'î hükümleri açıklama.

Tahrîm: Haram kılma. Bir şeyin haram olduğunu bildirme.

Tahsîs: Hususîleştirme, anlamı özelleştirme. Genel bir hüküm ifade eden bir sözü belirli bir hükme mahsus kılmak. Umumilik ifade eden nassın kapsamından bazı meseleleri hariç tutmak.

Tahyir: Seçimlilik. Bir şeyi yapma ve yapmama konusunda serbest bırakmaktır.

Takarrub: Yaklaşma, bir şeye yakın olmak için çalışma, Allah'a yakınlık kazanmak için ibâdet etme.

Ta'lil: Bir hükmün sebep ve illetlerini tesbit ederek ortaya çıkarma; kıyas.

Tarafeyn: İmâm-ı A'zam ile İmam Muhammed için kullanılır.

Tasadduk: Para vesair eşyayı bir fakire ibadet kasdıyla vermek.

Tatavvu': Bir ibadeti farz veya vacib olmayarak kendi arzusu ile Allah rızası için yapmak.

Ta'zir: Sözlükte "azarlamak, kınamak, terbiye etmek, birine yardım etmek" gibi anlamlara gelen ta'zîr, bir fıkıh kavramı olarak, kısas-diyet ve had cezaları dışında kalan cezaların genel adıdır. Suçun durumuna göre takdiri yasama organınca belirlenir.

İslâm hukukunda bazı suçlar ve bunlara tatbik edilecek cezalar nasslarla belirlenmiştir. Bunlara had cezaları denir. Adam öldürme ve müessir fiillerde ise, fiilin şekline veya mağdurun ya da velisinin tavrına göre kısas veya diyet ceza olarak kabul edilmiştir. Bunların dışında kalan suçların ve bunlara uygulanacak cezaların belirlenmesi, kanun koyucunun takdirine bırakılmıştır. Daha kapsamlı ve çeşitli ta'zîr suçları ve cezaları, zamana ve şartlara göre değişebilen bir karakter arz ederler.

Tazmîn: Sebep olunan zarar ve ziyanı ödeme. Telef edilen mal ve benzeri şeylerin kıymetini sahibine verme (çoğulu: Tazminat) .

Tefrik: Evlilik birliğinin sona ermesinin bir diğer şekli eşlerin mahkemeye başvurarak hâkim kararıyla ayrılmalarıdır. Bu şekilde kazâî boşanmaya çağdaş İslâm hukûku literatüründe tefrîk denilir.

Te'lif: Farklı hadisleri birleştirme.

Te'vil: Bir sözü zahirî mânâsından başka bir mânâ ile açıklama, bir nevi tefsir.

Tebe-i Tabiîn: Tabiîlerle görüşüp bunlardan hadîs-i Şer'îf nakleden kimseler.

Tecviz etmek: Caiz görmek.

Tedbîr: Ölümden sonra hür olmak üzere azatlama.

Teflis: İflas etme.

Tefrit: Söz ve fiillerde gevşek geri durmak.

Tefsir: Açıklama, bir sözü îzah etme. Kur'ân-ı Kerîm'in sözlerini açıklama ve te'vil etme: Yorum..

Tefviz; Bir işi bir başkasına havale etmek.

Tehlîl:Lâ ilahe illallah.

Tekbir: Allahu Ekber demek.

Teklîfî Hüküm: Farz, vacip, mendup, haram bunlara "teklifi hüküm"denir.

Telfik: Telfik, sözlükte, "kumaşın iki kenarını birleştirip dikmek" anlamına gelir. Fıkıh ve usûl-i fıkıhta da, farklı hükümlerin bir araya getirilmesini ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Fıkıh ve fıkıh usulü eserlerinde, telfik denince daha çok şu anlam kastedilir: Belirli bir meselede birden fazla ictihadî görüşü bir arada (veya bir arada sayılabilecek şekilde, yani birincisinin tesiri kalkmadan diğeriyle) amel edip ortaya bu müctehidlerden hiçbirinin kabul etmeyeceği mürek-

kep bir durumun ortaya çıkması. Telfikin dar anlamı budur. Buna "taklitte telfik" denir

Temellük : Bir şeyi kendisine mal etme, mülkiyetine geçirme.

Tenkîh: Ayıklama, bir eseri gözden geçirerek lüzumsuz ve yanlış kısımlarını çıkarma.

Tereke (Terike) : Ölen kimsenin bıraktığı, mal ve mülk gibi şeyler.

Tertîl: Kur'ân'ı ağır ağır, kelime ve harflerin hakkını vererek güzelce okuma.

Teşehhüd: Tahiyyat okuma..

Teşri: Kelime olarak, "Yasama, kanun koyma anlamına gelir. Istılahta ise, Hz. Muhammed (s.a.s) 'in getirdiği, temelde kitap, sünnet, icmâ ve kıyasa dayanan ibadetlere ve insanlar arası ilişkilere ait Allah ve Resulunun koyduğu esasları ifade eder. Şârî, Şer'îat koyan demektir. İslâm'da şâri', Allah ve Resuludur. İslâm toplumuna gerekli kanun ve prensipler temelde bu iki kaynaktan gelir. Bu da vahiy ve sünnetten ibarettir.

Tevatür: Yalan üzere ittifakları aklen mümkün olmayan bir topluluğun rivâyeti.

Tevliye: (*Vakıf terimi olarak*) : Birini, vakıf işlerini idare etmek üzere görevlendirme.

(*Ticaret hukuku terimi olarak*) : Bir malı alış fiyatı üzerinden hiç kârsız satmak demektir. Buna " başa baş satış yapmak" da denilir.

Tezellül: Allah'ın büyüklüğü karşısında insanın kendisini çok küçük hissetmesi ve bu hisse uygun tavır takınması.

Tezkiye: Temizleme, arıtma, feyizlendirme, temize çıkma, malın zekâtını vermEbû kelime fıkıh (İslâm Hukuku) terimi olarak iki ayrı manada kullanılır:

a- Bir kimsenin durumunu bilenlerden sorup araştırmak Tezkiye bu manada, mahkemede şahitlik yapacakların durumlarının bilinmesi için yapılan soruşturma karşılığında kullanılır

b- Ölülerin, peşlerinden iyilikleriyle anılması Buna ölüyü tezkiye denilir

Ulu'l-Emr: Emir sahipleri, devlet reisi ve onun adına hükmeden vali, kadı ve benzeri kimseler.

Ulu'l-İrbe: Kadının mahremi olarak açılabileceği zînetini gösterebileceği kimseleri ifade eder.

Umumî Belva: Herkesin karşılaştığı durum. Belvâ kelimesi musibet, tecrübe anlamına gelmektedir. Umûm-i belvâ ise, bir musibet veya sıkıntının herkesi kapsayacak şekilde yaygın hale gelmesi demektir.

Umumi veli: Devlet başkanı veya hâkimdir.

Usul Uleması: Fıkıh usûlü bilginleri.

Usûl-i Fıkıh: Fıkhın kökleri demek olup, "Tafsîlî (ayrı ayrı) delillerine dayanarak amelî-şer'î hükümleri istinbat için başvurulan kaideler ilmi"dir. Yeni bir deyişle ve yaklaşık olarak: İslâm hukuku metodolojisi.

Usûl: Fıkıhta anna, baba, dede, neneler, yukarı doğru birinci derece akrabaları ifade eder. Furu da çocuklar, torunlar, torunların çocukları şeklinde gider..

Vaîd: Korkutma, kötü birşey va'detme. Allah'ın kötülük işleyen kullarına va'detmiş olduğu ceza.

Vakf (vakıf) : Hapsetme, alıkoyma. Bir ayn'ı, mülkiyeti Allah'a ve menfaati kullara ait olacak şekilde temlik ve temellükten alıkoyma. Vakfın gelirinin (gailesinin) kimlere veya nerelere sarfedileceği genellikle vâkıf tarafından bir vakfiye ile kadı huzurunda tesbit ve tescil edilir.

Vâkıf: Bir şey vakfeden kimse, vakıf kuran kişi.

Varid: Söylenen, gelen, olan.

Vasî: 1-Bir kimsenin ölmeden önce, kendisi öldükten sonra yapılmasını istediği işleri yürütmek için tayin ettiği kişi. 2-Yetimlere, dullara, küçüklere ve bunların mallarına bakan kimse.

Veraset: Mirasçı olma, soydan gelme. Kalıtım.

Vesâyâ: Vasiyet etme. Vukuf: Arafe günü Arafat'ta bulunmaktır.

Vesâyet: Mümeyyiz veya gayr-i mümeyyiz küçük gibi eda ehliyeti bulunmayan yahut eksik olan veya ehliyeti sonradan kısıtlanan (mahcur) bir kişinin mallarını koruma, işletme ve onun adına o malda tasarruf etme yetkisinin başka bir kimseye tanınmasını ifade eden bir terimdir.

Visal Orucu: iftâr etmeksizin birbirine ekleyerek oruç tutmaya visâl orucu (*savm-ı visâl*) denir. Ama böylesine oruç mekruh sayılmıştır.

Zamin: Birine veya bir şeye kefil olmak demektir. Ayrıca başkasına verdiği zararı veya sebep olduğu zararı telâfî eden, ödeyen anlamına da gelmektedir. Zararın ödenmesine ise tazmînât denir.

Zevi'l-Erhâm: Yakın akrabalar anlamına gelen zevi'l-erham, bir fıkıh terimi olarak, mirasta asabe ve belirli hisse sahibi (ashab-i ferâiz) olmadıkları halde, bunlar bulunmadığında mirastan pay alan kimselere verilen addır. Bunlar teyze, hala, kızın oğlu, annenin babası gibi akrabalardır.

ZEVİL KURBÂ: Yakın akrabalar anlamına gelir. Buna karîb (çoğulu akrabA) de denir. İnsanın rahim ve nesep cihetiyle yakınınlarına verilen bir isimdir.

Zann-i gâlib: bkz. Gâlib zan.

Zimmet: And, söz ahd, uhde. Fıkıh'ta: 1-Kişinin menfaat ve zararına ehil olmasını sağlayan niteliği; hukuki ehliyetin sebebini teşkil eden insan olma özelliği. Sağ olarak dünyaya gelen her insan, bu nitelik ve özelliğe sahiptir. 2-İslâm ülkesinde yaşayan gayr-ı Müslim vatandaşlarla yapılan antlaşmaya verilen isim.

Zimmî: İslâm tarihinde Müslüman ülkesinde, devletle yaptığı bir anlaşma ile devletin himâye ve güvencesi altında yaşayan gayrimüslim vatandaşı ifade için kullanılan bir terim.

FIKIH SORULARI TESTİ

1- *"Müctehidin bir meselede, özel bir delil sebebiyle,o meselenin benzerlerinde verdiği hükümde vaz geçip başka bir çözümü benimsemesi, ya da iki farklı kıyas İmkânı bulunduğunda, ilk bakışta dikat çekmeyen kıyası(kapalı kıyası) gerekçe birliği açısından daha güçlü bulduğu için açık kıyasa tercih etmesi"*ni aşağıdakilerden hangisi ifade eder?

A) Kıyas
B) İstishab
C) İcma
D) İstihsan

2- Yorum yoluyla da olsa- nasların kapsamına girmeyen ya da " illet" bağ kurularak (kıyas yoluyla) nasta düzenlenmiş bir olaya bağlanmayan fıkhı bir meselenin hükmünü İslâm fıkhının genel ilkelerine göre belirleme yöntemi neyi ifade eder?

A) Istıshab
B) Sedd-i Zerai
C) Istıslah
D) İstihsan

3- İslâm dininin, insanların dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak üzere getirdiği kuralların bütünü için hangi ifade <u>kullanılamaz?</u>

A) Şer'î hükümler
B) Ahkâm-ı Şer'îyye
C) İlâhî hükümler
D) İnsanî hükümler

4- Aşağıdakilerden hangisi Allah ve Resul'ünün mükelleften yapılmasını kesin ve bağlayıcı tarzda istediği zanni delille sabit olan fiil demektir?

A) Farz
B) Mübah
C) Sünnet
D) Vacip

5- Aşağıdakilerden hangisi dinen ve ya hukuken yapılmasına müsaade edilen fiilleri ifade eder?

A) Müstehap
B) Mubah
C) Cevaz
D) İbadet

6- Aşağıdakilerden hangisi şer'an izin verilmiş, hakkında Şer'î bir yasaklama ve kısıtlama bulunmayan davranış ve onun dinî-hukukî hükmünü ifade eder?

A) Müstehap
B) Mubah
C) Cevaz
D) Helâl

7- Aşağıdakilerden hangisi şariin yapılmamasını kesin ve bağlayıcı olmayan tarzda istediği fiil ve davranışlardandır?

A) Mubah
B) Haram
C) Caiz
D) Mekruh

8- *"Hükmün kendisine bağlanması ve üzerine hüküm bina edilmesi insanlara bir fayda sağlayan veya onlardan bir zararı gideren, fakat muteber veya geçersiz sayıldığına dair belirli bir delil bulunmayan durumlar"* olarak tarif edilen fıkıh usulü terimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kıyas
B) Mesalih-i Mürsele
C) İllet
D) İstihsan

9- İslâm hukukunda miras taksimini kendisine konu alan ilmin adı nedir?

A) Feraiz B) Veraset
C) Kadılık D) Muamelât

10- Fıkıh ilminin dört büyük kısımlarından biri olan cezalarla ilgili bölümüne ne isim verilir?

A) Muamelât B) Ukubat
C) Tazirat D) Tecziyat

11- *"Toplumun hazırlanması ve yeni hükümlerin toplum tarafından özümsenmesine İmkân verilmesi amacıyla hükümlerin zamana yayılarak peyderpey konulmasına denir."*

Yukarıda tanımı verilen kavram aşağıdakilerden hangi şıkta doğru verilmiştir?

A) Tedvin
B) Tedric
C) Tahkim
D) Telkin

12- İstislah metodunu uyguluyarak hükme ulaşırken esas alınan maslahatlara ne denir?

A) İstishab
B) Mesalih-Mürsele
C) İstislah
D) İstihsan

13- İstislah metodunu daha çok hangi fakîhler kullanılır?

A) Hanefîler
B) Şâfiîler
C) Mâlikîler
D) Hanbelîler

14- *"Fakîhin Şer'î-amel bir meselenin hükmünü ilgili delilerden çıkarabilmek için olanca gayreti sarfetmesi "* neyi ifade eder?

A) Re'y
B) Te'vil
C) İctihad
D) Vücub ehliyeti

15) Teklif ehliyetinin diğer adı nedir?

A) Eksik eda ehliyeti
B) Yarım eda ehliyeti
C) Tam eda ehliyeti
D) Vücut ehliyeti

16- Aşağıdakilerden hangisi Şariin, yapılmasını kesin ve bağlayıcı bir ifade ve üslupla yasakladığı fiildir?

A) Haram
B) Tenzihen mekruh
C) Tahrimen mekruh
D) Caiz

17- **Aşağıdakilerden hangisi Şariin, bizzat kendisindeki kötülük sebebiyle, baştan itibaren ve temelden haramlığına hükmettiği fiildir?**

A) Haram li-gayrihi
B) Haram li-aynihi
C) Tahrimen mekruh
D) Tanziben mekruh

18- **Hangisi beş temel teklifi hükümden değildir?**

A) Mübah B) Mekruh
C) Rükün D) Mendup

19- **İslâm'da ibadetler .... aylara göre hesap edilerek yapılır." Cümlesinde noktalı yere hangi terim getirilmelidir?**

A) Milâdî
B) Rûmî
C) Kamerî
D) Mübarek

20- **Fıkhın delillerden hüküm elde etme metodunu inceleyen dalına ne isim verilir?**

A) Fıkıh
B) İslâm Hukuku
C) Muamelât
D) Fıkıh Usulü

21- **Zaruret ve kaçınılması mümkün olmayan duruma ne denir?**

A) Umumu Belva
B) Maslahat
C) Haciyat
D) Mecburiyyat

22- **Peygamberimiz (sav.) 'den sonraki dönemlerde bir meselenin dinî hükmü üzerinde o devirde yaşayan müçtehitlerin birleşmesi ve ittifak etmesine ne ad verilir?**

A) İcma-i Ümmet
B) Kıyas-ı Fukaha
C) İstişare
D) İttifakı ümmet

23- **İbadetlerle ilgili dinî hükümlere ne denir?**

A) Taabbüdî hükümler
B) Şer'î hükümler
C) Vazî hükümler
D) Teklifî hükümler

24- **Âyet ve hadislerin doğrudan ifade ettiği hükümlere ne denir?**

A) Taabbüdî hükümler
B) Şer'î hükümler
C) Vazî hükümler
D) Teklifî hükümler

25- **Mükellefin yapması veya terk etmesi halinde herhangi bir övgü yahut kınamayı gerektirmeyen davranışlarına ne denir?**

A) Sünnet B) Mubah
C) Mendup D) Müstehap

26- **Aşağıdakilerden hangisi fıkıh literatüründe fer-i veya tali deliller grubunda yer almaz?**

A) Kıyas
B) İstihsan
C) İstislah
D) İstishab

27- Harama kötü ve zararlı bir sonuca vasıta olan davranışların yasaklanması kötülüğe giden yolların kapatılmasına ne denir?

A) İstihsan
B) İstislah
C) İstishab
D) Seddi zerayi

28- Kişinin iyiyi kötüden faydalıyı zararlıdan ana hatları ile olsun ayıra bilmesine ne denir?

A) Vücub ehliyeti
B) Eda ehliyeti
C) Temyiz
D) Büluğ çağı

29- İki durum arasında şariin kurduğu bağı ifade eden hükümlere ne denir?

A) Taabbüdî hükümler
B) Şer'î hükümler
C) Vazî hükümler
D) Teklifî hükümler

30- Hanefîlerin en çok başvurduğu medot hangisidir?

A) İstihsan
B) Istıshab
C) Seddi Zerayi
D) Örf

31- Kişinin haklara sahip olabilme ve borç altına girebilme ehliyetine ne denir?

A) Vücub ehliyeti
B) Eda ehliyeti
C) Temyiz
D) Buluğ çağı

32- Aslında meşru ve serbest olduğu halde, haram kılınmasını gerekli kılan geçici durumla ilgili olan fiile ne denir?

A) Haram li-aynihi
B) Tahrimen Mekruh
C) Haram li-gayrihi
D) Mekruh

33- İmamı A'zam'ın gerçek ismi nedir?

A) Numan b. Hanife
B) Numan b. Sâbit
C) Numan b. Muhammed
D) Numan b. Selmân

34- Muvatta hangi mezhebin kaynak kitabıdır?

A) Hanefî
B) Mâlikî
C) Şafiî
D) Hanbelî

35- Nasların kapsamına girmeyen yada illet bağı kurularak nasta düzenlenmiş bir olaya bağlanamayan fıkhi bir meselenin hükmünü İslâm fıkhının genel ilkelerine göre belirleme yöntemine ....bu metodu uygulayarak hükme ulaşırken esas alınan maslahatlarada ....denir.

Boşluklara uygun düşen kavramlar sırasıyla nelerdir?

A) Istıshab/Beraet-i zimme
B) İstihsan/Örf ve adet
C) Rey/İctihat
D) Istıslah/Mesâlih-i mürsele

36- Meşakkat, zaruret ve ihtiyaç gibi geçici bir sebebe bağlı olarak azimet hükmünü terk etme İmkânı veren ve yalnız söz konusu arizi durumla sınırla bulunan hafifletilmiş ve geçici hükme ne denir?

A) Ruhsat B) Merhamet
C) Cevaz D) Fetva

37- Daha önce varlığı bilinen bir durumun -aksine delil bulunmadıkça- varlığını koruduğuna hükmetme yöntemine ne denir?

A) Istıshâb B) Sedd-i Zerâi'
C) Istıslâh D) İstihsân

38- Hakkında açık bir nas yani âyet veya hadis metni bulunmayan fıkhî bir konuda müctehidin belli metotlar uygulayarak ulaştığı şahsî görüş" anlamını ihtiva eden kavram hangisidir?

A) Nass
B) Mezhep
C) Vaz'î hüküm
D) Re'y

39- İslâm'da harama, kötü ve zararlı sonuçlara vasıta olan davranışların yasaklanması, kötülüğe, mefsedete götüren yolların kapatılması anlamına gelen fıkıh usulü kavramı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İstihsan
B) Istıslâh (Mesâlih-i Mürsele)
C) Istıshâb
D) Sedd-i Zerâi'

40- Vâcibi inkâr eden kişi için hangisi yanlıştır?

A) Dinden çıkmaz
B) Fasık kabul edilir
C) Dinden çıkar
D) Hiçbiri

41- Aşağıdakilerden hangisi *"bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, içyüzünü ve inceliklerini kavramak"* anlamına gelir?

A) Fıkıh
B) İlmihâl
C) İtikad
D) Akaid

42- Hanefî mezhebi Irak'ta doğmuş ve Abbasîler devrinde hangi müctehidin kâdı'lkûdât (baş kadı) olması ile devletin başlıca fıkıh mezhebi haline gelmiştir?

A) Numan b. Sabit
B) Ebû Yûsuf
C) İmam Muhammed
D) Ahmed b. Hanbel

43- Aşağıdakilerden hangi daha önce varlığı bir durumun -aksine delil bulunmadıkça- varlığını koruduğuna hükmetme yöntemidir?

A) Istıshab
B) İstihsan
C) Istıslah
D) Kıyas

44- *"İslâm Hukuku'ndaki gayenin gerçekleşmesi için öncelikle .... esas alınmalıdır. İkinci derecede .... ve daha sonra da .... gelir,"* cümlesinde boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

A) Zaruriyyât, tahsiniyyât, hâciyyât
B) Zaruriyyât, hâciyyât, tahsiniyyât
C) Tahsiniyyât, zaruriyyât, hâciyyât
D) Hâciyyât, zaruriyyât, tahsiniyyât

45- Zaruriyyata dahil olan beş unsurun doğru sıralaması aşağıdakilerden hangisidir?

A) Din, can, akıl, mal, nesil
B) Din, can, mal, akıl, nesil
C) Din, can, akıl, nesil, mal
D) Can, din, akıl, mal, nesil

46- Aşağıdakilerden hangisi Seddi Zerayi ile amele girer?

A) Kur'ân ve Sünnet'te yasaklanan fiiller
B) Mefsedet olan fiiller
C) Kötülüğe vesile olması kesin olan fiiller
D) Mahiyeti itibariyle caiz ancak kötülüğe vesile olması muhtemel fiiller

47- *"Radâ"* kavramı Fıkhın aşağıdaki kısımlarından hangisinde konu edilmektedir?

A) İbadetler
B) Aile ile ilgili hükümler
C) Mâlî konular ile ilgili hükümler
D) Suçlar ve Cezalar
E) Milletlerarası ilişkiler ile ilgili hükümler

48- Aşağıdaki kavramlardan hangisi fıkıh literatüründe *"hakkında şer'î bir hüküm verilmesi gereken meseleler ve olaylar"* anlamına delâlet eder?

A) Nevâdir
B) Zevâid
C) Sevâbit
D) Nevâzil

49- Vacibin karşıt hükmüne ne denir?

A) Mendup
B) Tenzihen Mekruh
C) Tahrimen Mekruh
D) Haram

50- Nesh olayı en çok hangi alanda gözükmüştür?

A) İtikad alanında
B) Ahlak alanında
C) Muamelât alanında
D) Ahiret alanında

51-Hangisi kıyasın rükünlerinden değildir?

A) Asıl
B) Fer'
C) Maslahat
D) İllet

52- Aşağıdakilerden hangisi zaman ve mekana göre değişen hükümlere çözüm bulan hukuk kaynağının adıdır?

A) İttifak B) İttiba
C) İrtifa D) İctihad

53- İslâm'ın dört büyük müctehitlerinden biri olan, Muvatta isimli hadis kitabının yazarı ve dört mezhepten birinin kurucusu mezhep imamı kimdir?

A) İmam Mâlik

B) Ahmed b. Hanbel

C) İmam A'zam

D) İmam Şafiî

54 - İslâm'ın dört büyük mezheplerinden biri olan Şafiî mezhebinin imamının tam ismi nedir?

A) İmam Mahmûd Hasen b. Yûsuf eş-Şafiî

B) İmamı Muhammed b. İdrîs eş-Şafiî

C) İmam Hasan b. Eyyûb eş-Şafiî

D) İmam Bekr b. Alî eş-Şafiî

55- Hadis ilminde üstün ilim ve yetkiye sahip olan, ezberinde bir milyon Hadis-i Şer'îf olduğu rivâyet edilen, Müsned isimli hadis kitabının yazarı ve Hanbelî mezhebinin imamı kimdir?

A) İmam Şafiî

B) İmam Mâlik

C) Ahmed b. Hanbel

D) İmam A'zam

56- Hanefî mezhebine göre kati delille sabit olan hükme .... zanni delille sabit olan hükme ise............ sırasıyla ne denir?

A) Vacip-Farz

B) Farz-Vacip

C) Vacip-Sünnet

D) Farz-Farzı Kifaye

57- Hz. Peygamberin devamlı yaptığı sırf bağlayıcı ve kesin bir emir olmadığını göstermek için nadiren terk ettiği fiillere ne denir?

A) Sünneti Hüda (Hedy)

B) Sünneti Gayri Müekkede

C) Sünneti Rasûl

D) Sünneti Müekkede

58- Lügat anlamı; zorlamak, bir kimseyi istemediği ve çirkin gördüğü bir işi yapmaya mecbur tutmak olan, İslâm hukuku terimi olarak; bir kimsenin başkasına yaptığı, ondaki rızâyı kaldıran veya ehliyetini yok etmediği halde onun seçme özgürlüğünü bozan ya da şer'î yükümlülüğü kaldıran korkutma hali, yani bir kimseyi korkutmak sûretiyle rızâsı olmaksızın bir iş işlemek üzere haksız yere zorlamaya bir Kur'ân kavramı olarak ne ad verilir?

A) Teklif

B) Isr

C) Karz

D) İkrâh

59- Yapıldığında mükâfat verilen, fakat terk edildiğinde ceza gerektirmeyen ibadete ne denir?

A) Farz

B) Vacip

C) Tatavvu ibadet

D) Birr

60- Müslümanların tek tek değil topluca sorumlu oldukları, ama içlerinden bir veya birkaç kişinin yapmasıyla diğerleri üzerinden sorumluluğun kalktığı yükümlülüğün adı nedir?

A) Farz-ı Ayın
B) Farz-ı Kifaye
C) Vacip
D) Farz

61- Kişinin dinî ve hukukî hükme muhatap olmaya elverişli olmasına ne denir?

A) Ehliyet
B) Mükellef
C) Temyiz
D) Rüşd

62- *"Şer'ü men kablenâ"* ne anlama gelir?

A) İslâm öncesi Şer'iatlar
B) Dinen varlığı kabul edilen hüküm
C) Önceden varlığı bilinen hüküm
D) Dinin temel hükümleri

63- Muvatta hangi mezhebin kaynak kitabıdır?

A) Hanefî B) Mâlikî
C) Şafiî D) Hanbelî

64- Suudi Arabistanın resmî mezhebi nedir?

A) Hanefî
B) Mâlikî
C) Şafiî
D) Hanbelî

65- İcmâ terimi ne anlama gelir?

A) Müctehidin bir meselede, özel bir delil sebebiyle, o meselenin benzerlerinde verdiği hükümden vazgeçip başka bir çözümü benimsemesi
B) Naslarda hükmü bulunmayan fıkhî meseleye, aralarındaki illet birliği sebebiyle, naslarda düzenlenmiş meselenin hükmünü vermek
C) Müctehidlerin Hz. Peygamber'in vefatından sonraki herhangi bir devirde şer'î bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleri
D) Daha önce varlığı bilinen bir durumun varlığını koruduğuna hükmetme yöntemi

66- *"Edilletü'l-Ahkâm"* kavramının anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dinin yardımcı kaynakları
B) Kıyasın rükünleri
C) Mükellefin fiilleri
D) Dinin hukukî kaynağı

67- *"İnsanın dinin hitabına ehil olması"* anlamına gelen kavram hangisidir?

A) Ehliyetü'l-hitap
B) Ahkâm-ı Şer'îyye
C) Ahkâm-ı ilahiye
D) İbâha-i Asliye

68- Aşağıdakilerden hangisinde dört mezhep imamı vefat tarihlerine göre kronolojik olarak doğru sıralanmıştır?

A) İmâm Mâlik – İmâm Şâfiî – İmâm Ebû Hanîfe -Ahmed b. Hanbel

B) İmâm Şâfiî – İmâm Ebû Hanîfe – İmâm Mâlik -Ahmed b. Hanbel

C) İmâm Ebû Hanîfe – İmâm Mâlik – İmâm Şâfiî – Ahmed b. Hanbel

D) İmâm Ebû Hanîfe – İmâm Mâlik – Ahmed b. Hanbel – İmâm Şâfiî

FIKIH SORULARI TESTİ CEVAPLARI

1-D	2-C	3-D	4-D	5-C
6-D	7-D	8-B	9-A	10-B
11-B	12-B	13-C	14-C	15-C
16-A	17-B	18-C	19-C	20-D
21-A	22-A	23-A	24-B	25-B
26-A	27-D	28-C	29-C	30-A
31-A	32-C	33-B	34-B	35-D
36-A	37-A	38-D	39-D	40-C
41-A	42-B	43-A	44-B	45-C
46-D	47-B	48-D	49-C	50-C
51-C	52-D	53-A	54-B	55-C
56-B	57-D	58-D	59-C	60-B
61-B	62-A	63-B	64-D	65-C
66-D	67-A	68-C		

TAHARET-ABDEST-TEYEMMÜM-GUSÜL-MESH-KADINLARIN HALLERİ VE NAMAZ

TAHARET - NECASET:

Aslen murdar olan şeye "Neces" denir.

Hakîkî necasetler, namazda bağışlanan mikdarlarına göre, "Necaset-i hafîfe" ve "Necaset-i galîza, mugallaze" kısımlarına ayrıldığı gibi, akıcı olup olmamaları bakımından da, "mayi" ve "camid" kısımlarına ve görülüp görülmemeleri bakımından da "necaset-i mer'iyye" ve "necaset-i gayr-i mer'iyye" kısımlarına ayrılır.

Meni ve mezi galiz necasettir. Bu pisliğin, kuru veya yaş bir madde olup olmamasına göre, namazın sıhhatine mâni olan miktar değişir. Şöyle ki: Galiz necaset tabir edilen ağır pislik, kuru bir madde ise, bir dirhem, yani, üç gramdan az olmalıdır. Üç gramdan fazlası, namazın sıhhatine mâni olur.

Eğer yaş bir madde ise, el ayası dediğimiz avuç içinden daha geniş bir alana yayılmamış olması şarttır. El ayasından fazla bir kısmı ıslatmış olan pislik, namaza mânidir. Namaz kılabilmek için bu miktardaki pisliklerden temizlenmek farzdır.

Bu miktarlardan aşağı olan pislikler, namazın sıhhatine engel teşkil etmez. Ancak yine de bu miktar pisliğin -eğer mümkünse yok edilmesi sünnettir.

İnsanların kurumuş olan menileri ise ovalamakla temizlenebilir.

Dokunmuş olduğu elbise astarlı olsa da, yine ovalamak yeterlidir. Fakat yaş halde olan meniyi mutlaka su ile yıkamak gerekir. Bununla beraber elbiseye dokunup kurumuş olan bir meni, ovalanmakla temizlendikten sonra, o elbise ile namaz kılınabilirse de, o yer sonra ıslanmış olsa, sahih kabul edilen görüşe göre pislik hali geri döner; onu tekrar kurutup ovalamak veya yıkamak gerekir.

Mezi ve vedi de meni gibidir.

Hafif necaset sayılan ve temiz olmayan şeyler şunlardır:

1- At, katır ve eşeklerin sidikleri ile, eti yenen koyun, keçi, geyik ve karaca gibi evcil ya da yabanî hayvanların sidikleri ve bunların tersleri, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre hafif pisliktir. Fetvaya esas olan bu görüştür. Ebû Hanîfe'ye göre ise bunlar ağır pislik çeşidine girer.

2- Etleri yenmeyen hayvanlardan, doğan, atmaca, şahin, çaylak, kartal gibi havada terleyen hayvanların dışkıları.

3- Her hayvanın öd kesesi, bu hayvanın dışkısı hükmündedir.

Hafif pisliğin namazda bağışlanan miktarı, bulaştığı yer elbise ise, elbisenin tamamının dörtte biri; kol ve ayak gibi bedenin bir organı ise bulaştığı organın dörtte biridir. Bununla, kaçınılması güç olan, mesleği ve içinde bulunduğu kültür ortamı bakımından temizliğe tam dikkat edemeyen veya hayvancılıkla uğraşanların farkında olmadan karşılaştığı hafif pislikler için kolaylık getirilmiştir.

Galiz necâsetten sayılan maddeleri şöylece sıralayabiliriz:

1- İnsan vücudundan çıkan ve abdest veya gusül almayı gerektiren her şey: İdrar, kazurat, meni, mezi, vedi, kan, irin, sarı su, ağız dolusu kusmuk, hayız-nifas ve istihaze kanları gibi... Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre, meni temizdir, bulaştığı yeri necis yapmaz.

2- Eti yenmeyen hayvanların idrarları, ağız salyaları ve tersleri... Ancak eti yenmeyen hayvanlardan çaylak, kartal, atmaca gibi kuş cinsinden olanların pislikleri, hafif necâsetten sayılmaktadır. Eti yenmeyen hayvanlardan, sadece kedinin salyası ve artığı temiz kabul edilmiştir. Kedi, insanlarla çok düşüp kalktığından, ev eşyasına her zaman dokunduğundan ve insanın elini, v.s. yaladığından, insanlara güçlük olmaması için, Allah Teâlâ onun salyasını ve ağzını pis saymamıştır. Böylece biz kullarına büyük bir kolaylık kapısı açmıştır. Nitekim Rasûlüllah Efendimiz, bir hadîs-i Şer'îflerinde şöyle buyurmuştur: "O (kedi) pis değildir. Ancak o sizin etrafınızda çok dolananlardandır."

3- Bütün hayvanların akan kanları...

4- Eti yenen hayvanlardan tavuk, kaz, ördek ve hindi gibi kümes hayvanlarının tersleri... Eti yenen hayvanlardan serçe, güvercin gibi havada pisleyen kuşların tersleri, temiz kabul edilmektedir.

5- "Meyte" tabir edilen leşler, yani, karada yaşayıp besmele ile boğazlanmaksızın ölen kanlı hayvanlar ve bunların tabaklanmamış derileri... Hayvan boğazlanarak öldürülmekle beraber, bu boğazlama işlemi Şer'îatın tarif ettiği şekilde yerine getirilmemişse, bu hayvan da leş (meyte) hükmündedir, pis sayılır, eti de yenilmez. Hayvanı boğazlarken kasden, bile bile besmeleyi terketmek gibi. Besmeleyi çekmeyi unutmakta ise, bir beis yoktur.

6- Alkollü içkilerden Şarap da galiz necasettendir. Bunda, bütün fıkıh âlimlerinin ittifakı vardır. Şaraptan başka olan alkollü içkilerin necâset durumlarının ne olduğu hususunda üç görüş vardır: Kimisi bunları galiz, kimisi de hafif necâset sayar. Bâzılarına göre de, bu içkiler, maddeleri itibariyle temizdir. Şu hususa dikkat edilmelidir ki, bu ihtilâf sadece şarap dışındaki alkollü içkilerin maddelerinin temiz olup olmadığı itibariyledir. Yoksa bu içkileri içmenin haram olduğunda bütün âlimler müttefiktirler.

Giysilerde, bedende veya namaz kılınacak yerde bu pislikten, katı ise yaklaşık 3 gr. kadarı; sıvı ise avuç içinden fazla bir alanı kaplayacak miktarı namazın sıhhatine engel olur. Bunların necisliği kesin delille sabittir. Kan, sidik, dışkı gibi..."Elbiseni de temiz

tut" (el-Müddessir, 74/4) âyeti uyarınca bunları temizlemek farzdır.

Necaset-i Mer'iyye: Yoğunluğu olan veya kuruduktan sonra görülebilen herhangi pis bir maddedir. Akan kanlar gibi...

Necaset-i Gayr-i Mer'iyye: Donup kalmayan veya bulaştığı yerde kuruduktan sonra görülmeyen herhangi pis bir maddedir. İdrar gibi.

Taharet: Lügat manası temizlik ve nezafet demektir. Din deyiminde taharet, pislik ve necasetten arınmış olmak veya hades (abdestsizlik) denilen şer'î bir engelin kalkması halidir. Temiz olan şeye **tahir**, temizleyici şeye de **"Tahûr veya Mutahhir"** denir. Temizleme işine de, **"Tathir"** denir.

Taharetler, Kübra (büyük) ve Suğra (küçük) diye ikiye ayrılır.

Taharet-i Suğra = (Küçük Temizlik) : Abdestsizlik denilen hali gidermek için yapılan temizliktir. Abdest almak gibi.

Taharet-i Kübra = (Büyük Temizlik) : Cünüblük ile hayız ve nifas denilen hallerden çıkmak için yapılan yıkanmadır ki, ağıza ve burna su vermek şartı ile bütün vücud yıkanır. Buna "gusül, iğtisal, boy abdesti" de denilir.

MADDÎ ve HÜKMÎ KİRLİLİK

Fıkıh literatüründe *"tahâret"* her iki tür temizliği de içine alan geniş bir kapsama sahipken maddî kirlilik genelde *"necâset"*, hükmî kirlilik de *"hades"* terimleriyle ifade edilir. Beden, elbise ve namaz kılınacak yerde bulunan, namaz ve benzeri ibadetlerin sıhhatine de engel olan hakiki yani maddî pisliklerden temizlenmeye *"necâsetten tahâret"*, abdestsizlik ve cünüplük gibi hükmî kirlilikten temizlenmeye de *"hadesten tahâret"* denilir. Her iki tür temizlik de namaz ve benzeri ibadetlerin ön şartı konumundadır.

Necâset, hakiki ve maddî pislik, kirlilik demek olup böyle maddeye *"necis"* tabir edilir. Ana hatlarıyla ifade etmek gerekirse, etinin yenmesi ister helâl ister haram olsun, akıcı kanı olan kara hayvanlarından dinî usule uygun biçimde boğazlanmadan ölen veya öldürülen ve bu hükümde olan hayvanların etleri necistir. Kan, domuz eti, sarhoş edici içkiler, insan idrarı, dışkısı ve ağız dolusu kusmuğu, etinin yenmesi helâl olmayan hayvanların eti, idrarı ve dışkısı dinen necis (pis) olduğunda ittifak edilen maddelerdir. Fakihlerin çoğunluğu şarabı da maddeten necis saymışlardır.

Eti yenen hayvanların idrar ve dışkısını Mâlikî ve Hanbelîler necis saymazken Şâfiîler necis sayar, Hanefîlere göre tavuk, kaz gibi kümes hayvanlarının dışkıları "necâset-i galîza" (ağır pislik), sığır, koyun, geyik gibi dört ayaklı hayvanlarınki ise "necâset-i hafîfe" (hafif pislik) olarak nitelendirilir. Hanefîlere göre at, eşek ve katırın idrar ve dışkısı ile havada pislemeleri sebebiyle sakınılması zor olduğu için, atmaca, kartal, güvercin gibi kuşların dışkıları, hafif pislik grubundadır. Domuz ve köpekte ihtilâf olmakla birlikte canlı hayvanların bedenleri necis olmayıp salya, idrar ve dışkıları etinin hükmüne tâbi olarak ağır veya hafif necis sayılır. Hayvanların derisi tabaklanınca temiz olur. Hanefîler domuz derisini, Şâfiîler domuz ve köpek derisini hariç tutarak meytenin (murdar hayvan) derisinin

tabaklanınca temiz olacağı görüşündedir. Meytenin, içine kan nüfuz etmeyen boynuz, kemik, tüy, diş gibi katı cüzleri de Hanefîlere göre temizdir. Hanefî ve Mâlikîlere göre meni necis olsa da kurumuş ise ovalamakla temizlenmiş sayılır.

Ağır necâset ile hafif necâset arasında kirlenmeye yol açma yönüyle bir fark yoktur, ikisi de kirlilik sebebidir. Bu ayırım daha çok namazın sıhhatine engel olup olmama yönüyledir. Ağır sayılan necis madde eğer katı ise yaklaşık 2. 8 gramı (1 dirhem) , sıvı ise el ayasını (avuç içi) kapsayacak miktarı ve fazlası vücut, elbise veya namaz kılınacak yerde bulununca namazın sıhhatine engel olur. Hafif necâsetin ise bir uzvun veya onu örten elbisenin dörtte birinden az miktarına bulaşmış olması namazın sıhhatine engel olmaz. Temiz olmayan bir maddenin hoşgörü sınırını aşmayan miktarı ile namaz kılmak mekruh sayıldığından, namaza başlanmadan önce her türlü kir ve pis maddelerden temizlenmek gerekir.

Öte yandan, dinde güçlüğü giderip kolaylığı sağlama düşüncesiyle, kaçınılması zor olduğu için vücut ve elbiseye sıçrayan idrar serpintileri, sokaklarda yürürken sıçrayan çamur parçaları, sinek ve benzeri haşerattan bulaşan pislikler, necis maddelerin buhar ve tozu gibi nesneler aynı hoşgörü sınırı içinde bulunmuştur.

Hades: fıkıh dilinde, abdestsizlik veya cünüplük sebebiyle insanda meydana geldiği var sayılan hükmî kirliliği veya bu kirliliğin sebebini ifade eder. Hades, büyük hades ve küçük hades şeklinde ikiye ayrılır. Gusülle giderilebilen cünüplük (cenâbet) , hayız ve nifas gibi hükmî kirlilikler büyük hades, abdestle giderilebilen hükmî kirlilik de küçük hadestir. Buna bağlı olarak gusül büyük hükmî temizlik, abdest de küçük hükmî temizlik adını almıştır. Buna göre cünüplük, hayız ve nifas halleri büyük hükmî kirlilik halini, abdesti bozan sebeplerin varlığı da küçük hükmî kirlilik halini doğurur.

Hades; maddeten temiz ve pak olmayan herhangi bir şeydir. Buna "necis, gerçek necaset, pislik" de denir. Şöyle ki: Aslen veya geçici olarak temiz bulunmayan bir şeye necis ve necaset denir. Bunun çoğulu "Encas"dır. Örnek: İdrar aslen necis olduğu gibi, bulaştığı bir elbise de necis, pis ve murdardır.

Hades-i asgar = **(küçük hades)** : Yalnız abdest (taharet-i suğrA) ile giderilen haldir. İdrar yapmak, vücudun herhangi bir yerinden kan çıkmak sebebiyle gelen abdestsizlik hali gibi...

Hades-i ekber = **(büyük hades)** : Ağız ve burun dahil bütün vücudun yıkanması (büyük temizlik) ile giderilen taharetsizlik halidir Bu hal de cünüblükten, hayız ve nifas denilen hallerden meydana gelir. Bunların ayrıntılı olarak açıklamaları ileride gelecektir.

TEMİZLEME YOLLARI

Hükmî kirlilik hali demek olan hadesten, hükmî temizlik usulü olan ve her birinin kendine mahsus ayrıntılı hükümleri bulunan abdest, gusül ve teyemmümle temizlenilir. Dinen temiz sayılmayan maddî kirliliğin

(necâset) ise çeşitli yol ve usullerle giderilmesi mümkündür.

Özetle ifade etmek gerekirse, temizliğin en genel ve tabii usulü su ile yıkamaktır. Suda kaynatma, ateşe sokma, silme, ovalama ve kazıma, kurutma, üzerine toprak serpme, içindeki suyun bir kısmını veya tamamını boşaltma, yapı değişikliği (istihâle), boğazlama ve tabaklama başlıca temizleme yol ve usulleri olarak zikredilebilir. Bunlar arasında içine necis bir maddenin düştüğü havuz, depo ve kuyuların temizliği ile büyük ve küçük abdest bozduktan sonra yapılacak beden temizliği ayrı bir önem taşır.

İstibrâ: Küçük abdest bozduktan sonra idrar yolunda kalabilecek idrar damla ve sızıntılarının tamamen kesilmesi için bir süre bekleme, bundan sonra vücuttaki idrar sızıntılarını temizleme işlemine fıkıh dilinde "istibrâ" denilir.

İstinca: Büyük abdest bozulduktan sonra dışkı ve idrar yollarında yapılacak dışkı, idrar vb. pisliklerin su gibi maddelerle temizlenmesine denir.

TEMİZLİKLE İLGİLİ TEST SORULARI

1- Kullanılmış veya temiz fakat temizleyici olmayan sulara ne ad verilir?

A) Atık su
B) Tam su
C) Az su
D) Mâ-i müsta'mel

2- Büyük ve küçük abdest de denilen pisliklerden kurtulma olayına ne denir?

A) İstinbat
B) Mâ-i Musta'mel
C) İstibra
D) İstinca

3- Abdest, gusül veya teyemmümle giderilen kirlilik halini aşağıdakilerden hangi kavram ifade eder?

A) Habis
B) Hades
C) Necis
D) Habes

4- *"Küçük kirlilik demektir. Abdest almayı gerektiren hallerdir."* Bu tanım aşağıdakilerden hangisine aittir?

A) Hades-i Asgar
B) Hades-i Ekber
C) Necaseti Hafife
D) Necaseti Galiza

5- Hükmî kirlilikle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Dînî usûle göre kesilmeyen kara hayvanları hükmen kirlidir.
B) İstibrâ ve istincâ birer hükmî temizliktir.
C) Hafif necâset hükmî kirlilikten sayılmazken ağır necâset hükmî kirlilikten sayılmaktadır.
D) Hükmî kirlilik sadece abdest, gusül ve teyemmümle giderilmektedir.

6- Müslümanın ibadetlerinde ve günlük yaşantısında necaset adı verilen gözle görülen pisliklerden, elbisesini ve çevresini temizlemesine ne ad verilir?

A) Manevî Temizlik
B) Maddî Temizlik
C) Hükmî Temizlik
D) Dinî Temizlik

7- Kişinin abdest veya gusül alarak yaptığı temizliğe ne ad verilir?

A) Manevî Temizlik
B) Maddî Temizlik
C) Hükmî Temizlik
D) Necasetten Temizlik

8- Aşağıdakilerden hangisi hadesten temizlenme yolu değildir?

A) Abdest almak
B) Gusül yapmak
C) Teyemmüm yapmak
D) Elbiseleri temizlemek

9- Kişinin kalbini ve benliğini, yalan, kibir, haset, gıybet ve benzeri bütün kötülük, günah ve çirkinliklerden arındırması hangi temizlik çeşidine girer?

A) Manevî temizlik
B) Maddî Temizlik
C) Hükmî Temizlik
D) Çevre Temizliği

10- *"Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir"* âyeti hangi temizliğe vurgu yapar?

A) Maddî Temizlik
B) Manevî Temizlik
C) Hükmî Temizlik
D) Çevre Temizliği

11- İnek, koyun gibi dört ayaklı hayvanların pisliklerine ne ad verilir?

A) Necaseti galiza
B) Necaseti Hafife
C) Taharet
D) Hades

12- Gözle görülebilen pisliklere ne ad verilir?

A) Taharet
B) Necaset
C) Haset
D) Hades

13- Aşağıdakilerden hangisi necaset değildir?

A) Kan, insan idrarı ve dışkısı
B) Ağız dolusu olmayan kusmuk
C) Domuz eti
D) Yenmesi helal olmayan hayvanların idrar ve dışkısı

14- Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

A) Hades – Hükmî temizlik
B) Necaset – Maddî temizlik
C) Tövbe – Manevî temizlik
D) Abdest – Manevî Temizlik

15- Temizlik anlamına gelen kelime hangisidir?

A) Necaset
B) Taharet
C) Hades
D) Nezahet

16- Sıvı olan ağır necasetin ne kadarı namazı bozar?

A) Bir el ayası (avuç içi) kadarı
B) Dört gramdan fazlası
C) Elbisenin 1/4'ünden fazlası
D) Parmak ucu kadarı

TEMİZLİKLE İLGİLİ TESTİN CEVAPLARI

1-D	2-D	3-B	4-A	5-D
6-B	7-C	8-D	9-A	10-B
11-B	12-B	13-B	14-D	15-B
16-A				

İNSANDAN ÇIKAN DÖRT NEVİ SIVI

Kadın ve erkekten çıkan dört çeşit sıvı vardır. Bunların durumunu öğrenmek gusül ve abdest açısından önemlidir.

1- **İdrar:** İnsanın küçük abdest yoluyla çıkarmış olduğu sidik dediğimiz sıvıdır. İdrar erkek ve kadında sadece abdesti bozar.

2- Vedi: Soğuk, ağır kaldırma gibi hallerden dolayı bazen idrardan sonra koyu sarı bir damlalar gelir. Buna vedi denir ve idrarın bittiğini gösterir. Vedinin gelmesine bazen cinsel oynaşma da sebeb olabilir. Vedide, menideki gibi şehvetli ve şiddetli boşalma hali olmaz ve idrar yapıldıktan sonra kesik kesik gelir. Erkeklerde görülür. Gusül gerekmez. Abdest gerektirir.

3- Meni: Yetişkin ve sağlıklı bir erkekte her meni damlası milyonlarca spermatoza (sperm hücresi) ile doludur. Her biri uzun kuyruklu bir kurbağa yavrusuna benzer. O kadar küçüktürler ki, 500 tanesi yan yana 2.5 cm. uzunluğunda olur. Spermler sadece mikroskopla görülür. Bir ejakülasyon (boşalmA) sonrası bir çay kaşığı menide yüz milyonlarca sperm bulunur. Bir tek sperm hücresi kadının içinde yumurtayla birleşerek yeni bir hayatın tohumunu taşır.

İki çeşit sperm olduğunu söylemek gerekir. Bunların bir kısmı yumurtayla birleşince erkek cenin, diğer kısmı ise dişi cenin oluşturur. İnsan vücudunu oluşturan sayısız hücre hatta cinsiyet hücreleri (spermler ve yumurtalar) hepsi tek bir döllenmiş yumurtadan oluşur. Vücut hücreleri

içinde bulunan, kalıtım eğilimlerini ve cinsiyeti belirleyen kromozomların yarısı cinsiyet hücrelerinden toplanır. Başka bir deyimle, vücut hücreleri cinsiyet hücrelerini oluşturmak için iki kısma ayrılır. Yeni doğan bebeğin karakteri ve eğilimleri tohum ve yumurta hücresinin birleşmesinden kromozomların içindeki birleşmiş genlerin değerinden oluşur. Her vücut hücresinde 24 çift veya 48 tek kromozom vardır. Cinsiyet vücut hücrelerindeki kromozom sayısının yarısıdır.

Kadının Menisi: Kadının orgazma ulaşması sırasında cinsel organ bölgesinden özel karakterli bir sıvının gelmesine kadının menisi veya gelmesi denir. Bu salgı, bazı kadınlarda çok seyrek, bazılarında da her zaman görülmemektedir. Bu meni bazı kadınlarda bir kaç damla halinde, bazılarında ise yatağı ıslatacak kadar olmaktadır. Bu sıvıyı, ilk uyarılma sırasında veya ön sevişme sırasında döl yolunun nemlenmesi ıslanması ile karıştırmamak gerekir.

Meninin gelmesiyle o kişiye gusül gerekir.

4- Mezi: İdrar atım yolundaki bezlerin ve prostat dokusunun salgısından ileri gelir. Mezi; cinsel oynaşma, hayal etme ve şakalaşma sonunda, cinsel organdan gelen ince şeffaf ve kaygan sıvıdır. Geldiğinin farkına varılmayabilir. Genellikle büyük abdest yaptıktan sonra makata fazla basmakla çıkar. İnce miktarı az, beyaz, saydam sıvıdır. Cinsel heyecandan sonra olur. Bazen bu bezlerin iltihaplarında veya üşütme, ağır kaldırmalar da gelir. Bekarlarda gelen bu akıntı normaldır.

Bir erkek veya kadından yukarda saydığı eylemleri yaparken her hangi birinden mezi (ince kaygan sıvı) akması halinde çıkanın sadece abdesti bozulur, gusül yapması gerekmez.

Kadınlardan Çıkan Farklı Akıntılar

Kadının ön uzvundan beş türlü akıntı gelir. İdrar, âdet kanı, nifas (lohusalık) kanı, istihâza (hastalık) kanı ve kan karışık olmayan beyaz ya da renksiz akıntı.

Beyaz ya da renksiz dediğimiz ve hayız, nifas ve özür kanı ile alâkası olmayan bu akıntı hemen hemen bütün kadınlarda bulunan normal bir durumdur. Ancak bu akıntının gelmesi halinde abdesti bozulur. Evlenmiş olan kadınlarda bekârlara oranla daha fazla bulunur. İşte bu akıntı diğer akıntıların aksine tamponla önlenirse, özürlü sayılmadan kişi abdestini korumuş olur ve dilediği vakit, dilediği kadar namaz kılabilir. *(Hanımlara Özel Fetvalar, Doç. Dr. Faruk Beşer, Seha Yay. II/10)*

KADINLARA MAHSUS HALLER

Hayız: Hayız kanının kesilmesiyle kadının temizlik dönemi başlar. Fıkıh bilginlerinin çoğunluğuna göre kadınlar 9 yaşlarından itibaren âdet görmeye başlar ve yaklaşık 50-55 yaşlarına geldiklerinde âdetten kesilirler. Bugünkü tıbbî bilgiler âdet kanamasının 11-13 yaşlarında başlayıp 45-50 yaşlarında sona erdiğini, âdet süresinin de 3-6 gün civârında olduğunu ifâde etmektedir.

Hanefî mezhebine göre âdetin en az süresi 3, en uzun süresi 10 gündür. İki âdet arasında kalan en az temizlik süresi de 15 gündür.

Hayızlı bir kadın hac ibâdetini edâ ederken Kâ'be'yi tavâf hâriç, hacla ilgili bütün işlemleri ve ibâdetleri (menâsik) yapabilir. Haccın rüknü olan ziyâret (ifâzA) tavâfını yapmak üzere temizleninceye kadar Mekke'de bekler. Hanefîlere göre hayızlı olarak tavâf yapılması geçerli olmakla birlikte ceza kurbanı kesilmesi gerekir.

Mâlikî fakîhleri ise, bazı sahâbe ve tâbiîn âlimlerinden rivâyet edilen görüşlerin desteğiyle, kadının hayız süresi içinde Kur'ân okuyabileceğini, fakat hayız kanı kesildiği andan itibaren gusledip temizleninceye kadar cünüp hükmünde olup Kur'ân okuyamayacağını belirtmişlerdir. İbn Hazm bu şartı da aramaz. Mâlikîler ve İbn Hazm dâhil bir grup İslâm bilgini, cünüplük hâlinin irâdî, hayzın ise gayr-i irâdî oluşundan hareketle hayızlı kadın lehine bir ayırım yapmayı gerekli görmüş, özellikle Mâlikîler kadınların Kur'ân öğretimi ve öğrenimi için böyle bir ruhsata ihtiyacı bulunduğu noktasından hareket etmişlerdir.

Hayızlı kadınla cinsel ilişkide bulunmanın keffareti olarak (ilk günlerdeki ilişki için 4,25 gr., son günlerdeki için bunun yarısı miktarda altın) sadaka vermesi de gerekli görülür. Hanefîler hayız kanının alışılmış, belirli âdet süresinin sonunda kesilmesinden itibaren bir namaz vakti geçtikten sonra gusül yapılmasa da cinsel ilişkinin câiz olduğu görüşündedir.

Adet sayısını ya da zamanını şaşıran kadınlara "dalle, mudille, ve mutehayyira gibi isimler verilir.

Nifas (Lohusalık) :

Kadınlarda doğumdan sonra gelen kana verilen isimdir. Nifas doğumu takip eden kandır. En az müddeti kanın en az aktığı zamandır. İsterse 1 saat de kesilebilir veya 40. gününde de kesilebilir. Anne olan bir kadının nifas kanı kesilir kesilmez, boy abdestini alıp ibâdetlerine başlaması gerekir.

Bu 40 günlük müddet zarfında yukarıda sayılan Hayızlı kadınlara yasak olan şeylere nifaslıya da yasaktır. Hayızlıya helal olan, nifaslı'ya helaldir.

Organları belli düşük de çocuk sayılır ve anne onunla da lohusa olur. Organları belli olmayan düşük âdet ya da hastalık sayılır, lohusa sayılmaz.

Kadının hayızda olduğu gibi lohsalıkta da bir âdeti vardır. Yani bir kaç doğum yapan kadının lohusalığı ilk doğumuna göre belirlenir.

Kadındaki lohusalık kanının 40 günü geçmesi durumunda, 40. günden sonra gelen kan, istihaza yani özür kanı sayılır.

Lohusalığın sona ermesiyle de hayızda olduğu gibi kadının ibâdet sorumluluğu hemen başlar. bu nedenle mümkün olan en kısa sürede içerinde boy abdesti alınıp ibâdetlere başlanmalıdır.

Halk arasında yaygın olan kırkı çıkarma gibi inanışların, lohusalığın dinen sona ermesiyle bir ilgisi yoktur. Yani lohusalığı yirmibeş gün süren bir kadının temizlenip ibâdetlerine başlaması için kırk gün beklemesi gerekmez hatta beklerse ihmalkârlık yapmış ve günaha girmiş olur. (*Kadın ve Aile İlmihâli, Şule Uysal, s. 232)*

Burada önemli olan nifas kanının kesilmiş olmasıdır. Bu kanın kesilme-

siyle namaza devam etmesi farz olur ve eşiyle cinsel ilişkisi de helaldir.

Ayise: Sözlükte "ümidini kesmiş" manasına gelen âyise, ıstılahta, belirli bir yaşa gelip de tamamen âdetten kesilmiş olan kadın anlamına gelir. Âdetten kesilme haline ise, iyâs denilmektedir. İyas çağı hakkında müçtehitler ihtilâf etmişlerdir. Tercih edilen görüşe göre elli beş yaş âdetten kesilme çağı olarak kabul edilmektedir.

İSTİHAZE VE ÖZÜRLÜLERE AİT HÜKÜMLER

İstihaze: Rahmin içi taraflarında bulunan bir damardan hastalık veya bozukluk sebebiyle aybaşı veya lohusalık süresi dışındaki zamanlarda kanın akmasıdır.

1- Aşağıda durumları kaydedilen kadınlardan gelen kan hayız ve nifas (lohusalık) kanı olmayıp hastalık kanıdır. Bunlar:

a- Hayız ve nifastaki âdetlerin en çoğunu geçen veyahutta en azından daha aşağı düşen olan kan gelmeleri. Meselâ kadınlarda üç günden az, on günden fazla gelen kanlar gibi.

b- Hamile olan kadınların veya elli beş yaşını geçmiş ve normal âdetleri kesilmiş olan kadınlardan gelen kan.

c- Dokuz yaşından daha küçük olan kız çocuklarından gelen kan.

Bütün bu sayılan hallerde görülen kanlar, hayız kanı olmayıp hastalık kanı sayılır. Buna dinî bir terim olarak *istihaze* kanı, kendilerinde bu kan görülen kadın ve kızlara da *müstehaze* denir.

2- Müstehaze olan kadınlar, namaz, oruç, hac gibi vazifeleri terk etmezler. Ve bu hanımların cinsî münasebette bulunmaları, Kur'ân-ı Kerîm'e el sürmeleri haram olmaz. Ancak şu var ki bunlar özürlü sayıldıkları için, özürlüler gibi abdest aldıktan sonra el sürebilirler, namaz ve benzeri ibâdetleri eda edebilirler.

3- Müstehaze sayılan bu kadınlarla herhangi bir sebeple abdestlerini tutamayan kimseler özür sahibi sayıldıkları için, her vakit için abdest alarak namazlarını kılarlar. Vaktin çıkmasıyla abdestleri bozulmuş olur. İstihaze gören kadın ve onun durumuna benzeyenler, aldıkları abdest ile dilediği kadar farz ve nafile namaz kılabilir. Vaktin çıkması ile de abdesti batıl olur."

Hastalık kanı sağlık açısından zararlı değilse cinsel ilişkiye engel değildir.

Özür kanının kesilmesiyle gusül abdesti gerektirmez. Ama beden temizliği için yıkanılabilir.

Bir kimsede idrarını tutamama, devamlı kontrolü mümkün olmayan yellenme, ishal, daimi burun kanaması ve durdurulması mümkün olmayan, diğer kanamalar gibi abdesti bozan özürler bulunur da fazla bir zorluk olmadan, pamukla, yahut oturmakla, yahut namazı ima ile kılmak suretiyle kanı durdurmak (akıntıyı kesmek) mümkün olmuyorsa, her vakit namaz için abdest alır. Hastalık kanı da bu haller gibidir

İstihâze: Şâfiî ve Mâlikîlere göre her bir farz namaz için ayrıca abdest almak gerekir.

Hayız halinde Yapılamayacak İşler:

Namaz kılamazlar sonrada kaza etmezler. Oruç tutamazlar ama temizlenince kaza ederler,ve Kâ'beyi tavaf edemezler. Mâlikî mezhebine göre Kur'ân-ı Kerîm okuyabilirler.

KADINLARN ÖZEL HALLERİYLE İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdakilerden hangisi loğusalık halinin azami müddeti hakkında sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezheplerinin görüşlerini birlikte yansıtmaktadır?

A) 20–35 gün
B) 25–60 gün
C) 40–35 gün
D) 40–60 gün

2- Aşağıdakilerden hangisi ay / hayız halinin en az müddeti hakkında sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezheplerinin görüşlerini birlikte yansıtmaktadır?

A) 2–3 gün
B) 3–1 gün
C) 3–5 gün
D) 2–2 gün

3- Aşağıdakilerden hangisinde nifâsın tanımı yapılmıştır?

A) Kadınlarda her ay düzenli olarak gelen kandır.
B) Kadının hâmile kalmasıdır.
C) Doğumdan sonra kadının rahminden gelen akıntıdır.
D) Ölü doğan çocuktur.

4- Bir kişinin özürlü sayılabilmesi için geçmesi gereken süre ne kadardır?

A) 1 Vakit
B) 2 Vakit
C) 3 Vakit
D) 4 Vakit

5- Özür sahibi kişiler için söylenenlerden hangisi doğrudur?

A) Özürlü kimsenin özüründen başka abdestini bozan başka bir şey olmadıkça kaç vakit geçerse geçsin abdesti bozulmaz.
B) Özürlü kimse her namaz vakti için abdest alır.
C) Özürlü kimseden ibadetler düşer.
D) Bir namaz vakti içinde her ibadet için ayrı abdest alır.

6- Rahim içi damarlardan hayız ve nifas hali dışında ve bir hastalık veya yapısal bozukluk sebebiyle gelen kana ne ad verilir?

A) İhtilâm
B) İstihaze
C) Hayız
D) Nifas

7- Hanefîler göre kadının adet olmasının en alt ve en üst sınırı hangisinde doğru verilmiştir?

A) 2-10 gün
B) 3- 10 gün
C) 5-10 gün
D) 6- 12 gün

8- Hayızlı bir kadın aşağıdaki eylemlerden hangisini yapabilir?

A) Camiye girebilir
B) Mezara gidebilir
C) Namaz kılabilir
D) Kâ'beyi tavaf edebilir

9- Bir kadın adet süresinde kılamadığı namazları sonradan kaza ...., yine adetli bir kadın adet süresinde tutamadığı ramazan oruçlarını sonradan kaza ...."

Yukardaki cümledeki boş olan yere sırasıyla hangi iki ifade getirilmelidir?

A) Eder-Eder

B) Etmez-Eder

C) Etmez-Etmez

D) Eder-Etmez

KADINLARN ÖZEL HALLERİYLE İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-D	2-B	3-C	4-A	5-B
6-B	7-B	8-B	9-B	

ABDEST:

Namaz kılmak, Kâ'be'yi tavâf etmek, tilâvet secdesi yapmak, Kur'ân'a dokunmak için abdest dînen gereklidir. Sünnî mezheplerin çoğu bunların farz olduğunda görüş birliğinde olup yalnız Hanefîler Kâ'be'yi tavâfta abdesti vâcip görürler. Kur'ân'a dokunmak için abdestin farz olduğu hükmü, Kur'ân'a ve Sünnet'e dayandırılmakla birlikte esasen müslümanların Kur'ân'a atfettikleri önemi ve ondan istifâdeyi âzamî ölçüye çıkarma gayretlerini yansıtan ve bünyesinde birçok sosyal ve psikolojik gerekçeyi barındıran kolektif şuur konumundadır.

Abdestin Farzları: Abdestin bu dört farzında Sünnî fıkıh mezhepleri ittifak etmiştir. Ancak Hanefî mezhebinin dışında kalan diğer üç Sünnî mezhebin buna bazı şartları da ilâve ettiği görülür. Meselâ niyet bu üç mezhebe göre, abdeste başlarken besmele çekmek Hanbelîlere göre, dört farzın âyette sayılan sıraya uygun yapılması (tertîb) Şâfiî ve Hanbelîlere göre, bu işlemlerin ara verilmeden yapılması (muvâlât) Mâlikî ve Hanbelîlere göre farzdır. Ca'ferîler, abdestle ilgili âyetin ifâde tarzından hareketle ayakların yıkanmasının değil meshedilmesinin farz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşe yakın olan bazı Sünnî âlimler de vardır.

Abdestin Farzları:

Abdestin farzları, bir fiilin abdest sayılabilmesi için onda bulunması zorunlu olan ana unsurlar demektir. Abdestin farzları ile ilgili âyette (el-Mâide 5/6) zikredildiği üzere dörttür.

1- Yüzü yıkamak.

2- Kolları dirseklerle birlikte yıkamak.

3- Başı meshetmek. Hanefî mezhebine göre başın dörtte birini meshetmek yeterlidir. Başın mesh miktarı Şâfiî mezhebinde daha az iken diğer iki mezhepte âdeta başın tamamıdır.

4- Ayakları topuklarla birlikte yıkamak.

Abdestin bu dört farzında Sünnî fıkıh mezhepleri ittifak etmiştir. Ancak Hanefî mezhebinin dışında kalan diğer üç Sünnî mezhebin buna bazı şartları da ilâve ettiği görülür. Meselâ niyet bu üç mezhebe göre, abdeste başlarken besmele çekmek Hanbelîlere göre, dört farzın âyette sayılan sıraya uygun yapılması (tertîb) Şâfiî ve Hanbelîlere göre, bu işlemlerin ara verilmeden yapılması (muvâlât) Mâlikî ve Hanbelîlere göre farzdır. Ca'ferîler, abdestle ilgili âyetin ifade tarzından hareketle ayakların yıkanmasının değil meshedilmesinin farz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşe yakın olan bazı Sünnî âlimler de vardır.Diyanet İlmihâli 1.cilt

Abdestin Sünnetleri:

1- Ağız ve burun temizliği (mazmaza ve istinşâk) .

2- *Delk;* Ovmak, ovuşturmak, çitilemek anlamlarına gelen delk kelimesi, abdest ve gusül ile necasetin temizlenmesinde bir kavram olarak fıkıh kitaplarında kullanılmaktadır Abdest ve gusülde yıkanan uzuvların ovulması, abdestin sünnetlerindendir Malikîlere göre gusülde uzuvları ovalamak farzdır

Abdesti Bozan Durumlar:

Şâfiî ve Mâlikîlere göre idrar ve dışkı yolları hariç vücuttan çıkan kan ve benzeri sıvı maddeler abdesti bozmaz. Hanefîlere göre rükûlu ve secdeli namazda sesli gülme abdesti de bozar. Diğer mezhepler ise sadece namazın bozulacağı görüşündedir. Özürlü kimse için de namaz vakti çıkınca abdesti bozulmuş olur.

Hanefîlerin dışındaki üç mezhebe göre bir kimsenin kendi cinsel organına temâsı da abdesti bozar. Bir kimse abdest aldığını kesin olarak bilse de abdestinin bozulup bozulmadığında tereddüt etse, Mâlikîlere göre abdesti bozulmuş olur, diğer üç mezhebe göre ise bu durumda abdest bozulmuş sayılmaz.

Özürlünün Abdesti:

Özürlü kimseye mâzûr-mâzûre denilir. Namaz vaktinin çıkmasıyla özürlü kimsenin abdesti bozulmuş olur, yeni namaz vaktinde tekrar abdest alması gerekir. İmam Şâfiî'ye göre özürlü kimsenin her namaz için ayrı abdest alması gerekir. Kadınlar için aybaşı ve lohusalık hâli farklı fıkhî hükümlere tâbi olup bunun dışında kalan kanamalar ve devamlı akıntılar (istihâze) özür hâli sayılır.

Abdestin Mekruhları:

1- Abdest alırken sünnetleri terk etmek.

2- Suyu abdest azalarına çarparak kullanmak

3- Suyu yeterinden fazla veya eksik kullanmak.

4- Abdesti pis yerde almak, abdestin fazîletini azaltır.

Abdestin Sünnetleri

1- Abdeste niyet etmek.

2- Abdeste besmele ile başlamak

3- Misvakla dişleri temizlemek

4- Ağza ve burna üç defa su alıp vermek.

5- Her organı üçer kere yıkamak.

6- Organları yıkarken ara vermemek

7- Abdest alırken sırayı bozmamak.

8- Kulakların içini, dışını ve boynu meshetmek. (ıslak elle sıvazlamak)

9- Parmak aralarını hilallemek.

Abdestin Çeşitleri :

1- Farz Olan Abdest: Namaz kılmak için alınan abdest farzdır.

2- Vacip olan Abdest: Kâ'be'yi tavaf için alınan abdestte vaciptir.

3- Mendup olan Abdest: Sadece uyumak ve gezmek gibi sebeplerle sevap kasdıyla alınan abdest.

Abdesti Bozan Haller:

Yedi şey abdesti bozar:

1- Önden ve arkadan çıkan şeyler. (Kulağa akıtılan ilaç, ağzından çıksa, idrar yoluna konan pamuk, ıslanıp düşse, kadınların rahme koyduğu ilaç, geri gelse abdesti bozar.)

2- Ağızdan çıkan necis şeyler. (Ağız dolusu kusmak, kan tükürmek bozar.)

3- Deriden kan ve irin gibi şeylerin çıkması. (Göz hastalığı sebebiyle, gözünden ağrıyla yaş akması, burnundan veya kulaktan gelen kan ve irinin dışarı çıkması bozar. Mâlikî'de ise bozmaz.)

4- Uyumak. (Bir yere dayanıp uyusa, dayandığı şey alınınca düşecek gibi olursa bozulur.)

5- Bayılmak. (Sarası tutarsa veya delirse abdest bozulur.)

6- Namazda kahkaha ile gülmek.

7- Mübaşeret-i fahişe, yani karı koca çıplak olarak avret yerlerini sürtünmek.

Özürlünün Abdesti:

Devamlı burun kanaması, idrarı tutamama, devamlı kusma, yaranın devamlı kanaması, kadınların akıntısı gibi abdesti bozan ve kısmen süreklilik taşıyan bedenî rahatsızlıklara İlmihâl dilinde özür (mazeret), böyle kimselere de özürlü kimse (mâzur, mâzure) denilir.

İslâm dini kolaylık ve rahmet dinidir. Namaz başta olmak üzere kişilerin ibadetlerini zamanında ve gerektiği şekilde yerine getirebilmeleri hem bir görev hem de bir haktır. Bu sebeple İslâm dini kişiye gücünün üstünde yük yüklememiş, ibadet hayatı da dahil daima kolaylığın sağlanmasını, zorluk ve sıkıntının önlenmesini ilke edinmiştir. Bu sebepledir ki normal durumlarda abdesti bozan şeyler konusunda özürlü kimseler için özel hükümler getirilerek bu kimselerin ibadet etmesine fırsat tanınmıştır. Su bulunmadığında veya suyun kullanımının sağlığa zararlı olduğu durumlarda teyemmüm imkânı, yaranın üstüne mesh hükümleri de yine İslâm›ın hem namazı ferdin aslî görevi ve dinin direği saymasının hem de kolaylık prensibinin birer örneğidir.

Yukarıda sayılan türde olup en az bir namaz vakti süresince devam eden bedenî rahatsızlıklar özür hali sayılır. Özürlü kimse her namaz vakti için abdest alır, bu özür halinin abdesti bozmadığı var sayılarak o vakit içinde aldığı abdestle, onu bozan yeni bir durum meydana gelmedikçe, dilediği kadar farz, vâcip, sünnet, eda ve kazâ namazı, cuma ve bayram namazı kılabilir, Kâ'be'yi tavaf edebilir, Mushafı tutabilir. Namaz vaktinin çıkmasıyla özürlü kimsenin abdesti bozulmuş olur, yeni namaz vaktinde tekrar abdest alması gerekir. Özürlü kimsenin abdesti özür hali dışında abdesti bozan ikinci bir sebeple de bozulur. Meselâ idrarını tutamayan kimsenin burnu kanamakla abdesti bozulur. İmam Şâfiî›ye göre özürlü kimsenin her namaz için ayrı abdest alması gerekir. Özürlü kimsenin bu sebeple elbisesine bulaşan idrar, kan özür devam ettiği sürece namazın sıhhatine engel olmaz. Kadınlar için aybaşı ve loğusalık hali farklı fıkhî hükümlere tâbi olup bunun dışında kalan kanamalar ve devamlı akıntılar (istihâze) özür hali sayılır.(Diyanet İlmihâli,Komisyon 1. cilt)

ABDEST KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdakilerden hangisi "belli uzuvları usulune uygun olarak su ile yıkamak ve bazılarını da eldeki su ıslaklığı ile meshetmek" şeklindeki ibadet temizliği olarak tarif edilir?

A) Abdest
B) İstibra
C) Gusül
D) Taharet

2- Abdestin ara verilmeden alınmasına ne denir?

A) Tertip
B) Muvalat
C) Adab
D) Edep

3- Aşağıdakilerden hangisinde abdestli olmak farz değildir?

A) Namaz kılmak
B) Kâ'be'yi tavaf etmek
C) Tilâvet secdesi yapmak
D) Kur'ân dokunmak

4- Abdestte uzuvları üçer defa yıkamak ve su ile iyice ovmak aşağıdakilerin hangisi ile ifade edilir?

A) Tağsil
B) Muvalat
C) Delk
D) Tertîb

5- Aşağıdakilerden hangisi abdestin çeşitlerinden biri değildir?

A) Farz olan abdest
B) Vacip olan abdest
C) Mendup olan abdest
D) Sünnet olan abdest

6- Aşağıdakilerden hangisi abdesti bozmayan şeylerden birisidir?

A) Önden ve arkadan çıkan katı ve sıvı atıklar
B) Gözlerden gülerken yaş gelmesi
C) Yellenmek
D) Vücudun herhangi bir yerinden kan ve irin çıkması

7- Aşağıdakilerden hangisinde abdestli olmak mendup değildir?

A) Yatmadan önce abdest almak
B) Vakit namazları için ayrı ayrı abdest almak
C) Kur'ân'a dokunmak
D) Ezan okumak

8- Aşağıdaki fiillerden hangisi için abdest almak vâciptir?

A) Şeytan taşlamak
B) Kâ'be'yi tavaf etmek
C) Arafatta vakfe yapmak
D) Cenaze yıkamak

9- Aşağıdakilerden hangisi abdestin farzlarından değildir?

A) Yüzü yıkamak
B) Başı meshetmek
C) Ayakları yıkamak
D) Niyet etmek

10- Hanefîlere göre aşağıdakilerden hangisi abdestin sünnetlerindendir?

A) Başın dörtte birini meshetmek.
B) Kolları dirseklere kadar yıkamak.
C) Yüzü yıkamak.
D) Abdest almaya niyet etmek.

11- Aşağıdakilerden hangisi abdestin farzlarıyla ilgili eksik bir bilgidir?

A) Ayakları topuklara kadar yıkamak.
B) Başı meshetmek.
C) Kolları dirseklerle birlikte yıkamak.
D) Yüzü yıkamak.

12- Abdestle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Namaz için abdest farzdır.
B) Camiye girmek için abdest vaciptir.
C) Tavaf için abdest vaciptir.
D) Yatmadan önce abdest almak sünnettir.

13- Abdestle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Niyeti unutursak yeniden abdest almamız gerekir
B) Abdeste Eûzü Besmele ile başlamak sünnettir.
C) Kollarımızı ve ayaklarımızı yıkarken sağ kol ve sağ ayaktan başlarız.
D) Ayaklarımızı yıkarken parmak aralarını da yıkarız.

14- Abdestle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Abdeste niyet edilir.

B) Eûzü Besmele çekilir.

C) Tüm uzuvlarımızı üç kez yıkarız.

D) Burnumuza sağ avucumuzla su verir, sol elimizle temizleriz.

15- Kıyamet günü insanların uzuvlarını pırıl pırıl parlatacak olan amel hangisidir?

A) Namaz kılmak

B) Oruç tutmak

C) Zekât vermek

D) Abdest Almak

16- Aşağıdakilerden hangisi abdesti bozmaz?

A) Küçük veya büyük tuvalet yapmak.

B) Yellenmek.

C) Namazda yanımızdaki duyacak kadar gülmek.

D) Ağız dolusu olmayacak kadar kusmak.

17- Abdestin farz olduğunu gösteren âyet aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

A) Bakara 222

B) Nisa 48

C) Maide 6

D) Furkan 25

18- Bir kimse abdest aldığını kesin olarak bilse, abdestinin bozulup bozulmadığında tereddüt etse, hangi mezhebe göre abdesti bozulmuş olur?

A) Mâlikiler

B) Hanefîler

C) Şâfiiler

D) Hanbelîler

19- Hanefî mezhebine göre bir su ile başın tamamını kaplama meshetmenin hükmü nedir?

A) Farz

B) Sünnet

C) Vacip

D) Mübah

ABDEST KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-A	2-B	3-B	4-C	5-D
6-B	7-C	8-B	9-D	10-D
11-A	12-B	13-A	14-C	15-D
16-D	17-C	18-A	19-B	

GUSÜL

Şâfiîler hâriç fakîhlerin çoğunluğu, cünüplük için menînin şehvetle gelmesini şart gördüklerinden, ağır kaldırma, düşme, hastalık gibi sebeplerle menînin gelmesini cünüplük sebebi saymazlar.

Guslün Farzları: Hanefî ve Hanbelî mezhebinde ağız ve burnun içi gusülde bedenin dış kısmından sayılmıştır. Böyle olunca guslün; ağza su almak *(mazmazA)*, burna su çekmek *(istinşâk)* ve bütün vücudu yıkamak şeklinde üç farzından söz edilir. Mâlikî ve Şâfiîler ile Şîa'dan Ca'ferîler'e göre ağız ve burnun içini yıkamak sünnettir. Gusülde niyet Hanefîlere göre sünnet, diğer mezheplere göre farzdır. Mâlikîlere göre vücudu ovalamak ve gusül işlemlerinin arasını açmamak da guslün farzlarındandır.

Gusletmesi gereken bir kişi şu işleri yapamaz:

a- Namaz kılamaz.

b- Kur'ân okuyamaz; Kur'ân'a veya Âyet-i Kerîme'ye el süremez. Fakat Kur'ân'dan ayrı bir kap veya kılıf ile Kur'ân'a dokunabilir, âyet yazılı levhayı bir bez ile tutabilir. Cünüp kişinin elini sürmeden Kur'âna bakmasında bir sakınca yoktur.

c- Cami ve mescide giremez.

d- Kâ'be'yi tavaf edemez.

Cünüp Kişinin Yapabileceği İşler:

Cünüp kişinin gusletmeden bir şey yiyip içmesi caizdir. Ama ellerini ve ağzını yıkayarak yiyip içmesi güzel görülmüştür. Cünüp kişiler içinde (Arapça olarak) Kur'ân âyetleri olmayan gazete, dergi ve kitapları okuyabilir. Ayrıca dua edebilir. Yukardaki hususların dışındaki işleri yapabilir.

GUSÜL KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdaki durumlardan hangisinde gusül gerekmez?

A) Uyanınca hatırlanılmadığı halde elbisede meni görülmesi.

B) Uyanıkken şehvetsiz vedi gelmesi.

C) Meni gelmeksizin cinsel ilişkide bulunması.

D) Cinsel ilişki olmadan isteyerek (iradi) boşalma.

2- Aşağıdakilerden hangisinde gusletmek müstehap olarak görülmemiştir?

A) Cuma ve bayram namazları öncesinde gusletmek.

B) Hac ve umre niyetiyle ihrama girerken gusletmek.

C) Hayız halinin sona ermesiyle gusletmek.

D) Arafat'ta vakfe için gusletmek.

3- Sebepleriyle meydana gelen ve belirli ibadetlerin yapılmasına engel olan Hükmî kirlilik halinin adıdır?

A) Hades-i sağir

B) Cünüplük

C) Hayız

D) Nifas

4- Aşağıdakilerden hangisi guslün sünnetlerinden biri değildir ?

A) Besmele ile başlamak

B) Niyet etmek

C) Banyoda yıkanmak

D) Suyu ilk döküşte bedeni ovmak

5- *"İstinşak"* neye denir?

A) Ağıza üç kez su çekmeye
B) Buruna üç kez su çekmeye
C) Kulakları meshetmeye
D) Hiçbiri

6- Cünüp bir kimse aşağıdaki eylemlerden hangisini yapabilir?

A) Namaz kılmak
B) Mushafı eline almak
C) Dua etmek
D) Kâ'beyi tavaf etmek

GUSÜL KONUSUNDA TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-B 2-C 3-B 4-C 5-B
6-C

TEYEMMÜM

Namaz vakti girmeden teyemmüm edilmesi câizdir. Hanefî mezhebine göre su bulunmadığı, mâzeret hâli kalkmadığı sürece bir kimse yaptığı teyemmümle dilediği kadar farz ve nâfile namaz kılabilir. Hanefî mezhebi dışındaki üç mezhebe göre, teyemmümün geçerli olabilmesi için namaz vaktinin girmiş olması gerekir ve bir teyemmümle birden fazla farz namaz kılınamaz. Ancak Hanbelîler birden fazla kazâ namazı kılınabileceği görüşündedir.

Teyemmümün Sahih Olmasının Şartları:

1- Niyet.

2- Teyemmüm etmeyi mübah kılacak bir özür bulunmak.

Abdest almaya veya gusül yapmaya yetecek kadar suyun, kişinin bulunduğu yerden en az bir mil (dört bin adım) uzakta olması, oraya varacak vasıtanın bulunmaması veya yanında bulunduğu takdirde hastalanmaktan, hastalığın artmasından veya uzamasından korkması teyemmüm yapmayı mübah kılan özürlerdendir. Yine cünüp kimse yıkanmak için sıcak su bulamadığı ve soğuk su ile gusül yaptığı takdirde hastalanmaktan korkarsa gusül yerine teyemmüm edebilir.

3- Teyemmümün yeryüzü cinsinden, pislik dokunmamış temiz bir şeyle yapılması gerekir.

Toprak, taş, kum tuğla ve kiremit gibi şeylerle teyemmüm yapılır. Odun, bakır, demir gibi şeylere teyemmüm yapılmaz.

4- Teyemmümde yüzü ve kolları kaplayacak şekilde meshetmek gerekir.

5- Meshi elinin tamamı veya çoğu ile yapmak. İki parmağı ile meshetmek caiz değildir.

Teyemmümü Bozan Durumlar:

Yaptığı teyemmümle namaz kılan kimse namaz esnasında suyu görürse veya su bulunursa, teyemmümü bozulmuş olur. Namazı teyemmümle kıldıktan sonra su bulunursa vakit çıkmamış bile olsa kılınan bu namazın iadesi gerekmez. Şâfiîler bu durumda iâdeyi gerekli görür. Namaz vakti çıktıktan sonra ise iâdenin gerekmediğinde görüş birliği vardır.

Mesh: Abdest alırken baş, boyun ve kulakların meshedilmesi abdestin ilkten (aslî) hükmü, mest ve sargı üzerine mesh ise yıkama yerine geçen (bedel, halef) bir işlemdir.

Mestler Üzerine Mesh Etmek: Mestin abdestli olarak giyilmiş, mestin ayağın abdestte yıkanması gereken yerlerini tamamen kaplamış, ayrıca dayanıklı ve sağlam bir maddeden yapılmış olması aranır. Mest ile yaklaşık 6 kilometre yürünebilmesi veya bırakıldığında dik durabilmesi bu dayanıklılık ve sağlamlığın ölçüsü olarak zikredilir. Mestin topuktan aşağı kısmında, altında veya üstünde ayak parmaklardan üçü girecek şekilde bir deliğin, yarık veya yırtığın bulunmaması, mestin içine su almaması da gerekir. Üzerine deri kaplanmış veya altlarına pençe vurulmuş çorap üzerine mesh edilebilir. Hanefî fakîhlerinden Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed, altına pençe vurulmuş olması şartını aramaksızın kalın ve içini göstermeyen dayanıklı keçe ve yün çoraplar üzerine, bir grup fakîh ise bu şartları da aramayarak çorap üzerine meshedilebileceği görüşündedir.

Abdesti bozan durumlar mest üzerine meshi de bozar. Üzerine meshedilen mestin ayaktan çıkması veya çıkarılması, mestin içine giren suyun bir ayağın yarıdan fazlasını ıslatması, mesh süresinin sona ermesi meshi bozar.

Mestler Üzerine Meshin Süresi: Yolcu olmayanlar için bir gün bir gece (24 saat), yolcular için üç gün üç gecedir (72 saat). Bu süre, mestin abdestli olarak giyilmesinden sonra ilk hadesten yani abdesti bozan ilk durumdan başlar. Bu süre dolduktan sonra, ayaklar su ile yıkanarak abdest alınıp gerekiyorsa mest tekrar giyilmelidir. Öte yandan, ayaklarını yıkamak sûretiyle abdestli olan kimsenin bu abdesti devam ettiği sürece mestleri çıkarıp giymesiyle abdesti bozulmaz. Mestlerin üzerine meshetmek sûretiyle abdestli olup mestlerini çıkaran kimse, sadece ayaklarını yıkayarak abdestini tamamlayabilir.

Sargı Üzerine Mesh: Sargının abdestsiz veya cünüp iken sarılmış olması meshe engel olmadığı gibi, bu meshin süresi de yoktur. Doldurulmuş veya kaplanmış dişler de, sargılı veya merhemli yara -veya suyun deriye ulaşmasını engelleyen fakat çıkarılması zor olan boya vb. nin bulaştığı organ- gibidir. Suyun kaplama ve dolguya ulaşması yeterlidir.

Mestlere Meshin Yapılabilmesi İçin Yedi Şart Vardır:

1- Mestler, ayaklar yıkanarak abdest alındıktan sonra giyilmiş olmalıdır.

2- Mestler, ayakları topuklarıyla beraber örtmüş olmalıdır.

3- Mestler ayağa giyilmiş olarak, normal yürüyüşle ve peşpeşe bir fersah; yani on iki bin adım veya daha fazla yürümeye dayanıklı olmalıdır..

4- Mestlerin her birinde ayak parmaklarının küçüğü ile üç parmak kadar delik, yırtık ve sökük bulunmamalıdır. Ancak iki mestteki yırtıkların toplamı üç parmak kadar olursa mani değildir.

5- Mestler bağsız olarak ayakta durabilecek kadar kalın olmalıdır

6- Mestler suyu emerek ayağa geçirmeyecek özellikle olmalıdır.

7- Mest giyecek kimsenin her bir ayağının ön tarafında elin küçük parmağı ile en az üç parmak yer mevcut olmalıdır.

Bir veya iki ayağının ön tarafını kaybetmiş ve en az üç parmak kadar yer kalmamış olan kimse bu ayağına meshedemeyeceği gibi sağlam ayağına da meshedemez. Bu takdirde, her ikisini de yıkaması gerekir. Çünkü, ayaklarda meshetmekle yıkamak bir arada olmaz. Yani, bir ayağı yıkayıp diğerine meshetmek caiz olmaz. Ancak bir ayağı topuğun üst kadar kesik olan kimseden bu ayağını yıkaması mümkün olmadığından sadece diğeri ayağı tam veya ön tarafında en az üç parmak kadarı mevcut ise o ayağındaki meste meshedebilir.

Teyemmümün Farzları İkidir:

1- Niyet etmek: Niyet asıl kalple olur. Yani bir kişi teyemmüm yaparken "Hadasten taharete ya da namaz kılmak için niyet ettim" düşüncesiyle teyemmüm alacaktır

2- Elleri temiz bir toprağa veya toprak cinsinden bir şeye iki defa vurup, birinci vuruşta yüzleri, ikincisinde kolları meshetmek.

TEYEMMÜM VE MEST KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdakilerden hangisi teyemmümü bozan şeylerden biri değildir?

A) Abdesti bozan şeyler teyemmümü de bozar

B) Teyemmüm yapmayı mubah kılan özrün ortadan kalkması

C) Abdest ve gusül için yeterli suyun bulunması

D) Kullanma İmkânı olmayan suyun bulunması

2- Aşağıdakilerden hangisi teyemmümün şartlarından biri değildir?

A) Niyet etmek

B) Teyemmümde yüzü ve kolları kaplayacak şekilde mesh etmek

C) Ayakları meshetmek

D) Meshi elin tamamı veya çoğu ile yapmak

3-Mest üzerine meshin müddeti konusunda aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Mukim için bir gün bir gece, misafir için üç gün iki gece

B) Mukim için iki gün iki gece, misafir için üç gün üç gece

C) Mukim için bir gün iki gece, misafir için iki gün iki gece

D) Mukim için bir gün bir gece, misafir için üç gün üç gece

4- Ayağa giyilen mestlere mesh edilebilmesi için aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Mestler deriden yapıldığı gibi çoraptan da yapılabilir.
B) Ayaklar yıkanarak, abdest alındıktan sonra mestler giyilmelidir.
C) Mestler bağsız olarak ayakta durabilecek kadar kalın olmalıdır.
D) Mestler ayakları topuklarıyla beraber örtmüş bulnmalıdır.

5- Aşağıdakilerden hangisi bir nevi hükmı temizlik işlemi olup abdestte elin ıslaklığıyla bir uzuv, mest veya sargı üzerinde,teyemmümde ise yüz ve kollar üzerinde toprakla yapılan sembolik temizlik çeşididir?

A) Mest B) Mesh
C) Delk D) Muvalat

6- Aşağıdakilerden hangisi mest üzerine meshi bozmaz?

A) Mestin ayaktan çıkması
B) Mesh süresinin bitmesi
C) Yocular için mesh süresinin 48 saati geçmesi
D) Mest içine giren suyun bir ayağın yarıdan fazla ıslatması

7- Aşağıdakilerden hangisi mest üzerine meshi geçersiz kılar?

A) Mestin abdestli olarak giyilmiş olması
B) Mestin ayağın abdestte yıkanması gereken yerlerini tamamen kaplamış olması
C) Dayanıklı ve sağlam bir maddeden yapılmış olması
D) Mestin içinde su alması

8- Mestin farz olduğunu gösteren âyet aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

A) Bakara / 222
B) Nisa / 48
C) Maide / 6
D) Furkan / 25

9- Mesh müddeti ne zaman başlar?

A) Ayaklarımızı da Yıkadığımız Tam Bir Abdest Alınca.
B) Mestler Ayakta İken Abdestimiz Bozulunca.
C) Mestler Üzerine Mesh Ederek Yeniden Abdest Alınca.
D) Abdestli İken Ayağımıza Mestleri Giyince.

10-Aşağıdakilerden hangisi meshi bozan davranışlardan biri değildir?

A) Abdesti Bozan Davranışlar.
B) Müddetinin Sona Ermesi.
C) Fermuarının Açılması.
D) Ayaktan Çıkması.

TEYEMMÜM VE MEST KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-D	2-C	3-D	4-A	5 - B
6-C	7-D	8-C	9-B	10-C

DÖRT MEZHEBE GÖRE NAMAZ ŞEMASI

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Müslüman olmlak	Farz	Farz	Farz	Farz
Akıllı olmak	Farz	Farz	Farz	Farz
Baliğ olmak	Farz	Farz	Farz	Farz
Kadın.Hayızlı-nifaslı olmaması	Farz	Farz	Farz	Farz
Hadesten Taharet	Şart	Şart	Şart	Şart
Necasetten Taharet	Şart	Şart	Şart	Şart
Setrül Avret	Şart	Şart	Sünnet	Şart
İstikbali Kıble	Şart	Şart	_	Şart
Vakit	Şart	Şart		Şart
Niyet (Kalp ile)	Şart	Rükün	Rükün	Şart
Niyeti açıkca dil ile yapmak	İhtiyat	Şart	Şart	Şart
İftitah Tekbiri	Rükün	Rükün	Rükün	Rükün
İftitah Tekbirinde Allahü ekber demek	Vacip	Farz	Farz	Farz
Rükuya Allahü Ekber diyerek demek.	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Vacip
Zevaid Tekbirler	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Kunut Tekbiri	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Kunut Duası	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Kıyam	Rükün	Farz	Farz	Farz
Kıraat	Rükün	Farz	Farz	Farz
Nafile namazların her rekâtında, farz namazların ilk 2 rekâtında Fatiha okumak	Vacip	Farz	Farz	Farz
4 rekâtlı fazların ilk iki rekâtında Fatiha okumak	Vacip			

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Farz namazların 3 ve 4. rekâtlarında Fatiha okumak	Sünnet			
Bütün rekâtlarda Fatiha okumak	Vacip	Farz	Farz	Farz
Her rekâtta fatihadan önce besmele çekmek	Sünnet	Farz	Mekruh	Sünnet
Rüku	Rükün	Farz	Farz	Farz
Rükudan doğrulunca "Sübhanellahil Azim diyecek kadar dik durup bekleme	Vacip	Farz	Farz	Farz
Sücud	Rükün	Farz	Farz	Farz
İki Secde Arasında Sübahenallahıl azim diyecek beklemek	Vacip	Farz	Farz	Farz
Sehiv secdesi	Vacip	Sünnet	Sünnet	Vac-Sünnet
Tilâvet Secdesi	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Secdeye Allahü ekber diyerek varmak	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Vacip
Secdede alnın yere değdirilmesi	Farz	Farz	Farz	Farz
Secdede ayakların yere değdirilmesi	Farz	Farz	Farz	Farz
Secdede burnun yere değdirilmesi	Vacip	Farz	Farz	Farz
Secdede Ellerin ve dizlerin yere değdirilmesi	Sünnet	Farz	Farz	Farz
Kade-i Ahîre (Son Oturuş)	Rükün	Farz	Farz	Farz
4 Rekâtlı farzda ilk oturuş (Kade-i UlA)	Vacip	Sünnet	Sünnet	Vacip
4 Rekâtlı Nafilede ilk oturuş (Kade-i Ahire)	Farz	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Son oturuşta ettehiyyatüyü okumak	Vacip	Farz	Sünnet	Farz
Selâm	Vacip	Farz	Farz	Farz
Tadîl-i Erkân	Vacip	farz	Farz	Farz
Namaz Düzenindeki Tertip	Vacip	Farz	Farz	Farz

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Hurucu bi Sun'ıh	Rükün			
Farzlar arasındaki TERTİP		Rükün		Rükün
Erkeklerin diz kapağının avretliği	avret	değil	değil	değil
Tumanine (Rükuda bir süre beklemek)	Vacip	Farz	Farz	Farz
Kavme; Secdeye varmadan önce ayakta durmak	Vacip	Farz	Farz	Farz
Celse; iki secde arasında bir süre oturmak	Vacip	Farz	Farz	Farz
Namazda gözler i yummak ya da etrafa bakmak	Mekruh	Mekruh	Mekruh	Mekruh
Ezan namaz için	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Farz
Kamet getirmek erkekler için	Sünnet	Sünnet	Sünnet	-
Kadınların Kamet getirmesi	-	-	Mendup	-
Seferde iken 4 rekât farzın 2 Rekât kılınması.	Azimet	Ruhsat		
Cemaatle vakit farzını kılmak.	Müe,sünnet. (Cuma Hariç)	Farzı Kifaye	Müe,sünnet. (Cuma Hariç)	Farz-ı Ayın Erkeklere
Bayram namazı kılmak.	Vacip	Müe. sünnet	Müe. Sünnet	Farzı Kifaye
Teşrik Tekbirleri	Vacip	Sünnet	Mendup	Sünnet
Vitir Namazı	Vacip	Müe. Sünnet	Müe. Sünnet	Müekked Sünnet
Cuma Namazı için gerekli cemaat sayısı	İmam hariç 3	40	12 imam hariç	40
Cuma hutbe zamanında ticaret yapmak	Tahrimen Mekruh	Haram	Haram	Haram
Ezan	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Farz

ABDESTTEKİ DURUMLAR

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Elleri yıkamak	Farz	Farz	Farz	Farz
Yüzü yıkamak (en azından 1 defA)	Farz	Farz	Farz	Farz
Mazmaza (ağza su vermek)	Sünnet	Sünnet	Farz	Farz
İstinşak (burnun içini yıkamak)	Sünnet	Sünnet	Farz	Farz
Başı meshetmenin farz olan kısmı	¼ ü farz	Başın azı	Başın tamamı	Başın tamamı
Ayakları Yıkamak	Farz	Farz	Farz	Farz
Abdestten önce euzü besmele çekme	Sünnet	Sünnet	Mendup	Sünnet
Abdeste Niyet (kalb niyeti kastedilir	Sünnet	Farz	Farz	Farz
(Tertip) dört farzın âyette sayılan sıraya uygun yapılması	Sünnet	Farz	Sünnet	Farz
Muvalat (organların ara verilmeden yıkanması)	Sünnet	Sünnet	Farz	Farz
Abdeste Besmele ile başlamak	Sünnet			Farz
Kendi Cinsel organına değmek Abdesti	Bozmaz	Bozar	Bozar	Bozar
Abdestinin bozulup bozulmadığında tereddüt abdesti	Bozmaz	Bozmaz	Bozar	Bozmaz
Namazda iken başkalarının duyacağı şeklide gülmek	Abdest ve namazı bozar	Sadece Namazı bozar	Sadece Namazı Bozar	Sadece Namazı bozar
İdrar dışkı abdesti	Bozar	Bozar	Bozar	Bozar
İrin ve sarı su yara yerinden taşmışsa abdest	Bozulur	Bozulmaz	Bozulmaz	

GUSÜLDEKİ DURUMLAR

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Bütün vucudu yıkamak	Farz	Farz	Farz	Farz
Ağza ve burna bol bol su vermek	Farz			Farz
Yeni Müslüman olanın gusletmesi	Mendup	Mendup	Vacip	Vacip

(*Namaz konusu özet olarak bu tabloda yer almaktadır. Sınavlarda mezhep karşılaştırmalı sorular çıkmaktadır. Bu tablonun öğrenilmesi önemlidir*) .

NAMAZ

SEFERÎLİK

Seferîliğin Hükümleri: Kasrü's-salât. Hanefîler, namazların kısaltılması hükmünün ruhsat değil bir azîmet hükmü olduğunu ileri sürerek bu konuda yolcuya tercih hakkı tanımamış ve kısaltmanın vâcip olduğunu söylemişlerdir. Seferî olan kişi, şâyet birinci teşehhüdü terketmiş veya ilk iki rekâtta kıraatte bulunmamış ise farzı edâ etmiş olmaz. Bu görüşün bir devamı olarak, seferde iken kazâya kalan dört rekâtlık namazların normal duruma dönüldüğünde yine ikişer rekât olarak kılınması gerektiği söylenmiştir.

Mâlikîlere göre, seferde namazı kısaltarak kılmak müekked sünnettir. Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise yolculukta namazları kısaltarak kılmak bir ruhsat olup, kullanıp kullanmamak kişinin tercihine bırakılmıştır.

Seferî kimse bir beldede on beş gün ve daha fazla kalmaya niyet edince mukîm olur ve artık namazlarını tam kılar. Eğer on beş günden az kalmaya niyet ederse seferîliği devam eder. Şâfiî ve Mâlikîlere göre ise, yolcu bir yerde dört gün kalmaya niyet ederse namazlarını tam kılar, Hanbelîlere göre dört günden fazla veya yirmi vakitten fazla kalmaya niyet ederse namazlarını tam kılar.

Namaz cemaatle kılındığında mukîm yolcuya, yolcu mukîme uyabilir. Mukîm kişi, seferî kişiye uymuşsa, seferî iki rekâtın sonunda selâm verince, mukîm selâm vermeyip kalkar, namazı dörde tamamlar. Namazın baş tarafını imâmla kılmış ve farz kıraat yerine gelmiş olduğu için bu kişi sağlam görüşe göre, namazı başkaca kıraat etmeksizin tamamlar, yanılırsa secde etmez. Çünkü bu mukîm, lâhik mesabesindedir. Yolcu, vakit içinde mukîme uyduğunda dört rekâtlı bir farz namazı mukîm gibi tam olarak kılar.

VATAN ÇEŞİTLERİ

a- Vatan-ı aslî: Bir insanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği veya içinde barınmayı kastettiği yere vatan-ı aslî denir. Vatan-ı aslîden başka yere iş, görev vb. sebeplerle veya yerleşmek üzere göçülünce, yeni yer vatan-ı aslî olur, eski yer bu vasfını kaybeder.

b- Vatan-ı ikâmet: Bir kimsenin doğduğu, evlenip ailesini yerleştirdiği veya kendisi yerleşmeye karar verdiği yer olmamak kaydıyla, kişinin on beş günden fazla kalmak istediği yere vatan-ı ikâmet denir.

c- Vatan-ı süknâ: Bir yolcunun on beş günden az kalmayı planladığı yere vatan-ı süknâ denir.

Bir kimse doğup yerleştiği veya karısının yerleştiği yere varınca seferî olmaz. Sadece gideceği bu yer sefer mesafesi uzaklığında ise yolculuk esnasında seferî olur.

EZAN ve KÂMET

Ezan okumak için vaktin girmiş olmaşı şarttır. Vakit girmeden okunan ezânın vakit girince yeniden okunması (iade) gerekir. Diğer mezheplerde sabah ezânının vakit girmeden okunabileceği kabul edilmiştir.

Çünkü onlara göre sabah namazını ilk vaktinde kılmak efdaldir.

Ezan okuyacak kimselerin erkek, akıllı, takvâ sahibi olmaları gerekir. Cahillerin, fâsıkların, çocukların ve kadınların ezân okumaları veya kâmet getirmeleri mekrûhtur. Ezan okuyan kimselerin abdestli olmaları gerekir; abdestsiz okunan ezân geçerli olmakla birlikte böyle yapmak mekrûhtur.

Ezan ve Kamet namazın sünnetidir.

Ezan okunurken her cümle arasında biraz bekleme yapılır ve ikinci cümlelerde ses biraz daha yükseltilir. Buna *"teressül veya ittisâl"* denilir. Kamet ise duraklama yapmaksızın seri okunur. Buna da *"hedir"* denilir.

Ezan Sözlerine İcabet

Ezanı işiten kimsenin müezzine icabet etmesinin hükmü *Müstehaptır.*

Ebû Said (r.a.) 'den yapılan rivâyette, Peygamber (sav.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Nidayı (ezan) işittiğinizde, müezzinin dediği gibi söyleyin!"

Ömer b. el-Hattâb (r.a.) 'tan yapılan rivâyette, Rasûlüllah (sav.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Müezzin "Allahü Ekber, Allahü Ekber" dediği zaman, sizden biri de "Allahü Ekber Allahü Ekber" der; sonra müezzin "Eşhedü Ellâ İlâhe İllallah" dediğinde, o da "Eşhedü Ellâ İlâhe İllallah" der; sonra müezzin "Eşhedü Enne Muhammeden Rasûlüllah" dediğinde, o da "Eşhedü Enne Muhammeden Rasûlüllah"der, sonra müezzin "Hayye Alâ's-Salâh" deyince, o, "Lâ Havle Velâ Kuvvete İllâ Billâh" der; sonra müezzin "Hayye Ale'l-Felâh" deyince, o yine "Lâ Havle Velâ Kuvvete İllâ Billâh" der, sonra müezzin "Allahü Ekber Allahü Ekber" deyince, o da "Allahü Ekber Allahü Ekber" der; sonra da müezzin "La İlâhe İllallah" deyince, o da gönlünden "La İlâhe İllallah" derse, Cennet'e girer."

Müezzin sabah Ezanında "Essalâtü hayrûn mine'n-nevm" dediği zaman, dinleyen kimse onun sözünü aynen söylemez "Sadakte" veya "Berarte" der.(Doğrusun gerçeği söylemiş bulunuyorsun) .

İkamet sırasında müezzin "Kad Kâmeti's-salât" deyince "Ekâmellâhu ve edâmehâ" (Allah onu kaim ve daim kılsın) der.

Ezanı işiten kimse, birinci defa "Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllah" denilince: "Sallallahu aleyke ya Resûlallah = Allah sana salât etsin, ey Allah'ın Peygamberi!" der. İkinci defa müezzin tarafından: "Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllah" denilirken: "Karret aynî bike, ya Resûlallah = Gözüm seninle aydın olsun, ey Allah'ın peygamberi!" der. Bunları söylerken de, baş parmaklarının uçlarını öperek gözlerine sürer ki, bu müstahabdır. İkamette bu yapılmaz.

Ezanı işiten kimse cünüb dahi olsa, bu şekilde müezzine karşılıkta bulunur, çünkü bu bir övgüdür. Fakat hayız ve nifas hallerinde olan kadınlar bu ezan çağrısına karşılık vermezler; çünkü onlardan namaz sorumluluğu düştüğünden sözle karşılıkta bulunmak sorumluluğu da düşmüştür.

Cuma günü dış ezan Peygamberimiz döneminde okunmaktaydı. İç

ezan ise Hz. Osman döneminde başlanmıştır.

Peygamber (sav.) camiye girince, cemaata selâm verir; minbere çıkınca, onlara döner ve ikinci bir selâmdan sonra otururdu. Bu oturuşa "Celsetü'l-istiraha" denir. Bilâl ezan okumağa başlar; bitirince, Peygamber (sav.) kalkarak hamd ve senâdan sonra, vaaz ve nasihatı muhtevî bir hutbe okurdu. Bir müddet oturduktan sonra tekrar kalkıp, ikinci hutbeyi de okur ve minberden inerdi. Kamet getirildikten sonra iki rekât olarak Cum'a namazını kıldırırdı. Cum'a namazının ilk rekâtında ekseriyetle Cum'a sûresini ve ikinci rekâtta da Münâfıkun sûresini yüksek sesle okurdu. Münâfıklardan sakınmaları lüzumunu ihtar etmiş oluyordu. Sonraları ilk rekâtta A'lâ ve ikincide de Gâşiye sûrelerini okuduğu rivâyet edilmiştir.

Halife Hz. Ebûbekir ve sonra Hz. Ömer (r.a.) zamanında bu şekilde Cuma namazı kılındı ise de; Halife Hz. Osman (r.a.) zamanında şehrin nüfusunun arttığı ve halkın camiden uzak yerlerde ikâmet ettiği gözönünde tutularak, namaz vaktinin geldiğini ilân için mescidin dışında bir ezan okuttulmağa başlandı. Bu ezan Zavra'da okunuyordu. Hz. Osman'ın okuttuğu bu ezan (dış ezan) diğer memleketlerde de okunmağa başlandı. Kendisinden seksen sene sonra Hişam b. Abdulmelik de bu dış ezanın hariçte, Meselâ Medîne'nin Zavra'sı gibi şehrin ortasında okunacak yerde, caminin minaresinde okunması başlandı.

Ezan Sonunda Okunacak Dua: Allahümme Rabbe hazihi'd-daveti't-tammeti vessalâti'l-kaimeti âti Muhammedenil-vesilete ve'l-fazîlete ve'd-derecete'r-rafî'ate veb'ashü makâmen Mahmûdenillezî ve'adteh. İnneke lâ tuhlifu'l-mî'ad."

Anlamı: "Allah'ım! Ey bu tam davetin (mübarek ezanın) ve kılınmak üzere bulunan namazın mukaddes Rabbi! Peygamberimiz Hz. Muhammed'e vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi ihsan et. Onu, kendisine söz verdiğin "Makam-ı Mahmud'a" eriştir. Şüphesiz sen, sözünden caymazsın."

Yeni doğan çocuğun kulağına ezan okumak mendûptur.

Abdestsiz ezan okumak kerahetle beraber caizdir.

Namaz Çeşitleri:

Hanefîler dışındaki çoğunluk, vâcip hüküm kategorisini kabul etmedikleri için namazı genel olarak farz ve nâfile şeklinde iki gruba ayırmışlardır. Hanefîlere göre ise namazlar:

Farz, vâcip, nâfile olmak üzere üç çeşittir.

Bununla birlikte Hanefîler arasında farklı gruplamalar da bulunmaktadır. Bunlardan birine göre namazlar;

a- Allah'ın farz kıldığı (mektûbe) namazlar, Sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı ve cuma namazlarının farz olan kısmı gibi.

b) Hz. Peygamber'in sünnetiyle sâbit olan (mesnûn) namazlar.

c) Nâfile namazlar olmak üzere üç çeşittir.

Vâcip Namazlar: Vâcip namazlar, vâcip oluşu kulun fiiline bağlı olmayan (liaynihî vâcip) ve vâcip oluşu kulun fiiline bağlı olan vâcip (liğayrihî vâcip) olmak üzere iki kısımdır. Yatsı namazından sonra kılınan üç rekâtlık

vitir namazı ile ramazan ve kurbân bayramı namazları birinci grupta yer alır. İkinci grupta ise nezir namazı, sehiv secdesi ve ifsât edilen nâfile namazın kazâsı yer alır.

Namazın Farzları ve Vâcipleri:

1- Bulûğ.

2- Akıl.

3- Müslüman olmak.

Bu şartlara namazın vücûb şartları, yani kişinin namaz kılmakla yükümlü olmasının şartları denir.

Namazın Farzları (Şurûtü's-salât) :

1- Hadesten tahâret,

2- Necâsetten tahâret,

3- Setr-i avret,

4- İstikbâl-i kıble,

5- Vakit,

6- Niyet.

Erkânü's-Salât: (Rükünleri)

1- İftitah tekbîri,

2- Kıyâm,

3- Kıraat,

4- Rükû,

5- Secde,

6- Ka'de-i ahîre.

Namazın Şartları

1- Hadesten Taharet

Hades genel olarak hükmî kirlilik, hadesten tahâret de bu hükmî kirlilikten temizlenme demektir. Abdestsizlik durumu yani namaz abdestinin olmayışı ve cünüplük hali, dinî literatürde hades yani hükmî kirlilik olarak nitelendirilir. Hadesten tahâret, namaz abdesti olmayan bir kimsenin abdest alması, gusül yapması gereken bir kimsenin gusül etmesi yani boy abdesti alması demektir. Bu çeşit tahâret, maddî kirleri giderme, beden sağlığını koruma gibi birçok yararı içinde bulundursa da esas itibariyle başka hikmetlere mebnî dinî muhtevalı ve ibadet içerikli (taabbüdî) bir temizliktir.

2- Necasetten Taharet:

Namazın sıhhatine engel olacak ölçüde necâset taşıyan bir elbise ile bilmeyerek namaz kılan kimsenin, bu durumu öğrendikten sonra namazını iâde etmesi gerekir.

3- Setr-i Avret:

Hanefîler diz kapaklarını da avret olarak kabul ederken, diğer üç mezhep, diz kapaklarını avret saymazlar. Namaz esnasında avret mahallinin, kişinin irâdesi dışında açılması durumunda, açılan yer eğer örtülmesi gereken yerin dörtte biri oranına ulaşmış ve bir rükün edâ edilecek bir süre (sübhânellâhi'l-azîm diyecek kadar bir süre) açık kalmış ise kişinin namazı bozulur. Kendi iradesi ile açacak olursa namazı hemen bozulur.

Erkek için avret, yani örtülmesi gereken yerler, göbek ile diz kapağının arasıdır. Bu konuda biraz daha ihtiyatlı davranan Hanefîler diz kapaklarını da avret olarak kabul ederken, diğer üç mezhep, diz kapaklarını avret saymazlar.

Kadın için avret, yüz, el ve ayak dışındaki bütün vücuttur. Onlar, yüzlerini namazda örtmedikleri gibi, ellerini ve ayaklarını da açık bulundurabilirler. Saçlarıyla beraber başları, bacakları ve kolları örtülü bulunur.

İmam Mâlik, setr-i avretin (örtünme) namaza has olmayan genel bir farz olduğunu, namazda ve namaz dışında uyulması gereken dinî bir emir bulunduğunu dikkate alarak kadınların başlarını örtmelerini ayrıca namazın farzları arasında saymamıştır. Onun bu görüşün bir uzantısı olarak Mâliki mezhebinde setr-i avret namazın sünnetlerinden sayılır. Diğer üç mezhep imamı ve Mâlikî mezhebindeki öteki görüşe göre, namazda setr-i avret, tıpkı kıbleye yönelmenin farz oluşu gibi farzdır.

4- İstikbal-i Kıble:

Namazı Kâ'be'ye doğru yönelerek kılmak gerekir. Namaz içinde kıblede hata ettiğini anlar ise o anda kıbleye dönerek namazı tamamlar. Namazı tekrar kılması gerekmez. Kıbleyi bilmeyen kimse yanında kıbleyi bilen birisi olduğu halde ona sormadan kendi araştırmasına göre namazını kılsa doğru ise namazı caizdir. Kıbleye isabet etmedi ise kıldığı namaz caiz değildir. Kıble yönünde şüphe eden kimse hiçbir araştırma yapmadan namaza başlasa da namaz içinde kıbleyi isabet ettiğini anlar ise namazını yeniden kılar. Kesin olmayan bir bilgiye dayanılarak kesin hükme varılamaz. Namazı bitirdikten sonra isabet ettiğini anlar ise namazı iade etmez. Kıblenin hangi tarafta olduğunu bilmeyen kimse, yanında bilen varsa sorup öğrenmesi gerekir. Soracak kimse yoksa araştırarak namazını kılar. Namaz bittikten sonra kıblenin yanlış olduğunu öğrenirse namazı iade etmesi gerekmez.

Kâ'be'nin bulunduğu noktadan 45 derece sağa ve sola sapmalar kıbleden (Kâ'be yönünden) sapma sayılmaz. Sapma derecesi daha fazla olursa "kıbleye yönelme" şartı aksamış olur.

5- Vakit:

Namaz Vakitleri:

(Not: Aşağıda İlmihâlde yeralan bazı vakit kavramlarına yer verilmiştir. Bu kavramdardan yapılan sınavlarda çok sık soru sorulmaktadır. İyice öğrenilmesini öneririz.)

Sabah namazının vakti, İkinci fecrin meydana gelmesinden, yani tan yerinin ağarmaya başlamasından, güneşin fiilen doğmasına kadar olan süredEdir.

Fecir: Sözlükte "yarmak, bir şeyi ikiye ayırmak, fışkırmak, açığa çıkmak" anlamlarına gelen fecir, isim olarak güneşin doğmasından önce beliren tan yeri ağarmasını ifade eder. Fecir ikiye ayrılır.

Fecr-i Kâzib: Birinci fecir, doğu ufkunda beliren ve ufuktan yukarıya doğru dikey olarak yan daire şeklinde yükselen bir beyazlık/aydınlıktır. Bu beyazlık/aydınlık kısa bir zaman sonra kaybolur ve kendisini normal bir gece karanlığı izler. Bu aydınlık, gecenin bitip sabah vaktinin başladığı izlenimini vermekle beraber, gerçekte böyle olmadığı için buna "fecr-i kâzib"

(aldatan fecir, yalancı tan) adı verilmiştir. Bu fecir gece hükmündedir- Bu yüzden ne yatsı vakti çıkmış, ne de sabah vakti girmiş olur. Hattâ, oruç tutacaklar için bu süre içinde yemek-içmek de haram olmaz.

Fecr-i Sâdık: Fecri kâzibden sonra "fecr-i sâdık" (gerçek fecir, gerçek tan) diye adlandırılan ikinci fecir meydana gelir ki bu, sabaha karşı doğu ufkuna yayılmaya başlayan bir beyazlık/aydınlıktan ibarettir. Bu iki fecir arası ekvator bölgelerinde üç derecedir-Bununla yatsı namazının vakti çıkmış ve sabah namazının vakti girmiş olur. Bu aynı zamanda oruç için imsak vaktidir; oruç ibâdetinin yasaklarının başlangıcıdır.

İsfâr: Sabah Namazını güneş doğmasına yakın bir zaman kadar geciktirmeye *isfâr* denir ve bu Hanefî mezhebine göre müstehaptır

Tağlîs: Diğer üç mezhebe göre ise, her zaman sabah namazını ortalık henüz alaca karanlık İken (tağlîs) erkenden kılmak daha faziletlidir.

Beyâz-ı müsta'razî: Sabaha karşı doğu ufkunda tan yeri boyunca genişleyerek yayılan bir aydınlık oluşur Bu ikinci fecre fıkıh literatüründe "enlemesine beyazlık" anlamında "beyâz-ı müsta'razî"(Fecri sadık) denilir.

Fecr-i kâzib: Sabaha karşı doğuda tan yerinde ufuktan göğe doğru dikey olarak yükselen, piramit şeklinde, akçıl ve donuk bir beyazlıktır. (birinci fecir)

Şürûk zamanı: Güneşin doğmasından yükselmesine kadar olan zaman (40-45 dakikA).

Vakt-i müşterek: Ortak vakit.

Duhâ *Vakti*: Kuşluk vakti. Oruç zamânının yâni imsak ile iftar vakti arasındaki müddetin dörtte birinin tamam olmasından îtibâren başlayan vakit

Dahve-i Kübrâ: Kaba kuşluk. Oruç müddetinin yarısı, öğleden bir saat evvelki vakit.

Hanefî mezhebinde Ramazan orucu, nâfile oruç ve belli olan adak orucuna niyet etme zamânı, bir gün evvel güneşin batmasından başlayarak, ertesi gün dahve vaktine kadardır.

Dahve-i Suğrâ: Güneşin bulutsuz havada bakamayacak kadar parladığı vakit. İşrâk vakti.

İstivâ': Tam zeval vaktine, gündüzün bu ana kadar geçen süresi ile geri kalan süresinin birbirine eşitliği anlamına gelmek üzere "istivâ vakti" denir ki, güneş sanki herkesin başının üzerindeymiş gibi görünür. İşte namaz kılmanın câiz olmadığı vakit bu andır. Diğer görüşe göre ise, bu hususta şer'î gündüz esas alınır. Şer'î gündüzde ise, gündüz güneşin doğması ile değil, fecr-i sâdıkın doğması ile başladığı için istivâ vakti, zeval vaktinden biraz önceye denk gelir. Bu bakışa göre kerahet vakti, istivâ vakti ile zeval vakti arasındaki süredir.

Fey'i Zeval: Güneşin tam tepeden batıya meyletmesi anına *"Fey-i Zeval"* denir.

Gasaku'l-Leyl: Akşam ve yatsı namazının vakti.

Temkin Vakti: Güneşin doğuş, batış vakti ile namaz vakitlerinin hesaplanmasında vakitlere eklenen veya çıkarılan zamanı ifade eden terimdir.

Zeval: Güneşin tepe noktasındaki anına zeval vakti denir.

Güneş doğarken cisimlerin gölgesi batı yönünde ve uzun iken, güneş gök yüzünde yükseldikçe gölgeler kısalmaya başlar ve güneş tam tepe noktasına gelince kısa bir süre için gölgelerin uzayıp kısalması durur. İşte bu an zeval vaktidir ki, cisimlerin, bu andaki yere düşen gölgesine *"fey-i zeval"* denir. Fey-i zeval, mevsim ve ülkelere göre uzun, kısa ve hiç olmayabilir.

İbrâd: Yaz mevsiminde öğle namazını, namaz kılanların camiye giderken sıcaktan etkilenmemeleri için biraz geciktirilerek serinde kılınması (ibrâd), diğer mevsimlerde ise hemen vakit girince kılınması müstehaptır.

Asr-ı Evvel: Güneş batıya doğru eğilmeye başladığı andan itibaren de gölgeler doğu yönüne doğru uzamaya başlar. Bir cismin gölgesi, kendi boyu uzunluğuna ulaşınca öğle vakti sona erer ve ikindi vakti başlar. Buna "asr-ı evvel" (birinci ikindi) denir. Bu görüş, Hanefîlerden Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ile diğer üç mezhebin görüşüdür.

Asr-ı Sânî: Ebû Hanîfe, öğle vaktinin sonu için, bir cismin gölgesinin kendi boyunun iki katına ulaşması vaktini ölçü alır. Buna da *"asr-ı sânî" (ikinci ikindi)* denir. Bir cismin gölgesinin kendi boyuna veya iki katına ulaşıp ulaşmadığı tesbit edilirken, zeval anındaki gölgesi hesaba katılmaz.

Bu konudaki görüş farklılıkları dikkate alınarak, öğle namazının "asr-ı evvel"den önce, ikindi namazının ise, "asr-i sâniden sonra kılınması tavsiye edilmiştir.

Gurûb: Güneşin batma zamanı.

Nehar: Gündüz vaktine Arabça "Nehâr" denir. Nehâr iki kısımdır. Biri Nehar-ı Şer'î (Şer'î Gündüz) 'dir ki, fecr-i sadıktan güneşin batışına kadar devam eder. Diğeri de, Nehar-ı Örfî (Örfî Gündüz) 'dir. Bu da güneşin doğuşundan batışına kadar olan zamandır ve nehar-i şer'î'den kısadır.

Zeval ise, örfî gündüzün tam ortasına rastlar.

Örfî Gündüz: Normalde gündüz denilince, güneşin doğmasından batmasına kadar olan süre anlaşılır ki, buna örfi gündüz denir.

Şer'î Gündüz: Fecr-i sâdıktan güneşin batmasına kadar olan süreye ise şer'î gündüz denir.

Mekruh ya da Haram Vakitler

Namaz kılmanın haram olduğu vakitler şunlardır:

1- Güneşin doğmaya başlamasından bir mızrak boyu yükselişine kadar namaz kılmak haramdır. (Ülkemizde yaklaşık 45 dakikA)

2- Öğleyin güneş tam tepede bulunduğu zaman. (Öğleden yaklaşık onbeş dakika öncesinden öğle ezanına kadar) namaz kılmak haramdır.

3- Güneş sararmaya başladığı andan batıncaya kadar. (Yaklaşık kırkbeş dakikA) nafile namaz kılmak haramdır. Bu vakitte yalnız o günün ikindi namazının farzı kılınabilir.

Mekruh Vakitler:

Bazı vakitlerde namaz kılmak haram sayılmamış, sadece mekruh görülmüştür. Bu vakitler şunlardır:

4- Sabah ve ikindi namazlarından sonra tavaf ve nafile namazı kılınması mekruhtur. (Sadece kaza ve cenaze namazı kılınabilir, tilavet secdesi yapılır.)

5- İkinci fecrin doğuşundan, sabahın farzını kılıncaya kadar sabahın sünnetinden başka nafile namaz kılmak)

6- Akşamın vaktinde akşamı kılmadan önce nafile kılmak,

7- Hutbe okunurken sünnet namaz kılınması

8- Bayram günü, bayram namazından önce namaz kılmak.

Bu vakitlerde namaz kılmak mekruhtur.

6- Niyet:

Niyet "azmetmek, kesin olarak irade etmek, kastetmek" demektir. Daha açık bir ifadeyle kalbin bir şeye karar vermesi, hangi işin ne için yapıldığının açıklıkla farkında olunması demektir. Namaz hususunda niyet Allah için safiyetle namaz kılmayı istemek ve hangi namazın kılınacağını bilmektir.

Namazın geçerli olması için niyetin gerekli olduğunda İslâm bilginleri ittifak etmişlerdir. Ancak çoğunluk bunu sıhhat şartı sayarken, Şâfiîler ve bazı Mâlikîler rükün sayarlar.

Niyetin kalp ile yapılması esas olup dil ile söylenmesi şart değildir. Bununla birlikte ayrıca dil ile de söylenmesi daha iyi olur ve bu tarzda niyet, çoğunluğa göre müstehaptır. Kalpten geçirilen ile dil ile söylenen birbirine uymuyor ise, kalpten geçirilene itibar edilir. Mâlikîlere göre ise dil ile söylenmesi caiz ise de söylenmemesi daha iyidir. Hanefî mezhebine göre farz namazlar, vitir namazı, adak namazı ve bayram namazları için belirleme şarttır. Meselâ "bugünkü sabah namazına" diye niyet edilir. Fakat vakit içerisinde, o vaktin hangi vakit olduğunu bilmek kaydıyla "bu vaktin farzını kılmaya" diye niyet edilmesi de yeterlidir. Fakat cuma namazında, vaktin namazına niyet etmek yeterli olmaz, çünkü vakit cuma vakti değil, öğle namazının vaktidir.

Namazın Rükünleri

1- İftitah Tekbiri = (Tahrîme) :

İftitâh tekbîri, Namaza başlarken alınan tekbîr olup "Allâh-ü ekber" cümlesini söylemektir.

Namaza başlarken "Allahü Ekber" yerine "Allahü'l-Kebîr" veya "Allahü Kebîr" yahut yalnız "Allah" denilmesi de farz için yeterlidir.

İftitah tekbiri, bütün mezhep imamlarına göre farz olmakla birlikte Hanefî imamlar bunu rükün değil şart olarak, diğer üç mezhep imamı ise rükün olarak değerlendirmiştir. İftitah tekbiri Hanefî mezhebinde rükün değil şart olmakla birlikte, rükünlere çok yakın oluşu sebebiyle bir rükün gibi değerlendirilmesi ve rükünler arasında ele alınması yanlış olmaz.

İmama uymak üzere ayakta alınan iftitah tekbirinin tamamen kıyam halinde alınması şarttır. Buna göre, rükû halinde bulunan imama uyacak olan kimse, kıyam halinde Allah deyip, ekber lafzını rükûa vardıktan sonra diyecek olsa, imama uyması sahih olmaz.

2- Kıyam:

Kıyam "doğrulmak, dikelmek, ayakta durmak" demektir. Namazı oluşturan ana unsurlardan biri olarak kıyam, iftitah tekbiri ve her rekâtta Kur'ân'dan okunması gerekli asgari miktarı okuyacak kadar bir süre ayakta durmak anlamına gelir.

Farz ve vacip namazlarda ve Hanefî mezhebinde benimsenen görüşe göre sabah namazının sünnetinde kıyam bir rükündür. Gücü yeten kişi bu rüknü yerine getirmeden, meselâ oturarak farz veya vacip bir namaz kılarsa namazı geçerli olmaz. Yine bir kimse, çekiliverse düşeceği bir tarzda, duvara veya bastona yaslanarak namaz kılacak olursa, namazı geçersiz olur. Nafile namazlarda ise kişi, ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak da namaz kılabilir.

Hasta veya ayakta durmaya gücü yetmeyen kişiden kıyam vecîbesi düşer. Bu kişi oturmaya güç yetiriyorsa, namazı oturarak kılar. Bu durumda oturma, o kişi için hükmen kıyam yerine geçer. Oturmaya da gücü yetmiyorsa nasıl kılabiliyorsa öyle, uzanarak veya ima ederek kılar.

3- Kıraat:

Kıraat nâfile namazların, vitir namazının ve iki rekâtlı namazların bütün rekâtlarında, dört veya üç rekâtlı farz namazların ise herhangi iki rekâtında olması farzdır. Kıraatin ilk iki rekâtta olması ise vâciptir. İkinci rekâttan sonraki rekât veya rekâtlarda Fâtihâ sûresini okumak Hanefî imâmlardan yapılan bir rivâyete göre vâcip, diğer bir rivâyete göre ise sünnettir.

Hanefîlerin farz namazların ilk iki rekâtı dışında Fâtihâ sûresinin okunmasını sünnet kabul etmeleri, farz namazları iki rekât esâsı üzerine değerlendirmelerinin bir sonucudur. Seferde dört rekâtlı namazların kısaltılıp iki rekât olarak kılınması gerektiğindeki ısrarlarının da bu noktayla ilgisi vardır.

Diğer üç mezhepte ise kıraatin asgarî miktarı her rekâtta Fâtihâ sûresinin okunmasıdır. İlk iki rekâtta Fâtihâ'dan sonra Kur'ân'dan bir sûre veya birkaç âyet daha okumak (zamm-ı sûre) sünnettir. Bu mezheplerde kıraat, imâm ve yalnız başına kılan için olduğu gibi imâma uyan için de geçerlidir. Şu var ki imâma uyan kişi, sessiz namazda Fâtihâ'yı ve ardından eklenecek bir sûreyi, sesli namazda ise Şâfiîler'e göre sadece Fâtihâ'yı okur; Mâlikî ve Hanbelîlere göre bir şey okumayıp sadece dinler. Ahmed b. Hanbel'e göre, tercihen hem dinlemeli, hem de imâm ara verdiğinde okumalıdır.

Besmele Şâfiî mezhebine göre Fâtihâ sûresinden bir âyet olduğu için, besmelenin okunması da kıraat vecîbesinin bir parçasıdır, yani namazın farzlarındandır.

Kur'ân Meâliyle Kıraat: Ebû Hanîfe'den başka bütün müctehitlere göre Arapça ezberleyip okuyabilen kimselerin namazda Kur'ân'ı asıl dilinden, Kur'ân'dan okumaları farzdır. Ebû Hanîfe'den Arapça'ya dili dönmeyen veya ezberleyemeyen kimseler öğreninceye kadar namazda Kur'ân'ı (anlamını, meâlini) kendi dillerinde okuyabileceğine dair bir görüş nakledilmektedeir.

Gizli ve Açık Okumanın Ölçüsü: Fakîhler ezberlenmiş olan Fâtihâ sûresinin ve diğer sûrelerin namazda dili kıpırdatmaksızın ve ses çıkarmaksızın zihinden tekrarlanmasını okuma (kıraat) saymamışlardır. Kıraat, hafî (gizli) okunan namazlarda kendi duyacağı kadar okumakla yerine gelir. Yanındakinin duyacağı kadar okumak ise açık okuma anlamına gelir.

Namazda Lahn:

Kıratta bir harf yerine başka bir harf okunursa bu kelime manayı değiştirmezse bu kelime de Kur'ânda varsa namaz BOZULMAZ.

Harfin yanlış okunmasıyla kelime değişmesiyle mana bozulmazsa ama bu kelime Kur'ânda yoksa İmamı Azam ve İ. Muhammede göre namaz BOZULUR. İmamı Yûsufa göre ise BOZULMAZ.

Eğer harfin yanlış okunmasıyla kelimenin manası değişir ve bu kelime Kur'ânda yoksa namaz bozulur.

4- Rükû':

Rükû sözlükte "eğilmek" anlamına gelir. Namazın ana unsurlarından olan rükû, eller dizlere erecek şekilde öne doğru eğilmek demektir. Hz. Peygamber'in uygulamasına en uygun rükû şekli, sırt ve baş düz bir satıh oluşturacak biçimde eğilmektir.

Rükû yaptıktan sonra doğrulmak, Hanefî Mezhebine göre vacip, Diğeer üç mezhebe göre farzdır. Bu kalkışı, kalkıldı hükmünü verdirecek şekilde yapmak vacip, dimdik yapmaksa sünnettir.

Rükû ile secde arasındaki bu ayakta duruşa (Kavme) adı verilmektedir.

5- Secde:

Secde sözlükte "itaat, teslimiyet ve tevazu içinde eğilmek, yere kapanmak, yüzü yere sürmek" anlamına gelir. Namazın her rekâtında belirli uzuvları yere veya yere bitişik bir mahalle koyarak iki defa yere kapanmak namazın rükünlerindendir. Hz. Peygamber'in uygulamasına en uygun secde yüz, eller, dizler ve ayak parmaklarının üzerine olmak üzere yedi uzuv üzerinde yapılanıdır.

Bununla birlikte bunlardan bir kısmı ile yetinildiğinde secdenin geçerli olup olmayacağı konusunda mezhepler arasında farklılıklar vardır. Hanefî mezhebinde farz olan, alnın ve ayakların hiç değilse bir ayağın yere dayanmasıdır. Burnun konması vacip, ellerin ve dizlerin konması ise sünnettir. Tercih edilen görüşe göre, bir ayağın sadece bir parmağını veya sadece üstünü yere koymak yeterli değildir. Yine bir mazeret (özür) yokken alnı yere değdirmeden sadece burun üzerine secde yeterli olmaz.

Hanefîlerden Züfer ile Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde, yedi uzvun (eller, ayaklar, dizler ve yüz) her birinin bir kısmının yere değdirilmesi farzdır. Şâfiîler'e göre avuç içlerinin ve ayak parmaklarının alt taraflarının yere gelmesi gerekir. Mâlikî mezhebinde farz olan, secdenin alnın bir kısmı üzerinde yapılmasıdır. Özür sebebiyle bunu yapamayan ima ile secde eder. Sadece burnun üzerine secde edilmesi yeterli değildir.

Secdede ve iki secde arasında bir miktar beklemek (tume'nîne) rükûdaki tume'nînenin hükmüyle aynıdır.

İki Secde Arasında Oturmanın Hükmü:

Hanefî Mezhebine göre, iki secde arasında oturmak vacip, ÜMe göre ise farzdır.

Secdeteyn: Arka arkaya yapılan iki secdeye "Secdeteyn" denir. "Sücûd" sözü de secde etmek ve secdeler manasına gelir.

Secde Çeşitleri:

Secde çeşitleri, şu şekilde de karşımıza çıkar: Namaz secdesi dışında 'şükür secdesi', namazda yanılmanın karşılığı olarak 'yanılma (sehiv) secdesi', Kur'ân'da secde âyetleri okunduğu zaman yapılan 'tilâvet (okumA) secdesi' gibi secde çeşitleri de bulunmaktadır.(Secde çeşitleri olarak 2011 müezzinlik sınavında soru gelmiştir)

- **Şükür Secdesi:** Şükür; nimeti bilip nimet vereni anmak ve övmek demektir. Şükür secdesi, bir nimete kavuşmaktan veya bir sıkıntı ve musîbetten kurtulmaktan dolayı kıbleye yönelerek ve tekbir alınarak tilâvet secdesi gibi yapılan secdedir. Secdede Allah'a hamd ve şükür edilir, tesbih edilir; daha sonra yine tekbir alarak ayağa kalkılır. Ebûbekir (r.a.) 'den rivâyete göre, "Hz. Peygamber (sav.) sevindirici bir haber aldığı zaman veya kendisine bir müjde verildiği vakit secdeye kapanırdı." Şükür secdesi müstahaptır.

Tilâvet Secdesi: Tilâvet; okuma, özellikle Kur'ân okuma anlamına gelir. Kur'ân'daki bir secde âyetini okuyan veya dinleyen müslümanın yapması gereken secdeye denilir. Kur'ân-ı Kerîm'de 14 yerde secde âyeti bulunmaktadır. Mushaflarda, secde âyeti bulunan sayfaların kenarına bunu belirten özel bir işaret konulmuştur. Kur'ân'daki bu secde âyetleri şunlardır: 7/A'râf, 206; 13/Ra'd, 15; 16/Nahl, (49-) 50; 17/İsrâ, (107-) 109; 19/Meryem, 58; 22/Hacc, 18; 25/Furkan, 60; 27/Neml, 25; 32/Secde, 15; 38/Sâd, 24; 41/Fussılet, (37-) 38; 53/Necm, 62; 84/İnşikak, 21; 96/Alak 19) Hanefîlere göre tilâvet secdesi vâcib; Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise sünnettir.

Sehiv Secdesi: Sehiv; dalma, gaflet etme, bilmeyerek terk etme demektir. Sehiv secdesi ise, yanılmak suretiyle namazın rükûnlarından birisini geciktirme halinde, namazın sonunda yapılması gereken iki secde demektir. Namazın rükûnlarından (farzlarından) birinin namaz esnasında te'hir edilmesi (geciktirilmesi) veya vâciblerinden birinin terk veya te'hiri halinde son oturuşta yalnız tahiyyat okunduktan sonra selâm verilir, daha sonra tekbirle secdeye varılarak namazdaki iki secde aynen tekrarlanır, tahiyyat, salli-bârik duâları okunduktan sonra selâmla namazdan çıkılır. Hanefîlere göre vâcib, diğer mezheplere göre sünnettir.

6- Ka'de

Kade: Sözlükte "oturmak" anlamına gelen ka'de, dinî bir kavram olarak, namazın ikinci rekâtında ve namazın sonunda oturmak anlamına gelmektedir. Namazdaki bu oturuşta, erkekler sağ ayaklarını parmaklar kıbleye gelecek şekilde dikerler ve sol ayaklarını yayarak üzerine otururlar. Buna *teverrük* denir. Kadınlar ise iki ayaklarını da sağ taraftan çıkarıp, kaba etlerini yere koymak suretiyle

otururlar. Ka'dede elleri uyluklar üzerine koymak ve kucağa bakmak namazın adablarındandır. Ka'de-i ûlâ ve ka'de-i âhire olmak üzere ikiye ayrılır.

Ka'de-i ûlâ: kelime anlamıyla ilk oturuş demek olup, iki rekâtten fazla namazların ikinci rekâtinde tahiyyata oturmaya denir. Ka'de-i ûlâ, namazın vaciplerindendir. Unutularak terk edilmesi halinde sehiv secdesi yapılması gerekir. Bu oturuşta Tahiyyât duasını okumak sünnettir. Tahiyyatı okuduktan sonra beklemeden üçüncü rekâta kalkılması gerekir.

Ka'de-i ahîre: kelime anlamıyla son oturuş demek olup, namazın sonunda teşehhüd miktarı oturmaktır. İki rekâtlı namazlarda ikinci rekâtta oturuş farzdır. Dört rekâtlı namazlarda dördüncü rekâtta oturuş Káde'i ahire olup hükmü farzdır. Teşehhüt miktarı, Tahiyyat duasını okuyacak kadar bir süredir ve bu süre kadar oturmak FARZ'dır. Bu oturuşta tahiyyatı okumak vaciptir.

(Bazı kardeşlerimiz Kadei ahire'de tahiyyatü okumak farz şeklinde düşünmekte ve sorulara yanlış cevap verebilmektedir. Buradaki nüansı iyi anlamak gerekir.)

Tahiyyatı okuduktan sonra Salli ve Bârik dualarını ve bir dua (Rabbenâ duası) okumak sünnettir. Dualar bitirildikten sonra selâm verilir.

Ta'dîl-i Erkân:

Ta'dîl-i erkân, rükünleri düzgün, yerli yerinde ve düzenli yapmak demektir. Ta'dîl-i erkâna riâyetin sonucunda rükünler şekil olarak düzgün ve kıvamında yerine getirilmiş olur. Böylece kişi namazını üstün körü değil, "dört başı mâmur" kılmış olur. Ta'dîl-i erkâna yakın anlamda kullanılan "tuma'nîne" kelimesi, yapılmakta olan rüküne hakkının verildiğine kanaat getirilmesi ve yapılan işin içe sinmesi halini ifade eder ki ta'dîl-i erkâna riâyetin sonucudur. Ta'dîl-i erkân özellikle rükûda, rükûdan doğrulmada, secdede ve iki secde arasındaki oturuşta söz konuşu olur.

Hanefî mezhebi eserlerinde rükûda "tuma'nîne"nin, rükûdan doğrulduktan sonra bir süre ayakta beklemenin (kavme) ve iki secde arasında bir süre ("sübhanellâhi'l-azîm" diyecek kadar) oturarak beklemenin (celse) sünnet olduğu kaydedilmekle beraber kuvvetli görüşe göre bunlar ta'dîl-i erkânın birer boyutu olmak bakımından vaciptir.

Dört Mezhebe Göre Tadîl-i Erkânın Hükmü:

Ta'dîlu'l-Erkân = (İtidal, Itmi'nan, Tuma'nâniyye) :

Namazda bütün rükünleri -özellikle rükû ve secdeyi- yerine getirirken acele veya ağır davranmak yerine orta yolu tutmaya -meselâ sübhanellah diyecek kadar durmaya- Ta'dîli-Erkân adı verilir. Kısacası âdabına uygun namaz kılmak demektir:

Namazlarda ta'dili-erkâna riâyet etmek, Hanefîler dışındaki üç mezhep ve Ebû Yûsuf a göre farz, Hanefî Mezhebine göre vaciptir.

Rükû ve secdeden doğrulunca organlar yerlerine oturacak şekilde hareket etmek i›tidal demektir.

Kişinin kendi isteği ve fiili ile namazdan çıkması da (hurûc bi sun'ih)

Ebû Hanîfe'ye göre bir rükündür. Farzlar arasında sıraya riâyet etmek (tertîp), Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre namazın rükünlerindendir.

Bayram Namazı

a- Genel hallerden biriyle bozulan bayram namazı, yeniden kılınır.

b- Özel hallerden biri ve vaktin çıkmasıyla bozulan bayram namazı, az önce de belirtildiği gibi, Hanefî Mezhebine göre düşer, eş-Şafiî'ye göre tek başına kılınır.

Lâhık: Lâhık, hareket bakımından Muktedi gibidir. Muktedi, imamın arkasında Kur'ân okuyamayacağı gibi, Lâhık da kaçırmış olduğu rekâtları kendi başına kılınca Kur'ân okuyamaz, tamamen muktedi gibi hareket eder ve kendi başına kılacak olduğu rekâtlardaki yanılmalardan dolayı da sehiv secdeleri yapmaz.

Lâhık, mümkünse kaçırdığı rekâtları veya rükünleri kaza eder, sonra imama tekrar katılarak onunla selâm verir.

Örnek: Bir muktedir birinci rekâtın kıyamında uyuyup da, imam secdeye vardığı anda uyansa, hemen rükûa varır, sonra secde yaparak imama iştirak eder.

Lâhık, imamına yetişemeyeceğini bildiği takdirde hemen imama uyar. İmam namazdan çıkınca, kendisi kaçırmış olduğu rekâtları veya rükünleri kaza eder. Örnek: Bir muktedi, dördüncü rekâtta iken burnu kanasa, safdan ayrılır ve namaza aykırı olacak bir şeyle uğraşmaksızın hemen abdest alır. İmkân bulduğu yerde imama uyar. İmam selâm vermiş olursa, kendi başına o dördüncü rekâtı, hiç bir şey okumaksızın, imamın arkasında kılıyormuş gibi tamamlar. Çünkü lâhık, hüküm bakımından imamın arkasında namazını kılmış sayılır.

Yine: Bu durum üçüncü rekâtta meydana gelse, imam da dördüncü rekâta başlasa, lâhık abdest alıp önce o üçüncü rekâtı kıraatsız olarak kılar, ondan sonra imama uyar. Onunla dördüncü rekâtı kılarak selâm verir. Fakat imamına böyle yetişemeyeceğini bilirse, hemen imama uyar. İmam selâm verince, kendisi kalkar ve üçüncü rekâtı kıraatsız olarak kılıp selâm verir.

Mesbuk, akşam namazının son rekâtinde imama uysa, "Sübhaneke'yi" okur ve imamla beraber o rekâtı kılarak teşehhüde oturur. İmam selâm verdikten sonra kalkar, Sübhaneke, Eûzü Besmele, Fatiha ve bir mikdar daha Kur'ân-ı Kerîm okur. Rükû ve secdelerden sonra oturur ve yalnız "Tahiyyat'ı" okur. Sonra "Allahü Ekber" diyerek ayağa kalkar, yalnız Besmele ile Fatiha ve bir miktar daha Kur'ân-ı Kerîm okuyarak rükû ve secdeleri yapar. Sonra son oturuş yaparak selâm ile namazdan çıkar. Bu halde üç defa Teşehhüde oturmuş olur. Bununla beraber mesbuk, ikinci rekâtın sonunda yanılarak teşehhüde oturmayacak olsa, sehiv secdesi yapması gerekmez. Çünkü bu rekât, bir yönden birinci rekât yerindedir.

Mesbuk, dört rekâtlı namazlardan birinin dördüncü rekâtında imama uysa, imam ile teşehhüde oturduktan sonra kalkar, Sübhaneke, Eûzü Besmele, Fatiha ve bir miktar Kur'ân okur. Rükû ve secdelerden sonra oturur.

Yalnız "Tahiyyat'ı" okur. Ondan sonra kalkar. Besmele ile Fatiha'yı ve bir miktar daha Kur'ân âyetlerini okur. Sonra rükû ve secdelere varır, oturmaksızın kalkar. Yalnız Besmele ve Fatiha ile bir rekât daha kılarak son oturuşu yapar. Tahiyyat'ı, Salâvatları ve Rabbenâ âtinâ'yı okuyup selâm vererek namazını tamamlar.

Kadının İmâmeti

Bir kadının hemcinsleri olan diğer kadınlara imâmlığı konusunda, Hz. Peygamber (sav.) 'in hanımlarından Ümm-ü Seleme ve Hz. Âişe'nin kadınlara imâm olarak namaz kıldırdıklarına, bu durumda öne geçmeyip ilk safın ortasında durduklarına ait ilk devir hadîs kaynaklarında bilgiler vardır. Kadınların günlük beş vakit namazda olduğu gibi, terâvîh namazında da diğer kadınlara imâmlık yapmaları İslâm fakîhleri tarafından câiz görülmüştür.

Namazın Vacipleri:

Namazın farzları konusunda da belirtildiği gibi, namazın farzlarından birisinin yapılmaması halinde namaz bozulmuş olur. Namazın vaciplerinden birisinin yapılmaması halinde ise, namaz bozulmaz. Fakat namaz konusunda önemli bir eksiklik meydana gelmiş olur. İşte bu eksikliği gidermek için namazın sonunda ileri de ayrı-bir başlık altında ele alacağımız Sehiv (yanılmA) Secdesi yapmak gerekir.

Namazın vaciplerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Namaza başlarken "Allah-ü Ekber" gibi Allah'ı yüceltme anlamında tam bir ifade kullanmak. Sadece "Allah" sözü ile yetinmeyip, "ekber" sözcüğünü de iftitah tekbirine eklemek vaciptir.

2- Herhangi bir özrü olmayan kişi için, kıyamda dik durmak,

3- Fatihayı Şer'if'i okumak. Farz namazların ilk iki rekâtında fatihayı okumak vaciptir.

4- Farz namazların üçüncü ve dördüncü rekâtları dışında kalan bütün namaz rekâtlarında Fatihadan sonra, Kur'ân-ı Kerim'den bır uzun veya üç kısa âyet okumak. Yani farzların ilk iki rekâtı ile Vitir, nafile gibi diğer bütün namazların her rekâtında Fatiha ile birlikte "zammı sûre"'yi okumak vaciptir.

5- Cemaat ile namaz kılınırken, sabah, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtlarında; Cuma, Bayram, Teravih ve Vitir namazlarının her iki rekâtında imamın Fatiha ve Zammî sûreyi açıktan, (sesli olarak) , öğle ve ikindi namazlarını bütün rekâtları ile, akşamın üçüncü ve yatsının son iki rekâtında gizli (sessiz olarak) okuması vaciptir.

6- Kendi başına namaz kılan kimsenin, öğle ve ikindi namazları ile, gündüz kılacağı nafile namazların tümünde Fatiha ve sûreyi gizli okuması vaciptir. Fakat sabah, akşam, yatsı namazları ile diğer (gece) nafile namazların yalnız başına kılan kimsenin kıraatı gizli veya açık yapmasında bir sakınca yoktur.

7- Kazaya kalmış gece namaz (akşam, yatsı ve sabah) larının cemaatle kılınması halinde açıktan okunarak kaza edilmesi vaciptir. Gündüz namazları ise gizli okunarak kaza edilir.

8- Vitir namazının üçüncü rekâtının kıraatından sonra yeni bir tekbir ile Kunut Duasını okumak,

9- Bayram namazlarında belirli sayıdaki tekbirleri getirmek de vaciptir.

10- Rüku'da iken erkeklerin sırtlarını dümdüz tutması. Hanımlar rükuda çok az bir şekilde eğilirler.

11- Rüku'dan kalkıldığında beli iyice doğrultmak. (Bu İmam-ı Ebû Yûsuf'un görüşüdür.)

12- Rüku'dan kalkıldıktan sonra biraz bekleyip ta'dil- i erkan'a uymak.

13- Secdelerde, alın ile birlikte burnu da yere değdirmek.

14- İki secde arasında biraz beklemek ve ikinci secdeyi birincisinin ardından hemen yapmak.

15- Namaz içinde okunan secde âyeti için Tilavet Secdesi yapmak.

16- Namazda istemeyerek zamanından sonra bırakılan bir farz veya vacibin veya hiç yapılamayan bir vacibin telafisi için sonunda Sehiv (yanılmA) secdesi yapmak.

17- Üç ve dört rekâtlı namazlarda ikinci rekâttan sonra oturmak. Buna "*kade-i ûla- birinci oturuş*" adı verilir.

18- Her oturuşta (farz veya vacip olsun) "et- tahiyyatü" duasını okumak.

19- Namazın sonunda selâm vermek. Selâmın en uygun şekli; önce sağa, sonra da sola yüz çevirerek "esselâmü aleyküm ve rahmetüllah" demektir.

20- Namazın farzlarını ve vaciplerini sıra ile geciktirmeden yapmak. Yani farzları geciktirmemek, vacipleri de terk etmemek ve geciktirmemek vaciptir.

Namazın Sünnetleri :

1- İftitah tekbiri getirilirken erkeklerin ellerini kulak seviyesine kadar yükseltmeleri, kadınların ellerini göğüs seviyesine kadar kaldırarak tekbir getirmeleri.

2- İftitâh tekbiri (Namaza başlangıç tekbiri) için kaldırılan ellerin parmaklarını normal bir açıklıkta bulundurmak.

3- Tekbir alınırken el ve parmak içlerini kıbleye döndürmek.

4- İmam olan kişinin tekbir alırken cemaatın duyabileceği bir sesle getirmesi,

5- İmama uyan kişinin iftitah tekbirini imamdan hemen sonra getirmesi,

6- İftitah tekbirinden hemen sonra ellerin bağlanması da sünnettir,

a- Erkekler için; sağ el, sol elin üzerine gelecek şekilde, sağ elin küçük ve baş parmakları ile sol el bileğini kavrayacak ve sağ elin diğer üç parmağı sol elin üzerinde tutup göbek altında bağlanmasıdır.

b- Kadınlar için ise; sağ eli sol elin üzerine rahatça koyup göğüsleri üzerinde tutmalarıdır.

7- Namaz başında Fatiha'dan önce gizli olarak "Sübhaneke " duası okümak.

8- İlk rekâttaki "Sübhenake" duasından sonra sessizce "euzü-besmele" çekmek. Diğer rekâtlarda ise yalnızca besmele çekmek. Fatiha'nın sonunda gizlice "Amin" demek,

9- Mukim olanlar için (Yolcu hükmünde olmayanlar) ; zammı sûreyi sabah ve öğle namazlarında orta, akşam namazında ise kısa okumak.

10- Namaz rekâtlarında kıraâtı, Kur'ân- ı Kerim'in sûre ve âyet dizilişine uygun bir sıra ile okumak. Meselâ, ikinci rekâtta okunacak âyet veya sûrenin birinci rekâtta okunan âyet ve sûreden sonra olması sünnettir,

11- Kıyamda dururken bir özrü olmadıkça ayak aralarını dört parmak kadar açık bulundurmak,

12- Kıyamda iken secde yerine bakmak,

13- Üç ve dört rekâtlı namazlarda ilk iki rekâttan sonra Fatiha'yı okumak,

14- Rükuya eğilirken "Allah- ü Ekber" demek,

15- Rükuda üç defa "Sübhane Rabbiyel Azîm" demek,

16- Rükû' halinde iken el içleri ile diz kapaklarını tutmak ve parmakları açık bırakmak. Kadınlar ise ellerini dizlerinin üzerine sadece koyarlar ve parmaklarını açmazlar,

17- Rükû' da dizleri ve dirsekleri bükmemek.

18- Rükû' halinde iken ayakların üzerine bakmak,

19- Rükû'dan kalkılırken "semi-allah- ü limen hamideh" demek,

20- Rükû'dan kalkıldıktan sonra ayakta iken "Rabbena velekel hamd" demek,

21- Secdeye inerken ve secdeden kalkarken "Allah- ü Ekber" demek,

22- Secdeye inerken bir özür yoksa, önce dizleri, sonra elleri, sonra da alnı yere koymak,

23- Secde de üç defa "Sübhane Rabbiyel âlâ" demek,

24- Secdelerde dirsekleri yere, karnını da uyluklara yapıştırmamak. Kadınlar ise kollarını içe doğru çekip, karınlarını da uyluklarına yapıştırırlar,

25- Secde halinde el içlerini yere yapıştırmak ve parmak aralarını da normal kapalı tutmak,

26- Secde halinde iken başı fazla ileri ve fazla geri olmayacak şekilde ellerin arasında bulundurmak,

27- Secdeden kalkarken önce alnı, sonra elleri, sonra da (şâyet diğer rekât için ayağa kalkılacak

Sehiv Secdesi:

Hanefîlere göre vâciptir. Mâlikî ve Şâfiîler'e göre sehiv secdesi namazın sünnetlerinden bir veya birkaçının terkedilmesi durumunda yapıldığı için, sehiv secdesi yapmak sünnettir. Hanbelîlere göre ise sehiv secdesi duruma göre bâzen vâcip, bâzen sünnet, bâzen da mubâh olur.

Sehiv Secdesini Gerektiren Durumlar: Bilindiği gibi namazın kıraat, rükû ve secde gibi farzları, Fâtihâ okumak ve ardından başka bir sûre eklemek (zamm-ı sûre) , tertîbe riâyet etmek gibi vâcipleri ve ka'delerde salavât okumak gibi sünnetleri bulunmaktadır. Namazın tam ve mükemmel olabilmesi için bunların hepsine riâyet etmek, namazın gereklerini tam ve yerli yerinde yapmaya çalışmak ve tam kalp huzuru içinde namaz kılmaya özen göstermek gerekir. Bununla birlikte çeşitli nedenlerle bu şartlara riâyetsizlik söz konusu olabilir. Bu bakımdan riâyetsizlik söz konusu olabilecek fiilleri ve riâyetsizlik durumunda ne yapılmak gerektiğini bilmek önem arzeder.

Namazda terkedilmesi söz konusu olabilecek fiil; ya farz, ya vâcip, ya

da sünnettir. Bunlardan her birinin terkedilmesinin hükmü farklıdır. Şimdi bunların terkedilmesinin hükümlerini ayrı ayrı görelim.

1- Namazın farzlarından birinin terkedilmesi durumunda, bu farzın namaz içinde telâfi (tedârik) edilmesi mümkün ise, farz olan bu fiilin namaz içinde kazâ edilmesi gerekir. Kazâ yoluyla telâfinin mümkün olduğu durumların her birinde sehiv secdesi yapmak gerekir. Namaz içinde kazâ yoluyla telâfi edilmesi mümkün olmayan durumlarda, namazın farzlarından birinin terkedilmesi sebebiyle oluşan eksiklik sehiv secdesiyle giderilemez. Namaz fâsid olur ve yeniden kılınması gerekir. (Terkedilmiş farzın namaz içinde kazâ edilebileceği durumlar aşağıda gösterilmiştir).

2- Namazın sünnetlerinden birinin veya birkaçının terkedilmesi durumunda bir şey yapılmaz. Sünnetler, namazın rükünlerinden olmadığı için terkedilmesi durumunda namazda bir eksiklik olmaz ve sehiv secdesi yapmak gerekmez.

3- Namazın vâciplerinden birinin terkedilmesi ise sehiv secdesini gerektirir. Sehiv secdesini gerektiren durumlar sayılırken, farzın tehîr edilmesi, vâcibin terk ve tehîr edilmesi diye sayılan üç ayrı durum esasında bir tek duruma râcidir. Şöyle ki, namazın farzlarından ve vâciplerinden her birini yerli yerinde, zamanında, hakkını vererek ve tertîbini bozmadan, yapmak vâciptir. Buna göre, namazın farzlarından veya vâciplerinden biri tehîr edildiği zaman namazın vâciplerinden biri terkedilmiş olacağından, sehiv secdesi yapmanın bir tek sebebi vardır, o da bir vâcibin terkedilmesidir. Bu bakımdan namazın farzlarından birini tehîr etme, yani yapılması gereken yerden geriye bırakma durumu da bir vâcibin terkedilmesi anlamına gelmekte ve bu durumda farzın tehîri ve vâcibin terki yüzünden sehiv secdesi yapmak gerekmektedir. Yine namazın fiillerinden birini yeri değilken fazladan yapmak da vâcibin terki sayılır.

Sehiv Secdesi Yapılması Gereken Durumlar:

1- Rüknün tekrarı: Namazın rükünlerinden birini tekrar etmek veya bir rüknü tehîr etmek, meselâ bir rekâtta iki defa rükû veya üç defa secde yapmak durumunda, namaz kılan kişi ister imâm ister münferit olsun, sehiv secdesi gerekir. Birinci ve ikinci rekâtlarda Fâtihâ'nın arka arkaya tekrar okunması, rükûda veya secdede veya teşehhüt yerinde kıraat edilmesi yani Kur'ân okunması da böyledir. Namazın bir rekâtında farz olan kıraat sehven terkedilip rükûa gidilse ve rükûda hatırlansa, kıyâma dönülüp tekrar kıraat yapılır ve tekrar rükûa gidilir. Ancak bu durumda bir rekâtta iki rükû yapıldığı için sehiv secdesi gerekir.

2- Takdîm ve te'hîr: Namazın rükünlerinden birinin takdîm veya te'hîr edilmesi sehiv secdesini gerektirir. Meselâ kıraatten önce rükû etmek veya oturacağı yerde kıyâm etmek veya kıyâm edeceği yerde oturmak veya rükû yerinde secde etmek veya secde edecek yerde rükû etmek, kısaca bir fiili başka bir fiilin yerinde yapmak durumunda, namaz kılan kişi ister imâm ister münferit olsun,

sehiv secdesi gerekir. Unutulan secdenin sonradan hatırlanarak yapılması hâlinde de bu te'hîri telâfi için sehiv secdesi yapılır.

3- Ara verme: Bu genelde namaz içinde uzunca bir süre tereddüt ve düşünme şeklinde olur. Uzunca bir müddet düşünme veya düşünmenin uzaması, ortalama olarak bir rükün edâ edilecek kadar sürenin, bir rükün veya bir vâcibi edâ etmeksizin, bir şey yapmaksızın geçirilmesi demektir. Bu uzunca düşünme, namaz kılan kişiyi bir rüknü veya bir vâcibi yerinde edâdan alıkoyduğu için sehiv secdesi gerekir. Bir rüknün edâ edildiği sıradaki düşünme ise sehiv secdesini gerektirmez.

Namaz kılan kişi kıyâmda iftitâh tekbîrini aldığında şüphe etse, "uzunca bir müddet" düşündükten sonra, iftitâh tekbîrini almış olduğunu hatırlasa veya "Tekbîr almadım" diye yeniden tekbîr aldıktan sonra başlangıçta tekbîr almış olduğunu hatırlasa sehiv secdesi gerekir.

Fâtihâ'dan sonra ne okuyacağını düşünürken, namazın bir rüknünü edâ edecek miktarda sükût etmiş olsa, sehiv secdesi yapar.

Üç rekât mı dört rekât mı kılındığında tereddüt edilerek düşünülse veya Fâtihâ okunduktan sonra hangi sûrenin okunulacağı düşünülse, yine sehiv secdesi gerekir. Çünkü bu durumlarda düşünmenin uzaması sebebiyle vâcip te'hîr edilmiş olmaktadır.

4- Kıraat eksikliği veya fazlalığı: Bir kimse Fâtihâ sûresini hiç okumasa veya büyük bir kısmını okumasa, ya da Fâtihâ'dan sonra sûre koşmasa sehiv secdesi gerekir.

Fâtihâ'yı okuyup, arkasından başka bir sûre okumadan Fâtihâ'yı ikinci kez okuyacak olsa, sehiv secdesi yapmalıdır. Fakat Fâtihâ'yı sûreden sonra ikinci kez okusa, sahîh görüşe göre sehiv secdesi gerekmez. Fâtihâ'yı son iki rekâtta iki kere okuması durumunda da ittifakla sehiv secdesi gerekmez.

Bir kimse, dört rekât farzın ilk iki rekâtında bir şey okumasa, sonra bunu hatırlasa, son iki rekâtta hem Fâtihâ okur, hem sûre koşar ve selâmdan sonra sehiv secdesi yapar.

Bir kimse birinci veya ikinci rekâtta Fâtihâ'nın devamında sûre okumasa, rükûda iken veya rükûdan başını kaldırdıktan sonra secdeden önce bunu hatırlarsa, kıyâma avdet eder, yani ayağa kalkar ve sûreyi okur, sonra tekrar rükû eder. Namazın sonunda da sehiv secdesi yapar. Kıyâma dönüp kıraat ettikten sonra rükûu yeniden yapmazsa namazı bozulur. Çünkü sûre okumakla, önce yaptığı rükû iptal edilmiş olur.

Dört veya üç rekâtlı farzların ilk iki rekâtında Fâtihâ'dan sonra birer sûre okunmamışsa, bu sûre üçüncü ve dördüncü rekâtlarda Fâtihâ'dan sonra eklenir. Eğer bu namaz cemaatle kılınan bir akşam veya yatsı namazı ise, üçüncü ve dördüncü rekâtlarda hem Fâtihâ ve hem de eklenecek sûre açıktan okunur. Fâtihâ'nın değil de sadece sûrenin açıktan okunacağını söyleyen de vardır. Ebû Yûsuf'a göre ikisi de gizli okunur. Çünkü son rekâtlarda gizli okumak sünnettir. Ebû Yûsuf'tan diğer rivâyete göre ise, yeri geçtiği için artık bu sûre hiç

okunmaz. Hangi görüş alınırsa alınsın hepsine göre de sehiv secdesi yapmak gerekir.)

Namazda Fâtihâ'dan önce sehven başka bir sûre okunsa, Fâtihâ okunup ardından sûre yeniden okunur, namazın sonunda sehiv secdesi yapılır. Bu tertîp noksanı rükû hâlinde bile hatırlansa, doğrulup sırasınca yeniden okunmalıdır. Bu şekildeki bir yanılma pek nâdir vukû bulduğu için, az veya çok olmasına bakılmaz, Fâtihâ'dan önce bir tek harf bile okunsa, yeni baştan okuyup sehiv secdesi yapılır.

Bir kimse Fâtihâ okuyup okumadığında tereddüt etse, henüz başka bir sûre okumamışsa Fâtihâ'yı okur. Fakat başka bir sûre okumuşsa artık Fâtihâ'yı okumaz. Çünkü sûrenin Fâtihâ'dan önce okunmuş olma ihtimali daha ağır basar. Bununla birlikte kendisinin bu hususta ağır basan bir kanaati varsa, o kanaatine göre davranmalıdır.

Bir kimse vitirde Kunut duâsını okumadığını rükûdan sonra anlasa, secdeden önce veya sonra olması farketmez, dönüp Kunut duâsı okumaz; namazın sonunda sehiv secdesi yapar. Kunut okumadığını rükû esnasında hatırlasa sahîh olan rivâyete göre dönüp Kunut okuması gerekmez. İster dönüp Kunut okusun, isterse dönmeyip namazına devam etsin, sehiv secdesi gerekir.

Kunut tekbîrinin terkinden dolayı sehiv secdesi gerekip gerekmediği konusunda imâmlardan rivâyet olmadığı için kimi âlimler Kunut tekbîrinin terkedilmesi durumunda sehiv secdesi gerekmediğini, kimileri de bayram namazına kıyasla sehiv secdesi gerekeceğini söylemişlerdir.

Vitir kılan kimse, üçüncü rekâtta Fâtihâ ve sûre okumadan Kunut okuyup rükûa varsa ve Fâtihâ ile sûre okumadığını bu esnada hatırlasa kıyâma dönerek Fâtihâ ve sûre okur.

Kıyâmda iken Fatihâ'dan sonra ve sûreden önce teşehhüt okusa, vâcip olan zamm-ı sûreyi geciktirdiği için sehiv secdesi yapması gerekir.

Dört rekât farzın son iki rekâtında Fatihâ'dan sonra sûre okusa, tercih edilen görüşe göre, sehiv secdesi gerekmez.

Farz namazların üçüncü ve dördüncü rekâtlarında kasten Fâtihâ veya başka bir sûre okumaksızın sükût edilmesi, kötü bir davranış (isâet) olmakla birlikte sehiv secdesini gerektirmez. Fakat farzın üçüncü ve dördüncü rekâtında sehven sükût edilmişse, Ebû Hanîfe'ye göre sehiv secdesi gerekir.

Münferit olarak namaz kılan kişinin açıktan veya gizliden okumasından dolayı, zâhir rivâyete göre sehiv secdesi gerekmez. Şu var ki gizli okunması gereken bir yerde meselâ öğle namazında kasten açıktan okursa isâet etmiş olur. Münferidin gündüz kılınan nâfile namazlarda açıktan okuması da mekrûhtur.

5- Secde ve rükûda hata: Rükû ve secdeyi düzgün, yani ta'dîl-i erkâna uygun olarak yapmayan kişi, sehiv secdesi yapmalıdır. Rükûun ta'dîl edilmesi yani düzgün yapılmasının ölçüsü, rükûda uzuvları sâkin

oluncaya değin durup geri doğrulup kalktığı vakitte uzuvları sâkin oluncaya değin durmaktır. Secdenin ta'dîl edilmesinin ölçüsü ise, secdede uzuvları sâkin oluncaya değin durup geri başını kaldırdığı vakit uzuvları sâkin olunca oturup sonra ikinci secdeye varmaktır. Ta'dîl terkolunmakla sehiv secdesinin vâcip olacağı görüşü Kerhî'ye aittir. Cürcânî'ye göre ise sehiv secdesi lâzım olmaz. Ebû Yûsuf ve Şâfiî'ye göre ta'dîl-i erkânın farz olduğu, dolayısıyla terkedilmesi durumunda namazın fâsid olacağı da dikkate alınarak ta'dîl-i erkân konusunda titiz davranmalı, her bir rüknü düzgün yapmaya ihtimâm göstermelidir.

Bir kimse birinci veya ikinci rekâtta bir secdeyi yapmadığını namazı tamamladığı sırada hatırlasa namazı fâsid olmaz, terkettiği secdeyi yapar, tertîbi terkettiği için sehiv secdesi yapar.

6- Ka'dede hata: Bir kimse ka'de-i âhîreyi unutup başka bir rekâtı kılmaya kalkarsa, secde etmediği müddetçe oturup sonra sehiv secdesi yapar, eğer secdeden sonra hatırlarsa, o kişinin farz diye kıldığı namaz nâfileye dönüşür.

Kişi farz namazda birinci oturuşu unutup kıyâma yönelse de sonra hatırlasa, eğer oturmaya yakın ise oturur. Bu durumda kimileri sehiv secdesi gerekir demişlerse de, sahîh görüşe göre bu durumda sehiv secdesi yapılmaz. Eğer kıyâma yakın ise, oturmayıp namazına devam eder ve vâcip olan birinci oturuşu terkettiği için namazın sonunda sehiv secdesi yapar. Eğer kişi tam ayağa kalktıktan sonra birinci oturuşu yapmadığını hatırlayıp geri oturacak olursa namazı fâsid olur. Çünkü bu takdirde farz olan kıyâm bozulmuş, namazın tertîbi tamamen değiştirilmiş olur. Bu söylenenler, farz namaza göredir. Nâfile namazda ise, her hâlükârda oturmak gerekir. Meselâ herhangi bir sünnet namazda, ikinci rekâtın sonunda oturulup Tahiyyât okunmadığı üçüncü rekâtta hatırlanacak olursa, üçüncü rekâtın secdesine varılmadığı sürece hemen oturulur. Namazın sonunda sehiv secdesi yapılır.

Bir kimse dört rekât nâfileyi birinci oturuşu terkederek kılsa, namazı fâsid olmaz. Sehiv secdesi vâcip olur.

7- *Tahiyyât'ı terk:* Birinci veya ikinci oturuşta Tahiyyât okumak terkedilse sehiv secdesi lâzım olur. Çünkü vâcibin terki söz konusudur.

Birinci oturuşta teşehhütten sonra "Allahümme salli alâ Muhammed" dense sehiv secdesi lâzım olur. Kimilerine göre de "ve alâ âl-i Muhammed" denmedikçe sehiv secdesi gerekmez. Ebû Hanîfe'ye göre ilk oturuşta teşehhüt üzerine bir harf dahî eklenecek olursa sehiv secdesi lâzım olur. Kimileri de, birinci oturuşta teşehhüt üzerine ziyâde, bir rükün edâ edecek miktar olmadıkça sehiv secdesi gerekmez, sahîh olan da budur demişlerdir.

Namazda Tahiyyât, salavât ve zikirlerin açıktan okunması sehiv secdesini gerektirmez.

Birinci oturuşta imâm teşehhüdü tezce bitirip üçüncü rekâta kalkarsa, muktedî teşehhüdü tamamlamadan

imama uymak için teşehhüdün bir kısmını terketmemeli; teşehhüdü okuyuncaya değin imama uymayı geciktirmelidir.

Birinci oturuşta teşehhüd tekrar okunsa, sehiv secdesi gerekir; son oturuşta teşehhüd ikinci kez okunsa sehiv secdesi gerekmez; üç dört defa okunacak olsa o vakit sehven uzunca bir süre beklenmiş olur ve sehiv secdesi vâcip hâle gelir.

8- Öğle namazının ilk oturuşunda namazı tamamladım zannıyla selâm verdikten sonra henüz iki rekât kılmış olduğunu, geriye iki rekât kaldığını anlayan kişi, kalkıp namazını tamamlar, sonra sehiv secdesi yapar.

Namazdan çıktım zannıyla bir kimse selâm vermeyi unutarak ka'deyi uzatsa, sonra namazdan henüz çıkmamış olduğunu anlasa hemen selâm verir ve sehiv secdesi yapar.

9- Sehiv secdesi yaparken, sehiv secdesi gerektirecek bir iş yapılsa teselsüle düşme ihtimaline binaen, artık ikinci bir sehiv secdesine gerek olmaz. Bu bakımdan bir kimse kaç kez yanılırsa yanılsın, kendisine vâcip olan sadece bir kez sehiv secdesi yapmaktır. (*)

Namazla İlgili Bazı Bilgiler

√ İlk defa bayram namazı hicrî 2. yılda kılınmıştır.

√ Cuma namazından sonra cemaatle kılınması en faziletli vakit namazlarının sıralaması; Sabah, Yatsı, İkindi

√ Cenaze namazında kadınların erkeklerle aynı hizada bulunması namaza zarar vermez.

İki Namazı Bir Vakitte Kılmak (Cem'):

Âlimler, hac zamanında Arafat'ta öğle ile ikindinin, öğle namazının vaktinde birlikte kılınması (cem'-i takdîm) ve Müzdelife'de akşam ile yatsının, yatsı namazının vaktinde birlikte kılınması (cem'-i te'hîr) konusunda görüş birliği etmişlerdir. Bu iki yer dışında iki namazı cemederek birlikte kılmanın câiz olup olmadığında ve cem'etmeyi câiz kılan mazeretlerin neler olduğunda farklı görüşler öne sürmüşlerdir.

Hanefî mezhebinde, hac zamanında Arafat ve Müzdelife'deki cem'in dışında, iki namazın bir vakitte cemedilmesi câiz görülmez. Bununla birlikte Hanefîlere göre yolculuk, yağmur gibi cem'i mubâh kılan mazeretlerin bulunması durumunda şöyle bir cem' uygulaması mümkündür: Bir namaz (öğle veya akşam), diğer namazın (ikindi veya yatsı) vaktinin girmesine yakın bir zamana kadar geciktirilip, bu namazın kılınmasından sonra diğerinin vaktinin girmesi ve bu namazın da kendi vaktinde kılınması mümkündür. Bu uygulamada, bir namaz hemen diğerinin ardından kılındığı için buna "cem'ü'l-fiil" ve "cem'ü'l-muvâsala" denildiği gibi, bir namaz son vaktinde diğeri de ilk vaktinde olmak üzere her namaz kendi vakti içinde kılınmış olacağı için buna "mânevî cem' " ve "şeklî (sûrî) cem' " de denilir. Bu şekildeki cem', yukarıda tanımı verilen gerçek anlamda bir cem' değildir. Çünkü bu uygulamada vakit değil, fiil birleştirilmektedir.

Ebû Hanîfe, arefe günü Arafat'ta birlikte kılınan öğle ve ikindi namazı-

nın cemaatle kılınmasını şart koştuğu halde diğer mezhepler bu şartı aramazlar. Cem' ile namaz kılınırken bir ezân okunur, fakat iki namaz için ayrı ayrı kâmet getirilir. Öğle namazının farzı edâ edildikten sonra sünnet kılınmaksızın ikindi namazına geçilir. İkindi namazı öğle namazına tâbî olduğundan, öğle namazı herhangi bir nedenle sahîh olmamışsa ikindi namazının da öğle ile birlikte iâde edilmesi gerekir. Müzdelife'de ise akşam ile yatsı namazı tek ezân ve tek kâmet ile kılınır. Akşamın farzı ile yatsının farzı arasında sünnet namaz kılınmaz. Arada sünnet kılınmışsa yatsı için tekrar kâmet getirilir.

Diğer mezheplerde cem', belirli sebep ve şartlarla câiz görülmüştür. Şiî-Ca'ferî mezhebinde ise, hiçbir mazerete gerek olmaksızın iki namazın bir vakitte cemedilmesi câizdir. Cem'i kabul edenlere göre, iki namazın cem'edilmesini câiz kılan sebepler, ayrıntıdaki görüş ayrılıkları bir tarafa bırakılacak olursa şunlardır:

1- Yolculuk (sefer) ,

2- Yağmur, çamur, kar, dolu,

3- Hastalık,

4- İhtiyaç ve meşguliyet.

Mushafa Bakarak Namaz Kılınabilir mi?

Hanefî mezhebine göre kişinin ezberinde olmayan bir süreyi Kur'ân'a veya yazılı olduğu bir yere bakarak okuması kişinin namazını bozar. Bu bir öğrenme ve namaz harici bir şeyden etkilenmedir, telkindir. Ancak bir kimse okuyacağı âyetleri ezbere bilirse ve Kur'ân-ı Kerîmi eline alıp sayfaları çevirmezse yani amel-i kesirde bulunmazsa namazı bozulmaz. Bu durumda o, kıraati hafızasından yapmakta ve mushaftan öğrenmemektedir. Bununla beraber teravih gibi nafile namaz kılan insanların, önlerine Mushafı alarak ve yüzüne bakarak okumaları Şafiî ve Hanbelî mezheplerinde caiz görülmüştür.

Cuma Namazı:

Cuma namazına ait özel şartlar vardır. Bu şartlardan bir kısmı cuma namazının bir kimseye farz olmasının şartlarıdır, diğerleri ise cuma namazının sahih ve muteber olmasının şartlarıdır.

a- Cuma Namazının Farz Olmasının Şartları:

Fıkıh bilginleri bir kimseye cuma namazının farz olmasını, o kimsede vakit namazlarının farz olması için aranan müslüman, akıllı ve baliğ olma şartlarından başka şu şartların da bulunmasına bağlı olduğunu ifade etmişlerdir

1- *Erkek olmak.* Hz. Peygamber hadisleriyle içlerinde kadınların da bulunduğu bazı kimselere cuma namazının farz olmadığını açıklamışlardır.

2- *Hür olmak.* Köleye cuma namazı farz değildir, kılarsa öğle namazı yerine geçer.

3- *Mukim olmak.* Cuma namazı, cuma namazı kılınan yerde (şehirde) ikâmet eden kimselere farzdır. Buna göre, dinen yolcu (müsafir) sayılan kimseye cuma namazı farz değildir, kılarsa sahih olur ve artık öğle namazını kılmaz.

4- *Sağlıklı olmak.* Camiye gidemeyecek ölçüde hasta olan veya cuma namazına gittiği takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimseye cuma namazı farz değildir. Camiye gidemeyecek ölçüde yaşlı olan kimse ile hasta bakıcı da böyledir.

Bazı fıkıh bilginlerine göre, kör ve kötürüm kişilere, kendilerini camiye götürecek kimseleri olsa da olmasa da cuma namazı farz değildir.

5- *Mazereti olmamak.* Can ve mal güvenliğinden endişe edenler mazeretli sayılırlar.

b- Cuma Namazının Sahih (Geçerli) Olmasının Şartları:

Kılınan cuma namazının muteber olması ve öğle namazının yerini tutabilmesi için aranan şartlar da şunlardır:

1- Cuma namazını, *devlet başkanının veya onun görevlendirdiği bir kişinin* kıldırması şarttır.

2- *Genel izin.* Cuma namazının, yöneticiler tarafından izin verilen ve halka açık camilerde kılınması gerekir.

3- Vakit. Cuma namazı tam öğle namazı vaktinde kılınır. Bu vakitten önce ve sonra cuma namazı hiçbir şekilde kılınamaz, kazası da yapılamaz.

4- *Cemaat.* Ebû Hanîfe'ye göre cuma namazı için cemaatin en az imam dışında üç, Ebû Yûsuf'a göre imam dışında iki, İmam Mâlik'den bir görüşe göre otuz, İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre kırk kişidir.

5- *Hutbe.* İki rekâtlık farz olan cuma namazından önce hutbe okunması şarttır. Cuma hutbesinin rüknü, Ebû Hanîfe'ye göre "zikrullah (Allah'ı zikir)"tan yani Allah'a hamd ve senada bulunmaktan ibarettir. Bu sebeple hatip hutbe niyetiyle yalnız "el-Hamdülîllah" veya "Sübhânellah" veyahut "Lâ ilahe illallah" deyecek olsa kifâyet eder. Dolayısıyla bu cümlelerin okunmasıyla hutbe okunması şartı yerine getirilmiş sayılır. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise, hutbenin sadece Allah'a hamd ve senâ'yi değil bunun yanı sıra Hz. Peygamber'e salât ü selâm'ı ve müslümanlara dua ve öğütleri de içermesi gerekir. Dolayısıyla hatip hutbesinde bu unsurlara yer vermediği sürece hutbe okunması şartını yerine getirmiş sayılmaz.

Hutbenin vacipleri, hatibin hutbeyi abdestli ve ayakta okumasıdır.

Hutbenin Rüknü: Ebû Hanîfe'ye göre hutbenin rüknü yani temel unsuru

Allah'ı zikretmekten ibâret olduğu için, hutbe niyetiyle "elhamdülillâh" veya"sübhânallah" veya "lâ ilâhe illallah" demek sûretiyle hutbe yerine getirilmiş olur. Fakat bu kadarla yetinilmesi mekrûhtur. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise hutbenin rüknü, hutbe denilecek miktarda bir zikirden ibarettir ki, bu zikrin uzunluğunun da en az teşehhüd miktarı kadar yani Tahiyyât duâsı kadar olması gerekir.

İmam Mâlik'e göre hutbenin rüknü, müminlere hitâben müjdeli veya sakındırıcı ifâde taşımasıdır.

İmam Şâfiî'ye göre ise hutbenin beş rüknü vardır. Bu rükünler şunlardır:

1- Her iki hutbede (hutbenin her iki bölümünde) Allah'a hamdetmek.

2- Her iki hutbede Peygamberimiz'e salevât getirmek.

3- Her iki hutbede takvâyı tavsiye etmek.

4- Hutbelerden birinde bir âyet okumak (âyetin birinci hutbede okunması efdaldir).

5- İkinci hutbede müminlere duâ etmek. Hanbelîlere göre ise hutbenin rükünleri, sonuncu hariç, Şâfiîler'deki ile aynıdır.

Hutbenin Şartları:

Hanefîlere göre cuma namazı hutbesinin sahîh olabilmesi için şu şartların bulunması gerekir:

1- Vakit içinde okunması.

2- Namazdan önce olması.

3- Hutbe niyetiyle okunması.

4- Cemaatin huzurunda îrâd edilmesi.

Son şartın yerine gelmiş olması için, kendisiyle cuma sahîh olan en az bir kişinin bulunması gerekir. Her ne kadar Hanefî mezhebinde hutbenin sıhhati için cemaatin şart olmadığına dair bir görüş mevcut ise de, mezhepte daha doğru kabul edilen görüş, bir kişi bile olsa cemaatin huzurunda okunmasının gerektiği şeklindedir ve bunun kendisiyle cuma namazı sahîh olabilecek bir kişi olması da şarttır. Ancak, hutbenin sıhhati için cemaatin işitmesi şart olmayıpsadece hazır bulunması yeterlidir.

5. Hutbe ile namaz arasının, yiyip içmek gibi namaz ve hutbe ile bağdaşmayanbir şeyle kesilip ayrılmaması.

Hatîbin hadesten tahâret ve setr-i avret şartlarını taşıyor olması ve hutbeyi ayakta okuması şart değildir. Fakat bunlara riâyet edilmesi gerekir. Çünkübunlar, kabul edilen görüşe göre sünnet olmakla birlikte bunların vâcip olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır.

Hanefîlere göre cuma hutbesinin Arapça olması şart değildir.

6- Şehir. Cuma namazının şehir ve civarında kılınması cumanın sıhhat şartlarından biridir, Şâfiîler ile Mâlikîler, cumanın halkın devamlı oturduğu köy ve şehirlerde kılınması gerektiği görüşünü savunmuşlar; Hanbelîler ise ancak cuma namazı ile mükellef (yükümlü) en az kırk kişinin oturduğu bir yerleşim bölgesinde kılınabileceğini söylemişlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı, bir soru üzerine, 1933 yılında konuyu ele alıp incelemiş, bu konudaki dinî delilleri değerlendirerek köylerde de cuma namazının kılınabileceği cevabını vermiştir.

Hutbe okunurken konuşanları uyarmak bile Tahrimen mekruhtur.

Vitir Namazı:

Vitir (vitr) Arapça'da çiftin karşıtı olan "tek" anlamındadır. Hz. Peygamber, günün kılınan son namazının tek (vitr) olmasını tavsiye ve teşvik etmiştir.

Ebû Hanîfe vitir namazının vâcip olduğunu söylerken, Ebû Yûsuf ve Muhammed ile diğer üç mezhep imamı bunun müekked sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Vitir namazının vakti, yatsı namazının sonrasından fecrin doğmasına kadardır.(*)

Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre, fecirden sonra kılınmaz. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed'e göre ise, sabah namazını kılmadığı müddetçe, fecirden sonra da vitir namazı kılınabilir.

Vitir namazı Hanefîlere göre akşam namazı gibi bir selâmla kılınan

üç rek'attan ibaret olup akşam namazından farkı, bunun her rek'atında Fâtiha ve ardından bir sûre ve son rek'atta rükûdan önce tekbir alınarak Kunut duası okunmasıdır. Bu tekbiri almak ve Kunut duasını okumak Ebû Hanîfe'ye göre vâciptir ve hangisi terkedilse sehiv secdesi gerekir. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre Kunut duası okumak sünnettir.

Mâlik, üç rek'at vitir namazı kılmayı müstehap görmüştür. Bu üç rek'atın arası selâmla ayrılmalıdır, yani her birinde selâm verilmelidir. Mâlikîlere göre vitir bir rek'at olarak da kılınabilir.

Vitir namazı binek üzerinde kılınabilir, binek nereye yönelirse yönelsin, sakınca yoktur. Çünkü Hz. Peygamber bunu binek üzerinde kılmıştır. Bu husus, vitir namazının farz olmadığına da gerekçe yapılmaktadır. Şöyle ki; Hz. Peygamber hiçbir farz namazı binek üzerinde kılmadığı halde, vitiri binek üzerinde kılmıştır. Öyleyse vitir namazı farz değildir.

Hanefîlere göre Kunut duası sadece vitir namazında okunur. Şâfiî ve Mâlik'e göre, her zaman sabah namazının farzında rükûdan sonra ayakta Kunut duası okunabilir. Bu Kunut duası, Mâlikîlere göre müstehap, Şâfiîler'e göre sünnettir. Sabah namazında Kunut duasını okuyan bir Şâfiî veya Mâlikî imama uyan Hanefî, susup bekleyebileceği gibi içinden Kunut duasını da okuyabilir.

Vitir namazı, müstakil bir namaz olduğu için yatsı namazıyla birlikte kazâya kaldığı vakit kazâ edilmesi gerekir. (Diyanet İlmihâli 1. cilt.

Nafile Namazlar

Nâfile, farz ve vâcip olan ibadet yerine getirildikten sonra, onlar dışında daha fazla sevap elde etme amacıyla yapılan ilâve ibadeti ifade eder. Bunun ötesinde aşağıda görüleceği gibi nâfile kapsamında yer alan sünnet namazları mümkün oldukça kılmak, kılmaya çalışmak, Peygamberimiz'e olan muhabbeti ve bağlılığı pekiştirme bakımından son derece yerinde bir tutum olur.

A- Revâtib Sünnetler:

Bir vakti bulunan nâfile namazlara revâtib sünnetler denir. Bunlar belli bir düzen ve tertip içinde, beş vakit farz namazlarla birlikte kılındığı için bu şekilde adlandırılmıştır. Bunların bazıları müekked, bazıları gayr-i müekked sünnettir. Hanefî literatüründe, sünnet-i müekkede olan nâfile namazlar kısaca "sünnet" diye, gayr-i müekked olanlar ise "müstehap" veya "mendup" diye adlandırılmıştır. Ramazan ayında yatsı namazından sonra kılınan teravih namazı da, sünnet-i müekkede türündendir ve ramazan ayına mahsus olmak üzere teravihten sonra düzenli olarak kılındığı için aynı zamanda revâtib kapsamında yer alır.

a- Vakit Namazlarıyla Birlikte Düzenli Olarak Kılınan Sünnetler (Farzlara Tâbi Olan Nâfile Namazlar)

Farzlara tâbi nâfile namazlar; sabah namazının farzından önce iki; öğle namazının farzından önce dört, farzından sonra iki; ikindi namazının farzından önce dört; akşamın farzından sonra iki; yatsının farzından önce dört, farzdan sonra iki olmak üzere

toplam 20 rek'attır. Cuma namazının farzından önce ve sonra kılınan dörder rek'atlık nâfile namazlar da farzlara tâbi nâfile kapsamında yer alır. Bunların bir kısmı müekked, bir kısmı gayr-i müekkeddir.

aa) Müekked Sünnetler

Sabah, öğle, akşam ve cuma namazının sünnetleri ile yatsının son sünneti müekked sünnettir. Hz. Peygamber bunları daima kılmış, ender olarak terketmiştir. Mümkün oldukça bunlara riâyet etmelidir.

Şâfiî mezhebine göre müekked sünnetler, sabahın farzından önce iki, öğlenin farzından önce ve sonra ikişer, akşamın farzından sonra iki ve yatsının farzından sonra iki olmak üzere toplam 10 rek'attır. Cuma namazının farzından önce ve sonra kılınan ikişer rek'at sünnet de müekked sünnettir.

ab) Gayr-i Müekked Sünnetler

İkindi namazının sünneti ile yatsı namazının ilk sünneti gayr-i müekkeddir. Peygamberimiz bunları bazan kılmış bazan terketmiştir. Bunları da kılmaya çalışmalı, kılmamayı alışkanlık haline getirmemelidir.

Şâfiî mezhebine göre, öğlenin sünnetlerini dörder rek'at kılmak, ikindinin farzından önce dört rek'at, akşamın farzından önce iki rek'at namaz kılmak gayr-i müekked sünnet sayılmıştır. Cuma namazının sünnetlerini dörder rek'at olarak kılmak da böyledir. Hanefîlerden farklı olarak Şâfiîler'de, yatsının farzından önce dört rek'at sünnet yoktur, buna mukabil yine Hanefîlerin tersine olarak akşam namazından önce iki rek'at sünnet vardır.

Nâfile namazların en kuvvetlisi sabah namazının sünnetidir. Bu yüzden bütün nâfile namazlar oturarak kılınabildiği halde, sabah namazının sünnetini mazeret olmaksızın oturarak kılmak câiz görülmemiştir.

Sabah namazının sünnetinden sonra en kuvvetli sünnet, bazı âlimlere göre akşamın sünnetidir ve bundan sonra öğle namazının ilk sünneti gelir. Kimi âlimler ise sabah namazının sünnetinden sonra en kuvvetli sünnetin öğle namazının ilk sünneti olduğunu, geri kalanların aynı kuvvette bulunduğunu söylemişlerdir.

İlgili olduğu farz namazın vaktinde kılınamayan sünnetler, daha sonra kazâ edilmezler. Fakat sabah namazının kazâya kalması durumunda, henüz başka bir vakit namazının vakti girmediği için, farzıyla birlikte sünneti de kuşluk vaktinde kazâ edilebilir. O gün öğle namazından önce kuşluk vaktinde kılınamamışsa sabah namazının sünneti artık kazâ edilmez.

Başlanmış nâfile namazın tamamlanması gerekir. Başlanmış nâfile namaz herhangi bir nedenle bozulacak olursa kazâ edilmesi Hanefîlere göre vâcip, Mâlikîlere göre farzdır. Şâfiîler'e göre ise bozulan nâfile namazın kazâ edilmesi gerekmez.

B- Reğaib Namazlar:

Revâtib sünnetler dışındaki nâfile namazlar ise sünen-i regaib adını alır. Bunlar, Hz. Peygamber'in uygulamalarına dayanılarak belirli zamanlarda veya bazı vesilelerle ya da kişinin kendi isteğiyle herhangi bir zamanda

Allah'a yakınlaşmak ve sevap kazanmak amacıyla kılınan namazlardır. Bunlar gönüllü olarak kendiliğinden kılındığı için "gönüllü (tatavvu) namazlar veya arzuya bağlı namazlar" olarak da adlandırılır.

a- Teheccüt Namazı

"Hem uyumak hem uyanmak" anlamına gelen teheccüd sözcüğü, terim olarak "geceleyin uyanıp namaz kılmak ve gece namazı" anlamındadır. Dilimizde teheccüt kelimesi, farz ve vâcip namazlarla teravihin dışında, geceyi ihya için kılınan namazların tümünü ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.

Rivâyet edildiğine göre Peygamberimiz yatsıyı kıldıktan sonra ve vitiri kılmadan uyur, gecenin ortalarından sonra uyanıp bir müddet namaz kıldıktan sonra vitir namazını ve daha sonra sabah namazının sünnetini kılardı (Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn", 26) .

Teheccüt namazının rek'at sayısı, bu konuda çeşitli rivâyetler bulunmasından dolayı net olarak belli olmamakla birlikte dört veya sekiz rek'at olarak kılınabileceği gibi iki rek'at olarak da kılınabilir.

b- Kuşluk Namazı

Diğer adı, "duhâ namazı"dır. Peygamberimiz'in kuşluk vaktinde nâfile namaz kıldığına ve arkadaşlarına bu vakitte namaz kılmayı tavsiye ettiğine dair çok sayıda rivâyet bulunmaktadır. Peygamberimiz'in kuşluk vaktinde 12 rek'at namaz kılan kişi için Allah'ın cennette bir köşk bina edeceğini söylediği nakledilmektedir (Tirmizî, "Vitr", 15) . Kuşluk namazı kılmak müstehap olup, güneşin bir mızrak boyu yükselmesinden, yani güneşin doğması üzerinden takriben 45-50 dakika geçmesinden zevâl vaktine kadar olan süre içerisinde iki veya dört veya sekiz veya on iki rek'at kılınabilirse de, en faziletlisi sekiz rek'at kılmaktır.

c- Evvâbîn Namazı

Evvâb "tövbe eden, sığınan" anlamına geldiğine göre evvâbîn namazı, tövbe eden ve Allah'a sığınanların namazı demektir. Peygamberimiz "Kim akşam namazından sonra kötü bir şey konuşmaksızın altı rek'at namaz kılarsa, bu kendisi için on senelik ibadete denk kılınır", demiştir (Tirmizî, "Salât", 202) . Ayrıca kendisinin de akşam namazından sonra altı rek'at namaz kıldığı rivâyet edilmektedir (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, III, 64) . Bununla birlikte Peygamberimiz'in evvâbîn namazının kuşluk vakti kılınacağını ifade ettiği de hadis kitaplarında yer almaktadır (Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn", 19) . Altı rek'atlık bir namaz olan evvâbîn namazı, tek selâmla kılınabileceği gibi üç selâmla da kılınabilir.

d- Tahiyyetü'l-mescid

Tahiyyetü'l-mescid, mescidin selâmlanması, saygı gösterilmesi demek ise de esasında mescidlerin sahibi olan Allah'a saygı ve tâzim anlamını içermektedir. Bu bakımdan Peygamberimiz "Biriniz mescide girdiğinde, oturmadan önce iki rek'at namaz kılsın", buyurmuştur (Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn", 11) .

Şâfiî mezhebine göre mescide ne zaman girilirse girilsin bu namazın kılınması müstehaptır; Hanefîlere ve

Mâlikîlere göre ise kerâhet vakitlerinde mescide giren kimsenin bu namazı kılması mekruhtur. Kişi bunun yerine tesbih ve tehlîlde bulunarak ve salavat getirerek mescidi selâmlamış olur. Normal vakitlerde mescide girdiği halde tahiyyetü'l-mescid kılamayan kimsenin, bunun yerine dört defa "Sübhânellahi ve'l-hamdü lillâhi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber" demesi menduptur.

e- Abdest ve Gusülden Sonra Namaz

Peygamberimiz "Her kim şu benim aldığım gibi abdest alır ve aklından bir şey geçirmeyerek iki rek'at namaz kılarsa geçmiş günahları affolunur" buyurmuştur (Buhârî, "Vudû", 14; Müslim, "Tahâret", 5, 6, 17) . Bu sebeple, abdest alındıktan sonra veya gusül yapıldıktan sonra iki rek'at namaz kılmak güzel karşılanmıştır. Bu namaz, Hanefîlere göre mendup (müstehap) , Şâfiîler'e göre sünnettir. Bununla birlikte abdest aldıktan hemen başka bir sünnet veya farz namaz kılınacaksa, kılınan namaz aynı zamanda abdest namazı yerine de geçer.

İhrama girmek için iki rek'at namaz kılmak da müstehap görülmüştür.

f- Yolculuğa Çıkış ve Yolculuktan Dönüş Namazı:

Peygamberimiz'in yolculuğa çıkarken ve yolculuktan döndükten sonra iki rek'at namaz kıldığı rivâyet edilmektedir.

g- Hâcet Namazı:

İnsanlar hayatları boyunca birçok şeye ihtiyaç duyarlar, birçok şeye kavuşmayı arzu ederler. Bunlar doğaldır. Dünyalık veya âhiretlik bir isteği ve dileği bulunan, bir şeye ihtiyaç duyan kimse ihtiyaçlarını karşılamak veya arzularına ulaşmak için öncelikle onlara götürecek sebeplere tutunmalı, ayrıca bunların gerçekleşmesi için Allah'tan yardım istemek için iki rekât ya da daha fazla namaz kılıp hacet duasında bulunabilir.

h- İstihâre Namazı:

İstihâre "hayırlı olanı istemek" anlamına gelir. İnsanlar, kendileri için önemli olan bir karar verecekleri veya bir seçim yapacakları zaman, bazan belki eldeki verilerin yetersizliği sebebiyle veya çeşitli sebeplerle dünya ve âhiret bakımından kendileri için hangi seçimin hayırlı olacağını kestiremezler ve bunu bilmek için çeşitli çarelere başvururlar

Peygamberimiz'in öğrettiği duanın anlamından da anlaşılacağı gibi istihâre, bir bakıma yapılacak işin hayırlı olmasını veya hayırlı ise gerçekleşmesini Allah'tan dilemek ve O'na danışmak demektir. İstihâre yapmak isteyen kişi, kalbinden her şeyi atarak ve kalbini bütünüyle bu işe teksif ederek iki rek'at namaz kılmalı ve ardından Peygamberimiz'in öğrettiği bu duayı yapmalıdır.

i- Tövbe Namazı:

Peygamberimiz tövbe namazına ilişkin olarak, "Bir kul günah işler de sonra kalkıp güzelce abdest alıp temizlenir ve iki rek'at namaz kılarak Allah'tan bağışlanmak dilerse Allah onu mutlaka affeder" buyurmuş ve arkasından şu âyeti okumuştur: "Onlar çirkin bir iş yaptıklarında ya da kendilerine zulüm ve haksızlık ettikleri zaman hemen Allah'ı hatırlayıp,

günahlarının affedilmesini isterler; zaten günahları Allah'tan başka kim affedebilir ki! Bunlar o günahı bile bile bir daha yapmazlar" (Âl-i İmrân 3/135) . Tövbe namazı iki rek'at olarak kılınabileceği gibi daha fazla da kılınabilir.

j- Tesbih Namazı:

Ömürde bir kez olsun kılınması tavsiye edilen mendup bir namazdır. Peygamberimiz amcası Abbas'a "Bak amca sana on faydası olan bir şey öğreteyim; bunu yaparsan günahlarının ilki-sonu, eskisi-yenisi, bilmeyerek işlediğin-bilerek işlediğin, küçüğü-büyüğü ve gizli yaptığın-açıktan yaptığın on türlü günahını Allah bağışlar" diyerek bu namazı tavsiye etmiş ve öğretmiş, Abbas bunu her gün yapamayız deyince Peygamberimiz, bu namazın haftada bir, ayda bir, yılda bir veya ömürde bir defa kılınmasının yeterli olacağını belirtmiştir (Ebû Dâvûd, "Tatavvu'", 14, "Salât", 303; Tirmizî, "Salât", 350, "Vitr", 19) .

Tesbih namazı dört rek'at olup şöyle kılınır: Allah rızâsı için namaz kılmaya niyet edilerek namaza başlanır. Sübhâneke'den sonra 15 kere Sübhânellâhi ve'l-hamdülillâhi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber denir. Sonra eûzü besmele çekilir, Fâtiha ve sûre okunduktan sonra 10 kere daha tesbih edilir yani 'Sübhânellâhi ve'l-hamdülillâhi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber' denilir. Bu tesbih, rükûa varınca 10 kere, rükûdan doğrulunca 10 kere, birinci secdede 10 kere, secdeden kalkınca 10 kere, ikinci secdede 10 kere söylenir. Böylece her rek'atta 75 tesbih yapılmış olur. İkinci rek'ata kalkılınca yine 15 kere tesbih okunur, ardından geri kalan kısım aynı şekilde tekrarlanır ve böylece 4 rek'at tamamlanmış ve toplam üç yüz tesbih edilmiş olur. Asl olan herkesin bu namazı tek başına kılmasıdır.

Tesbih namazında sehiv secdesini gerektiren bir şey olursa, sehiv secdesi normal olarak yapılır, o secdelerde bu tesbih yapılmaz.

k- Yağmur Duası = (İstiska Duası):

Bir bölgede kuraklık olması durumunda o bölge sakinlerinin mümkünse topluca bölge dışına, açık bir alana çıkıp tövbe istiğfardan sonra Cenâb-ı Allah'tan bolluk ve berekete vesile olacak yağmur göndermesini istemeleri, bunun için dua etmeleri, yalvarıp yakarmaları sünnettir. Bu duaya "istiska duası" denir ki, su isteme, yağmur isteme anlamına gelir. Yağmur duasına çıkıldığında duadan önce iki rek'at namaz kılınabilir.

l- Küsûf ve Hüsûf Namazları = (Güneş ve Ay Tutulması Esnasında Namaz) :

Güneş tutulmasına küsûf, ay tutulmasına hüsûf denir. Güneş tutulduğu zaman, ezansız ve kametsiz olarak, en az iki rek'at olmak üzere toplu olarak namaz kılınır. İmam her rek'atta normal namazlara göre daha uzun ve açıktan kıraatte bulunur. Namazdan sonra imam kıbleye karşı, ayakta veya cemaate dönük şekilde oturarak dua eder. Cemaatle kılınmadığı durumlarda bu namaz tek başına da kılınabilir.

Küsûf namazının sünnet olduğu ve cemaatle kılınmasının daha faziletli sayıldığı konusunda müctehidler arasında görüş birliği bulunmakla

birlikte, hüsûf namazının sünnet olup olmadığı ve cemaatle kılınıp kılınmayacağı tartışmalıdır.

Ebû Hanîfe ve Mâlik, ay tutulması güneş tutulmasından daha fazla olduğu halde Peygamberimiz'in bu sebeple namaz kılmadığını öne sürerek, hüsûf namazının sünnet olmadığını söylemişlerdir. Ancak böyle bir durumda tek başına iki rek'at namaz kılınabilir, müstehaptır. Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise hüsûf namazı da küsûf namazı gibi sünnettir, cemaatle kılınır.

m- Mübarek Gecelerde Namaz Kılmak:

Bu mübarek gecelerle ilgili özel nâfile namaz yoktur. Fakat bu geceleri vesile ederek nâfile namaz kılmak, Kur'ân-ı Kerîm okuyarak üzerinde düşünmek, tezekkür ve tefekkür etmek yararlı olur. Peygamberimiz Kadir gecesinde nasıl dua edebileceğini soran Âişe vâlidemize şöyle demesini tavsiye etmiştir: Allahümme, inneke afüvvün tühibbü'l-afve fa'fü annî (Ey Allahım! Sen şüphesiz çok affedicisin, affetmeyi seversin, beni affet) (Tirmizî, "Da'avât", 84) . Diyanet Vakıf İlmihâli, I. Cilt. S. 315-320

Namazla İlgili Kısa Bilgiler

* Nafile namazlara namazlar özür bulunmaksızın oturularak kılınabilir.

* Hanefî mezhebine göre, namazda Fatiha sûresini zamm-ı sûre'den önce okumanın hükmü vaciptir.

* Hutbenin sonunda okunan Nahlsûresi'nin 90. âyeti ilk defe Ömer Bin Abdülaziz döneminden itibaren okunmaya başlanmıştır.

*Cuma günü Cuma Namazında hutbe okunmasının hükmü farzdır.

Ramazan ve Kurban bayramlarında hutbe bayram namazından sonra okunur.

Bayram hutbelerine hatib tekbirlerle (Allahüekber) başlar.

* Namaz kılan kişinin önünde secde yerinden bir kimsenin geçmesi ile namaz bozulmaz. Geçen ister erkek, ister kadın, ister başka bir canlı olsun. Mükellef olan bir kimse kasten namaz kılanın önünden geçerse günah işlemiş olur.

* 4 Rekâtlık Tesbih namazını kılanlar toplam her rekâtta 75 olmak üzere toplam 300 tesbih (Sübhanallahi velhamdülillahi velailahe illallahü vallahü ekber zikrini) getirirler.

* Şafiî mezhebine göre namazlarda muhazat yani kadın ve erkeklerin yanyana namaz kılmaları namazlarını bozmaz.

TEMİZLİK, GUSÜL, TEYEMMÜM, HAYIZ, ABDEST VE NAMAZ SÖZLÜĞÜ

Amel-i Kalîl: Az iş demektir. Namaz kılan bir kimsenin, namaz içinde yapılması uygun olmayan

Amel-i Kesîr: Çok iş demektir. Namazı bozan davranışlardan biridir. Namaz kılan bir insanı dışarıdan gözlemleyen bir kişide, bu kimsenin namazda olmadığı izlenimini verecek her hangi bir davranışta bulunması amel-i kesirdir. Meselâ, namazda saç ve sakalı taramak, üç adımdan fazla yürümek, vücudun her hangi bir yerini üç kereden fazla kaşımak, çocuğu alıp emzirmek amel-i kesirdir ve namazı bozar.

Ancak amel-i kesir düzeyine ulaşmayan bir davranışta bulunmasına amel-i kalil denir. Meselâ, vücudunun bir yerini bir iki defa kaşımak, düşen takkesini başına koymak, secdeye giderken pantolonunu çekmek amel-i kalildir. Namazda amel-i kalil, mekruh bir davranıştır. Ameli Kalil ise namazı bozmaz.

Celse: İki secde arasında bir defa "Sübhane Rabbiyel'azim" diyecek kadar oturmaktır.

Cem'ül Fiil-Cem'ül Muvâsala: Bir namaz (öğle veya akşam), diğer namazın (ikindi veya yatsı) vaktinin girmesine yakın bir zamana kadar geciktirilip, bu namazın kılınmasından sonra diğerinin vaktinin girmesi ve bu namazında kendi vaktinde kılınması mümkündür. Bu uygulamada, bir namaz hemen diğerinin ardından kılındığı için buna"cem'ü'l-fiil" ve" cem'ü'l-muvâsala"denildiği gibi, bir namazson vaktinde diğeri de ilk vaktinde olmak üzere her namaz kendi vaktiiçinde kılınmış olacağı için buna "mânevî cem'" ve "şeklî(sûrî) cem'" de denilir.

Fâite: Vaktinde kılınmamış, kaçırılmış olan bir namaza da "faite" denilir.

Galîz avret: Cinsel organların bulunduğu bölge.

Gassal: Cenaze yıkayıcılarına denir.

Hurucü bin sun'ıh (*kendi isteğiyle ya da başka bir sebeple namazdan çıkmak*):

Ebû Hanîfe'ye göre namaz kılan kişinin, namazın sonunda kendi istek ve iradesiyle yaptığı bir fiil ile namazdan çıkması namazın rükünlerindendir. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise teşehhüt miktarı oturmakla namaz rükünleri itibariyle tamamlanmış olur. Bu görüş ayrılığının ayrıntı sayılabilecek bazı fıkhı sonuçları vardır. Buna göre bir kimse ka'de-i ahîrede teşehhüt miktarı oturduktan sonra kendi isteği ile, namazla bağdaşmayacak bir fiil işlese, meselâ kendisine verilen selâmı almak veya hapşırana "çok yaşa" veya "yerhamükellâh" demek gibi bir şekilde konuşsa, her üç imama göre de namazı tamam sayılır. Fakat teşehhüt miktarı oturduktan sonra, kendi isteği dışında bir sebeple namazı bozulsa Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre bu kişinin namazı tamamdır, Ebû Hanîfe'ye göre ise tamam değildir. Hemen abdest alıp kendi istek ve iradesiyle (ihtiyar) namazdan çıkmazsa namazı geçersiz olur ve yeniden kılması gerekir. Yine son oturuşta, teşehhüt miktarı oturduktan sonra henüz kendi istek ve iradesiyle namazdan çıkmadan namaz vakti çıksa, bu kişinin namazı iki imama göre tamamdır. Ebû Hanîfe'ye göre ise fâsiddir.

Şafiî ve Mâliki mezheplerine göre namazdan çıkmak için birinci selâmın verilmesi; Hanbelî mezhebine göre de iki tarafa selâm verilmesi farzdır. Hanefî mezhebine göre ise selâm farz değil, vaciptir.

Hanefîler, Hz. Peygamber'in bazan teşehhüt miktarı oturduktan sonra, selâm vermeden arkadaşlarına dönerek konuşmak gibi bir fiille namazı tamamladığını bildiren rivâyetleri dikkate alarak namazdan selâmla çıkmayı rükün saymamışlardır. (Diyanet İslâm İlmihâli)

İktida, İttiba: İmama uymayan, bir kimsenin kendi namazını imamın namazına bağlamasına "İktida, ittiba" adı verilir. Bu uyan kimseye de *"Muktedi, müttabi, memum"* gibi adlar verilmiştir.

İrsal: Tekbirden sonra elleri salmak.

İrtisal-Teressül: Ezan okunurken her cümle arasında biraz bekleme yapılır ve ikinci cümlelerde ses biraz daha yükseltilir. Buna *teressül veya ittisal* denilir.

İstinkâ: İstincâdan sonra, hiçbir pislik kalmadığına kalbde kuvvetli bir kanâat hâsıl olması.

İstiskâ: Kıtlık, kuraklık vaktinde, sahrâya çıkıp, yağmur yağdırması için Allahü teâlâya yalvarmak, duâ etmek. Yağmur duâsı. (Bkz. İstiskâ Namazı)

İstinaf: Kişinin namazda abdestini kasten kendi isteğiyle bozmasına istinaf denir. Bu kişi namazı yeniden kılar.

İ'timam: Bir cemaate namaz kıldırmaya denir.

İtimat: İftitah tekbirinden sonra elleri bağlamak.

İzn-i Amm: Cuma namazı kılınacak yerin herkese açık olması demektir.

Kasr-ı Salât: Seferilikte farz namazların kısaltılması anlamına gelir.

Kaveme: Rükû halinden doğrulup da bir defa "Sübhane Rabbiyel'azim" diyecek kadar ayakta durmaktır.

Mihrabiye: Namaz sonunda okunan mutad aşırlardır.

Me'mum: Namazda imama uyan kişiye denir.

Mihrabiye: Namaz sonunda okunan mutad aşırlara denir.

Muhâzâtü'n-nisâ: Ergenlik çağında olan bir kız veya kadının cemaatle kılınan namazda erkeğin yanında ve önünde durmasına "Muhazat-ı nisa" denir. Bu durumda erkeğin namazının bozulması için bazı şartların bulunması gerekir. Bunlar:

1- Namaz kılanın mükellef olması

2- Erkek ve kadının ikisinin de namazda olması

3- Namazın rükulu ve secdeli bir namaz olması

4- Erkek ve kadının aynı namazı beraber kılması

5- Her ikisinde arada perde olmadan bir mekânda olması

6- İmam namaza başlarken kadın cemaata de niyet etmek

7- Muhazatın(kadının erkeğin yanında veya önünde olması) bir ründe olması

Musalli: Namaz kılan kişiye denir.

Müfsidât-ı salât: Namazı bozan şeyler.

Müfteriz: Namazın farzını kılan kişi.

Münâdî: İmamın farz namazı kıldırken aldığı intikal tekbirlerini kalabalık durumlarda cemaata duyurmak için tekrarlayan kişiye denir.

Münferid: Kendi başına namaz kılana da "Münferid" denir.

Müstehâza: Hayız gören kadın.

Müteneffil: Nafile namaz kılan.

Müvâlat: Abdestin dört farzını ara verilmeden yapılması.

Ref ve İrsal: Bayram namazı kılarken zaid tekbirleri almak için elleri kaldırıp sonra yanlara bırakmaya denir.

Rekât: Namazın bölüklerinden

her biri demektir. Şöyle ki: Bir namazda kıyam, rükû ve iki secdenin toplamı bir rekâttır. Bir namazda iki kıyam, iki rükû ve dört secde bulunursa, o namaz iki rekâtlı olur. Üç veya dört kıyam bulunursa, o namaz üç veya dört rekâtlı olur.

Salat; Namaz kelimesinin Kur'ândaki karşılığı. Asıl manası dua anlamında olup İslâm'da beş vakit kılınan en büyük ibadet olarak bilinmektedir.

Sıfatü's-Salâh: Namazan farz, vacip, sünnet adabına uygun şekilde kılınışına denir.

Sütre: Namaz kılanın önünden geçene engel olması için önüne koyduğu engel gibi şeylerdir.

ŞEF Çift manasında olup namazların her iki rekâtına denir. Dört rekâtlı bir namazın önceki iki rekâtına "birinci şef" son iki rekâtına da "ikinci şef" denir. Üç rekâtlı bir namazın üçüncü rekâtı da, "ikinci şef" demektir.

Tahmîd: "Rabbenâ leke'l-hamd" demek.

Teavvüz: Tek başına namaz kılan için sadece ilk rek'atta ve Sübhâneke'den sonra Eûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm demeye teavvüz denir. Cemaatle namaz kılan kimse Sübhanekeden sonra teavvüz yapmaz.

Teharri: Kıbleyi bilmeyen kişinin kıbleyi araştırmasıdır.

Tekbir ve Çeşitleri: Tekbir Allahüekber lafzı olup "Allah en büyüktür" anlamında gelir. Tekbir çeşitleri şunlardır:

1- İftitah Tekbiri (Tahrîme: Namaza başlama tekbirine denir. 4 mezhebe göre de namaza tekbirle başlamanın hükmü farzdır.

2- **İntikal Tekbirleri:** Namazda rüku ve secde yapılırken alınan ara tekbirlerdir. Hükmü sünnettir.

3.Kunut tekbirleri: Vitir namazının üçüncü rekâtında kıyamda iken tekbir alınması zammı sûre ile kunut dualarının arasını ayırmak içindir. Hanefî mezhebine göre vitir namazının üçüncü rekâtında Fatiha ve zamm-ı sûre okunduktan sonra "Allahü Ekber" diyerek eller kaldırılır ve yana salıverilmeden kunut duaları okunur, sonradan rükûa varılır Vitir namazının hem kendisi, hem üçüncü rekâtta alınan tekbir, hem de okunan Kunut duaları vaciptir.

4- Zevaid Tekbirleri: Bayram Tekbirleri. Bayram namazında iftitah tekbirinden başka fazla olarak alınan bu tekbirlere zevaid tekbirleri denir. Hanefîlere göre ifitah tekbirinden sonra üç tekbir getirilir, Mâlikî ve Hanbelîlere göre birinci rekâtte altı tekbir, ikinci rekâtte beş tekbir getirilir. Şafiîlere göre ise birinci rekâtte yedi tekbir, ikinci rekâtta beş tekbir getirilir. Bu şekilde Hanefî mezhebi dışındaki bir imama tabi olarak kılınan bayram namazı geçerlidir.

5- **Teşrik Tekbirleri:** "teşrik tekbirleri"ndeki "teşrik" kelimesinin sözlükte et kurutmak anlamına gelir.

Teşrik tekbirleri:Kurban bayramında arefe günü sabah namazından bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar 23 defa Hanefîlere göre vacip iken diğer üç mezhebe göre sünnettir.

6- **Ezan ve kametteki tekbirlerdir.** Hükmü Sünnettir.

7- Kurban tekbirleri: Kurban kesilirken getirilen tekbirlerdir. Hükmü Sünnettir.

8- Taccüp hayret tekbirleri. İnsan şaşırdığı zamanlar tekbir getirmesidir. Peygamberimiz dağları görünce Allahü ekber derdi. Bunu söylemek sünnettir.

Tenahnuh: Boğazı temizlemek için hırıldatmaktır. Özürsüz olarak tenahnuh etmek namazı bozar. Ancak İmamın sesindeki hırıltıyı giderip sesi düzgünleştirmesi ise namazı bozmaz.

Teressül: Ezan okunurken her cümle okunduğunda biraz bekleyip, ikinci cümleyleri sesi yükseltme durumuna denir.

Teressül veya irtisâl: Ezan okunurken her cümle arasında biraz bekleme yapılır ve ikinci cümlelerde ses biraz daha yükseltilir. Buna teressül veya irtisâl denilir.

Tertîb: Abdest alırken abdest alınırken yıkanması farz olan organların âyette sayılan sıraya uygun yapılmasına tertib denir. Hanbelîlere göre tertib farzdır.

Tertîbü'l-Makam: Namazda duruş düzeni demektir.

Tertib Sahibi: Tertip sahibi, o zamana kadar altı vakit veya daha fazla namazı kazaya kalmamış kimseye denir. Namazı kaza edecek kişi tertip sahibi ise kaza namazı ile vakit namazı arasında sıraya uyması gerekir. Tertip sahibi değilse bu namazı kaza etmeden diğerlerini kılabilir

Tesmi: Rükûdan doğrulurken "Semiallahü limen hamideh" demek (tesmî') .".

Teşyi': Cenazeyi kabre götürmek için yürümek, uğurlamak.

Teşri: Yasama, kanun koyma.

Tevatür: Yalan üzere ittifakları aklen mümkün olmayan bir cemâatin rivâyeti.

Tevcîh: Camide namaz kılanları uyarma.

Teverrük: Gerek celsede gerek ka'dede, kadınlar ayaklarını sağ yanlarına yatık bir şekilde çıkarıp, öyle otururlar buna (teverrük) denir.

Vakit: Kazaya kalmış bir namaz, edâ niyetiyle kazâ edilebileceği gibi, henüz vakti çıkmamış bir namaz da kazâ niyetiyle edâ edilebilir.

Vakt-i müşterek: Ortak vakit.

Vüdu: Abdest kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm'deki karşılığı

Zamm-ı sûre: Namazda Fatiha'dan sonra okunan sûre veya âyetler.

Zuhr-i Ahir: Cuma namazının peşinden kılınan dört rekâtlık namaz. Cuma namazının özel şartları bulunduğu için bu şartlardan birisinin oluşmaması durumunda ihtiyaten kılınan öğle namazıdır.

NAMAZLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Ebû Hanife'ye göre Hz. Peygamber Cuma namazından sonra kaç rekât nafile namaz kılmıştır?

A) Altı rekât

B) İki selâmla dört rekât

C) İki rekât

D) Bir selâmla dört rekât

2- Hz. Peygamberin Cuma namazının farzından önce tahiyyatül mescid dışında nafile namaz kılmadığını söyleyen mezhep hangisidir?

A) Mâlikî

B) Hanbelî

C) Hanefî

D) Şafiî

3- Cuma namazı ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi doğru değildir?

A) Hür ve mukim olmak cumanın sıhhat şartlarındandır.

B) Ebû Hanife'ye göre Cuma namazının kılınabilmesi için imamın dışında en az üç cemaat bulunmalıdır.

C) Hz. Peygamber ilk Cuma namazını hicret esnasında Ranuna adı verilen bir vadide kıldırmıştır.

D) Cumadan önce ve sonra kılınan nafile namazlar Hz. Peygamber'in uygulamasına dayanmaktadır.

4- Aşağıdakilerden hangisi cumanın sıhhat (geçerlilik) şartlarından biri değildir?

A) Darul İslâm

B) Hutbe

C) Şehir

D) Cemaat

5- Aşağıdakilerden hangisi Cuma Namazının Sıhhat şartları arasında yer almaz?

A) Vakit

B) Cemaat

C) Şehir

D) Erkek olmak

6. Cemaatle kılınan namaz ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

A) İmam birinci oturuşu terk ederse cemaat terk etmez.

B) İmam, sehiv secdesi yapması gerekirken sehiv secdesi yapmaz ise cemaat yapar.

C) İmam bir rekât içinde fazladan secde yaparsa cemaat de yapar.

D) İmam, namazın sonunda oturmadan ayağa kalkarsa cemaat kalkmaz.

7- Aşağıdaki hangi durumlarda namaz bozulmaz?

A) Bayılmak

B) Gusül veya abdestin bozulması

C) İmamın hizasından öne geçmek

D) Bir yere dayanmadan uyumak

8- Aşağıdakilerden hangisi nafile namazlardan değildir?

A) Teheccüd
B) Cenaze namazı
C) Cuma namazının son sünneti
D) Teravih

9- Namaz rükûnlerinin düzgün bir şekilde yapılması aşağıdakilerden hangisi ile düzgün ifade edilir?

A) Tertip
B) Tedvir
C) Ta'dil-i erkan
D) Kavme

10- Aşağıdakilerden hangisi "avret sayılan yerleri örtmek" demektir?

A) Setr-i avret
B) Hadesten teharet
C) Necasetten teharet
D) Galiz avret

11- Müslümanların kıblesi neresidir?

A) Mescid-i Aksa
B) Mescid-i Nebevî
C) Mescid-i Haram
D) Mescid-i Kıbleteyn

12- Bir farz namazının vakti dışında kılınmasına ne ad verilir?

A) Faite
B) Kaza
C) Cem'
D) Eda

13- Sabaha karşı doğuda tan yerinde ufuktan göğe doğru dikey olarak yükselen, piramit şeklinde, akçıl ve donuk bir beyazlık aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

A) Fecr-i sadık
B) Fecr-i taglis
C) Beyaz-ı müstetil
D) Beyaz-ı müsta'razi

14- Akşamleyin ufuktaki kızıllıktan/kızartıdan sonra meydana gelen beyazlık neyi ifade eder?

A) Şafak
B) İstiva vakti
C) Fey-i zeval
D) Fecr-i kazib

15- Niyetin zamanıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi doğru değildir?

A) Niyetin iftitah tekbiri ile birlikte yapılması efdaldir
B) Tekbirden önce de niyet edilebilir
C) Tekbir alındıktan sonra yapılan niyet geçerli olur
D) Şafiî mezhebinde niyetin hemen her tekbirden önce veya tekbirle birlikte yapılması gerekir

16- Namazda bir miktar Kur'ân okumak neyi ifade eder?

A) İftitah tekbiri
B) Kıyam
C) Rüku
D) Kıraat

17- Aşağıdakilerden hangi namazın vaciplerinden değildir?

A) Sadece alın ile burnu da yere koymak
B) Farz olan fiili geciktirmemek
C) Gerektiği durumlarda sehiv secdesi yapmak
D) Namazın başlarken elleri kaldırarak tekbir almak

18- Aşağıdakilerden hangisi namazın sünnetlerinden değildir?

A) Tuma'nine
B) İtimat
C) Tesmi
D) Tahmid

19- Ezan okunurken her cümle arasında biraz beklemeye ve ikinci cümlelerde sesi biraz daha yükseltmeye ne ad verilir?

A) Hadr
B) Tesri'
C) Teressül
D) Tefekkür

20- Yeni doğan çocuğun kulağına ezan okunmasının hükmü nedir?

A) Farz
B) Vacib
C) Mekruh
D) Mendup

21- Cemaatle namazda saf düzeni ile ilgili söylenenlerden hangisi yanlıştır?

A) Kadının iki yanındaki birer erkeğin namazı bozulur
B) Kadının önündeki erkeğin namazı bozulur
C) Kadının arkasındaki erkeğin namazı bozulur
D) Kadının önündeki erkeğin namazı bozulmaz

22- Muktedi nedir?

A) İmama uyarak namaz kılan
B) İmamlık yapan
C) Yalnız namaz kılan
D) Müezzinlik yapan

23- Aşağıdakilerden hangisi farklıdır?

A) Müdrik
B) Lahik
C) Mesbuk
D) Müktedi

24- Aşağıdakilerden hangisi Cuma namazının sıhhat şartlarından değildir?

A) Vakit
B) İkamet
C) Cemaat
D) Şehir

25- Aşağıdakilerden hangisi İmam Şafiî'ye göre hutbenin rükünlerinden değildir?

A) Hutbenin her iki bölümünde Allah'a hamdetmek
B) Her iki hutbede Peygamberimiz'e salavat getirmek
C) İkinci hutbede müminlere dua etmemek
D) Her iki hutbede takvayı tavsiye etmek

26- Aşağıdakilerden hangisi bayram namazlarının diğer namazlardan kılınış bakımından farklıdır?

A) İki rekâtlı olması
B) Her rekâtta zait tekbirlerinin olması
C) Cemaetle kılınması
D) Öğle vaktinden önce kılınması

27- Aşağıdakilerden hangisi Arapça'da rahatlamak, dinlenmek gibi anlamlara gelir?

A) Vitir
B) Revatib
C) Teravih
D) Regaib

28- Aşağıdakilerden hangisi hem uyumak hem de uyanmak anlamına gelir?

A) Teheccüd
B) Evvab
C) Duha
D) Fecr

29- Kamet getirmenin hükmü nedir?

A) Mübah
B) Vacip
C) Sünnet
D) Örf

30- Öğle namazı ile ikindi namazının birleştirilerek öğle vaktinde kılınmasına ne ad verilir?

A) Cemi takdim
B) Cemi Tehir
C) Kasr
D) Kaza

31- Secdede iki ayağı yere koymak nedir?

A) Mübah
B) Vacip
C) Sünnet
D) Farz

32- Gündüz namazlarında kıraatı gizli okumak nedir?

A) Sünnet
B) Vacip
C) Farz
D) Mübah

33- Aşağıdakilerden hangisi tatavvu değildir?

A) Teheccüd namazı
B) Bozulan nafilenin kazası
C) Kuşluk namazı
D) Hiçbiri

34- Hanefîler dışındaki üç mezhebe göre tuma'nine ve kavmenin hükmü nedir?

A) Farz B) Vacip
C) Sünnet D) Mubah

35- Namazın farz ve vaciplerine, sünnet ve âdâbına uygun şekilde kılınışına ne ad verilir?

A) Şurûtüs-salât
B) Sıfatü's-salât
C) Erkânüs-salât
D) Sünen'üs salât

36- İstikbâl-i kıble ile ilgili hangisi doğrudur?

A) Kâ'be istikametinden 90° ddönülse namaz bozulmaz
B) Kâ'be istikametinden 80° dönülse namaz bozulmaz
C) Kâ'be istikametinden 70° dönülse namaz bozulmaz
D) Kâ'be istikametinden 45° dönülse namaz bozulmaz

37- Hanefî ve Mâlikîlere göre Cuma namazı dışındaki farz namazları cemaatle kılmak gücü yeten erkekler için............ dir.

Boşluk için en uygun seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

A) Farz-ı ayn
B) Farz-ı kifâye
C) Vacip
D) Müekked sünnet

38- Müteneffil nedir?

A) Vacip namaz kılan
B) Nafile namaz kılan
C) Farz namaz kılan
D) Cemaatle namaz kılan

39- Aşağıdakilerden hangisi namazın vaciplerinden değildir?

A) Farz namazlarının ilk iki rek'atında Fatiha sûresini okumak
B) Namaza Allahü ekber sözüyle başlamak
C) Farz olan kıraati ilk iki rekâtta yerine getirmek
D) Namazın sonunda teşehhüt miktarı oturmak

40- Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

A) İtimat: İmama uyan kişi
B) Tesmı: Rükudan doğrulurken Semiallahülimen hamideh demek
C) İrsal: Tekbirden sonra elleri sallamak
D) Tahmid: "Rabbena leke'l hamd" demek

41- Aşağıda zikredilen namazlardan hangisi Revatip sünnet içinde yer almaz?

A) Sabahın Sünneti
B) Öğlenin ilk sünneti
C) Öğlenin son sünneti
D) Kuşluk namazı

42-Namazda Rükû duruşunda ve secde duruşunda bir müddet beklemeye.........denir. Rükûdan doğrulup, secdeye varmadan önce uzuvları sakin oluncaya değin bir süre kıyam vaziyetinde beklemeye ....denir. İki secde arasındaki oturuşa.........denir.

Yukardaki boş yerlere sırasıyla hangi ıstılahlar getirilmelidir?

A) Kavme - Tuma'nine - Celse
B) Tuma'nine – Kavme - Celse
C) Tuma'nine – Celse - Kavme
D) Celse – Kavme - Tuma'nine.

43- Kavme, Tuma'nine, Celse'nin Ebû Yûsuf ve Hanefî dışındaki diğer mezheplere göre hükmü nedir?

A) Vacip
B) Sünnet
C) Farz
D) Müstehap

44- Bu tume'nine, kavme ve celse süresinin asgari ölçüsü ne kadardı?

A) Sübhânellâhi'l-azîm diyecek kadar
B) Sübhanellah diyecek kadar
C) Bir Elif Miktarı
D) 3 Sübhanellah diyecek kadar

45- Sabah namazının ortalık aydınlanıncaya kadar, sıcak mevsimlerde öğle namazının serin vakte kadar geciktirilmesi, akşam namazında acele edilmesinin hükmü nedir?

A) Sünnet B) Mubah
C) Mendup D) Müstehap

46- Aşağıdakilerden hangisi kişinin kendi isteğiyle ve fiili ile namazdan çıkmasını ifade eder?

A) Tertip
B) Hurûc bi sun'ih
C) Ta'dil-i erkan
D) Kavme

47- Tilâvet secdesi ne zaman yapılır?

A) Sehiv secdesi durumunda
B) Secde âyetleri okunduğunda
C) Hatim bittikten sonra
D) Şükür gerektiği zaman

48- Farzlar arasında sıraya riâyet etmek aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

A) Tertip
B) Hurûc bi sun'ih
C) Ta'dil-i erkan
D) Kavme

49- "Galîz avret" neyi ifade eder?

A) Göbek ve diz kapağı arası
B) Cinsel organ ve makat
C) Dizden aşağısı
D) Göbekten yukarısı

50- Aşağıdaki vakitlerin hangisinde nafile kılmakta kerahat olmaz?

A) Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğana kadar
B) Öğle namazını kıldıktan sonra, ikindi vakti girene kadar
C) İkindi namazını kıldıktan sonra güneş batana kadar
D) Akşam namazının farzından önce

51-Kur'ân okunurken çeşitli sebeblerle yapılan okuma hataları aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

A) Umum-i belvâ
B) Lahn-ı celi
C) Lahn-ı hafi
D) Zelletü'l kâri

52- Aşağıdakilerden hangisi yatsı namazından sonra kılınan vacip hükmündeki namazdır?

A) Teheccüd B) Vitir
C) Tesbih D) Bayram

53- Teravihin cemaatle kılınmasının hükmü nedir?

A) Farz-ı ayn
B) Sünnet-i kifaye
C) Farz-ı kifaye
D) Vacip

54- Aşağıdakilerden hangisi namazın rükünlerden değildir?

A) İntikal tekbiri
B) Kıyam
C) Kıraat
D) Secde

55- Hanefîlere göre seferde namazı kısaltmanın hükmü nedir?

A) Ruhsat B) Azimet
C) İmkân D) Caiz

56- Vaktinde kılınmayan namaza ne ad verilir?

A) Kaza B) Eda
C) Faite D) Faide

57- Vitir namazını kaza etmenin hükmü nedir?

A) Farz B) Sünnet
C) Mubah D) Vacip

58- Cuma Namazı kaç rekâttır?

A) 20 B) 8
C) 10 D) 16

59- Cenaze namazının rükünleri nelerdir?

A) Kıyam-kıraat
B) Rüku-secde
C) Tekbir-dua
D) Kıyam-tekbir

60- İmama uyan cemaatin kıraati hakkında aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Hanefîlere göre imama uyanlar için kıraat mekruhtur.
B) Şâfi'îlere göre imama uyan kimsenin kıraati vacibtir.
C) Sa'd b. Ebî Vakkâs'a göre imama uyan kimsenin Kur'ân okuması halinde namazı fâsiddir.
D) Mâlikîlere göre cehrî olmayan namazlarda kıraat vacibtir.

61- İmamın Cuma günü hutbe okumak için çıktığı, camilerde kıbleye göre sağ tarafta bulunan basamaklı olan yere ne denir?

A) Minber
B) Mihrap
C) Kürsü
D) Alem

62- Camiye gelen kimsenin ezandan önce kerahet vakti değilse mescide giriş için kıldığı iki rekâtlık nafile namazın adı nedir?

A) Salâtü'l-Mescid
B) Tahıyyetü'l-Mescit
C) Evvâbin
D) Tatavvu

63- İki namazdan birini vaktin en sonunda, diğerini de kendi vaktinin başında kılmaya ne denir?

A) Cem'i Sûrî
B) Cem'i Takdim
C) Cem'i Tehir
D) Cem'i Kebîr

64- Hangi namazlar özür bulunmaksızın oturularak kılınabilir?

A) Nafile namazlar
B) Farz namazlar
C) Vacip namazlar
D) Adak namazlar

65- Aşağıdaki namazların hangisinde cehrî kıraat gerekli değildir?

A) Cemaatle kılınan sabah namazının farzı

B) Münferiden kılınan akşam namazının farzı

C) Cuma namazı

D) Bayram namazı

66- Aşağıdakilerden hangisi güneş tutulması halinde kılınan namazı ifade eder?

A) İşrâk
B) İstiska
C) Küsuf
D) Husuf

67- Aşağıdakilerden hangisi cümledeki boş yeri doğru olarak tamamlar?

"Peş peşe.......vakit veya daha fazla namazı kazaya kalmamış olan kimseye sahib-i tertip denir."

A) Beş
B) Altı
C) On
D) On iki

68- Ezan okunurken müezzinin sesini yükseltmesine ne ad verilir?

A) Teressül(İrtisal)

B) Celse

C) Zelle

D) Sekte

69- Aşağıdakilerden hangisi namazın şartlarından biri değildir ?

A) Hadesten taharet

B) Necasetten taharet

C) İftitah tekbiri

D) İstikbal-i kıble

70- Aşağıdakilerden hangisi namazın vaciplerinden değildir?

A) Kıraat

B) Namaza Allahu ekber sözüyle başlamak

C) Namazda Fatiha sûresini okumak

D) İki secdeyi birbiri ardınca yapmak

71- Aşağıdakilerden hangisi namazın sünnetlerinden biri değildir ?

A) Sübhaneke okumak

B) Kıyamda iki ayağın arasını beş parmak açmak

C) Rükua varırken Allahu ekber demek

D) Secdelere varırken Allahu ekber demek

72- Aşağıdakilerden hangisi namazı bozan şeylerden biri değildir ?

A) Namazda konuşmak

B) Namazda namaza ait olmayan bir iş yapmak

C) Kıblede göğüs değiştirmek

D) Tebessümle gülümsemek

73- Namazda kahkaha ile gülmek neyi gerektirir ?

A) Namaza zarar vermez

B) Namazın sonunda sehiv secdeyi yapmayı gerektirir

C) Namazı bozulur, abdest almadan tekrar kılar

D) Abdesti ve namazı bozulur. Yeniden abdest alır ve namazı iade eder

74- Aşağıdakilerden hangisi namazı bozmayan şeylerden biri değildir ?

A) Namaz kılanın önünden geçmek
B) Namaz kılan kimsenin müsait yer olduğu halde herkesin önünden geçeceği yerde namaz kılması
C) Namazda kahkaha ile gülmek
D) Namaz kılanın secde yerinden birinin geçmesi

75- Namazda sehiv secdesini gerektirecek birden fazla davranıştan dolayı kaç sehiv secdesi yapmak gerekir ?

A) 2
B) 1
C) 3
D) Hiçbiri

76- Aşağıdakilerden hangisi namazın vaciplerinden değildir?

A) Secdede burnu yere koymak
B) Zamm-ı sûre okumak
C) Namaza tekbir ile başlamak
D) Namazın sonunda selâm vermek

77- Aşağıdakilerden hangisi namazı bozan bir davranış değildir?

A) Namaz kılan kimsenin secde edeceği yerden birisinin geçmesi
B) Ezberinde olmayanı namazda mushafa bakarak okumak
C) Manası değişecek derecede Kur'ân'ı yanlış okumak
D) Kıbleden göğsünü çevirmek

78- Bir insanın yerleşmek maksadı olmaksızın bir yerde en az on beş gün veya daha fazla geçici olarak kalmaya niyet ettiği yere ne ad verilir?

A) Vatan-ı Aslî
B) Vatan-ı Sükna
C) Vatan-i Ziyaret
D) Vatan-ı İkame

79- Hanefî Mezhebine göre Sabah namazının (güneş doğmasından önce) ortalık aydınlanıncaya kadar, sıcak mevsimlerde de öğle namazının serin vakte kadar geciktirilmesi, akşam namazında acele edilmesinin hükmü nedir?

A) Vacip
B) Mübah
C) Mendup
D) Müstehap

80-Cenazenin tabuta konulup musallaya ve oradan da kabristana taşınmasına ne denir?

A) Teşyi
B) Tekfin
C) Tedfin
D) Telkin

81- Zaid tekbirlerin hükmü nedir?

A) Farz
B) Vacip
C) Sünnet
D) Nafile

82- Kıbleyi bilmeyen kişinin kıbleyi araştırmasına ne isim verilir?

A) Teftiş B) Tayin
C) Teharri D) Talim

83- Kadınların teşehhüd oturuş haline ne denir?

A) Teberrük B) Celse
C) Tahiyyat D) Teverrük

84- Cuma günü hutbenin bitmesinden sonra hatibin okuduğu âyet hangisidir?

A) Asr Sûresi
B) Fatiha Sûresi
C) Nahl Sûresi, 90
D) Âli İmrân Sûresi, 30

85- Farz namazı kılana.......... nafile namaz kılana.......... imama uyarak namaz kılana..........denir.

Noktalı yerlere sırasıyla hangi kavramlar gelmelidir?

A) Muktedi, Müteneffil, Müfteriz
B) Müteneffil, Müfteriz, Muktedi
C) Müfteriz, Müteneffil, Muktedi
D) Müfteriz, Muktedi, Müteneffil

86- Bakara Sûresinin 238. âyetinde geçen "Salâtü'l-Vüsta" (Orta Namazdan) maksat hangi vakit namazıdır?

A) Sabah
B) Öğle
C) İkindi
D) Akşam

87- Aşağıdakilerden hangisi sehiv secdesi yapmayı gerektirir?

A) Farzın üç veya dördüncü rekâtında Fâtihâ'yı terk etmek.
B) Tahiyyât duâsını okumayı unutarak terk etmek.
C) Sübhâneke duâsını terk etmek.
D) Rüku yapmayı unutmak

88- Tahiyyatı okumak ve imama uygun davranmanın hükmü nedir?

A) Farz B) Vacip
C) Sünnet D) Müstehap

89- İmama tekbirle birlikte uyan kişiye...... denir. İmama birinci rekâtın rükusundan sonra yetişen kişiye .... denir. Namazda iken abdesti bozulup tekrar abdest alıp cemaate yetişen kişiye..... denir.

Yukardaki boş yerlere sırasıyla hangi kavramlar gelmelidir?

A) Lahik, Mesbuk, Müdrik
B) Müdrik, Lahik, Mesbuk
C) Mesbuk, Lahik, Müdrik
D) Müdrik, Mesbuk, Lahik

90- Güneşin tam tepe noktasında olduğu ve namaz kılmanın mekrûh olduğu vakte ne denir?

A) Gurûb B) İstivâ vakti
C) Fecr-i sâdık D) İmsâk

91- Ezanın hükmü nedir?

A) Farz
B) Vacip
C) Sünneti Müekkede
D) Müstehap

92- Cuma namazının kılınabilmesi için mezhepler imam dışında kaç kişiyi şart koşmuşlardır?

A) HANEFÎ (3) -ŞAFİÎ (40) -HANBELÎ (40) -MÂLİKÎ (12)

B) HANEFÎ (6) -ŞAFİÎ (49) -HANBELÎ (50) -MÂLİKÎ (22)

C) HANEFÎ (10) -ŞAFİÎ (60) -HANBELÎ (45) -MÂLİKÎ (19)

D) HANEFÎ (15) -ŞAFİÎ (75) -HANBELÎ (80) -MÂLİKÎ (30)

93- Hanefî Mezhebine göre namazın sonunda selâm vermenin hükmü nedir?

A) Sünnet
B) Farz
C) Müstehap
D) Vacip

94- Aşağıdakilerden hangisi sünnettir?

A) Vitir namazı kılmak

B) Namaz sonunda selâm vermek

C) Ezanı abdestli okumak

D) Gerektiğinde Sehiv secdesi yapmak

95- Hangi bilgi yanlıştır?

A) İftitah tekbiri: Tahrîme tekbiri

B) Zelltü'l- kârî: Okuyuş hataları

C) Ta'dîl-i erkân: Rükünleri düzgün, yerli yerinde yapmak

D) Lâhik: İmama namazın başında değil, birinci rekâtın rükûundan sonra, ikinci, üçüncü veya dördüncü rekâtlarda uyan kimse

96- Namazın dışındaki farzlarına.......... ,namazın içindeki farzlarına .... denir. Cümledeki boş yerlere hangi terimler gelmelidir?

A) Rükün-Şart

B) Erkân-Rükûn

C) Şart-Rükûn

D) Erkân-Şart

97- Hangi tekbirin hükmü sünnettir?

A) Kunut Tekbiri

B) İntikal tekbirleri

C) Teşrik Tekbirleri

D) İftitah Tekbiri

NAMAZLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-D	2-B	3-A	4-A	5-D
6-D	7-D	8-B	9-C	10-A
11-C	12-B	13-C	14-A	15-C
16-D	17-D	18-A	19-C	20-D
21-B	22-A	23-D	24-B	25-C
26-B	27 C	28-A	29-C	30-A
31-D	32-B	33-B	34-A	35-B
36-D	37-D	38-B	39-D	40-A
41-D	42-B	43-C	44-B	45-D
46-B	47-B	48-A	49-B	50-B
51-D	52-B	53-B	54-A	55-B
56-C	57-D	58-C	59-D	60-D
61-A	62-B	63-A	64-A	65-B
66-C	67-B	68-A	69-C	70-A
71-B	72-D	73-D	74-C	75-B
76-C	77-A	78-D	79-D	80-A
81-B	82-C	83-D	84-C	85-C
86-C	87-B	88-B	89-D	90-B
91-C	92-A	93-D	94-C	95-D
96-C	97-B			

CENAZE İLE İLGİLİ TEST SORULARI

1- Kadın ya da erkek ölünün tek bir kat beze sarılmasına ne ad verilir?

A) Kefen-i Sünnet
B) Kefen-i Zarûret
C) Kefen-i Has
D) Kefen-i Tam

2- Kadın ve erkeğin kefeni kaç parçadan oluşur?

A) 3-3
B) 3-5
C) 4-4
D) 5-3

3- Erkek mi kadın mı anlaşılmayan ve bu bakımdan kendisine hünsa-i müşkil denilen kimse ölünce ne yapılır?

A) Yıkanır ve kadın gibi kefenlenir
B) Yıkanmaz ve erkek gibi kefenlenir
C) Yıkanmaz, sadece teyemmüm ettirilir. Kefenleme hususunda kadın sayılır ve ona göre kefenlenir
D) Yıkanır ve erkek gibi kefenlenir

4- Aşağıdaki kavramlardan hangisi cenaze ile alâkalı değildir?

A) Teşyi
B) Telkin
C) Tekfin
D) Tedvin

5- Ölen bir müslümanı yıkamak, kefenlemek, onun için namaz kılıp dua etmek ve bir kabre gömmenin hükmü nedir?

A) Farzı Ayın
B) Vacip
C) Farzı Kifaye
D) Sünnet

CENAZE İLE İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-B 2-D 3-C 4-D 5-C

ORUÇ

Beş çeşit oruç vardır:

1- Farz oruç: Ramazan orucunun edası ve kazası farzdır. Keffaret oruçlarının tutulması da farzdır. (2011 Yılı Müezzinlik sınavında sorulmuştur)

2- Vacip oruç: Adak oruçları ile bozulan nafile orucun kaza edilmesi vaciptir.

3- Sünnet oruç: Kamerî aylardan Muharrem ayının 9-10 veya 10-11. günlerinde oruç tutmak sünnettir.

4- Müstehap oruç: Kameri ayların 13. 14. 15. günleri ile her haftanın Pazartesi ve Perşembe günleri. Şevval ayında 6 gün oruç tutmak müstehaptır.

5- Mekruh oruç: İki türlü mekruh oruç vardır:

a- Muharrem ayının sadece 10. günü, yalnız Cuma veya Cumartesi günleri oruç tutmak, iki orucu iftar etmeksizin birbirine eklemek veya senenin tamamını oruçlu geçirmek "*Tenzîhen Mekruh*"tur.

b- Ramazan bayramının birinci günü ile Kurban Bayramının 4 günü oruç tutmak "*Tahrîmen Mekruh*"tur.

Dört Mezhebe Göre Orucun Farziyyeti:

Tutulan orucun sahih olması için; usûlüne göre niyet etmek, adetli ve lohusa olmamak ve vaktin müsait olması gerekir:

1- Niyet:

Şart Olması:

a- Hanefî ve Hanbelî Mezheplerine göre, tutulan orucun sahih olması için niyet şarttır. Çünkü, oruç bir ibadettir; ibadetler ise niyetsiz yapılamaz. Niyet, "kalben ve zihnen, âdet olarak değil, ibadet olarak oruç tutma şuur ve bilincidir". Niyeti dille söylemek şart olmayıp sünnettir.

b- Şafiî Mezhebine göre, niyet, şart değil, rükündür.

c- Malikî Mezhebine göre, niyet, hem şart, hem rükündür.

d- Hanefî hukukçu Züfer'e göre, oruç tutmak isteyen -hasta ve yolcu dışındaki- kimseler için Ramazan orucunda niyete ihtiyaç yoktur.

Haram Olan Oruç Günleri

Ramazan bayramın birinci günü ile Kurbanın dört günü oruç tutmak haramdır.

Oruçluya Hem Kaza, Hem de Keffaret Gerektiren Haller:

1- Oruç olduğunu bilerek yemek, içmek, (ister gıda maddesi isterse ilaç olsun)

2- Oruç olduğunu bilerek cinsi ilişkide bulunmak,

3- Sigara içmek,

4- Ağza giren yağmur veya doluyu isteyerek yutmak,

5- Buğday veya arpa tanesini ağıza alıp çiğneyip yutmak

6- Yemeyi âdet edinmediği halde ilaç olsun diye çamur veya kil yutmak,

7- Az da olsa tuz yemek. (Bu konu ihtilâflı ise de tercih edilen görüşe göre keffaret de gerektir)

8- Eşinin yahut sevdiği bir kimsenin tükrüğünü yutmak

Sadece Kaza Gerektiren Haller

Şu hallerde de bulunanlar oruçlarını bir gün olarak kaza etmeleri gerekir.

1- Çiğ pirinç yemek,

2- Yenmesi mutad olmayan ve ilaç olarak da kullanılmayan şeyleri yutmak, (toprak, kağıt, pamuk gibi),

3- Kulağın içine yağ damlatmak. Bu, kulak zarı arızalı olup sıvının gitmesi halindedir. Eğer yağ iç kısma ulaşmazsa oruç bozulmaz.

4- Abdest esnasında ağzına ve burnuna su alırken kendi elinde olmayarak boğazına su kaçmak,

5- Ağzına aldığı renkli ipliğin boyası tükrüğe geçip, boyanan bu tükrüğü yutmak,

6- Zorla orucu bozulmak,

7- Uyurken başkası tarafından boğazına su dökülmek,

8- Ağız dolusu kusmak, (Kendi isteği ile),

9- Akşam vakti girmediği halde akşam olduğu zannıyle iftar etmek,

10- İmsak vakti geçtiği halde, imsaka zaman var zannıyla yemek yemek,

11- Şırınga yaptırmak,

12- Burnuna ilaç çekmek,

13- Başta bulunan yaraya konulan ilâcın dimağa (beyne), karındaki yaraya konulan ilâcın içeriye kaçması.

Orucu Bozmayan Şeyler

1- Oruçlu olduğunu unutarak; yemek içmek ve cinsel ilişkide bulunmak,

2- Bir suya dalıp kulağına su kaçmak,

3- İsteği olmayarak boğazına toz ve duman girmek,

4- Kendi isteği olmayarak kusmak,

5- Kendiliğinden içeriden gelen kusuntu yine kendiliğinden içeriye gitmek,

6- Uyurken ihtilam olmak (yani uyurken cünüplük hali meydana gelmek),

7- Dokunma ve öpme olmadan sadece bakmak veya düşünmek sebebiyle boşalmak,

8- Karısını öpmek,

9- Geceleyin cünüp olduğu halde sabaha kadar yıkanmayıp gündüz yıkanmak,

10- Dişleri arasında sahur yemeğinden kalan ve nohut miktarından az olan kırıntıyı yutmak,

11- Ağzındaki tükrüğü yutmak. Ağzından dışarı çıkıp tamamen ayrılan tükrüğü tekrar yutmak orucu bozar,

12- Ağzına gelen balgamı yutmak,

13- Kafasından burnuna gelen akıntıyı içine çekip yutmak,

14- Ağzına aldığı (Meselâ dişine koyduğu) ilacın tadı boğazına varmak,

15- Göze ilaç dökmek,

16- Kan aldırmak,

17- Gözlerine sürmek çekmek.

Oruca Niyetlenme Vakitleri:

Ramazan orucuna, zamanı belirlenmiş adak orucuna ve nâfile oruçlara; akşamdan itibaren ertesi günü kuşluk vaktine kadar niyet edilebilir. Ramazan orucunun kazası ile vakti belirtilmemiş adak orucuna, nâfile olarak başlanıp bozulmuş oruçların kazâsına ve keffâret oruçlarına niyet ise, akşamdan itibaren imsâk vaktine kadar yapılır. Bu vakitten sonra yapılan niyetle bu oruçlar sahih olmaz. Şâfiîlere göre, nâfile oruç için, güneş batana kadar niyet câizdir. Yeter ki niyete kadar orucu bozucu birşey yapılmasın.

*Bir kimse geceleyin herhangi bir oruç için niyet ettiği halde, imsâk vaktinden önce bu niyetinden dönse, bu dönme sahihtir. (sorularlaİslâmiyet.com)

Oruç Tutmamayı Mubah Kılan Mazeretler:

Kur'ân'da ve hadislerde, dinde insanlara zor gelecek hiçbir yükümlülüğün bulunmadığına sıklıkla işaret edildiğini, herhangi bir sıkıntı ve meşakkatin bulunduğu durumda da mükelleflere birtakım kolaylık ve ruhsatların tanınmış olduğunu biliyoruz. Bu genel ilkenin bir parçası olarak, bazı durumlarda farz olan ramazan orucunu tutmamaya da müsaade edilmiştir.

Ramazan orucunu tutmamayı mubah kılan mazeretler (özürler) genel hatlarıyla şunlardır:

1-Sefer: Namaz bölümünde belirtildiği üzere sefer (yolculuk) hali, genellikle, sıkıntı ve meşakkatli olduğu için yolcu olanlara birçok konuda kolaylıklar getirilmiştir. Yolcu olanlar için, namazın terkine değil, kısaltılmasına veya cemedilmesine ruhsat verildiği halde, namaza göre daha yorucu ve yıpratıcı olduğu için orucun terk edilmesine ruhsat verilmiştir. Bununla birlikte yolcu sayılan kimsenin, eğer gerçekten bir sıkıntı yoksa ve zarar da görmeyecekse oruç tutması daha faziletli görülmüştür.

2-Hastalık: Hastalık da birtakım ruhsatların sebebi olan bir durumdur. Yüce Allah, bölüm başında zikredilen âyette hiçbir kayıt getirmeden hasta olanların, iyileştikleri bir vakitte oruç tutabileceklerini ifade etmiştir. Bu bakımdan oruç tuttuğu takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından endişe eden yahut böyle olmamakla birlikte oruç tutmakta zorlanacak olan kimseler oruç tutmayabilir veya başlamış bulundukları orucu bozabilirler. Oruç tuttuğu takdirde hasta olacağı tıbbın verilerine göre kuvvetle muhtemel olan kişinin de hasta hükmünde olduğu söylenmiştir.

3-Gebelik ve Çocuk Emzirmek: Gebe veya emzikli olan kadınlar, kendilerine yahut çocuklarına bir zarar gelmesinden korkmaları halinde oruç tutmayabilirler. Bunlar bir yönüyle hasta hükmünde oldukları gibi, onlara

bu ruhsatı tanıyan hadisler de bulunmaktadır.

4-Yaşlılık: Dinimiz oruç tutmaktan âciz olan yaşlı kimselerin oruç tutmasını istememiş, bunun yerine, tutamadıkları her gün için bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermelerini öngörmüştür. Âyette oruç tutmaya güç yetiremeyenlerin veya tutmaya çalıştıkları takdirde büyük bir sıkıntı çekecek olanların fidye vermeleri gerektiği ifade edilmektedir. İyileşme ümidi bulunmayan hastalar da bu hükümdedir. Ancak ramazanda oruç tutma gücüne sahip olmayıp da, daha sonra kaza edebilecek durumda olanlar fidye vermeyip tutamadıkları oruçları kaza ederler.

İyileşmeyen sürekli bir hastalık nedeniyle oruç fidyesi veren kimse daha sonra oruç tutmaya güç yetirecek olsa fidyenin hükmü kalmaz; oruç tutması ve önceki tutamadığı oruçları kaza etmesi gerekir.

5-İleri Derecede Açlık ve Susuzluk: Oruçlu bir kimse açlıktan veya susuzluktan dolayı helak olacağından, beden ve ruh sağlığının ciddi boyutta bozulacağından endişe ediyorsa veya böyle bir şeyin olması tecrübeye veya doktor raporuna göre kuvvetle muhtemel ise, orucunu bozması caiz olur. Hatta ölüm tehlikesi açıksa oruç tutması haram olur.

6-Zor ve Meşakkatli İşlerde Çalışmak: Esas itibariyle bir insanın ibadetlerini normal bir şekilde yapmasını engelleyecek zor ve ağır işlerde çalışması veya çalıştırılması doğru değildir. İnsanın ibadetini sağlıklı bir şekilde yapmakla geçimini temin ikilemi arasında bırakılması insan hakları açısından kesinlikle kabul edilebilir bir durum değildir. Böyle bir durumda bırakılan kişi, eğer toplum kendisine daha iyi iş imkânları sağlayamıyorsa, dolayısıyla işinden ayrıldığı takdirde geçim sıkıntısı çekmesi kesin veya kuvvetle muhtemel ise, bu durumda oruç tutmayabilir. Geçici bir süre ağır bir işte çalışmak durumunda kalan ise bu durumda oruç tuttuğu takdirde sağlığına bir zarar erişeceğinden endişe ediyorsa oruç tutmayabilir. Bunlar oruç yerine fidye verirler. (Diyanet İlmihâli 1. cilt)

DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU FETVALARI

Orucu Bozan ve Bozmayan Muayene ve Tedavi Yöntemleri:

Oruç, ibâdet niyetiyle yemekten, içmekten ve cinsî münâsebetten uzak durmaktan ibârettir ve bunlardan birinin yapılmasıyla oruç bozulur. Bu konuda bütün İslâm bilginleri görüş birliği içindedir. Yemek, içmek ve cinsî münâsebet dışındaki konular ise, bunlara kıyaslanarak veya "sıyâm" kelimesindeki imsâk anlamından hareketle müçtehitler tarafından hükme bağlandığı için, bu konularda görüş ayrılığına düşmüşlerdir; birçok İslâm bilgini, orucu bozan şeyleri genişletirken, bir kısmı da, sadece âyet ve hadîsteki orucun anlamından hareketle, bunları dar tutmuştur.

Yemek, içmek ve cinsî münâsebete ek olarak, kendi fiiliyle ağız dolusu kusmak ve hacamat yapmak/yaptırmak dışında orucu bozan herhangi bir şey hadîslerde bulunmamaktadır. Buna karşılık, yıkanmak, ağza su almak (mazmazA) , diş fırçalamak (misvâk

kullanmak) , sürme çekmek, eşini öpmek, yağlanmak, koku sürünmek gibi pek çok şeyin orucu bozmayacağı hadîslerde yer almaktadır.

1- Dinimiz, hasta olan ve tedâvî sürecinde bulunan kişilerin oruç tutmamalarına ruhsat vermektedir. Bu nedenle, tedâvîsi devam eden kişiler, sağlıklarına kavuşup, tedâvîleri tamamlanıncaya kadar oruçlarını erteleyebilirler. Bununla birlikte, Ramazan ayında herkesle birlikte oruca devam etmeyi arzu ediyorlar ve oruç tutmalarına başka bir engelleri de bulunmuyorsa, muâyene ve tedâvîlerini iftardan sonra yaptırmalarının önerilmesinin uygun olduğuna,

2- Astım hastalarının kullandığı spreyin; göz, kulak ve burun damlasının; kulak zarında delik bulunmayanların kulak yıkatmasının; dil altı kullanmanın; idrar kanalını görüntülemenin, idrar kanalına ilaç akıtmanın; su, yağ ve benzeri gıda özelliği taşıyan başka bir maddenin vücuda girmemesi kaydıyla endoskopi, kolonoskopi yaptırmanın; makat veya ferçten ultrason çektirmenin; lokal anestezi uygulamanın; makattan ve ferçten fitil kullanmanın; suyun bağırsaklara verilmesinden sonra bekletilmeyip bağırsakların hemen temizlenmesi kaydıyla lavman yaptırmanın; hastaya herhangi bir sıvı maddesi verilmeden hemodiyaliz yaptırmanın; gıda ve keyif verici olmayan enjeksiyon yaptırmanın; anjiyo, biyopsi yaptırmanın, kan vermenin, merhem sürmenin, vücûda ilaçlı bant yapıştırmanın orucu bozmayacağına,

3- Gıda ve keyif verici enjeksiyon yaptırmanın; gıda içerikli sıvıların bağırsaklara verilmesinin veya orucu bozacak kadar su emilecek şekilde lavman yaptırmanın; su, yağ ve benzeri gıda özelliği taşıyan başka bir maddenin vücuda girmesi durumunda endoskopi, kolonoskopi yaptırmanın; bölgesel ve genel anestezinin; kulak zarı delik olup, orucu bozacak kadar su mideye ulaşacak şekilde kulak yıkatmanın, periton diyaliz ve damara serum verilerek yapılan hemodiyalizin orucu bozacağına karar verildi.

Göz Damlasının Orucu Bozup Bozmayacağı Meselesi

Göz damlasının ve astımlı hastaların nefes alabilmek için kullanmak zorunda oldukları, ağzına küçük zerrecikler hâlinde püskürtülerek (sprey) aldıkları ilaçların orucu bozup bozmayacağı hususlarında;

1- Mütehassıs göz tabiplerinden alınan bilgilere göre, göze damlatılan ilacın miktar olarak çok az (1 mililitrenin 1/20'si olan 50 mikrolitre) oluşu ve bunun bir kısmının gözün kırpılmasıyla dışarıya atıldığı, bir kısmının gözde, göz ile burun boşluğu birleştiren kanallarda ve mukozasında mesâmât yolu ile emilerek vücuda alındığı ancak yok denilebilecek kadar çok az bir kısmının sindirim kanalına ulaşabilme ihtimâlinin bulunduğu dikkate alınarak, İslâm fakîhlerinin de belirttiği gibi göz damlasının orucu bozmayacağına;

2- Bir kısmı ağız cidarında emilerek yok olacak kadar az olması ve esâsen yutulmadıkça ağıza alınan suyun orucu bozmadığı ve orucun teşrî hikmeti dikkate alınarak, astımlı hastaların ağıza püskürtülerek aldıkları ilacın da orucu bozmayacağına karar verildi.

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeleri

ORUÇLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdakilerden hangisi diğerlerinden farklıdır?

A) Bozulan nafile orucun kazası
B) Dâvûd orucu
C) Şevvâl orucu
D) Aşûre orucu

2- Aşağıdakilerden hangisi orucu bozmaz?

A) Cinsel ilişki
B) Uykusunda ihtilâm olmak
C) Bir şeyler yemek
D) Bir şeyler içmek

3- Aşağıdakilerden hangisi oruçlu için hem kaza hemde kefareti gerektirmez?

A) Cinsel ilişki
B) Birşeyler yemek
C) Kan vermek
D) Birşeyler içmek

4- Aşağıdakilerden hangisi orucu bozar?

A) Kanvermek
B) Merhem ve ilaçlı bantı kullanmak
C) Biyopsi yaptırmak
D) Gıda ve keyif verici enjeksiyonlar

5- Aşağıdakilerden hangisi" Ramazan Bayramına kavuşan ve temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan müslümanların kendileri ve velâyetleri altındaki kişiler için yerine getirmekle yükümlü oldukları malî bir ibadettir?

A) Fitre
B) Fidye
C) Zekât
D) Sadaka

6- Aşağıdakilerin hangisinde oruç tutmak haram değildir?

A) Ramazan bayramının ilk günü
B) Ramazan bayramının 2. günü
C) Kurban bayramının 1 ve 2.günü
D) Kurban bayramının 3 ve 4.günü

7- Oruç süresince yeme içme ve cinsi ilişkiden uzak durmak oruçla ilgili neyi ifade eder?

A) Vacipleri
B) Şartları
C) Rükünleri
D) Hiçbiri

8- Aşağıdaki oruçlardan hangisine akşam vaktinden başlayıp ertesi günün kuşluk vaktine kadar niyet edilemez?

A) Ramazan orucu
B) Nafile oruç
C) Kaza orucu
D) Hepsi

9- Kamerî ayların 13, 14 ve 15. günlerinde tutulan oruç aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aşûre
B) Eyyam-ı bîd
C) Reyyan
D) Visal

10- Adak oruçları ile bozulan nafile oruçları kaza etmenin hükmü nedir?

A) Farzdır
B) Vaciptir
C) Sünnettir
D) Hiçbiri

11- Aşağıdakilerden hangisi orucu bozar ?

A) Oruçlu olduğunu unutarak yemek-içmek
B) Kendi isteği ile ağız dolusu kusmak
C) Bir suya dalıp kulağına su kaçırmak
D) Kendi isteği olmadan boğazına toz ve duman girmek

12- Aşağıdakilerden hangisi imsak vaktine kadar niyet edilmesi gereken oruçtur?

A) Ramazan orucu
B) Nafile oruçlar.
C) Keffaret oruçları
D) Belirli günlerde tutulması adanan oruçlar.

13- Aşağıda belirtilen hangi günlerde oruç tutulmaz?

A) Ramazan bayramının tüm günleri ve kurban bayramının ilk günü.
B) Kurban bayramının ilk iki günü ve ramazan bayramının tüm günleri.
C) Kurban bayramının tüm günleri ve ramazan bayramının tüm günleri.
D) Ramazan bayramının ilk günü ve kurban bayramının tüm günleri.

14- Aşağıdakilerden hangisi orucu bozmaz?

A) Göze ve burna damla damlatmak.
B) Bedenin tümüne anestezi uygulamak.
C) Kulak zarında delik bulunanların kulak yıkatması.
D) Enerji ve güç verici iğne yaptırmak.

15- Oruç vakti ne zaman başlar, ne zaman biter?

A) Güneşin doğuşundan batışına kadar.
B) Sabahtan akşam vaktine kadar
C) İmsak vaktinden iftar vaktine kadar.
D) İftitah vaktinde başlar akşam vaktinde biter

16- İbadet niyetiyle ve kendine özel kurallarına uymak sureti ile inzivaya çekilmeye ne denir?

A) İtikaf B) İtikad
C) İhlâs D) İbadet

17- Hastalık, yaşlılık gibi çeşitli sebeplerden ötürü zamanında oruç tutamayan, ama daha sonra da kaza edilemeyen ve her bir gün oruç için kişinin yediği bir günlük yemek miktarı para olarak bir fakire vermeyi ya da bir fakiri bir gün doyurmasına ne denir?

A) İftar B) Fidye
C) Zekât D) Fitre

18- Aşağıdakilerden hangisi orucu bozmaz?

A) Bilerek bir şey yemek ve içmek
B) Güneş battı sanarak iftar etmek
C) Ağza giren yağmur, kar ve doluyu bilerek yutmak
D) Unutarak bir şey yiyip içmek

19- Oruç tutanların gireceği Cennet kapısının ismi nedir?

A) Bab B) Naim
C) Huld D) Reyyan

20- Hilâlin görülmesi üzerine yapılan ihtilâflara fıkıh dilinde ne denir?

A) Ru'yeti Hilâl
B) İhtilâfı Metali
C) İhtilâfı Hilâl
D) İhtilâfı Savm

21- Oruç ne zaman farz kılınmıştır?

A) Hicretten 2 yıl önce
B) Hicretten 1,5 yıl önce
C) Hicretten 1.5 yıl sonra
D) Hicretten 2 yıl sonra

22- Oruçlu bir kimsenin gün boyunca yeme-içme ve cinsel ilişkiden uzak durmasına ne ad verilir?

A) İftar
B) İmsak
C) Uzlet
D) Hürmet

23- Fidye vermesi gereken kişi bu karşılığı aşağıdakilerden hangisine verebilir?

A) Annesine
B) Evlâdına
C) Büyük annesine
D) Kardeşine

24- Aşağıdakilerden hangisi oruç tutmamayı mübah kılan mazeretler arasında yer almaz?

A) Sefer
B) Hastalık
C) Gebelik
D) Fakirlik

ORUÇLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLAR I

1-A	2-B	3-C	4-D	5-A
6-B	7-C	8-C	9-B	10-B
11-B	12-C	13-D	14-A	15-C
16-A	17-B	18-D	19-D	20-B
21-C	22-B	23-D	24-D	

9. ÜNİTE

ZEKÂT-SADAKAİ FITR-TİCARET İLMİHÂLİ

Zekât Kimlere Farzdır?

Zekât verecek kimselerde şu şartlar olmalıdır.

1- Müslüman olmak,

2- Ergenlik çağına gelmiş olmak,

3- Borcundan ve asli ihtiyaçlarından başka ticaretle veya artmaya müsait nisap miktarı ve üzerinden bir yıl geçmiş mal veya paraya sahip olmak,

4- Hür olmak,

5- Akıllı olmak,

Bu şartlara sahip olmayanlara zekât farz değildir.

Zekâtın Şartları: Zekât; müslüman, hür, akıllı, bâliğ, tabii ihtiyaçlarından fazla artıcı vasıftaki mala tam bir mülkiyetle mâlik olan ve bu mâlik oluşunun üzerinden bir (ay yılı) senesi geçen kimselere farzdır. Bu farzın sahîh olarak ödenebilmesi için de ehline verilmesi ve verilirken de niyet edilmesi gerekir.

Zekât kimlere verilir?

Zekât ve fitrenin kimlere verilebileceği Kur'ân-ı Kerîm'de belirlenmiştir (Tevbe Sûresi, 60) . Bunlar; fakirler, düşkünler, esaretten kurtulacaklar, borçlu düşenler, Allâh yolunda cihada koyulanlar, yolda kalmış olanlar, zekât toplamakla görevlendirilen memurlar ve müellefe-i kulûb adı verilen, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kişiler ve yeni Müslüman olmuş kimselerdir.

Zekât Kimlere Verilmez?

Zekât ve fitrenin, Tevbe sûresinin 60. âyetinde sayılanlar dışında kalan kişi ve kuruluşlara verilmesi caiz değildir. Ayrıca zekât verilecek kişi, bu şartları taşısa bile;

1-Ana, baba, büyük ana ve büyük babalarına,

2-Oğul, oğlun çocukları, kız, kızın çocukları ve bunlardan doğan çocuklarına,

3-Müslüman olmayanlara,

4-Karı-koca birbirlerine, Zekât veremez.

Mükellef ile İlgili Şartlar: Çocuk ve akıl hastalarının "öşür" denen toprak ürünleri zekâtından sorumlu olduklarında görüş birliği bulunmakla birlikte, bunların zekâta tâbi diğer mallarından zekât alınıp alınmayacağı konusunda farklı iki görüş ileri sürülmüştür. Ebû Hanîfe akıllı ve bâliğ olmayanları, toprak ürünleri ve kamu hukûkunun bir parçası olarak alınan zekât türü hâriç, zekâtla mükellef tutmamıştır. Fakîhlerin çoğunluğuna göre ise akıl hastalarının ve çocuğun malları zekâta tâbidir. Bu borcu velî ve

vâsîleri öderler. Zekât; vekâletle yerine getirilebilen mâlî bir ibâdettir. Velî, zekâtta çocuğun ve akıl hastasının vekilidir. Bu vecîbeyi yerine getirmede onun yerini almaktadır, dolayısıyla onlar adına zekât verir.

Bir malın zekâta tâbi olabilmesi için "tam mülk olma", "artıcı özelliğe sahip olma", "nisâba ulaşmış olma", "tabii ihtiyaçlardan fazla olma", "üzerinden bir yıl geçmiş olma" gibi şartların arandığı görülür.

Tam Mülkiyet: El-milkü't-tâm. Fakîhlerin çoğuna göre;

1- Belirli sahibi olmayan mallar zekâta tâbi değildir. Buna göre halkın yararına sunulan, herkesin istifâde ettiği mallar, devletin zekât, vergi ve başka gelirlerinden elde ettiği mallar belirli bir mâliki olmadığı için, zekâta tâbi değildir. Bu mallar bütün topluma aittir ve onlardan bir kısmı da fakirdir.

2- Fakir, yetim ve kimsesizlerin doyurulması, okutulması, câmi, mescid, yol, köprü yapımı gibi amaçlarla hayır kuruluşlarına vakfedilen mallar zekâta tâbi değildir. Ancak oğluna, ailesine veya falanın oğullarına gibi belirli bir kişi veya kişilere yapılan vakıflar böyle değildir. Böyle vakfedilen mallar zekâta tâbidir. Çünkü bu durumda vakfedilen malın mülkiyeti vakfedenden vakfedilene geçmekte ve onda sürekli kalmaktadır.

3- Hırsızlık, gasp, rüşvet, faiz gibi haram yollarla kazanılan -haram mal-zekâta tâbi değildir. Çünkü âlimler haram malı, elinde bulunduranın mülkünü kabul etmemişler, onda tasarrufu yasaklamışlardır.

Tam mülk olma şartının Hanefîlere göre başlıca sonuçları:

1- Elde bulunmayan ve ele geçeceği de umulmayan malda zekât yoktur. Kimi Hanefîlere göre ise faydalanılmayan malda da zekât yoktur. Bu ikinci görüşe göre inkâr edilen, gasbedilen, düşman tarafından alınan, kaybolan, denize düşen, sahraya gömülüp yeri unutulan, devlet tarafından müsâdere edilen mallar tekrar sahipleri tarafından ele geçirilmedikçe zekâta tâbi değildir. Çünkü bu mallarda elde bulundurma ve tasarruf imkânı yoktur. Yani tam mülkiyet yoktur. Tam mülkiyetin tanımına ilişkin bu görüş farklılığı, ilk imâmlardan nakledilen "Mâlü'd-dımâr'da zekât yoktur" sözünde geçen "mâlü'd-dımâr" tâbirinin tefsîrinden kaynaklanmıştır.

Şâfiîler'e göre ise, malın elde bulunmayışı zekât ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Buna göre gasbedilen, kaybolan, çalınan, denize düşen vb. mallar, sahibinin eline geçince tahakkuk eden bütün zekâtları verilmelidir.

2- Ebû Hanîfe'ye göre kocasından vâdeli mehrini almadıkça kadın zekâtla mükellef değildir. Çünkü o mehre nikâh akdi ile mâlik olmuştur, fakat bu noksan mülkiyettir. Kadın mehri teslim almakla ona tam mâlik olur.

3- Borçlu, borcuna karşılık olan malından dolayı zekât mükellefi olmaz. Elinde olan bu malın mâliki değildir.

4- Rehin olarak verilen maldan dolayı da mal sahibi zekâtla yükümlü olmaz. Çünkü bu mala mâlik olsa da zilyed değildir. Mal, borcu karşılığı rehin alanın elindedir.

5- Satın alınıp da teslim alınmamış mallar zekâta tâbidir. Çünkü alıcı, satım akdi sonucu bir mala tam mâlik olmuştur. Malın elinde olmaması zekâtın alıcıya farz olmasına mânî değildir.

6- Malı yanında olmayan yolcu zekâtla mükelleftir. Çünkü o, vekil aracılığı ile malında tasarrufta bulunabilir.

Malda Bulunması Gereken Şartlar:

Nema: Bir malın zekâta tâbi olabilmesi için aranan şartlardan biri de nemadır. Sözlükte "artmak, çoğalmak, gelişmek" anlamlarına gelen nema dinî terim olarak iki kısma ayrılır.

1- **Hakikî (gerçek) nema:** Bir malın ticaretle, doğum yoluyla veya tarımla artmasıdır. Ticaret malları, hayvanlar ve toprak ürünleri böyledir.

2- **Takdirî (hükmî) nema:** Bir malın kendisinde nema imkânının bizzat (potansiyel olarak) mevcut olmasıdır. Altın, gümüş ve parada olduğu gibi.

Bugünkü anlamda nema, malın sahibine gelir, kâr, fayda temin etmesi yahut kendiliğinden çoğalma ve artma özelliğine sahip bulunmasıdır. Böyle mallara "nâmî mallar" denilir. Hz. Peygamber'in ve ilk dört halifenin uygulamalarını dikkatle izleyen fakîhler, bu devirlerde üzerlerinden zekât tahsil edilen malların artıcı vasfa sahip olduklarını tesbit etmişler ve bu vasfı zekâtın vücûb şartı saymışlardır.

Beş sınıf mal zekâta tâbidir. Bunlar; para (altın, gümüş vb.), ticaret malları, toprak ürünleri, hayvanlar, define ve madenler. Bu mallar incelendiğinde hepsinin nâmî (artıcı vasıftA) oldukları görülür.

Altın ve gümüş başta olmak üzere para artıcı vasıftadır. Çünkü mübadele aracı, değer birimidirler. Çalıştırıldıklarında gelir getirir, kâr sağlarlar. Saklanmaları ve yatırımdan alıkonulmaları halinde tasarruf aracı özelliklerini korurlar. Bunların zekâta tâbi kılınması, sahiplerinin dikkatlerini çekmiş ve paranın yatırıma sevk edilmesini teşvik etmiştir.

Ticaret kâr sağlamak, gelir elde etmek için yapılır. O halde ticarete konu olan her mal artıcı vasıftadır.

Toprak ürünleri ve hayvanlar da bizzat kendileri nâmî vasfa sahiptir. Toprak ürünleri emek karşılığı toprağın verdiği yeni bir gelirdir. Madenler de böyledir. Hayvanlar ise doğurmak, gelişmek, et ve süt vermek suretiyle artıcı vasıf kazanmaktadırlar.

Zekâta tâbi mallarda nema şartı arandığından, bu şartı taşımayan mallar, meselâ binek hayvanları, çalıştırılan hayvanlar, oturulan evler ve ev eşyaları, meslek kitapları, meslekî aletler ve benzeri mallar zekâta tâbi değildir.

3- **İhtiyaç Fazlası Olma:** Zekâta tâbi mallarda aranan şartlardan biri de o malın, mükellefin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin temel ihtiyaç maddelerinin (havâic-i asliyye) dışında olmasıdır.

4- **Nisab:** Sözlükte "sınır, işaret, asıl ve kök" anlamlarına gelen nisab kelimesinin terim anlamı; zekâtın vücûbuna alâmet ve ölçü olmak üzere tesbit edilen belirli bir miktardır.(*)

Zengin olmanın asgari sınırı veya asgari zenginlik ölçüsü diyebileceğimiz nisab, zekâta tâbi her mal için, Hz. Pey-

gamber tarafından gösterilmiştir. Bu asgari sınırlar bir açıdan o dönem İslâm toplumunun ortalama hayat standardını ve zenginlik ölçüsünü göstermekle birlikte ileri dönemlerde de şer'î belirleme (mukadderât-ı Şer'îyye) sayılarak zekât nisabı adıyla aynen korunmuştur. Bu itibarla fakîhler, toprak ürünleri hariç, zekâta tâbi bütün mallarda nisabın şart olduğunda görüş birliğine varmışlardır. Hadislerde nisab miktarları şu şekilde gösterilmiştir:

Gümüşte nisab miktarı 200 dirhem (=595 gram), altında 20 miskal (=85 gram) hayvanlarda 5 deve, 30 sığır, 40 koyun, toprak ürünlerinde ise (cumhura göre) 5 vesktir (buğdayda 653 kg.). Ebû Hanîfe'ye göre ise toprak ürünlerinin azı da çoğu da zekâta tâbidir, Toprak ürünlerinin zekâtında nisab aranmaz.

5- Yıllanma: Zekâta tâbi mallarda aranan şartlardan biri de, o malın üzerinden bir kamerî yılın geçmiş olması şartıdır ki buna fıkıh ilminde "havelânü'l-havl" tabir edilir.

6- Borç Karşılığı Olmama: Zekâta tâbi mallarda aranan "tam mülk" ve "aslî ihtiyaçlardan fazla olma" şartlarının bir gereği de zekâta tâbi olan malın borç karşılığı olmamasıdır. Ancak âlimler, özellikle zahirî mallarda (açık mallardA) borcun zekâtın gerçekleşmesine mani olup olmayacağı konusunda farklı fikirler ileri sürmüşlerdir.

Fakîhlerin çoğunluğu "el-emvâlü'l-bâtına" (gizli mallar) adı verilen para ve ticaret mallarının zekâtında borcun etkili olacağında ittifak etmişler, "el-emvâlü'z-zâhire" (açık mallar) denilen toprak ürünleri, hayvanlar ve madenlerde ise borcun, zekâtın vücûbuna mani olup olmadığında ihtilâfa düşmüşlerdir.

Alacaklıların Zekâtı:

Alacağın Zekâtı: Malın tam mülk olması şartının tabii bir sonucu olarak, bir kimsenin başkasının zimmetindeki alacağı için zekât verip vermeyeceği veya hangi şartlarda vereceği fakîhler arasında tartışma konusu olmuştur.

Fakîhlerin çoğunluğuna göre alacaklar iki ana gruba ayrılır:

a- Tahsil edileceği umulan alacaklar, yani ödeme imkânına sahip ve borcunu da kabul eden kimsedeki alacaklar zekâta tâbidir. Alacaklı, her sene diğer malları ile birlikte bu alacağının zekâtını da öder.

b- Tahsil edileceği umulmayan (batık) alacakların ise, ancak elde edilince zekâtı verilir. Elde edilince, geçmiş bütün yılların zekâtı ödenir diyenler de, sadece son bir yılın zekâtı ödenir diyenler de vardır. Hanefî müctehitlerine göre, elde edilmesinin üzerinden bir yıl geçmedikçe bu alacağın zekâtı ödenmez.

Hanefî fakîhleri, alacağın zekâtı konusunu biraz daha detaylı şekilde ele almışlar ve alacağı üç gruba ayırmışlardır:

a- Kuvvetli alacak (deyn-i kavî) : Borç verilmiş paralar ile ticaret mallarının bedelleri olan alacaklardır. Bunlar borçlular tarafından inkâr edilmedikçe, tahsil edildiklerinde geçen senelere ait zekâtları da verilmelidir. Fakat mükellef alacağından en az 40 dirhem (yani zekât nisâbının 1/5'i kadar miktar) tahsil etmedikçe zekât borcunu ödemek zorunda değildir.

b- Orta kuvvette alacak (deyn-i mutavassıt) : Ev kirası gibi zekât mevzuu olmayan bir malın bedelidir. Bu alacakta da, geçen senelerin zekât borcu gerçekleşir, ancak zekât borcunun

ödenme mecburiyeti için alacaklının en az 200 dirhem miktarı (nisâb miktarı kadar) tahsil etmesi gerekir.

c- Zayıf alacak (deyn-i zaîf) : Mal bedeli olmayan, mehir ve diyet gibi alacaklardır. Bu tür alacak zekâta tâbi değildir. Tahsil edildikten sonra diğer şartların gerçekleşmesi ile zekâta tâbi olur.

Özetle söylemek gerekirse, ödenme ihmali yüksek alacakların her yıl zekâtının verilmesi, boçlunun ödeme güçlüğü içinde olması veya ödememiy kabul etmemesi gibi durmlarda ise alacak alındıktan sonra zekâtının verilmesi uygun olur.

Geçerlilik Şartları:

a- Niyet

Zekât esasen malî bir ibadettir ve namazla birlikte İslâm'ın iki temelini teşkil eder. Namaz bedenî ibadetlerin, zekât da malî ibadetlerin simgesi konumundadır. Âyet ve hadislerde zekâtın çok defa namazla birlikte zikredilmiş olması da böyle bir anlam taşır.

Hanefîlere ve Şâfiîler'e göre; kaide olarak niyetin ödeme anında bulunması gerekir. Çünkü zekât ibadettir ve ibadetlerde niyet şarttır. Fakat ödemeler parça parça yapıldığı için, kolaylık olsun diye niyetin, zekât borcunun çıkarıldığı anda bulunması da yeterlidir. Bu oruçta niyetin önceden yapılması gibidir.

Zekât verilirken hükmen niyet edilmiş olması da yeterlidir. Meselâ mal sahibi niyet etmeden zekât borcunu verdikten sonra henüz mal fakirin elinde iken niyet etmesi yahut vekile vermesi anında niyet ettiği halde vekil zekât borcunu öderken niyet etmemesi gibi durumlarda niyet hükmen var sayılır. Çünkü emreden kişinin niyeti esastır.

Hanefî mezhebinde müftâ bih (kendisiyle fetva verilen) görüşe göre zekât memuru açık mallardan (el-emvâlü'z-zâhire) zekâtı zorla almış ise, mükellefin üzerinden zekât borcu düşer, gizli mallardan zorla zekât alındı ise zekât borcundan mükellef-niyet etmemiş ise- kurtulamaz.

Şâfiîler'e göre; tercih edilen görüş -Hanefîlerde olduğu gibi- niyetin zekât borcunu çıkarma anında yapılabileceğidir. Çünkü niyeti zekât borcunu hak edenlere verirken şart koşmak güçlük doğurur. Onun için malında vekil tayin eden kişinin devir esnasında zekâta niyet etmesi yeterlidir.

Şâfiiler çocuk ve akıl hastasının mal varlığından velî ve vasilerinin zekât ödemekle mükellef oldukları görüşündedir. Bu durumda veli veya vasî onlar adına zekât öderken niyet edeceklerdir.

Mâlikîlere göre mükellef zekât malını ayırırken, bu malın verilmesinden az önce veya verilirken niyet edilmesi caizdir. Hanbelîlerin görüşü de buna yakındır. Onlara göre mal sahibinin niyeti esas olup zekât memurunun niyeti onun yerine geçmez.

b-Temlik:

Zekâtı, ona ehil olanlara vermek yani onların mülkiyetlerine geçirmek (temlik) şarttır. Bu şart iki unsur içerir; birincisi temlik işlemi, ikincisi ise temlikin yapıldığı şahsın zekâtı almaya ehil oluşu. Fakîhlerin temlik terimine genelde bir malın mülkiyetini zekât alacak şahsa doğrudan nakletme

işlemi şeklinde dar bir anlam verdiklerini belirtmek gerekir. Bu itibarla bir kimse zekât niyetiyle bir fakir veya yetimin karnını doyursa bu zekât borcunu ortadan kaldırmaz. Ancak zekâta niyet edilerek, onlara gıda maddeleri verilse zekât ödenmiş olur. Çünkü zekât niyetiyle fakire, yetime mal vermek temliktir. Böylece onlar kendi malından yemiş olur.

Zekât Kimlere Verilmez?

1- Ana, baba, eş ve çocuklar

2- Müslüman Olmayanlar

3- Zenginler

4- Hz. Peygamberin yakınları

Altın ve Gümüşten Yapılan Zînet Eşyası:

Altın ve gümüşten yapılan kadın zînet eşyasının zekâta tâbi olup olmayacağı sahâbe devrinden itibaren tartışma konusu olmuştur.

Hanefî mezhebine göre altın ve gümüşten yapılmış süs eşyaları zekâta tâbidir. Meselâ altın ve gümüşten yapılmış bilezik, kolye, gerdanlık gibi kadın süs eşyası nisaba ulaşır ve üzerinden bir sene geçerse, o günkü altın fiyatları ile değeri bulunur ve 1/40 zekâtı verilir.

İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise mubah olan kadın süs eşyası zekâta tâbi değildir. Ancak Şâfiîler'e göre kadın süs eşyalarında israfa kaçarsa, meselâ 200 miskal ağırlığında zînet eşyası bulundurursa bunların zekâtını vermesi gerekir.

Kadın süs eşyasının zekâta tâbi olup olmaması hususunda iki farklı görüş ileri süren fakîhler, bu konu ile ilgili aşağıdaki hususlarda da görüş birliğine varmışlardır:

1- Altın ve gümüş dışında, hangi maddeden olursa olsun bütün süs eşyaları zekâta tâbi değildir.

2- Erkekler tarafından kullanılan veya dince kullanılması haram sayılan altın-gümüş mâmulü bütün süs eşyası zekâta tâbidir.(*Diyanet ilmilahi 1.cilt)*

Koyun ve Keçilerin Nisap Miktarı

1'den 39'a kadar zekâttan muaf

40'dan 120!ye kadar 1 koyun

121'den 200'e kadar 2 koyun

200'den 399'a kadar 3 koyun

400'den 500'e kadar 4 koyun

(İLMİHÂL 1.cilt. Sf:454)

Fitre:

Sadaka-i Fıtr (Fitre) Ramazan Ayı'nın sonuna yetişen ve nisap miktarı bir mala sahip bulunan her Müslümanın vermesi gereken vacip bir sadakadır. Sadaka- i Fıtra büyük küçük her kişi için verilir. Fitre Ramazan Bayramının birinci günü sabahı, fecrin doğuşundan itibaren vacib olur.

Fıtır sadakasının vacip olması için zekâtta olduğu gibi malın üzerinden bir yıl geçme ve artıcı nitelikte olması şart değildir.

Fitre Ramazan Ayı'nda fakirlere verilen bir sadakadır. Bayramdan önce verilmesi faziletlidir. Bayram günü veya daha sonra da verilebilir. Dini ölçülere göre zengin olan kimsenin hem kendisinin hem de ergenlik çağına gelmemiş olan çocuklarının fitrelerini vermesi vaciptir. Ergenlik çağına gelmiş olan

kişilerin ya da anne ve babasının fitrelerini kendileri verebileceği gibi o kişi de verebilir. Bir kimse karısının ve büyük çocuklarının fitresini vermekle mükellef değildir. Bunlar zengin iseler fitrelerini kendilerinin vermesi gerekir.

Fitre; buğday, arpa, kuru üzüm, hurma cinslerinin kendisi ya da para olarak değerleri ile verilebilir.

Alimler; fitre miktarı olarak bir kişinin sabah ve akşam öğünlerinde normalde ne kadarlık masrafı olursa o kadarlık fitrenin verilmesi en uygun ölçü olarak görürler. Diyanet İşleri Başkanlığı her sene Fitre miktarlarını taban olarak belirlemektedir. Fitrelerin taban fiyatına göre değil de İmkânları varsa daha fazla verilmesi fitrenin faziletini artırır.

Bir fitre yalnız bir fakire verilir, ikiye bölünmez. Bir fakire birden fazla fitre verilir. Fitre niyet edilerek verilir. Ancak bunun fitre olduğunu fakire söylemek gerekmez, içinden niyet etmesi yeterlidir. Fitre şahsa verilir yani bina ve müesseselere verilmez. Meselâ camiye, hayır kuruluşları inşaatlarına da verilmez. Bizzat fakire verilir. Zekât kimlere verilirse, fitre de onlara verilir.

Bir özürden dolayı Ramazanda oruç tutmayanların da nisap miktarı mal veya paraya sahip iseler fitrelerini vermekle yükümlüdürler.

Varlıklı Müslümanlar fitre vermek suretiyle fakirlere bayram sevinci tattırırlar. Böylece hem borcunu ödemiş hem de sevap kazanmış olurlar.

Fitre vermek orucun kabul edilmesine, ölümün şiddetinden ve kabir azabından kurtulmaya vesile olur.

ZEKÂT, TİCARET SÖZLÜĞÜ

Amil: Zekât gelirlerini toplamak ve dağıtmakla görevlendirilen kişiye amil denir.

Amile: Ziraat, nakliyat gibi işlerde kullanılan hayvanlara amile denir.

Ayn: İnsanın zekât için ayırdığı ve yanında hazır bulunan malına ayn denir.

Âriyet Akdi: Bir kimseye bedelsiz olarak belli bir süre kullanmak üzere bir malın verilmesini konu alan bir sözleşme türüdür. İğreti sözleşmesi de denir.

(ARAZİ BÖLÜMÜ)

Mülk arazi: Kişilerin malik bulunduğu ve her türlü hukukî tasarrufta bulunabildiği arazi türü Miri, öşür, harac arazi gibi kısımları vardır.

Miri Arazi Kuru mülkiyeti devlete, yararlanma hakkı kişilere verilen topraklar.

Mevkuf (Vakfedilen) Arazi: Vakıflara tahsis edilen arazilerdir.

Metruk Arazi: Toplum yararına terk edilmiş topraklardır.

Mevat Arazi: Kimsenin tasarrufu altında bulunmayan ve kamunun yararına terk ve tahsis edilmemiş, boş yerlere mevat arazi denir.

(BEY' BÖLÜMÜ)

Bey':Satmak, satış yapmak, alışveriş. İki kişinin mallarını gönül rızâsı ile değişmeleri.

Bâyi: Bir malı başkasına satan kimsedir.

Mütebayian: Bir malı alan ile satana denir.

Mebi: Satılan şeye denir.

Bey'i Mün'akid: Tamamlanmış olan bey'e denir.

Gayr-i Mün'akid: Tamam olmamış olan beyi akdine denir.

Bey'i Fasid: Şartlarında eksiklik olan satışa denir.

Bey'-i Bâtıl: Sahih olmayan, yâni dînen bulunması lâzım gelen şartların hepsi veyâ bir kısmı bulunmayan alış veriş.

Bey' bi'l-Vefâ (Vefâ ile Satış) : Geri alım şartıyla satış. Satıcının ileriki dönemde bedelini iade ettiğinde sattığı malını geri alacağını konu edinen satım akdi.

Bey'-i Mekrûh: Aslı ve sıfatı İslâmiyet'e uygun ise de kendisine dînin yasak etmiş olduğu bir şey karışmış olan satış.Satın almıyacağı bir malın fiyatını, başka müşteriler arasında yükseltmek, iki kişi bir malın fiyatında uyuşmuş iken bu malı, daha yüksek fiyatla satın almak istemek Bey'-i mekrûhdur.

Bey'-i Mevkûf: Geçerliliği bir başkasının onayına (icâzet) bağlı olan akit. Onay çıktığında akit geçerlilik kazanır / nâfiz olur.

Bey'-i Sahîh: Aslı ve sıfatı İslâmiyet'e uygun olan satış; doğru ve sıhhatli alış-veriş.

Bey'i sahîhin geçerli olması için, alıcı ve satıcının aynı kimse olmaması, yâni bir kimsenin hem satıcıya, hem alıcıya vekil olarak kendi kendine satış yapmaması, satanın ve alanın akıllı olmaları, akd yapılması yâni birinin îcâb (teklif) edip karşıs ındakinin, onu; ayrılmadan önce kabûl etmesi yâni söz kesilmesi, mebî'in (satılan malın) ve semenin (bedelin) mütekavvim (kıymetli, kullanılması mübâh ve mümkün olan) mal olmaları lâzımdır. Satılan malın felsin îtibârî kıymetinin yâni (piyasadaki yarım gram altının kuruş cinsinden değerinin on beşte birinden aşağı olmaması lâzımdır. (Bkz. Fels) (İbn-i Nüceym)

Büyû'u'l Âcâl: Vadeli satış

Cu'âle: Yapılacak belirli bir iş karşılığında ücret veya mükafat vaad etme ya da ödenecek ücret veya mükafata cuâle denir.

Cüzâf: Bir şeyi tartmadan, saymadan veya ölçmeden satmak yahut satın almak demektir. Buna mücâzefe de denir.

Deyn-i Kavi Kuvvetli alacaklar demektir.

Deyn-i Mutavassıt: Orta alacaklar demektir.

Deyn-i Zaîf: Zayıf alacaklar demektir.

Ecr: bedel, ücret, ödül, sâlih amele verilen sevap; ecr-i müsemmâ ise; tef'il bâbında ismi mef'ul bir kelime olup konuşulan, belirlenen, tesbit edilen demektir. Terim olarak iş veya kira akdinde işe girerken veya akdi yaparken tarafların miktarını belirledikleri ücrete "ecr-i müsemmâ" denir.

1- Ecr-i Misil: Akit sırasında miktarı belirlenmeyip iş yapıldıktan sonra veya kiralananda oturulduktan sonra emsal ücrete göre bilirkişi tarafından belirlenen ücrete ecr-i misil denir.

2- Ecr-i Müsemma: Belirlenmiş ücret, bedel.

El-Emvalü'l-Batına: Zekât mükellefinin kendisinin bildiği özel malları.

Emvâli Zahire: Açıkta olan, görebilen, saklanması kolay olmayan mallara denir.

Fakir: Ev ve ev eşyası gibi asli ihtiyaçlarını karşılayan malı olsada geliri ihtiyaçlarını karşılamayan nisap miktarından daha az malı bulunan kimseye fakir denir.

Fürû: Bir kimsenin çocuk ve torunlarına denir

Fî Sebilillâh: Allah yolunda olan kimselere denir. Bunlara zekât verilebilir.

Garimin: Hanefilere göre borcu olan ve borcundan başka Nisab miktarı malı bulunmayan kimselerdir.

Havaic-i Asliyye: Bir insanın ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin muhtaç olduğu temel ihtiyaç maddelerine denir.

Havale: Bir şeyi bir yerden başka bir yere taşıma, gönderme anlamına gelen kavramdır. İslâm hukûkunda, borcun bir kimsenin zimmetinden başka bir kimsenin zimmetine nakledilmesini ifâde eden bir terimdir.

Havelanü'l-Havl Zekâtın farz olabilmesi için nisap miktarı malın üzerinden bir kameri yılın geçmesine havelanü'l-havl denir.

Hibe: Bir malı bir kimseye bedelsiz (ıvazsız) olarak vermektir.

Vahib: Bir şahsa bir malı bağışlamak suretiyle temlik eden kimsedir. Bağışlayan.

Mevhübün leh: Kendisine bir mal hibe edilmiş olan kimsedir.

Mevhüb: bir kimseye bağışlanan maldır.

Hediye: Bir kimseye ikram için hibe olarak verilen veya gönderilen maldır.

Gabn: Aldatma. Sözlükte "bir şeyi unutmak, gizlemek, yanlış yapmak, noksanlaştırmak, saklamak, eksik vermek, aldatmak" anlamlarına gelen gabn, bir fıkıh terimi olarak, iki taraflı akitlerde iki bedel arasında değer yönünden farklılık ve dengesizliği ifade eder. Alışverişte bir malın normal piyasa değerinin altında veya üstünde satılması gabn olarak adlandırılır. Ğabn iki bedel arasındaki değer farkı olduğundan, iki tarafa karşılıklı borç yükleyen bey' (alışveriş) , icâre (kiralamA) , şirket, kısmet, sulh gibi ivazlı akitlerde söz konusudur.

Gabn-i Fâhiş: Piyasa fiyatlarının altında ya da üstündeki fiyatlar. Meselâ piyasadaki değeri 80 ile 100 lira arasında değişen bir malı satıcı 79 liraya satmış ise ya da alıcı 101 liraya almış ise gabn-i fahiş söz konusudur. Çünkü bu fiyatlar piyasa değerinin dışındadır.

Gabn-i Yesîr: Piyasa fiyatları içinde yapılan alış-verişteki aldanmalar. Az önceki örneğe göre 100 liraya satılabicek bir malın 90 liraya satılması gabn-ı yesîr'dir. 80 liraya alınabilecek bir malın 85 liraya alınması gabn-ı yesîrdir.

Garar Yasağı: İslâm hukukçularının ve hukûk ekollerinin birçok farklı anlam yüklediği garar terimi öz olarak, bir borç ilişkisinde akid konusunun meydana gelip gelmeyeceğinin belirsiz olması, âkıbetinin kapalı olması, akdin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık taşımasını ifâde eder.

Zarar ve Gabin Sebebiyle Yasaklanan Satımlar:

a- Satım üzerine satım, pazarlık üzerine pazarlık yapmak.

b- Pazara mal getiren üreticiyi yolda karşılamak.

c- Şehirlinin köylü adına satması.

d- Hîleli artırma (neceş).

GASB KONULARI

Gasb: Bir kimsenin mütekavvim ve muhterem bir malını sarahaten ve delaleten veya adete nazaran izni olmaksızın haksız yere elinden veya daire-i tasarrufundan aHz. etmektir. Yani bir kimsenin malını haksız olarak güç kullanarak almaktır.

Gâsıb: Gasbeden kimsedir.

Mağsub: Gasbedilen mal.

Mağsubün minh: Malı gasbedilen kişi.

İare (Ödünç Verme) İare; Bir malın kullanımını belli süreliğine bedelsiz olarak vermektir. Meselâ yemek pişirmek üzere kullanıp iade edilmek üzere bedelsiz alınan bir tencere ariyettir. Bu akde de ariyet akid veya iare akdi denir.

İbra: Borçluya borcunu bağışlama anlamına gelir.

(İCARE SÖZLÜĞÜ)

İcare: Bir malın kullanımını belli süreliğine bir bedel mukabilinde vermektir.

İcar: Kiraya vermektir.

İsti'car: Kira ile tutmaktır.

Müste'cir: Kira ile tutan kimseye denir.

Me'cur: Kiraya verilen şey demektir.

İne Satışı: Bir malın belli bir fiyat karşılığında vâdeli olarak satılıp, satılan fiyattan daha düşük bir fiyatla veresiye geri satın alınmasıdır. Aynı işlemin, araya üçüncü bir kişi sokularak yapılması da ine satışı kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak bazı alimler bu son şekle teverük derler.

(KEFALET SÖZLÜĞÜ)

Kefalet: Birisinin bir şeyi yapmadığı takdirde, kendisinin o işi yerine getireceğini kabullenmesidir. Klasik tanıma göre borcu talep konusunda zimmeti zimmete eklemektir. Buna borca kefalet denir. Bir de nefse kefalet vardır ki bu da bir şahsı istenilen zamanda istenilen yerde hazır edeceğini taahhüt etmek demektir.

Mekfülün leh: Bir malın edasını veya bir şahsın teslimini kefilinden talep ve davaya hakkı olan kimsedir.

Mekfülün anh: Borcunun edası veya şahsının teslimi hususunda kefalet yapılmış olan kimsedir.

Mekfülün bih: Kefilin edasını veya teslimini iltizam ettiği şeydir.

Kenz: Yer altında buluna definelere denir.

MAL-İ DIRAR: Bir kimsenin mâlik olduğu halde yararlanması mümkün olmayan, başka bir deyimle elinden çıkıp, dış görünüş bakımından, artık geri dönmesi umulmayan mal, demektir.

Mali Müstefad önceden yok iken sonradan ferdin mülkiyetine geçen mal

Ma'lûfe: Daha çok içerde yemle beslenen ve yılın az bir kısmında yazıda yabanda otlayan deve vb. hayvan.

Miskin: Hiçbir geliri ve malı olmayan kimsedir

Mübâdele: Bir şeyi diğer bir şeyle değişmek, değiştirmek, satış.

Satış, malı mala rızâ ile mübâdele etmektir.

Muhtekir: Karaborsacı

Karz: Birinin diğerine, kullanılmakla tükenen mislî bir malı, daha sonra emsalini geri ödemek üzere vermesine karz denir. Türkçe'de, ödünç ve borç kavramları karşılığında da karz kelimesi kullanılmaktadır. Kur'ân'da karz, Allah rızasını kazanmak amacıyla, ihtiyaç sahiplerine ödünç vermek anlamına kullanılmaktadır.

Ma'dûmun satışı: Elde olmayan şeyin satışı

Müsâkât: Meyva ağaçaları sahibiyle bir başkasının ağaçların bakım ve hasadı üzerine kurdukları ortaklıktır. Bahçe sahibi ağaçları verirdiğer kişi de emeğini ortaya koyar ve elde edilecek ürünü de anlaştıkları çerçevede paylaşırlar.

Müsadere: Devletin zorla gasb ettiği mallara denir.

Müzâraa: Emek birinden, tarla diğerinden olmak üzere yapılan ortaklaşa tarım

Narh: Çarşıda pazarda satılan her türlü mal için hükûmet tarafından konulan fiyat; fiyatların yetkili makamca sınırlandırılması.

Medîne-i Münevvere'de pahalılık oldu. Yâ Resûlallah fiyatlar yükseliyor. Bize si'r yâni kâr haddi koyunuz denildi. Rasûlüllah efendimiz; "Narh koyan Allahü teâlâdır. Rızkı genişleten, daraltan, gönderen yalnız O'dur. Ben Allahü teâlâdan bereket isterim" buyurdu. (Hadîs-i Şer'îf-İbn-i Âbidîn)

Esnafın hepsi fiyatları, fâhiş olarak yâni mal oluş fiyatının iki misline arttırdığı, millete zarar ve zulüm hâline geldiği zaman, hükûmetin, tüccarlara danışarak uygun bir narh koyması câiz (uygun) olur. (İbn-i Nüceym)

Nekâ'bet: Yapılan satış sözleşmesinden dönmek, vazgeçmek.

Nema: Bir malın artıcı nitelikte olmasına nema denir.

Nisap: Zenginliğin ölçüsü sayılan miktara nisap denir

Gerçek Artma: Bir malın ticaretle, doğum yoluyla veya tarımla artmasıdır.

Nukûd: Basılmış altın ve gümüş paralar. Müfredi (tekili) Nakddır.

Takdiri (Hükmen) Artma: Bir malın kendisinde artma imkân ve potansiyelinin bizzat bulunmasıdır.

Öşür: Toprak ürünlerinden alınan zekâta öşür denir.

Rikaz: Maden, define ve hazine gibi kendiliğinden yer altında bulunan veya insanlar tarafından yer altına gömülüp gizlenen her türlü kıymetli maden ve eşyaya rikaz denir.

Riba: Faiz.

Sai: Emvâl-i zâhirenin zekâtını toplayan memûr;

(ŞİRKETLER – ORTAKLIKLAR SÖZLÜĞÜ)

Mudarebe Ortaklığı (Şirketi) : Ortaklardan bir kısmının sermaye, diğerinin ise emek ile katılarak kurdukları ve kârı anlaştıkları oran üze-

rinden paylaşmak üzere yaptıkları emek-sermaye şirketidir.

(REHİN SÖZLÜĞÜ)

Rehin: Bir malı ondan tamamen veya kısmen istifası mümkün olan bir hakk-ı mali mukabilinde o hak sahibinin veya başkasının elinde birrıza mahpus ve mevkuf kılmaktır.

Râhin: Rehin veren kimsedir.

Mürtehin: Rehin alan kimsedir.

Saime: Senenin yarısından fazlasında Kırlarda ve otlaklarda güdülen, nesillerinin çoğalması, süt ve yağlarının artması ve ticari gayelerle beslenilen hayvanlara Saime denir.

Sarf: İslâm hukukunda altın, gümüş veya diğer nakit paraların kendi cinsiyle veya diğer para cinsleriyle değişim işi.

(SATIŞ İŞLEMLERİ SÖZLÜĞÜ)

1) **Tevliye:** Bir kimsenin almış olduğu malı, kendisine kaça mal olduğunu söyleyerek kendisine mal oluş fiyatına satmasına denir.

2) **Vazî'a:** Bir malı zararına yani maliyet fiyatının altında satmaktır. Buna da, "Vazı'a" denir.

3) **Murabaha:** Bir mala masraflarını ilave ederek maliyetini çıkardıktan sonra bir mikdar kâr ilavesi ile satmaktır. Buna da "Murabaha" denir. Sermayenin ve masrafların hepsini tam olarak tayin eden bir tüccar, elindeki malı az çok bir kârla satabilir, bu caizdir.

4) **Müsaveme** Bir malı, maliyetini söylemeksizin az çok istenilen bir bedel karşılığında satmaktır. Buna da "Müsaveme" denir. Böyle bir satış da caizdir. Hatta yalan söylemiş olmak ve sermayenin tayininde hataya düşmüş olmak tehlikesinden kurtulmak için bu tür satış iyidir. Ancak satıcı alıcıyı aldatırsa, onun piyasayı bilmemesinden faydalanarak o malın başka bir yerde bulunamayacağını ve malın çok kıymetli olduğunu söyleyerek aldatırsa ve böylece o malı Gabn-i Fahiş (aşırı aldanmA) ile satarsa bu yaptığı iş helal olmaz. Satıcı Allah katında sorumlu olur. Alıcı da, böyle bir aldatmadan dolayı o malı geri verebilir.

Muâtat (Te'âtî) : Söz söylemeden alış veriş.

Müzabene satışı: Yaş hurmanın kuru hurmayla değişimi.

Selem: Para peşin ve mal veresiye olmak üzere yapılan bir çeşit alım-satım akdi.

Semen; Alışverişte mala karşı verilen para veya para yerini tutan mislî mal demektir. Semenin ekonomik değerinin bulunması ve alışveriş esnasında miktarının belirlenmesi gerekir. Mal ile semenin peşin olarak değişimi bey'; malın peşin semenin veresiye olmak üzere değişimi vadeli satış; semenin peşin malın veresiye olarak değişimi ise selem akdidir.

Cüzaf: Bir şeyi tartmadan, saymadan veya ölçmeden satmak yahut satın almak demektir. Buna mücâzefe de denir.

Fıkıh literatüründe satılan malın miktarının belirlenmesi esas olarak kabul edilmekle birlikte, ihtiyaca binaen malın bazı şartlar doğrultusunda götürü (kabalA) usulle satılmasına izin verilmiştir.

(ŞİRKET ÇEŞİTLERİ SÖZLÜĞÜ)

Şirket-i ebdân: İş ortaklığı. İki veya daha fazla şahsın belli bir işi yapmak üzere kurdukları emeğe dayalı iş gücü ortaklığının adıdır.

Şirket: Emvâl şirketi, ortaklardan her birinin bir miktar sermaye koyup bununla yapacakları ticâretten doğacak kârı paylaşmak üzere kurdukları şirkettir.

Şirket-i inan: Sermaye ortaklığı.

Şirket-i müfâvada: Yetki ortaklığı.

Şirket-i vücûh: Kredi ortaklığı. Vücûh şirketi ise, ortakların sermayesiz, sadece kredileriyle, meselâ ödünç para kullanarak veya vâdeli mal alıp satmak sûretiyle kâr etmek ve bunu paylaşmak üzere kurdukları kredi ve itibâr ortaklığıdır.

Sevm-i Nazar: Kelime anlamı bakımından sevm pazarlık etmek; nazar da bakmak demektir. Bir fıkıh terimi olarak sevm-i nazar ise, bir malı görmek veya göstermek üzere almak anlamına gelir. Bakmak veya birine göstermek amacıyla alınan mal, alan kişinin elinde emanettir. Bu mal için bir bedel belirlenmiş olsun veya olmasın, teslim alan kişinin herhangi bir kusuru olmaksızın helâk olması halinde tazmîn etmesi gerekmez. (İ.P.)

Şuf'a: satılan gayr-ı menkulde öncelikli satın alma hakkı.

Takas: Hukuk dilinde "iki kişi arasında karşılıklı borçların birbirine mahsup edilmesini ifade eder.

Takdiri artma: Bir malın kendisinde artma imkân ve potansiyelinin bizzat bulunmasıdır.

Telakki'r Rükban: malını satmak üzere pazara getiren satıcıyı şehir dışında karşılayıp malını orada satın almak. Hz. Peygamber şehre mal getiren üreticinin pazara varmadan yolda karşılanıp (satcının piyasa bilmediği için) malının satın alınmasını yasaklamıştır. Bu yasaklama işine denir.

Temlik: Bir malı başkasının mülkiyetine geçirme. Mülkiyeti nakletme.

Temellük: Bir şeyi kendisine mal edinme, mülkiyetine geçirme.

Urbun: Kaparo demektir. Alışverişte pişmanlık akçesi olarak kullanılan kelimedir.

Vakıf: Kaynağını iyilik ve hayırda yarışmayı, Allah yolunda harcamada bulunmayı, toplumda kimsesiz, fakir ve düşkünlere yardım elini uzatmayı teşvik eden, kalıcı olanın da bu tür yatırımlar olduğunu bildiren âyet ve hadîslerden almıştır. İslâm mîmârîsinin, kültür ve medeniyetinin bir çok şâheseri bu tür gâyeleri gerçekleştirmeye mâtuf olarak kurulmuştur.

Vedîa: Fıkıhta bir kimseye koruması için bir malın emânet edilmesi akdini ve bu şekilde emânet edilen malı ifâde eden bir terimdir

Vekâlet: Sözlükte "korumak,sorumluluk yüklenmek, teslim etmek" gibi anlamlar taşıyan İslâm hukukunda taraflar arası anlaşmadan dolayı doğan hukuki temsili ifade eden bir kavramdar.

Vekil: Kendisine temsil hakkı verilen kişi.

Müvekkil: İslâm hukukunda birisine kendisini temsil etme hakkı veren kişi.

Tevkil: İslâm hukukunda birisine başkasına temsil hakkı verme.

Zekâtür Re's= Baş Zekâtı: Fıkıh eserlerinde Fıtır sadakası için kullanılır.

Zekât: Dinen zengin sayılan kimselerin mallarından belli bir kısmını Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da verilmesini emrettiği kimselere vermelerine zekât denir.

Zilyetlik: Bir malın kişinin filen elinde olması veya onun tasarrufu altında bulunması gerekir.

ZEKÂT KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Zekâtı ehil olanlara vermek aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

A) Temlik
B) Niyet
C) Nisab
D) Nema

2- Altın, gümüş ve paranın zekâtı hangi nisbette ödenir?

A) %5
B) %2,5
C) %10
D) Hiçbiri

3- Doğal yollarla sulanan araziden elde edilen toprak mahsüllerinin zekâtı ne kadar verilir?

A) %5
B) %2,5
C) %10
D) Hiçbiri

4- Aşağıdakilerden hangisi önceden yok iken sonradan ferdin mülkiyetine geçen maldır?

A) Mal-i müstefad
B) Havelanü'l-havl
C) Nisab
D) Hiç biri

5- 450 koyuna sahip olan bir kişi zekât olarak kaç koyun verir?

A) 3 B) 4
C) 16 D) 18

6-Balın zekâtıyla ilgili hangisi yanlıştır?

A) Hanefî ve Hanbelilere göre 1/10 nisbetinde verilir

B) Şafiî ve Mâlikîlere göre 1/20 nisbetinde verilir

C) Şafiî ve Mâlikîlere göre zekât verilmez

D) Ebû Hanife'ye göre balda nisap aranmaz

7- Aşağıdakilerin hangisi eski devirlerde yer altına gömülen veya herhangi bir sebeple yer altında kalan kıymetli eşyayı ifade eder?

A) Rikaz

B) Nisab

C) Mal-i müstefad

D) Hiç biri

8- Mevat topraklarda veya sahibi bilinmeyen topraklarda bulunan rikazların zekâtı nasıl verilir?

A) 1/5vergi olarak alınır, kalan 4/5 buna verilir

B) Mülk arazide bulunmuş ise Hanefîlere göre4/5'i mülk sahibi veya varislerine ait olur

C) Bu eşyayı gayri müslim tebaadan biri veya çocuk da bulsa durumda bir değişiklik olmaz

D) Hepsi

9- Madenlerin zekâtıyla ilgili hangisi yanlıştır?

A) Hanefi mezhebine göre madenlerde nisap aranmaz

B) Hanefî mezhebine göre madenlerde nisab 5 vesktir

C) Zekâtı 1/5 devlete fey hükmüne verilir

D) Maddenlerden alınan fey hükmündeki vergi devlet için harcanır

10- Senenin çoğunu meralarda otlayarak geçiren hayvanlara ne denilmektedir?

A) Amile

B) Hamile

C) Saime

D) Ma'lufe

11- Zekâtı verme hususunda aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Gerçekten onu hak edenleri araştırıp bularak vermelidir

B) Mükellef bu konuda gereken titizliği göstermez ve zekâtını ehil olmayana verirse borcundan kurtulmuş olmaz, zekâtını yeniden vermesi gerekir

C) Zekât verirken araştırmak gerekmez

D) Zekât mükellefi, gereken araştırmayı yapar, fakat fakir zannederek zekât verdiği kişinin zengin veya gayrimüslim olduğu ortaya çıkarsa Ebû Hanife İmam Muhammed'e göre onun yeniden zekât vermesi gerekmez.Ebû Yûsuf'a göre zekâtını yeniden vermesi gerekir.

12- Dinimizce zengin kabul edilen müslümanların, mallarının belli bir oranını ibadet niyetiyle Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen yerlere vermeleri, olarak tanımlanan ibadet aşağıdakilerden hangisidir?

A) Zekât
B) Fitre
C) Kurban
D) Sadaka

13- Toprak Ürünlerinin nisap ve zekât miktarları ile ilgili olarak aşağıda verilen değerlerden hangisi doğrudur?

A) Nisap Miktarı: 653 Kg./Zekât Miktarı: Masraf yapılmadıysa 1/10, Masraf Yapıldıysa 1/20
B) Nisap Miktarı: 653 Kg./Zekât Miktarı: Masraf yapıldıysa 2/10 – Masraf Yapılmadıysa 1/20
C) Nisap Miktarı: 633 Kg./Zekât Miktarı: Masraf yapıldıysa 1/10 – Masraf Yapılmadıysa 1/20
D) Nisap Miktarı: 753 Kg./Zekât Miktarı: Masraf yapıldıysa 1/10 – Masraf Yapılmadıysa 1/30

14- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân-ı Kerîm'de "zekât" kelimesi ile bazen aynı anlamlarda kullanılan kelimelerden birisidir?

A) Hayır
B) İyilik
C) İnfak
D) Cömertlik

15- Aşağıdakilerden hangisi zekâtın kelime anlamlarından biri değildir?

A) Temizlenmek
B) Arınmak
C) Çoğalmak
D) Yükselmek

16- Zekât ibadeti ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi söylenemez?

A) Zekât malı temizler
B) Zekât mala bereket kazandırır.
C) Zekât toplumsal barışa olumlu katkıda bulunur
D) Zekât malı azaltır

17- "Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle karşılıksız olarak yardım etme, iyilik ve ihsanda bulunma" anlamına gelen farz ibadet aşağıdakilerden hangisidir?

A) Teberru
B) Zekât
C) Hasene
D) Hayır

18- Aşağıdakilerden hangisi "Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin sahip olduğu şeylerden harcamada bulunması" şeklinde tarif edilen ibadettir?

A) İnfak
B) Sadaka
C) Zekât
D) Hayır

19- Aşağıdakilerden hangisi zekât verecek kişide bulunması gereken şartlardan biri değildir?

A) Müslüman olmak
B) Akıllı olmak
C) Ergenlik çağına gelmiş olmak
D) Erkek olmak

20- Aşağıdakilerden hangisi zekât verilecek mallarda bulunması gereken şartlardan biri değildir?

A) Nisap
B) Tam mülkiyet
C) Artıcı olmama
D) Yıllanma

21- Zekât verilecek malda bulunması gereken ve "Zekât verilecek malın hem kendisinin hem de sağlayacağı kazancın, sahibinin yetkisinde olması" şeklinde tanımlanan şart aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru olarak yazılmıştır?

A) Tam mülkiyet
B) Nisap
C) Artıcı olma
D) Yıllanma

22- Zekât verilecek malda bulunması gereken ve "Dinimizin mallar için koyduğu bir ölçü ve zengin olmanın en alt sınırı" şeklinde tanımlanan şart aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru olarak yazılmıştır?

A) Tam mülkiyet
B) Nisap
C) Artıcı olma
D) Yıllanma

23- Zekât verilecek malda bulunması gereken ve "Malın, sahibine kâr veya gelir getirmesi ya da kendiliğinden çoğalması" şeklinde tanımlanan şart aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru olarak yazılmıştır?

A) Tam Mülkiyet
B) Nisap
C) Artıcı olma
D) Yıllanma

24- Zekât verilecek malda bulunması gereken ve "Zekât verilecek malın üzerinden bir yılın geçmesi gerekir" şeklinde tanımlanan şart aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru olarak yazılmıştır?

A) Tam Mülkiyet
B) Nisap
C) Artıcı olma
D) Yıllanma

25- Aşağıda yazılan iş ve davranışlardan hangisi sadaka olarak tanımlanamaz?

A) Helâl şeyleri yapmak
B) Oruç tutmak
C) Güzel söz söylemek
D) Yolda insanlara rahatsızlık veren bir şeyi kaldırmak.

26- "Mü'minler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında derin saygı içindedirler. Onlar ki faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki zekâtı öderler." Bu âyet hangi sûrede yer almaktadır?

A) İhlas
B) Mü'minun
C) Fatiha
D) Bakara

27- Aşağıdaki mallardan hangisinden zekât verilmez?

A) Altın
B) Gümüş
C) Ticari mal
D) Asli ihtiyaçlardan olan mal

28- Aşağıda zekât verilecek malların nisap ve zekât miktarları eşleştirilmiştir. Yapılan bu eşleşmelerden hangisi yanlıştır?

A) Altın= Nisap miktarı: 80,18 gr./ Zekât miktarı: 1/40
B) Koyun ve Keçi = Nisap Miktarı: 40 Koyun veya Keçi / Zekât Miktarı 1 Koyun veya Keçi
C) Deve = Nisap Miktarı: 5 Deve / Zekât Miktarı: 1 Koyun
D) Gümüş= Nisap Miktarı: 561,2 gr. / Zekât Miktarı: 1/50

29- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen zekât verilecek kişilerden değildir?

A) Yoksullar
B) İhtiyaç sahibi insanlar
C) Çocuklar
D) Esirler

30- Kur'ânı Kerîm'de zekât verilecek sınıflardan biri olarak sayılan, kalbi İslâm'a ısındırılacak olanlar için kullanılan ifade hangisidir?

A) Mukarabbe-i Gulûb
B) İbnü's-Sebil
C) Müellefe-i Gulûb
D) Ulu'l-Elbâb

31- Aşağıdakilerden hangisi için nezir söz konusu değildir?

A) Namaz
B) Hac
C) Abdest
D) Sadaka

32- Fıtır Sadakasının miktarı buğdaydan kaç gr. dır ?

A) 2920 gr
B) 1460 gr
C) 2800 gr
D) 2700 gr

33- Tarım ürünlerinin zekâtına ne denir?

A) Öşür
B) Temlik
C) Cizye
D) Nisap

34- Yemle beslenen hayvanlara ne denir?

A) Amile
B) Madile
C) Malufe
D) Saime

35- Zekâtın vücub sebebi nedir?

A) Nimet
B) Bolluk
C) Zenginlik
D) Niyet

36- Zekât ne zaman farz kılınmıştır?

A) Hicret esnasında
B) Hicertin 1.yılı
C) Hicretin 2. yılı
D) Hicretin 3. yılı

37- Zekâtın kimlere verileceğini beyan eden âyeti kerîme hangisidir?

A) Bakara 180
B) Nisa 23
C) Tevbe 60
D) Meryem 57

ZEKÂT KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-A	2-B	3-C	4-A	5-B
6-B	7-A	8-D	9-B	10-C
11-C	12-A	13-A	14-C	15-D
16-D	17-B	18-A	19-D	20-C
21-A	22-B	23-C	24-D	25-B
26-B	27-D	28-D	29-C	30-C
31-C	32-B	33-A	34-C	35-C
36-C	37-C			

TİCARET KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdakilerden hangisi "sabit olmak, hapsetmek, devamlı olmak, alıkoymak" gibi anlamlara gelir?

A) Mürtehin
B) Rehin
C) Rihle
D) Rahin

2- Fıkıh terimi olarak kefilin zimmetinin borçlunun zimmetine bitiştirilmesini aşağıdaki terimlerden hangisi ifade eder?

A) Kefalet
B) Vekalet
C) Bedel
D) Sefaret

3- Bir tarafın arazi diğer tarafın da emek ile katıldığı ve çıkacak ürünün belli bir oran üzerinden paylaşıldığı ortaklık türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mufâvada
B) Müsâkat
C) Mudârebe
D) Müzâraa

4- İslâm Hukukunda aşağıdakilerden hangisi satılan malın maliyeti ve kâr oranı açıklanmadan pazarlık usulü ile satışı ifade eder ?

A) Murabaha
B) Tevliye
C) Müsaveme
D) Vedia

5- Aşağıdakilerden hangisi Müşteri kızıştırarak fiyatların yükselmesini sağlamak anlamındadır?

A) Neceş
B) Garar
C) Gabn-ı Yesir
D) Tağrir

6- İslâm hukuk literatüründe bir malın belli bir fiyat karşılığında vadeli olarak satılıp, satılan fiyattan daha düşük bir fiyatla geri satın alınmasına ne denir?

A) İne
B) Lukata
C) Vedia
D) Karz

7- Buluntu malla ilgili düzenlemeler İslâm hukukunda hangi terimiyle ifade edilir?

A) ine
B) Lukata
C) Vedia
D) Karz

8- Fıkıhta, bir kimseye korunması için bir malın emanet edilmesi akdini ve bu şekilde emanet edilen mal .... başlığı altında ele alınır.?

A) İne
B) Lukata
C) Vedia
D) Karz

9- İslâm hukukunda borcun, bir kimsenin zimmetinden başka bir kimsenin zimmetine nakledilmesini ifade eden terime ne denir?

A) İne
B) Lukata
C) Havale
D) Karz

10- Fıkıhta teknik olarak *"birinin diğer bir kimseye intifâ ile tüketilen belli bir mislî malın, misli kendisine iade edilmek üzere verilmesine"* ne denir?

A) İne
B) Ariyet
C) Vedia
D) Karz

11- *"Bir kimseye bedelsiz olarak belli bir sûre kullanmak üzere bir malın verilmesini konu alan sözleşme türüne .... denir."*

Boşluğa uygun kavram hangisidir?

A) Havale
B) Ariyet
C) Vedia
D) Karz

12- Ortaklardan bir kısmının sermaye, diğerinin ise emek ile katılarak kurdukları ve karı belli bir oran üzerinden paylaşmak üzere anlaştıkları emek-sermaye şirketine İslâm Hukuku Literatüründe ne denir?

A) Muharebe şirketi
B) Selem Akti
C) İctimai Şirket
D) Mudarebe Şirketi

13- Aşağıdaki ifadelerden hangisi <u>yanlıştır?</u>

A) Günümüzdeki devlet memurları, sanayi ve tarım kesimi işçileri ile günlük işçiler ecir-i has kapsamındadır.

B) Ücret karşılığı bir işi takip eden vekil, ücret karşılığı bir hizmeti ifa eden dişçi, doktor, terzi ve tamirci gibi esnaf ve sanatkarlar eciri müşterek grubunda yer alır.

C) Hz. Peygamber Efendimiz(sav) Şehre mal getiren kafilenin pazara varmadan yolda karşılanıp malının satın alınmasını yasaklamıştır.

D) Hanefîlere göre şarap imalatçısına ticaret kastıyla üzüm satmak haramdır.

14- Aşağıdaki ifadelerden hangisi <u>yanlıştır?</u>

A) On kilo buğdan, on iki kilo buğdayla peşin olarak ve kaliteleri farklı bile olsa değişimi faiz sayılır.

B) Hanefîler bir kimsenin satımı üzerine satım yapmayı, muhayyerlik suresi içindeyken üçüncü bir kişinin satıcıya gelerek "sen bu satımı feshet, ben o malı daha yüksek bir fiyata senden alayım" demesi olarak anlamışlar ve böyle yapmanın haram olduğunu söylemişlerdir.

C) Bir müslümanın zekât verebilecek seviyeye gelebilecek kadar mal varlığına sahip olabilmek için çalışması müstahaptır.

D) Bir meyve bahçenin gelecek yıllardaki meyvesinin önceden satılmasında dinen bir sakınca yoktur.

15- "Alım-satımda, satılan şeyle fiyatı arasında değer yönünden farklılık ve dengesizliği ifade eden kavram" hangisidir?

A) Tağrir

B) Ğarar

C) Cehalet

D) Ğabn

16- Hangisi "zarar ve gabin sebebiyle yasaklanan satımlar"dan değildir?

A) Satım üzerine satım, pazarlık üzerine pazarlık yapmak

B) Hileli artırma (neceş)

C) Meyvelerin henüz olgunlaşmadan dalında satımı

D) Pazara mal getiren üreticiyi yolda karşılamak

17- *"Geri ödenmek üzere birine verilen mal"* tanımı, hangi <u>kavrama</u> aittir?

A) Hibe

B) Karz

C) Müzâraa

D) Müsâkat

18- *"Bir malı ondan alınması mümkün olan bir hak karşılığında hapsetmek ve alıkoymaktır"* diye tarifi yapılan fıkıh terimi nedir?

A) Rehin

B) Vedîa

C) Lukata

D) Kefalet

19- Şafiî mezhebine göre, faiz (ribâ) yasağının illeti nedir?

A) Cins ve ölçü-tartı birliğinin bulunması

B) Saklanıp depolanabilen gıda maddesi ve para olma

C) Gıda maddesi ve para olma

D) Ölçü-tartı birliği ve altın-gümüş olma

20- İslâm toplumlarında genel ahlâkı ve kamu düzenini koruma ve denetleme faaliyetini ve bununla görevli resmî kuruluşu ifade eden kavram nedir?

A) Hisbe

B) Vakıf

C) Tarikat

D) Medrese

21-Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

A) İslâm hukukçularının çoğunluğu bir malı peşin fiyattan daha fazla fiyata vadeli olarak satmanın caiz olmadığını ileri sürmüşlerdir

B) Kira akdinin hukuken geçerli olabilmesi için tarafların akid kurma ehliyetine sahip olmaları gerekmez.

C) Satılan malın maliyeti ve kâr oranı açıklanmadan pazarlık usulü ile satışı caiz değildir.

D) Kar payı esasına dayalı çalışan birikimli hayat sigortası yaptırmak dinen caizdir.

TİCARET KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1.B	2.A	3.D	4.C	5.A
6.A	7.B	8.C	9.C	10.D
11.B	12.D	13.D	14.D	15-D
16-C	17-B	18-A	19-C	20-A
21-D				

İLMİHÂLDEN SEÇME KONULAR

KEFFÂRETLER, YEMİN ADAK, NİKAH, TALAK

Keffâret kelimesi sözlükte "örten, gizleyen" anlamına gelir. Dînî bir terim olarak ise, "işlenen bir kusur ve günahtan dolayı Allah Teâlâ'dan af ve mağfiret dilemek niyetiyle yapılan, cezâ özelliği de bulunan bir tür mâlî ve bedenî ibâdet"tir.

Oruç Bozma Keffâreti: Orucu kasten bozan kimse için öngörülen keffâretin cezâî yönü ağır basar. Bu keffâreti gerektiren sebep ise, ramazan orucunu edâ eden kimsenin orucu kasten ve isteyerek bozmasıdır. İkrâh (ağır baskı) , hata, unutma gibi kasıtlı olmayan durumlar keffâreti gerektirmez. Hanefîler de dâhil fakîhlerin çoğunluğuna göre ramazan orucunun cinsî münasebetle veya yeme içme ile bozulması aynı hükme tâbi iken Şâfiîler başta olmak üzere bir grup fakîhe göre ramazan orucunun sadece cinsî münasebetle bozulması keffâret gerektirir. Kasten de olsa yeme içme keffâreti gerektirmez.

Oruç bozmanın keffâreti; eğer imkânı varsa bir köle âzat etmek, buna gücü yetmiyorsa ara vermeksizin iki ay süreyle oruç tutmak, eğer buna da gücü yetmiyorsa altmış fakiri sabahlı akşamlı doyurmaktır.

Hanefîler de dâhil fakîhlerin çoğunluğuna göre keffâret ödeyecek kimsenin yukarıda sayılan sıraya riâyet etmesi, bir öncekini yapma imkânı bulunmadığında bir sonrakine geçmesi gerekir. Mâlikîlere göre ise mükellef bu üç şıktan birini seçebilir.

Keffâret orucunda oruca geceden niyetlenmek, ayrıca tutacağı orucun keffâret orucu olduğunu niyetinde belirlemek de şarttır.

Hanefîlere göre keffâret sebepleri, araya keffâretin edâ edilmesi girmeden birden fazla olursa (yani keffârete başlamadan önce birkaç defa oruç bozulmuşsA) , hepsi için bir keffâret ödeme yeterli olur. Oruçta keffâret, sadece Ramazan ayında kasten bozulan Ramazan orucuna gerekir; diğer oruçlarda ve Ramazan orucunun Ramazandan sonraki kazâsında keffâret gerekmez, sadece kazâ gerekir.

Zıhâr Keffâreti: (Sırt) Zıhâr keffâreti, zıhâr yemini yapan kimsenin karısıyla tekrar bir araya gelebilmesi için ödemesi gereken keffâretin adıdır.

Hanımlarından zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin onlarla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınızdan haberdârdır. Buna (köle âzat etmeye) imkân bulamayan kimse, temas etmeden önce aralıksız

olarak iki ay oruç tutmalıdır. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur. (Mücadele Sûresi, âyet 3-4)

Adam Öldürmenin Keffâreti: Bir müslümanın müslüman, zimmî veya anlaşmalı (muâhid) gayri müslimi hatâen (yanlışlıkla, kazâ ile) öldürmesi hâlinde, gereken diğer hukûkî ve cezâî müeyyidelere ilâve olarak keffâret ödemesi de gerekir. Hanefîlere ve bir grup fakîhe göre sadece hatâen adam öldürmede keffâret gerekirken fakîhlerin çoğunluğu kasten adam öldürmede de gerekli görürler.

Öldürme keffâreti, mümin bir köle âzat etmek, eğer buna güç yetmezse iki ay peş peşe oruç tutmak sûretiyle ödenir. Hatâen adam öldüren gayri müslimler keffâretle yükümlü tutulmaz ve sadece diyet öderler.

Hacda Traş Olma Keffâreti: Üç gün oruç tutmak, ya altı fakiri doyurmak, ya da bir koyun kurbân etmek gerekir. Üç gün orucun peş peşe tutulması şart değildir.

Hayızlı Veya Adetli Kadınla Cinsi Münasebetin Kefareti: Ebû Hanîfe de dâhil İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre, karısı ile hayızlı iken cinsî münasebette bulunan kimse günah işlemiştir. Allah'a bol tevbe ve istiğfâr etmekten başka yapabileceği bir şey yoktur. İbn Abbâs, Katâde, Evzâî, Ahmed b. Hanbel gibi İslâm âlimlerine göre ise hayızlı kadınla ilk günlerde kurulan cinsî münasebet için bir dinar (4,25 gr. altın) kanamanın iyice azaldığı bir dönemde yapılan cinsî münasebet içinse yarım dinar keffâret ödenmesi gerekir. Bu keffâret kocanın zorlamasıyla olmuşsa sadece ona, iki tarafın isteğiyle olmuşsa ayrı ayrı ikisine de gerekir. Cinsî temasın kasten, unutarak, haram olduğunu bilmeden veya hayız durumunu farketmeden yapılmış olması sonucu etkilemez.

Yemin ve Kefareti:

Sözlükte "kuvvet, sağ taraf, sağ el, ant, kasem " vb. mânalara gelir. Allah'ın isim ve sıfatları zikredilmeden söylenen bir sözün yemin sayılıp sayılmamasında toplumun örfü ve kutsal hakkındaki değerlendirmesi ölçü alınır. Toplumumuzda "Kâ'be hakkı için", "Kur'ân çarpsın", "Ekmek çarpsın", "Anam avradım olsun" gibi toplumun üst ve kutsal değerlerini, sözünü teyît etmek için kullanma da, örfen yemin telakkî edildiği sürece, diğer yeminlerin tâbî olduğu hükme tâbîdir. Yemin çeşitleri:

1-Lağv Yemini: Yanlışlıkla doğru olduğu sanılarak yapılan yemindir. Bir kimsenin borcunu ödediğini sanarak "Borcumu ödedim" diye yemin etmesi böyledir.

2-Gamûs Yemini: Geçmiş zamanda yapılmış veya yapılmamış bir iş hakkında bile bile, kasten ve yalan yere yapılan yemindir. Gamûs yemini için keffâret yoktur. Çünkü kefaretle temizlenebilecek bir günah değildir. Mutlaka samimi tövbe ve kul hakkını ihlal varsa hak sahibinden helallik almak gerekir.

İmam Şâfiî'ye göre gamûs yemini için de keffâret gerekir.

3- Mün'akit Yemin: Yeminin terim anlamına uyun olan şekli olup, mümkün ve geleceğe ait bir konuda yapılan yemindir. Yeminler içerisinde

yalnızca mün'akit yemininde keffâret gerekir.

Yeminin terim anlamına uyun. olan şekli olup, mümkün ve geleceğe ait bir konuda yapılan yemindir. Bir kimsenin şu tarihte borcunu ödeyeceğine, falanca yerde hazır bulunacağına, şu işi yapacağına yemin etmesi gibi. Bu yemin, yukarıda ifade edildiği gibi, yapılacak bir de Allah'ı şahit tutma demek olup her halükârda yerine getirmelidir. Yerine getirilmezse yemin bozulmuş olur ve kefaret gerekir. Burada kefaret, Allah'a karşı işlenen bir hatanın ve mahcubiyetin yine ibadet cinsinden olumlu bir hareketle örtülmeye, affedilmesine çalışılmasıdır. (Diyanet İlmihâli, Diyanet Vakfı Yayınları, II. Cilt) Kur'ân'da konuyla ilgili olarak şöyle buyurur:

"Allah kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Bunun da kefareti, ailenize yedirdiğiniz yemeği orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin kefareti işte budur. Yeminlerinizi koruyun (onlara riâyet edin) . Allah, size âyetlerini açıklıyor, umulur ki şükredersiniz." (Maide sûresi, âyet:89)

Adak:

Arapça'da nezir (nezr) diye ifâde edilen adak fıkıh dilinde, "bir kimsenin dînen yükümlü olmadığı ibâdet cinsinden bir şeyi kendisi için vâcip kılması"nı ifâde eder. Diğer bir ifâdeyle "kişinin farz veya vâcip cinsinden bir ibâdeti yapacağına dâir Allah Teâlâ'ya söz vererek o ibâdeti kendisine borç kılması"dır.

İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel başta olmak üzere fakîhlerin önemli bir kısmı adak adamanın mekrûh olduğu görüşündedir/ Hanefîler ise Allah'a ibâdet ve tâat kâbilinden adakta bulunmayı mübâh görürler. Sonuçta bir ibâdetin işlenmesine vesîle olduğu için bunu müstehâp görenler de vardır. Mâlikîler adakta bulunmayı normalde mendûp, şarta bağlı adağı ise mübâh sayarlar.

Allah'a isyân ve mâsiyeti içermediği sürece, hangi grupta yer alırsa alsın, adakta bulunulduğunda yerine getirilmesi dînen vâcip görülmüştür.

Şartları: Adağın geçerli olabilmesi için adakta bulunan kimsenin müslümân, akıllı ve bulûğa (ergenlik çağınA) ermiş bir kimse olması gerekir.

1- Adanan şeyin cinsinden bir farz veya vâcip ibâdetin bulunması gerekir.

2- Adanan şey bizzat hedeflenen (maksût) ibâdet cinsinden olmalı, baş¬ka bir ibâdete vesîle olduğu için farz veya vâcip sayılan bir ibâdet olma¬malıdır. Meselâ abdest almayı, ezân ve kâmet okumayı, mescide girmeyi konu alan adak geçerli olmaz.

3- Adanan husûs, adayan şahsın o anda veya daha sonra yapması gereken farz veya vâcip bir ibâdet olmamalıdır. Kılmakla mükellef olduğu namaz, tutmakla mükellef olduğu ramazan orucu adak konusu olmaz.

4- Adanan şeyin meydana gelmesi ve yapılması maddeten ve dînen mümkün ve meşrû olması, mal ise adayan şahsın mülkiyetinde bulun-

ması gerekir. Bir kimsenin sahip olmadığı malı adaması geçersiz, sahip olduğundan fazlasını adaması hâlinde ise sadece sahip olduğu kadarı hakkında geçerlidir. Ancak bir kimsenin ileride sahip olması kuvvetle muhtemel bir malla ilgili adağı geçerli sayılır. Meselâ ileride mîrâs yoluyla sahip olacağı malın adanması böyledir.

5- Adanan fiil Allah'a isyânı, bid'ât, günâh ve mâsiyeti içermemelidir. Bu takdirde adak geçersizdir.

Adağın Hükmü: Herhangi bir şart ve zamana bağlanmayan (mutlak) adaklar, adama anından îtibaren gerekli hâle gelir ve ilk fırsatta yerine getirilmesi uygun olur. Bir şarta bağlanan adakların da o şartın gerçekleşmesi hâlinde yerine getirilmesi gerekir. Şart gerçekleşmeden adak yerine getirilirse geçersizdir; yapılan ibâdet nâfile sayılır. Meselâ, herhangi işi olduğu takdirde üç gün oruç tutmayı nezreden kimsenin durumu böyledir.

Yerine getirilmesi gelecek bir zamana bağlanan adaklar ise, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre bu zaman kaydına îtibâr edilmeksizin önceden de yerine getirilebilir. İmam Muhammed ile Şâfiîler ve Hanbelîler sadaka gibi mâlî ibâdetlerde aynı görüşü paylaşmakla birlikte namaz, oruç gibi bedenî ibâdetlerde vakit gelmeden hükmün sabit olmayacağı görüşündedir.

Fakat istenmeyen şart gerçekleşirse, dilerse adadığı şeyi yerine getirir, dilerse yemin keffâreti öder.

Vasiyet: Emretmek, bir işi birisine ısmarlamak, bir malı ölümden sonra bağışlama anlamında bir fıkıh terimi Terim olarak, dinî ilimlerden fıkıhta ve hadis usûlünde ayrı ayrı manalara gelmektedir

Fıkıh Istılahında Vasiyet bir malı veya menfaati ölümden sonraya bağlayarak bir şahsa veya hayır kurumuna karşılıksız olarak bağışlamak demektir.

Vasiyetler dînî açıdan beş grupta toplanırlar:

a-Vacip vasiyetler: Bir Müslümanın hayatında iken ödemesi gereken ama ödeyemediği borçlarını veya başkasına ait hakları -bu borçlar Allah hakkına taalluk edebileceği gibi kul hakkı da olabilir- ödenmesi veya sahiplerine verilmesi için *vasiyet etmesi vaciptir.*

b- Müstehap vasiyetler: Hali vakti yerinde olan kişinin, varis olmayan akrabalarına, yoksullara ve hayır kurumlarına vasiyette bulunması müstehaptır

c- Mübah vasiyetler: Akrabalardan veya yabancılardan zengin olanlar için vasiyette bulunmak mübahtır

d- Mekruh vasiyetler: Fakir varisi olanların, mallarını vasiyet etmeleri ittifakla mekruhtur. Ayrica Hanefîlere göre, kim olursa olsun fisku fücur ehline vasiyette bulunmak da tahrimen mekruhtur

e- Haram olan vasiyetler: Haram bir işin yapılması için vasiyette bulunulması ittifakla haramdır Meselâ, bir Müslümanın kilise yapılması, şarap fabrikası inşası gibi haram olan bir şeyi vasiyet etmesi haramdır Bu tür vasiyetlere uyulmaz Ayrıca meşru cihetlere bile olsa malın üçte birinden fazlasının vasiyet edilmesi de caiz değildir Şâyet vasiyet edilmişse, varislerin, malın üçte birisinden fazla olan kısmında bu vasiyete uymaları mecbur değildir Ancak, isterlerse uyabilirler.

ADAK VE KEFFARET KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Çocuğun doğumunun ilk günlerinde Allah'a bir şükran nişanesi olarak kesilen kurbana ne denir?

A) Adak
B) Nezir
C) Hedy
D) Akika

2- Yemin kefaretinde kişinin sıralamada kişinin ilk yapması gereken şey nedir?

A) 10 fakiri giydirmek
B) Köle azadı
C) Üç gün peş peşe oruç tutma
D) 10 fakire yemek yedirme

3- Yanlışlıkla doğru olduğu sanılarak yapılan yemine ne denir?

A) Yemini Münakide
B) Yemini Gamus
C) Yemini Lağv
D) Ağır Yemin

4- Cenine karşı işlen cinâyet karşılığında verilmesi gereken bedele ne denir?

A) Nafaka
B) Tazminat
C) Haciz
D) Gurre

5- Hanefî mezhebinde aşağıdaki yeminlerden hangisi keffareti gerektirir?

A) Gamûs
B) Lağv
C) Mün'akide
D) Hepsi

6- "Bu yasağın ihlâli halinde kefâret olarak ya üç gün oruç tutmak, ya altı fakiri doyurmak ya da bir koyun kurban etmek gerekir." Bu kefâret hangi yasağı çiğnemenin sonucudur?

A) Hacda ihramlıyken traş olma kefâreti
B) Hayızlı kadınla cinsî münasebet kefâreti
C) Yemin kefâreti
D) Zıhâr kefâreti

ADAK VE KEFFARET KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-D 2-D 3-C 4-D 5-C 6-A

Bağlayıcılık Şartları: Tam ehliyetli bir kadın; evlenme akdini velîsinden izinsiz yapıyorsa, bir kısım İslâm hukukçusuna göre kocasının kendi konumuna denk, mehrinin de misil mehir, yani kadının konumuna denk olması gerekir. Aksi halde velîlerin bu evliliği feshettirme hakları vardır. Öte yandan baba veya baba-dedesi dışındaki bir velîsi tarafından evlendirilen küçüklerin nikâhı, kocası kendisine denk (küfüv) ve mehir de misil mehir olsa bile, bağlayıcı olmayan, yani gayr-i lâzım bir nikâhtır. Böyle bir durumda bulunan küçükler ergenlik çağına gelince evliliği feshettirebilirler. Bunun için herhangi bir sebep ileri sürmek zorunda da değildirler. Bu durumdaki genç kızların bir seçim hakkından bahsedilir. Buna da bulûğ muhayyerliği (hıyârü'l-bulûğ) denir. İslâm hukukçularının gündeme getirdiği bu şart, genç kızların konumuna ve ailesine denk bir kimseyle evlilik yapmasını, böylece hem evliliğin mâkûl bir zeminde kurulmasını hem de tarafların ve ilgililerin haklarını korumayı hedefler.

İddet: Kocasının ölümüyle dul kalan veya talak (boşamA) ve fesh (nikâhın bozulması) sebebiyle evlilik bağı çözülen kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken zaman.

İddetle İlgili Hükümler:

* İddet bekleyen kadın evlenemez.

* İddet bekleyen kadın nişanlanamaz.

* İddet bekleyen kadına evlenme teklifi yapılamaz.

* İddet bekleyen kadının nafakası onu (ister ric'i ister bain olarak boşasın) kocaya aittir.

* Kadın iddeti kocasının evinde bekler.

* Kadın iddet döneminde sevinçli değil maHz.un gözükmelidir.

İster kocası boşasın ister kocası ölsün iddet bekleyen hanımların kadının güzel iyinmekten takı takmaktan, güzel koku sürünmekten, makyaj yapmaktan vs. şeylerden kaçınması gerekir.

İddet Çeşitleri:

a- **Ölüm İddeti:** Kocası ölen kadınların bekledikleri iddettir. Eğer kocası ölen kadın hâmile değillerse bu durumdaki kadınların beklemeleri gereken süre dört ay on gündür. Fâsid (geçersiz) bir nikâhla evli olanlar ölüm iddeti beklemezler.

Allahü teâlâ âyet-i kerîmede meâlen buyurdu ki: "Sizden vefat edenlerin geride bıraktıkları zevceler (hanımlar) kendi kendilerine dört ay on gün beklerler (beklesinler) . (Bakara sûresi: 234)

Kocası ölen kadının eğer hamile iseler iddetleri doğumla biter; isterse bu doğum kocanın ölümünden çok kısa bir süre sonra gerçekleşsin. Allahü teâlâ âyet-i kerîmede meâlen buyurdu ki: "Hâmile kadınların iddetleri ise çocuklarını doğurmaları ile son bulur. (Talâk sûresi: 4)

Yine adet görmekten uzak olan hanımların eşlerinin ölüm durumunda bekleyecekleri iddet diğer kadınlarınki dört ay on gündür.

b- **Boşanma veya Fesih İddeti:** Boşanmış veya bir eksiklik sebebiyle nikâhı feshedilmiş olan kadınların beklemeleri gereken iddettir. Fâsid

nikâh sebebiyle nikâhı feshedilenlerin iddet beklemeleri ancak evliliklerinin zifâfla fiilen başlaması durumunda söz konusudur. Bu grupta yer alan kadınların bekleyecekleri iddet süresi hâmile olup olmamalarına göre değişmektedir. Hâmile iseler iddetleri doğumla biter, değillerse ve normal olarak hayız görüyorlarsa iddet süreleri üç hayız süresidir. Kadın hayızlı iken boşanırsa bu hayız hesaba katılmaz. Bu Hanefî ve Hanbelîlerin kabul ettiği görüştür. Mâlikî ve Şâfiîler'e göre bu durumdaki kadınların beklemeleri gereken süre üç temizlik müddetidir.

c- Küçüklerin ve Yaşlıların İddeti:

Gerek yaşlarının küçüklüğü gerekse ihtiyarlık dolayısıyla adet görmeyen kadınların iddeti yine Kur'ân'da hükme bağlanmıştır:

"Kadınlarınızdan adetten kesilmiş olanlarla adet görmeyenler konusunda tereddüt ederseniz onların bekleme süresi üç aydır. "Talak Sûresi, 65/4

İşte bu durumda olan hanımlar kocalarından boşandıktan sonra üç ay bekledikten sonra isterlerse evlenebilirler..

Nikâhlanması Haram Olan Bayanlar:

a- Karabet (yakınlık) ciheti ile haram olanlar. Analar, Kızlar, Kız kardeşler, Halalar, Teyzeler, Erkek ve kız kardeşlerin kızları.

b- Sıhriyet (sonradan kazanılan akrabalık) yoluyla haram olanlar. (Kayınvalide, bir bayan için de kayınpederi.)

c- Süt Emişme yoluyla haram olanlar (aynı kadının emzirdiği çocuklar)

d- İki kız kardeşi bir arada nikâhlamak. (İkiside yaşarken tek erkeğin hanımları olamazlar.)

e- Musahere cihetiyle haram olanlar. (Yani üvey kız babaya, üvey oğlan anaya haramdır.)

f- Efendinin cariyesini, hanımefendinin de kölesini nikâhlaması haramdır.

g- Kafir kadınla bir mecusi kadını veya putperest bir kadını bir arada bulundurmak.

h- Cariye ile hür kadını bir arada bulundurmak.

i- Dörtten çok (bir aradA) nikâh yapmak.

j- Başkasının nikâhı altında bulunan bir kadını nikâhlamak.

k- Nikâhlı iken hamile kalan kadını nikâhlamak.

Boşama Çeşitleri

Talâkın Çeşitleri:

Biçimi ve sonuçları bakımından talâk çeşitlere ayrılır. Biçiminin Kur'ân ve sünnetin belirlediği kurallara uygunluğu açısından talâk sünnî ve bid'i olmak üzere ikiye ayrılır. Sonucunda evlilik hayatına dönüş imkânı tanıyıp tanımaması bakımından da talâkın ric'î ve bain olmak üzere iki çeşidi vardır.

a- Sünnî Talâk:

Sünnî talâk (talâk-ı sünn), Kur'ân ve sünnetin talimatına uygun olan boşama biçimidir. Bu talâk biçiminin

üç temel şartı vardır. Bunlar eşin hayız halinde bulunmaması, hayızdan temizlendikten sonra cinsî temasın olmaması ve boşanmanın yalnız bir talakla yapılmasıdır. İmam Mâlik, Evzaî, Sevrî ve bir görüşünde İmam Şafiî'ye göre bir temizlik içinde üç defa ve birbirini izleyen üç temizlik içinde üç kere boşamak sünnete aykırı ve bid'attır. Buna göre temizlik durumunda ve cinsi temas olmadan yapılan boşamadan sonra iddet sayılmalı, iddetin bitiminde ikinci boşama yapılmalı, ikinci iddet süresinden sonra da üçüncü boşama ile evlilik sona erdirilmelidir.

Hanef hukukçular ise bir temizlik süresinde üç defa boşamayı bid'at kabul etmekle birlikte, üç temizlik içinde üç kere boşamayı bid'at değil sünni boşama sayarlar.

b- Bid'î Talâk:

Kadını hayız günlerinde veya temizlik halinde cinsi temastan sonra yahut temizlik halinde birden fazla boşamak sünnete aykırı olduğundan bid'î talâk (talâk-ı bid') adını alır. Bu çeşit boşama dinen haram kılındığı için, bu yola başvuran koca günahkâr olur; buna rağmen boşama geçerlidir, hukukî sonuçlarını doğurur.

Hanefî, Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezheplerine göre bid'î talâkla boşama muteberdir. Ancak, bu yola başvuran kimse İslâm'ın koyduğu kurallara uymadığı için günaha girer.

c- Ric'î Talâk:

Yeni bir nikâh akdi yapılmadan erkeğin eşiyle normal aile hayatına dönmesine imkân veren boşama şekline ric'î talâk denir. Ric'î talâkın başlıca üç şartı vardır. Bunlar;

1- Boşadığı karısıyla daha önceden fiilen evlenmiş, karı-koca hayatı yaşamış bulunmak;

2- Hanefîlere göre sarih boşama sözleriyle boşamış olmak ve şiddet, mübalağa ifade eden bir kelime söylememiş olmak;

3- Üçüncü boşama hâkim kullanmamış olmaktır.

Ric'î boşamadan sonra erkek eşine, "Evliliğimizi devam ettirmek istiyorum", "Sana dönüyorum" gibi sözle; eşini öpmesi, şehvetle yaklaşması ya da cinsî temasta bulunması gibi fiillerle geri dönebilir.

d- Bain Talâk:

Yeni bir nikâh akdedilmeden erkeğin normal evlilik hayatına dönüşüne İmkân vermeyen boşama şekline bain talâk denir.

1- İddet süresi içinde evliliğe dönülmeyen ric'î boşama,

2- Nikâhtan sonra, fakat birleşmeden ve halvet-i sahihadan önce yapılan boşama,

3- Hanefîlere göre kinai sözlerle veya mübalağa ve şiddet ifade eden sözle boşama,

4- Kadının isteğiyle bir bedel üzerine anlaşarak boşama (muhalaA),

5- Hakim kararıyla gerçekleşen boşanma,

6- Üçüncü talâkın kullanıldığı boşama bain talâk sonucunu doğurur. Üçüncü talâkın kullanılması dışındaki boşamalarda kadınla erkeğin ayrılığına

beynunet-i sugra (küçük ayrılık) denir. Bu durumda eşler yeni bir nikâh akdiyle evlilik hayatına dönebilirler. Üçüncü talâkın kullanılması durumunda ise eşler birbirinden kesin biçimde ayrılır. Buna, beynunet-i kübra (büyük ayrılık) denir. Beynunet-i kübrada kadın başka bir erkekle gerçek bir evlilik tecrübesi yaşamadan ilk kocasıyla yeniden evlenemez.

Bain talâkın doğuracağı çeşitli sonuçlar vardır. Buna göre,

1- Evlilik bağı sona erer. Karşılıklı haklar düşer. Sadece iddet süresince kadının koca evinde kalması ve nafakasının koca tarafından sağlanması hakkı devam eder.

2- İddet sırasında kocanın ric'at (geri dönme) hakkı yoktur. Ancak iki tarafın rızasıyla ve yeni bir mehirle yeniden evlenmeleri mümkündür.

3- Talâk hakkının bir bölümü kullanılmış ve eksilmiş olur. Eğer üçüncü talâk hakkı kullanılmışsa, bu durumda beynunet-i kübra meydana gelir.

4- Müeccel (peşin olmayan) mehrin ödenmesi gerekir.

5- Tevarüse (mirasa konmak) engel olur.

(Şamil İslâm Ansiklopedisi)

Boşama Tür ve Lâfızları

Beynûnet-i suğrâ (küçük ayrılık) : İlk iki talâk hakkının bâin olarak kullanılması neticesinde meydana gelen ayrılığa denir. Bu durumda eşler yeni binikâh akdiyle evlilik hayatına dönebilirler.

Beynunet-i kübrâ / beynunet-i kat'iyye Üçüncü talâkın gerçekleştirilmesi durumunda eşlerin birbirinden kesin biçimde ayrılması halidir. Bu durumda kadın başka bir erkekle gerçek bir evlilik tecrübesi yaşamadan önceki kocasıyla yeniden evlenemez.

Sünnî Talâk: Boşama, Kur'ân'daki genel ilkelere ve Hz. Peygamber'in bu yöndeki açıklama ve tavsiyelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığına göre Sünnî talâk, bid'î talâk şeklinde de tasnîf edilmektedir.

Bid'î Talâk: Bid'at tâbiri, Sünnet'in mukâbili ve zıddı olarak da kullanılmakta olduğundan burada bid'î talâk, Sünnet'e aykırı biçimde gerçekleştirilen boşamayı ifâde etmektedir.

Şartlı Boşama: Kocanın boşama irâdesini ortaya koyan beyânı kayıtsız ve şartsız olabileceği gibi bir şarta (ta'lîkî şart) veya vâdeye de bağlanabilir. Bu yönüyle boşama evlenmeden ayrılmaktadır.

Karşılıklı Rızâ ile Boşanma: Eşlerin evlilik birliğini karşılıklı anlaşarak sona erdirmeleri; evlilik birliğini bu şekilde sona erdirmeye muhâlea veya hul' denilir.

Tefrik=(Mahkeme Kararı ile BoşanmA) : Evlilik birliğinin sona ermesinin bir diğer şekli eşlerin mahkemeye başvurarak hâkim kararıyla boşanmalarıdır. Bu şekilde kazâî boşanmaya çağdaş İslâm hukûku literatüründe tefrîk denilir ve tefrik bir bâin talâk hükmündedir.

Talâku't-Taassüf= Talâku'l-fârr (Haksız Talâk)

"Marazu'l-mevt" adı verilen ölümle sonuçlanan hastalığının, kişinin tasarrufları üzerindeki kısıtlayıcı etkisi göz önünde bulundurularak, kocanın talâk hakkını, kadının

mirastan pay almasına mâni olacak şekilde kullanması Haksız Talâk başlığı altında ele alınmıştır. Buna göre ölümle sonuçlanan hastalığa yakalanmışken ya da ölüm ihtimalinin yüksek olduğu bir durumda, bilerek ve isteyerek, karısının rızası olmadığı halde, karısını bâin olarak boşamaya tevessül eden kişi, karısı iddet beklerken ölürse, boşamadan itibaren ölüme kadar miras almaya ehil konumda olması şartıyla, kadın kocasına mirasçı olur.

Fesih: "Bozmak, ayırmak, hükümsüz kılmak; daha önce yapılmış olan akdi bozup hiç yapılmamış gibi eski haline çevirmek" anlamına gelen fesih, evlilik hukukunda; evlenme akdi sırasında mevcut olan veya sonradan meydana gelen bir eksiklik veya bozukluk sebebiyle evlilik akdini bozmak manasındadır. Evlilikte fesih sayılan ayrılıklar şunlardır

1- Karı kocadan birinin dinden çıkması sebebiyle evliliğin sona ermesi

2- Evliliğin akitteki bir bozukluk yüzünden sona ermesi

3- Kocanın karıya denk (küfüv) olmaması sebebiyle ayrılık

Muhâlaa=(Hul'):

Herhangi bir nedenle evlilik hayatını sürdürmek istemeyen kadının bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulmasına muhâlaa denir. Talâktan tek farkı bir bedel karşılığı olmasıdır ve gerçekleştiği takdirde bir bâin talâk vuku bulmuş olur. Boşamaya ehil olan erkekle boşanmaya ehil olan kadın, aynı zamanda muhalaaya da ehildir.

(AİLE HUKUKU SÖZLÜĞÜ)

Denklik: İslâm hukûku literatüründe kefâet terimiyle ifâde edilir.

Hadd-i Kazf: İffetli, temiz olan erkek veya kadına zinâ isnâd etmek (zinâ ettiğini söylemek) sebebiyle verilen cezâ.

Halvet-i Sahiha: Nikâh akdi yapıldıktan sonra karı kocanın cinsel temasta bulunmayıp tenha bir yerde baş başa kalmaları ve bulundukları bu tenha yerde cinsel temasta bulunmalarına hissi, Şer'î ve tabii hiçbir engelin bulunmaması halidir.

Halvet-i Faside: Nikâh akdi yapıldıktan sonra hakikaten cinsel temasta bulunamamaktır.

Hidad: Kocasından boşanan veya kocası ölen kadının iddet içinde süslenmekten ve süs eşyası takınmaktan, güzel koku sürünmekten, sürme ve kına kullanmaktan kaçınması anlamına gelir.

Hıyarül Büluğ: Genç kızların evleneceği erkeği seçmek ile ilgili seçim hakkına denir.

Bulûğ Muhayyerliği: Hanefî mezhebinde çok geniş bir zümreye zorlayıcı velâyet yetkisinin verilmesinin muhtemel zararlarını önlemek düşüncesiyle velîsi tarafından evlendirilen kimselere bulûğ muhayyerliği denilen bir seçim hakkı tanınmıştır. Buna göre babası veya baba-dedesi dışındaki bir velîsi tarafından küçükken evlendirilen kimseler bulûğa erdiklerinde dilerlerse hâkime başvurup velîlerinin yaptığı evliliği feshettirebilirler. Hâkimin feshetmesine kadar evlilik geçerliliğini korur. Baba ve baba-dedesi tarafından evlendirilenlerin, yapılan evliliğe îtirâz ve dolayısıyla bulûğ muhayyerliği hakkı yoktur.

Hidane: Küçük çocukların bakımı, gözetimi ve terbiyesi anlamında hidâne, hem bir hak ve hem de bir mesuliyet olma özelliği arz eder. Hidâne hakkı açısından ehil sayılabilmek için, âkıl-bâliğ olmak yanında, çocuğun bakım, sıhhat ve ahlâkını korumaya güç yetirecek durumda bulunmak da şarttır

Hürmeti Müsahara: Evlilik sebebiyle meydana gelen hısımlıktan dolayı doğan haramlığı ifade eder. İslâm dininde, evlilikten doğan hısımlık sebebiyle kendileriyle evlenilmesi yasak olanlar iki ana grupta incelenebilir. Birincisi devamlı evlenilmesi yasak olanlar, ikincisi ise geçici olarak yasak olanlar. Üvey anne ve üvey nineler, gelinler, kayınvalide, eşin nineleri, üvey kızlar ve eşin torunlarıyla evlenmek ebedîyyen yasaklanmıştır. Bu haramlığın doğması için nikâh şart değildir; zina sebebiyle de bu yasaklık meydana gelir.

Eşlerin kardeşleri, teyze, hala ve yeğenleriyle evlenmek ise, geçici olarak yasaklanmıştır. Eşinden ayrılmadıkça veya eşi vefat etmedikçe bunlarla evlenemez. Ayrılık veya ölüm sebebiyle nikâh sona ermiş ise, eski eşin bu sayılan akrabaları ile evlenilebilir.

Hünsa: Hünsâ, erkek veya kadın olduğu belli olmayan kimseye veya kendisinde hem erkeklik, hem de dişilik organları bulunan kimseye verilen addır. Bu uzuvlardan birisinin galebe çalıp da tercihte bulunma imkânı bulunmaması halinde, böyle kimseye hünsâ-i müşkil denir. Ancak organların işlevleri bakımından biri diğerine tercih edilebilir ise veya buluğ çağına erip de ihtilam olur ya da âdet görür ise, buna göre erkek veya kadın olarak kabul edilir.

Husûsî Velî: Velâyeti altında bulunan kimseyi evlendirme yetkisine sahip bulunan akrabalardır. Baba, dede, erkek kardeş, amca, amcaoğlu gibi. Hanefî; asabe akraba bulunmadığında velâyetin umûmî velîye değil, zevi'l-erhâm denilen diğer akrabalara geçtiğini söylemektedir.

Îlâ: Kocanın dört ay veya daha fazla karısına yaklaşmayacağına dâir yemin etmesi veya bu içerikte bir nezirde bulunmasına îlâ denilir. Hanefîlere göre koca bu süre içinde karısıyla bir araya gelirse, yemin etmişse yemin keffâreti, nezirde bulunmuşsa adadığı o şey gerekli olur. Şâyet koca bu süre içinde karısına dönmezse hâkimin kararına ihtiyaç kalmadan kadın bir bâin talâkla boşanmış sayılır.

Hanefîler hâriç diğer üç mezhebe göre îlâ vukûunda sadece dört ayın geçmesiyle talâk meydana gelmez. Koca dönüş veya talâktan birini seçmek zorundadır, değilse kadının başvurusu üzerine hâkim evlilik birliğine son verir.

İnnin: Cinsel temasa güç getiremeyen, diğer bir tabirle cinsel iktidarsızlık içinde bulunan adama denilir.

Iyâl: Bir kimsenin bakmakla yükümlü olduğu eşi çocukları anası, babası için kullanılan ifadedir.

Kinâye Lâfızlar: Birkaç mânâda kullanılan kelimeler. Hem boşamada hem de başka yerde kullanılan sözler. Erkek kinâye söyleyince, boşamağa niyet etti ise veya öfkeli ise karısını boşamış olur. "Var yıkıl git. Artık seni istemem, babanın evine git. Seni boşamak istiyorum" gibi sözler, boşamak

niyyet edilmedikçe talâk, boşama olmaz. Bırakmak, terketmek la fızları (kelimeleri) kinâye iseler de boşamak için kullanılmaları âdet olduğundan boşamada kinâye değil, sarîh (açık) sözlerden sayılır. Bunlarla derhâl boşama meydana gelir. (İbn-i Âbidîn)

Lian: Karısının zina ettiğini veya çocuğunun zina mahsulü olduğunu iddia eden ve bu iddiasını gerektiği şekilde ispat edemeyen koca hâkim huzurunda hususi bir şekilde yeminleşir ve evlilik birliğine hâkim tarafından son verilir. Buna lian denilir.

Mehir ve Mehir Çeşitleri:

Mehr (mehir) : İslâm hukukuna göre evlenme sırasında koca tarafından kadına verilmesi gereken akçe: Nikâh bedeli. (Mehir çeşitlerinden sınavlarda sık sık soru çıkmaktadır.)

Mehr-i misil: Evlenen kızın akrabaları arasında daha önceden alınan mehir baz alınarak belirlenen mehire denir.

Mehri Muaccel: Nikâh anında peşin olarak ödenen mehirdir.

Mehri Müeccel: Ödenmesi sonraya bırakılan (veresiye) mehirdir.

Mehr-i müsemmâ: Nikâh anında belirlenmiş mehirdir.

Muharremât: Evlenilmesi haram olan kadınlar. "Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, babalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt kardeşleriniz, karılarınızın anaları, kendileriyle zifâfa girdiğiniz karılarınızdan olup himâyenizde bulunan üvey kızlarınızla evlenmeniz size haram kılındı" (Nisa sûresi, 23)

Mu'tade: Düzenli âdet gören.

Muhsan: Evlenmiş ve hür müslüman, iffetli kimse.

Murdi: Süt emziren kadın

Mut'a nikâhı: Geçici evlenme. Ehli Sünnet makbul görmemektedir.

Mübaşeret: Doğrudan cinsi münasebet,

Mübâşeret-i Fâhişe: Kadın ile erkeğin, çıplak olarak birbirlerine cinsel organlarını değdirmeleri. Mübâşeret-i fâhişe, erkeğin de kadının da abdestini bozar.

Mübtediye: Yeni âdet gören.

Mücbir Veli: Velâyeti altında bulunan kimsenin rızasını almaksızın, onun hakkında veya mallarında tasarrufta bulunma yetkisine sahip velî demektir.

Mülaane (Li'ân) : Eşlerin zina iddiası karşısında lanetleşmelerine denir.

Münakehat: Fıkhın, evlilik, boşanma, nafaka gibi bölümlerini içeren kısmına verilen isimdir. (bk. Nikâh, Boşanma, NafakA)

Nesep: Geniş anlamda bir kimsenin geldiği soy ile ilişkisini, kan ve hısımlık bağını, dar anlamda ise çocuğun ana babasıyla hısımlı ilişkisini ifade eden kelimedir.

Nikâhı Şigar: Mehr vermemek üzere iki adamın karşılıklı birbirlerine kızlarını veya kız kardeşlerini tezvîc etmeleri ve bu şartla nikâh akdinde bulunmalarıdır.

Tezvic: Evlendirme.

Ümmü'l-veled: Efendisinden hâmile kalarak çocuk doğurmuş olan câriye. Böyle bir câriye, satılmaz ve efendisinin ölümü ile hür olur.

Rada: Süt emzirme

Velâyet: Aile hukukunda eksik ehliyetli ve ehliyetsizlerin bir yakını tarafından rızaları alınarak veya alınmaksızın evlendirilme yetkisine denir.

Velâyet-i icbâr: Veliye velâyeti altında bulunan kimseyi rızâsını almaksızın evlendirme yetkisi veren velâyettir.

Velâyet-i İhtiyar: Veliye velâyet altında bulunan kimseyi ancak onun rızâsıyla evlendirme yetkisi veren velâyettir.

Velî: Bir çocuk veya kadının, gerek ana-babasını, gerekse yakınları olsun, işlerine bakan ve bunlardan sorumlu olan kimse.

Velime: Düğün yemeği.

Zihar: Kocanın karısına 'sen benim anam, bacım gibisin' yahut: 'sen benim anamsın, bacımsın' diyerek kendisine haram kılması

NİKÂH VE BOŞAMA KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Unsurları, kuruluş (in'ikad) ve geçerlilik (sıhhat) şartları tamam olan evlilik hukuken geçerli (sahih) bir evliliktir.

B) Unsurları ve in'ikad şartları tamam olup sıhhat şartlarında eksiklik olan evlilik fâsid bir evliliktir.

C) Unsurları, in'ikad ve sıhhat şartları tamam olan, fakat yürürlülük (nefâz) şartlarında eksiklik bulunan nikâh akdine mevkuf akit denir.

D) Unsurlarını (evlenme akdini oluşturan temel öğeleri) ve kuruluş (in'ikad) şartlarını taşımayan nikâh akdi fâsiddir.

2- Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Mâruf, ilâhi beyan yanında, islâm toplumunun anlayış, ihtiyaç ve geleneği çerçevesinde oluşan, gerektiğinde değişen ve gelişen bir ölçüttür.

B) Evlenme, karı koca arasında birlikte yaşamaya ve karşılıklı yardımlaşmaya imkân veren ve taraflara karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir sözleşmedir.

C) İslâm fakîhlerine göre; nikâhın dinî bir mekânda ve din görevlisi tarafından kıyılması gerekir.

D) Bir evlilik vaadi olan nişanlanma, islâm hukukunda taraflara evlilik mecburiyeti getirmez.

3- Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Nişanlılık döneminde, taraflar arasında örtünme vb. dinî yükümlülüklerin kalkması amacıyla dinî nikâh kıyılması gerekir.

B) Nişanın bozulması durumunda Hanefî mezhebine göre, evlilik öncesinde verilen hediyeler hibe hükümlerine tâbidir.

C) Günümüzün uygulama ve telakkileri ışığında; nişanı bozan taraf aynı zamanda karşı taraf için bir zararın meydana gelmesine de sebebiyet vermişse bu zararın tazmin edilmesi gerekir.

D) Nişanlılık, taraflara evliliğin verdiği beraber yaşama hak ve yetkisini vermez.

4- Nikâhın rüknü (unsuru) olarak sadece icap ve kabulü yeterli gören mezhep hangisidir?

A) Hanefî B) Şafiî
C) Mâliki D) Hanbelî

5- Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) İbn Şübrüme, bülûğ çağına ulaşmayan kimselerin hiçbir kimse tarafından evlendirilemeyeceği görüşünde olan islâm hukukçularındandır.

B) Evlilik iradesini ortaya koyarak 'evet' diyen kimsenin irade beyanı geçerli değildir.

C) Hanefîler, nikâh akdinde bir erkek, iki kadın şahidi yeterli görürler.

D) Hanefîler, nikâhta ikrah olsa da bu nikâh akdini geçerli sayarlar.

6- *"Evlenen kadının, kocasının tek eşli olmasını şart koşması mümkün ve geçerlidir." Yani, kadın nikâh akdinde kocasının kendinden başka bir kadınla evlenmemesini şart koşabilir ve koca bu şarta uymak zorundadır,"* görüşü hangi mezhebe aittir? (Osmanlı Hukûk-ı Âile Karanamesi de bu mezhebin görüşünü esas almıştır).

A) Hanefî
B) Şafiî
C) Mâlikî
D) Hanbelî

7- *"Âkıl-bâliğ olan kadın, aynen erkek gibi velisinin aracılığına gerek olmaksızın evlenebilir,"* görüşü hangi mezhebe aittir?

A) Hanefî B) Şafiî
C) Mâlikî D) Hanbelî

8- Aşağıda bazı kavramların tarifleri yapılmıştır. Yanlış olan hangisidir?

A) *Umumi veli*: Devlet başkanı veya hâkimdir.

B) *Velâyet-i icbâr*: Veliye velâyeti altında bulunan kimseyi rızâsını almaksızın evlendirme yetkisi veren velâyettir.

C) *Velâyet-i ihtiyâr*: Geçerli bir evlilik yapabilmek için hukuken sahip olunması gereken yeterliliktir.

D) *Kefâet*: Evlenecek eşler arasında dinî, iktisadî ve sosyal bakımdan bir denkliğin olmasıdır.

9- *"Süt hısımlığının oluşabilmesi için ilk iki yaş içinde beş fâsılalı ve doyurucu emişin şart olduğu"*nu söyleyen müctehid kimdir?

A) İmamı A'zam

B) İmamı Şâfiî

C) İmamı Mâlik

D) Ahmed b. Hanbel

10- Aşağıdakilerden hangisi geçici evlenme engellerinden değildir?

A) Başkasının eşi olma

B) Sıhrî hısımlık

C) Üç kere boşanma

D) Din farkı

11- Hangi kavramın tarifi yanlış yapılmıştır?

A) Mehr-i misil: Evlenen kızın akrabaları arasında her bakımdan kendi konumundaki kızlara ödenen mehirdir.

B) Muaccel mehir: Evlilik anında peşin olarak ödenen mehirdir.

C) Müeccel mehir: Ödenmesi sonraya bırakılan (veresiye) mehirdir.

D) Mehr-i müsemmâ: Nikâh anında belirlenmemiş mehirdir.

12- Aralarında mehir olmaksızın bir adamın kendi kızını diğerinin kızı ya da kız kardeşi gibi biryakını karşılığında ona nikâhlamasına ne denir?

A) Şigar nikâhı

B) Bedel Nikâh

C) Hulle nikâhı

D) Mut'a nikâhı

13- İslâm Hukukunda kocanın sahip olduğu boşama yetkisini karısına da vermesi hangi kavramla ifade edilir?

A) Fesih

B) Tefrik

C) Muhâlea

D) Tefvîz-i talâk

14- *"Kocaya boşadığı eşine ancak yeni bir nikâhla dönme imkânı veren boşanma şeklidir,"* olarak tanımlanan boşama çeşidi hangisidir?

A) Ric'î talâk

B) Sünnî talâk

C) Bid'î talâk

D) Bâin talâk

15- Aşağıdakilerden hangisi *"kazâî boşanma sebepleri"*nden değildir?

A) Kocanın nafakayı temin etmemesi

B) Fena muâmele ve geçimsizlik

C) Zıhâr

D) Hastalık ve kusur

16- Hangisi evlilik akdinin geçerli (sahih) olarak doğması için aranan şartlardan değildir?

A) Şahitler

B) Evlenme engelinin olmaması

C) İkrahın olmaması

D) İrade beyanı

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Haccın hükmü (Fevri: İlk hac döneminde hac görevini yerine getirme mecburiyeti. Terahi: Ömrün herhangi bir döneminde yerine getirme.)	Fevri (Ebû Hanife, Ebû Yusuf)	Terahi, farz (Hanefilerden İmam Muhammed de bu görüştedir)	Fevri (İki şartla tehir edilebilir: 1) Gelecekte hac yapma kararlılığı 2) Hacca karar verdiğinde yapabilecek güçte olacağına olan inanç	Fevri
Hacca niyet (İhram)	Şart	Rükün	Rükün	Rükün
Hacca niyet (İhram)	Şart	Rükün	Rükün	Rükün
Umrenin Hükmü	Müe. Sünnet	Terahi Farz	Müe. Sünnet	Fevri Farz
Mikatta ihrama girmek	Vacip	Vacip	Vacip	Vacip
İhramdan sonra telbiye getirmek	Vacip	Sünnet	Vacip	Sünnet
Umre tavafı	Rükün	Rükün	Rükün	Rükün
Tavafı 7 şavta tamamlamak	İlk 4 şavt rükün, son 3ü vacip	Farz	Farz	Farz
Ziyaret tavafının vakti	Bayr. 1. günü fecri sadıkla	Gece yarısından sonra		Gece yarısından sonra
Ziyaret Tavafının bayramın ilk üç günü içinde yapılması	Vacip (İ. Azama göre) ,. İmameyne göre sünnet.	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Arafat vakfesi	Rükün	Rükün	Rükün	Rükün
Arafat vakfesinin zamanı	Arefe günü zevalden sonra bayramın 1. günü fecri sadığa kadar.	Arefe günü zevalden sonra bayramın 1. günü fecri sadığa kadar.	Arefe günü zevalden sonra bayramın 1. günü fecri sadığa kadar.	Arefe günü zevalden sonra bayramın 1. günü fecri sadığa kadar.
Arafatta gün batana kadar bekleme	Vacip	Sünnet	Vacip	Sünnet
TEŞRİK TEKBİRLERİ	Vacip	Sünnet	Mendup	Sünnet
En faziletli hac	Kıran	İfrad	İfrad	Temettu
SAY (HAC VE UMREDE	Asli Vacip	Rükün	Rükün	Rükün
Sa'yin 7 şavt yapılması	İlk 4 şavt rükün, son 3ü vacip	Rükün	Rükün	Rükün
Gücü yetenin sayi yürüyerek yapması	Vacip	Sünnet	Vacip	Sünnet
Gücü yetenin tavafı yürüyerek yapması	Vacip	Sünnet	Vacip	Sünnet
Müzdelife vakfesi	Vacip	Vacip	Vacip	Vacip
Müzdelife vakfesinin başlangıcı arefeyi bayrama bağlayan gecenin	fecri sadıkıyla başlar	Gece yarısıyla	Akşam güneş batımıyla	Gece yarısıyla

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Müzdelife vakfesinin bitiş zamanı Arefeyi bayrama bağlayan gecenin	Güneş doğunca biter	Güneş doğunca biter	Güneş doğunca biter	Güneş doğunca biter
Müzdelifede (akşam namazını yatsı namazıyla beraber yatsı vaktinde kılmA) Cemi Tehir	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet.
Telbiyeyi ihramdan hemen ardından getirmek	Vacip	Sünnet	Vacip	Sünnet
Tavafı 7 şavta tamamlamak	Vacip	Şart	Şart	Şart
Sayi 7 şavta tamamlamak	Vacip	Şart	Şart	Şart
Tavaf şavtların ardı arkasına yapmak	Sünnet	Sünnet	Vacip	Vacip
Tavafta niyet	Şart	Sünnet	Vacip	Sünnet
Veda Tavafı	Vacip	Vacip.(*)	Sünnet	Vacip
Kudüm Tavafı (İfrad Haccı yapanA)	Sünnet	Sünnet	Vacip	Sünnet
Teyamün (Kâ'be sola alınarak yürüme)	Vacip	Şart	Şart	Şart
Tavafa Haceril Esvedden başlamak	Vacip	Şart	Vacip	Şart
Tavafı abdestli yapmak	Vacip	Şart	Şart	Şart
Tavafta setril avret	Vacip	Şart	Şart	Şart
Tavafı hatimin dışından yapmak	Vacip	Farz	Farz	Farz
Tavaftan sonra tavaf namazı	Vacip	Sünnet	Vacip	Sünnet
Tavafı namazı kılmadan 2 tavafı peşpeşe yapıp sonra namazları kılmak	Mekruh	Caiz	Mekruh	Caiz
Elbise ya da bedeninde necaset bulunan kişinin tavafı	Kerahetle geçerlidir.	Geçerli değildir.	Geçerli Değildir	Geçerli Değildir
Hacda saçları kesmek	Vacip	Rükün	Vacip	Vacip
Bayram günleri Minada gecelemek	Sünnet	Vacip	Biraz kalmak Vacip	Vacip
Taşlamada Küçük, orta ve büyük cemarata sırasıyla taş atma	Sünnet	Vacip	Vacip	Vacip
Bayramın 1. günü şeytan taşlamanın vakti. Arefeyi bayrama bağlayan gecenin	Fecri sadıktan başlar. 2. gün fecri sadığa kadar	Gece yarısından başlar. Bayramın 4. günü güneş batımına kadar.	Fecri sadıktan başlar. 2. gün fecri sadığa kadar	Gece yarısından başlar. Bayramın 4. günü güneş batımına kadar.
Bayramın 2. ve 3. Gün taşlamanın zamanı.	Zevalden başlar, fecri sadığa kadar.		Zevalden başlar, fecri sadığa kadar.	
Tertib: Taşlama,, Kurban Kesme, Traş sırasına uymanın hükmü	Vacip, İmameyne göre sünnet.	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Traş, halk ya da taksirin hükmü	Vacip	Rükün	Vacip	Vacip

	HANEFÎ	ŞAFİÎ	MÂLİKÎ	HANBELÎ
Traşın Bayramın ilk 3 gününde yapma	Vacip, İmameyne göre sünnet.	Sünnet	Vacip	Sünnet
Traş edilecek veya kısaltılacak saçın miktarı. (erkekler için) Kadınlar saçlarını parmak ucu kadar kısaltması yeterlidir.	En az dörtte biri	En az 3 tel	Tamamı	Tamamı

11. ÜNİTE

HAC İLMİHALİ

HAC TERİMLERİ

Afaki: Mikât sınırlarının dışından gelen hacılar.

Arafat: Mekke-i Mükerreme'nin güney doğusunda vakfenin yapıldığı yer.

Bab-ı Cibril: Peygamber Efendimizin Medîne-i Münevvere'de inşa ettiği mescidin doğu tarafındaki kıbleye yakın olan kapısı.

Babü'r-Rahme: Rahmet Kapısı. Medîne'de Peygamber Efendimizin yaptırdığı mescidin batı duvarındaki kuzey köşesine yakın olan kapısı.

Babü's-Selâm:

√ Mescid-i Haram'ın doğu tarafına açılan, Bab-ı Şeybe de denilen kapı.

√ Mescid-i Nebi'nin batı duvarında kıbleye yakın olan Bab-ı Mervan olarak da bilinen kapı. Mescid-i Nebi'nin kapılarının en büyüğü ve en süslüsüdür.

Babü't-Tevessül:

√ Mescid-i Nebi'nin kuzeye açılan kapısı.

√ Hicretin ikinci senesi Receb ayında, kıblenin Kudüs'ten Kâ'be'ye dönmesi emrolunca, mescidin Mekke'ye karşı olan kapısı kapatılıp, karşısına, Şam tarafına yeni bir kapı açıldı. Şimdi bu kapıya Babüt-Tevessül deniyor.

Bedel: Başkası adına hac yapan vekil kişi.

Cebel-i Rahme: Arafat ovasının ortasındaki tepe. Rahmet Dağı demektir.

Cebel-i Sevr: Peygamberimizin Mekke'den Medîne'ye hicret ederken ilk sığındığı yer. Sevr Dağı demektir.

Cennetü'l-Mualla: Mekke'deki kabristanın ismidir. Hz. Hatîce ve bazı Sahâbe-i kiram buradadır.

DEM: Hac ve umre esnasında ibadet maksadıyla veya bir vacibin terki, geciktirilmesi ya da bir ihram yasağının ihlal edilmesi sonucu ceza olarak koyun veya keçi kesilmesi anlamına gelir.

Fidye: Yaşlanıp ölene kadar Ramazan veya kazaya kalmış oruçlarını tutamayanın veya iyi olmasından ümit kesilen hastanın (zengin ise) tutamadığı oruç karşılığında fakirlere vermesi gereken bedel.

HAC: "Kasıt, yöneliş ve yürüyüş anlamlarına gelir.

Hac Ayları: Şevval, Zilka'de ayları ile Zilhiccenin ilk on günüdür.(*)

Hac Vakti: Arefe ve bayram günleri olmak üzere beş gündür.

Hacc-ı Asgar: Küçük hac demektir. Ümre manasındadır.

Hacc-ı Ekber: Farz olan hac. Haccetül-İslâm da denir.

Hacc-ı Mebrûr: Makbul hacc demektir. Şartlarına dikkat edilerek hiç günâh işlemeden yapılan ve kabûl olan hac.

Hacerü'l-Esved:Kâ'benin doğu köşesinde Cennetten gelen Ebû Kubeys dağından getirilme parlak siyah taş.

Halk ve Taksir: "Halk", saçların dipten traş edilmesi; "taksir" ise saçların ve sakalın kısaltılması, demektir.

Harem Bölgesi: Mekke ve etrafında, bitkileri koparılmamak ve hayvanları avlanmamak üzere sınırları belirlenmiş bölgeye *"Harem"* denir. Bu sınırların dışında kalan yerlere ise *"Hıll"* denir. Harem bölgesinin sınırları, Cibril (a. s.) 'ın göstermesiyle Hz. İbrahim tarafından belirlenmiş, bu sınırları gösteren işaretler Rasûlüllah (sav.) tarafından yenilenmiştir. Harem bölgesinin Mekke'ye en uzak sınırı Cidde istikametindeki *"Hudeybiye"*; en yakın sınırı ise Medîne istikametindeki *"Ten'im"*dir. Harem bölgesinde ikamet edenler umre için ihrama girmek üzere genellikle Ten'ime' gittikler camiye de *"Umre Mescidi"* deni

Hatim: Kâ'be'nin kuzey duvarı hizasında yarım daire şeklinde duvarcık ile Kâ'be arasında kalan yer. Hz. İsmail ve annesi Hz. Hacer'in kabri buradadır.

Hervele: Sa'y'ın her şavtında Safâ ve Merve adlı tepeler arasındaki vadi tabanına inildiğinde yeşil ışıklı işaretli sütunlar arasında, erkeklerin süratli, çalımlı ve canlı yürümeleridir. Erkekler için sünnettir. Kadınlar ise "hervele" yapmazlar

Hıcr-i İsmail ve Hatim: Kâ'be'nin Rükn-i Irakî ile Rükni Şamî arasını teşkil eden Kuzeybatı duvarının karşısında yarım daire şeklinde bir buçuk metre yüksekliğindeki kavisli duvar vardır. Kâ'be duvarından ikişer metre uzaklıkta, beyaz mermerden yarım daire şeklinde bir duvarla çevrili olan yerdir burası..

Hira Mağarası: Cebel-i Nurdaki (Nur Dağındaki) mağara. Peygamberimize İlk Vahiy bu mağarada inmiştir.

Hill Bölgesi: Harem Bölgesi (Yani İhram yasaklarına uyulması gerekli bölge) ile Mikât Sınırları (Yani İhramsız Geçilmemesi Gerekli Bölge) arasında kalan yerlerdir.

Hücre-i Saadet: Medîne-i münevverede Peygamber Efendimizin kabr-i Şer'îfi. (Burada Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer de medfundur.)

İhcac: Hac için bedel tutmaya denir.

İstilâm: Hac ve Umrede Kâ'be'yi tavafa başlarken veya tavaf sırasında Hacerü'l-esved önüne gelindiğinde, elleri namaza durur gibi kaldırıp tekbir, tehlil getirerek (Allahü ekber, la ilahe illallahü vallahüekber) diyerek onu selâmlamak ve öpmek. El sürülemiyorsa uzaktan elleri kaldırıp, işaret yapmak.

İstitaat: Hac ibadetini yapabilmek için sağlık ve mali imkanların yeterli olması durumuna denir.(*)

İzar: İhramlının belden aşağı kısmına doladığı örtü.

Iztıba: Rida'nın bir ucunu sağ koltuk altından geçirip sol omuz üzerine atmak, böylece sağ omuz ve kolu ihram'ın dışında bırakmaktır. Remel yapılması gereken tavafların bütün

şavtlarında "Iztıba" sünnettir. Tavaf bitince omuz örtülür; tavaf namazı, omuz örtülü olarak kılınır. Remel yapılan tavaflar dışında hiçbir zaman ızdıba yapılmaz.

Kubbe-i Hadra: Medînedeki Mescidi Nebide Peygamber Efendimizin kabrinin üzerindeki yeşil kubbe.

Kâ'be: Allah'ın emriyle Hz. İbrahim'in, oğlu ile inşa ettikleri fizik ötesi âlemlerden Beyt-i ma'murun izdüşümü mahiyetinde, küp şeklinde bir yapıdır.

Makam-ı İbrahim: Hz. İbrahim'in Kâ'be'yi inşa ederken ve insanları hacca davet ederken üstüne çıktığı taşın bulunduğu yer. Kâ'be kapısının 10-15 metre uzağında ve karşısındaki yer.

Mekkî: Mekke'de ve Mikât sınırları içinde ikamet eden kimseler.

Menasik: Hacla ilgili fiil ve ibadetler. (*)

Merve: Sa'yin yapıldığı iki tepeden 2. si.

Mes'â: Sa'yin yapıldığı yere verilen ad. Yani Safâ ve Merve arası bölge.

Mescid-i Haram: Beytullahın (Kâ'benin) etrafındaki Mesciddir. Kâ'bede namaz kılınan her yer Mescid-i Haram'dır.

Mescid-i Hayf: Yetmiş peygamberin namaz kıldığı Minâdaki mesciddir.

Mescid-i Kıbleteyn: Peygamber Efendimiz Medîne'de öğle veya ikindi namazında iken kıblenin Kudüs'ten Kâ'be'ye dönülmesi emrinin geldiği mescid.

Mescid-i Kubâ: Peygamberimizin Hicret esnasında, Medîne'ye 3 Km. uzaklıktaki Kuba köyünde yaptırdığı mescid.

Meş'ar-i Haram: Müzdelife'de Kuzeh dağı üzerinde bir tepedir. Zirvesinde silindir biçiminde "mikade" denilen ışıkla aydınlatılmış bir taş vardır. Müzdelife'de yapılan vakfenin Meş'ar-ı Haram yakınında yapılması sünnettir.

Mescid-i Nemîre: Arafat bölgesinde, kuzey-batı tarafı Urane vadisi sınırları içinde bulunan camidir. Urane vadisi sınırları içinde kalan kısmında vakfe caiz değildir.

Mescid-i Hayf: Mina'da Cemere-i Ulâ'nın güneyindeki camidir.

METAF; Tavaf edilen yer anlamına gelir. Mescid-i Haram içerisinde, Kâ'be'nin etrafında tavaf etmek için tahsis edilen yeri ifade eder.

Mina: Mekke ile Müzdelife arasında, Harem sınırları içinde bulunan bir bölge. Hacıların cemreleri taşladıkları ve kurban kestikleri yer.

Muhasser Vadisi: Minâ ile Müzdelife'yi birbirinden ayıran ve hacıların Minâ'ya giderken durmamaları gereken yer. Burası Eshabı Filin(Kâ'beyi yıkmaya gelen Yemen valisi Ebrehe'nin ordusunun) helak edildiği yerdir.

Muhrim: Hac veya umre ibadetini yapmak için "ihram"a giren kimseye ihramda bulunduğu sürede verilen isimdir

Muhsar: Hac ve umreden alıkonoluan kişiye denir.

Mu'temir: Umre yapan kişiye denir

Mültezem: Kâ'be'nin kapısı ile Hacerü'l-Esved arasında kalan Kâ'be duvarında birkaç taştır.

Müzdelife: Arafat ile Minâ arasında kalan, Adem aleyhisselâmla Hz. Havvanın yeryüzünde ilk buluştukları

yer. Haccın vaciplerinden müzdelife vakfesi burada yapılır.

Nafile: Farz ve vacip ibadetlerin dışında sünnetler de dahil olmak üzere yapılan bütün ibadetler.

Nefri Evvel: Kurban bayramın 3. günü minadan şeytanı taşladıktan sonra ayrılmaya denir. Yani dördüncü günü Mina'da kalınmamış olur.

Nefri Ahir: Nefr-i âhir (Mina'dan bayranın 4. günü (sonuncu gün- Zilhicce'nin 13. günü) Mina'dan ayrılmaya denir.

Niyet: Niyetin sözlük manası: Bir şeye kalben azim, kasd ve ona yönelmekten ibarettir. Fıkıhta ise: Allah rızasını kazanmak için ilâhi bir emri yerine getirmekte kalben ona yönelmek demektir.

Nüsük: Hac ve umrede yerine getirilmesi lazım olan işlerden herbiri, ibadet.

Ravza-i Mütahhara: Mescid-i Nebî'nin Rasûlüllah (sav.) Efendimizin kabri saadetleriyle minber-i Şer'îf arasında kalan 10. m genişlik ve 20 m. uzunlukta 200 metrekarelik alandır.

Remy-i Cimar: Taş atmak demektir. Dînî bir kavram olarak, hacceden-lerin kurban bayramı günleri Mina'da, halk arasında şeytan diye isimlendirilen yerlere, usulüne uygun olarak, küçük taşlar atmalarını ifade etmektedir.

Remel: Erkeklerin tavafı ilk üç şavt'ında kısa adımlarla koşarak ve omuzları silkerek çalımlı ve süratli yürümeleridir. Müteakiben sa'y yapılacak tavaflarda "remel sünnettir. Sonunda sa'y yapılmayacak tavaflarda remel yapılmaz.

Rida: İhramlının belden üst kısmına örttüğü dikişsiz örtü.

Rükn-i Hacer'il Esved: Kâ'be'nin Haceril Esved tarafındaki köşesi.

Rükn-i Iraki: Kâ'be'nin Bağdat'a karşı olan köşesi.

Rükn-i Şami: Kâ'be'nin Şam'a karşı olan köşesi.

Rükn-i Yemani: Kâ'be'nin Yemen tarafında olan güney köşesidir. Burası da Hacer-ül esved gibi selâmlanır.

Safa Tepesi: Sa'yın başladığı tepe. Sa'y yapılan 2 tepenin 1. si.

Salavat-ı Şerife: Peygamberimiz için okunan dualar. Allahümme Salli ve Allahümme Barik duaları.... "Allahümme Salli ala Seyyidina Muhammedin ve alâ âli Seyyidina Muhammed.... " demek.

Sa'y: "Sa'y" kelimesi; koşmak, hızlı yürümek anlamına gelmektedir. Hac ve umrede Kâ'be'nin doğu tarafındaki *"Safa"* tepesinden başlayarak *"Merve"* ye dört gidiş, Merve'den Safa'ya üç dönüş olmak üzere bu iki tepe arasındaki gidiş-gelişe denir.

Safa ile Merve arasındaki yaklaşık 400 metre uzunluğundaki yürüme alanına "Mes'a" denir. Sa'y yapmak vaciptir. Sa'yin aslı, Hz. Hacer'in henüz kendisini emmekte olan oğlu Hz. İsmail için su ararken bu iki tepe arasında koşması hatırasına dayanmaktadır.

Şavt: Tavafta, Hacer-i Esved hizasından başlayıp Kâ'benin etrafında dönerek tekrâr aynı hizaya gelmek. Sa'yda ise Safâ'dan Merve'ye yahut Merve'den Safâ'ya bir kere gitmek. Her tavafta ve sa'ydeyedişer şavt vardır.

Şebeke-i Saadet: Hücre-i Saadetin dış duvarı etrafına yerden Mescid-i

Nebi'nin tavanına kadar yükselen demir parmaklık.

Tahallül: ihram yasaklarının sona ermesi, ihram'dan çıkma demektir. İki tahallül vardır. Kurban bayramının birinci günü traş olduktan sonra birinci tahallül gerçekleşir. Bu durumda cinsel ilişki dışında bütün ihram yasakları sona erer. Ziyaret tavafından sonra ikinci tehallül gerçekleşir. Bununla cinsel ilişki yasağı da kalkar.

Tahsib: Hac sonunda Mina dönüşünde Muhassab denilen vadide bir süre dinlenmek.

Taksir: Umre veya hac yapmak için ihram giren kimsenin belli menasiki yaptıktan sonra ihramdan çıkması için saçlarını kısaltmasına denir

Tatavvu: Farz ve vacip olmadığı halde, fazla sevabı için nafile olarak yapılan ibadetlere bu ad verilir.

Tehlil: "La ilahe illahü vahdehü la Şer'ike leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir" demek.

Tekbir: "Allahü ekber, Allahü ekber. La ilahe illallahu vallahü ekber. Allahü ekber ve lillahi'l hamd" demek.

Telbiye: "Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk, La Şer'ike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülke lâ Şer'ike leke: Sana geldim, buyur Allah'ım! Çağırdın koşup geldim, emrine hazırım. Sana geldim, ortağın yoktur, koşup geldim, hamd ve nimet Sana ait, mülk de Senindir. Ortağın yoktur Senin!"

Temettu: Sözlükte yararlanmak anlamına gelir. Aynı yılın hac aylarında önce umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra yeniden ihrama girip hac yapmaya temettu denir.

Teyamün: Tavafı Kâ'benin sağından yapmaktır.

Umre: Hac günleri olan 5 günden başka(Bu günlerden başka günlerde) , senenin her günü, ihram ile yapılan tavaf ve sa'y den sonra saçları kazımak veya kesmekle yerine getirilen ibadet.

Umratü'l-Kadâ: Hz. Peygamberin kaza umresi.

Vadi-yi Urene: Urene Vadisi demektir. Arafat ovasında bir vadinin adıdır. Ama Arafat Vakfesi burada yapılmaz. Arefe günü Arafat'ın Vadi-yi Urene denilen yerinden başka herhangi bir yerinde Cemi Takdimle(2 Vakit Öğle Vaktinde birleştirilerek) kılınan öğle ve ikindi namazlarından sonra vakfeye durmak, haccın farzlarındandır.

İSLÂM ÖNCESİ MEKKELİLERİN KÂ'BE VE MEKKE'YE GELEN HACILAR İÇİN YAPTIĞI HİZMETLERİN İSİMLERİ

(Aşağıdaki isimlerden sıklıkla soru çıkmaktadır.) **

Sidane (Hicabe): Kâ'be'nin yöneticiliği, kapıcılığı ve perdedarlığıdır.

Sikaye: Hacılara su bulma ve dağıtma görevidir.

Rifade: Fakir hacılara yemek dağıtma işidir.

Ukab: Savaşta bayraktarlık yapmaktır.

Kıyade: Kumandanlık görevidir.

İşnak: Borçları ve para cezalarını tespit, ödeme ve ödettirme merciidir.

Kubbe: Ssavaş techizat ve mühimmatının konulduğu çadırlara verilen isimdir.

Einne: Savaş atlarının dizginlenip, sevk ve idaresigörevidir.

Sefaret: Elçilik görevidir.

İsar: Özellikle yolculuk ve savaş gibi önemli konularda alınacak kararlarda yardımcı olmak üzere şans ve kura yöntemine verilen addır.

Hükümet: Davalara bakma işidir.

Mahcere Malları: Kâ'be'deki putlara bağışlanan para ve mücevheratın idaresine verilen addır.

İmare: (Kâ'be çevresindeki sükûnet ve edebi tesisle görevli birimdir.

Nedve ve Meşveret: Danışma meclisi gibi hizmet alanlarını içine almaktadır.

HAC İBADETİ

İbadet maksadıyla hac mevsiminde Kâ'be'yi ziyaret etmeye "*Hac*" denir.

Haccın Farz Olmasının Şartları:

Bir mükellefe haccın farz olması için; bir takım şartların bulunması zaruridir. Bu şartlar şunlardır:

1- Müslüman Olmak:

2- Akıllı Olmak:

3- Hür Olmak: Haccın farz olmasının şartlarındandır. Çünkü hac, köle ve esirlere farz olmaz.

4- Haccın Farz Olduğunu Bilmek:

5- Büluğa Ermiş Olmak

6- Vakit: Malum olduğu üzere haccın vakti; Şevval, Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu süreye "Eşhürul hacc" (Hac mevsimi) denir. Binaenaleyh bir kimseye haccın farz olması için, vaktin bulunması da şarttır

7- Nakil Vasıtasını ve Masrafları Temine Gücün Yetmesi:

İşte bir kimseye haccın farz olması için bu şartların eksiksiz bulunması gerekir. Bunlardan biri eksik olursa haccetmesi farz olmadığı gibi yerine bir başkasını göndermesi de gerekmez.

Haccın Edasının Şartları:

1- Bedenen salim ve sıhhatli bulunmak

2- Yol emniyeti

3- Hapsedilmemiş olmak:

4- İddet içinde olmamak

5-Kadının mahreminin veya kocasının bulunması: (İmama Azam'a göre durum böyledir.) Bazı mezheplere göre ise yol güvenliği varsa hanımların bir grup içinde gitmesinde bir sakınca yoktur.

Haccın farz olması için gerekli şartlardan başka bu şartlara da eksiksiz haiz olan kimselerin bizzat haccetmeleri farz olur. Söz konusu şartlar bulunduğu halde, bu "5" şart eksiksiz gerçekleşmediği takdirde, bizzat kendilerinin haccetmeleri farz olmaz; yerlerine bedel göndermeleri; ölümleri halinde kendileri adına bedel gönderilmesini vasiyyet etmeleri gerekir.

Haccın Sahih Olmasının Şartları:

1- Müslüman ve akıllı olmak.

2- Hac yapmak niyetiyle ihrama girmek.

3- Haccın farzlarını özel vakitlerinde yerine getirmek; yani ihrama

girme, vakfede bulunma ve ziyaret tavafı gibi hac menâsikini her birinin kendi hususî zamanında yapmak.

4- Haccın farzlarını belirlenmiş mekanlarda (vakfeyi Arafat sınırları içerisinde, tavafı da Kâ'be'nin etrafında) yapmak.

Haccın Zamanı:

Haccın menâsikini ifâ edebilmek için muayyen zamanlar vardır. Bu zamanlar dahilinde yapıldıkları takdirde menâsik mûteber olur. Peygamberimiz şöyle buyurur:

"Hacc ayları Şevvâl, Zilkade ve Zilhicce'nin on gündür. "

Hacc mevsimi, belirtilen bu vakitlerin dışına çıkarılamaz. Hanefî ve Malikîler haccın şerâiti mütekaddimesi'nden olan ihrama bu aylar dışında da girilebileceğini kabul ederler, ancak sünnete aykırı olduğu için mekrûh addederler. Şafiî hazretleri ise hiç caiz görmez ve "Bu hac değil umre olur" der.

Hac Günleri (Eyyâmül Hac) :

a- Eyyâm-ı Malumat (Belirli Günler) : Zilhicce'nin ilk 10 günüdür. Terviye, Arafe ve Kurban günleridir.

b- Eyyâmı Madudat (Sayılı Günler) : Beş vakit namazın farzlarından sonra "tekbir" alınan günlerdir. Arefe günü (9 Zilhicce) sabahından bayramın dördüncü (13 Zil-hicce) gününe kadar 5 gündür. Bunlara "Eyyâm-ı Teşrik" (Teşrik tekbirlerinin alındığı günler) de denir.

c- Yevm-i Terviye (Terviye Günü) : Zilhicce'nin 8'nci günüdür. Hacıların, bu gün sabah namazını Mekke'de kılıp güneş doğduktan sonra Mina'ya çıkmaları ve geceyi Mina'da geçirmeleri sünnettir.

d- Yevm-i Arefe (Arefe Günü) : Zilhicce'nin 9'ncu günüdür. Haccın en önemli rüknü olan "Vakfe" Arafat denilen bölgede bugünde yapılır.

e- Yevm-i Nahr (Kurban Kesme Günü) : Zilhicce'nin 10'uncu günüdür.

f- Eyyâm-ı Nahr (Kurban Kesme Günleri) : Zilhicce'nin 10, 11, 12'inci günleridir. Hacılar bu günlerde "Mina'da bulunduğundan bunlara (Mina günleri) de denir.

g- Eyyâm-ı Teşrik (Teşrik Günleri) : Zilhicce'nin 11, 12 , 13'üncü (Bayramın 2, 3, ve 4'üncü günleridir. 5 vakit namazın farzlarından sonra teşrik tekbirlerinin alındığı Arefe sabahından bayramının 4'üncü günün akşamına kadar olan günlere denir.

h- Eyyâm-ı Mina (Mina Günleri) : Mina'da şeytan taşlama (Remy-i cimâr) menâsikinin yapıldığı günlerdir.

Tavafın Sahih Olmasının Şartları:

Tavafın sahih olmasının şartları vardır ki bunlar da şunlardı:.

1-Niyet: Niyet yapılmak istenen işin, zihnen hatırlanması, tayin edilmesidir. Dille söylemesi müstehaptır. Niyetsiz yapılan tavaf, sahih olmaz ancak, *Kudüm, Ziyaret* veya *Veda* tavafı olarak, tavafın nevini tayin etmek zaruri değildir. Mutlak tavaf niyeti yeterlidir.

2- Tavafı Kâ'be'nin etrafından ve Harem-i Şer'îfin içinde yapmak şarttır.

3- Şavtların çoğunu, yani en az dördünü yapmış olmak. Diğerleri ek-

sik bırakılırsa tavaf sahih olur. Diğer üç mezhepte yedi şavtın hepsi rükündür. Bir adım bile eksik bırakılırsa tavaf sahih olmaz. HANEFÎ mezhebine göre dört şavt yapan diğerlerini eksik bırakırsa tavafı sahih olur. Fakat eksik kalan her şavt için ceza gerekir. Şu var ki Sünnet ve nafile tavaflarda ister azı, ister çoğu terkedilsin, ceza gerekmez.

4- Hacla ilgili tavafların her birini belirlenen zamanlarında yapmak.

Arafat Vakfesinin Geçerli Olmasının Şartları:

1- Hac için ihrama girmiş olmak

2- Vakfeyi Arefe günü (9 Zilhicce) güneşin zeval noktasına gelmesinden kurban bayramın birinci günü (10 Zilhicce) fecr-i sadığa kadar olan süre içinde yapmak.

Hanbelî mezhebine göre vakfe, Arefe günü fecr-i sadıktan bayramın birinci günü fecr-i sadığa kadar yapılabilir.

3- Vakfeyi Arafat'ta yapmak. Arafat sınırları dışında yalpan vakfe geçerli olmaz.

Haccın Vacipleri:

Haccın vacipleri de kendileri müstakil bir nüsük olan "aslî vacipler" ve başka bir nüsüke bağlı olan "dolaylı (fer'i) vacipler olmak üzere ikiye ayrılır. HANEFÎ Mezhebine göre haccın asli vacipleri şunlardır:

1- Safa ile Merve tepeleri arasında say etmek,

2- Müzdelifede vakfe,

3- Cemrelere taş atmak (Şeytan taşlamak)

4- Saçları traş etmek veya kısaltmak (Halk ve taksir)

5- Sader (VedA) tavafı yapmak.

Bunlardan sa'y, halk veya taksir, hem hac hem de umrede vaciptir. Diğer üçü ise umrede yoktur.

Bir de başka nüsüke bağlı olan "dolaylı (ferî) vacipler" olmak üzere ikiye ayrılır.

1- Mekke'ye geliş istikametlerine göre belirlenen yerlerde (mikat) veya buralara gelmeden önce ihrama girmek.

2- Arefe günü akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de birleştirerek kılmak. (Cemi Tehir)

Vacipleri terk etmek:

Haccın vacip sayılan bir takım menasiki daha vardır ki bunların terkinden dolayı hac geçersiz olmaz ise de mazeretsiz terkedilmesi tahrimen mekruhtur. Ayrıca meşru bir mazeretten terkedilen her vacip için ceza gerekir. Meşrû mazeretler; yaşlılık, aşırı zayıflık, bayılma ve kadınlara ait bazı haller gibi beŞer'î gücün sınırlarını aşan engellerdir.

Hanefî Mezhebinde haccın vaciplerinin terkedilmesi konusunda dinen muteber sayılan özürler, insanlar tarafından meydana getirilen engeller olmayıp, hastalık, yaşlılık mecalsizlik (aşırı zayıflık) , bayılma, kadınlık halleri.. gibi semâvî engelerdir. Söz gelimi, Arafat'ta vafke esnasında bayılıp bayram günleri geçtikten sonra kendine gelen bir kimseye Müzdelife vakfesi ile remy-i cimârı (şeytan taşlamayı) terketmesi, traş ile ziyaret tavafını da geciktirmesi (vacip olan süre içinde yapmaması) sebebiyle ceza gerekmez.

Sözü edilen menâsiki aynı sûre içinde hapsedilmiş olması sebebiyle eda edemeyen kimseye bu menâsikten her biri için ceza (koyun veya keçi kesmek) gerekir.

Haccın Sünnetleri

1- Kudüm Tavafı

2- Haccın Hutbeleri

3- Arefeden bir gün önce sabah namazından sonra Mina'ya gitmek ve geceyi orada geçirip arefe günü sabah namazı ile birlikte Minada beş vakit namaz kılmak.

4- Bayram Gecesini Müzdelifede geçirmek

5- Bayram günlerini gecelerini Mina'da geçirmek.

6- Tahsib (Hac sonunda Mina dönüşünde Muhassab denilen vadide bir süre dinlenmek)

Haccın Çeşitleri

a- Hüküm Açısından Hac Çeşitleri

Şer'î hüküm açısından hac; farz, vacip ve nafile olmak üzere üç çeşittir. Belirli şartları taşıyan yükümlünün ömründe bir defa haccetmesi farzdır. Yükümlü olmadığı halde, haccetmeyi adayan kişinin bu adağını yerine getirmesi vaciptir. Diğer nafile ibadetlerde olduğu gibi, başlandıktan sonra bozulan nafile haccın kazası da vacip olur. Farz ve vacip dışında yapılan hac ise nafiledir. Hacla yükümlü olmayan çocukların yaptıkları hac ise bir kimsenin birinciden sonra yapacağı her hac nafiledir.

B) Yapılış Şekli Bakımından Hac Çeşitleri

Yapılış biçimi eda açısından ise hac, İfrad haccı, Temettu haccı ve Kıran haccı olmak üzere üç çeşittir.

1- Hacc-ı İfrad: Hacc-ı İfrad, umresiz yapılan hacca denir. Hacc-ı ifrad yapan kimse ihrama girerken, sadece hacc yapmak üzere niyet eder. Hacc menasiki sona erinceye kadar ihramda kalır. Bu hacca niyet eden âfâkiler, şükür kurbanı kesmeleyebilirler, vacip değildir. İster mikat sınırı dışında ister içinde ikamet etsin, herkes ifrad haccı yapabilir. Şafi ve Hanbelîlere göre en faziletli hac, ifrad haccıdır.

2- Haccı Temettu: Temettu haccı aynı yılın hac ayları içinde umre ve haccı ayrı ayrı niyet ve ihramla yapmaktır. Hac ayları içinde umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra aynı yılın haccı için yeniden ihrama girip hac menâsini de eda eden uzak bölgelerden gelmiş hacılar' temettu haccı' yapmış olurlar. Temettu haccı yapanların "Şükür hedyi" kesmeleri vaciptir. Hanbelîler göre en faziletli hac Temettu Haccıdır.

3- Hacc-ı Kıran: Kelime olarak iki şeyi bağlamak, birleştirmek demektir. İstilahta hac ve umreyi birleştirmek, aynı ihramla hac ve umreyi ifa etmek demektir. İmam-ı Azam'a göre en efdal hacc budur. Hanefîlere göre en faziletli hac, Kıran Haccıdır.

Kıran Haccında ihrama girerken hem hac hem de umreye niyetlenerek hac ayları içinde önce umre yapılır ve ihramdan çıkmadan hac menasiki ifade edilir.

Temettu ve Kıran Haccı Yapabilmenin Şartları:

1- Bu hacları yapabilmek için o kişinin kişi Âfaki olması gereklidir. Harem ve Hill bölgelerinde, mikat sınırları içinde ikamet edenlerin temettu've kıran haccı yapmaları caiz değildir. Hac aylarından önce Mekke'ye gidip dönüş günlerine kadar orada kalan âfakilerde bu konuda aynı hükme tabidir Bunlardan haccedecek olanların, o yıl hac ayları girdikten sonra umre yapmamaları gerekir. Yaptıkları takdirde, isâet etmiş olurlar; şükür kurbanı değil, ceza kurbanı keserler.

2- Umre ve hac, her ikisi aynı yılın hac aylarında yapılmalıdır. Şâyet umre, hac aylarından önce yapılmışsa veya umre tavafının en az dört şavtı, hac ayları henüz girmeden tamamlanmışsa yapılan hac temettu' veya kıran değil, ifrad haccı olur.

3- Hac aylarında yapılan umreden sonra "Sahih ilâm" olmamalıdır. " Sahih ilâm". HANEFİlere göre umre ile hac arasında herhangi bir sebeple memlekete dönmekle, Şafiîlere göre ise mikat sınırları dışına çıkmakla gerçekleşir. Umre ile hac arasında, HANEFİler'e göre memleketine giden; Şafiîlere göre ise mikat sınırları dışına çıkan kimse, dönüşte tekrar umre yapmazsa, yaptığı hac temettu değil ifrad olur. Kırân haccında umreden sonra ihramdan çıkılmadığı için umre ile hac arasında ister mikat dışına çıkılsın, ister memleket veya başka bir yere gidilsin, kıran haccı ifrada dönüşmez.

Bu üç nevi haccın hangisi yapılırsa yapılsın, hac farizası eda edilmiş olur.

Hangi Hac Faziletlidir?

Bunların fazilet bakımından sıralanışı

Hanefîlere göre; kıran, temettu, ifrat.

Mâlikîlere göre; ifrad, kıran, temettu;

Şafiîlere göre; aynı yıl arkasında umre yapmak şartıyla ifrad, temettu, kıran;

Hanbelîler'e göre ise temettu, ifrad, kıran şeklindedir. bu görüş ayrılığının sebebi Hz. Peygamber'in yaptığı haccın eda biçimine ilişkin rivâyetlerin farklı olmasıdır.

Bu eda biçimlerinden hangisine göre yapılırsa yapılsın hac farizası yerine gelmiş olur. Bütün ibadetler gibi hac ibadetinde de fazilet, o biçim veya bu biçimde yapılmasında değil, edasında gösterilen gayret samimiyet, huzur, huşu ve ihlâs nisbetindedir.

Haccın Farzları:

Hanefî mezhebinde Haccın farzları; *ihram, Arafat vakfesi ve ziyaret tavafı* olmak üzere üçtür. İhram, şart; Arafatta vakfe ve ziyaret tavafı rükündür. Arafat vakfesi ve ziyaret tavafından birisi eda edilmezse hac batıl olur ve gelecek yılda kaza etmek icabeder.

Şafiî Mezhebinde ise haccın rükünleri altıdır: 1. İhram, 2. Tavaf, 3. Sa'y, 4. Arafat vakfesi, 5. Halk veya Taksir, 6. Tertip yani ihramı Arafat vakfesinden önce, Vakfeyi de tavaf ve traştan önce yapmak.

İhramın Rükûnleri:

İhrama girmenin rüknü niyyet ve telbiyedir. Bir kimse umre veya hacca, yahut her ikisine birden "niyyet" et-

tikten sonra "telbiye" yaparsa, ihrama girmiş (muhrim) olur. Niyyet eder, fakat telbiye yapmazsa; veya telbiye yapar, niyyet etmezse ihrama girmiş sayılmaz.

Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinde ihrama girmiş olmak için telbiye söylemek şart değildir. Niyet etmekle ihrama girilmiş olur. Bu ikisinin bir arada bulunması gerekir. Telbiye yapar, niyyet etmezse ihrama girmiş olmaz. Hanefî fukahâsı; niyetle telbiyenin arasının açılamayacağını, ikisinin bir arada bulunması gerektiğini esas almıştır.

İhramın Vacipleri:

1- İhrama Mikat denilen sınırları geçmeden girmek, yani mîkatı ihramsız geçmemek

2- İhram yasaklarından sakınmak.

İhramın Sünnetleri

1- Genel temizlik

2- İhram'a girmeye niyet ettiği zaman gusül abdesti veya abdest alır.

3- Gusül abdestini aldıktan sonra; temiz bir izâr ve rida giyer. Zira Resûli Ekrem (sav.) (ihramı esnasındA) izar ve ridâ giyindiği bilinmektedir

4- İhramdan önce güzel koku sürünmek müstehaptır.

5- İki rekât namaz kılmak.

6- İhramlı olduğu sürece her fırsatta yüksek sesle telbiye söylemek, sonra tekbir ve tehlil ve salavat getirmek, bunları her defasında üç defa söylemek.

7- Hac için, hac ayları başladıktan sonra ihrama girmek

8- Her bölge halkının, kendi yolu üzerindeki mîkatta veya mîkat hizasında ihrama girmesi.

İhram: Hac ve Umre'yle alakalı en temel kavramlardan biri ihramdır. İhram deyince akla ilk gelen şey beyaz dikişsiz elbise olsa bile, esasen ihram, hacca ve umreye gitmeye karar veren kişinin normalde helal olan tırnak kesmek, traş olmak, cinsel ilişkiye girmek, Mekke ve çevresinde bitkileri koparmak, yeşillere zarar vermek gibi bazı şeyleri kendisine haram kılmasıdır. Hacca veya umreye giderken haramların başladığı yerde ihram giyilir. İhram dikişi olmayan ve kefene benzeyen iki parçadan oluşan sade bir giysidir. Buna elbise bile demek zordur. Kefeni hatırlatan ihram makam, mansıp, rütbe ve servet gibi bütün farkları sıfıra indirir, herkes fakir ve muhtaç durumdadır. Ama bu ihtiyaç kullara değil, Allah'adır. İhramı giyen insan dünyaya ait her şeyi geride bırakır, takva elbisesini giyer, "Ölmeden önce, ölünüz" hikmet dolu sözüne ittibaen kefen giymiş gibi olur.

İhramın Rükûnleri:

İhrama girmenin rüknü niyyet ve telbiyedir. Bir kimse umre veya hacca, yahut her ikisine birden "niyyet" et-
tikten sonra "telbiye" yaparsa, ihrama girmiş (muhrim) olur. Niyyet eder, fakat telbiye yapmazsa; veya telbiye yapar, niyyet etmezse ihrama girmiş sayılmaz.

Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinde ihrama girmiş olmak için telbiye söylemek şart değildir. Niyet etmekle ihrama girilmiş olur. Bu ikisinin bir arada bulunması gerekir. Telbiye yapar, niyyet etmezse ihrama girmiş olmaz.

Hanefî fukahâsı; niyetle telbiyenin arasının açılamayacağını, ikisinin bir arada bulunması gerektiğini esas almıştır.

İhramın Vacipleri:

1- İhrama Mikat denilen sınırları geçmeden girmek, yani mîkatı ihramsız geçmemek

2- İhram yasaklarından sakınmak.

İhrama Girme Hazırlıkları:

Hac ve Umre için İhrama girmeden önce yapılması sünnet veya müstehap olan fiiler vardır. Abdest veya boy abdesti almak gibi. Hz. Peygamber (a. s.) 'ın, Zü'l Huleyfe'de guslettiği hadis kitaplarında yer almaktadır.

İhrama girecek olan kişinin tırnaklarını kesmesi, traş olup bıyıklarını kısaltması, koltuk altlarını ve edep yerlerini traş etmesi müstehaptır.

İhram Yasakları:

Muhrim (ihramlı olanın) dikkat etmesi gereken yasaklar şunlardır:

1- Cinsî münasebette bulunmak, şehvetle öpüşmek, oynaşmak, kucaklaşmak,

2- Şehvanî arzuları tahrik eden hareketlerde bulunmak, bu hususta konuşmak, fıkra anlatmak,

3- Dikişli elbise giymek, (erkekler için) baş ve yüzü örtmek (kadınlar ise yüzünü örtmez)

4- Güzel koku sürmek

5- Karada yaşayan av hayvanlarını avlamak veya avlanmasına delalet etmek, av hayvanlarına zarar vermek; (yuvasını bozmak, yumurtasını kırmak, tüylerini yolmak, yavrularını almak, ayağını veya kanadını kırmak) , yasaktır.

6- Saç, sakal, bıyık, tırnak ve vücudun diğer kısımlarındaki kılları kesmek, çekmek veya traş etmek,

7- Harem bölgesindeki yeşil otları veya ağaç dallarını kesmek de yasaktır.

8- Cidalde yani münakaşada bulunmak ve kötü söz söylemek,

9- Dinen yasak olan herhangi bir günaha bulaşmak

Hıll'de Bulunanların Durumu:

Mikatı iyice anlayabilmek için Harem ile Hill denilen bölgeyi iyi anlamak lazımdır. Evvela şunu belirtmek gerekir ki: Kâ'be-i Muazzama, Harem-i Şer'îfin merkezî noktasıdır. Bunun dört tarafında belli bir saha (Kâ'be'ye uzaklığı eşit olmayan) Mekke Haremidir. Mina ve Müzdelife de buna dahildir. Arafat, Harem bölgesinin dışındadır. Hill ise Harem-i Şer'îf'in bitiminden itibaren başlar, Mikat denilen yerlere kadar uzanır. Bu bölgeler, Allah'ın (c. c.) emri ile büyük meleklerden Cibril-i Emin tarafından, Hz. İbrahim'e gösterilip tesbit edilmiştir. Buna göre ihrama girmek isteyen kimselerin mikat mahalli ikamet ettiği yere göredir. Bu durumda ihrama girmek için üç bölge vardır.

1- Mekke Haremi içinde ikamet eden kimseler ister yerli ister yabancı olsun Hacc için Haremde veya Mekke'de ihrama girerler. Fakat Umre için Harem'den çıkarak Hıll'in herhangi bir yerinde ihrama girmelidirler. Buradaki inceliğin sebebi şudur. Yapılan ibadetin hem Hıll'de hem de Harem'de yapılması gerekir. Zira Hacc için

Harem'de ihrama giren bir kimse bunu tamamlamak için Hill'e yani Arafat'a çıkar. Umrede ise Hill'de ihrama girer. Harem'de ibadetini ikmal eder. Böylece gerek Hacc, gerek umre, her iki bölgenin birleşmesiyle gerçekleşir.

2- Hill bölgesinde ikamet edenlerin Hacc ve Umre için mikat yerleri, bulundukları yerlerdir. Yani ihrama girecekleri yer evleridir. Harem ile mikat arasında bulunan yer Hıll bölgesidir. Bu saha tek bir yer hükmündedir.

3- Bu sahanın haricinde kalan kimselerin Mikat yerleri Hill'in girişidir. Yukarıda izah etiğimiz Mikatlardan herhangi biridir. Hill bölgesinin haricinde kalanlara Afakî denir. Bunlar Harem-i Şer'îfte (ister Hacc ve ister Umre hatta ticaret için olsa bile) ihramsız bu yerlere giremez ve Mikat'ı geçemezler.

Mikatı, ihramsız geçmiş olan bir kimse, henüz hac veya umre menasikinden birine, Meselâ Kudüm veya Um-re tavafına başlamadan, geri dönüp mikat sınırı dışında ihrama girerse, ceza düşer. Bu kişinin, mutlaka ihramsız geçtiği mikata dönmesi gerekmez; kendisine daha yakın başka bir mikat'a veya hizasına dönmesi de yeterlidir. Söz gelimi Zülhuleyfe veya hizasından ihramsız geçmiş olan bir kimsenin, Cuhfe yahut Karn'da ihrama girmesi caizdir. Hac veya umre menâsikinden birine başladıktan sonra, mîkat sınırına geri dönmekle ceza düşmez.

Mîkat: Doğrudan Harem bölgesine veya Mekke'ye gelen âfâkilerin ihramsız geçemeyecekleri sınırları belirleyen noktalardır.

Hac veya umre yapacak olan âfâkilerin ihramsız geçmemeleri gereken beş nokta Rasûlüllah (sav.) Efendimiz tarafından belirlenmiştir. Bunlardan her birine mikat denir. Doğrudan Harem bölgesine veya Mekke'ye bu noktaların çevrelediği sınırların dışından gelen kimselerin bu sınırları ihramsız geçmemeleri vaciptir. İhrama girme yerlerine de mikat denir. Mikât mahallerinden önce de ihrama girilebilir. İhrama girme yerleri şöyledir:

1-Zülhuleyfe: Medîne istikametinden gelenlerin mikatıdır. Mekke'ye en uzak mîkâttır. Rasûlüllah (aleyhis-salatü vesselâm) Veda haccında burada ihrama girmiştir. Şimdilerde Âbâr-ı Ali veya Ebyâr-ı Ali denilmektedir. Mekke'ye 450 km. uzaklıktadır.

2- Cuhfe: Şam yönünden gelenlerin mîkâtıdır. Mekke'ye 187 kım. mesafededir.

3-Zat-ı Irk: Irak istikametinden gelenlerin mîkatıdır.

4- Karn: Necid bölgesi cihetinden gelenlerin mîkâtı olup Mekke'ye 94 km mesafededir.

5- Yelemlem: Yemen tarafından gelenlerin mîkatıdır. Mekke'ye uzaklığı 54 km'dir. En yakın olanı budur.

Mikatta belirtilen aynı noktalardan geçmek mecburiyeti yoktur. Başka yerden giriş yapanlar (Hava, Kara deniz) bunların hizasında ihrama girebilirler.

Harem Bölgesine ve Mekke'ye İhramsız Girmenin Durumu:

a- Hanefî ve Malikîlere göre, ister hac ve umre, ister ticaret ve ziyaret gibi başka maksatlarla olsun, doğrudan Mekkeye veya Harem bölgesine girecek

olan âfâkilerin mîkat sınırını geçmeden ihrama girmeleri vaciptir. Çünkü ihram bu kutsal beldeye tazim için vacip kılınmıştır. Bu konuda hac veya umre için gelenlerle, başka maksatlar için gelenler arasında fark yoktur. Bu durumda olan âfâkiler usulüne göre hac veya umre yaptıktan sonra ihramdan çıkarlar. Şafiî Mezhebinde ise hac veya umre kasdı olmadığında âfâkilerin Harem bölgesine veya Mekke'ye ihramsız girip çıkmaları caizdir.

b- Hıll bölgesinde (Mikat sınırları ile Harem bölgesi arasındA) olanların, hac ve umre maksadı dışında, diğer ihtiyaçları için Harem Bölgesine ve Mekke'ye ihramsız girip çıkmaları caizdir. Mîkat sınırları dışına çıkmadıkça, herhangi bir sebeple, Harem Bölgesi dışına çıkmış bulunan Mekkeliler için de hüküm aynıdır.

c- Doğrudan Harem bölgesine veya Mekke'ye gitmek kasdı olmaksızın, Hıll Bölgesine girecek olan âfâkilerin, mîkatı ihramlı geçmeleri gerekmez. Böylece Hıll Bölgesine ihramsız girmiş olan âfâkiler, Harem bölgesine ve Mekke'ye girip çıkma konusunda Hıll Bölgesinde olanların hükmüne tabi olurlar. Sözgelimi, bir iş için Hıll böl-gesinde bulunan Cidde'ye ihramsız gelmiş olan bir âfâkî, hac veya umre yapmak kasdı olmadığı zaman, Hıll bölgesinde olanlar gibi, Harem bölgesine ve Mekke'ye ihramsız girip çıkabilir ve Kâ'be'yi ihramsız tavaf edebilir. Cidde'deki işini gördükten sonra hac veya umre yapmak isterse, bulunduğu yerde (hıll bölgesinde) ihrama girer.

Hac veya umrelerini eda edip ihramdan çıktıktan sonra ticaret veya başka bir iş için Harem bölgesi dışına, Meselâ Cidde'ye giden âfâkiler de, mikat sınırlarının dışına çıkmadıkça, Mekke'ye ihramsız dönebilirler. Mikat sınırları dışına çıkmışlarsa, Hanefî ve Malikîlilere göre ihrama girmeden Harem Bölgesine ve Mekke'ye dönemezler.

Tavaf:

Tavaf: Kâ'be etrafında Hacerü'l-esved hizasından başlayarak yedi defa dönmektir. Kısaca; Kâ'be'nin etrafında, Hacer-i esvedden başlayıp Kâ'be sola alınarak yedi kere dönmektir

Tavafın Sahih Olmasının Şartları:

Tavafın sahih olmasının şartları vardır ki bunlar da şunlardır.

1-Niyet: Niyet yapılmak istenen işin, zihnen hatır-lanması, tayin edilmesidir. Dille söylenmesi, müstehaptır. Niyetsiz yapılan tavaf, sahih olmaz ancak, kudüm, ziyaret veya veda tavafı olarak, tavafın nevini tayin etmek zaruri değildir. Mutlak tavaf niyyeti yeterlidir.

Meselâ Haccı İfrada giren bir kimse Kâ'be'ye vardığında, Kudüm kelimesini demeden"Ben tavaf yapıyorum" diye niyet etmesi kafidir. Veya Arafat vakfesinden sonra tavaf niyetiyle yedi defa Kâ'benin etrafını dönmek ziyaret tavafına sayılır. Bu tavaftan sonra yapılan nafile bir tavaf veda tavafının yerine geçer. Bu itibarla bir kimse kaybettiği bir eşyasını veya arkadaşını aramak kastıyla Kâ'be'nin etrafını yedi kez dönse bu tavaf sayılmaz. Çünkü bu dönmede ibadet kastı yoktur.

2- Tavafı Kâ'be'nin etrafından ve Harem-i Şer'îfin içinde yapmak:

(Kâ'benin etrafından tavaf için ayrılan kısma *"metaf"* denir. Tavaf'ın yalnızca burada yapılması zorunlu değildir. Mescid-i Haram'ın içinde olmak şartıyle daha geniş devir yaparak metaf'ın dışından hatta mescidin üst katlarından Kâ'be'nin etrafından dolaşılarak tavaf yapılabilir. Fakat Mescid'in dışından dolaşmak tavaf sayılmaz. Çünkü bu Kâ'be'yi değil. Mescidi Haram'ı tavaf olur.

3- Şavtların çoğunu, yani en az dördünü yapmış olmak: Diğerleri eksik bırakılırsa tavaf sahih olur. Diğer üç mezhepte yedi şavtın hepsi rükündür. Bir adım bile eksik bırakılırsa tavaf sahih olmaz. HANEFÎ mezhebine göre dört şavt yapan diğerlerini eksik bırakırsa tavafı sahih olur. Fakat eksik kalan her şavt için ceza gerekir. Şu var ki Sünnet ve nafile tavaflarda ister azı, ister çoğu terkedilsin, ceza gerekmez.

4- Hacla ilgili tavafların her birini belirlenen zamanlarında yapmak:

Tavafın Vacipleri:

Aşağıda sayılan sekiz vacipten ilk altısı, sadece Hanefi mezhebinde vaciptir. Terki halinde tavaf sahîh, fakat ceza gerekir. Diğer üç mezhepte ise bu altı şart, tavafın sıhhat şartıdır. İhlali halinde tavaf sahih olmaz, mutlaka iadesi gerekir. Tavafın vaciplerinden biri, mazeretsiz terkedilirse, ceza gerekir. Fakat tavaf sahih olur. Tavaf yeniden yapılırsa, ceza düşer. Mazeret sebebiyle terkinden dolayı ceza gerekmez. Kasden terkedilmesi ise tahrimen mekruhtur.

1- Hadesten Taharet: Cünüp hayız veya nifaslı olmayıp abdestli bulunmaktır.

Tavaf esnasında abdest bozulursa tavaf yarıda bırakılır. Abdest alındıktan sonra, eksik kalan şavtlar tamamlanır.

2- Setri Avret: Kadın ve erkek için avret sayılan uzuvların örtülü olması esasen farzdır. Tavafta vacip olmasının anlamı, ihlalinin cezayı veya tavafın iadesini gerektirmesi demektir. Avret sayılan uzuvlardan birinin dörtte biri veya daha çoğu tavafta açılırsa, ceza (kurban) gerekir; dörtte birinin azında ceza gerekmez. Bu ceza farz ve vacip tavaflarda dem; diğer tavaflarda ise sadakadır.

3- Teyamün: Kâ'be'yi sol tarafına alarak sağından yürümek.

4- Tavaf'a, Hacer-i Esved veya hizasından başlamak: Daha geriden başlanabilir; fakat ileriden başlanırsa o şavt eksik kalır. (Diğer üç mezhepte ilk şavt sahih olmaz; iadesi gerekir.)

5- Tavafı, Hatim'in dışından dolaşarak yapmak: Çünkü bu kısım da Kâ'be'dendir. Hatim'in dışından dolaşılmadan yapılan şavtların iadesi gerekir. Bu durumda, Hıcr-ı Kâ'be'den geçerek, sadece Hatim'in çevresinde dolaşmak da yeterlidir. Farz veya vacip tavafın Hıcr'in dışından yapılması vaciptir. Tavaf, farz veya vacipse kişi Hıcr'in içinden geçmek suretiyle tavaf ederse tavafını yenilemesi gerekir. Yenilemezse ceza kurbanı keser.

Tavafın şartlarından biri vücudun tümü Kâ'benin dışında olmasıdır. Tavaf esnasında iki tarafı açık, girişli çıkışlı bulunan Hicr-i İsmail'den girmek tavafın sıhhatine manidir. Hatta burada dikkat edilecek bir husus da şudur. Hatim denilen duvarın üzerine (tavaf esnasındA) elini bırakarak veya yasla-

narak tavaf yapanın tavafı caiz olmaz. Çünkü vücudunun bir kısmı Kâ'be'nin içine girmiş olur. Hatta Hacer-i Esved'in ziyaretinde bile bu hususa dikkat etmek lazımdır. Bazı görüşlere göre Hacer-i Esved'den doğrulmadan, yürümek tavafın sıhhatine manidir. Şu var ki Hicr-i İsmail'de tavaf namazı da dahil her çeşit namaz kılmak, dua yapmak müstahsen görülmüştür.

6- Ziyaret umre ve veda tavaflarını yedi şavta tamamlamak (İlk dört şavt rükündür.)

7- Tavafı yürüyerek yapmak. Hastalık veya yaşlılık.. gibi bir mazeret sebebiyle yürüyerek tavaf edemeyenler, taht-ı revana binerek tavaf ederler.

8- Tavaf namazı kılmak. Tavaf namazı, aslında Hanefîler ve Malikîlere göre her tavaftan sonra iki rekât namaz kılmak vaciptir. Şafîi ve Hanbelîlere göre sünnettir. Birinci rekâtında Kafirun, ikinci rekâtında İhlas sûresini okumak müstehaptır.

Şunu söyleyebiliriz ki tavaf namazları kerahet vakitlerine tesadüf ederse o zaman içinde kılınmaz, kerahet vakit çıktıktan sonra kılınır.

Tavaflardan sonra kılınan tavaf namazı her ne kadar vacip ise de terk edildiğinde cezayı gerektirmez. Ve daha sonra da kılınabilir. Şu var ki bu namazı terkeden sevabından mahrum olur. Ve terki uygun değildir.

Vakfenin Vacipleri:

Vakfeye güneş batana kadar yetişmek ve güneşin batışını beklemek, vakfenin vacibidi

Tavafın Sünnetleri:

1- Necasetten Taharet: Bedende ve ihramda namaza_engel pislik bulunmaması.

2- Tavafa başlarken, Hacerül Esved'e veya hizasına Rüknül Yemânî yönünden gelmek.

3- Tavafa başlarken ve her şavtın sonunda Hacer'ül Esved'i istilam etmek (Selâmlamak).

4- Ardından sa'y yapılacak tavafların ilk üç şavtında erkeklerin remel yapması.

Tavaf Çeşitleri:

Ziyaret tavafından başka, hacla ilgili olan ve olmayan farz, vacip, sünnet ve nafile gibi başka tavaflar da vardır. Ancak hepsinin sıhhat şartları, vacipleri, sünnetleri ve yapılış şekli aynıdır. Tavafın çeşitleri şunlardır:

1- Tavaf İfada (Ziyaret) : Arafat vakfesinden sonra bayram günlerinde yapılan farz olan tavaftır.

Ziyaret Tavafının Vakti:

Kurban bayramının ilk günü fecr-i sadığın doğması ile başlar. Daha önce yapılması halinde geçerli olmaz. Çünkü bayramın ilk gecesi fecrin doğuşuna kadar olan zaman, aslında Arafat vakfesine tahsis edilmiştir. Bir rükne tahsis edilen zaman içinde başka bir rüknü yerine getirmek caiz olmaz. (*)

Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre zilhicce ayının dokuzunu onuna bağlayan gecenin yarısından itibaren yapılabilir.

2- Umre Tavafı: Bu tavafın dört şavtı farzdır ve Umrenin rüknüdür.

Geride kalan üç şavtı ise vaciptir. Umre tavafı, Hacc-ı Kıran, Hacc-ı Temettu ve müstakil umre yapanlar tarafından yapılır ve icra edilir. Bu konuda ileride yeterli bilgi verilecektir.

3- Veda Tavafı: Mekkeden ayrılmadan önce yapılan en son tavaftır. Tavafı Sader de denir.

4- Kudüm Tavafı: Bu tavafın hükmü sünnettir, bu itibarla gerek kudüm tavafının ve gerekse nafile tavafın bazı şavtları yapılmazsa kurban gerekmez. Kudüm tavafı da veda tavafı gibi âfâkilere mahsustur. Mikat içerisinde olanların, bu tavafı yapmalarına gerek yoktur.

5- Nezir Tavafı: Tavaf etmeyi adayan kişinin, nezrini yerine getirmesi vaciptir. Bunun için zaman belirlenmişse belirlenen zamanda, zaman tayini yapılmamışsa uygun bir zamanda adanmış olan tavaf yerine getirilir.

6- Tatavvu Tavafı: Mekke'de bulunulan süre içinde hac ve umre ile ilgili olarak yapılan tavaflar dışında, fırsat buldukça yapılan nafile tavaflardır.

7- Tahiyyatü'l-Mescid Tavafı: Harem-i Şer'ife girince 2 rekât mescid namazı yerine yapılan tavaftır.

Arafat Vakfesi:

Hacc'ın En Büyük Rüknü Arafat'ta vakfedir.

Arefe günü Arafât'ta, bayram gecesi de, gece yarısından sonra Müzdelife'de bulunmak, buralarda Allah Teâlâ'ya telbiye, tesbîh, tekbîr gibi zikirlerle, istiğfâr ve dualarla, tefekkür ve tazarrularla ibâdet etmek, haccın en önemli vazifeleri arasındadır. Kısaca; durmak demektir. Arefe günü Arafat'ın Vadi-yi Urene denilen yerinden başka herhangi bir yerinde, öğle ve ikindi namazlarından sonra bir miktar durmaktır. Haccın farzıdır.

Arafat Vakfesinin Sıhhat Şartları:

1- Hac için ihramlı olmak

2- Muayyen zaman içinde vakfe yapmak: Bu zamanda Zilhicce ayının 9. günü yani Arefe günü zeval vaktinden itibaren başlar, yine Zilhicce ayının 10. günü olan Kurban Bayramının şafak vaktine kadar devam eder. Bu zaman içinde Arafat bölgesinde (hacc ibadet şartlarına haiz) az bir zamanda olsa bile bulunan bir kimse, vakfeyi yapmış sayılır. Buradaki vakfe, farz ve Haccın rüknüdür.

Ahmed b. Hanbel'e göre Arafat vakfesinin zamanı, Arefe günü fecri sadıkla başlar, bayramın birinci günü fecr-i sadıkla sona erer.

İmam Mâlik'e göre Arafat vakfesinin vakti, Arefeyi bayrama bağlayan gece vaktidir. Az da olsa Arafat'ta geceleyin vakfe yapmayan kimse Arafat vakfesi yapmamış sayılır.

3- Muayyen mekanda bulunmak, yani Arafat sahasının herhangi bir yerinde vakfe yapmak. Ancak Nemire Mescidinin batısında Urane vadisi hariç (buna şeytan vadisi de denir) Burası Arafattan değildir.

Arefe günü Arafat'a çıkan bir kimsenin güne batmadan buradan ayrılması ceza olarak dem gerektirir. Ancak güneş batmadan tekrar Arafat sahasına dönerse kurban kendisinden düşer.

Arafat Vakfesinin Sünnetleri:

1- Güneş doğar-doğmaz (Arefe günü) Mina'dan Arafat'a hareket etmek (Mina'ya gidilmişse)

2- Nemire Mescidinde hutbe dinlemek. Bu iki sünnet, izdiham nedeniyle genelde yapılamamaktadır.

3- Cem-i takdim yapmak. Yani öğle ile ikindi namazını fasılasız olarak arka arkaya kılmak. Ancak sahih olan görüşe göre, teşrik tekbirleri iki namaz arasında getirilir. Öğle vaktinde ezan okunur. Öğlenin sünneti kılınır, kamet getirilir öğle namazının farzı kılınır. (Mekke'de Mukim olan yani dört rekâtlı farz namazları dört kılan Arafatta da farzları dört rekât kılar. Mekke de seferi olan yani dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılan kişiler, Arafatta da farz namazları iki rekât kılar.) Öğle namazın farzından sonra Teşrik tekbirlerinin getirilir, sonra tekrar ikamet getirilir ve ikindi namazının farzı da aynı şekilde kılınır. Teşrik tekbirleri getirilir ve böylece Cem-i Takdim yapılmış olur.

4- Namazdan sonra hemen vakfeye durmak ve abdestli olmak,

5- Cebel-i Rahme'nin yakınında vakfe yapmak.

6- Arefe gününü zikir, tehlil, telbiye, tekbir ve istiğfarla geçirmek.

7- Kendine, ebeveynine ve tüm müminlere dua etmek,

8- Mazeret yoksa vakfeyi ayakta yapmak,

9- Kıbleye yönelmek.

10- Arefe günü, zevalden önce Arafat'ta bulunmak.

Sa'y:

Hanefî fûkahası; "Safa ile Merve arasında sa'y etmek vaciptir" hükmünde ittifak etmiştir.

Hanefî mezhebinde say'in terkedilmesi haccı ifsad etmez. Yalnız ceza olarak dem (koyun veya keçinin kurban nedilmesi) lazım gelir. Ayrıca haccın sevabı da nakıs (eksik) olur. Diğer üç mezhepte sa'y farz ve Haccın rüknü olduğundan s'ay terkedildiğinde Hacc ve Umre ibadeti tekamül etmez. Ve bu ibadetler noksan kalır. Hacc yapılmış sayılmaz.

Safa'dan Merve'ye dört gidiş ve Merve'den Safa'ya üç dönüş olmak üzere yedi şavt yapılmış olur. Bu yedi şavtın tümü bir Sa'ydir.

Sa'yin Geçerli Olmasının Şartları:

1- Sa'yi ihrama girdikten sonra yani hac veya umre yahut her ikisi için niyet ve telbiye yaptıktan sonra yapmak, ihrama girmeden önce hac veya umre menaskinden hiçbiri yapılmaz.

Sa'yin sahih olması için ihrama girdikten sonra yapılması şart ise de ihramlı olarak yapılması şart değildir; belirli menâsik tamamlanıp ihramdan çıktıtan sonra da yapılabilir. Nitekim hac için ihrama giren kimse kurban bayramının ilk günü fecri sâdıktan önce ihramdan çıkamayacağı için, Arafat vakfesinden önce hac sayini yapmak isterse, ihramlı olarak sa'y yapar. Arafat dönüşü ziyaret tavafından sonra sayini yaparsa, ihramsız olarak da yapabilir. Efdal ve sünnete uygun olan da budur. Umre sa'yinin ihramlı olarak yapılması vaciptir. Umre tavafının dördüncü şavtından sonra traş olan kişi, ihramdan

çıkmış olur. Bu kişinin ihramsız olarak yapacağı umre sa'yi sahihtir, fakat sa'yi tamamlamadan ihramdan çıkarak vacibi terkettiği için (dem) gerekir.

2- Hac sayini, hac ayları başladıktan sonra yapmak. ihrama girme dışında, hacla ilgili menasikten hiçbiri, hac ayları girmeden yapılamaz.

3- Sa'yi muteber bir tavaftan sonra yapmak. Sa'y tek başına müstakil bir nüsük değildir. Ancak muteber bir tavaftan sonra, ona bağlı olarak yapılabilir. Muteber tavaf, hades-i ekberle yani cünüp, aybaşı veya lohusa olarak yapılmamış olan tavaftır. HANEFÎ mezhebinde abdestsiz hatta cünüp hayz veya nifas halinde yapılan tavaf sahihtir, Ancak ceza gerekir. Abdestli olarak yapılması şart değildir. Abdestsiz olarak yapılan tavaftan sonra yapılan sayin iadesi mendup; cünüp olarak yapılan tavaftan sonraki sayin iadesi ise vaciptir. İade edilmezse dem gerekir.

4- Şavtların çoğunu yani en az dördünü yapmış olmak. Hanefî mezhebinde sa'yin yedi şavtından dördü rükün, üçü vaciptir.

5- Sa'ye Merveden başlanırsa ilk şavt sahih olmaz.

Say'in Vacipleri:

1- Sa'yi yürüyerek yapmak. Yürümekten aciz olan hasta, yaşlı ve sakatlar, arabaya binerler.

2- Yedi şavta tamamlamak (İlk dört şavt rükündür) . Hanefî mezhebi dışındaki mezheplere göre yedi şavtın hepsi rükündür. Bir şavtın bir adımı bile eksik kalsa tamamlanmadıkça sa'y sahih olmaz.

Say'in Sünnetleri:

1- (Tavaf bitince, tavaf namazı kılmak dışındA) Ara vermeden sa'ye başlamak.

2- Say yapmaya gitmeden önce Hacerül Esved'i istilam etmek

3- Hadesten taharet; yani sa'yi abdestli olarak yapmak. Tavaflarını temiz olarak yaptıktan sonra âdet görme-ye başlayan kadınların say yapmaları kerâhetsiz olarak caizdir. Sadece Mesaya girmeleri gerekir.

4- Necasetten Taharet: üzerinde namaza engel pislik bulunmamak.

5- Her şavt başında, Safa ve Merve'de Kâ'be görülebilecek kadar yükseğe çıkıp, Kâ'be'ye yönelerek tekbir ve tehlil ile el açıp dua etmek.

6- Şavtları peş peşe ara vermeden yapmak.

7- Erkekler yeşil ışıklı sütunlar arasıda *"hervele"* yapmak ve diğer kısımlarda ise normal yürümek. Hervele, kısa adımlarla koşarak canlı ve çalımlı yürümek. Kadınlar hervele yapmazlar.

8- Sa'y esnasında tekbir, tehlil, zikir ve dua ile meşgul olmak.

9- Niyet etmek.

Sa'y Ne Zaman Yapılır?

Sa'y kendi başına müstakil bir nüsük değildir. Mutlaka bir tavafa bağlı olarak yapılır. Tavaf namazında sonra ara vermeden yapılması sünnet ise de tavaftan sonra hemen yapılmayıp bir süre sonra yapılması caizdir. Gerek hac, gerek umre için sadece birer sa'y vardır. Sa'yin nafilesi yoktur.[1] Bu sebeple her tavaftan sonra sa'y yapılmaz.

Umre sa'yinin umre tavafından sonra fakat ihramdan çıkmadan yapılması vaciptir. Hac sa'yinin ziyaret tavafından sonra fakat ihramdan çıkmadan yapılması vaciptir. Hac sa'yinin ziyaret tavafından sonra yapılması efdal ise, Kudüm tavafından veya Arafat'a çıkmadan herhangi nafile bir tavaftan sonra yapılması da caizdir. İfrad ve Kıran haccı yapanlar, Kudüm tavafından sonra hac sayini yapmamışlarsa, Arafata çıkmadan önce diledikleri zaman herhangi nafile bir tavafı müteakip hac sayini yapabilirler. Temettu haccı yapanlardan, Arafat'a çıkmadan önce hac sa'yini yapmak isteyenler ise, terviye günü (veya daha önce) hac için ihrama girdikten sonra yapacakları nafile bir tavafı müteakip hac sa'yini yapabilirler. Çünkü hac sa'yi, hac ihramına girmeden önce yapılamaz.

Müzdelife Vakfesi:

Arafat vakfesinden sonra bayram gecesi Müzdelife'de vakfe yapmak hacılar için vaciptir.

Geceyi Müzdelife'de geçirip sabah namazını erkence kılmak, namazdan sonra telbiye, tekbir, tehlil, zikir, dua ve istiğar ile vakfeyi ortalık aydınlanıncaya kadar sürdürmek, ortalık iyice aydınlandıktan sonra güneş doğmadan Minaya hareket etmek ise bütün mezheplerde sünnettir.

Belirlenen müddetler içinde herhangi bir anda, kısa da olsa, ister uyanık, ister uykuda, ister bayılmış halde orada bulunan kimseler, Müzdelife vakfesini yapmış sayılırlar.

Müzdelife Vakfesinin Vakti:

Hanefîlere göre Arefe günü Bayram gecesine bağlanan gecenin şafağıyla başlar. Ve güneş doğuncaya kadar devam eder. Şafiî ve Hanbelîlere göre ise gecenin yarısından itibaren fecri sadıka kadar geçen süredir. Gece yarısı, güneşin batışı ile fecr-i sadık arasındaki sürenin ortasıdır. Burada geceyi geçirmek ise sünnettir. Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre Müzdelife vakfesinin zamanı Bayramın ilk gecesinin yarısından sonra başlar, şafak sökünceye kadar devam eder. Mâlikîlere göre bayram gecesinin akşamından başlar şafak sökünceye kadar devam eder.

Müzdelife Vakfesinin Sıhhatinin Şartları:

1- Hacc için ihramda bulunmak.

2- Arafat vakfesinden sonra yapmak,

3- Bayramın ilk günün tulu-i fecr ile güneş doğuşu arasında yapmak,

4- Muayyen mekan, yani Müzdelife hudutları içinde bulunmak,

Bu vakfeyi Meşar-ı Haram denilen (KuzahA) tepesinin yakınında yapmak sünnettir. Muhassir vadisi hariç.

Cem-i Te'hîr:

Haccedenlerin arefe günü akşamı, Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını ister tek başına olsun, ister cemaatle olsun, yatsı vakti içinde cem'i te'hir ile kılmaları, Hanefîlere göre vacip; Şâfiîlere göre ise sünnettir. Bu namazlar yatsı vaktinin çıkmasından endişe edilmedikçe Arafatta veya yolda kılınmaz; kılın-

dığı takdirde henüz yatsı vakit çıkmadan Müzdelife'ye ulaşılırsa, Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göre yeniden kılınır. Ebû Yûsuf'a göre Müzdelife'ye ulaşmadan kılındığı takdirde iadesi gerekmez.

Hanefî Mezhebine göre cem-i tehir yapılabilmesi için üç şart vardır.

A) Hac için ihramlı olmak.

b- Arefeyi bayrama bağlayan gece Müzdelife'de olmak

c- Yatsı vakti girmiş olmak.

Mina'da Şeytan Taşlama (Remy-i Cimâr) :

Cemreler: Minâ'da birbirine birer ok uzaklıkta bulunan üç taş kümesidir. Bunlardan birincisine Cemre-i ula(Küçük Şeytan) , ikincisine Cemre-i Vusta(Orta Şeytan) , üçüncüsüne Cemre-i Akabe(Büyük Şeytan) denir.

Cemre-i Aka'be: Mekke yönündeki cemrelerin ilkine verilen isimdir. Bu cemreye Büyük Cemre, halk arasında ise "Büyük Şeytan" denir.

Cemre-i Vusta: Orta Cemre demektir. Mekke yönündeki ikinci cemredir. Halk arasında "Orta Şeytan" denir.

Cemre-i Ulâ: Birinci cemre demektir. Mekke yönünden üçüncü cemredir. Halk arasında bu cemreye "Küçük Şeytan" denir.

Arafat tepelerinden kopup gelen insan seli, Meş'aril Haram yoluyla Zilhicce'nin 10. gününün sabahı da, yani bayramın ilk gününün sabahında Mina'ya akar.

Taşlar Atış Sıralaması:

√ Bayramın birinci günü sadece Akabe cemresine 7 taş atılır.

√ Bayramın 2. 3. ve 4 günleri Mina'da sırasıyla küçük Cemre, Orta Cemre ve Akabe Cemrelerine yedişer taş atarlar.

Şeytan Taşlamanın Geçerli Olmasının Şartları:

1- Taşlar cemrelere el ile fırlatılarak atılmalıdır. Ayakla veya herhangi bir aletle atılması sahih olmadığı gibi taşı geriden fırlatmaksızın cemre üzerine el ile konulması da sahih olmaz.

2- Atılan şeyin, taş atma veya taşlama anlamını gerçekleştirecek bir madde olması gerekir. Bu bakımdan Hanefîlerin dışındaki üç mezhebe göre atılan şey mutlaka taş olmalıdır. Hanefîlere göre ise atılan şeyin taş, çamur gibi üzerinde teyemmüm yapılması caiz olan bir madde olması gerekir. Ağaç, maden ve tezek gibi şeylerin atılması taşlama yerine geçmez.

3- Taşların herbirini ayrı ayrı atmak gerekir. Hepsi birden atılırsa tek taş atılmış sayılır.

4- Taşların cemre kümesinin üzerine yani taş havuzunun içine veya yakınına düşürülmesi gereklidir.

5- Taş, atıldığı yere atanın fiili sonucu oluşmalıdır. Atılan taş, bir yere çarptıktan sonra veya düştükten sonra bu yerin etkisi olmadan kendiliğinden atılarak yere ulaşırsa, sahih olur. Meselâ birinin omuzuna düşüp oraya kaldıktan sonra o kişinin hareketiyle düşerse, istenilen yere ulaşsa bile sahih olmaz, yeniden atılmalıdır.

6- Gücü yetenler, taşları bizzat kendileri atmalıdır. Namazlarını ayakta durarak kılamayacak durumda olan kimseler başkalarını vekil tayin edebilirler.

7- Taşları belirli vakitler içinde atmak gerekir.

Şeytan Taşlama Zamanı:

1- Bayramın Birinci Günü (10 Zilhicce) :

Bayramın birinci günü, büyük şeytan denilen Akabe Cemresi'ne yedi taş atılır. Bu taşların atılma zamanı; Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre fecr-i sadıktan itibaren başlar, ikinci gün, fecr-i sadığa kadar devam eder. Bu zaman diliminde taşlar atılmazsa dem gerekir.

Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'e göre, vaktinde atılamayan taşlar, bayram sonuna kadar kaza şeklinde atılabilir ve bundan dolayı ceza da gerekmez.

Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre, Akabe Cemresi'ne taş atma Arefe gününü birinci gününe bağlayan gece yarısından itibaren başlar, bayramın 4. günü güneşin batmasına kadar devam eder. Bu günde atılması gereken taşlar bayramın dördüncü günü güneş batımına kadar atılsa caiz olur, her hangi bir ceza da gerekmez

2- Bayramın İkinci ve Üçüncü Günleri (11-12 Zilhicce) : Bu günlerin her birinde her üç cemreye yedişer olmak üzere toplam 21 taş atılır. Bu iki günde taş atma zamanı, zeval vaktinden başlayıp ertesi gün fecr-i sâdıka kadar olan süredir. Belirtilen bu sürenin herhangi bir bölümünde taş atma işi yapılabilir. Bu iki günde zevalden önce taş atılması ise caiz değildir. Şâfiî ve Hanbelîlelere göre ise bu taşlamanın süresi teşrîk günlerinin sonuna kadardır.

3- Bayramın Dördüncü Günü (13 Zilhicce) : Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve diğer üç mezhep imamına göre bayramın dördüncü günü de taş atma vakti, ikinci ve üçüncü günlerde olduğu gibi zevalden itibaren başlar. Ebû Hanifeye göre ise Bayramın dördüncü günü taş atma zamanı fecr-i sadıkta başlar. Ancak taşların henüz güneş doğmadan atılması mekruh, güneşin doğuşundan zevale kadar ki sürede caiz, zevalden sonra atılması ise sünnettir. İster edâ, ister kaza olsun, bayramın dördüncü günü güneşin batmasıyla taş atma süresi sona erer.

Atılacak Taş Sayısı:

Bayramın birinci günü sadece Akabe Cemre'sine 7 taş atılır, diğer iki cemreye taş atılmaz. Bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri ise Küçük Cemre'den başlamak üzere sıra ile her üç cemreye günde yedişerden 21 olmak üzere üç günde 63 taş atılmış olur. Bayramın birinci günü atılan yedi taş da eklenirse şeytan taşlamada atılan toplam taş sayısı 70'tir. Ancak bayramın dördüncü günü cemrelere taş atmak faziletli olmakla birlikte gerekli değildir. Dördüncü gün taş atılmayacak olursa bu takdirde atılan taş sayısı 49 (70-21=49) olur.

Bayramın dördüncü günü taş atmayacak olanların, Hanefîlere göre dördüncü günü fecri sadıktan önce, diğer üç mezhebe göre ise üçüncü gün güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmış olması gerekir. Mina'nın Mekke tarafındaki sınırı, Akabe cemresidir.

Şeytan Taşlamanın Sünnetleri:

1- Taşları üç beş metre mesafeden atmak.

2- Yedi taşı peş peşe atmak.

3- Bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri sırayla Küçük, Orta ve Akabe cemrelerine taş atmak. Diğer üç mezhepte sıraya uymak sıhhat şartıdır.

4- Atılan taşların nohuttan büyük, fındıktan küçük olması.

5- Küçük ve Orta cemrelerde taş attıktan sonra dua etmek, Akabe Cemresine taş attıktan sonra dua edilmez, orası hemen terkedilir.

6- Her bir taşı atarken "Bismillahi, Allahü Ekber" demek.

7- Akabe Cemresine taşları Mekke'yi sola, Mina'yı sağa alarak atmak. diğer iki cemreye taşlar istenilen her yönden atılabilir.

Bu saydıklarımız taşlamanın sünnetleridir.

Şeytan Taşlamanın Mekruhları:

1- Büyükçe bir taşı olduğu gibi veya kırıp bir kaç parça yaparak atmak.

2- Cemre mahallinde biriken taşlardan alıp atmak.

3- Temiz olmayan Meselâ pislik bulaşmış taşları atmak.

4- Bir cemreye aynı gün yediden çok taş atmak.

5- Taş atarken cemreler arasında sıraya uymamak

Vaktinde Atılamayan Taşların Kazası:

Taş atma günlerinde her günün taşının kendi vakti içinde atılması vacip olduğu gibi, vaktinde atılamayan taşların taş atma süresi içinde kaza edilmesi de vaciptir. Taş atma süresi bayramın dördüncü günü güneşin batması ile son bulur. Bundan sonra eda ve kaza olarak taşlama yapılmaz. Ebû Hanîfe ve İmam Malik'e göre, vaktinde atılamayan taşlar, taşlama süresi içinde kaza edilse de cezası düşmez. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise taş atma süresi içinde kaza edilirse cezası düşer.

HALK VEYA TAKSİR= (SAÇLARI TRAŞ ETMEK VEYA KISALTMAK)

Saçların tümünü traş etmeye *Halk*, kısaltmaya da *Taksir* denir. Hacc veya Umre nüsükleri sona erince usülüne uygun traş olmak veya saçları kısaltmak üç mezhebe göre haccın vaciplerindendir. Ancak Şafiye göre halk veya taksir işlemi Haccın rüknüdür.

Halk veya Taksirin (saçın tümünü traş etmek veya üstten bir kısmın kesmek demektir) miktarı mezheplere göre şöyledir: Meselâ Hanefî mezhebine göre Hacc ve Umrenin nüsükleri sona erdiğinde başın en az dörtte birini traş etmek veya saçları kısaltmak gerekir. (Abdest meshinde olduğu gibi) Şafiî mezhebinde ise baştan en az üç kıl kesmek veya traş etmek farzdır. (Abdest meshinde olduğu gibi) buna göre ihramlı bir kimse (Yani Hacc veya Umre nüsükleri henüz sona ermemiş bile bile maşından üç kıl keser veya traş ederse ceza olarak kurban lazım gelmektedir. (Şafiî'ye göre) Malikî ve Hanbelîlere göre başın tümünü traş etmek vaciptir. Hanefî ve Şafiîlere göre de traş olmak yani saçların tümünü

kesmek sünnettir. Ve büyük sevaba vesiledir.

Kadınların ise saçlarının uçlarından bir miktar keserler. Onların saçlarını dipten traş etmeleri mekruhtur. Saçların kısaltılması halinde kesilen miktar, parmak ucu (parmağın uç boğumu) uzunluğundan daha az olmamalıdır.

Başında saç olmayanlar, ustura veya traş makinasını başlarında gezdirmekle bu menasiki ifa etmiş sayılırlar. Saçlar kısaltılırken uçlarından kesilecek miktar, parmak ucu uzunluğundan daha kısa olmamalıdır.

TRAŞ'IN ZAMANI VE YERİ:

Hacda saçları traş etme ve kısaltmanın zamanı, bayramın ilk günü fecr-i sâdıktan, ömrün sonuna kadar devam eden süredir. Ancak Ebû Hanife ve İmam Mâlik'e göre bayramın üçüncü günü güneş batıncaya kadar ki süre içinde yapılması vaciptir. Daha sonraya geciktirilmesi durumunda ceza (dem) gerekir. Ebû Yûsuf, İmam Muhammed Şafiî ve Hanbelîlere göre ise bu vecibenin bayramın ilk üç gününde yapılması vacip değil, sünnettir. Geciktirilmesi mekruh ise de ceza gerekmez. Ancak traş olmadıkça ihramdan çıkılmış olmaz ve ihram yasakları devam eder. Umrede saçları traş etme ve kısaltmanın vakti, umre tavafının dört şavtını tamamladıktan sonra başlar. Fakat umre sa'yini ihramlı olarak yapmak vacip olduğu için sa'yi de yaptıktan sonra traş olmak gerekir. Hac için ihrama girenler, bayramın ilk günü fecr-i sadıktan önce, umre için ihrama girenler ise, umre tavafının en az dört şavtını tamamlamadan traş olmakla ihramdan çıkmış olmazlar, ihram yasağı işlemiş olurlar.

Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göre, ister hac, ister umre için olsun, saçları traş etmenin veya kısaltmanın yeri Harem bölgesidir. Harem bölgesi dışında yapılması sahih ise de vacip terkedildiği için ceza gerekir.

Ebû Yûsuf ve İmam Züfer'e göre, traş olmanın Harem bölgesinde yapılması vacip değil, sünnettir. İster hac ister umre için olsun, Harem sınırları dışında traş olana ceza gerekmez. Bu duruma göre halk ve taksirin;

a- Ebû Hanife'ye göre halk ve taksîrin yeri ve zamanı da belirlidir.

b- Ebû Yûsuf'a göre zamanı da yeri de belirli değildir.

c- İmam Muhammed'e göre; yeri belirli zamanı, belirli değildir.

d- İmam Züfer'e göre, zamanı belirli ; yeri belirli değildir.

Traş ile Diğer Menasik Arasında Tertip:

Hz. Peygamber; Vedâ haccında, bayramın ilk günü Mina'da önce Akabe Cemresi'ne yedi taş attı, sonra kurbanlarını kesti. Daha sonra traş oldu ve aynı gün Mekke'ye gidip ziyaret tavafını yaptı ve tekrar Mina'ya döndü. Bu dört menâsik yerine getirilirken, Hz. Peygamber'in yaptığı sıralamaya uymanın vâcip veya sünnet oluşu konusunda müctehidler arasında görüş ayrılığı vardır. Ebû Hanife'ye göre, bunların ilk üçünde Hz. Peygamber'in yaptığı sıralamaya uymak vaciptir. Aksi halde ceza (dem) gerekir. ancak, ifrad haccında şükür kurbanı vacip olmadığından, nafile olarak kesenlerin

kurban konusunda tertibe uymaları vacip değil, sünnettir. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ile diğer üç mezhebe göre ise sıralamaya riâyet sünnettir. Uyulmaması mekruh ise de ceza gerekmez. Ancak Mâlikî mezhebinde Akabe Cemresi'ne taş atmanın traş ve tavaftan önce olması gerekir. Ziyaret tavafında ise Ebû Hanîfe dahil, bütün müctehidlere göre tertip vacip değil, sünnettir. Tertibe uyulduğu takdirde İfrat haccı yapanlar Akabe Cemresi'ne taşlarını attıktan sonra; Temettu' veya Kıran haccı yapanlar ise taş atıp kurbanlarını kestikten sonra traş olup ihramdan çıkarlar. Traş olabilecek duruma gelen kimseler saçlarını kendileri traş edebilecekleri gibi henüz kendileri traş olmadan başka ihramlıları da traş edebilirler. Fakat traş olmadıkça veya saçlarını kısaltmadıkça diğer ihram yasaklarını yapamazlar.

Alimler hadislerden yola çıkarak değişik ictihadlarda bulunmuşlardır. Hacılar; taşlama-kurban-Traş (ki buna halk dilinde: Taş-baş-traş denilir) tertibinin sünnet olduğunu söyleyenler, İmam-i Şafiî ve Ahmed ibn Hanbel'dir. Bunlara göre sıralama bozulursa bir ceza gerekmez

İlk Tehallül:

Hanefî Mezhebinde cinsel ilişki dışındaki ihram yasaklarının kalkmasını sağlayan ilk tehallül ancak saçların traş edilmesi veya kısaltılması ile olur. İlk tehallülün gerçekleşmesi için tertibe uymak gerekmediği gibi daha önce taş atma ve kurban kesme nüsüklerini yapmış olmak da gerekmez. Bayramın ilk günü fecri sadıktan sonra traş olmakla ilk tehallül gerçekleşir ve cinsel ilişki dışındaki bütün ihram yasakları kalkar. Fakat Akabe Cemresi'ne taş atmak, kurban kesmek, hatta ziyaret tavafını yapmakla -traş olmadıkça- ne ilk ne de ikinci tehallül gerçekleşir. Şafiîlere göre ilk tehallül taş atma, traş olma veya ziyaret tavafından herhangi ikisini yapmakla, Malikî, ve Hanbelîlere göre ise Akabe Cemresi'ne ilk günkü taşları atmakla gerçekleşir.

İkinci Tehallül:

İkinci tehallül, cinsel ilişki dahil bütün ihram yasaklarının kalkması demektir. İlk tehallül'den sonra ziyaret tavafının da yapılmasıyla olur. Şâyet henüz traş olmadan ziyaret tavafı yapılmışsa, traş olmakla ilk ve ikinci tehallül her ikisi birden gerçekleşir. Hanefîler dışındaki diğer üç mezhepte, ikinci tehallül için ziyaret tavafından başka sayin de yapılmış olması gerekir. Çünkü onlara göre sa'y vâcip bir nüsük değil, haccın rükünlerindendir.

Veda Tavafı:

Vedâ tavafı Mekke'li olmayan ve Mekke'li hükmünde sayılmayan, uzak bölgelerden gelmiş hacıların Mekke'den ayrılmadan yapmaları gereken en son tavaftır. Buna Sader tavafı da denir.

Bu konuda Peygamberimiz(sav.) şöyle buyurmuştur.

"İnsanlar (hac menasikini tamamladıktan sonrA) her vech (yön ve durum) ile ayrılmaya yöneldiler. Bunun üzerine Resülûllâh (sav.) Efendimiz onlara şöyle buyurdu: "Sizden hiç kimse, Beytullah ile son ahdini (sözünü, bağ-

lılık ve sadakatini) yerine getirmeden ayrılmasın."

Vacip Olmasının Şartları:

1- Haccetmiş olmak

2- Hacceden kişinin Âfakî, (Harem bölgesi dışından gelmiş olması)

3- Kadınlar Mekke'den ayrıldıkları esnada aybaşı veya lohusalık halinde olmamak.

Sadece umre yapanlar ile Mekke'de, Harem bölgesinde ve mikat sınırları içinde ikamet eden hacıların, Mekke'den ayrılırken veda tavafı gerekmediği gibi, henüz vedâ tavafını yapmadan aybaşı veya loğusa olan ve temizlenmeden Mekke'den ayrılan kadınlardan da vedâ tavafı düşer. Fakat Mekke'den ayrılmadan temizlendikleri takdirde, veda tavafını yapmaları gerekir. Veda tavafında Sa'y yoktur.

Vakit ve Sıhhat Şartı:

Veda tavafı, ziyaret tavafından sonra yapılır. Mekke'den ayrılıp Mîkat dışına çıkılmadıkça vakti sona ermiş olmaz. Vedâ tavafını yapmadan Mekke'den ayrılan kişi, henüz mikat sınırları dışına çıkmamışsa, ihramsız olarak Mekke'ye dönüp veda tavafını yapması vaciptir. Mîkat dışına çıkılmışsa dönmek vacip değildir ve artık ceza gerekir. Fakat dönülüp eda edilirse yani yeni bir umre yapmak üzere ihrama girip umreden sonra veda tavafı yapılırsa ceza düşer.

Haccın Aslî Sünnetleri Şunlardır:

1- Kudüm Tavafı:İfrad ve Kıran haccı yapan Âfâkiler için sünnet olup Arafat vakfesine kadar ki süre içinde eda edilir. Mekke'ye varınca geciktirilmeden yapılması müstehaptır. Haccın sa'-yi bu tavaftan sonra yapılacaksa tavafta "ıztıba" ve "remel" yapılır. Aksi halde yapılmaz. Âfâki olmayanlar, haccetseler bile Harem ve Hıll bölgeleri halkının, temettu haccı veya sadece umre yapanların ifrad haccı yaptıkları halde Mekke'ye uğramadan doğrudan Arafat'a çıkanların ve özel halleri sebebiyle Arafat vakfesinden önce kudüm tavafı yapamamış olan kadınların kudüm tavafı yapmaları gerekmez.

Kudüm kelimesinden bahsedilmeden sadece tavaf niyeti burada da kafidir. Kudüm tavafında remel ve iztiba yoktur. Ancak Kudüm tavafından sonra şâyet sa'y yapılıyorsa remel ve ıztıba da yapılır. Afakiler için bu tavaf, sünnet-i Müekkededir. Ve yine Mekke'nin dışından gelenler için nafile tavaflar, nafile namazlardan daha efdaldir.

2- Hac Hutbeleri: Hac ibadeti esnasında hacılara yapacakları ibadetler hakkında bilgi vermek amacıyla hutbe okunur.

√ *İlk Hutbe*: Zilhicce ayının yedinci günü Mekke'de Harem-i Şer'îf'te okunur.

√ İkinci Hutbe: Arefe günü Arafat'ta Nemire Mescidi'nde ikindi ile cem edilerek kılınan öğle namazından önce cuma hutbesinde olduğu gibi arada oturularak iki hutbe halinde okunur.

√ Üçüncü Hutbe: Bayramın 2. günü Mina'a Mescidi Hayf'da irad edilir.

3- Arefeden bir gün önce sabah namazından sonra Mina'ya gitmek

4- Bayram gecesini Müzdelifede geçirmek.

5- Bayram günlerini gecelerini Mina'da geçirmek. "Eyyamı Nahr"

denilen Zilhiccenin 10, 11 ve 12. günlerinde Minada kalmak ve orada gecelemek, HANEFÎlere göre sünnet, diğer üç mezhebe göre ise vaciptir.

6- Tahsîb: Hac menasikinin eda edildiği son durak olan Mina'dan Mekke'ye dönüşte muhassab (Ebtah) denilen vadide bir müddet dinlenerek öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmak HANEFÎlere göre sünnet, diğer mezheplere göre müstehaptır. İzdiham nedeniyle yapılmamaktadır.

Bunlardan başka hac menâsikinin edasına bağlı bir takım fer'î sünnet vardır. İhram, tavaf, sa'yin, Arafat vakfesi, Müzdelife vakfesinin sünnetleri Mina'nın ve şeytan taşlamanın sünnetleri, zemzemle ilgili sünnetler şeklinde gruplandırılabilir.

Kurban: Yüce Allah (c.c.) bir kurbânla tam olmasa bile şükür eda etme yolunu bize gösteriyor. Bu arada Hac'da kesilen kurbanla herkesin Kurban Bayramı'nda kestiği kurbanı karıştırmamak lazım. Hac'daki kurban, hac gibi zor bir ibadeti yapabilmenin bir şükrüdür.

Kurban Çeşitleri:

a- Udhiye: Kurban Bayramın'da belirli şartlara haiz kimselerin kesmeleri vacip olan kurbana denir.

b- Hedy: Harem bölgesinde, hacla ilgili olarak kesilen kurbanlara "hedy" denir ve iki çeşittir:

1- Bedene: Deve ve sığır cinsindeki kurbana denir.

2- Dem: Koyun ve keçi cinsinden olan kurbana denir.

Cezanın (Keffaretin) Çeşitleri

Hac'da Ceza Türleri:

Cinâyet: Hac'da cezayı gerektiren fiil ve davranışlara "cinâyet" denir.

Keffaret: İşlenen cinâyet karşılığında ödenmesi gereken ceza demektir. Oruç sadaka veya kurban olabilir.

Fidye: İbadette yapılan kusur ve noksanların tamamlanması için ödenen cezalara "fidye" denir.

İşlenen cinâyetin durumuna göre, cezalar şunlardır.

1- Hac veya Umrenin kazası (Hac veya umrenin fasit olması)

2- Bedene: (Deve veya sığır kesmek) cezası

3- Dem: Koyun veya keçi kesmek cezası

4- Sadaka: (Fıtır Sadakası miktarı bağış)

5-Tasadduk: (Miktarı belirsiz bağış, fıtır sadakasından az da olabilir;

6- Oruç

7- Bedelini ödeme

Hac ve Umrenin Bozulmasına Yol Açan ve Kaza Edilmesini Gerektiren Cinâyetler:

1- Hac için ihrama girdikten sonra henüz Arafat vakfesini yapmadan cinsel ilişkide bulunmak, haccı ifsad eder. Bu konuda bütün mezhepler aynı görüştedir. Hac tamamlanmadan ihramdan çıkılmayacağı için bozulan bu haccın yarım bırakılmayıp tamamlanması gerekir. Bozulan bu haccın gelecek senelerde kaza edilmesi ve işlenen cinâyet sebebiyle bir koyun ve veya keçi kurban edilmesi (dem) gerekir.

Ancak, kişi Arafat vakfesinden sonra fakat ilk tahallülden önce, yani traş olup ihramdan çıkmadan önce -cinsel ilişkide bulunacak olursa, bu hacc Hanefîler dışındaki üç mezhebe göre bozulur. Hanefîler bu durumda haccın bozulmayacağını, fakat ceza olarak bir sığır veya deve kurban edilmesi gerektiğini söylerler

2- Umre için ihrama girdikten sonra umre tavafının en az dört şavtı yapılmadan cinsel ilişkide bulunmak da Hanefîler'e göre umrenin bozulmasına yol açar. Bozulan umre, bırakılmayıp tamamlandıktan sonra ihramdan çıkılması daha sonra da işlenen cinâyet sebebiyle bir koyun veya keçi kurban edilmesi gerekir.

Bedene (Deve veya Sığır) Kesmeyi Gerektiren Cinâyetler:

1- Arafattaki vakfeden sonra fakat ilk tehallülden önce, yani henüz traş olmadan, cinsel ilişkide bulunmak.

2- Ziyaret tavafını cünüp olarak yapmak. İlmihal kitaplarında, fakîhlerin çoğunluğunun görüşü olarak kadınların hayız ve nifas halinde yani aybaşı ve lohusa iken ziyaret tavafını yapmaları da aynı şekilde bir cezayı gerektirdiği belirtilir.

Cünüp veya abdestsiz olarak yapılan tavaf, hangi tavaf olursa olsun, abdestli olarak yeniden yapılırsa cezası düşer. Cünüp olarak yapılan tavafın abdestli olarak yeniden yapılması vacip; abdestsiz yapılan tavafın iadesi ise menduptur.

Dem (Koyun veya Keçi Kesmeyi) Gerektiren Cinâyetler:

Bunlar, hac ve umrenin vacipleriyle ve ihram yasaklarıyla ilgili cinâyetler olmak üzere ikiye ayrılabilir: Hac ve Umrenin vacipleriyle ilgili olanlar:

1- Mikatı ihramsız geçmek.

2- Sa'yin tamamını veya en az dört şavtını terketmek yahut özürsüz yürüyerek yapmamak.

3- Müzdelife vakfesini özürsüz olarak terketmek.

4- Şeytan taşlamayı hiç yapmamak veya bir günde atılması gereken taşların yarıdan çoğunu atmamak. Yarıdan çoğu atılmışsa, eksik bırakılan her bir taş için sadaka vermek gerekir.

5- Ziyaret veya umre tavafının son üç şavtını ya da sadece birini yapmamak.

6- Âfâkî olanlar veda tavafını veya en az dört şavtını yapmamak.

7- Farz veya vacip tavaflarda (ziyaret, umre, ve vedâ tavaflarındA) setri avrete uymamak.

8- Ziyaret ve umre tavaflarını abdestsiz; kudüm, vedâ ve umre tavaflarını cünüp olarak yapmak. Tavaf abdestli olarak iade edilirse ceza düşer. Hanefîler dışında üç mezhepte hadesten taharet tavafın sıhhat şartı olduğundan cünüp veya abdestsiz olarak yapılan tavaf sahih olmaz.

9- Arefe günü Arafat'tan güneş batmadan önce ayrılmak.

10- Ebû Hanife'ye göre göre ihramdan çıkmak için Harem bölgesi dışında veya bayram günlerinden sonra traş olmak, ziyarat tavafını bayram

günlerinden sonra yapmak ve Akabe Cemresi'ne taş atma, kurban kesme ve traş olma nüsüklerinde sıraya uymamak. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ile diğer üç mezhepte bunlar vacip olmayıp sünnet olduğundan ceza gerekmez.

İhram Yasaklarıyla İlgili Olanlar

1- Bir defada (aynı yerde ve aynı andA) vücudun veya bir uzvun tamamına güzel bir koku yahut yağ sürmek. Değişik yerlerde ve zamanlarda sürülen her bir uzuv için ayrı ceza gerekir.

İhrama sürülen güzel kokunun eni ve boyu birer karıştan büyük ve kokunun etkisi bir gündüz veya gece süresi devam ederse, koyun veya keçi kesmek gerekir. Bu orana ulaşmazsa sadaka verilir, Vücuda sürülen kokudan ceza gerekmesi için belirtilen miktarda sürülmesi yeterlidir. Bir gündüz veya gece süresi etkili olması şart değildir. HANEFÎler dışındaki üç mezhepte de güzel kokudan ceza gerekmesi için miktar ve zaman kaydı yoktur; sürülmesi ceza için yeterlidir.

2- Vücudun veya saç sakal gibi bir uzvun tamamına süslenmek için yağ, jöle, biryantin sürmek veya kına, saç boyası ve benzeri şeylerle boyamak. Tedavi için sürülen ilaç, merhem veya kokusuz krem ve yağlar için birşey gerekmez.

3- Erkekler bir tam gündüz veya gece süresince giyim eşyası (elbise, iç çamaşırı, çorap, topukları kapatan ayakkabı) giymek, başı ve yüzü örtmek. Kadınlar yüzlerini örtemezler. Bir gündüz veya gece süresinden daha az giyilirse sadaka yeterlidir.

4- Saçın veya sakalın en az dörtte birini veya başka bir uzvun tamamını traş etmek. Dörtte birinin daha azından dolayı sadaka yeterlidir.

5- Bir defada (aynı anda ve aynı yerde) bütün tırnakları veya bir elin yahut bir ayağın tırnaklarının tamamını kesmek El ve ayaklardan her birinin tırnaklarının tamamı ayrı yerlerde ve zamanlarda kesilirse, her biri için ayrı ceza gerekir. Bir elin veya ayağın tırnaklarının tamamı kesilmeyip bir kısmı kesilirse, kesilen her bir tırnak için sadaka verilir. Bu takdirde verilmesi gereken sadaka toplamı, bir koyun veya keçi bedelini aşarsa, her tırnak için sadaka yerine istenirse bir dem (koyun veya keçi) kesilebilir. kendiliğinden kopan veya kırılan tırnaklar için bir şey gerekmez.

6- İlk tehallülden sonra henüz ziyaret tavafını yapmadan cinsel ilişkide bulunmak.

7- İhramlı iken eşini şehvetle öpmek, okşamak, sarılıp kucaklamak gibi cinsel ilişkiye yol açan davranışlarda bulunmak. Şehvetle bakmak veya düşünmekle boşalma bile olsa bir şey gerekmez.

İhram Yasaklarını Özür Sebebiyle Uymamak:

İhram yasaklarına uymamakla ilgili cinâyetler bir zaruret ve mazeret sebebiyle de işlenmiş olsalar, bunların cezaları düşmez. Ancak kasdi olmayan semâvî bir özür sebebiyle bu yasaklardan birini yapan kişi muhayyerdir.

a- Ya Harem bölgesinde dilediği zaman bir dem (koyun veya keçi) keser.

b- Veya istediği yerde peş peşe yahut aralıklı olarak üç gün oruç tutar.

c- Yahut altı fakiri akşamlı sabahlı bir gün veya bir fakiri altı gün doyurur. Yahut da altı fakire fıtır sadakası miktarı bağışta bulunur. Bu fakirlerin harem bölgesinden olmaları şart değildir.

Fıtır Sadakası Kadar Bağışta Bulunmayı Gerektiren Cinâyetler:

Fıtır sadakası kadar bağışta bulunmayı gerektiren cinâyetleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Herhangi bir uzvun tamamına değil, bir kısmına güzel koku sürmek.

2- Saç ve sakalın dörtte birinden az kısmını traş etmek.

3- Bir el veya ayaktaki tırnaklardan bir kısmını kesmek yahut bir el veya ayaktaki tırnakların tamamını ayrı ayrı yer ve zamanlarda kesmek. Ancak her tırnak için ayrı ceza ödenir.

4- Her türlü giyim eşyasını bir gündüz veya gece süresinden daha az giymek.

5- Kudüm veya veda tavafını abdestsiz olarak yapmak. Diğer üç mezhepte abdestsiz olarak yapmak veya bu şavtları yürüyerek yapmamak. Eksik bırakılan her şavt için ayrı ceza gerekir.

7- Farz ve vacip olmayan tavaflarda setri avrete uymamak.

8- Şeytan taşlamadan, bir günde atılan taşların, yarısından sonrasında eksik taş atmak. Eksik atılan her taş için ayrı ceza gerekir.

9- İhramlı ve ihramsız birini traş etmek. Başkasına elbise giydirmek veya güzel koku sürmekten birşey gerekmez.

10- Üçten çok haşere, bit ve çekirge vs. öldürmek.

Miktarı Belirsiz Tasaddukta Bulunmayı Gerektiren Cinâyetler:

1- Üç adetten az haşere bit veya çekirge öldürmek. Üçten çok olursa sadaka vermek gerekir.

2- İhramsız kişinin tırnak veya bıyığını kesmek.

3- Vücudundan kıl koparmak.

Bedelini Ödemeyi Gerektiren Cinâyetler:

Bunlar karada yaşayan av hayvanlarıyla ve Harem bölgesinin av ve bitkileriyle ilgili olanlar diye iki kısımdır.

Karada Yaşayan Av Hayvanlarıyla İlgili Olanlar: İhramlı iken karada yaşayan av hayvanı avlanırsa, HANEFÎler'e göre bu hayvanın kıymeti takdir edilir. Takdir edilen meblağ herbirine bir fıtır sadakası miktarından daha az veya daha çok olmamak üzere yoksullara dağıtılır veya her fıtır sadakası miktarı için birgün oruç tutulur. Yahut da eğer bu meblağ ile bir hedy (koyun veya keçi) satın alınabiliyorsa, Harem bölgesinde bir hedy kesilir. Takdir edilen meblağ hedy bedelinden fazla ise artan kısmın tasadduk edilmesi gerekmez. Eti yenilen hayvanlar için bir koyun veya keçi bedelinden daha fazla kıymet takdir edilebilir ise de fil arslan, kaplan gibi eti yenmeyen hayvanlara daha fazla kıymet takdir edilmez. Av ölmemiş fakat yaralanmış veya zarar görmüşse, sağlam durumu ile kusurlu hali arasındaki kıymet farkı takdir edilir. Verilen zarar iyileştikten sonra hayvanda bir eksiklik bırakmazsa, ceza ödemek gerekmez.

Harem Bölgesinin Avları Ve Bitkileriyle İlgili Olanlar: Harem bölgesiyle ilgili yasaklar sadece ihramlılar için değildir. Bu bölgenin avının avlanması kendiliğinden biten her türlü canlı/ yaş ağaç, bitki ve otlarının kesilmesi veya koparılması, ihramlı, ihramsız herkese yasaktır. HANEFÎlere göre Harem bölgesinin avını avlayan kimse kiymetini tasadduk eder. Bunun yerine oruç tutmak caiz olmaz. Bu bölgede kendiliğinden biten ve insanlar tarafından ekilip dikilen cinsten olmayan ağaç ve bitkileri kesip kaparan kimselerin bunların bedelini tasadduk etmesi gerekir. Bunları sahibinin kesmesi cezayı gerektirmez. İnsanlar tarafından ekilip dikilen veya insanların ekip diktiği cinsten olan ağaç ve bitkilerin kesilip koparılmasından dolayı bir ceza gerekmez.

Cinâyet- Ceza ve Keffaretlerinin Ödeme Zamanı ve Yeri:

Hac ve umrede işlenen bir cinâyetin cezasını ödemek için belirli bir süre yoktur. Cinâyetin işlenişinden ömrün sonuna kadar her zaman ödenebilir. Çünkü bütün keffaretler gecikmeli olarak (terahi üzere) yapılabilecek vacip türündendir. Ancak, işlenen cinâyetin hac veya umrede meydana getirdiği kusuru bir an önce gidermek efdaldir. Vefatına kadar ödemeyen ve ödenmesini vasiyet de etmeyen kimse günahkâr olur. Vasiyet olmadığı halde, mirasçıların teberru olarak ödemeleriyle de borç eda edilmiş sayılır.

Söz konusu keffaretlerden oruç, sadaka ve bedelini ödeme cezalarının ödeneceği belirli bir yer yoktur. İstenilen her yerde bunlar eda edilebilir. Ceza kurbanları ise, ister deve veya sığır, ister koyun veya keçi olsun, diğer "hedy" kurbanları gibi ancak Harem bölgesinde kesilir.

Gerek sadakaların gerekse bu kurbanların etlerinin, sadece Harem bölgesindeki yoksullara verilmesi ve yedirilmesi gerekmez. Diğer yerlerdeki yoksullara da verilebilir.'

İhsâr:

İhsâr; hac veya umre yapmak üzerek ihrama girdikten sonra herhangi bir sebeple tavafa ve vakfe yapma imkanı olmazsa, ihsâr gerçekleşmiş olur. Hanefîlere göre düşmanın engellemesi, savaş sebebiyle yolların kapanması, hastalık, parasız kalmak, kadının yanındaki mahreminin ölmesi gibi, hac yolculuğunun ve dolayısıyla tavaf ve vakfeyi önleyen her türlü engel, ihsâr sebebi sayılır. Şafiîlere göre ihsâr, ancak düşmanın engellemesiyle meydana gelir.

İhsar Sebebiyle İhramdan Çıkma:

İhramdan ancak, hac veya umre yapılarak çıkılır. Hac ve umre yapması engellenen kişiye gelince eğer sade-ce umre veya ifrad haccı için ihrama girmişse bir adet, şâyet Kıran haccı için ihrama girmişse iki adet "ihsar hedyi" keserek ihramdan çıkar. HANEFÎler'e göre ihsâr hedyi de diğer hedy kurbanları gibi ancak Harem bölgesinde kesilir. Şafiîlere göre ise, ihsârlı kişinin bulunduğu yerde kesilir. HANEFÎler göre, ihsâr durumuyla karşılaşan kişi, Harem bölgesi dışında ise kesilme vaktini belirleyerek Harem bölgesin-

de kendi adına ihsâr kurbanı kestirir. Kurbanın kesilmesiyle traş olmasa bile, ihramdan çıkmış sayılır. Şafiîlere göre ise traş olmadıkça ihramdan çıkılmaz. Henüz ihsâr hedyi kesilmeden ihramdan çıkılır veya ihram yasakları yapılırsa ceza gerekir.

İhsar Sebebiyle Yapılamayan Menasikin Kazası:

İhsâr sebebiyle yapılamayan hac ve umrenin kazası gerekir. Şafiîleri göre farz veya vacip olmayanların kaza edilmesi gerekmez. HANEFÎler'e göre hac için ihrama girenler, bir hac ve bir umre, kıran haccı için ihrama girmiş olanlar bir hac ve iki umre ve umre için ihrama girmiş olanlar ise sadece bir umre kaza ederler. Şafiîlere göre ise hangi ihrama girilmişse ancak onun kazası gerekir.

Fevât:

Fevât; haccetmek üzere ihrama giren kişinin Arafat vakfesine yetişememesi, vakfe süresi içinde bir an olsun Arafat'ta bulunmamasıdır. İster mazeret sebebiyle ister mazeretsiz, vakfe sûresi içinde (arefe günü zeval vaktinden, bayram sabahı tan yeri ağarmaya başlayıncaya kadar) , kısa da olsa bir bir an Arafat'ta bulunmayan kişi, o yılki hacca yetişememiş haccı kaçırmış (fevt etmiş) olur. Daha sonraki yıllarda haccını kaza eder.

Temettu' haccı yapmak üzere önce umre yapıp, sonra hac için ihrama girmişse vakfeye yetişemediği için temuttu bozulur; şükür kurbanı gerekmez. Bir umre daha yaparak ihramdan çıkar. Sonraki yıllarda o haccı kaza eder.

Kıran haccı için ihrama girmiş ve vakfenin fevtinden önce umrenin tavaf ve sayini yapmışsa temettu haccında olduğu gibi ikinci bir umre daha yaparak ihramdan çıkar. Şâyet umre tavafını ve sayini yapmamışsa, önce umre ihramında çıkmak için tavaf ve say yapar; sonra hac ihramı için ikinci defa tavaf ve say eder ve traş olup ihramdan çıkar. Daha sonraki yıllarda sadece bir hac kaza eder. Vakfeyi kaçırarak hacca yetişemeyen kişilerin, ihramdan çıkmak için yaptıkları umreler, ihsâr durumuyla karşılaşanların kestikleri 'hedy" yerinde sayıldığı için, Hanefîlere göre haccı fevt olan kimselerin ayrıca kurban kesmeleri gerekmez. Diğer üç mezhebe göre ise kaza edilen hacda kurban kesmek vaciptir.

Farz Olan Hac İçin Vekâlet Şartları:

Farz olan haccın bedel tarafından yapılan hacla edâ edilmiş sayılabilmesi için:

1- Adına haccedilecek kişi; vefat etmiş veya yaşlılık, iyileşme ümidi olmayan hastalık, kadının birlikte yolculuk yapacağı mahreminin bulunmaması gibi sebeplerle, bizzat haccetmekten devamlı olarak aciz olmalıdır.

2- Adına haccedilecek kişiye hac, önceden farz olmuş olmalıdır. Üzerine hac farz olmayan kişi adına vekaleten yapılan hac nafile olur

3- Bedel gönderilecek kişi müslüman, akıllı, ergenlik çağına ulaşmış veya mümeyyiz olmalıdır.

4- Vekil ihrama girerken sadece gönderen adına niyet etmelidir

5- Vekil için ücret şart koşulmamalıdır.

6- Bedel gönderilen kişinin hac masrafı, gönderen tarafından karşılanmalıdır.

7- Adına haccedilecek kişi, kendisi için haccetmesini vekilden istemiş olmalıdır. İzin veya vasiyeti olmadan, bir kimse adına başkası tarafından yapılan hac ile, o kimse üzerindeki hac borcu düşmez. Şafiîlere göre düşer.

8- Vekil haccı bizzat kendisi yapmalıdır.

Hastalık, tutuklanma gibi bir mazeretle gönderenin bilgi ve izni dışında, vekil görevi başkasına devrederse, aldığı parayı iade etmesi gerekir. Ancak bu konuda yetkili kılınmışsa, yerine başkasını vekil edebilir.

9- Vekil gönderenin isteğine uymalı, onun istediği haccı yapmalıdır. İfrad haccı istenildiği halde, vekil temettu haccı yaparsa, gönderen adına değil, kendi adına haccetmiş olur, aldığı parayı iade etmesi gerekir.

10- Adına haccedilmesini vasiyet eden kişi, sarfedilecek paranın miktarını ve vekilin nereden gönderileceğini belirlemişse, buna uymak gereker. Şâyet belirlememişse, vasiyet edilen para veya mirasın üçte biri yeterli ise, vekil adına haccedilecek kişinin memleketinden, yeterli değilse yettiği yerden gönderilir.

11- Vekil, gönderen adına yapılacak menasiki tamamlamadıkça kendisi için umre yapmamalıdır.

İster hac, ister umre için gönderilmiş olsun, vekil ancak gönderen adına yapılacak menasiki tamamladıktan sonra, kendisi için umre veya hac yapabilir. Aksi halde yolculuğu kendi adına yapmış sayılacağından aldığı parayı iade etmesi gerekir.

12- Vekil yürüyerek değil vasıtaya binerek haccetmelidir. Vasıta ücretini kendisine alıkoymak için yürüyerek haccederse, kendisi adına haccetmiş olur.

Başkası adına yapılacak nafile hac için vekilin müslüman akıllı ve mümeyyiz olması, adına haccettiği kişi için ihrama girmesi ve haccı, ücret karşılığı yapmaması şartları yeterlidir. Başkası adına hacceden vekil, haccı ifsad ederse aldığı parayı iade eder. İradî olarak işlediği cinâyetleri için ödenecek fidye ve ceza kurbanlarının bedellerini kendisi karşılayacağı gibi, gönderenin izniyle bile olsa, temettu veya kıran haccı yaptığı taktirde, Kıran ve Temettu hedylerini de kendi parasıyla keser. İhsâr kurbanı ise, gönderenin parasından kesilir. Çünkü bunda vekilin kusuru ve dahli yoktur.'

Hedyin Çeşitleri:

Hedy kurbanları, tatavvu (nafile) ve vacip olmak üzere iki kısımdır.

a- **Tatavvu Hedyi:** Hac veya umre yaparken yükümlülük bulunmadığı halde kesilen kurbanlardır. İfrad haccı veya sadece umre yapanların tatavvu hedyi kesmeleri müstehaptır.

b- Vacip Hedy:

Vacip hedyi şu kısımlara ayrılırlar.

1- Şükür Kurbanı: Temettu ve kıran haccı yapanların hedy kurbanı kesmeleri vaciptir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de *"Kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse kolayına gelen kurban kesmesi gerekir"* (Ba-

kara 2/196) buyurulmuştur. Ancak, HANEFÎler'e göre bu kurban, bir seferde iki ayrı ibadetin yapılmasından dolayı "Şükür kurbanı (dem-i şükran) olarak; Şafiîlere göre ise temettu 'haccında hac için ihrama mikatta girilmeyip Mekke'de girilmesinden dolayı; kıran haccında ise iki ayrı ibadetin bir tek ihramla yapılmasından doğan kusurun telafisi için "ceza kurbanı " demi cübran olarak kesilir.

2- Ceza Hedyi: Hac ve umrenin vaciplerinin terki, vaktinde yapılmaması ve ihram yasaklarının ihlâlinden dolayı kesilmesi vacip olan kurbanlardır. Bu nedenle sahipleri bunların etinden yiyemezler. Ayrıca Harem-i Şer'îfte kesilen tüm kurbanlar Hedy'dir.

3- İhsâr Hedyi: Hac ve umre yapmak üzere ihrama girdikten sonra vakfe ve tavaf yapma imkanı ortadan kalktığından (düşman, hastalık, kadının yanındaki mahreminin vefatı, parasının kaybolması gibi bir sebepten ötürü) bu nüsükler tamamlanmadan ihramdan çıkabilmek için kesilen kurbanlardır.

4- Nezir: (adak) Hedyi. Harem bölgesinde kesilmek üzere nezredilen kurbanlardır. Vacip olmasının sebebi nezredilmesidir.

Hedy Kurbanın Kesileceği Zaman ve Yer:

İster vacip, ister tatavvu olsun, bütün hedy kurbaları Harem bölgesi içinde kesilir. Aksi halde tatavvu olanlar hariç, Harem bölgesinde yeniden kesilmesi gerekir. Kurban bayramının ilk üç gününde (eyyâm-ı nahr) kesilen hedy kurbanlarının Mina'da; bu günler dışında kesilenlerin ise Mekke'de kesilmesi efdaldir. Temettu ve Kıran hedyleri Hanefî, Malikî ve Hanbelîlere göre bayramın ilk günü Fecri Sâdıktan itibaren kesilir. Daha önce kesilmesi caiz olmaz; aksi halde iadesi gerekir. bunların eyyamı nahr denilen kurban kesme günlerinde (Bayramın ilk gün fecri sadıktan-üçüncü günü güneş batıncaya kadar ki süre içinde) kesilmesi Ebû Hanifeye göre vacip; Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre sünnettir. Mazeretsiz olarak eyyâmı nahrda kesilmezse Ebû Hanife'ye göre daha sonra biri kaza, biri de ceza olarak iki kurban gerekir.

Umrenin Hükmü:

Umrenin hükmü hususunda mezhepler farklı hükümlerde bulunmuştur. Şafi'î, Ahmed ibnü Hanbel gibi ehli eser denen ulemâya göre vâciptir. Hatta Hacc ile birlikte bir defa farzdır. Buharî de bu kanaate tabi olmuştur. Hanefî ve Malikîlere göre ömürde bir defa yapmak müekked bir sünnettir.

4 Mezhebe Göre Umrenin bir rüknü olan tavaf, aynen ziyaret tavafı gibi yapılır.

Umrenin Farzları:

Hanefî mezhebine göre umrenin iki farzı vardır.

1- İhram Hanefîlere göre umrenin şartı, Şâfiîlere göre ise rükündür.

2- Tavaf. Umrenin rüknüdür.

Hac ile ilgili olarak yapılan ihram, tavaf, sa'y ve traşta şart rükün, vacip ve sünnet olan hususlar, umre için olan ihram, tavaf, sa'y ve traşta da aynı hükümdedir.

HACLA İLGİLİ SINAVLARDA ÇIKMIŞ ÖNEMLİ SORULAR:

Soru: Hac da yapılması Günah olan Ve Başkalarına Zarar Veren konulardaki Yasaklar nelerdir?

Cevap:Füsuk, Cidal

Soru: Hanefilere göre haccın rükünleri nelerdir?

Cevap:Arafat Vakfesi, Ziyaret Tavafı Rukündür

Soru: Hanefî ve Malikîlere göre ziyaret tavafının başlama vakti ne zamandır?

Cevap: Bayramın ilk günü fecri sadıktan itibaren başlar

Soru: Şâfiî ve Hanbelîlere göre ziyaret tavafının başlama vakti ne zamandır?

Cevap:Arefe günü gece yarısından itibaren

Soru: Remel hangi tavaflarda yapılır?

Cevap:Sonunda say yapılacak tavaflarda

Soru: Afakilerin Mekke'den ayrılmadan yapmaları gereken en son tavafın adı nedir?

Cevap:Veda tavafı, sader de denir

Soru: Arefe günü Arafat'tan güneş batmadan önce ayrılmak neyi gerektirir?

Cevap: Dem

Soru: Mîkâtı ihramsız geçmenin cezası nedir?

Cevap:Dem

Soru: Mazeretsiz olarak Müzdelife vakfesini terk etmenin cezası nedir?

Cevap:Dem

Soru: Koşmaksızın çalımlı ve süratli bir şekilde yürümeye ne ad verilir?

Cevap:Remel

Soru: Farz ve vacip tavaflarda (ziyaret, umre ve veda tavaflarındA) setr-i avrete uymamanın cezası var mıdır?

Cevap:Dem

Soru: İhramlı iken saçın veya sakalın en az dörtte birini veya başka bir uzvun tamamını traş edince ne gerekir?

Cevap:Dem gerekir

Soru: Eyyam-ı Mina hangi günlerdir?

Cevap:Zilhiccenin 10,11,12 ve 13 günleri

Soru: Hac veya umre için ihrama giren kimsenin elinde olmayan bir sebeple ihramdan çıkmasına ne ad verilir?

Cevap:İhsar

Soru: Haccetmek üzere ihrama giren kişinin Arafat vakfesine yetişememesi, vakfe süresi içinde bir an olsun Arafat'ta bulunamamasına ne denir?

Cevap:Fevât

Soru: İfrad haccına niyet eden kişinin Mekke'ye vardığında yapacağı ilk tavafa ne ad verilir?

Cevap: Kudüm tavafı

Soru: Kudüm tavafını abdestsiz olarak yapan kimsenin cezası nedir?

Cevap:Her şavt için bir sadaka

Soru: Hangi mezhebe göre Arafat vakfesi Arefe günü fecr-i sadıktan itibaren yapılabilir?

Cevap:HANBELÎ

Soru: Sa'yin son üç şavtının adetli olarak yapılması hangi cezayı gerektirir?

C.-Bir ceza gerekmez

Soru: Ziyaret tavafının son üç şavtını terk eden kimseye hangi ceza gerekir?

Cevap:Dem

Soru: Kâ'be'yi sol tarafına alıp kendisi Kâ'be'nin sağında olacak şekilde yürümeye ne ad verilir?

Cevap:Teyamün

Soru: Safa ve Merve arasında sa'y yaparken yeşil ışıklar arasında kısa adımlarla hızlı ve çalımlı yürümeye ne ad verilir?

Cevap: Hervele

Soru: Tavafın Bütün Şavtlarını Ara Vermeden Peş Peşe Yapmaya ne ad verilir?

Cevap:Muvâlat

Soru: Mekkelilerin hac mikat yeri neresidir?

Cevap:Harem bölgesi

Soru: Harem ile mikat arasındaki bölgeye ne ad verilir?

Cevap: Hıll

Soru: Hac aylarından önce ihram girilebilir"görüşü kime aittir?

Cevap: Ebû Hanife , imameyn

Soru: Harem ve Hil bölgelerinin dışında kalan yerlere ne ad verilir?

Cevap:Afaki

Soru: Hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmayıp, sadece hac niyetiyle ihrama girerek hac menâsikini eda edenler hangi hacca niyet etmişlerdir?

Cevap: İfrad

Soru: Aynı yılın hac aylan içinde, umre ve haccı ayrı ayrı niyet ve ihramla yapmak haccın hangi çeşididir?

Cevap: Temettu

Soru: Bedene nedir?

Cevap: Sığır ve deve cinsi kurbana

Soru: İlk tehallülden sonra henüz ziyaret tavafını yapmadan eşiyle cinsel ilişki de bulunan kimseye ne ceza gerekir?

Cevap: Dem

HAC KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI -I-

1- Aşağıdakilerden hangisi haccın farz olmasının şartlarından biri değildir?

A) Buluğa ermiş olmak

B) Hacca gidebilecek imkâna sahip olmak

C) Dinen zengin olmak

D) Akıllı olmak

2- Aşağıdakilerden hangisi hükmü itibariyle haccın çeşitlerinden biridir?

A) İfrad hacc

B) Vacip olan hac

C) Kıran haccı

D) Temettu haccı

3- Aşağıdakilerden hangisi edası itibariyle haccın çeşitlerindendir?

A) Farz hac

B) Vacip hac

C) Nafile hac

D) Temettu haccı

4- Aşağıdakilerden hangisi haccın müstakil vaciplerinden biridir?

A) Telbiye getirmek

B) Arafat'ta güneş batıncaya kadar beklemek

C) Müzdelife vakfesini yapmak

D) Tavaf namazı kılmak

5- Aşağıdakilerden hangisi haccın müstakil sünnetlerinden <u>değildir?</u>

A) Kudüm tavafı

B) Mekke, Arafat ve Mina'da hutbe okunması

C) Arefe gecesi Mina'da bulunmak

D) İhram namazı kılmak

6- Aşağıdakilerden hangisi <u>ihrama girmenin</u> şartlarındandır?

A) Niyet etmek

B) Rida ve izara bürünmek

C) İhram namazı kılmak

D) Mikattan önce ihrama girmek

7- *"Hac ve umreye birlikte niyet ederek ikisini bir tek ihramla birleştirmeye......... denir"* cümlesini aşağıdakilerden hangisi doğru olarak tamamlar?

A) Temettu haccı

B) Kıran haccı

C) İfrad Haccı

D) Hacc-ı ekber

8- Aşağıdakilerden hangisi *"âfâkî"* kavramının tanımıdır?

A) Her hangi bir delile dayanmaksızın konuşan kimse

B) Ufku gözlemleyen kimse

C) Mikat sınırları dışında ikamet eden kimse

D) Mikat ile Hıll bölgesi arasında yaşayan kimse

9- Aşağıdakilerden hangisi hac için mikat mahalli değildir?

A) Ten'im

B) Yelemlem

C) Cuhfe

D) Zât-ü ırk

10- *"Karn"*, Mekke'ye hangi cihetten gelenlerin <u>mikat</u> mahallidir?

A) Yemen cihetinden gelenlerin

B) Şam cihetinden gelenlerin

C) Mısır cihetinden gelenlerin

D) Necid ve Kuveyt cihetinden gelenlerin

11- Aşağıdakilerden hangisi ihramın <u>sünnetlerinden</u> biridir?

A) Niyet etmek

B) Dil ile niyet etmek

C) İhram yasaklarına riâyet etmek

D) İhrama girdikten sonra iki rekât namaz kılmak

12- Aşağıdakilerden hangisi tavaf çeşitlerinden <u>değildir?</u>

A) Sünnet tavaf

B) Nafile tavaf

C) İhsar tavafı

D) Adak tavafı

13- Aşağıdakilerden hangisi *"Teyamün"* kavramının <u>tanımıdır?</u>

A) Tavafı Kâ'be'nin sağından yapmak

B) Uğurlu ve bereketli saymak

C) Karşılıklı yemin etmek

D) Mikata Yemen cihetinden gelmek

14- Aşağıdakilerden hangisi *"ziyaret tavafı"nın* tanımıdır?

A) Mekke'ye gelen kimsenin yaptığı ilk tavaf

B) Umre'de yapılan tavaf

C) Müzdelife vakfesinden sonra yapılan tavaf

D) Mekke'yi ziyaret eden kimsenin yaptığı tavaf

15- Aşağıdakilerden hangisi tavafın şartlarından değildir?

A) Kâ'be'yi sola alarak yapmak

B) Belirli vakitte yapmak

C) Yürüyerek yapmak

D) Mescid-i Haram'ın içinden yapmak

16- Aşağıdakilerden hangisi tavafın sünnetlerinden biridir?

A) Tavafı Mescid-i Haram içinde yapmak

B) Müvâlât

C) Hervele yapmak

D) Teyamün

17- Aşağıdakilerden hangisi *"remel'in"* tanımıdır?

A) Tavafta sağ omzu açık bırakmak

B) Mes'a'da iki yeşil direk arasında koşmak

C) Cemrelere taşları fırlatarak atmak

D) Tavafta çalımlı ve süratli yürümek

18- Aşağıdakilerden hangisi sa'yin sünnetlerinden değildir?

A) Sa'yi, tavaf yapıp tavaf namazını kıldıktan sonra ara vermeden yapmak

B) Sa'y esnasında zikirle meşgul olmak

C) Sa'yi yedi şavta tamamlamak

D) Sa'yin şartlarını peş peşe yapmak

19- Aşağıdakilerden hangisi Arafat vakfesinin geçerli olmasının şartlarından biridir?

A) Vakfeyi kıbleye yönelik olarak yapmak

B) Vakfeyi arefe günü zeval vaktinden sonra yapmak

C) Vakfeyi niyet ederek yapmak

D) Öğle ve ikindi namazlarını cem-i takdim ile kılmak

20- Aşağıdakilerden hangisi Müzdelife Vakfesinin geçerli olmasının şartlarından değildir?

A) Güneş doğmadan önce Müzdelife'den ayrılmak

B) Hac için ihramlı olmak

C) Vakfe'yi Müzdelife sınırları içinde yapmak

D) Arafat vakfesini yapmış olmak

21- Aşağıdakilerden hangisi Müzdelife vakfesinin sünnetlerinden biridir?

A) Vakfeyi belirli zaman içinde yapmak

B) Arafat vakfesini yapmış olmak

C) Vakfeyi Müzdelife sınırları içinde yapmak

D) Arefe gününü Bayrama bağlayan geceyi Müzdelife'de geçirmek

22- *"Eyyam-ı Mina"* hangi günlerdir?

A) Zilhicce'nin 10, 11, 12 ve 13. günleri

B) Zilhicce'nin 11, 12, 13 ve 14. günleri

C) Zilhicce'nin 9, 10, 11 ve 12. günleri

D) Zilhicce'nin 8, 9, 10 ve 11. günleri

23- Şeytan taşlama ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

A) Bir, iki, üç ve dördüncü günlerde cemrelerden her birine 7'şer taş atılır

B) Birinci günü Akabe cemresine 21; iki, üç ve Mina'da kalındığı takdirde dördüncü günü cemrelerden her birine 7'şer taş atılır

C) Birinci günü Akabe cemresine 7; iki ve üçüncü günleri toplam 21 taş atılır

D) Birinci günü Akabe cemresine 7; iki, üç ve Mina'da kalındığı takdirde dördüncü günü cemrelerden her birine 7'şer taş atılır

24- Aşağıdakilerden hangisi şeytan taşlamanın geçerlilik şartlarından biri değildir?

A) Taşları cemrelere el ile fırlatarak atmak

B) Taşların her birini ayrı ayrı atmak

C) Taşları sağ el ile atmak

D) Mazereti bulunmayan kimsenin taşları bizzat kendisinin atması

25- Aşağıdakilerden hangisi şeytan taşlamanın mekruhlarından biri değildir?

A) Belirlenen sayıdan fazla taş atmak

B) Mekke'den toplanan taşları atmak

C) Temiz olmayan taşları atmak

D) Büyük taşları kırıp küçülterek atmak

26- İlk tahallülden sonra ihram yasaklarından hangisi sona ermez?

A) Koku sürünme yasağı

B) Dikişli elbise giyme yasağı

C) Cinsel ilişki yasağı

D) Tırnak kesme yasağı

27- Aşağıdakilerden hangisi *"ihsar"ın* tanımıdır?

A) Hac için ihrama giren bir kimsenin Arafat'ta vakfeye yetişememesi

B) Hac veya umre için ihrama giren kimsenin elinde olmayan bir sebeple ibadetini tamamlamadan ihramdan çıkması

C) Mikat mahallini ihramsız olarak geçmesi

D) Ziyaret tavafını yapmadan cinsel ilişkide bulunması

28- Aşağıdakilerden hangisi hacca vekil göndermenin şartlarından biridir?

A) Vekilin erkek olması

B) Vekile haccın farz olması

C) Vekilin zengin olması

D) Haccın, müvekkile önceden farz olmuş olması

29- Sa'yin son üç şavtını yapmamanın cezası aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dem

B) Tamamı için bir sadaka-i fıtır vermek

C) Yapılamayan her bir şavt için bir sadaka-i fıtır vermek

D) Her hangi bir cezası gerekmez

30- Kudüm tavafını abdestsiz olarak yapmanın cezası aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dem

B) Sadaka

C) Bedene

D) Her hangi bir cezası gerekmez

31- Tavaf namazını terk etmenin cezası nedir?

A) Dem

B) Bir sadaka-i fıtır vermek

C) Hiç biri

D) Her rekât için sadaka-i fıtır vermek

32- Mazeretsiz olarak Müzdelife vakfesini yapmamanın cezası nedir?

A) Bedene

B) Dem

C) Sadaka

D) Ceza gerekmez

33- Bedene cezası ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Arafat vakfesinden sonra ilk tahallülden önce cinsel ilişkide bulunan kimseye bedene cezası gerekir

B) İlk tahallülden sonra cinsel ilişkide bulunan kimseye bedene cezası gerekir

C) Ziyaret tavafını abdestsiz olarak yapan kimseye bedene cezası gerekir

D) Ziyaret tavafından sonra cinsel ilişkide bulunan kimseye bedene cezası gerekir

34- Hac kurallarını ihlal etmekten doğan cezalar ne zaman îfa edilir?

A) Mina günlerinde îfa edilir

B) Bayram günlerinde îfa edilir

C) Kuralın ihlal edildiği gün îfa edilir

D) Belirli bir zamanı yoktur, her zaman îfa edilebilir

35- Ziyaret amacıyla hangi mescid için özel seyahate çıkılmaz?

A) Mescid-i Aksa

B) Mescid-i Harem

C) Mescid-i Hayf

D) Mescid-i Nebevî

36- *"Ravza-i Mutahhara"*nın tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Babü's-selâm ile Peygamberimiz (a. s.) 'in kabri arasındaki kısımdır

B) Minber ile Peygamberimiz (a. s.) 'in kabri arasındaki kısımdır

C) Mihrap ile Peygamberimiz (a. s.) 'in kabri arasındaki kısımdır

D) Babü's-selâm ile Minber arasındaki kısım

37- *"Eyyam-ı Teşrik"* hangi günlerdir?

A) Zilhiccenin 9, 10, 11, 12 ve 13. günleridir

B) Zilhiccenin 10, 11 ve 12. günleridir

C) Zilhiccenin 9, 10 ve 11. günleridir

D) Zilhiccenin 9, 10, 11 ve 12. günleridir

38- Cemreleri taşlama ile ilgili aşağıdaki cümlelerden hangisi doğrudur?

A) Bayramın birinci günü büyük, orta, küçük cemreler taşlanır

B) Bayramın ikinci günü küçük, orta, büyük cemreler taşlanır

C) Bayramın üçüncü günü büyük, orta, küçük cemreler taşlanır

D) Bayramın dördüncü günü büyük, küçük, orta cemreler taşlanır

39- Aşağıdakilerden hangisi *"dem cezası"*nı gerektirir?

A) Mikatı ihramsız geçmek

B) Bir elin dört tırnağını kesmek

C) Kudüm tavafını abdestsiz yapmak

D) Veda tavafını abdestsiz yapmak

40- Aşağıdakilerden hangisi ikinci *"tahallülün"* tanımıdır?

A) Cinsel ilişki dışındaki diğer ihram yasaklarının kalkmasıdır

B) Cinsel ilişki dahil bütün ihram yasaklarının kalkmasıdır

C) Sadece cinsel ilişki yasağının kalkmasıdır

D) Evlenme yasağının ortadan kalkmasıdır

41- Hac veya umreye niyet ederek mîkat mahallini dikişli elbise ile geçen kimsenin cezası nedir?

A) Dikişli elbiseyi bir gündüz veya bir geceden daha az bir süre giymiş ise sadaka-i fıtır gerekir

B) Dem gerekir

C) Mikat mahalline dönerek rida ve izara bürünmesi gerekir

D) Hatırlayınca elbiselerini çıkarması, rida ve izara bürünmesi gerekir, bu takdirde her hangi bir ceza gerekmez

42- Aşağıdaki cümlelerden hangisi *"hıll"* kavramının tanımıdır?

A) Harem bölgesi dışında kalan bölgelerin adıdır

B) Mekke ve yakın çevresinin adıdır

C) Harem bölgesi ile mîkat sınırları arasında kalan bölgenin adıdır

D) Mîkat sınırlarının dışında kalan bölgenin adıdır

43- Aşağıdakilerden hangisi Ka'be'nin rükünlerinden değildir?

A) Rükn-ü Yemânî

B) Rükn-ü Irâkî

C) Rükn-ü şâmî

D) Rükn-ü İbrahim

44- Aşağıdakilerden hangisi *"fevat"*ın tanımıdır?

A) Hac için ihrama giren bir kimsenin Arafat'ta vakfeye yetişememesi

B) Hac veya umre için ihrama giren kimsenin elinde olmayan bir sebeple ibadetini tamamlamadan ihramdan çıkması

C) Mîkat mahallini ihramsız olarak geçmesi

D) Ziyaret tavafını yapmadan cinsel ilişkide bulunması

45- Aşağıdakilerden hangisi *"ızdıba"*nın tanımıdır?

A) Mes'a'da iki yeşil direk arasında koşmak

B) Tavafta sağ omuzu açık bırakmak

C) Tavafta çalımlı ve süratli yürümek

D) Cemrelere taşları fırlatarak atmak

HAC KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ -I- CEVAPLARI

1-C	2-B	3-D	4-C	5-D
6-A	7-B	8-C	9-A	10-D
11-B	12-C	13-A	14-C	15-C
16-B	17-D	18-C	19-B	20-A
21-D	22-A	23-D	24-C	25-B
26-C	27-B	28-D	29-C	30-B
31-C	32-B	33-A	34-D	35-C
36-B	37-A	3 8-B	39-A	40-B
41-A	42-C	43-D	44-A	45-B

HAC KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI -II-

1- **Aşağıdakilerden hangisi haccın sıhhat şartlarından değildir?**

A) Belirli zaman
B) İhram
C) Belirli mekân
D) Yol güvenliği

2- **Aşağıdakilerden hangisi sa'yin hükmü konusunda sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezheplerinin görüşünü birlikte ifade eder?**

A) Farz – Farz
B) Vacip - Vacip
C) Vacip – Farz
D) Farz – Sünnet

3- **Aşağıdakilerden hangisi Müzdelife vakfesinin hükmünü ifade eder?**

A) Farz
B) Vacip
C) Sünnet
D) Müstehap

4- **Aşağıdakilerden hangisi hiçbir görüşe göre Müzdelife vakfesinin başlangıç zamanı değildir?**

A) Arefe gününü Bayrama bağlayan gece yarısından itibaren
B) Arefe günü akşamı güneşin batışından itibaren
C) Fecr-i sadıktan itibaren
D) Yatsı vaktinin girmesinden itibaren

5- **Umre'nin sa'yini ihramlı olarak yapmanın hükmü nedir?**

A) Farz
B) Vacip
C) Sünnet
D) Müstehap

6- **Bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde Mina'da gecelemenin hükmünü sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezhebinin görüşlerini aşağıdakilerden hangisi yansıtmaktadır?**

A) Farz- Vacip
B) Vacip-Farz
C) Vacip-Sünnet
D) Sünnet-Vacip

7- ***"... haccı yapanların Mekke'ye vardıklarında îfa etmeleri gereken ilk tavafa..........tavafı denir"* cümlesindeki boş yerlere aşağıdaki kelimelerden hangisinin konulması cümleyi doğru olarak tamamlar?**

A) Temettu-veda
B) Temettu-kudûm
C) İfrad- kudûm
D) Kıran-ziyaret

8- *"…. hacıların Mekke'den ayrılmadan önce yapmaları gereken en son tavafa……. tavafı denir"* **cümlesindeki boş yerleri aşağıdaki kelimelerden hangisinin konulması cümleyi doğru olarak tamamlar?**

A) Hıll bölgesinde yaşayan-veda
B) Afâkî-veda
C) Hıll bölgesinde yaşayan-Kudûm
D) Afâkî-Kudûm

9- **Aşağıdakilerden hangisi tavafı Hatîm'in dışından yapmanın hükmü konusunda doğrudur?**

A) Farz B) Sünnet
C) Müstehap D) Hiç biri

10- **Aşağıdakilerden hangisi ihrama girerken telbiye getirmenin hükmü konusunda sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezheplerinin görüşlerini yansıtmaktadır?**

A) Sünnet-sünnet
B) Vacip-Şart
C) Farz-farz
D) Farz-sünnet

11- *"Zülhuleyfe, Cuhfe, Karn, Yelemlem ve Zat-ı Irk … bölgesini çevreleyen yerleşim yerleridir"* **cümlesindeki boş yeri aşağıdakilerden hangisi uygun olarak tamamlar?**

A) Hıll bölgesi
B) Harem bölgesi
C) Arafat bölgesi
D) Afak bölgesi

12- *"İhrama girerken niyet ve telbiyeden önce vücuda güzel koku sürmek…"* **cümlesindeki boş yeri aşağıdakilerden hangisi uygun olarak tamamlar?**

A) Haramdır
B) Müstehaptır
C) Vaciptir
D) Mekruhtur

13- *"… mezhebine göre ifrâd veya kıran haccına niyet eden kimse tavaf ve sa'y yaptıktan sonra hac niyetini feshedip haccını umreye çevirerek traş olup ihramdan çıkabilir"* **cümlesindeki boş yeri aşağıdakilerden hangisi uygun olarak tamamlar?**

A) Hanefî B) Hanbelî
C) Şafiî D) Malikî

14- **Kaç çeşit tavaf vardır?**

A) Beş B) Altı
C) Sekiz D) Yedi

15- **Aşağıdakilerden hangisi ziyaret tavafının başlama vakti konusunda doğrudur?**

A) Zilhicce ayının dokuzunu onuna bağlayan gece yatsı vaktinden itibaren
B) Zilhicce ayının dokuzunu onuna bağlayan gecenin yarısından itibaren
C) Kurban bayramının ilk günü güneşin doğuşundan itibaren
D) Zilhicce ayının dokuzuncu günü güneşin batmasından itibaren

16- Hangi mezhebe göre Arafat Vakfesi Arefe günü fecr-i sadıktan itibaren yapılabilir?

A) Hanefî B) Şafiî

C) Hanbelî D) Mâlikî

17- Hanefîlerde tercih edilen görüşe göre umre tavafının bir şavtını abdestsiz veya cünüp olarak yapmak aşağıdakilerden hangi cezayı gerektirir?

A) Bedene

B) Altı sadaka-i fıtır

C) Üç gün oruç tutmak

D) Dem

18- Ziyaret tavafının son üç şavtını terk eden kimseye aşağıdaki cezalardan hangisi gerekir?

A) Bedene

B) Bir sadaka-i fıtır

C) Dem

D) Üç sadaka-i fıtır

19- Ziyaret tavafının son üç şavtını adetli olarak yapmak hangi cezayı gerektirir?

A) Üç sadaka-i fıtır

B) Dem

C) Bedene

D) Tavafı geçerli olmaz.

20- Sa'yin son üç şavtının adetli olarak yapılması hangi cezayı gerektirir?

A) Dem

B) Herhangi bir ceza gerekmez

C) Üç sadaka-i fıtır

D) Sa'yi geçerli olmaz

21- Sırasıyla İmam Ebû Hanife ve İmam Şafiî'ye göre Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını yatsı vaktinde cem ederek kılmanın hükmü nedir?

A) Sünnet-Vacip

B) Sünnet-sünnet

C) Vacip-vacip

D) Vacip-sünnet

22- Cemerata atılacak taşların tamamını Müzdelife'den toplamanın hükmü nedir?

A) Vacip

B) Sünnet

C) Müstehap

D) Hiç biri

23- Bayramın üçüncü günü Mina'dan ayrılmaya ne denir?

A) Nefr-i evvel

B) Nefr-i sanî

C) Tahallül-ü evvel

D) Tahallül-ü sanî

24- Hanefî ve Şafiî mezheplerine göre küçük, orta ve büyük cemrelere sırası ile taş atmanın hükmü nedir?

A) Sünnet-sünnet

B) Vacip-sünnet

C) Sünnet-vacip

D) Vacip-vacip

25- İmam Ebû Hanife'ye göre temettu haccı yapan kimselerin hedyi, en geç bayramın üçüncü günü güneşin batımına kadar kesmemelerinin cezası nedir?

A) Bedene

B) Dem

C) Üç gün oruç tutmak

D) Her hangi bir cezası yoktur

26- Sırasıyla İmam Ebû Hanife ile İmam Şafiî'ye göre ihramdan çıkmak için bayramın ilk üç gününde traş olmanın hükmü nedir?

A) vacip-vacip

B) Sünnet-vacip

C) Sünnet-sünnet

D) Vacip-sünnet

27- Sırasıyla İmam Ebû Hanife ile İmameyne göre taş atma, kurban kesme ve traş olma menasiki arasındaki tertibe uymanın hükmü nedir?

A) Vacip-Vacip

B) Sünnet-Sünnet

C) Vacip-Sünnet

D) Sünnet-Vacip

28- Sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezheplerine göre ihsar kurbanının Harem bölgesinde kesilmesinin hükmü nedir?

A) Şart-Şart değil

B) Sünnet-Vacip

C) Müstehap-Şart

D) Şart-Şart

29- Sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezheplerine göre vekil olarak hacca gönderilecek kimsenin kendi adına hac görevini yapmış olmasının hükmü nedir?

A) Şart-Şart değil

B) Şart-Şart

C) Şart değil-Şart

D) Şart-Müstehap

30- Sırasıyla Hanefî ve Şafiî mezheplerine göre ticaret amacıyla Mekke'ye giden kimsenin mîkat mahallinden ihramlı olarak geçmesinin hükmü nedir?

A) Vacip-farz

B) Sünnet-sünnet

C) Sünnet-vacip

D) Vacip-sünnet

31- Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Harem ve Hil bölgesi dışında kalan yerlere Âfak denir.

B) İlk namazda Hz. Peygamberimize Hz. Cebrail imamlık yapmıştır.

C) İmam Şâfiî'ye göre gamûs yemini için de kefaret gerekir.

D) Hanefî mezhebine göre, satranç oynamanın hükmü mübahtır.

32- Umre yapmaksızın sadece hac niyetiyle ihrama girerek yapılan hacca ne haccı denir?

A) Temettü
B) Kıran
C) İfrat
D) Sader

33-Hac zaman ne farz kılınmıştır?

A) H. 5. yıl B) H. 7. yıl
C) H. 9. yıl D) H. 10. yıl

34- Merve ile Safa arasında Safadan başlayıp Merve'de bitmek üzere 7 kez gidip gelmeye ne ad verilir?

A) Vakfe B) Tavaf
C) Say D) İhram

35- Arafat vakfesi ile Müzdelife vakfesinin hükmü aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

A) Vacip-Vacip
B) Farz-Farz
C) Sünnet-Sünnet
D) Farz-Vacip

36- *"......mezheplerine göre ömürde bir defa umre yapmak farzdır"* cümlesindeki boş yeri aşağıdakilerden hangisi uygun olarak tamamlar?

A) Şafiî ve Mâlikî
B) Mâlikî ve Hanbelî
C) Şafiî ve Hanbelî
D) Hanefî ve Mâlikî

HAC KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ -II- CEVAPLARI

1-D	2-C	3-B	4-D	5-B
6-D	7-C	8-B	9-D	10-D
11-A	12-B	13-B	14-D	15-B
16-C	17-D	18-C	19-A	20-B
21-D	22-D	23-A	24-C	25-B
26-D	27-C	28-A	29-C	30-D
31-D	32-C	33-C	34-C	35-D
36-C				

HAC KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI -III-

1- Afakiler için yol üzerinde mikat yeri yoksa ihrama en son nerede girmelidirler?

A) Muhakkak mikat yerinden geçmek gereklidir
B) Kendilerine yakın mikatın hizasını geçmeden
C) Kendi ikamet ettikleri yerde
D) Mescidi Harama girmeden hemen önce

2- Aşağıdakilerden hangisi ihramın sünnetlerinden değildir?

A) İhram yasaklarından sakınmak
B) Tırnakları kesmek
C) Her fırsatta telbiye söylemek
D) Temizlik için gusletmek

3- Aşağıdakilerden hangisi belden aşağıya sarılan havlu anlamına gelir?

A) Rida
B) İzar
C) İhram
D) Hiçbiri

4- Arefe günü Arafat'ta öğle ve ikindi namazlarının öğle vakti içinde birleştirilerek birlikte kılınması aşağıdakilerden hangisidir?

A) Muvalat
B) Cem'-i te'hir
C) Cem'-i takdim
D) Vakfe

5- Aşagıdakilerden hangisi Hacerülesved'in bulunduğu köşeden veya hizasından başlayıp, Kâ'be'nin etrafında yedi defa dönmektir?

A) Sa'y

B) Vakfe

C) Tavaf

D) Şaft

6- Kâ'be'yi sol tarafına alıp kendisi Kâ'be'nin sağında olacak şekilde yürümek aşağıdakilerin hangisi ile ifade edilir?

A) Teyemmüm

B) Teyamün

C) Telbiye

D) Say

7- Aşağıdakilerden hangisi Müzdelife Vakfesinin zamanıdır?

A) Zilhiccenin 10. günü zeval vaktinde 11.günü fecr-isadık zamanına kadar geçen süre

B) Zilhiccenin 10.günü zeval vaktinden güneş batmasına kadar geçen süre

C) Zilhiccenin 10.günü tan yerinin ağırmaya başlamasından güneşin doğmasına kadar olan süre

D) Hiçbiri

8- Haccedenlerin arefe günü akşamı müzdelifede akşam ve yatsı namazlarını cem-i te'hir ile kılmalarının Hanefîlere göre hükmü nedir?

A) Sünnet B) Farz

C) Vacip D) Mubah

9- Aşağıdakilerden hangisi şeytan taşlamalarının mekruhlarından değildir?

A) Şeytan taşlama günlerinde sırayla Küçük,Orta ve Akabe cemrelerine taş atmak

B) Cemre mahalinde biriken taşlardan alıp atmak

C) Büyükçe bir taşı olduğu gibi veya kırıp bir kaç parça yaparak atmak

D) Bir cemreye aynı gün yediden çok taş atmak

10- Saçların traş edilmesi ve kısaltılmasıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Ebû Hanife ve İmam Malik'e göre,bayramın 3.günü güneş batıncaya kadar ki süre içinde yapılması vaciptir

B) Kadınların saçlarını dipten traş etmeleri sünnettir

C) Geciktirilmesi durumunda ceza gerekir

D) Mezheplerin her birinde başın traş edilecek miktarı abteste meshi gereken miktarı aynıdır

11- Aşağıdakilerden hangisi temettu've kıran haccının şartlarından değildir?

A) Hacceden kişi Afaki olmalıdır

B) Hacceden kişi Hillı olmalıdır

C) Umre ve Hac,her ikisi aynı yılın hac aylarında yapılmalıdır

D) Hac aylarında yapılan umreden sonra "Salih İlmam" olmamalıdır

12- Hanefîlere göre, umre ile hac arasında herhangi bir sebeple memlekete dönmekle kişi ne yapmış olur?

A) İfrad haccı
B) Sahih ilam
C) Temettu' haccı
D) Hiçbiri

13- Hacerü'l-esvedi karşıdan selâmlamaya ne ad verilir?

A) İstilam
B) Mültezem
C) Iztıba
D) Hervele

14- Aşağıdakilerden hangisi haccın farzlarından değildir?

A) İhram
B) Kâ'beyi tavaf
C) Şeytan taşlama
D) Arafatta vakfe

15- Hac ibadeti esnasında kişiye bazı şeylerin yasaklanması durumuna ne ad verilir?

A) Say
B) İhram
C) Savt
D) Vakfe

16- Kurban Bayramından bir gün önce Arafat adı verilen yere gelerek burada bir müddet beklemeye ne ad verilir?

A) Tavaf
B) Hacerü'l-Esved
C) Sa'y
D) Vakfe

17- Hacerül Esvedin bulunduğu köşeden başlayarak Kâ'be'nin etrafında sadece bir tur dolaşmanın adı nedir?

A) Say
B) Şavt
C) Vakfe
D) Tavaf

18- Hacda şeytan taşlanılan ve kurban kesilen yerin adı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mina
B) Müzdelife
C) Safa-Merve
D) Mescid-i Haram

19- Hacda ihrama girilen yerin adı nedir?

A) Mültezem
B) Mikat
C) Mescid-i Haram
D) Kâ'be

20- Mekkeye varınca yapılması gereken umre veya hac için yapılacak ilk ibadet hangisidir?

A) Namaz kılmak
B) Sa'y yapmak
C) Zemzem suyu içmek
D) Tavaf yapmak

21- İhramdan nasıl çıkılır?

A) İhram elbisesi çıkarılarak
B) Traş olunarak
C) Tavaf yapılarak
D) Say yapılınca

22- Mekke'den ayrılırken yapılan son tavafın adı nedir?

A) Ziyaret tavafı

B) Umre tavafı

C) Veda tavafı

D) Nafile tavaf

23- İhrama niyetten sonra lebbeyk şeklinde okunan duaya ne denir?

A) Telbiye

B) Tekbir

C) İhram duası

D) Tavaf duası

24- Aşağıdakilerden hangisi umrenin kelime anlamlarından değildir?

A) Ziyaret etmek

B) Uzun ömürlü olmak

C) Vakfe yapmak

D) Allah'a kul olmak.

25- Kurban kelimesinin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yakınlaşmak

B) Uzaklaşmak

C) Cömertlik

D) Cimrilik

26- İhram yasaklarının kalkmasına ne ad verilir?

A) Muhayyerlik

B) Hac

C) Tehallül

D) İkame

HAC KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ -III- CEVAPLARI

1-B	2-A	3-B	4-C	5-C
6-B	7-C	8-C	9-A	10-B
11-B	12-B	13-A	14-C	15-B
16-D	17-B	18- A	19-B	20-D
21-B	22-C	23-A	24-C	25-A
26-C				

12. ÜNİTE

İSLÂMÎ GENEL KÜLTÜR

İSLÂM AHLÂKI, SANAT VE İLMÎ TERİMLER

Asitane: Farsça'da "*kapı eşiği, eşik yanı, kapı dibi*" gibi anlamlara gelen âstan kelimesinden türetilmiş olup Türkçede âsitâne veya âstâne şeklinde telâffuz edilmektedir. Osmanlı döneminde bir tarikatın veya tarikat kolunun merkezi konumunda büyük tekkeler için kullanılmakta idi. Osmanlı döneminde İstanbul için özel ad olarak da kullanılmıştır.

Baciyani Rum: Âhiler tarafından Anadolu'da XIV. y.y. da kurulan kadınlar birliğinin adıdır.

Betül: Hz. Meryem ve Hz. Fatıma için kullanılan iffetli ve namuslu kadın anlamındaki bir sıfattır.

Beynel Havfı Ve'r-Reca: Korku ile ümit arasında bulunmak. Havf korku, recâ ise ümit demektir. Müslümanın cehenneme girme korkusu Cennete girme ümidi duyguları arasında bulunması.

Beytül Atik: Kâ'be

Beytül Hikme: Memun döneminde tercüme hareketleri bürosu ve- bilim akÂdemi amacıyla 830 yılında kurulmuştur.

BÜHTAN: İftira demektir.

Daru'l-Kura: Özel olarak Kur'ân ilimlerinin öğretimine ayrılan medreselere verilen addır.

Dîvanu'd-Diyâ: Halifelik mülklerinden sorumlu idarî birim.

Ecel: Ömrün bittiğini, belirlenmiş süreyi ve bu sürenin sonunu, ölüm anını ifade eden terimdir. (*)

Emri bi'l-Ma'ruf, Nehyi Ani'l-Münker: Toplumda iyilğin hakım kılınması ve yaygınlaştırılması, kötülüğü önlenmesi ve böyece erdemli bir toplumun oluşturulması ve yaşatılması için gösterilen faaliyetlerin hepsini ifade eden terim.

Fahşâ: Çirkin Dînin ve aklın beğenmediği şeyler

Fâil-i Muhtâr: İstediğini yapan Allahü teâlâ fâil-i muhtârdır Hiçbir işi yapmaya mecbûr değildir Yaptıkları şey için de kimse O'na bunu niçin yaptın diyemez

Fıtratullah: Allah'ın başlangıçtan itibaren insanları İslâm Dini'ni benimsemeye yatkın bir yaratılışla yarattığırı ifade eden kavramdır.

Gılman: Cennet hizmetçileridir.

Haremeyn:Hürmete ve saygıya lâyık iki belde. Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevverenin ikisine verilen ad. Mekke-i mükerremede

Kâ'be-i muazzama, Medîne-i münevverede sevgili Peygamberimizin sallallahü aleyhi ve sellem mübârek kabr-i Şer'îfi bulunduğu için her ikisine saygı ve hürmet duyulması gereken yer mânâsına Haremeyn denilmiştir.

HAVF VE HAŞYET: Havf Allah'tan ve azabından korkmayı, haşye ise tazim ile karışık korku anlamına gelir. Allah korkusu hem dünyada hem de âhirette cezalandırılmaktan korkmayı ve cennet nimetlerinden mahrum kalmayı ifade etmektedir.

Havkale: La havle vela kuvvete illa billahil aliyyil azime denir. (*)

Hidâyet-i Mürşîde: Yol gösterici hidâyet.

Hilim: Müslümanların barışçı, nazik ve ağır başlı tavırlarına denir.

Hisbe: İslâm ekonomi düşüncesinin ortaya çıkardığı tüketici koruma teşkilâtnın adıdır.

Hitan: Erkek çocukların sünnet ettirilmesidir.

Hizanetü'l-Kütüb: Zenginlerin, hükümdar ve valilerin bulundukları bölgelerde bulunan kitapları toplayarak satın alarak kendilerine ait kitap koleksiyonlarını meydana getirerek biriktirdikleri yerlere İslâm dünyasında bu ad verilir.

Hubbullah: Allah sevgisi

Hüsnü'l-Huluk: Güzel Ahlak. (*)

Iyd-ı Edhâ: Kurban bayramı. Kamerî seneye göre Zilhicce ayının onuncu, on birinci, on ikinci ve on üçüncü günleri.

Iyd-ı Fıtr: Ramazan bayramı. Kamerî seneye göre Şevvâl ayının birinci günü.

İhsan: Allah'ı görür gibi ibadet etmektir. Bağışlama, iyilik etme, hayır olarak yapılması uygun olan bir şeyi yapma" anlamını ifade eden kavramdır. (*)

İhtidâ: Doğru yola girme, müslüman olma, din olarak İslâmiyet'i seçme; hidâyete erme.

İstikamet:İstikâmet; hakka tabi olmak, adâleti yerine getirmek, doğru yola girmek, itaat olan şeyleri yapıp isyân olan şeylerden sakınmak, verdiği sözü tutmak ve haktan meyletmemek demektir.

Kavl-i Leyyin : Yumuşak söz söylemedir. (*)

Kaylûle: Gün ortasında bir miktâr uyuma. Kaylûle öğleden önce de sonra da yapılabilir. Kaylûle etmek Peygamber efendimizin sallallahü aleyhi ve sellem âdet-i Şer'îfesi idi.

İhbat: İman esasllarına veya ilâhî emirlere aykırı hareket etmenin, yapılan iyi amellerin sevabını yok etmesi anlamındaki Kur'âni kavramdır.

İ'lâ-yı Kelimetullah: Allahü Teâlânın ismini yüceltmek, İslâm dînini yaymak. Kim i'lâ-yı kelimetullah için harbederse, o, Allah yolunda savaşmış olur. (Hadîs-i Şer'îf-Müslim)

İmaret: Osmanlılar döneminde birçok hayır kuruluşu oluşturulmuştur. Bu kuruluşlardan hangisi fakir insanlara yemek dağıtmak amacıyla kurulmuş teşkilat.

İSRA: Allahü Teala'nın Resül'ü Ekremi'ni gecenin çok az bir zamanında Mekke'de bulunan Mescid-i

Haram'dan alıp, Kudüs-ü Şer'îfteki, Mescid-i Aksa'ya götürmesi olayına İSRA denir. İsra gece yürüyüşü anlamına gelir. Âyetle sabit olduğu için inkarı küfrü gerektirir.

İstirca: Dönmek anlamındaki "rücû" kelimesinden türeyen istircâ sözlükte; geri dönmek, verdiği şeyi geri almak demektir. Din ıstılahında; bir musibete uğrayan, bir ölüm haberini duyan kimsenin, "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" (Biz Allah'ın kuluyuz. O bizi vâretti ve biz tekrar O'na döneceğiz) cümlesini söylemesine denir.

Kâlû Belâ; Kâlûbelâ: Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmı yaratınca, sonra bütün ruhları yaratıp, ruhlara hitap ederek "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurup, onların da; "Evet, sen Rabbimizsin" diye verdikleri cevâbı ifâde eden söz.

Karîb- (Garîb): Allah'ın yakınlığını kazanan kişilere verilen isim.

Kelîmullah:"Allahü teâlânın kendisiyle konuştuğu zât" mânâsına Mûsâ aleyhisselâmın Lâkabı.

Kıtmîr: Eshâb-ı Kehfin (Îsâ aleyhisselâmın dîninden olup, din düşmanlarının her tarafı kapladığı bir zamanda dinlerini korumak için her şeylerini terkedip hicret eden mağarada bulunan yedi kişiden birinin köpeğinin adı.

Kubbe-i Hadrâ: Peyamberimizin kabr-i Şer'îfinin üstünü örten yeşil kubbeye denir.

Kütüb-i Münzele: İlâhî kitaplar, Allah katından indirilmiş olması sebebiyle bu dört Kutsal Kitaba verilen isim.

Lehve'l-Hadîs: insanı asıl yapması gereken önemli işlerinden alıkoyan hiçbir faydası olmadığı gibi vaktin geçirilmesine neden olan oyalayıcı sohbet hikaye masal vb. gibi dinletiler anlamındadır.

Maazallah: Allaha sığınırım.

Mâlayâni: Dünyâ ve âhirete faydası olmayan iş, boş söz, lüzumsuz şey

Marifetullah: Allah bilme ve tanıma anlamında kullanılır.

Maruf-Münker: Dinen ve aklen iyi ve güzel olan, yerine getirildiğinde ferdin ve toplumun refahını sağlayan, ayrıca bütün insanların hayrına olacak hususları, onların faydaları doğrultusunda uygulayarak, dünya ve ahiret saadetini kazandıracak tüm şeyler *maruf*; aksi davranışlar ise *münker*dir.

MİRAC: İsrâ gecesi Hz. Peygamber s.a.v. Efendimiz'in Kudüsteki Beytü'l-Makdis'ten Melek Cebrail'in eşliğinde madde âleminin son sınırı olan Sidretü'l-Münteha'ya, oradan da mâna âlemine yükselmesi ve esrar perdelerinin kaldırılarak en kutsal huzura kabul edilmesidir. Bu olay da sahîh hadîslerle sabit olmuştur.

Muayede: Bayramlaşma. Müslümanların en önemli sevinç günlerindi olan bayramlarda birbirlerini tebrik etmeleri.

Muhabbetullah: Allahı sevmek

Muhsan: ifetsizliğe karşı evlilekle korunan erkekler için kullanılan terim.

Muhsane:İffetsizliğe karşı evlilikle korunan kadınlara verilen isim.

Mukadderat: Kaderimizde yazılı olan şeyler

Mübelliğ: Peygamberimize Kur'ânı tebliğ edici manasında verilen isim.

Mübeyyin: Peygamberimize Kur'ânı açıklayıcı manasında verilen isim.

Mübtedi: Bid'at sâhibi. Dinde değişiklik meydana getiren, dinde olmayan bir şeyi varmış gibi gösteren, dinde eksiklik ve fazlalık olduğunu söyleyerek değişiklik yapan. Ehl-i bid'at.

Müdahene: gücü yettiği halde, haram işleyene mani olmamak, dalkavukluk yaparak, birinin gönlünü alırken, İslâmiyet'in dışına çıkmak, günaha girmektir.

Müdara: ise, dini veya dünyayı zarardan kurtarmak için, dünya menfaatinden vermek, insanlarla iyi geçinmek, İslâmiyet'in dışına çıkmadan, güler yüz göstermek gönlünü almaktır. (*)

Müheymin: Allaha, Peygambere ve ahiret giman gibi dinin açık, sabit, sürekli zamana, mekanad ve durumlara göre değişmeyen esaslarına denir.

Münâcât: Allahü teâlâya duâ etmek, yalvarmak. Şiir diliyle dua.

MÜSEBBİBEL ESBAB. Bütün sebeplere sahip olan hakiki müsebbip Cenab-Hak.

Naat: Peygamberimizi övmek için yazılan şiirler.

Namahrem: Evlenilmesi haram kılınmayan, evlenilmesi helal olanlar için kullanılır.

Naklî İlimler: Tefsîr, hadîs, fıkıh gibi nakil yoluyla elde edilen ve değişmeyen dînî ilimler.

Naklî ilimler, aklın, insan dimâğı gücünün dışında ve üstündedir. Bunlar hiçbir zaman kimse tarafından değiştirilemez.

Name-i Saadet: Peygamber efendimizin mektubu Şer'îfi.

Nass:.Âyet-i kerîmeler ve hadîs-i Şer'îfler. Çoğulu nüsûs'tur.

Necat: Kişinin dini yükümlülüklerini yerine getirmesinin sonucunda dünyada elde edeceği başarı ve mutlulukla ahirette ulaşacağı ebedi kurtuluş ve saadet diye tanımlanır.

Necva: İslâm'ın yasaklamış olduğu gizli gizli konuşmak, fısıldaşmak demektir.

Rahimehullah: Daha çok Eshâb-ı kirâmdan başka İslâm büyüklerinden birisinin ismi anıldığı veya yazıldığında, söylenen ve yazılan, Allahü teâlâ ona rahmet eylesin mânâsına, duâ, hürmet ve saygı ifâdesi. İki kişi için rahimehumallah daha çok kimse için, rahimehumull ah denir.

Refes-Cidal: Refes; cinsel ilişki, çirkin ve fahiş söz veya kadınların yanında cinsel ilişkiden söz edilmesi anlamlarını kapsar. Cidâl ise, "müfâale" vezninde bir mastar olup; mücadele ve münakaşa etmek, cedelleşmek anlamına gelir

Hac veya umre sırasında ihramlı kimseye yasaklanan fiillerden üç tanesi bir âyette zikredilmiştir Bunlar "refes", "cidâl" ve "füsûk"tur Füsûk; günahlar, ma'siyetler, isyanlar demektir Zina, isyan ve çirkin sözler başka zamanlarda da yasaktır Fakat ihramlı iken bunların haramlığı daha şiddetlidir Çünkü hacla ilgili olarak bu yasaklama aşağıdaki âyette özel olarak vurgulanmıştır:

"Hac ayları bilinen aylardır İşte kim bu aylarda hac yapmak üzere ih-

rama girerse, artık hac sırasında kadına yaklaşmak veya ona kötü söz söylemek, günah işlemek ve kavga etmek yoktur Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir" (el-Bakara, 2/197)

Ribat: Düşmanın geleceği yeri bekleyip korumak, Allah yolundan ayrılmamak, düşmana karşı uyanık ve hazırlıklı olmak. -

Riyazet: Zühd ve takva maksadıyla dünya zevklerinden kaçınma ve nefsin isteklerini yenmeye çalışma

Rukye: Hastalara dua okumak anlamına gelir. Kişinin kendisi veya başkasının sağlığı sıhhati için dua etmesi Yüce Allah'a yalvarması, şifa dilemesi caizdir. Nitekim Peygamberimiz hastaların şifa bulması için hem Allah'a dua etmiş hem de kendilerine Allah'tan şifa istemeleri için bazı dualar öğretmiştir.

Rûmi Takvim: Osmanlı Devletinde Hicrî 1205 (1790) yılından itibaren malî işleri tanzim etmek için kullanılan takvimin adı. Osmanlılar, diğer İslâm devletlerinde olduğu gibi bütün işlerini Hicrî tarih esası üzerinde yürütüyorlardı Daha sonraları bir takım, malî gerekçeler sebebiyle resmî işlemlerde Hicrî tarihi bırakarak güneş esasına dayalı tarihleme sistemine geçilmiştir. Başlangıç tarihi MS 594 tür Mart ayı ile başlamaktadır. Hicrî takvim ayın hareketlerine göre tesbit edildiği için güneş takvime göre 1 yılı, on bir gün önce tamamlar. Bu fark 33 senede güneş takvime bir yıllık bir fark yapar Bunun için her otuz üç yılda, bir yıl düşülerek Şemsî sene ile mutabakat sağlanmaktaydı Düşülen bu seneye "Sıvış senesi" denir.

Sadaka-i Cariye: Sadaka-i câriye, sürekli ecir getiren sadaka anlamına gelir. Bir hadiste sürekli ecir kaynağı olan ameller şöyle belirlenir: "İnsan öldüğü zaman amel işlemesi kesilir. Ancak üç şey bundan müstesnadır. Sadaka-i cariye, kendisinden yararlanılan ilim veya kendisine hayır dua eden salih çocuk" (Dârimi, Mukaddime, 46).

Salvele: Hz. Peygamber'e "salât ü selâm" getirerek yapılan duaya denir. (*)

Sefeh: İslâm ahlakında cahiliye araplarının kaba, küstah ve alaycı tavırlarına verilen isimdir.

Sekine: Allahü Tealanın Peygamberine ve müminlere sıkıntılara karşı verdiği rahatlık, esenlik, ve özgüvene denir.

Selef-i Sâlihîn: Hicrî ilk asrın müslümanları. Eshâb-ı kirâm, Tâbiîn ve Tebe-i tâbiînin büyükleri.

Şuabül İman: İmanın bölümleri.

Tazarru: Allah'a boğun eğme ve 'na huşu içinde yalvarma.

Sünnetullah: Allah'ın yasası, kanunu.

Sünneti Evvelin: Allah'ın öncekilere uyguladığı yasa. **Şeairullah:** Görülünce Cenabı Allahü Teâlâyı hatırlatan şeyler.

Allahü Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîmde meâlen buyurdu ki:

Bir kimse, Şeâ'irullahı ta'zim ederse, bu iş kalblerin takvâsındandır. (Hac sûresi: 32-

Safâ ve Merve, Allahü Teâlânın, Şeâ'irindendir. (Bekara sûresi: 158-

Seyri Sülûk: İnsanın tasavvuf disiplini altında Manevî yürüyüşünü ifade eden bir terimdir

Tahmid: "Elhamdülillah" demek. "Hamd, şükür Allahü teâlâya mahsûstur" mânâsına "Elhamdülillah" sözü ve benzerleri.

Taksirat: Günâhlar, kabahatlar, kusûrlar anlamındadırç

Takva: Fıtrı ve biyolojik farklılıkların ahlaki ve Manevî anlamda üstünlük sebebi sayılamayacağını öğreten İslâm, üstünlüğün yalnızca kişisel çabalarla kazanılabilen ve samimi dindarlığın, dini ve ahlaki erdemlerin üzerine bina edildiğini söyler. Bu dini erdemlere takva denir.

Ta'n etmek: Kötülemek, dil uzatmak. anlamına gelir.

Tardiye: Allah razı olsun demektir.· Cuma ve bayram hutbelerinde, hatibin, minberde önce peygamberimize ve ailesine salat ve selâm okuduktan sonra Dört halifeyi ve arkasından Hz.Hasan ile Hüseyini anması ve bu sırada mahfelde bulunan müezzinlerden birisinin "Radiyallahu anh" (Allah ondan razı olsun) diye nida etmesidir.

Tasua ve Aşura: Muharrem ayının 9. ve 10. günlerine verilen isim.

Tazarru: Allah'a karşı boyun eğme ve O'na huşu içinde yalvarma Arapça bir kelime olup, "Tazarraa" fiilinin masdarıdır. Kelime olarak yalvarma demektir

Tecdid: İslâmi ilimleri ve dolayısıyla dini hayatı yeniden ele alıp ihya etme düşünce ve hareketlerini ifade eder.

Tecessüs: Gizli olanı araştırma, kusurları araştırma.

Tefviz: Sözlükte "bir işi bir kimseye havale etme, teslim ve tevekkül" anlamına gelen tefvîz, tasavvufta, kulun, bütün işlerini Allah'a havale etmesi ve O'nun yaptığı her işi gönül hoşluğu ile karşılaması, O'na hiçbir konuda ne dil ne de kalp ile itiraz etmemesi, sızlanmaması, içinde bir rahatsızlık duymaması demektir. Tefvîz, tevekkülün en mükemmel şeklidir. Bir âyette "...İşimi Allah'a tefvîz (havale) ediyorum..." buyrulmuştur (Mü'min, 40/44). (M.C.)

Tehlil: Yeni ay görmek, yağmur şiddetli yağmak, sevinmek, bağırmak, düşman üzerine sonradan kaçmak ve aynı zamanda "Lailâhe illallah" kelime-i tevhidi için kullanılan kavramdır.

Teşmit: Aksıran "Elhamdülillah" bunu duyanın "Yerhamükellah" aksıranın tekkar "Yehdine ve yehdikümullah" duasında bulunmasına genel olarak verilen isim.

Tevekkül: Kişinin amacına ulaşabilmesi için gerekli olan maddî ve mânevî sebeplere başvurduktan sonra Allah'a dayanıp güvenmesi ve ondan ötesini Allah'a bırakması anlamına gelir.

Tevşih: süslemek demektir. Mevlid ve miraciyenin bölümleri arasında topluca okunan, sözleri Hz. Muhammed sallallahü aleyhi ve sellemin doğumundan ve onun vasıflarından bahseden, bir çeşit besteli Cami Musikisi formudur. Cami ve mevlidelrede okunan natlara tevşih denir.

Tezkir: Doğruyu ve yanlışı hatırlatma anlamına gelen ve vaaz ile ilgili olan kavram. (*)

Ubudiyet: Kulluk

Ulül Ebsar: Basiret sahibi kişiler demektir. Ebsar, basiret kelimesinin çoğuludur. Kur'ân'da 4 âyette geçmiştir.

Ülü'l-elbâb: Akıl sahipleri ve çok akıllı olanlara denir. Bu tabir Kur'ân'da 16 defa geçmiştir.

Ulü'l-Emr: Emir, buyruk sahipleri demektir.

Ülü'l-Erham: Rahim sahipleri demektir. Erham, rahim kelimesinin çoğuludur. Rahim, anne tarafından akrabalara denir.

Urvetü'l-Vüska: Tutunulacak en sağlam kulp. İslâmiyet veya Kur'ân-ı Kerîm için kullanılan Kur'âni bir sıfattır.

Ümmet: Topluluk, cemâat. Bir peygambere inanan tâbi olan insanlar. Bir dîne bağlı topluluğun tamâmı.

Ümmet-i Dâvet: Kendilerine gönderilen peygambere inanmaya dâvet edilip de îmân etmeyen kimseler. Şimdi yeryüzünde müslümanlardan başka bütün insanlar ümmet-i dâvettirler. (Kâdızâde Ahmed Efendi)

Ümmet-i İcâbet: Kendilerine gönderilen peygamberin dâvetini kabûl edip, ona inanan ve tâbi olan kimseler.

Üsve-i Hasene: Kur'ânı bir ifade olup Peygamberimiz için kullanılan " güzel örnek" manasına kullanılan bir ifade.

Vera': Haramlardan ve helâl ve haram olduğu bilinmeyen şüpheli şeylerden sakınmak.

Vildan: Allahü Teâlâ'nın cennettekilere hizmet için nûrdan yarattığı güler yüzlü ve tatlı dilli hizmetçiler.

Vird: Nâfile olarak devamlı yapılan ibâdet, tesbih ve duâlar. Çoğulu evrâddır.

Zühd: dünyanın ihtiyaç dışındaki helâl nimetlerinden gönlü uzaklaştırmaktır.

Zünnar: Hz.Ömer'in halifelik döneminde gayri Müslimlerin Müslümanlardan ayırt edilebilmesini mecburen bellerine taktıkları bir tip kuşaktır.

Yed-i Beydâ: Parlak el. Mûsâ aleyhisselâmın mûcize olarak gösterdiği ve koynundan çıkardığında gözleri kamaştıran ve güneş ziyâsı saçan eli.

Zemherir: Cehennem'deki soğuk yer, soğuk cehennem.

Zemheririn soğukluğu pek şiddetlidir. Bir an dayanılmaz. Kâfirlere, bir soğuk, bir sıcak, sonra soğuk sonra sıcak Cehennem'e atılarak azâb yapılacaktır. Cinler ateşten etkilenmezler. Cehennemlik olanları zemherirde azab göreceklerdir. (Kâdızâde Ahmed

MEŞHUR ESERLER VE MÜELLİFLERİ:

√ Bidâyetül Müctehid ve Nihâyetül Muktesid; İbni Rüşd

√ Celâleddin ES-Süyûtî'nin *el-Muvatta* üzerine yazdığı şerhin adı *Tenviru'l-Havalik*

√ Danışname-İbn-i Sina

√ Divanü Lügati't-Türk - Kaşgarlı Mahmud

√ ed-Duafa- Buhârî,

√ Edebü'd-Dünya ve'd-din-İmam Maverdî

√ el-Fetâvâ el-Velvâliciyye – İbn-i Abidin'dir. (Fetva Kitabıdır.)

√ El-Itkan-Süyûtî

√ El-Mebsud-Serahsî

√ El-Milel ven'Nihal-Şehristani

√ Es-Siyatü'ş-Şer'iyye-İbni Teymiyye

FARABİ'nin ESERLERİ,

√ El Medînetül Fazıla

√Füsus El hikem

√İhsaul ulum

√Tahsilüs Sade

√ es-Siyasetül medeniyye

√ Kitabül Huruf- Farabi

√ Fıkhül Ekber- İmam Azam Ebû Hanife

√ Hayy bin Yekzan-İbni Tufeyl

√ Fıkhül Ekber- İmamı Azam

√ Fususil Hikem-İbni Arabi

√ El-Kanun fit'tıb-İbni Sina

√ Aclûnî, Keşfu'l- Hafâ

√ Kitabü's-Seb'a - Ebû Bekr B. Mücahide ait. Kıraat ilmi ve telif çalışmalarında meşhur bir eserdir.

√ İhyaü Ulumiddin-İmam Gazali

√ Kitabul Harac-Ebû Yûsuf

Kitabül Hayavan - Cahiz, zooloji ile ilgili bir kitaptır.

√ Kutadgü Bilik- Yûsuf Hac Hacib

√ el- Leâliu'l- Masnua-Suyuti

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye: 1868-1878 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen İslâmi özel hukuk (medeni hukuk) kuralları kodeksidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yarım yüzyılında Şer'î mahkemelerde hukûkî dayanak olarak kullanılmıştır. Bir giriş 16 bölümden oluşur ve 1851 madde içerir

√ Makalat, HacıBektaş veli

√ Medînetül Fadıla-Farabi

√ Mutluluk Kılavuzu (Tenbilila Sebilis Sade) -Farabi

√ Muvafakat-İmam Şatibi

√ Mukaddime-İbni Haldun

√ Müzekkin Nüfus-Eşrefoğlu Rumi

√ Resail-Cüneyd Bağdadi

√ Riaye li Hukûkîllah-Haris el Muhasibi

√ Risale- Kuşeyri

√ Tabakatüs Sufiyye-Sülemi

√ Tabsıretu'l-Edille-Ebû Muîn en-Nesefî (**)

√ Tasviri Ahlak-Ahmet Rifat

√ Tezibü'l-Ahlak-İbni Miskeveyh

√ Tecaribül Ümem- İbni Miskeveyh

√ Tehafetül Felasife-İmam Gazali

√ Tezkiretül Evliya-Feriddün Attar

√ Siyerül Kebir-Şeybani

HADİS KİTAPLARI

√ Sahih-i Buharî'nin asıl ismi el-Câmiu's-sahîh'tir. (**) Muhtasarı Terci Sarih Tercemesini yapan Ahmet Naim

√ Muvatta, İmam Malik, Mâlikî mezhebinden olanların fıkıh kitabı aynı zamanda hadis kitabı.

√ Riyazü-s Salihin- İmam Muhyiddin en-Nevevî'dir. (**)

TEFSİRLER

√ Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili.

√ Hülasatü'l Beyan fi Tefsiru'l Kuran: Mehmet Vehbi Efendi (**)

√ İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri- Celal Yıldırım (**)

√ Mehmed Vehbi Efendi, Yüce Kurân'ın Meali Âlisi ve Tefsiri

√ Süleymân Ateş, Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri

√ Bayraktar Bayraklı, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri

√ Büyük Tefsir Tarihi-Ömer Nasuhi Bilmen (*)

√ Câmiu'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân-Taberi

√ Kur'ân Yolu yazarları şu komisyondan oluşmaktadır: Hayretin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kafi Dönmez, S. Gümüş.

√ Mefâtihü'l-Gayb-Fahreddîn Râzî

√ Rûhu'l-Beyân-Alûsî

Mütûnu Erba'a: Kelime anlamı itibarıyla dört metin demek olan mütûnu erba'a, Hanefî fıkhında muteber kaynak olarak kabul edilen, özet halindeki dört kitaba verilen addır. Bunlar Ebû'l-Berekât Nesefî'nin Kenzü'd Dekâik; Ebû'l-Fadl Abdullah ibn Mahmûd el-Mevsılî'nin Muhtâr; Tâcu'ş-Şer'îa Mahmûd'un Vikâye; Ahmed ibn Saâtî'nin Mecma' adlı eserleridir. Bu eserlerin pek çok şerhi yapılmıştır

Zahirür Rivaye; Muhammed b.Hasan eş Şeybani

SİYER KİTAPLARI

√ Şemseddin Günaltay, İslâm Tarihi

√ Mustafa Asım Köksal, İslâm Tarihi

√ Salih Suruç, Peygamberimiz'in Hayatı

√ Osman Keskioğlu – Haremül Enbiya Hz. Muhammed'in Hayatı

√ Martin Lings – Hz. Muhammed

İMAM MATURİDÎ'NİN ESERLERİ

Hayatını ilme ve Ehl-i sünnet itikadını yaymaya hasreden ve bu hususta büyük hizmetler veren Matüridî hazretleri, benzerine rastlanmayacak ölçüde değerli eserler yazmıştır. Başlıca eserleri şunlardır

1- *Kitab'üt-tevhîd:* Bu kitapta sapık fırkaların sözlerinin yanlış olduğunu isbat edip, doğru i›tikad olan Ehl-i sünnet itikadını çok mükemmel bir şekilde açıklamıştır.

2- *Tevilat-ül-Kur'ân:* Tefsîre dair benzeri az bulunan bir eserdir. Semerkandî bu esere büyük bir şerh yazmıştır.

3- *Reddü Evaili'l-Edille lil Kabi ve Beyanü vehmil Mutezile:* Mutezileyi reddeden ve çürüten bir eserdir.

4- *Er-Reddü ala usüli Karamita.* Karamita fırkasını reddeden bir eserdir.

5- *Reddu kitabül-imame li Ba'zir-Revafiza-* Eshabı kirama düşman olanları reddeden bir eseridir.

6- *Kitabül-makalat fil-kelâm:* Kelâm ilmine dair bir eseridir.

7- *Me'haz-üş-Şer'iyye:* Fıkıh ilmine dairdir.

8- *Kitabül-cedel:* Usül-ü fıkıh ilmine dair olan bu eserinden başka kitapları da vardır.

*** *(2011 yurtdışı sınavında buradan soru çıkmıştır.)*

İMAM AZAMIN KİTAPLARI

1- el-Fıkhu'l-Ekber (Kendisine ait olduğu hemen hemen kesin olan eseridir.)

2- el-Fıkhu'l-Ebsat

3- Kitâbu'l-Âlim ve'l-Müteallim

4- Kitâbu'r-Risâle

5- el-Vasiyye

6- el-Kasîdetü'n-Nu'mâniyye

7- Ma'rifetu'l-Mezâhib

8- Müsnedü'l-İmâm Ebî Hanîfe

İMAM MUHAMMED'İN ESERLERİ

1- el-Asl (el-Mebsût olarak bilinir)

2- el-Câmiu's-Sağîr (bin beş yüzden fazla fıkhî mesele yer almaktadır.)

3- el-Câmiu'l-Kebîr

4- 'es-Siyerü's-Sağîr' ve 'es-Siyerü'l-Kebîr': İslâm devletler hukuku ile ilgili olup Serahsî (ö.490h.) bunlardan es-Siyerü'l-Kebîr'i şerh etmiştir.

5- Kitâbu'z-Ziyâdât

6- Kitâbu Ziyâdeti'z-Ziyâdât (Muhammed eş-Şeybânî'nin bu iki kitabı, el-Câmiu'l- Kebîr'i yazdıktan sonra ondaki bazı meseleleri tamamlamak amacıyla yazmıştır.)

İMAM ŞAFİÎ'NİN ESERLERİ

Onun günümüze intikal eden eserleri öğrencisi er-Rabi' b. Süleymân tarafından rivâyet edilmiştir.

1- er-Risâle (usûl-i fıkh)

2- el-Umm (furû-i fıkh)

3- Ahkâmu'l-Kur'ân (Beyhakî tarafından bir araya getirilen ahkâm âyetleri ile ilgili Şafiî'nin açıklamalarını içermektedir.)

4- Kitâbu Cimâ'ul-İlm.

5- Kitâbu İhtilâfi'l-Hadîs

6- Kitâbu İbtâli'l-İstihsân

7- Kitâbu'r-Redd alâ Muhammed b. el-Hasen

8- Ahkâmu't-Tedbîr

9- el-Mükâteb

İBNİ KAYYIM EL- CEVZİYYE'NİN ESERLERİ

√ *İ'lamu'l Muvakıîn an Rabbil Alemin*

√ *Zâdu'l Meâd*

√ *Et-Turûku'l-Hükmîyye fi's Siyaseti'ş-Şer'îyye*

AHMET BİN HANBEL'İN ESERLERİ

√ *el-Müsned:* İbn Hanbel'in eserlerinden en önemlisi olup oğlu Abdullah tarafından verdiği derslerden toplanan ve ilavelerle 29 bin hadis içeren bir eseridir.

√ *Kitâbu'z-Zühd*: Bu eserine oğlu ilavelerde bulunmuştur.

√ *Kitâbu's-Salât ve mâ Yelzem fîhâ:* Namaz hakkındaki eseri.

√ *Kitâbu'l-Vera' ve'l-İlm*

√ *Kitâbu'l-Eşribe*

√ *er-Radd ale'z-Zenâdika ve'l-Cehmiyye fîmâ Şekkat fîhî min Müteşâbihi'l-Kur'ân*

√ *Kitabu Tâati'r-Rasûl*

√ *Kitâbu's-Sünne* adlı dinî inanç ve düşüncelerini açıkladığı eseri vardır.

İLKLER

√ Tarihi gelişim itibariyle İslâm yazılarının ilkine Ma'kili denir.

√ İlk Türkçe hutbe Süleymâniye camiinde 1932 yılında Sadettin KAYNAK tarafından okunmuştur. (*)

√ İslâm alimleri içerisinde sigorta konusunu ilk defa ele alan İbni Abidin'dir.

√ Hz. Peygamberin ilk siretini yazan Muhammed bin İshâk'dır. (*)

√ Hadis ilmine dair ilk eser yazan Mâlik bin Enes hazretleridir. Bu eserin ismi Muvattâ'dır.

√ Usûl-i fıkıha dâir ilk eseri yazan İmâm-ı Şâfiî hazretleridir. Eserin ismi Risâle'dir.

√ Yeryüzünde yapılan ilk mabet bina Kâ'be'dir.

√ İlk Osmanlı kadısı Karamanlı Mustafa Fakîh'dir.

√ Fıkıh ilmine dâir ilk eser yazan Mâlik bin Enes Hazretleri'dir. Bu eserin ismi Muvatta'dır.

√ Usul-u fıkha dair ilk eseri yazan İmam-i Şafiî'dir. Eserin ismi Risale'dir

√ Halifelik Osmanlı'ya ilk kez Ridaniye Savaşı'ndan sonra geçmiştir

√ İlk İslâm Okulu Medîne'de Mescid-i Nebevi'nin yanında yapılan SUFFE'dir

√ İlk medreseler, Emevîler zamanında kurulmuştu.

√ Nobel armağını alan ilk müslüman Abdüsselâm'dır.

√ Eğitim-öğretim alanında en büyük gelişme Abbasîler döneminde oldu.Camiler eğitim-öğretim çalışmalarında yetersiz kalınca bunların yanına okullar açılmaya başlandı.

√ Halife Me'mun zamanında Bağdat'ta (Beyt ül Hikme) adında ilk yüksek öğrenim kurumu açıldı.

√ X. yüzyılda ilk medreseler açılmaya başlandı.

√ İslâm dünyasında ilk büyük medreseyi Türkler kurdu, Alparslan'ın veziri Nizamü'l- Mülk tarafından Bağdat kurulan bu medreseye kurucusundan dolayı " Nizamiye medreseleri" adı verilmiştir.

√ Tekbiri Şer'îf, Mustafa Itri Efendi tarafından Segah makamında bestelenmiştir.

√ Cumhuriyet öncesinde İmam-Hatiplik müessesine benzer Suffa Kurumu denir.

√ İslâm dünyasında geleneksel olarak bilinen yazar Seyyid Hüseyin Nasr'dir.

√ İlk İslâm hastanesi Hârun Reşid zamanında açılmıştır.

√ Tac Mahalin mimarı Mehmet İsa efendidir.

√ İlk Dinler tarihi alanında eser yazan İslâm alimi Şehristani'dir.

√ Ehli Sünnet tabirini ilk defa kullanan Hasan Basri'dir.

MÜBAREK GÜN VE GECELERİN TARİHLERİ

Mevlit Kandili: Peygamberimizin doğduğu gecenin yıl dönümleri Mevlit Kandili olarak kutlanır. Peygamberimiz Hicrî takvime göre 12 Rebiülevvel'de doğmuştur. Bugün kullandığımız Milâdî takvime göre Peygamberimizin doğum tarihi 20 Nisan 571'dir.

Regaip Kandili: Üç ayların girişinde, yani Recep ayının ilk Cuma gecesi, hem Recep ayının hem de üç ayların girişi kutlanır.

Miraç Kandili: Miraç Kandili, Recep ayının 27. gecesi kutlanır. Peygam-

berimiz bu gece Allah'ın huzuruna çıkarılmıştır. Günde beş vakit namaz bu gecede farz kılınmış, bu nedenle namaza mü'minin miracı denilmiştir.

Berat Kandili: Üç ayların ikincisi olan Şaban ayının 15. gecesi kutlanır. Bu gecede Müslümanlar, işledikleri hatalardan ve günahlardan tövbe eder; bağışlanma dilerler. Bu gece Allah'ın rahmet ve mağfiretinin dolup taştığı gece olarak bilinir.

Kadir Gecesi: Ramazan ayının 27. gecesi olabileceği muhtemeldir.

SIRASIYLA HİCRÎ AYLAR

1-Muharrem

Hicrî takvime göre yılın 1. ayı

1 Muharrem - Hicrî yılbaşı

10 Muharrem - Aşure Günü

Muharrem arapça bir kelime olup, kelime kökü itibariyle "haram"dan türemiştir. sözcük karşılığı, haram olan, yasaklanan anlamındadır. Araplar İslâm öncesi dönemde (cahiliye döneminde) dahi, kabile yaşantısının bencilliklerinden kaçınarak, arabi ilk ay olan "muharrem" ayında bir birbirlerine savaş açmak gibi "yasaklanan" fiillerden kaçınırlarmış. Kaynakwebhatti.com:

2-SAFER

3-Rebiülevvel: Rebiülevvel, Hicrî takvime göre yılın 3. ayı

İslâm peygamberi Muhammed 12 Rebiüevvel 571 yılında doğmuştur.

4-Rebiülahir

5-Cemaziyelevvel

6-Cemaziyelahir

7-Recep: Hicrî takvime göre yılın 7. ayı Recep 1 Üç ayların başlangıcı

8-Şaban

9-Ramazan: Ramazan veya Ramazan ayı Hicrî takvime göre yılın dokuzuncu ayı. İslâmiyet'te Ramazan, oruç tutma ayıdır ve kutsal kabul edilir.

10-Şevval: Şevval 1 Ramazan Bayramı›nın ilk günüdür

11-Zilkade

12-Zilhicce

Hicrî takvimnin on ikinci ayıdır. İslâm dininin gereklerinden olan Hac ibadetinin yapıldığı aydır. Ayrıca hac ibadetinin de bir parçası ve tamamlayıcısı olan kurban kesme ibadeti de bu ayda yapılır.

BELİRLİ ZAMANLARDA SÖYLENECEK ZİKİR VE DUALAR

√ Tilavet secdesinden sonra "Ğufraneke Rabbena ve ileykel Mesir" demek sünnettir.

√ Hoşumuza giden bir şeyi görünce "Maşaallah La havle vela kuvvete illa billah" denmelidir.

√ Bir sıkıntı, acı veya ölüm habir aldığımız zaman "İnna lillah ve inna ileyhi raciun" yani istirca yapmak sünnettir.

√ Tuvalete girmeden önce "Allahümme inni euzübike minel hubsi vel habais denmelidir.

GENEL İSLÂM KÜLTÜRÜ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI -I-

1- *"Azm-i Musammem"* kavramı ne anlama gelir?

A) Yönelme
B) İhtiyâr
C) Tahsis etmek
D) Kesinleşmiş karar

2- Tevekkül kelimesinin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İyilik
B) Tercih etmek
C) Güvenmek
D) Ölçü

3- *"..........., Yüce Allah'ın, canlılara yiyip içmek ve yararlanmak için verdiği her şeydir."* Yandaki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Para
B) Rızk
C) Mal
D) Bahçe

4- *"Bir şeyi bilmek,iyi ve tam anlamak, iç yüzünü ve inceliklerini kavramak "* anlamına gelen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Fıkıh
B) İstihsan
C) Hukuk
D) İctihad

5- Allahı tanıma ve bilmeye ne denir?

A) Marifetullah
B) Mahabbetullah
C) İhlâs
D) İhsan

6- Tasavvuf hayat tarzını ve düşüncesini Türkçe ifade eden Ahmet Yesevi'nin kitabının adı nedir?

A) Divanı hikmet
B) Divanı lugatüt türk
C) Mesnevi
D) Atabetül Hakayık

7- Allah'ı *görüyormuşcasına* ibadet etmeye ne denir?

A) İrfan
B) İnsaf
C) İhsan
D) Basiret

8- Marifetullah terimiyle aşağıdakilerden hangisi ifade edilmiştir?

A) İslâm düşünce geleneğinde Allahın fiillerini bilme konusu.
B) İslâm düşünce geleneğinde Allahın şeklini tarif etme konusu.
C) İslâm düşünce geleneğinde Allahın varlığını bilme konusu.
D) İslâm düşünce geleneğinde Allahın cismaniyetini bilme konusu.

9- Abbasîlerin ilk dönemlerinden itibaren mantık ağırlıklı eserler Arapçaya tercüme edilmiştir. Bunun için oluşturulan kurum aşağıdakilerden hangisidir?

A) Beytu'l-hikme

B) Daru'l-Erkam

C) Ashab-ı Suffa

D) Beytu'l-Marife

10- *"Bir iyiliğin üzerine inanç beslemeye, güzel düşünmeye.......... denir. Her şeyde bir art niyet aramaya, yanlış düşünüp yanlış yorumlamaya ...."* denir. Yukardaki boş yerlere gelmesi gereken terimler nedir?

A) Hüsnüniyet-Suiniyet

B) Hüsnüzan-Suizan

C) Niyet-Artniyet

D) Hasene-Seyyie

11- Allah izin verdiği kişiler için şefaat aşağıdakilerden hangisine yapılabilir?

A) Mülhid

B) Günahkâr müslüman

C) Münâfık

D) Çocuklar

12- Sözlükte *"ısrarla istemek, kasdetmek, karar vermek, irâde, sabır"* gibi anlamlara gelen; Kur'ân'da ve terim anlamı olarak "iyilikte sebat, kararlılık" ve *"kesin karar vermek"* mânâlarına gelen Kur'ân kavramı, seçeneklerden hangisidir?

A) Tevekkül B) Azim

C) Nusret D) Sabır

13- Lügat anlamı; zorlamak, bir kimseyi istemediği ve çirkin gördüğü bir işi yapmaya mecbur tutmak olan, İslâm hukuku terimi olarak; bir kimsenin başkasına yaptığı, ondaki rızâyı kaldıran veya ehliyetini yok etmediği halde onun seçme özgürlüğünü bozan ya da şer'î yükümlülüğü kaldıran korkutma hali, yani bir kimseyi korkutmak sûretiyle rızâsı olmaksızın bir iş işlemek üzere haksız yere zorlamaya bir Kur'ân kavramı olarak ne ad verilir?

A) Teklif B) Isr

C) Karz D) İkrâh

14- Sözlükte; Kararlı ve şuurlu bir şekilde gayret etmek, zorluklara karşı çaba göstermek, çalışmak, iç ve dış düşmanlara karşı koymak üzere elinden geleni yapmak, bütün gayreti harcamak anlamlarına gelen Kur'ân kavramı, seçeneklerden hangisidir?

A) Cihad B) Kıtâl

C) Müctehid D) Cidâl

15- Lügat olarak; eşyaya rağbeti olmak, tükenmek, ölmek, tünel, tarla faresinin (köstebek) deliğinden çıkıp girmesi anlamlarına gelen ve inanç yönünden Kur'ân'da anlatılan üç gruptan birinin tavrını ifade eden kelime, seçeneklerden hangisidir?

A) İfsad

B) İnfak

C) Nifak

D) İnzar

16- *"Varlıklar âlemini yaratan, terbiye ederek geliştiren, onları maddî ve mânevi olgunluğa götüren, terbiyenin bütün gereklerine mâlik ve her şeye sahip olan"* anlamına gelen Allah'ın ismi, hangi kavramdır?

A) Allah

B) Rahman

C) Din gününün sahibi

D) Rab

17- Sözlükte; itaat etmek, boyun eğmek, tevazu göstermek, bağlanmak ve hizmet etmek anlamlarına gelen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) İstiâze

B) İstiâne

C) İbâdet

D) Hamdele

18- Dili gereksiz şeylerden koruyup, ihtiyaçtan fazlasını boş yere konuşmamak haline, malayani denilen faydasız şeylerle uğraşmak ve ağza her gelen şeyi söylemek gibi hallerden kaçınmaya ne denir?

A) Sükuti lisan

B) Sükuti Savm

C) Hıfz-i Lisan

D) Zabtı lisan

19- Yiğitlik, kahramanlık, kalp metinliği, gerektiğinde tehlikelere atılabilme özelliğine ne denir?

A) Şecaat

B) Feta

C) Sekinet

D) Sehavet

20- Söz gezdirmek, koğuculuk yapmak, bir kimse aleyhine söylenen sözleri bir kötülük maksadı ile o kimseye ulaştırmak gibi yapılan çirkin huya ne denir?

A) Gıybet

B) iftira

C) Bühtan

D) Nemime

GENEL İSLÂM KÜLTÜRÜ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ –I–

CEVAPLARI

1-D	2-C	3-B	4-A	5-A
6-A	7-C	8-C	9-A	10-B
11-B	12-B	13-D	14-A	15-C
16-D	17-C	18-C	19-A	20-D

GENEL İSLÂM KÜLTÜRÜ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI -II-

1- ***"Sizden biri kendisi için sevdiğini (mümin) kardeşi için de sevmedikçe (gerçek anlamda iman etmiş olamaz"*** **hadisi aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ilgilidir?**

A) İsâr
B) Birr
C) Fütüvvet
D) İhsan

2- ***"Âcizliğini kabul edip Allah'a güvenip dayanma, O'nun hükmünün mutlaka meydana geleceğine kesin olarak inanma ve alınması gereken tedbirleri alma"*** **anlamında Kur'ânî terim, seçeneklerden hangisidir?**

A) İman
B) Tevekkül
C) Müşâvere
D) Azim

3- **Hz. Muhammed (sav.) ve Cibril rasında geçen bir diyalogda Cibril'in Hz. Muhammed'e (s.a.v) sorduğu üç kavram aşağıdakilerden hangisidir?**

A) İman-Din-İhlas
B) İman-İslâm-İhsan
C) İnanç-İslâm-ibadet
D) İman-İslâm-şükür

4- **Tanrıya olan inancın ve ona yapılan ibadetin içtenlik derecesine İslâmî terminolojide ne diye adlandırılır?**

A) Tefekkür-ihsan
B) Tevekkül-ihlas
C) İhlas-ihsan
D) İhsan-şükür

5- ***"Allah'ı zatında sıfatlarında, fiilerinde bir kabul etmek, onu yegane tapınılan varlık, tek otorite tanımak"*** **aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?**

A) İrade
B) Kudret
C) Tevhid
D) Basar

6- **Hz. Peygambere (A.s) göre hangisinden sorumluluk kaldırılmamıştır?**

A) Uyanıncaya kadar uyanan kişiden
B) Dinleninceye kadar yorgun kişiden
C) Buluğa erinceye kadar çocuktan
D) Akli dengesine kavuşuncaya kadar deliden

7- **Aşağıdakilerden hangisi hayırlı olanı istemek anlamına gelir?**

A) Revatib
B) Teravih
C) Regaib
D) İstihâre

8- *"Duyularla algılanamayan ve bilinemeyen bir şeyin duyularla doğrudan algılanan veya bilinen bir şeye kıyasla çıkarsanması"* **aşağıdaki yöntemlerden hangisi ile ifade edilmektedir?**

A) Kıyas
B) Tümdengelim
C) Sebr ve Taksim
D) İstişhad bi'ş-Şahid ale'l-Gayb

9- *"Yenilen içilen türden, Allah'ın kullarına vermiş olduğu şeylere"* **ne denir?**

A) Rızık
B) Nimet
C) Yemek
D) Hediye

10- *"Bilerek veya bilmeyerek açıktan veya gizlice işlenmiş günahlardan, hatalardan ve kusurlardan pişmanlık duymak, onları bir daha yapmamaya niyet etmek ve yeniden aynı yanlışlara düşmemek için çaba göstermeye"* **ne denir?**

A) İtiraf
B) Tövbe
C) Günah çıkartma
D) Yalvarma

11-Dua etmek ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Ancak helal ve temiz şeyler için Allah'a dua edilir.
B) Duanın kabulü hususunda tereddüt edilmemelidir.
C) Haram, yasak ve kötü şeyler için de dua edilebilir.
D) Dua ederken bağırıp çağırmamak gerekir.

12- Kur'ân'da tövbeyle yakın anlama sahip bir kelime daha kullanılır. Bu kelime aşağıdakilerden hangisidir?

A) İstiğfar
B) İstifra
C) Tevekkül
D) Tevazu

13- Tövbe ile ilgili aşağıda bulunan ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Tövbe eden kişi ruhen rahata ve huzura erer.
B) Tövbe, hata ve kusur karanlığında önümüzü aydınlatan bir lambadır.
C) Tövbe, hata ve kusur kirlerini temizleyen tertemiz bir sudur.
D) Tövbe etmek için hiç günah işlenmemiş olması gerekir.

14- Aşağıdakilerden hangisi tövbe eden kişinin özen göstermesi gereken hususlarladan değildir?

A) Bir hata yaptıktan sonra hemen tövbe edilmelidir.
B) Yapılan hatayı bir daha yapmamaya samimi olarak niyet edip karar vermek gerekir.
C) Aynı hata veya kusuru işlememek için elden geldiğince çaba göstermek gerekir.
D) Tövbe ederken gelişigüzel sözler kullanılabilir

15- *"Gizli şirk"* **olarak nitelendirilen ahlâki kötülük hangisidir?**

A) Nifak
B) Yalan
C) Riya
D) Katl

16- Aşağıdaki ilim dallarından hangisine Usulu'ddin denir?

A) Felsefe
B) Kelâm
C) Ahlâk
D) Tasavvuf

17- *"Ceza, mükâfat, hüküm, hesap, üstün gelme, hâkimiyet, zelil kılma, zorlama, İtaat, teslimiyet, hizmet, ibadet, âdet, yol, kanun, millet, mezhep"* şeklinde ifadesini bulan terim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Fıtrat
B) Din
C) İletişim
D) Tevhid

18- Peygamber Efendimizin kısa ve özlü cümlelerle ifadesine, *az-öz söz söyleme kabiliyetine* ne denir?

A) Cevamiul-Kelim
B) Feraset
C) Tebliğ
D) Âyet

19- Bir müslümanın başına gelen olumsuz durumlar karşısında söylemiş olduğu *"İnna Lillahi ve İnna İleyhi Raciun" (Allah'tan geldik yine Ona döneceğiz)* duasının ismi nedir?

A) İltica
B) İstirca
C) İstiaze
D) İstiane

20- Aşağıdaki kelimelerden hangisi *"Lafızları aynı, anlamları farklı olan kelimelerdir"* tanımını ifade eder?

A) Müteşabih
B) Vücuh
C) Nezâir
D) Müteradif

21- Yahudilikten, Hristiyanlıktan ve diğer kültürlerden, İslâmiyet'e giren rivâyetlere ne ad verilmektedir?

A) İsrailiyyat
B) Hurafat
C) Emsâlu'l-Kur'ân
D) Kıssa

22-Aşağıdaki ifadelerden hangisi, Hz. Peygamber (sav.) için söylenemez?

A) Giyiminde temizliğe ve sadeliğe önem verirdi.
B) Ramazanın ilk on gününde itikaf'a girerdi.
C) Lüks ve ihtişama önem vermezdi.
D) O'nun ahlâkı, Kur'ân ahlâkıydı.

23- *"İnsanlara karşı alçak gönüllü olma, kibirlenip böbürlenmekten sakınma"* anlamına gelen ahlâk terimi hangisidir?

A) İffet
B) Takvâ
C) Hikmet
D) Tevâzu

24- *"Lügat anlamı misil, denk, eş ve benzer demek olan; açıkça tapınılsın veya tapınılmasın ilâh yerine konan, tanrı olarak benimsenen aşırı bir sevgi ve kayıtsız şartsız bir itaatle yönelinen Allah'ın dışındaki şeylere"* **Kur'ân terminolojisinde ne ad verilir?**

A) İ'câz
B) Endâd
C) Entât
D) Tâğut

25- *"Lügatta, faydalanılması için verilen bağış, pay, hisse, nasip gibi anlamlara gelen; Allah'ın canlılara zevk ve yararlanma nasip ettiği faydalanılan gıda, mal, evlât, eş, iş, ilim"* **gibi şeylere ne denir?**

A) Rızık
B) Nimet
C) Felâh
D) Hidâyet

26- *"Çok merhamet edici, verdiği nimetleri iyi kullananları daha büyük ve ebedî nimetler vermek suretiyle mükâfatlandırıcı"* **anlamına gelen güzel isim aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Rahman
B) Rahîm
C) Allah
D) Din gününün sahibi

27- **Günümüzde en fazla müslüman nüfusu barındıran ülke hangisidir?**

A) Malezya
B) İran
C) Hindistan
D) Endonezya

28- **Kaside-i Bürde'nin sahibi Şair Kab Bin Züheyr (r.a.) 'a Peygamber Efendimiz (s.a.v.) 'in verdiği (hediye ettiği) hırka .... 'de yine Rasulüllah (sav.) 'in Veysel Karani'ye hediye olarak bıraktığı, hırka ise............................"dadır. Boş bırakılan yerlere uygun şıkkı bulunuz.**

A) Topkapı sarayı Hırka-i saadet dairesi-Hırka-i Şer'îf camii
B) Hırka-i Şer'îf camii-Topkapı sarayı Hırka-i saadet dairesi
C) Topkapı sarayı Hırka-i saadet dairesi- Topkapı sarayı Hırka-i saadet dairesi
D) Hırka-i Şer'îf camii- Hırka-i Şer'îf camiin

GENEL İSLÂM KÜLTÜRÜ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ –II- CEVAPLARI

1-A	2-B	3-B	4-C	5-C
6-B	7-D	8-D	9-A	10-B
11-C	12-A	13-D	14-D	15-C
16-B	17-B	18-A	19-B	20-B
21-A	22-B	23-D	24-B	25-A
26-B	27-D	28-A		

İSLÂM VE BİLİM

Bilimler:Tıp,matematik,astronomi,kimya,felsefe tarih,coğrafya gibi bilim dallarına denir. Müslümanlar özellikle halife Hârun Reşid ve Memun döneminde tercüme faaliyetleri sayesinde birçok bilgiyi öğrenmişler ve bu bilgileri geliştirmişlerdi. Bu dönemde İslâm Dünyası Bilim alanında oldukça ileri gitmiş ve her alanda birçok bilim adamı yetişmiştir. Akli bilimlerde yetişen başlıca önemli bilim adamları şunlardır:

a-Tıp: Ebûbekir er-Razi , İbn-i Sina,Huneyn bin Ihsak ,Masaveyh, Razi, Mecusî

b-Matematik: Harezmi (İlk cebir kitanbını yazdı), İbn-i Cemşid, Biruni , Ömer Hayyam, Sabit b. Kurra ,

c-Kimya: Cebir b. Hayyan, El-Maksidi ,Razî, Makdisî ,İbni Sina

d-Felsefe : Farabî, El- Kindî, İbn-i Sina

e-Astronomi : El- Battanî, Ali Kuşçu,Harizmi,Ömer Hayam,Fezârî ,El-Bettanî Hâzin ,Ebû'l-Vefa

f-Tarih : Mesudi, Taberi, İbn-i Haldun.

g-Coğrafya : İbn-i Batuta, İbn-i Havkal

İSLÂM SANATI

1- İslâm Dinini yaymak için yapılan fetihler aynı zamanda İslâm sanatının gelişmesini de sağlamıştır. Çünkü fethedilen ülkelerdeki sanat anlayışı İslâm sanatını da etkiliyordu. Bunun sonucunda farklı sanat anlayışlarından oluşan yeni ve daha gelişmiş bir İslâm sanatı ortaya çıkmış oldu. İslâm Sanatı İran, Bizans ve Türk sanatından etkilenmiştir.

2- Resim ve heykelcilikle uğraşılmamış bunun yerine mimari eserlerde oymacılık, nakkaşlık, kakmacılık, çinicilik ve cam işçiliğinde önemli gelişmeler olmuştur. Ayrıca hat ve minyatür alanında gelişmeler yaşanmıştır.

3- İslâm Devleti'nin her yerine camiler, medreseler, köprüler , hanlar, kervansaraylar yapılmıştır.

4- Mimari eserlerde kubbe ve kemer kavramları Türklerden Araplara geçti ve eserlerde kullanılmaya başlandı.

5- Camilerde mihrap,minare ve şadırvan gibi yapılar ilk olarak Emevîler zamanında kullanılmaya başlanmıştır.

6- İslâm sanatında gelişen belli başlı sanat dalları şunlardır:Mimari ,Minyatür Hat (Güzel yazı), Tezhip , Oymacılık , Kakmacılık, Sedef işlemeciliği ,Çinicilik.

7- Saray yapımında açık olarak Bizans ve İran etkisi görülür.

8- Emevîler döneminin en önemli eseri Halife Abdülmelik'in Kudüs'te yaptırdığı Kubbetüs-Sahra'dır . Şam'da Emevî camii, Kuseyr-i Amra Camii, Fustat'ta Amr bin As Camii, Kudüs'te el-Aksa Camii ve Fas'ta Kutubiye Camii diğer Emevî eserleri arasındadır.

9- Endülüs Emevîleri'nin Kurtuba Camii ve El-Hamra Sarayı yapılmıştır. Bu mimaride "arabesk" denilen süsleme sanatı kullanılmıştır. Abbasîlerin en önemli mimari eserleri arasında Samerra Ulu Camii ve Belkuvara Sarayı'dır.

İSLÂM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

İslâm kültür ve medeniyeti deyince bunu sadece Araplara veya diğer Müslümanlar ait bir kültür ve medeniyet olarak düşünmek yanlış olur. İslâm medeniyeti içerisinde bir çok medeniyetin katkısı vardır. Fetihler yolu ile Müslümanlar, İran, Hint, Yunan, Helen, Mısır, Süryani, Bizans gibi köklü ve zengin medeniyetlerle karşılaşmışlardı. Bütün bu medeniyetlerden birçok yeni kavram öğrenen Müslümanlar bunlara yenisini katarak daha güçlü bir medeniyetin oluşumunu (İslâm Medeniyeti) sağladılar. Bütün bunlar bize İslâm medeniyeti içerisinde birçok medeniyetin etkisi olduğunu göstermektedir. Türkler İslâm medeniyetini Cihan Şumul bir hale (bütün dünya da etkili, uluslar arası boyutta) getirmişlerdir.

İslâm medeniyetinin başlıca unsurları şunlardır.

Devlet Yönetimi:

İslâm Devleti'nin devlet teşkilat yapısı ilk defa Hz. Ömer döneminde oluşturulmuştur. Yine ilk devlet hazinesi olan (Beytül Mal) Hz. Ömer döneminde oluşturulan bir diğer teşkilat yapısıdır. Emevîlerle birlikte İslâm Devleti'nin sınırları çok genişlediği için ülke eyaletlere bölündü. Abbasîlerle birlikte devlet yönetimine "Vezirlik, Divan" gibi teşkilatlar da eklenmiştir. Divan da devlet işleri görüşülüp karara varılıyordu. Divan değişik bölümlerden oluşuyordu. Her bölüm kendisine ait işlerle ilgilenirdi.

İslâm Devleti'nin ilk başkenti Medîne idi. Hz.Ali döneminde Kufe başkent oldu. Emevîler döneminde Şam, Abbasîler döneminde Bağdat başkent oldu.

İlk adli teşkilat yapısı yine Hz. Ömer döneminde oluşturulmuştur. Dini ve hukûkî sorunlar mahkemelerde "Kadılar" tarafından karara bağlanırdı. Dini ve hukûkî sorunlar İslâm fıkhına göre karara bağlanırdı.

Abbasîlerde Vezirlik Makamı kuruldu. Devlet işleri "Divan" denilen kurulda görüşülmeye başlamış farklı konularda Divanlar oluşturulmuştur. Divan'ların başlıcaları şunlardır:

Divanü'l Haraç: Mali işler

Divanü'l Ceyş: Askeri işler

Divanü'l Beytü'l Mal: Hazine - Gelir, giderler

Divanü'l Berid: Posta - Casusluk işleri

Divanü'l Mezalim: Adalet işleri.

Divanü'l Darp: Devletin Para basma işleri.

Ordu:

İslâm'ın ilk yıllarında düzenli bir ordu yoktu. Eli silâh tutan herkes asker sayılırdı. İslâm Devleti'nin büyümesi ile beraber düzenli bir orduya ihtiyaç duyuldu. İlk düzenli İslâm ordusu da yine Hz. Ömer döneminde oluşturuldu. Hz. Osman döneminde Şam valisi Muaviye tarafından İlk İslâm donanması kuruldu. İslâm Devleti'nin önemli merkezlerinde sürekli ordu bulundurmak ülke güvenliği açısından zorunlu idi. Bunun için ülkenin değişik yerlerinde ordugahlar (orduşehir) kuruldu.

Abbasîlerle birlikte İslâm Ordularında Türklerin etkinliği artmaya başladı. Zamanla bütün askeri işler Türklerin eline geçti. Türkler İslâm dinine ilk önce askeri açıdan hizmet ettiler.

SosyaL ve Ekonomik Hayat:

Emevîler döneminde İslâm Devletinde yaşayana halk dört ayrı sınıfa ayrılmıştı. Bunlar:

a- Müslüman Araplar

b- Arap olmayan Müslümanlar (Mevali)

c- Müslüman olmayanlar (Gayr-i Müslimler, Hıristiyanlar, Yahudiler) Zımmiler

d- Köleler

Abbasîlerle birlikte bu sınıflaşma üçe inmiş, Müslümanlar arasındaki ayrım ortadan kalkmıştır.

İslâm Devleti'nin devlet hazinesine ' Beytül Mal ' deniyordu. Beytül Mal'ın başlıca gelir kaynakları şunlardı.

a- Öşür: Müslümanlardan alınan onda bir toprak vergisine denir.

b- Haraç ve Cizye : Müslüman olmayanlardan alınan toprak vergisine haraç, sağlıklı gayri müslim erkeklerden askerlik karşılığı alınan vergiye de cizye deniyordu.

c- Zekât ve sadaka: Müslümanlar zekât ve sadakayı devlete veriyordu. Devlet bu zekât ve sadakayı ihtiyaç sahiplerine dağıtıyordu.

d- Ganimet: Savaşlarda elde edilen ganimetin beşte biri devlet hazinesine aitti.

e-Diğer gelirler: Vergi, gümrük, maden, tuz vb....

İslâm Devletin de ilk para Emevî halifesi Abdulmelik döneminde basılmıştı. Altın paraya dinar, gümüş paraya dirhem deniyordu.

İSLÂM BİLİM SANAT TARİHİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- "Dünya tarihinde Sibernetiğin kurucusu olan ilk bilim adamıdır. Bilgisayarın babası olarak İngiliz matematikçisi Charles Babbage bilinenden altı asır önce aynı sisteme dayalı makineler, otomatik aletler imal etmiş ve çalıştırmıştır. Meşhur eserinin adı "Kitabül Cami Beynel İlmi Vel Ameli en-Nafi Fi Sinaatil Hiyel" (Mekanik hareketlerden mühendislikte faydalanmayı içine alan kitap) 'dır. " Bu İslâm bilgini kimdir?

A) Kindî B) İbn-i Sina
C) Cezerî D) Farabî

2- Ceylan derisine çizmiş olduğu dünya haritasında, harita üzerinde Amerika'yı ilk defa gösteren kimdir?

A) Piri Reis
B) Oruç Reis
C) Barboros Hayrettin
D) Kaptanı Derya Ali Paşa

3- Hadimü'l-Haremeyn (Mescid-i Haram ve Mescid) i Nebevi'nin hizmetçisi) lâkabını kullanan halife kimdir?

A) Fatih Sultan Mehmet Han
B) Kanuni Sultan Süleymân
C) Yavuz Sultan Selim
D) Abdülhamit Han

4- **Pakistan'ın millî şairinin adı nedir?**

A) Muhammed İkbal

B) Mevdûdî

C) Muhammed Hamidullah

D) Ali b. Cinnah

5- **Batılı felsefe eserlerini Arapça çeviren en ünlü mütercim kimdir?**

A) Ebû Osman El-Dımışkî

B) Ebûl Leys

C) Maverdî

D) Miskeveyh

6- **Allah'ın varlığını ispatlamaya çalışırken ihtira, inâyet ve hareket delillerini en sistemli kullanan filozof kimdir?**

A) Ebûbekir er Razî

B) İbni Sina

C) Ali Kuşçu

D) İbn Rüşd

7- **Ortaçağda tip ve kimya sahasında İslâm ve Batı dünyasının tek otoritesi olan alim kimdir?**

A) Ebûbekir er Razî

B) İbni Rüşd

C) İbn-i Sina

D) Ali Kuşçu

8- **Tıp alanındaki kapsamlı çalışmaları ile tanınan filozof kimdir?**

A) Ebûbekir er Razî

B) İbn-i Rüşd

C) İbn-i Sina

D) Ali Kuşçu

9- **Ahiliğe mensup olanların bir araya geldikleri yerlere ne denir?**

A) Ocak

B) Ahihane

D) Sitare

D) Tekke ve Zaviye

10- **Astronomi, matematik, fizik, jeoloji, formatoloji, botanik alanlarında eserler vererek asırlar sonrasına ışık tutan, dünyanın yuvarlak olduğunu, hem ekseni hem de güneş etrafında döndüğünü Kopernik'ten tam 500 sene önce ispat eden büyük müslüman alim kimdir?**

A) Ali Kuşçu

B) Ebûbekiri Razî

C) Biruni

D) Heysemî

11- **Tarihin felsefesini yapan, tarihi bir bilim haline getiren, sosyolojinin kurucusu, sosyal psikoloji, pedagoji ve şehircilik uzmanı "Mukaddime" adlı ünlü eserin sahibi müslüman düşünür kimdir?**

A) Kindî

B) Maverdî

C) Ebûbekir Razî

D) İbni Haldun

12- Haçlı ordularına karşı yiğitçe mücadele veren, saray hayatı nedir bilmeyen, ömrünü at sırtında geçiren ve kendi adı ile anılan devlet kuran, 88 yıl Frenklerin elinde kalan Kudüs'ü alarak, haçlılara en büyük darbeyi indiren Kudüs fatihi müslüman hükümdar kimdir?

A) Şah Süleymân
B) Kılınçarslan
C) Selahaddin Eyyubi
D) Gazneli Mahmut

İSLÂM BİLİM SANAT TARİHİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ

CEVAPLARI

1-C	2-A	3-C	4-A	5-A,
6-D	7-A	8-C	9-D	10-C
11-D	12-C			

13. ÜNİTE

DİNLER TARİHİ

(Yurtdışı görevliliği için seçimi için yapılan sınav sorularından önemli bir kısmını dinler tarihi teşkil etmektedir. Yurtdışı haricindeki diğer sınavlarda bu bölümden fazla soru çıkmamaktadır.)

GENEL OLARAK DİNLERİN TASNİFİ

√ Tek tanrılı dinler (ilâhî dinler).

√ Düalist (iki tanrılı) dinler (Mecûsîlik).

√ Çok tanrılı dinler (Eski Yunan, Roma ve Mısır dinleri gibi).

√ Tanrı konusunda açık ve net olmayanlar (Budizm, Şintoizm gibi).

İslâm âlimleri dinleri başlıca iki kısma ayırırlar:

1- Hak dinler.

2- Bâtıl dinler.

Tek Allah'a îmanı esas alan ve yalnızca O'na kulluk ve ibâdeti emreden dinlere Hak dinler denir. Hak dinler, Allah'ın göndermiş olduğu dinlerdir. Bu sebeble bunlara *semavî dinler* de denir. Hak dinlere, temelini, Allah'ın birliğine îman ve sadece O'na ibâdet esası teşkil ettiği için, *Tevhid dini* adı da verilir. Allah tarafından gönderilmemiş, insanların kendilerinden uydurdukları, tek Allah'a îman esasını taşımayan inanç ve fikirlere ise, *Bâtıl dinler* denir. Hak dinlerin bazıları, sonradan insanlar tarafından bozulmuş, içine dînin aslından olmayan hurâfeler ve bâtıl inançlar konulmuştur. Bu gibi, aslı hak iken sonradan bozulan dinlere, *Muharref dinler* denir. Yahudîlik ve Hıristiyanlık gibi... Bunlar başlangıçta Hak din iken, sonradan içlerine hurâfeler ve tevhide aykırı fikirler girmesiyle bozulmuş ve birer muharref din olmuşlardır.Muharref dinler de, bâtıl dinlerden sayılır.

Kitap Ehli Dinler:

İslâm hakkında önceden bilgiler verdik. Kısaca Yahudilik ve Hristiyanlık hakkında bilgi vereceğiz.

Yahudilik:

Yahudilik vahye dayalı en eski dinlerden biridir. Yahudi sözcüğü Yahudi ırkına ve dinine mensup olma anlamına gelmektedir. Yahudiler için İsrailoğulları ve İbrânîler de denilmektedir. Bunlar, Hz. Musa'ya bağlılıklarından dolayı Musevî olarak da adlandırılırlar.

√ Yahudilerin atası Hz. İbrahim'e (eberin atası) anlamına gelen İbrânî , konuştuğu dile ise İbrânîce denmiştir.

√ Babil sürgünü dönüşü Asurluklar tarafından topraklarına yerleştirilip Yahudiliği kabul etmiş Samiriler'den kendilerini ayırmak

için Yahuda Halkı adını alan Yahudiler bundan sonra Yahudi olarak anılmaya başlanmıştır

√ Kur'ân'da Hz. İsa'dan önceki Yahudilere kasteden İsrailoğulları , daha sonraki Yahudileri kasteden Yahudi ismi kullanılmıştır.

√ Kral Süleymân'ın inşa ettiği mabed Bet Hamiktaş (Kutsal Ev) İslâm tarihindeki adı ile Mescid-i Aksa , dır.

√ Yahudilerin 1. Mabed Dönemi , Kral Süleymân'ın Tanrının Hz. Musa'ya vadettiği gibi Kudüs' teki Marah dağında mabed inşa etmesiyle başlamıştır.

√ Yahudilerin 2. Mabed Dönemi , Pers Kralı Kores' in Yahudilerin Kudüs'e dönmelerine izin vermesi ve Yahudilerin Ezra önderliğinde mabedi yeniden inşa etmeleriyle başlar.

√ Yahudi din adamlarına göre Yahudi olmanın dini ve ırki en önemli şartı Yahudi bir anne-babadan veya Yahudi bir anneden doğmaktır.

Yahudiliğin Temel Özellikleri

√ *Sembolü:* Menora denilen yedi kollu şamdan ve altıgen yıldızdır.

√ *Tanrı anlayışı:* Yahudi inancına göre Tanrı Yahova tek ve her şeyin yaratıcısıdır. Yahudiler Tanrı Yahova 'nin kendilerini her türlü zorluklara karşı koruyup yardım ettiğine inanırlar.

√ *Kutsal Kitapları:* Yahudilikteki yazılı dini edebiyatına TANAH denir. 24 kitaptan oluşan Tanah (Ahdiatik) tir.

Tevrat Tanah'ın ilk kitabıdır. Talmut ise kutsal kitapların yorumudur; Tanah'tan ayrıdır.

Talmud, Yahûdîlerin Tevrât'tan sonra mukaddes kabûl ettikleri, sözlü emirlerin toplandığı Mişnâ ve Gamâra olmak üzere iki kısımdan meydana gelen bir kitaptır.

Kutsal kitaplarının dili *İbrânîcedir.* Tevratın diğer isimleri Esfarı Hamse ve Latincede ise Pantateuchos denir.

√ Yahudiliğin kutsal metinleri yazılı ve sözlü bölümlerden oluşmaktadır. Yazılı metinler Türkçe'de Eski Ahid olarak bilinir bunlar, Tora (Tevrat), Neviim (Peygamber), Ketuvim (Kitaplar) bölümlerinden oluşur.

√ *Peygamber inancı:* Peygamberlere inanılır. Hz. İbrahim ve Hz. Musa en önemli peygamberlerdir.

√ *Mabetleri:* Sinagog (havra) 'dur. *Din adamları:* Hahamdır.

√ *İbadetleri:* Günlük ve haftalık olmak üzere İkiye ayrılır. Günlük ibadet sabah, öğle ve akşam olmak üzere üç vakitte yerine getirilir. Yemek ve içmekle ilgili kurallar (koşer) titizlikle takip edilir.

√ Ağlama Duvarı olarak bilinen yerde bulunan Süleymân Mabedine büyük önem verirler. Günümüzde bu mabedin yalnızca batı duvarı bulunmaktadır.

√ *Bayramları:* Yahudiler tarihte geçirdikleri sıkıntılardan kurtuluşlarının yıl dönümlerinde, Yahudi yılbaşıları da (Tişri: Eylül-Ekim) ve Tevrat'ın hatminden sonra bayram yaparlar.

√ *Ahiret inançları vardır.*

Yahudilikte Önemli Günler

Roş Haşama; Yılbaşı bayramı

Sibhatora: Tevratın hatim bayramı

Şavuat; Tevradın Yahudilere verilişini kutlama bayramı

Fisih; Mısırdan çıkışın anısına kutlanan hac bayramı.

Hanuka; Dini ve Milli bayramdır.

Sukkot; Yahudilerin Mısırdan çıkmaları, 40 yıl çölde dolaşmaları

Yom Kippur; 10 günlük tevbe zamanı. Sonunda kefaret günüdür. Bugünde hiçbir iş yapmazlar.

Şabat; kutsal günleri Cumartesidir .Cuma ikindiden Cumartesi akşama kadar dinlenme ve ibadet günüdür. Bu günde çalışmazlar.

Şofar, Boynuzdan yapılmış nefesli çalgıdır.

Matsa: Yılın bir döneminde Mısır'dan çıkışın anısına 8 gün boyunca mayasız ekmek (Matsa) yenir.

Amida; Yahudilikte ibadet esnasında ayakta durmaya denir.

Tevrat'ın Bölümleri

Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar, Tesniye

√ *Hz. Musa'ya Vahyedilen On Emir:* Başka tanrı edinmeyeceksin, Put yapmayacak ve hiçbir şeyin Resmini yapıp tapmayacaksın, Tanrının adını boş yere ağzına almayacaksın, Cumartesi günü daima hatırlayıp onu kutsal bileceksin , Babana ve annene hürmet edeceksin, Öldürmeyeceksin, Zina yapmayacaksın, Çalmayacaksın, Komşuna yalancı şahitlik yapmayacaksın, Komşunun malına ve ırzına göz dikmeyeceksin.

√ *Hıristiyanlık öncesi Yahudi mezhepleri ;* Ferisilik, Sadukilik, Essenilik-tir.

√ *Hıristiyanlık sonrası Yahudi mezhepleri;* Rabbani Yahudilik ve Karailiktir.

√ Yahudiler günlük ibadetlerini mabedi temsil ettiğine inandıkları *Sinagoglarda* yaparlar.

√ *Sinagoglarda bulunması gereken üç şey:* Kutsal dolap, Mihrap ve Kürsü (Teva) 'dür.

√ Günde üç vakit ibadet eden Yahudiler sinagoglara kadınlar başörtülü olarak, erkeklerde kipa denilen şapka giyerek girerler ve Siddur denilen dua kitabından bölümler okurlar. Amida denile ayakta yapılan dua ibadetin asıl kısmıdır.

√ Yahudiliğin en önemli hususlarından olan evlenme töreninde Haham nezaretinde Ketuba denilen evlilik sözleşmesi imzalayan Yahudiler Hubba denile evlilik çadırına girerler.

√ Günümüzde Yahudi Mezhepleri : Ortadoks Yahudilik, Hasidizm, Reformist Yahudilik ve Muhafazakar Yahudilik'tir.

Türkiyede Yahudi cemaatinin en üst düzeydeki dini liderine *Hahambaşı* denir.

√ *Ortadoks Yahudiler ;* Tevrat'ın ve din bilgini rabbilerin mutlak otoritesini kabul ederler, On Emir'e uymada çok dikkatli davranırlar ve Ferisilikle başlayıp Rabbani Yahudilikle devam eden ana bünyenin günümüzdeki temsilcileridir.

√ *Hasidizm :*Tüm hayatı dine adayan, çok çocuk yapıp onlar sıkı bir eğitime tabi tutan, herhangi bir işte çalışmayan, özel giysilerle dolaşan aşırı Ortadoks Yahudilerdir.

√ *Reformist Yahudilik*: Yahudiliği yalnızca İsrailoğullarına mahsus bir din olarak görürler ve Tevrat'ı Tanrı tarafından indirilmiş bir kitap olarak değil atalarının yaşadığı dini tecrübe olarak görürler. Ayrıca Tevrat'taki yaratılış hikayesi yerine Darwin'in Evrim teorisine inanırlar.

√ Muhafazakar Yahudilik: Geleneksel Yahudilik ilkelerine uyarlar ancak uygulamada Ortadoks'lar kadar katı değildirler.

√ *Samiriler;* Dini merkezleri Nablus'dur. Yahudi inancını benimserler. İsaril ırkından olmadıkları için samimi Yahudi olarak kabul edilmezler.

√ *Sadukilik;* Ahret varlığına inanmayan ve Tevrat'ın dışında hiçbir din otorite kabul etmeyen eski Yahudi mezhebidir.

Yahudiler, genellikle din konusunda Ferisiler, Sadukiler, Ananiler, Samiriler adındaki, gruplara ayrılmıştır. Bunların inançları arasında oldukça farklılıklar vardır. Misal olarak, Sadikîler, -Ferisilerin aksine-ahirete, meleklere, kadere, Mesih diye bir peygamberin geleceğine ve Talmut kitabına inanmazlar.

Zebûr:

Zebûr, kelime olarak "yazılı kitap" demektir. Terim olarak ise Hz. Dâvûd'a verilmiş ilâhî kitaptır. Büyük bilgin Zeccac ise Zebûr'un "Hikmetli kitap" manasına geldiğini ve "Zebûr" kelimesinin"menetmek" manasına gelen "Zebr" kökünden türediğini açıklamıştır. Bu Kitab'a da halkın zararına olan hususları meneden şeyleri bildirdiği için Zebûr denilmiştir. Hz. Dâvûd, Hz. Mûsâ'dan sonra gelen bir peygamberdir.

Hristiyanlık:

Aslı vahye dayanan dinlerdendir. Hz. İsa'nın getirdiği dine Hıristiyanlık denilmektedir. Hıristiyan sözcüğü İsa'ya mensup olan anlamına gelmektedir, İslâm inancına göre Hz. İsa insanları iyilik ve güzelliklere yönlendirmek için Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Günümüzde Hıristiyanların çoğunluğu İsa'yı Allah'ın oğlu ve Tanrı olarak kabul ederler.

√ Kur'ân'da Hıristiyanlar için Nasrânî ve Nasara kelimeleri kullanılmıştır.

√ Bugünkü Hıristiyanlığın kurucusu Pavlus sayılır.

√ Pavlus'a göre Tanrı; oğlu İsa'yı, insan şeklinde yeryüzüne göndererek Âdem'in günahını ortadan kaldırması için onu çarmıhta feda etmiş ve insanlığı kurtarmıştır.

√ *Konsül:* Piskoposlar ve kilise temsilcilerinin din ve disiplin konuları üzerinde tartışmak için düzenledikleri Resmî toplantılara Konsül adı verilir. Hıristiyanlığın şekillenmesi açısında önemli sayılan 4 konsül vardır. bunlar; İznik konsülü, İstanbul konsülü, Efes konsülü ve Kadıköy konsülü'dür.

√ 325 Yılında İznik'te toplanan konsülde, İncillerin sayısı 4'e indirilmiş ve Hıristiyanlığın inanç esasları oluşturulmaya çalışılmıştır.

√381 de toplanan İstanbul konsülünde Kutsal Ruh'un da Tanrılığına karar verilmiş ve böylece Teslis (üçlü Tanrı anlayışı) in unsurları tamamlanmıştır.

√ 431 de Efes' te toplanan konsülünde , Meryem'e Tanrı doğuran (Theotokos) ünvanı verilmiş ve Nestoryus afaroz edilmiştir.

√ 451 de toplanan Kadıköy konsülü karaları sonucunda Monofizit görüşü benimseyen Antakya Süryani, Habeş Kıpti ve Ermeni Gregoryan Kiliseleri ortaya çıkmıştır.

√325 yılında İznik' de toplanan Konsilin kabul ettiği dört İncil şunlardır:

1- Matta, 2- Markos, 3- Luka, 4- Yuhanna

√ *Barnaba İncili:* Yukardaki dört İncil dışındaki İncilleri İznik Konsili yok etmiştir. Bugün, havarilerden Barnaba tarafından yazıldığı ileri sürülen bir İncil'den de söz edilmektedir. Bu İncil, diğerleriyle birçok bakımdan, uyuşmamaktadır. Barbana İncili Kur'ân-ı Kerîm'e en yakın incildir. Barbana İncil'i diğerlerinin aksine tevhit ilkesini kabul etmektedir. Barnaba İncilinin orijinal bir nüshasının Paris'te bir prensin kütüphanesinde, diğer bir nüshasının da Vatikan'da papalık kütüphanesinde olduğu bildirilmektedir. İncil'de esas itibariyle İsa'nın hayat hikâyesi ile ahlaki öğretiler yer almaktadır. İncil, hukûkî düzenlemelere yer vermez.

√ Doğu-Batı ayrılığı sonucunda Latin Roma Kilisesi Katolik yani Evrensel, Bizans kilisesi ise (Öze bağlı) manasında Ortadoks olarak adlandırıldı.

√ Martin Luther'in reform hareketi, mevcut dini anlayış ve uygulamaların bir kısmını reddeden Protestanlığı doğurmuştur.

Doğu-Batı ayrılığından sonra kendine özgü dini inanç ve uygulamalarını genişleten Katolik kilisesi, siyasî alandaki boşluğuda doldurarak her alanda egemen olmuştur. Özellikle din, bilim ve düşünce alanında kendini gerçek otorite olarak görmesi bilimsel gelişmelerin önünü tıkayarak din-devlet ve din-bilim çatışmalarına neden oldu.

√ II.Vatikan konsülünde ilk defa diğer din mensupları ile ilgili kararlarda alınmış ve onlarla iyi münasebetler kurulması benimsenmiştir.

√ II.Vatikan konsülünde ele alınan en önemli konulardan biride Okümenizm' dir. Okümenizm ; Tüm Hıristiyan Kiliselerinin evrensel birliğini ifade etmektedir.

√ Hristiyanlığın kendine mahsus temel özellikleri ; Asli Günah, Kurtuluş, Teslis (üçlü tanrı anlayışı) Ahit, Mesihçilik ve Misyonerliktir.

√ Hristiyanlığı Romanın tek Resmî dini haline getiren kişi Theodosius'tir.

√ Hristiyanlığın geleneğinde İsa-nın orijinal havarisi Matta-Yuhanna sayılır.

Hristiyanlıkta Önemli Kavram ve Ritüeller

√ *Sembolü:* Hz. İsa'nın çarmıha gerilmiş olduğunun simgesel Resmî olan Haç.

√ *Teslis* Baba-Oğul-Kutsal Ruh'tan oluşan üçlü birlik, yani teslis inancı şeklindedir.

Üçlü tanrı anlayışa göre Tanrı: Baba, Oğul ve Kutsal Ruhtan oluşan üçlü bir görünümdedir ve bu inanç

Hıristiyanlığın inanç esaslarının çıkış noktasıdır.

√ *Kitab-ı Mukaddes:* Hıristiyanlığın kutsal kitabıdır. Kitab-ı Mukaddes, Tanrının Musa ile yaptığı ahit'e ait kutsal metinler yani Yahudi kutsal metinleri ve Eski Ahit ve İsa'dan sonra yazılan Yeni Ahit'teki metinlerin tamamından oluşmaktadır.

√ *Vaftiz:* Hristiyanlıkta asli günahtan kurtuluşu ve Kiliseye girişi ifade eden bir kavramdır. Hıristiyanlığa girebilmek için kilisede din adamı tarafından çocuğu suya daldırarak ya da üzerine su serpilerek yapılan tören. Bu işlem Hıristiyanlarca kabul edilen *aslî günahtan* temizlenmek için yapılır.

√ *Evharistiya:* Hıristiyanların Hz. İsa ile simgesel bütünleşmesine yarayan ekmek-şarap ayini. İsa'nın ölmeden önce havarileriyle yediği son akşam yemeği nin anısına yapılan ve Hıristiyan inanç ve ibadetlerin temelini oluşturan ayin Evrastiya' dır. Hıristiyanlığın en önemli ayinleri vaftiz ve evharistiya ayinleridir.

√ *Endüljans:* Hristiyanlık inancına göre günahlara karşı bir nevi keffaret işleminin yerine getirilmesidir. Buna göre; insanın, günahının bedelini din adamlarının aracılığı ile gidermesi gerekmektedir. Diğer bir ifâde ile din adamlarının Tanrı ile insan arasındaki aracılık faaliyeti, endüljansın temelini oluşturmaktadır.

√ *Peygamber İnancı:* Peygamber inancı vardır. Ancak Hıristiyanlar Hz. İsa'yı bir peygamber olarak değil, Tanrının oğlu ve dolayısıyla Tanrı olarak kabul ederler.

√ *İbadet yerleri:* Kilisedir.

√ *Din adamları:* Rahip bazı dinlerde tanrı ile insan arasında iletişim sağlayan ve dini merasimleri yöneten bir din adamıdır.

Hıristiyan kiliselerindede din adamlarının genel tabiri rahiptir. Bununla birlikte Türkçe'de Hıristiyan din adamları genelde papaz diye tabir edilir. Papaz bazı Hıristiyan kiliselerinde piskopos ile diyakoz arasında yer alan din adamıdır. Temel görevleri sakramentleri idare etmektir.

√ *Kardinal* Hıristiyanlıktaki Katolik mezhebi reisini seçen meclisin azası olan başpapazların herbiri. Bu ünvanı taşıyanlar kardinaller meclisini meydana getirirler. Vekil kardinal tabiri Roma piskoposluğu vazifesinde, papaya vekalet eden kardinal için kullanılır.

Ortodoksların en büyüğüne *"patrik"*, orta derecelerdeki papazlara *"pasteur"* denir. İncil okuyucularına *"kıssis"*, kıssisin üst derecesine *"üskuf"* ismi verilir.

√ *Kutsal günleri:*Pazardır.

√ *ibadetleri:* Günlük ibadetler, pazar ayinleri ve diğer önemli günlerdeki ibadetler.

√ *Bayramları:* Yılbaşı olarak da bilinen Kristmas ve Paskalyadır.

√ *Kristmas:* Hz. İsa'nın doğumu yani yılbaşını ifade eder.

√ *Paskalya Bayramı:* Hıristiyan aleminin en büyük bayramı olarak kabul edilen ve Hazreti İsa'nın son yemeğini, ölümünü, insanlar için kendini feda edişini ve üç gün sonra dirilişini simgeler.

√ *Ahiret İnancı:* Öldükten sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme inanılır. Ölüler toprağa gömülür.

√ *Aforoz* : Hıristiyanlık gibi bazı dinlerde, dine ve dinî kurumlarla otoritelere karşı ağır suç işleyenlere kilise tarafından verilen dinî topluluktan (cemaat) çıkarılma cezasıdır. Aforoz edilenlerin dinî törenlere katılması yasaklanır ve kilise üyeliği hakları elinden alınır. Katolik Kilisesi özellikle bu yetkisini bir silâh olarak kullanmış ve Orta Çağ Avrupası'nda büyük bir güç haline gelmiştir.

√ *Zünnar:* Hz. Ömer zamanında gayrimüslimlerin müslamanlardan ayırt edebilmesi için mecburen bellerine taktıkları bir tip kuşaktır.

√ *Altar:* Kiliselerde kürsüye verilen isim.

Hristiyan Mezhebleri

1-Katoliklik: (Roma Katolik Kilisesi) Hristiyan dünyasının en büyük ve en köklü mezhebidir. İnançlarına göre bu mezhebi, havârîlerin ilki olan Petrus kurmuştur. Katolik Mezhebi'nden ayrılarak ortaya çıkan bazı küçük mezhepler vardır: Keldânî Mezhebi, Ermeni Mezhebi, Süryânî Mezhebi, Marunî Mezhebi, Kıptî Mezhebi.

Katolik kilisesi Rahiplerin evlenmesini, evli olan Hristiyan halkın boşanmasını yasaklar.

2- Ortodoks Mezhebi: Kilisenin kararlarına bağlı, sıkı sıkı bağlı, muhafazakar şeklinde vasıflandırılan bu dinî topluluk, Doğu Kilisesinin öğretisini benimsemiştir.

Ortodoks kilisesi, İsâ inancının ana geleneğinin gerçek prensiplerini ilk yedi genel kurultayda temellendirmiştir. Bunlar; İznik (325), İstanbul (381), Efes (431,) Kadıköy (451), II. İstanbul (553), III. İstanbul (680) ile II. İznik (768) kurultayları olup, teslis akidesi başta olmak üzere İsâ'nın kişiliği, öğretileri, resim ve heykeline varıncaya kadar tartışmalar yapılmış ve kararlar alınmıştır.

Tarih boyunca Ortodoks Kilisesi, Doğu Roma veya Bizans kilisesi olarak varlığını sürdürmüştür. Benimsediği en yüksek yetki mercii, kilise çevrelerinin bütünüyle temsil edildiği genel kurultaylardır. Rus, Yunan, Sırp, Ermeni, Bulgar ırkları genellikle Ortodoks mezhepindendir.

Mîlâdın 395. senesinde Roma Devleti ikiye ayrıldı. 1054 (H.446) 'da İstanbul patriği olan Mihael Kirolarius, Roma'daki papadan ayrılarak Ortodoks kilisesini (mezhebini) kurdu. Roma'daki papaya tâbi olanlara katolik, İstanbul'daki patriğe tâbi olanlara ortodoks denildi. Kiliselere resimler, heykeller kondu.

Şark kiliseleri olarak da bilinen ortodoks dünyâsında İstanbul'dan başka İskenderiye, Antalya ve Kudüs'te de patriklik vardır. Çok sayıda millî kiliseler bu dört patrikliğe bağlıdır. (Yeni Rehber Ansiklopedisi)

Ortodoks mezhebini diğer hıristiyan mezheplerinden ayıran noktalardan bâzıları şunlardır: Rûhânî başkanları patriktir. Papanın üstünlüğünü, hazret-i İsâ'nın vekîli olduğunu, yanılmazlığını kabûl etmezler. Rûh-ul-kuds'ün (kutsal rûhun) oğul yoluyla babadan çıktığını ileri sürerler. İbâdetlerini her ülkenin diliyle yaparlar.

*Hristiyanlığın sembolü olan Haç'ın yataş ve dikey kollarının bir-

birine eşit olduğu mezhep Ortodoks kilisesidir.

Ortodoksların başına Patrik denir ve merkez olarak İstanbulda bulunuru. Yine Patriğe bağlı, Yunanistan Kıbrıs Rum kesimi, Arnavutlukdaki kiliselerin başındakilere BAŞKİSKOPOS denir.

3-Protestanlık: Kelime olarak "itiraz eden, başkaldıran anlamına gelen bir hristiyan mezhebidir.

√ Martin Luther'in reform hareketi, mevcut dini anlayış ve uygulamaların bir kısmını reddeden Protestanlığı doğurmuştur. Katolik kilisesi , siyasî alandaki boşluğuda doldurarak her alanda egemen olmuştur. Özellikle din , bilim ve düşünce alanında kendini gerçek otorite olarak görmesi bilimsel gelişmelerin önünü tıkayarak din-devlet ve din-bilim çatışmalarına neden oldu. XVI. yüzyılda Martin Luther (1489-1546) 'in Roma Katolik Kilisesi'ne karşı; günahları bağışlamak, günahların bağışlanmasını mâlî bir kaynak hâline getirmek, İncil yorumunu kendi tekeline almak, ayin dilinin mutlaka Latince olması vb. hususlara itirazları ile başlamıştır. Martin Luther itirazlarına kısa zamanda taraftar bulunca hareket hızla büyüyerek yayılmıştır..

Bir Sakson keşişi olan Martin Luther (1483- 1546) haksız saydığı papalık otoritesine karşı çıktı. Milyonlarca Hıristiyan'ı ve Protestan'ı da birlikte sürükledi ve bunlar artık Rönesans'la yozlaşmış Roma'ya boyun eğmek istemediler. İşe hükümdarlar karıştı ve korkunç din savaşları, 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa'yı kasıp kavurdu. Luthercilik özellikle Almanya ve İskandinavya'da iyice yerleşti.

Günah çıkarmayı ve ruhbanlığı kabul etmeyen ve papazlarının evlenmesini kabul eden mezhep Protestan mezhebidir. (*)

√ Protestan mezhebinin en etkili olduğu ülke ABD'dir.

Protestanlığın Bünyesindeki 3 Ana Kol

1- Lutheryanizm: Protestanlığın ilk şeklidir ve Martin Luther'in fikir ve ideallerini benimseyen özel Hıristiyan görüşünü temsil eder. Lutheryan Kiliseleri Almanya, Skandinav ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerinde daha çok yaygındır. inançlarına göre kilise, lâik hayattan sorumlu tutulamaz.

2- Kalvinizm: günümüz Protestan dünyasının ikinci ekolünü teşkil eder. Bir diğer adı Reforme Hıristiyanlık'tır. 16. yüzyılda Avrupa'da gelişen Reform hareketinin en önemli önderlerinden olan Jean Calvin, Kalvencilik mezhebinin kurucusudur.

3- Anglikanizm: VIII. Henry devrinden beri ingiltere'nin Resmî Kilisesi'dir. VIII. Henry (1491-1547) ile Papa arasındaki bir kavgadan sonra doğmuş olan Anglikanizm'in en başta gelen hedefi Hıristiyanlığı kendi öz niteliğine yeniden kavuşturmaktır. Onlara göre papalık ile Presbiterianlık arasında en azından orta bir yol olmalıdır. Bu yalnız kilise teşkilâtı düzeyinde değil, doktriner anlamda da gerçekleştirilmelidir.

√ *ZVİNGLİ* Huldrych: Zwingli, İsviçre Protestan Reform'unun lideridir. 1519 yılında, Zwingli, Zürih, Grossmünster'in rahibi olmuştur. Katolik Kilisesi'nin reform edilmesi ile ilgili vaazlarına burada başlamıştır. Kitaplarında, dini hiyerarşinin yozlaşması, din adamlarının evlenmesinin desteklenmesi ve ibadet edilen yerlerdeki ikonalara saldırılmasından bahsetmiştir.

√ Bugünkü hristiyanlığın kurucusu pavlustur. Kur'ân hristiyanlar için Nasrânî kavramını kullanır.

√ *Diofizit Anlayış:* Diofizit, Nestorius'un savunuculuğunu yaptığı görüş. Monofizit kavramının zıttı.

Bu görüşe göre:İsa'ya 30 yaşındayken Kelam'ın indiği, O zamana kadar Meryem'den doğan İsa'nın saf ve günahsız bir insan olduğu, tanrılık vasfının ancak Kelam geldikten sonra meydana geldiğini ve ancak o zamandan sonra hem insan hem de tanrı karakterlerinin her ikisini de taşıdığı, Meryem'in, Tanrı olan İsa'nın değil, insan olan İsa'nın annesi olduğu kabul edilir.

√ *Monofizit Anlayış:* Bu görüşün Diofizit görüşten farkı, İsa'da var olduğuna inanılan İnsani ve Tanrısal tabiatların katışma ve değişme olmaksızın tek bir tabiatta birleşmesi ve tek tabiata dönüşmesidir. Buna göre kelam İsa ile birleşmeden önce de İsa Tanrı idi ve Meryem'den doğan çocuk (İsa) tam bir insan ve tam bir tanrıdır. Dolayısıyla da Meryem Theotokos yani Tanrı'nın annesidir. İsa'da bulunan Tanrılık ve İnsanlık özellikleri değişmeksizin birleşmişlerdir ve birbirinden ayrılamazlar, dolayısıyla haç üzerinde acı çeken İsa'nın sadece insani doğası değil aynı zamanda da tanrısal doğasıdır.

√ *Ekanim-i Selase:* Hristiyanlarca asıl esas ve temel anlamına gelen ve Baba, oğul ve Ruhul Kudüs anlamına gelen terimdir.

√ *Entegrasyon:* Bütünleşme ve uyum manasına gelir.

√ *Enterdi:* Papanın bir ülkeyi kralıyla birlikte cezalandırmasına denir.

Çeşitli Dinî Akımlar ve Dinler Tarihi Sözlüğü

√ Acramedia: Ölümden sonra ruhun başka ber bedende can bulmasına batılı literatürlerde bu terim kullanılır.

√ *Adventizm:* Hz. İsa'nın bir kez daha yeryüzüne geleceğini savunan bir Hristiyan mezhebinin adıdır. Bu inanca göre Hz. İsa tekrar yeryüzüne gelecek ve günah işleyenlerle günahsızları birbirinden ayıracaktır.

√ *Agnostizm:* Metafizik hakikatler insan zihni tarafından bilinemezliğini Dinin ve felsefenin izah etmeye çalıştığı konular bilimsel yöntemlerle doğrulanmadıkça bilinemezlikleri devam ettiğini düşünen bir akım.. Bu durumda konuşmak yerine susmak tercih edilir. Bunlar bir bakıma ilim ispat etmedikçe ya da "görmediğime inanmam" türündeki bir dinsizlik anlayışıdır.

√ *Ahbar:* Tevratı ve hükümlerini iyi bilen yahudi alimleri.

√ *Ahd-i Atik:* Eski ahd. Hıristiyanlarca Mûsâ aleyhisselâma inen kitab. Bu ismi ilk olarak hıristiyanlar kullanmışlardır. Hıristiyanların

Kitab-ı mukaddes denilen kitabları Ahd-i Atîk ile Ahd-i Cedîd'den meydana geldiğinden onlar da Ahd-i Atîk'i kutsal kabul etmektedirler. Yahûdîler, Ahd-i Atîk yerine Tanah demektedirler. Bugün elde mevcut olan Ahd-i Atîk, Hazret-i Mûsâ'dan asırlarca sonra yazılmıştır.

√ *Ahd-i Cedîd:* Hıristiyanların kutsal kitabı olan Kitâb-ı Mukaddes'in ikinci bölümü.

√ *Animizm:* İnsanların ruhlara, özellikle de ecdat ruhlarına tapındığını kabul eden düşünce.

√ *Arz-ı Mev'ud:* Va'dedilmiş yer. Hz. İbrahim ve onun soyundan gelenlere verileceği va'dedilen arazî. Filistin ve civarı kastedilir. Yahudiler günümüzde vad'edilmiş toprakların kendilerine Allah'ın bir hak olarak verdiğini ileri sürerek buraları gasbetmiş ve masum insanları öldürmekten geri durmamışlar ve durmamaktadırlar

√ *Atheizm* = (Diyalektik Materyalizm): Yunan filozofları Demokritos ve Epikür tarafından ortaya atılan düşünceye göre herşeyi yaratan aşkın bir varlık yoktur. Herşeyi meydana getiren şey maddedir ve maddenin parçalanamayan en küçük birimi atomdur. Bu düşünce 19. yüzyılda Alman Yahudisi Karl Marks tarafından geliştirilerek Atheizm düşüncesinin ilham kaynağı olmuştur.

√ *Antisemitizm:* (Antısemıtısm) Yahudi aleyhtarlığı ve karşıtlığı.

√ *Bahailik= Bahâîlik-Bahâiyye:* Bahâullah Mirza Hüseyin Ali Nuri (1817-1892) 'nin kurduğu batıl bir mezhep.

Bâb lâkabıyla tanınan Mirza Ali Muhammed 1844 yılı Mayıs ayında insanlığa yeni bir haber getirdiğini bildirip, Bâbilik* mezhebini kurdu.

Bahâullah, davet ettiği dinin yeni bir din olduğunu, Allah'ın kendisine hulûl ettiğini ve her şeyi kendisine vahyettiğini iddia ediyordu. Bu inanç ve mezhebini "el-Kitâbü'l-Akdes" adını taşıyan eserinde topladı. Kendisinin gaybı bildiğini söyler ve vuku bulacak bir takım haberler verirdi. Bahâîlik üzerinde Babîliğin, Bâtınîliğin, Hurûfîliğin ve Hristiyanlığın açık etkileri görülmektedir.

√ *Bizantinizm* Siyasal otoritenin dini otoritenin önüne geçmesi ve dini siyasî egemenliği için suistimal etmesi.

√ *(Deus Otiesus):* Tanrının varlığını kabul etmekle birlikte onun hiçbir şeye karışmayacağını iddia edenlerin dini.

Brahma Dini (Brahmanizm):

Hindistan'da milâddan asırlarca önce ortaya çıkmış, Allahü teâlânın varlığına inandığı gibi, başka tanrıları (ilâhları) da kabûl eden ve bütün peygamberleri inkâr eden bozuk yol ve inanış.

Bugün Hindistan'da yayılmış olan Brahma ve Buda dinlerinde, geçmiş peygamberlerin kitaplarından, sözlerinden alınmış kıymetli bilgilerin bulunduğu görülmektedir. Brahmanizm ve Budizm dinleri, hıristiyanlık dîni gibi, eski peygamberlerin aleyhimüsselâm bildirdiği doğru dinlerin bozulmuş, değiştirilmiş hâlidir. (Mazhar-ı Cân-ı Cânân)

Brahmanizmde tenâsüh yâni insan öldükten sonra, rûhunun tekrar başka bir şekilde dünyâya geleceği inancı var-

dır. Hindistan'daki Ganj nehrini mukaddes sayarlar. Bu sebeple suyunu içer ve ölülerini bu nehre atarlar. Brahmanizme mensup olanların bir kısmı ateşe, bir kısmı ineğe ve diğer bir kısmı timsaha taparlar.

Budizm:

Hindistan'da M.Ö. altıncı yüzyılda yaşamış olan Buda'nın kurduğu, Uzakdoğu ülkelerinde yaygın bozuk bir inanış. Bu inanışta olanlara Budist denir.

Bugün Hindistan'da yayılmış olan Brahma ve Buda dinlerinde oradaki eski peygamberlerin kitablarından, sözlerinden alınmış kıymetli bilgilerin bulunduğu görülmektedir.

Brahma inanışının değiştirilmiş bir seklidir. Buda'nın felsefi düşüncelerini kabul edip yolunda yürümektir.

Buda, milattan tahminen 560 sene evvel, Hindistan'da Kapilavastu (Lumbini) köyünde doğmuştur. Asıl adı, Guatama veya Gotama'dır. *Buda* ismi, ona sonradan verilmiş Lâkap olup, *münevver (aydın), ilhama kavuşan* demektir.

Buda'ya göre; iyilik yapılmalı, kötülükten kaçınılmalı dünya nimetlerine istek duyulmamalıdır. Bunları yapan insan sonsun huzura kavuşur ve *"Nirvana"* ya ulaşır.

Nirvana'ya ulaşmak; dünyevî isteklerden kin, nefret ve tutkulardan uzaklaşmaktır.

Budizm'de tanrı kavramı yoktur. Bu inanışın din ile ilgili törenleri kaldırarak yerine ahlakî görevler koyması Brahmanların etkisini azaltmıştır. Sınıf farklılıklarını ortadan kaldırarak herkesi Nirvana'ya çağırması da kast örgütünü temelden sarsmıştır.

Budizm'in temelinde, iyilik duygusunun yanı sıra yardım, sevgi, doğruluk, dürüstlük gibi ilkeler vardır.

Dehriyye: Zaman ve maddenin ebedîliği görüşünü benimseyen kimselere verilen bir isimdir. Bu ekolün mensupları Allah'ı ve ahiret gününü inkâr etmektedirler. Onlara göre kâinat kadîmdir. Tabiat kanunlarına veya feleklerin devrine tabidir. Âlem ezelîdir, yaratıcısı da yoktur. İbni Ravendî'nin öncülüğünü yaptığı Dehriyye mezhebi herşeyin dünya hayatına göre planlandığını savunarak ahiret âlemi ve tekrar dirilmeyi inkâr etmişlerdir.

Deizm:

Vahyi ve vahyin bildirdiği tanrıyı ve dini inkar ederek, yalnızca akıl yoluyla kavrananbir tanrının oluşuna inanan akımdır.,

Doğmatizm: Tecrübeye dayanan kanıtları dışlayarak, düşüncenin özgürlüğünü ve bağımsızlığını sınırlayan ya da ortadan kaldıran her türlü düşünme şekli olarak tanımlanmıştır. Dogmatizm şüpheciliğin zıddıdır. (*)

Dualizm = (Seneviyye):

İyilik ve kötülük olmak üzere iki tanrıya inananların dini (Mecusilik gibi)

Dürzilik:

Dürzîlik veya Dürzî. Kendilerini İslâm dini kökenli sayan fakat sapık görüşlü bir dini inanç ve topluluğudur. Bu dine inananlara Dürzi denir (çoğulu Drüz). İslâm mezhebi olduklarını söylerler. Kendilerine Muvahhidun derler (birleştiriciler, tek tanrıcılar).

Yunan felsefesi ve diğer dinlerden de etkilenmiştir. Sünni mezhepler tarafından din dışı ilan edilmişlerdir. Dürzi nüfusu konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte değişik kaynaklara göre sayıları 350.000 ile 1.000.000 arasındadır. İslâm dininin siyasî bir mezhebi olan Şiiliğin, İsmâîliye grubundan köken almıştır.

Vahiy yoluyla indirilen kutsal kitaplara inananları niteleyen bir terim olan ehl-i kitap (kitap ehli), Kur'ân'ın çeşitli yerlerinde geçer. (Bk. Bakara, 105-109; Al-i İmran, 64,65,09,75,98,110,113). Kur'ân bu terimle müşriklerden ayırt etmek İçin kutsal kitaplara

√ *Fetişizm:*

Maskot, zincir, nazar bocuğu gibi şeylerde gizli bir güç olduğu ve bunların insana uğur getirdiği yönündeki batıl inanış.

√ *Fundamentalist:* Batılılara gere genellikle dini esaslı asli kaidelere geri dönme talebiyle kendini belli eden ve bu kaidelere katı bir biçimde bağlı olan diğer görüşlere karşı toleranssız ve laiklik karşıtı dinî hareket veya bakış açısı için kullanılır. Başlangıçta Fundamentalizm terimi İncil'in sözcüğü sözcüğüne okunup savunulması, hayata uygulanması için başlatılan harekete (köktendincilik) denmekteyken Batılı bir kısım siyasetçi ve medya organları, kendi çıkarlarına ya da kendi yaşam tarzlarına aykırı hareket eden müslümanları Fundemantalist olarak itham etmeye başlamışlardır.

√ *Helenizm:* Eski Yunan felsefi ve dini geleneği

√ *Henoteizm:* Birçok tanrıyı kabul etmekle birlikte içlerinden birine tapanların dini.

Hinduizm = (Brahmanizm):

Hindistan'ın en belirgin dinlerinden biri de Hinduizmdir. Hint dinlerindeki gelişmeler sonucu hinduizm adını alan din, Brahmanların hakimiyet sağladıkları dönemde ise Brahmanizm terimi ile ifade edilmiştir. Günümüzde Hinduizm ve Brahmanizm terimlerinin bir biri yerine kullanıldığı bilinmektedir. Yaygın bir anlayışa göre Hinduizm ve Brahmanizm terimleriyle, en eski Vedalar döneminden günümüze ulaşmış bulunan Hintlerin inanç, düşünüş, his ve hayat tarzları kastedilmektedir. Hint yarımadasındaki halkın çoğunun dini inanç ve geleneklerini ifade ettiği için Hinduizm terimini kullanmaktadır.

Hinduizm'in katı kast sistemine ve Brahman sınıfının otoritesine bir tepki olarak *Budizm* doğmuştur.

Hinduizm mukaddes kitaplarının tamamını içine alan metinler Veda'lardır. Sanskritçe yazılmış olan Veda'lar 4 bölümden oluşur.

1- Rigveda, 2-Samaveda, 3- ajurveda, 4-Atharvaveda

√ *Hinduizmde Kast Sistemi*

1 - Brahmanlar (rahip ve alimler)

2 - Kşatriya (prensler ve askerler)

3 - Vaikya (tüccar, esnaf ve çiftçiler)

4 - Çudra (işçiler, sanatkarlar)

√ *Hulül:* Tanrının insanda bedenleşmesi inancına denir.

Kâdiyânîlik:

On dokuzuncu yüzyılda, Pakistan ve Hindistan'da Mirzâ Gulâm Ahmed tarafından kurulan bozuk yol. Kurucusunun doğum yeri olan Kâdiyan kasabasına nisbetle bu adla anılmaktadır. İsmine nisbetle, Ahmediyye de denilmektedir.

İngilizlerin Hindistan'ı sömürge hâline getirdikten sonra, bol para verecek avladıkları Mirzâ Gulâm Ahmed, etrafında câhil ve sapık kimseleri toplayarak 1880'de Kâdiyânîlik bozuk yolunu kurdu. Kendisinin Mehdî daha sonra da âhir zamanda gökten ineceği bildirilen Îsâ Mesîh olduğunu ve yeni bir din getirdiğini söyledi. Kâdiyân'da bir mescid yaptırıp, buraya Mescid-i Aksâ adını verdi. Îsâ aleyhisselâma iftirâlarda bulunup, Muhammed aleyhisselâmın son peygamber olduğunu inkâr etti.

Konfüçyanizm:

Dinin kurucusu Konfüçyüs (M. Ö. 551- 479) adındaki bir filozoftur. Şantung eyaletinde doğmuş ve orada ölmüştür. O zamandan beri eyalet Çinlilerce kutsal sayılır.

Konfüçyanizm'in mukaddes kitapları, Konfüçyüs'ün öğrencileri tarafından büyük bir dikkatle toplanmıştır. Bu metinler Konfüçyüs'e isnat olunan (Ta-Hio, Tehoung-Young) ve (Loun-You) iki kitaptan meydana gelmiştir ve

1- Klasikler

2- Kitaplar diye iki kısma ayrılır.

Konfüçyüs bütün eski Çin metinlerini (sosyal, dini, ahlaki gelenek, görenek) gözden geçirmek suretiyle atalar kültürüne dayalı Çin medeniyetini ortaya koymak istemiştir. Konfüçyanizm'in en önemli dini metinleri olan beş klasik şu kitaplardan meydana gelmektedir: Değişiklikler Kitabı, Tarih Kitabı, Şiirler Kitabı, Törenler Kitabı, İlkbahar ve Sonbahar Vekayinameleri.

Maniheizm: İranlı düşünür Mani'nin III. yy.da kurduğu ve iyilik, kötülük esasına dayalı dinî inanç sistemi.

Mazdekîlik: İlâh Ahura Mazda'ya nispetle eski İran dinlerinden Mecûsîliğe verilen ad.

Moon Tarikatı: Moon tarikatı, 1954 yılında Kuzey Kore'den Güney Kore'ye kaçan rahip Sun Myung Moon tarafından kurulan, dünyada Moon liderliğinde bir teokrasi kurulmasını ve herkesin Korece konuşmasını amaçlayan tarikattır.

ABD'de Resmî dini mezhep statüsünde'dir. Sun Myun Moon, gençliğinde İsa'nın kendisine gözükerek, kendisini mesih seçtiğini ve eşiyle birlikte günahsız ve insanoğlunun gerçek ebeveynleri olduklarını, İsa'nın yarım bıraktığı işleri tamamladığı iddiası içindedir.

Tarikat üyeleri Moonie olarak adlandırılmakta ve her pazar sabahı liderleri ve Kore için dua etmektedirler.

Nihilizm = (Hiççilik):

Alman filozof Friedrich Nietzsche tarafından ortaya atılan görüş olan. Nihilizm metafizik, ahlâkî güç ve kuvvetleri yok sayan, mevcut olan güçlere, değerlere ve düzene karşı çıkan, hiçbir iradeye boyun eğmeyi ilke olarak kabul etmeyen görüşlerin genel adıdır. Herşeyi, her gerçeği ve değeri inkâr şeklinde ortaya çıkan Nihilizm, bilgi felsefesi, varlık açık-

laması, ahlâk ve siyaset alanında kabul görmüş ve yayılma imkânı bulmuştur.

Milel: İslâmî kaynaklarda vahye dayanan dinler için milel denir. Milel, tek bir Allah inancına dayalı din, tevhid dini demektir.

Nihal: Vahye dayanmayan dinler için nihal kavramı kullanılır

Müsteşrik: Doğu memleketlerini, din, dil ve tarihleri başta olmak üzere her yonden araştırıp tesbite calışan batılı ilim adamı. Garplı bilgin, oryantalist, şarkiyatcı.

Nirvana (Budizm) Nirvana, Sanskrit dilinde "dışarı" anlamına gelen "nir" ve "esmek,üflemek,nefes vermek" anlamındaki "va" sözcüklerinden türetilmiş olup, Doğu dinlerinde, mistizminde ve Hint Teozofi'sinde Manevî kurtuluş'u belirtmek üzere, sözcük anlamıyla "dışarı esmiş", "dışarıya üflenmiş" anlamına gelir.

√ Hinduizm'de ve yoga felsefesinde nirvana kişinin yeryüzünde tekrar doğma ihtiyacından kurtulacak derecede gelişmiş, olgunlaşmış olması anlamında ele alınır.

Okümenizm: Tüm Hıristiyan Kiliselerinin evrensel birliğini ifade etmektedir.

Oryantalizm: Doğu bilimi, Şarkiyatçılık. Doğu kültürünü inceleyen batı merkezli çalışma alanlarına verilen isim.

Paganizm: Putperestlik. Putataparlık. Peygamberlerin tebliğ ettiği semavî dinlerden hiç birine mensup bulunmama, kitap ehlinden olmama. İlâhî Yaratıcı yerine putları ilâh edinme.

Pantheizm (Kamutanrıcılık): Her şeyin Tanrı olduğunu iddia eden inanış.En meşhur panthesitler Spinoza ve Bruno'dur.

Politeizm=Çok Tanrıcılık (Şirk Dini): Bir çok tanrıyı kabul eden ve onlara tapanların dini. (Yunan ve Mısır Dini gibi)

Pozitivizm: Materyalist propagandayı yapan ve evrim delillerini kabul eden görüştür. Bilimcilik ve deneycilik gibi fikir akımlarına temel teşkil eden pozitivizm sadece 5 duyuya hitab eden, fiziksel, Maddî dünyanın gerçeklerini tek gerçek kabul eden bir dünya görüşüdür. Dinsel kavramları, teolojiyi ve metafiziği reddeder.

Reddiye: İslâm alimlerinin, Hristiyan ilâhîyaçıların İslâm'a yapmış olduğu eleştirilerin gerçe dışı olduğunu ifade ettikleri eleştirilere verilen isimdir.

Religion: Batı dillerinde din, örf, adet ceza kelimeleri karşılığında kullanılan bir kavramdır. (*)

Sabiîlik: Sâbiîlik de İslâm'ın geldiği asırda mevcut bir başka bir dindid. Sâbiîler hicrî ilk yüzyılda müslümanların hâkimiyeti altına girmiş ve onlara zimmîlik statüsü tanınmıştır. Sâbiîlik'te bir yüce varlık inancı mevcut olmakla birlikte ışık âlemi ile karanlık âlem arasındaki mücadeleye dayanan bir düalizm inancı hâkimdir. Peygamberlik inancının mevcudiyeti tartışmalı olmakla birlikte Hz. Yahyâ'ya büyük önem verilmekte ve kendi peygamberleri olarak açıklanmaktadır.

Salîb:Hıristiyanlık dîninin sembolü kabûl edilen birbirini dik kesen iki doğrunun meydana getirdiği şekil, haç, istavroz.

Samskara: Hinduizm'de günlük ibadetlerin dışında doğum, evlenme ve ölüm gibi insan hayatının geçiş dönemlerinde gerçekleştirilen dinsel törenlere denir.

Sankrament: Hristiyanların dini ayinleri. (*)

Satanizm: "Laveyan Satanizm" diye de adlandırılan modern satanizm ise, Anton Szandor LaVey tarafından kurulan ve organize bir teşkilat haline getirilen satanist grubun adıdır. LaVey 1966'da San Fransisko'da Şeytan'ın Kilisesi'ni kurmuş ve onun baş rahibi olmuştur.

Süryaniler: Sami ırkından Hristiyan bir topluluğun adıdır. Süryânîler, Suriyeli Aramîlerdir. Bunlar Hz. İsa'nın havarilerinden Şemnun Petrus ve Thomas'ın telkinleriyle Hristiyanlığı kabul ederek Aramîlerden ayrıldılar ve MS. 38 yılında Süryânî adı altında yeni bir mezhep kurdular. İlk Hristiyan topluluğu olmalarından dolayı kendilerine Süryani Kadîm adı verildi. İlk dini merkezleri Antakya'dır. Bugün dinî merkezleri Şam'dır. Türkiye'de Gaziantep, Midyat, Diyarbakır ve Mardin'de Süryânîler vardır. Mardin İlinin doğusunda dağın eteğinde Zaferen Manastırı (Deyru'z-Zaferan) faal durumdadır.

Sekülerizm: Laiklikten farklı olarak din ve devlet işlerinin tamamen bir birinden ayrılmasını anlatan kavramdır.

Sekülerleşme dinsel olan veya dinsellik atfedilen bütün değer ve ilkeleri bireysel ve toplumsal yaşamın dışına iten, sadece bu dünyayı yaşanabilir kabul edip, öte dünyadan İlişkisini koparma temeline dayalı insanmerkezci düşünme ve yaşama biçimi. Semavî olanla bağların koparılması ideolojisi; İnsanı kendi kendine yeter kabul etme felsefesi. Birbiriyle eş anlamlı olarak da kullanılan sekülarîzm ve laiklik, birincisi belirli bir hayat anlayışını diğeri de o yaşam tarzının siyasal örgütlenme biçimini ifade etmektedir.

Sihizm: Sri Guru Nanak Dev Ji (1469-1539) tarafından kurulmuştur. İslâm ve Hinduizm'den bazı ilkeler alınarak karışım haline getirilmiş bozuk bir dini harekettir. Sihler Kuzeybatı Hindistan'ın Pencap bölgesinde yaşamaktadırlar. Günümüzde Hint dini ve siyasî hayatında önemli bir yer tutmaktadırlar.

Sihizm, temel yapı itibariyle Tanrı ve O'nun birliğine inanır. Nanak Tanrıya isim vermekten sakınarak Ona *Hari* demiştir. Nanak'a göre Tanrı, görünmez üç şey (1 Brahma (Vareden), 2 Vişnu (Rızıklandıran) 3 Şiva (Öldüren) yaratmıştır. Sihizm'de kişinin bu dünyada yaptıklarının öteki alemdeki hayatına tesir edeceğine (Karma) ve ruh göçü (Tenasuh) 'ne inanmaktadır.

Siyonizm: Teodor Herzin sistemleştirdiği biçimiyle Yahudiler tarafından yaygın kabul gören ve Yahudilerin insanlığın efendileri, diğer toplumlarınsa bunların hizmetçileri olması gerektiği inancına dayalı, yüzyıllar boyu dünyada dağınık olarak yaşayan Yahudileri vadedilen topraklar üzerinde güçlü bir devlet çatısı altında toplayarak dünyaya hakim kılmak amacı güden Yahudicilik İdeolojisi.

Şabat: Yahudilere göre haftalık ibadet günü Cumartesiye denir. (*)

Şintoizm: Şinto veya Şintoizm Japonya›nın yerli dini. Eskiden Japonya›nın Resmî diniydi. Bugün yaklaşık 4 milyon civarında inananı vardır. Dünyanın en eski dinlerinden olan Şinto bir tür animizmdir. Kami tapını içerir; kami "hayat için önemli olan, rüzgar, yağmur, ağaç, dağ, ırmak ve bereket gibi konsept ve şeylerin şeklini alan kutsal ruhlar" olarak tercüme edilebilir. Bazı kami yerel (lokal) olup, sadece belirli bir yerin ruhu veya koruyucusuyken, diğerleri büyük doğal oluşumlarınları, nesneleri ve işlemleri temsil ederler, Güneş tanrıçası Amaterasu gibi.

Şinto kelimesi iki kanjinin birleştirilmesinden oluşturulmuştur: şin, yani "tanrılar" veya "ruhlar", ve tô, yani "yol" (felsefi bir anlamda). Böylece, Şinto genellikle "tanrıların yolu" olarak çevirilmiştir.

Taoizm: Lao Tse tarafından kurulmuş olan felsefi öğreti. Daha doğru bir deyişle, Taoizm, hem Lao Tse'nin öğretisine, hem bu öğretiden çıkarılan felsefeye ve ayrıca Çin'de, bu öğretiden yola çıkılarak geliştirilen dine verilen ad olarak karşımıza çıkar.

Düşünce okulu olarak Taoizm'in kurucusu Laozi'nın ardından Zhuangzi da bu akımın en önemli temsilcisidir.

Çin dini geleneğine ait en orijinal öğretilerdendir. Taoculuğun ortaya koyduğu din anlayışı, Çin dini geleneğinin, daha çok metafizik içerikli öğretileri üzerine kurulmuştur. Bu onu Çin medeniyeti içerisinden çıkmış Konfüçyüsçülükten ayıran en büyük özellik olmuştur.

Varoluşcu Atheizm: Varoluş fikrini temel alan ve varoluş noktasında aşkın varlığı inkar eden düşünce. En meşhur varoluşcu athesit, J.P.Sarter ve Martin Heidegger'dır.

Varoluşcu Teizm: Varoluş fikrini temel alan ve varoluş noktasında aşkın varlığı kabul eden düşünce. En meşhur varoluşcu teist, Soren Kierkegaard'dır.

Veseniyye: Putperestlik, puta tapma inancı. Taştan yapılmış heykellere tapınma. Taştan yapılmış heykele vesen, bu heykele tapana vesenî denir.

Totemizm: İnsanların büyüye, bitki ve hayvanların kutsallığına inandığını iddia eden görüştür.

Yehova şâhidleri: Amerika Birleşik Devletlerinde Ch. Şarl Russel tarafından 1872'de kurulan, 1931 senesinden sonra kendilerini bu adla tanıtmaya çalışan mezheb ve misyoner teşkîlâtına verilen ad.

Yehova şâhidleri, Tevrât'ın, Yehova adını verdikleri tanrının kelâmı olduğunu, kendilerinin Hazret-i Âdem'in oğlu olan Hâbil'den, Hazret-i Îsâ'ya kadar süregelen uzun devredeki şâhidlerin son temsilcileri olduklarını, Îsâ krallığının 144.000 uyruklu yeni bir dünyâ olacağını ileri sürerler. Propagandalarını çeşitli yazılar, broşürler ve sloganlarla yaparlar. Asker olmayı ve bayrağı selâmlamayı reddederler. Bunların hahamları yoktur. Gezici vâizleri vardır. Toplanma yerleri New Yorktadır.

Yezidîlik:

Yezidilik, Ortadoğu kökenli bir dindir. Yezidiler çoğunlukla Kürt olup, ağırlıklı olarak Irak'ın Musul kentinde yaşamaktadırlar. Suriye, Türkiye, İran, Gürcistan ve Ermenistan'da da cemaatleri bulunmaktadır.

Yezidilik'in önceki ilâhî dinlerde anlatılan, şeytanın, yaratıcının buyruğuna rağmen insan karşısında eğilmeyip saygı göstermemesi, onun aslında ne kadar asil olduğunun tüm evrene ispatıdır ve yaratıcı tarafından sınanmıştır. İşte bu sınavı başarı ile verip tüm insanlığın ve dünya işlerinin başına geçme hakkını kazanmıştır diye düşünülür.

Yezidiliğin Bazı Görüşleri:

√ Dünya sonsuzdur, dünyayı yaratan tanrı onu asla yıkmaz.

√ Doğanın korunması ve doğaya saygıyı benimserler.

√ Günde üç defa güneşe dönerek ibadet edilir.

√ Çarşamba gününü dinlenme günü olarak kabul ederler çünkü, Melek Tavus›un yaratıldığı gün, İlk iki insanın yaratıldığı gün ve Şahid bin Car›ın meydana geldiği gündür çarşamba.

Zerdüştçülük: Zerdüştçülük, Zerdüştilik, Mecusilik ya da yerel dilde Mazdayasna, dünyanın en eski tektanrıcı dinlerinden biridir. Yaklaşık 3,500 yıl önce Zerdüşt tarafından İran'da kurulmuştur. MÖ 600 ve MS 650 yılları arası Pers İmparatorluğu'nun Resmî dini olmuştur. Günümüzde Zerdüştçülüğe dünya çapında inananların sayısının 250,000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kutsal kitapları: Avesta'dır.

Zerdüştçülük, tek tanrı olan Ahura Mazda inanışını öğretir. Zerdüştçülüğün en önemli özelliği, en eski tek tanrılı din olarak kabul edilmesidir. Fakat daha sonraları dualist bir din olmuş, dualizmin en tanınmış örneklerinden birini oluşturmuştur. Bu dinde müminlerin beden öldükten sonra dirilip Ahura Mazda'nın huzuruna çıkacağına ve orada sorgulanacaklarına inanılır.

Zerdüşt, Gatalar denen dörtlükler yazmıştır. Bu dörtlükler Avesta denen kutsal kitapta toplanmıştır. Bu yazılar Zerdüşt'ün neye inandığını anlatan tek belgedir. Zerdüştçülükteki şeytan inancı ile batı dinlerindeki melek anlayışı arasında benzerlikler vardır.

Tarih-i Edyan: Ahmet Mithat Efendi'ye ait ülkemizde bilinen en eski dinler tarihi eseridir.

DİNLER TARİHİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- İlâhî vahye dayanmakla birlikte asli şeklini koruyamamış dinlere ne ad verilir?

A) Hurufi Dinler

B) Muharref Dinler

C) Ehli Bid'at

D) Batıl Dinler

2- I-Tabiat olaylarının etkisi altında kalıp onlara kutsallık atfetmek

II-Ruhlara takınma

III-Büyüye, bitki ve hayvanların kutsalığına inanmak

IV-Yukardakiler sırasıyla hangi keimeleri ifade eder?

A) Natürizm-totemizm-animizm

B) Animizm-natürizm-totemizm

C) Totemizm-animizm-natürizm

D) Natürizm-animizm-totemizm

3- İslâm kaynaklarında *"Milel ve Nihal"* kelimeleri sırasıyla hangi dinler için kullanılır?

A) Vahye dayanan-batıl dinler

B) Vahye dayanmayan-düalist dinler

C) Vahye dayanan-çok tanrılı dinler

D) Batıl dinler-vahye dayanan dinler

4- Aşağıdakilerden hangisi Zerdüştün getirdiği dinin bozulmuş şekli ve iki tanrı inancına dönüşerek ateş kültünün yüceltildiği dindir?

A) Mecusilik

B) Brahmanizm

C) Budizm

D) Sabiîlik

5- Batı dillerinde <u>hangi kelime</u> din karşılığında kullanılmaktadır?

A) Brahmanizm

B) Linguistik

C) Religion

C) Agnostizm

6- Aşağıdakilerden hangisi <u>geleneksel</u> dinlerdendir?

A) Dinka dini

B) Şintoizm dini

C) Zerdüştilik

D) Taoizm

E) Caynizm

7- Aşağıdakilerden hangisi günümüzde yaşayan dinlerin nüfus bakımından en yaygın olanıdır?

A) İslâm

B) Hristiyanlık

C) Hinduizm

D) Yahudilik

8- Aşağıdakilerden hangisi Yahudiler için kullanılan isimlerden biri değildir?

A) Samirî B) İbrânî

C) İsrailli D) Musevî

9- Aşağıdakilerden hangisi Çin dinlerindendir?

A) Caynizm
B) Dinka
C) Şintoizm
D) Taoizm

10- Dinde ahlaki öğretileri ön plâna çıkaran Çin dini aşağıdakilerden hangisidir?

A) Taoizm
B) Caynizm
C) Konfüçyüsçülük
D) Budizm

11- Aşağıdaklerden hangisi tabiattaki düzeni takip etmeyi en temel felsefe olarak ele alan Çin dinidir?

A) İslâm
B) Şintoizm
C) Konfüçyüsçülük
D) Taoizm

12- Aşağıdakilerden hangisi Japonların geleneksel dinlerine verilen addır?

A) Şintoizm
B) Konfüçyüsçülük
C) Yin
D) Caynizm

13- Aşağıdakilerden hangisi *"Kilise"* kelimesinin anlamıdır?

A) Takdis
B) Evrensel
C) Cemaat
D) Müjde

14- Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlığın temel özelliklerinden biri değildir?

A) Asli Günah
B) Kutsal Toprak
C) Teslis
D) Misyonerlik

15- Üç büyük ilâhî din tarafından kutsal kabul edilen şehir aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mekke
B) Medîne
C) Kudüs
D) İstanbul

16- Tenasüh inancı Hinduizm'de neyi ifade eder?

A) Tenasüh inancı ruhun insan, hayvan, bitki ve maden olarak alçalması ya da yükselmesi.
B) İnsanın bu dünyada yaptığı işlerin karşılığını başka bir hayatta bulması.
C) İnsanların kurtuluşa ulaştıran yol anlamındadır.
D) İnek kültüne saygı duyma inancıdır.

17- Hintlilerin Tanrının kendisini tarihin her devrinde çeşitli şahsiyetlere bürünerek insanlara gösterdiği inanca ne denir?

A) Kast
B) Tenasüh
C) Hulül
D) Düalizm

18- Brahmanizmdeki puta tapma inancını reddedip ona karşı çıkmaktan doğmuş ve bu dinden bir çok esas taşıyan din aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sabiîlik
B) Budizm
C) Mecûsilik
D) Hristiyanlık

19- Yakın zamanda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan dinler tarihine ilişkin eser aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dinler Tarihi
B) Din ve İnanç Sözlüğü
C) Yaşayan Dünya Dinleri
D) Ansiklopedik Dinler Sözlüğü

20- 325 yılında gerçekleştirilen, İncil'in sayısının dörde indirildiği ve İsa'nın tanrılığını savunanların görüşlerinin kabul edilerek karara bağlandığı konsül hangisidir?

A) Efes Konsülü
B) Vatikan Konsülü
C) İznik Konsülü
D) Trabzon Konsülü

21- Bugünkü Hıristiyanlığın kurucusu sayılan kişi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Petrus
B) Nestoryus
C) Martin Luther
D) Pavlus

22- Aşağıdakilerden hangisi Hristiyanlık mezheplerinden biri değildir?

A) Katoliklik
B) Ortodoksluk
C) Protestanlık
D) Karaimlik

23- Aşağıdakilerden hangisi Yahudi kutsal metninin bölümlerinden değildir?

A) Tora (Tevrat)
B) Vedalar
C) Nevim (peygamberler)
D) Ketubim (Kitaplar)

24- Kur'ân'dan önce indirilen kutsal kitapların indirilme sırası aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) Tevrat- İncil- Zebûr
B) Zebûr-Tevrat-İncil
C) İncil-Tevrat Zebûr
D) Tevrat-Zebûr-İncil

25- Yahudilerin topluca ibadet ettikleri yere ne denir?

A) Cami
B) Manastır
C) Sinagog
D) Kilise

26- Yahudilerin inandıkları Tanrı'nın adı nedir?

A) Vişnu
B) Brahman
C) Yahve
D) Tao

27- Herhangi bir Tanrı inancı olmayan ve yoga, meditasyon, nirvana, tenasüh ve karma inancına sahip olan din hangisidir?

A) Hristiyanlık
B) Budizm
C) Yahudilik
D) Sabiîlik

28- Aşağıdakilerden hangisi Hint ve Uzak doğu dinlerinin temel özelliklerinden değildir?

A) Yoga
B) Meditasyon
C) Teslis
D) Tenasüh

29- Hinduizm ve Budizm gibi uzak doğu dinlerinde bulunan ve bu dünyada bir hayattan öteki hayata geçişi ifade eden doktrin aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tenasüh
B) Yoga
C) Meditasyon
D) Teslis

30- Aşağıdakilerden hangisi dinler tarihinin amaçlarından biri değildir?

A) Dinleri tanımak
B) Farklılıkları ortadan kaldırmak
C) Barışa katkı sağlamak
D) Ortak değerlere vurgu yapmak

31- Dinler Tarihi Bilimi ile ilgili olarak aşağıdaki şıklardan hangisi söylenemez?

A) Dinleri tarafsız olarak inceler
B) Herhangi bir dinin savunmasını yapmaz
C) Dinleri oldukları gibi inceler
D) Karşılaştırmalı bir bilim dalı değildir

32- Hz. Musaya vahyedilen kitap hangisidir?

A) Tevrat
B) Talmud
C) Kutubim
D) Zebûr

33- Yahudi kutsal kitabının kısa adı nedir?

A) Tora
B) Tanah
C) Ketubim
D) Zebûr

34- Yahudi mistisizmine verilen isim nedir?

A) Kabala
B) Karaim
C) Tora
D) Zohar

35- Yahudi kutsal metninin sözlü yorumu olan ahkam yönünden tefsiri sayılabilecek literatürün ismi nedir?

A) Neva şalom
B) Talmud
C) Lukas
D) Barnaba

36- Aşağıdakilerden hangisi, On Emir'den biri değildir?

A) Katletmeyeceksin
B) Oruç tutacaksın
C) Zina etmeyeceksin
D) Çalmayacaksın

37- Aşağıdakilerden hangisi Yahudiliğin temel özelliklerinden biri değildir?

A) Seçilmişlik
B) Mesihçilik
C) Mehdilik
D) Kutsal toprak

38- Aşağıdakilerden hangisi Yahudi mezheplerinden biri değildir?

A) Katolik Yahudilik
B) Ortodoks Yahudilik
C) Reformist Yahudilik
D) Muhafazakar Yahudilik

39- Aşağıdakilerden hangisi Yahudi kutsal metninin yazılı bölümlerinden değildir?

A) Tora
B) Neviim
C) Ketubim
D) Mişna ve Gemara

40- Aşağıdakilerden hangisi Kutsal kitaplardan biri değildir?

A) Zebûr
B) Tevrat
C) İncil
D) Talmud

41- Aşağıdakilerden hangisi bir Hıristiyan incili değildir?

A) Neviim
B) Matta
C) Markos
D) Luka

42- İncil'in kelime anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Müjde
B) Öğüt
C) Ahit
D) Kutsal Bilgi

43- Hıristiyanlık'taki Üçlü Tanrı inancına ne denir?

A) Erbain
B) Teslis
C) Monoteizm
D) Düalizm

44- Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlığın temel özelliklerinden değildir?

A) Aslî günah
B) Siyonizm
C) Misyonerlik
D) Teslis

45- Sinoptik İnciller hangi şıkta doğru verilmiştir?

A) Matta, Markos, Yuhanna
B) Matta, Markos, Luka
C) Matta, Barnaba
D) Yuhanna,Barnaba

46- Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlığın yedi temel ayinlerinden (sakramentlerden) değildir?

A) Vaftiz

B) Evharistiya

C) Nikâh

D) Misyonerlik

47- Hıristiyan dünyasında diyalog konusunda hangi konsil dönüm noktası olmuştur?

A) İznik

B) Kadıköy

C) İstanbul

D) II. Vatikan

48- Vedalar hangi inanç sistemine ait kitaplardır?

A) Budizm

B) Hinduizm

C) Şintoizm

D) Zen Budizm

49- Budizm hangi yüz yıllarda ortaya çıkmıştır?

A) m.ö. 1

B) m.s. 2

C) m.ö. 10

D) m.ö. 6-5

50- Hint alt kıtasında ortaya çıkan inanç sistemleri arasında tarihî bakımdan en eski gelenek hangisidir ?

A) Hinduizm

B) Caynizm (Güney Asya kökenli bir din ve felsefedir. Yaklaşık M.Ö. 500 yıllarında Hindistan'da başlamıştır. Kurucusu, Nataputta Vardamana ya da diğer adıyla Mahavir'dir. Kutsal metinleri ise "Ain Agamaları Sidantalar"'dır.

C) Budizm

D) Sihizm (Sihizm on guru (öğretmen veya üstad) tarafından, 1469'dan 1708'e kadarki dönemde kurulmuştur.)

51- Aşağıdakilerden hangisi Yahudileri ifade eden isimlerden değildir?

A) İbrânîler

B) İsrailoğulları

C) Musevîler

D) Nasrânîler

52- Yahudilerin kutsal mabedi Beyt-i Makdis hangi peygamber döneminde yapılmıştır?

A) Hz. Davut

B) Hz. İshâk

C) Hz. Musa

D) Hz. Süleymân

53- Budizmde nihai kurtuluşu ifade eden *"mutlak huzur"* anlamına gelen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Karma
B) Yoga/Meditasyon
C) Nirvana
D) Tenasüh

54- *"Tevrat'ın yorumudur, sonradan yazıya geçirilmiştir, Mişna ve Gemara olarak ikiye ayrılır."* Bu ifadeler aşağıdakilerden hangi kavramla ilgilidir?

A) Tekvin
B) Tanah
C) Levililer
D) Talmut

55- Hz. Yâ'kûb'un İsrailoğulları kabilesini teşkil edecek olan kaç oğlu vardır?

A) 2 B) 12
C) 5 D) 3

56- Aşağıdaki isimlerden hangisi bir Yahudi mezhebi ismi değildir?

A) Ferisîlik
B) Sadukîlik
C) Essenîlik
D) Protestanlık

57- Hristiyanlığın doğduğu yer neresidir?

A) Roma
B) Vatikan
C) Mısır
D) Kudüs

58- Yahudilik'te Sözlü Tora'ya ne ad verilir?

A) Kabala
B) Talmud
C) Zohar
D) Sünnet

59- Aşağıdaki kelimelerden hangisi Yahudi din adamına verilen isimdir?

A) Patrik
B) Papa
C) Rahip
D) Haham

60- Hıristiyan kutsal kitaplarına genel olarak ne isim verilir?

A) Yeni Ahid
B) Eski Ahid
C) Bible
D) Vedalar

61- Aşağıdakilerden hangisi bir Hıristiyan mezhebidir?

A) Yezidîlik
B) Katoliklik
C) Brahmanizm
D) Ferisîlik

62- Katolik Kilisesi'nin ruhanî reisine ne ad verilir?

A) Hahambaşı
B) Patrik
C) Papa
D) Buda

63- Hıristiyan inancına göre Baba, Oğul ve Ruhu'l-Kudüs üçlüsüne ne ad verilir?

A) Tenasüh

B) Tecessüd

C) Tekellüm

D) Teslis

64- Aşağıdaki isimlerden hangisi Hıristiyanlık'taki dört İncil'den birinin yazarı değildir?

A) Matta B) Markos

C) Yehova D) Yuhanna

65- Aşağıdakilerden hangisi Hıristiyanlık mezheplerinden biri değildir?

A) Katoliklik

B) Ortodoksluk

C) Protestanlık

D) Aborjinlik

66- Hıristiyanların dini yayılmacılık anlayışına verilen güncel isim nedir?

A) Sömürgecilik

B) Misyonerlik

C) Kadıyanîlik

D) Bahaîlik

67- Aslı İslâm olduğu halde, sonradan katmalar ve atmalarla tahrif edilen (bozulan) dinler vardır. Bu muharref dinler hangileridir?

A) Mecûsîlik ve Şâmanizm

B) Hıristiyanlık ve Yahûdilik

C) Putperestlik ve Şirk

D) Kapitalizm ve Komünizm

68- Ahdi atik hangi kutsal kitabın diğer adıdır?

A) Tevrat

B) İncil

C) Zebûr

D) Hz. Şit'e inen sayfalar

69- Ahdi cedid hangi kutsal kitabın diğer adıdır?

A) Tevrat

B) İncil

C) Zebûr

D) H. Şit'e inen sayfalar

70- Kutsal kitapların indiriliş sırasına göre dizilişi nasıldır?

A) Zebûr-Tevrat-İncil-Kur'ân

B) İncil-Tevrat, Zebûr-Kur'ân

C) Zebûr-İncil-Tevrat-Kur'ân

D) Tevrat-Zebûr-İncil-Kuran

71- Hz. İsa'yı Kudüs valisine ihbar eden münafık kimdir?

A) Yahuda

B) Samirî

C) Pavlus

D) Yuda Şemun

72- Yahudiler için kutsal sayılan ve İsrail bayrağında yer alan sembol hangisidir?

A) Gama hacı

B) Dâvûd Yıldızı

C) Musa'nın asası

D) Siyon yıldızı

73- Hristiyanların ilk önemli teoloğu ve şekillendiricisi kimdir?

A) Pavlos

B) Markos

C) Marcius

D) Luka

74- Hristiyan inancına göre Cennete yasak ağaçtan yiyen Hz. Âdem yerine çarmıha gerilerek Hz. İsa'nın bu itaatsizliğin bedeline ödemesine ne isim verilir?

A) Kefaret

B) Vaftiz

C) Evharist

D) Paskalya

75- Hristiyanlıkta yeni doğan çocuğun şaraplı su ile yıkanma ritüeline ne isim verilir?

A) Kefaret

B) Vaftiz

C) Evharist

D) Paskalya

76- Hristiyan inancına göre Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce havarileriyle yediği son akşam yemeğine ne isim verilir?

A) Kefaret
B) Vaftiz

C) Evharist
D) Paskalya

77- Kıptı Ortodoks hiristiyanların yaşadığı ülke hangisidir?

A) Suriye

B) Yemen

C) Mısır

D) Irak

78- İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışını ifade eden bayram hangisidir?

A) Şabat

B) Fısıh

C) Evharist

D) Vaftiz

79- Ekümenizm ne anlama gelir?

A) Hıristiyan birliğini sağlama gayesini ifade eder. Sadece tek çeşit Hıristiyan Kilisesi kurumu olmalıdır

B) Hindular için kutsal dua okumayı ifade eder.

C) Hıristiyan kişinin inancını açıklamasını ifade eder.

D) Hıristiyan misyonerlerinin ezilen insanların yanında yer almasını ifade eder.

80- Vedalar, Brahmanalar, Aranyakalar ve Temel Upanişada'lar hangi dinin kitapları olarak kabul edilirler?

A) Budizm

B) Taoizm

C) Zerdüştlük

D) Hinduizm

81- Yahudilik ve Hristiyanlıkta bir ceza türü olup kişinin din ve toplumdan uzaklaşması ve dışlanmasına ne denir?

A) Tecrit

B) Tevkif

C) Aforoz

D) Engizisyon

82- Hristiyanlık inancına göre; günahlara karşı bir nevi kefaret işleminin yerine getirilmesine ne ad verilir?

A) Endüljans
B) Evharist
C) Vaftiz
D) Kurtuluş

83- On emir hangi Kutsal Kitapla meşhur olmuştur?

A) Zebûr
B) Tevrat
C) İncil
D) Kur'ân

84- Yahudiler Hz. İbrahim hangi çocuğundan soylarının devam ettiğini kabul ederler?

A) Hz. Yâ'kûb
B) Hz. İsmâîl
C) Hz. İshâk
D) Hz. Hârun

85- Beytül Makdis (Bet Hamiktaş) hangi peygamber döneminde inşa edilmiştir?

A) Hz. Musa
B) Hz. Dâvûd
C) Hz. Süleymân
D) Hz. Yâ'kûb

86- Günah çıkarmayı, ruhbanlığı ve sürekli bekar kalmayı kabul etmeyen hristiyanlık mezhebi hangisidir?

A) Ortodoks
B) Katolik
C) Süryanîlik
D) Protestanlık

87- Dört İncil'in Resmî İncil olarak kabul edildiği konsül hangisidir?

A) 381 İstanbul Konsili
B) 325 İznik Konsülü
C) 315 Milan Fermanı
D) 350 Roma Konsülü

88- Aşağıdakilerden hangisi Kur'ân-ı Kerîm'in Hıristiyanlar için kullandığı terimdir?

A) Nasranî
B) İsevî
C) Hıristiyan
D) Nesturî

89- Guru Nanak hangi dinin kurucusudur?

A) Sihizm
B) Budizm
C) Caynizm
D) Konfüçyüsçülük

90- Aşağıdakilerden hangisi Hz. İbrahim'e *"Eber'in Neslinden"* olması dolayısıyla verilen bir addır?

A) İsrail
B) Yahudi
C) Musevî
D) İbranî

DİNLER TARİHİ KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-B	2D	3-A	4-A	5-C
6-A	7-B	8-A	9-D	10-C
11-D	12-A	13-C	14-B	15-C
16-A	17-C	18-B	19-C	20-C
21-D	22-D	23-B	24-D	25-C
26-C	27-B	28-C	29-A	30-B
31-D	32-A	33-B	34-A	35-B
36-B	37-C	38-A	39-D	40-D
41-A	42-A	43-B	44-B	45-B
46-D	47-D	48-B	49-D	50-A
51-D	52-D	53-C	54-D	55-B
56-D	57-D	58-B	59-D	60-A
61-B	62-C	63-D	64-C	65-D
66-B	67-B	68-A	69-B	70-D
71-A	72-B	73-A	74-A	75-B
76-C	77-C	78-B	79-A	80-D
81-C	82-A	83-B	84-C	85-C
86-D	87-B	88-A	89-A	90-D

14. ÜNİTE

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI TARİHÇESİ VE MEVZUATI

Osmanlı Devleti'nde din işleri Meşihat Makamlığı'nca Şeyhülİslâm eliyle yürütülürdü. 1920 yılında Ankara'da kurulan Meclis Hükümetinde Meşihat, "Şer'îye ve Evkaf Vekâleti" adıyla "Bakanlık" olarak yer almış, 1924 'e kadar da bu statü aynen devam etmiştir.

Din hizmetlerinin politikanın dışında ve üstünde tutulması gerçeğinden hareketle 3 Mart 1924 tarihinde Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine, 429 sayılı Kanunla, Başvekâlet bütçesine dahil ve Başvekâlete bağlı Diyanet İşleri Reisliği, bugünkü adıyla Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.

Millî Mücadele yıllarında büyük hizmetler vermiş, idarî tecrübesi olan ve uzun zaman Ankara Müftülüğü görevinde bulunan Börekçizade Mehmet Rıfat Efendi, 1 Nisan 1924 tarihinde Diyanet İşleri Reisliğine getirilmiştir. En yüksek devlet memuru maaşı alan Diyanet İşleri Reisine, bakanlara verilen kırmızı plakalı bir makam aracı tahsis edilmiş ve protokoldeki yeri de bu özelliklere göre belirlenmiştir.

Diyanet İşleri Reisliğinin merkez teşkilât, kuruluşunun ilk yıllarında Heyeti Müşavere, Memurin ve Sicil Müdüriyeti, Müessesatı Diniye Müdüriyeti, Evrak Müdüriyeti ve Levazım Müdüriyeti birimlerinden oluşturulmuştur. 1927 yılında Tetkiki Mesahif Reisliği ile Teberrukât Heyeti Reisliği birimleri kurulmuştur. 5 Temmuz 1939 tarihinde kabul edilen 3665 sayılı kanunla da Reis Muavini kadrosu ihdas edilmiştir.

14 Haziran 1935 tarihinde kabul edilerek 22 Haziran 1935 'de yürürlüğe giren 2800 Sayılı "Diyanet İşleri Reisliği Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun", Başkanlığın ilk teşkilat kanunu olmuştur. Bu kanunla teşkilâtn yapısı, kadro oluşumu, merkez ve taşra görevlilerinin nitelikleri ve tayin usulleri gösterilmiştir. Teşkilâtn görevleri ise söz konusu kanunun 2. maddesi gereğince düzenlenen ve 11 Kasım 1937 tarih ve 7647 sayılı kararname ile yürürlüğe konan "Diyanet İşleri Reisliği Teşkilât'nın Vazifelerini Gösterir Nizamname?de belirtilmiştir.

1927 yılında oluşturulan yapıda, 1950 yılına kadar herhangi bir değişiklik yapılmamış, 20 Nisan 1950 tarihinde yürürlüğe konan 5634 sayılı Kanunla Diyanet İşleri Başkanlığı günün şartlarına göre yeniden düzenlenmiştir. Kanuna göre merkez

teşkilâtndaki bazı birimlerin adları değiştirilmiş, mevcut yapıya 1 adet başkan yardımcılığı ilave edilmiş, hayrat hÂdemesi ve yayın müdürlükleri olmak üzere 2 yeni müdürlük kurulmuştur. Ayrıca ilk defa "Gezici Vaizlik" ihdas edilerek bütün vaizler maaşlı kadroya geçirilmiştir. 1951 yılında ise ilk defa Yayın Müdürlüğüne bağlı Dini Yayınlar Döner Sermaye Saymanlığı kurulmuştur.

1961 Anayasası; 154. Maddesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nı bir Anayasa kurumu olarak düzenlemiş, genel idare içinde yer vermiş ve bu kurumun, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmesini öngörmüştür.

1961 Anayasasının öngördüğü doğrultuda 22.06.1965 tarih ve 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" ile Başkanlık yeni bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Teşkilâtna bugünkü organik yapısını kazandıran ve Diyanetin tarihi gelişimi içerisinde yeni bir dönemi başlatan da bu kanun olmuştur.

30.04.1979 tarihinde yürürlüğe giren 26.04.1976 tarih ve 1982 sayılı Kanunla, 633 Sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun"da geniş çapta değişiklik yapılmış ve Diyanet İşleri Başkanlığının yurtdışında da teşkilatlanması sağlanmıştır. Ancak 1982 sayılı Kanun, Anayasa Mahkemesi'nin 18.02.1979 tarih ve E.1979/25,K.1979/46 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Bu iptal sonucu, 633 sayılı Kanunun 1982 sayılı Kanunla değiştirilen maddeleri yürürlükten kalkmıştır. Ayrıca, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile çeşitli kanun ve kanun hükmünde kararnameler, 633 sayılı Kanunun bazı maddelerini hükümsüz kılmıştır. Ancak 1/7/2010 tarihinde TBMM'de kabul edilen "*6002 sayılı yasa*" ile; öncelikle iptalden doğan boşluğun giderilmesi sağlanırken aynı zamanda, toplumumuz açısından son derece önemli görevleri yerine getiren Diyanet İşleri Başkanlığının teşkilat yapısının çağın gerekleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi sağlanmaktadır.

1961 Anayasasında Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer alarak özel kanununda gösterilen görevleri yerine getireceği ifade edilirken, 1982 Anayasasında ise Başkanlığın görevlerini yerine getirirken uyması gereken kıstaslar da belirtilmiştir.

Kuruluşundan bugüne kadar gerek yurtiçindeki, gerekse yurtdışındaki vatandaş, soydaş ve dindaşlarımıza din hizmeti vermekte olan Diyanet İşleri Başkanlığı, Anayasada belirtilen ilkeler doğrultusunda üzerine düşen görevleri yerine getirebilmek ve daha iyi bir hizmet sunabilmek için yoğun çalışma içerisindedir. Bundan böyle de bu yöndeki çaba ve gayretleri, artarak devam edecektir. (diyanet.gov.tr. sitesinden)

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI MERKEZ TEŞKİLÂTI

Başkan (1)

Başkan Yardımcısı (3)

SÜREKLİ KURULLAR

a- Din İşleri Yüksek Kurulu

b- Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu

HİZMET BİRİMLERİ

a- Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü

b- Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

c- Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ç- Dinî Yayınlar Genel Müdürlüğü

d- Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

e- İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü

f- Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

g- Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı

ğ- Strateji Geliştirme Başkanlığı

h- Hukuk Müşavirliği

ı- Özel Kalem Müdürlüğü

i- Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI KURULUŞ VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN (1)

KANUNA GÖRE BAŞKANLIĞIN YAPISI

İslâm Dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere;Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.

Başkanlık, merkez teşkilât, taşra teşkilât ve yurt dışı teşkilâtndan oluşur. Başbakan Başkanlığın yönetimi ile ilgili yetkilerini bir Devlet bakanı vasıtasıyla kullanabilir.

Başkan:

Başkanlığın en üst amiri olan Diyanet İşleri Başkanı, Başkanlığı temsil eder. Başkan din hizmetlerinin etkin ve verimli sunulması için gerekli tedbirleri alır. Bu amaçla; kaynakların etkin kullanımını sağlar; hizmetlerin düzenlenmesi, yürütülmesi, koordinasyonu ve denetlenmesi görevlerini yerine getirir; strateji, hedef ve performans kriterlerini belirleyip uygulanmasını temin eder; din hizmetleri ile ilgili ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar. Başkan, Başkanlığın görev alanına giren konularda meydana gelen gelişmelere ve ihtiyaçlara göre birimlere görev verir.

Başkanın görev süresi beş yıldır. Bir kişi en fazla iki kez Başkan olarak atanabilir.

Başkan Yardımcıları:

Başkanın vereceği görevleri yapmak ve Başkana karşı sorumlu olmak üzere en fazla üç Başkan yardımcısı atanabilir.

Başkanın bulunmadığı hallerde, Başkanın göstereceği başkan yardımcılarından birisi, Başkanın göstermediği hallerde Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Diyanet İşleri Başkanına vekalet eder.

Başkan Nasıl Seçilir?

Diyanet İşleri Başkanlığı, Başbakanlığa bağlı bir kuruluş olup, Başbakanın teklifiyle Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bir kimse en fazla iki kez başkan olabilir, görev süresi 5 yıldır.

MERKEZ TEŞKİLÂTI

1-Ana Hizmet Birimleri

Din İşleri Yüksek Kurulu

Din İşleri Yüksek Kurulu, Başkanlığın dini konularda en yüksek karar ve danışma organı olup on altı üyeden oluşur. Diyanet İşleri Başkanı, Aday Tespit Kurulunca en az lisans düzeyinde dini yüksek öğrenim görmüş veya dini ilimlerde temayüz etmiş kişiler arasından belirlenen yirmi dört adaydan on iki, ayrıca ilâhîyat fakültesi öğretim üyelerinden dört kişiyi Kurul üyeliğine atanmak üzere tespit eder.

Kurul üyelerinin görev süresi beş yıldır. Bir kişi en fazla iki kez Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi olarak atanabilir. Yeni üye atanıncaya kadar süresi biten üyenin görevi devam eder. Üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması halinde, Aday Tespit Kurulunca seçilmiş olan adaylar veya ilâhîyat fakültesi öğretim üyeleri arasından bulunduğu kontenjana göre, otuz gün içinde yeni üye atanır. Atanan üye, yerine atandığı üyenin görev süresini tamamlar.

Din İşleri Yüksek Kurulu kendi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla bir başkan ve bir başkan vekili seçer. Kurul, üye tam sayısının; salt çoğunluğu ile toplanır ve salt çoğunluğu ile karar alır

Din İşleri Yüksek Kurulunun görevleri şunlardır:

√ İslâm dininin temel bilgi kaynaklarını ve metodolojisini, tarihî tecrübesini ve güncel talep ve ihtiyaçları dikkate alarak dinî konularda karar vermek, görüş bildirmek ve dinî soruları cevaplandırmak.

√ Dinî konularda telif, tercüme, inceleme ve araştırmalar yapmak, yaptırmak, ihtiyaç duyduğu konularda inceleme ve araştırma grupları oluşturmak, bu hususta yurt içi veya yurt dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan yararlanmak, gerektiğinde bu alanlarda hizmet satın almak ve sonuçlarını Başkanlığa sunmak.

√ Yurt içinde ve yurt dışında İslâm dinine mensup farklı dinî yorum çevrelerini, dinî-sosyal teşekkülleri ve geleneksel dinî-kültürel oluşumları incelemek, değerlendirmek, bu konularda ilmî ve istişarî toplantılar, konferanslar düzenlemek ve çalışmalar yapmak.

√ Yurt içinde ve yurt dışında İslâm dini ile ilgili gelişmeleri, dinî, ilmî faaliyetleri, neşriyatı ve dinî propaganda mahiyetindeki çalışmaları takip etmek, bunları değerlendirmek ve sonucu Başkanlığa sunmak.

√ Başkanlıkça incelenmek üzere havale edilen basılı, sesli ve görüntü-

lü eserleri dini bakımdan inceleyerek yayınlanıp yayınlanamayacağına karar vermek.

√ Özel kişi veya kuruluşlarca incelenmesi talep edilen dinî yayınları bedeli karşılığında incelemek ve mütalaa vermek.

√ Din Şûrası düzenlenmesi ile ilgili çalışmaları yürütmek.

√ Başkan tarafından verilen diğer konularda çalışma yapmak ve görüş bildirmek.

MUSHAFLARI İNCELEME VE KIRAAT KURULU

Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu, bir başkan ile sekiz üyeden oluşur, görev süresi beş yıldır, tekrar atanabilir.

Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulunun görevleri şunlardır:

√ Mushafların, cüzlerin, mealli mushafların ve Kur'ân-ı Kerîm metinlerinin hatasız ve eksiksiz basım ve yayımını sağlamak üzere kontrol ettikten sonra mühürlemek veya onaylamak.

√ Hatalı ve noksan olarak basılan veya yayımlanan mushaf ve cüzler ile sesli veya görüntülü Kur'ân-ı Kerîm yayınlarını tespit etmek.

√ Kıraat ilmi ile ilgili çalışmalar yapmak ve arşiv oluşturmak.

DİN HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Toplumu din konusunda aydınlatma hizmetlerini yürütür. Namaz vakitlerini, dinî gün ve gecelerin, kamerî aybaşlarının tespitini sağlar. Bu konuda ilgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar.

√ Cami ve mescitleri ibadete açmak, yönetmek, ibadet ve irşat hizmetlerini yürütmek.

√ Cami ve mescit dışındaki yerlerde panel, konferans, seminer, sempozyum ve benzeri dinî programlar ile ilmî toplantılar düzenlemek.

√ Ceza infaz kurumu ve tutukevleri, çocuk ıslahevi, huzurevi, sağlık kuruluşları ve benzeri yerlerde bulunan vatandaşlara irşat hizmetleri götürmek.

√ Radyo ve televizyon kurumları ile diğer yayın kuruluşları vasıtasıyla toplumu din konusunda aydınlatmak.

√ Dinî gün ve gecelerde programlar düzenlemek.

√ İlgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak namaz vakitleri ile dinî gün ve geceleri tespit ve ilan etmek, bunun için gerekli çalışmaları yürütmek.

√ Aile, kadın, gençlik ve toplumun diğer kesimlerine yönelik dinî konularda aydınlatma ve rehberlik yapmak.

√ Kurban ibadetinin usulüne uygun şekilde yerine getirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak.

√ İhtiyaç duyulan yerlere okuma salonları açmak ve bunlarla ilgili işleri yürütmek.

√ İslâm dinine mensup farklı dinî yorum çevreleri, dinî-sosyal teşekküller ve geleneksel dinî-kültürel oluşumlarla ilgili çalışmalar yapmak.

EĞİTİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Kur'ân kurslarının ve eğitim merkezlerinin açılış, eğitim-öğretim ve yönetimi ile ilgili işleri yürütür. Başkanlık personelinin meslekî formasyonunu geliştirmek ve hizmet verimini artırmak amacıyla yıllık hizmet içi eğitim planını hazırlar ve uygular.

633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" un 7 nci maddesine göre, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

√ Kur'ân-ı Kerîm okumak, anlamını öğrenmek, hafızlık yapmak, din eğitimi almak isteyenler için kurslar düzenlemek ve Kur'ân kursları açmak.

√ Bu kurslarda okuyan öğrenciler için yurt ve pansiyonlar açmak ve yönetmek.

√ Kur'ân-ı Kerîm'in usulüne uygun olarak okunması konusunda çalışmalar yapmak.

√ İlgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak eğitim programları geliştirmek, planlamak ve uygulamak, bu amaçla eğitim merkezleri açmak ve bu merkezlerle ilgili iş ve hizmetleri yürütmek.

√ En az lisans düzeyinde dinî yükseköğrenim görmüş olan personelin, Başkanlığın görev alanı ile ilgili konularda hizmet içinde bilgisini artırması ve uzmanlaşması amacıyla dinî yüksek ihtisas merkezleri açmak ve bu merkezlerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek.

HAC VE UMRE HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ

Hac ve Umre ibadetlerini yerine getirmek isteyen vatandaşların bu yolculuklarıyla ilgili her türlü iş ve işlemlerini yurtiçinde ve yurtdışında planlar ve yürütür. Bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar.

DİNÎ YAYINLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Sesli, görüntülü, süreli ve basılı yayınlar yapmak suretiyle din konusunda toplumu aydınlatır. Başkanlığın kütüphane hizmetlerini yürütür.

DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Yurtdışındaki vatandaş ve soydaşlarımıza yönelik din hizmeti götürür. Bu hizmetlerle ilgili işleri yürütür. Yurtdışına gönderilecek personelin eğitimi için kurslar ve seminerler tertipler. Yurtdışından Başkanlık hizmetleriyle ilgili konularda temas ve incelemelerde bulunmak üzere gelen kişi, heyet ve gruplara rehberlik eder.

II- DANIŞMA VE DENETİM BİRİMLERİ

1- Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı

Rehberlik ve Teftiş Başkanı ile başmüfettiş, müfettiş ve müfettiş yardımcılarından oluşur. Doğrudan Başkana bağlı olup, merkez, taşra ve yurtdışı kuruluşları ile denetimi aynı zamanda Başkanlığa ait kuruluşlardaki teftiş, inceleme ve soruşturmaları Başkan adına yapar.

İç Denetim Birimi Başkanlığı

5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile ilgili diğer mevzuat çerçevesinde;

Başkanlığın merkez, taşra ve yurt dışı kuruluşlarının her türlü faaliyet ve işlemleri ile ilgili olarak;

√ Başkanlığın maruz kaldığı riskleri ve bunlara ilişkin kontrolleri dikkate alarak, denetim çalışmalarında öncelik verilecek alanların, dikkate alınacak ayrıntıların ve denetimin sıklığının belirlenmesine yönelik olarak, her yıl itibariyle risk değerlendirmesi yapmak,

Hukuk Müşavirliği

Başkanlıkla ilgili idarî ve adlî davalarda gerekli bilgileri hazırlar ve Hazineyi ilgilendirmeyen idarî davalarda Başkanlığı temsil eder. Başkanlık birimlerinin görüş istediği konularda mütalaa verir. Birimler tarafından hazırlanan veya Bakanlıklardan ve Başkanlıktan gönderilen kanun, tüzük, yönetmelik ve yönerge tasarılarını inceler ve gereğini yapar.

Hukuk Müşavirliği'nin görevleri şunlardır:

√ Başkanlık merkez birimlerinden sorulan hukûkî konular ile hukûkî, mali ve cezai sonuçlar doğuracak işlemler hakkında görüş bildirmek.

√ Başkanlığın menfaatlerini koruyucu, anlaşmazlıkları önleyici hukûkî tedbirlerin zamanında alınmasına rehberlik etmek, anlaşma ve sözleşmelerin bu esaslara uygun olarak yapılmasına yardımcı olmak.

√ 8/1/1943 tarihli ve 4353 sayılı Kanun hükümlerine göre adli ve idari davalarda gerekli bilgileri hazırlamak ve taraf olduğu, Hazineyi ilgilendirmeyen idari davalarda Başkanlığı temsil etmek.

√ Başkanlığın amaçlarını daha iyi gerçekleştirmesini; mevzuata, plan ve programa uygun olarak çalışmasını temin etmek amacıyla gerekli hukûkî teklifleri hazırlamak ve Başkana sunmak.

√ Başbakanlık, bakanlıklar ve Başkanlık birimlerinden gönderilen kanun, tüzük, yönetmelik ve diğer mevzuat taslaklarını hukûkî açıdan inceleyerek görüş bildirmek.

Strateji Geliştirme Başkanlığı

Başkanlık hizmetlerinin etkili ve verimli hale getirilmesi, idarî işlemlerin kolaylaştırılması için çalışma ve araştırmalar yapar. Başkanlık birimleri tarafından koordineli olarak yürütülmesi gereken iş ve hizmetleri koordine eder ve yürütür. Uzun vadeli plânlar, kalkınma plânları, Hükümet Programı ve yıllık programlarda Başkanlık hizmetleri ile ilgili olarak yer alması gerekli görülen hizmet ve tedbirlerin ilmî araştırma esaslarına göre tespitini sağlar. Yıllık çalışma programlarını ve stratejik planlamasını hazırlar ve uygulanmasını takip eder. Performans kriterlerini belirler ve takip eder. İstatistikî çalışmalar ve araştırmalar yapar, bütçe teklifini hazırlar, ödeneklerin dağıtım işlerini yürütür. İç mali kontrol hizmetlerini yerine getirir. Bilgisayar ve internet hizmetlerini yürütür.

III- YARDIMCI HİZMETLER BİRİMLERİ

İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü

Başkanlığın insan gücü plânlaması ve personel politikalarıyla ilgili çalışmalar yapar. Personelin seçimi, sınav, atama, nakil, kadro, sicil, terfi, tahsis ve disiplin işlemleriyle ilgili hizmetleri yürütür. Sendikal faaliyetlerle ilgili iş ve işlemleri yerine getirir.

Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Başkanlık hizmetleri için gerekli olan araç, gereç ve malzemelerin temini; bina, tesis, arsa ve arazileri kiralama, tahsis, satın alma, kamulaştırma, inşaat, ihale ve kontrolü ile ilgili hizmet ve faaliyetleri yürütür. Başkanlık hizmet binalarının bakım ve onarımları ile temizlik, aydınlatma, ısıtma, koruma ve güvenlik hizmetlerini yapar. Personeli taşıma, sağlık, sosyal ve yardımlaşma hizmetlerini yerine getirir. Başkanlığın her türlü tahakkuk, tediye ve malî işlerle ilgili hizmetlerini yürütür. Başkanlığın genel evrak ve arşiv hizmetlerini, kamu konutlarının tahsisi ile ilgili işlemleri, teberrükât eşyası ve demirbaş malzemelerle ilgili hizmetleri ifâ eder.

√ Başkanlığın sivil savunma ve seferberlik hizmetlerini planlamak ve yürütmek.

Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü

Başkanlıkça basımına karar verilen eserlerin basım, yayım, satış, tanıtım ve dağıtımı ile ilgili iş ve işlemleri yürütür.

Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün görevleri, "Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliği"nde aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

√ Başkanlık yayınlarının satış, dağıtım ve tanıtımını sağlamak.

Özel Kalem Müdürlüğü; Başkanlık Makamının protokol, sekreterlik, evrak ve yazı işlerini yürütür.

Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, Başkanlıkla ilgili basın ve yayın organlarında yer alan dinî ve meslekî haber ve yazıları derler, değerlendirir, Başkanlık Makamı'na sunar, gerektiğinde birer suretini ilgili birimlere intikal ettirir. Basın açıklamaları, bülten ve tekzip işlerini yürütür. Önemli gün ve gecelerde yayınlanacak mesajları hazırlayarak Makamın onayı ile ilgili basın-yayın organlarına ulaştırır. Basın-yayın kuruluşlarının Başkan veya uygun göreceği Başkanlık yetkilileri ile görüşme, röportaj ve program taleplerini takip ederek sonuçlandırır. Başkanın basın toplantıları ile ilgili hazırlıkları yapar. Basından gelen soruları ilgili yerlere intikal ettirerek cevapların zamanında hazırlanmasını ve soru sahiplerine ulaştırılmasını sağlar. Halkla ilişkiler konusundaki diğer iş ve işlemleri yürütür.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI TAŞRA TEŞKİLÂTI

Diyanet İşleri Başkanlığı taşra teşkilât; il ve ilçe müftülükleri ile doğrudan başkanlığa bağlı dini yüksek ihtisas merkezleri ve eğitim merkezlerinden meydana gelmektedir.

İl ve ilçelerde Diyanet İşleri Başkanlığını temsil eden müftülükler, bölgelerindeki dînî hizmetleri yöneten din görevlileri bulunmaktadır. İl müftüleri doğrudan doğruya Diyanet İşleri Başkanlarına, İlçe Müftüleri ise İl Müftülüklerine bağlıdır. İl ve İlçe Müftüleri bölgelerindeki din hizmetlerini, dînî kuruluşları yönetir ve din görevlilerinin hizmetlerini düzenleyip denetlerler.

Eğitim Merkezleri

Diyanet hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülebilmesi için, teşkilâtn her kÂdemesinde görev yapan personelin kendi görev dalında eğitilmesini ve mesleğe uyumlarını sağlamak, görev verimliliğini artırarak daha üst görevlere hazırlamak amacıyla kurulan Eğitim Merkezleri Ankara, Antalya, Bolu, Bursa, Elazığ, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Konya, Manisa, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van, Samsun, Rize'de bulunmaktadır. Eğitim merkezleri doğrudan Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlıdırlar.

YURT DIŞI TEŞKİLÂTI

Diyanet İşleri Başkanlığı yurtdışı teşkilât, vatandaş ve soydaşlarımızın bulunduğu ülkelerde büyükelçiliklerimiz nezdinde Din Hizmetleri Müşavirlikleri, başkonsolosluklarımız nezdinde de Din Hizmetleri Ataşelikleri olarak teşkilatlanmıştır.

Din Hizmetleri Müşâvirlikleri: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Makedonya ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı, merkez ve taşra teşkilatları dışında Türk işçilerinin yoğun olarak bulunduğu ülkelerde Yurtdışı Din Hizmetleri Müşâvirlikleri bulunmaktadır. Bu müşâvirlikler bulundukları bölgelerde din hizmetlerinin yürütülmesini sağlamaktadırlar.

Din hizmetleri ataşelerinin görev süresi 3 yıldır. Gerekli hallerde Başbakan veya ilgili bakanın onayı ile bir yıla kadar daha görev süreleri uzatılabilir.

Din Hizmetleri Ataşelikleri: Almanya (Berlin, Düsseldorf, Essen, Frankfurt, Hamburg, Hannover, Köln, Karlsruhe, Münih, Nürnberg, Stuttgart, Münster, Mainz), Avustralya (Sidney, Melburn), Hollanda (Deventer), Fransa (Lyon), Amerika Birleşik Devletleri (New-York), Suudi Arabistan (Cidde), Nahcivan, Romanya (Köstence) ›da bulunmaktadır.

DİN ŞURALARI

Din şuraları 5 yılda bir yapılmaktadır. Bu şuraya bilim ve din alimlerinin katılmasıyla toplanmakta ve alınan kararlar oy çokluğuyla alınmaktadır.

Din Şuraları şu yıllarda yapıldı

I. Din ŞurasıB 1-3 Kasım1993 Ankara

II. Din Şurası, 23-27 Kasım 1998 Ankara

III. Din şurası, 20-24 Eylül 2004 Ankara

IV. Din Şurası, 12-16 ekim 2009 ankara bilkent otel ve konferans salonunda DİN ve TOPLUM: sosyal proplemler karşısında Din ve diyanet konusuyla toplandı.

Din Şurası üyeleri:

a- Diyanet İşleri başkanı ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi olarak görev yapmış olanlar ile halen görevde bulunan Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri, başkan yardımcıları, 1. Hukuk Müşaviri, Kurul Başkanları, ana hizmet birimleri başkanları ve Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanı,

b- Din İşleri Yüksek Kurulunca Belirlenecek en çok yirmi bilim ve din adamı,

c- Din İşleri Yüksek Kurulunca belirlenecek on müftü ve beş vaiz,

ç- Yüksek Öğretim Kurulunun kendi üyeleri arasından belirleyeceği akÂdemik unvana sahip bir üye,

d- İlâhîyat fakültelerinin yetkili kurullarınca belirlenen birer öğretim üyesi,

e- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca kendi üyeleri arasından belirlenecek bir üyeyle Din Öğretimi Genel Müdürü, f) Milli Eğitim Bakanlığınca branşı meslek dersleri olan İmam-hatip lisesi müdürleri arasında belirlenecek beş okul müdürü, g) Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyetinin kendi üyeleri arasından belirleyeceği bir üye.

Temsilciler:İçişleri, Dışişleri, Sağlık ve Kültür ve Turizm Bakanlıklarıyla Genel Kurmay Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Devlet Planlama Teşkilât Müsteşarlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğünden birer temsilci.

Şura 5 yılda bir toplanır. Şura, Diyanet İşleri Başkanının kararlaştıracağı tarih ve yerde beş yılda bir toplanır. Gerektiğinde beş yıldan önce de toplanabilir. Şurada kararlar, toplantıya katılan üyelerin oy çokluğuyla alınır. Oylarda eşitlik halinde Başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılır.

KUTLU DOĞUM HAFTASI

İlk defa Başkanlık ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından 1989 yılında Kamerî Takvim, 1994 yılından itibaren de, Peygamberimizin mîlâdî doğum günü olan 20 Nisan tarihi esas alınarak Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri yapılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede bütün il ve ilçelerde değişik konularda panel ve konferanslar düzenlenmiş, 1994 yılından itibaren de hafta içerisinde sempozyum düzenlenmeye başlamıştır.

HAC ORGANİZASYONU

1963 tarihindeki yönetmelikle karayolu ile hac serbest bırakıldı.

1974 tarihinde İçişleri, Dışişleri, Sağlık bakanlıklarıyla Diyanet İşleri Başkanlığı ve Kızılay temsilcilerinden oluşan "Dâimî Hac Komitesi" oluşturuldu.

Diyanet İşleri Başkanlığı, 1977 ve 78 yıllarında, Türkiye Diyanet Vakfı'nın da katkısıyla, deneme mâhiyetinde ilk defa hac organizasyonu düzenlemiştir.

Bunun üzerine Bakanlar Kurulu, 26 Nisan 1979 tarih ve 7/17439 sayılı; "Hac Seyahati ile İlgili İşlerin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yürütülmesine İlişkin Kararnâme"yi çıkartarak, ülkemizden hac organizasyonu düzenleme yetkisini tek başına Diyanet İşleri Başkanlığı'na verdi.

1953'te çıkartılan ilk kararnamede yer alan ve sağlık, güvenlik gibi hac yolculuğuyla ilgili tüm esasları belirleme konusunda işbirliği yapmaları öngörülen, 1968 kararnamesinde ise isimleri tâdât edilen bakanlık temsilcilerinden oluşan "Hac Komisyonu", bu yeni kararnamede de; Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısının denetiminde; Diyanet İşleri Başkanı, İçişleri, Maliye, Sağlık, Gümrük, Ulaştırma ve Turizm bakanlıklarının müsteşarları ile Dışişleri Bakanlığı ve Kızılay temsilcilerinden müteşekkil bir şekilde yeniden teyît edildi.

Söz konusu kararnamede, 12 Haziran 1980 tarih ve 8/1024 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yapılan bir değişiklikle, "Hac Komisyonu"nun başkanlığına Diyanet İşleri Başkanı getirildi. Böylece, ülkemiz hac organizasyonuyla ilgili tüm iş ve işlemler, 1979'dan itibaren, Türkiye Diyanet Vakfı'nın iş birliğiyle, tek başına Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmeye başlandı. Hacı adaylarının tek tip kıyafet giymeleri ve kurbanlarının da İslâm Kalkınma Bankası mezbahalarında kestirilerek açlık çeken Müslüman ülkelere gönderilmesi sağlandı.

1979-1988 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nca tek başına düzenlenmiş ve vatandaşlarımız da hac ibâdetlerini, bu organizasyon altında îfâ etmişlerdir.

1989-2000 yılları arasında hac organizasyonları, Başkanlığımız ile Başkanlığımızın gözetim ve denetimi altında "A" grubu seyahat acentelerince ayrı ayrı düzenlenmiş ve vatandaşlarımız da Hac Komisyonu'nca belirlenen oranlara göre, bu organizasyonlardan birisi ile hac farîzalarını îfâ etmişlerdir.

2001-2005 yılları arasında ise hac organizasyonları, serbest reKâ'bet kuralları çerçevesinde yürütülmüş ve vatandaşlarımız da hac seyahatlerini, Diyanet İşleri Başkanlığı veya "A" grubu seyahat acenteleri organizasyonlarından birisini serbestçe tercih ederek gerçekleştirmişlerdir.

27. 05. 2005 tarihinde ilgili kararnamede yapılan değişikliğe göre de 2006 yılından itibaren, ülkemize tanınan hac kontenjanı çerçevesinde hacı adaylarından % 6O'ı Başkanlık, % 4O'ı ise "A" grubu seyahat acentelerince hacca götürülmeye başlanmış, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜR-SAB), Bakanlıklararası Hac ve Umre Kurulu üyesi olmuştur.

BAKANLIKLARARASI HAC VE UMRE KURULU ÜYELERİ

Bakanlıklararası Hac ve Umre Kurulu ve Görevleri

Diyanet İşleri Başkanının başkanlığında, İçişleri, Maliye, Sağlık, Ulaştırma, Kültür ve Turizm bakanlıkları ile Gümrük Müsteşarlığı müsteşar veya müsteşar yardımcıları, Dışişleri Bakanlığı ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) temsilcisinden

oluşan bir "Bakanlıklararası Hac ve Umre Kurulu" kurulur. (*)

Kurul, Diyanet İşleri Başkanının daveti üzerine ekseriyetle toplanır ve kararlarını toplantıya katılanların ekseriyeti ile alır. Eşitlik halinde Başkanın tarafı ekseriyet sayılır.

Kurulun sekreterya hizmetleri Hac Dairesi Başkanlığınca yürütülür.

Kurul, hac ve umreye hangi yoldan gidileceği, hac ve umreye gidecek vatandaşların sağlıklarının korunması ve bu seyahatlerin yurt içinde ve yurt dışında düzenli bir şekilde yürütülmesi için alınması gereken tedbirlere dair kararlar alır. Bu kararların ilgili bakanlık ve kuruluşlarca uygulanışını izler. Uygulamada bir aksaklık ortaya çıkarsa, bunların giderilmesi için gereken teşebbüslerde bulunur.

UMRE ORGANİZASYONU

1984 yılına kadar serbest olarak yapılmakta iken, çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı ile umre seferlerinin sadece Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yapılması; 1992 yılındaki değişiklik ile de umre seferleri Diyanet İşleri Başkanlığı ve Seyahat Acenteleri tarafından yapıldığı gibi, her hangi bir organizeye katılmaksızın umreye gidişler, yurtdışına çıkışlarla ilgili mevzuat hükümlerine göre yapılmaya başlanmıştır.

2000 yılında çıkarılan kararname ile umre seyahati düzenleyecek seyahat acentelerinin niteliklerinin Diyanet İşleri Başkanlığı ve Turizm Bakanlığı'nca müştereken belirlenmesi ve seyahat acentelerinin düzenleyecekleri umre seferlerinin Diyanet İşleri Başkanlığının denetim ve gözetimi altında yapılması hükmü getirilmiştir. Suudi Arabistan Hac Bakanlığı'nca 2001 yılından itibaren yürürlüğe konan yeni umre mevzuatı uyarınca ferdî olarak umreye gidişler yasaklanmış olup, sadece Diyanet İşleri Başkanlığı veya nitelikleri hâiz A grubu seyahat acenteleri organizasyonlarına katılarak umreye gidiş uygulaması başlamıştır.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI GÖREVİNDE BULUNAN BAŞKANLAR

İlk Başkan: *Rıfat Börekçi* (1861-1941), 1924-41 arası.

Şerafettin Yaltkaya (1879-1947), 1941-47 arası.

Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951), 1947-51 arası.

Eyüp Sabri Hayırlıoğlu (1886-1960), 1951-60 arası.

Ömer Nasuhi Bilmen (1882-1972), 1960-61 arası.

Hasan Hüsnü Erdem (1889-1974), 1961-64 arası.

Mehmet Tevfik Gerçeker (1898-1982), 1964-66 arası.

İbrahim Bedreddin Elmalılı (1903 - 5 Aralık 1994), 17 Aralık 1965 - 25 Ekim 1966 arası.

Ali Rıza Hakses (1892-1983), 1966-1968 arası.

Lütfi Doğan (d. 1930), 1968-1972 arası.

Lütfi Doğan (d. 1927), 1972-76 arası.

Süleymân Ateş (d. 1933), 1976-78 arası.

Tayyar Altıkulaç (d. 1938), 1978-86 arası.

Mustafa Sait Yazıcıoğlu (d. 1949), 1987-92 arası.

Mehmet Nuri Yılmaz (d. 1943), 1992-2003 arası.

Ali Bardakoğlu (d. 1952), 2003-2010 arası

Mehmet Görmez (d. 1959), 2010'dan itibaren

Not: En uzun Diyanet İşleri Başkanlığında görev yapan Rifat Börekçi iken, en kısa sureli görev yapan da Ömer Nasuhi Bilmen'dir.

CAMİLERİN GRUPLANDIRILMASI

A GRUBU CAMİLER: Şehrin en büyük camileri, selatin camileri olmak üzere en az 4 görevlisi olan camilerdir.

B GRUBU CAMİLER. Şehrin veya ilçenin en tanınmış camilerinden ve 3 cami görevlisi olan camilerdir.

C GRUBU CAMİLER: Günün her saatinde 5 vakit namaza açık, bir imam ve bir müezzin görevlisi olan camilerdir.

D GRUBU CAMİLER: En az bir İmam Hatip kadrosunu ihtiyaç duyulan camilerdir.

E GRUBU CAMİLER: Dönemsel olarak camilerdir. Yayla camileri gibi.

İlk görev alan imam hatipler D grubu camileri görevine atanırlar. B grubu camilere atanabilmek için D ve C grubu camilerinde en az 5 yıl görev yapmış olmak gerekmektedir.

A grubu camilere atanabilmek için diğer cami gruplarında 8 yıl görev yapmak, ayrıcae aşeret, takrib, tayyibe kursu ya da hafız olup tashihi huruf kursu ya da İhtisas kursu mezunu olmak gerekir.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI ÖZET BİLGİLER

√ Diyanet İşleri Başkanlığı, Başbakanlığa bağlı bir kurumdur.

√ 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı Şer'îyye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Vekâletlerinin İlgasına Dair Kanun ile Şer'îyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine Diyanet İşleri Reisliği ve Evkaf Umum' Müdürlüğü kuruldu.

Diyanet İşleri Başkanlığı yeni teşkilatyasası 1 Temmuz 2010 da çıkarılmıştır.

Başkanlığın ilk teşkilat kanunun 22 Haziran 1935 yürürlüğe giren "Diyanet İşleri Reisliği Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında" kanundur.

√ Uzun süreli Kur'ân kurslarının açılabilmesi için en azından 12 öğrencinin başvurması gerekmektedir. Kur'ân kurslarından tek öğreticinin oldğu yerlerde öğrenci sayısının 30 ü bulması halinde ikin bir sınıf açılabilir.

√ Hac ve umre seyahatleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ile Başkanlığın denetimi ve gözetimi altında Başkanlık ile Kültür ve Turizm Bakanlığı ile A grubu seyahat acentaları tarafından düzenlenir.

√ Başkanlığın yurtdışı teşkilatmanması 30.4.1979 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle sağlanmıştır.

√ Tashih-i Huruf kurslarının süresi 6 aydır.

√ Börekçizade Mehmet Rıfat Efendi, 1 Nisan 1924 tarihinde Diyanet İşleri Reisliğine getirildi.

√ 1961 Anayasası, 154. Maddesiyle DİB'nı bir Anayasa kurumu olarak düzenledi.

√ İlk hac sempozyumu 2006 yılında istanbulda yapıldı.

√ Senede iki gün olan Dünya Kıble Günü" 28 Mayıs ve 16 Temmuz günlerindedir.

√ Diyanet İşleri Başkanlığında İç denetim birimi başkanlığı 2006 yılında açıldı.

√ 2010 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kuran-ı Kerim yılı ilan edildi.

√ Türkiye Diyanet Vakfı 1975te kuruldu.

√ Diyanet dergisi 1962 de çıkmaya başladı.

√ Diyanet Gazetesi 1968 yılından itibaren çıkmaya başladı.

√ Diyanet Çocuk Dergisi 1979 yılında,

√ Diyanet Avrupa Dergisi, 1999 yılından itibaren çıkmaya başladı.

√ Yaz Kur'ân Kurslarında kur sistemi 2005 yılından itibaren uygulanmaya başladı.

√ 1925 Yılında TBMM kararı ile Kur'ânın tefsirinin yapılması görevi Elmalılı Hamdi Yazır'a verilmiştir. Hamdi Yazırın hazırlamış olduğu bu tefsirin adıl Hak Dini, Kur'ân Dili'dir.

√ Kutsal topraklarda Hac idare merkezi başkanlığını Hac dairesi başkanı yapar.

√ İslâm Konferansı örgütünün merkezi Ciddededir ve şu an başkanı Ekmeleddin İhsanoğlu'dur.

√ 1999 yılında Diyanette kurulan dinlerarası Diyalog Şubesi Müdürlüğü Dış İlişkiler Dairesi başkanlığına bağlı olarak kuruldu.

√ Başkanlığın ilk teşkilat kanunu 1935 yılında çıkmıştır.

√ Ülkemizde Kutlu Doğum Haftası 1989 yılından beri kutlanmaktadır

√ Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Kanunu Tasarısı 1 temmuz 2010'da kabul edildi.

**Şu anki Diyanet İşleri Başkan yardımcılarının isimleri şunlardır.*

Prof.Dr. Mehmet Emin ÖZAFŞAR

Prof.Dr. Hasan Kamil YILMAZ

Dr. Ekrem KELEŞ

Diyanet İşleri Başkanı ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin görevlerinde ilişiklerinin kesilmesini gerektiren yaş sınırı 67'dir.

*** Diyanet işleri başkanlığı ilk defa Hac organizasyonuna** 1979 yılında başlamıştır..

Diyanet İşleri Başkanlığı ilk mealini 1961 yılında bastırmıştır.

√ Diyanet takvimi ilk defa 1972 yılında hazırlanarak basılmıştır.

√ 37. Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkielat Kanun Tasarısı 1 Temmuz 2010 tarihinde kabul edildi. İlk Teşkilat kanunu 1935 kabul edilmişti.

√ Ülkemizde ilk Türçe ezan, 1932 okutulmaya başlanmış ve 18 yıl sürmüştür. 1950 yılında aslına dönmüştür.

√ 1986 Yılından beri Ekim ayının ilk haftası "Camiler Haftası ola-

rak kutlanırken 2003 yılından beri 1-7 Ekim tarihleri arasının yeni ismi "Camiler ve Din Görevlileri Haftası" olarak değiştirilmiştir.

√ Diyanet Spor Kulubü derneği 2007 yılında kurulmuştur.

√ Atatürk 7 Şubat 1923te Balıkesir Zagonos camiinde hubte okudu.

√ Diyanet İşleri Başkanlığınca Dini Yayınları Genel Müdürlğünün 02-04 Aralık 2011 tarihinde Ankada Dedeman Otelinde organize etmiş olduğu sempozyumun konusu "KADIN KONULU DİNİ YAYINLAR" olmuştur.

√ Stajyer vaizlik, murakıplık, stajyer Kur'ân kursu öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve müezzin kayyımlık için yapılan sınavları kazananlara verilen YETERLİK BELGESİNİN süresi, 3 yıl geçerlidir.

DİB TEŞKİLÂT YAPISIYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu, kaç üyeden oluşur?

A) Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu, bir başkan ile sekiz üyeden oluşur, görev süresi beş yıldır.

B) Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu, bir başkan ile yedi üyeden oluşur, görev süresi altı yıldır.

C) Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu, bir başkan ile dokuz üyeden oluşur, görev süresi beş yıldır.

D) Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu, bir başkan ile oniki üyeden oluşur, görev süresi beş yıldır.

2- Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulunun görevlerinden değildir?

A) Mushafların, cüzlerin, mealli mushafların ve Kur'ân-ı Kerîm metinlerinin hatasız ve eksiksiz basım ve yayımını sağlamak üzere kontrol ettikten sonra mühürlemek veya onaylamak.

B) Hatalı ve noksan olarak basılan veya yayımlanan mushaf ve cüzler ile sesli veya görüntülü Kur'ân-ı Kerîm yayınlarını tespit etmek.

C) Kıraat ilmi ile ilgili çalışmalar yapmak ve arşiv oluşturmak.

D) Kur'ân-ı Kerim Güzel Okuma Yarışmalarını organize etmek.

3- Ülkemizde Kutlu Doğum Haftası kaç yılından beri kutlanmaktadır?

A) 1987 B) 1989
C) 1990 D) 1992

4- Diyanet İşleri Başkanlığı hangi tarihte kuruldu?

A) 3 Mart 1921
B) 3 Mart 1923
C) 3 Mart 1924
D) 3 Mart 1927

5- Diyanet İşleri Başkanı'nın görev süresi kaç yıldır?

A) 4 B) 5
C) 6 D) 7

6- Kaç tane Başkan yardımcısı bulunur?

A) 3 B) 4
C) 5 D) 2

7- Din İşleri Yüksek Kurlu Kararlarıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Sorulara cevap hazırlanırken Kur'ân ve Sahih sünnet esas alınmaktadır.
B) Kurul, mezhepleri ve görüş farklılıkları alternatif çözüm önerileri olarak kabul etmektedir.
C) Kurul, aklı selimi ve akıl yürütme yoluyla ortaya çıkarılan hükümleri önemli bir mesnet kabul etmektedir.
D) Kurul Kararları, belli bir mezhebin görüşleri esas alınarak hazırlanmaktadır.

8- Din İşleri Yüksek Kurulu fetvaları aşağıdaki hangi amaç ve niteliklere sahip değildir?

A) Sorulara sadece teorik bilgi ve cevap verme
B) Kimlik bütünlüğünü koruma
C) Problem çözme
D) insanın anlam arayışına cevap verme

9- Din İşleri Yüksek Kurulu'nun gündemine alıp, henüz karar vermediği dini hukukî sorulara ne ad verilir.

A) Kurul Kararları
B) Kurul Mütaalaları
C) Kurul Gerekçeleri
D) Şura Kararları

10- Diyanet İşleri Başkanlığı nereye bağlıdır?

A) Başbakanlık
B) TBMM
C) Cumhurbaşkanlığı
D) Bağımsız

11- Aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Din İşleri Yüksek Kurulu, seçimle belirlenen 16 üyeden oluşur
B) Din İşleri Yüksek Kurulu, seçimle belirlenen 15 üyeden oluşur
C) Din İşleri Yüksek Kurulu, 12'si seçimle, 4'ü Diyanet İşleri Başkanınca belirlenen 16 üyeden oluşur
D) Din İşleri Yüksek Kurulu, 10'u seçimle, 6'sı Diyanet İşleri Başkanınca belirlenen 16 üyeden oluşur

12- Camiler ve Din Görevlileri haftası hangi ayda kutlanılır?

A) Kasım

B) Aralık

C) Nisan

D) Ekim

13- Başkanlığın dini konularda en yüksek karar ve danışma organı hangisidir ve kaç üyeden oluşur?

A) Personel Daire Başkanlığıdır - 14 üyeden oluşur.

B) Diyanet İşleri Başkanıdır - 1 üyeden oluşur.

C) Din İşleri Yüksek Kuruludur - 11 üyeden oluşur.

D) Din İşleri Yüksek Kuruludur - 16 üyeden oluşur.

14- Aday Tespit Kurulu, Din İşleri Yüksek Kuruluna en az lisans düzeyinde, dini yüksek öğrenim görmüş veya dini ilimlerde temayüz etmiş kişiler arasından kaç aday belirler?

A) 12

B) 24

C) 27

D) 16

15- Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin görev süresi kaç yıldır? Bir kişi en fazla kaç kez Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi olarak atanabilir?

A) 5 yıldır, 3 kez atanabilir.

B) 7 yıldır, 1 kez atanabilir.

C) 5 yıldır, 2 kez atanabilir.

D) 3 yıldır, 2 kez atanabilir.

16- Aşağıdaki bakanlıklardan hangisi *"Bakanlıklar Arası Hac Ve Umre Kurulu"* üyesidir?

A) Maliye Bakanlığı

B) Çevre Bakanlığı

C) Milli Eğitim Bakanlığı

D) Bayındırlık Bakanlığı

17- Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu Başkan ve üyelerinde aşağıdaki niteliklerden hangisi aranır?

A) Başkanlıkta en az üç yıl görev yapmış olmak.

B) Dinî yüksek öğrenim mezunu olmak.

C) Hafız olmak ve Aşere, takrib, tayyibe alanında yetkinliği Başkanlıkça kabul edilmiş olmak veya tefsir alanında doktora yapmış olmak.

D) Hepsi

18- Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulunun görevleri aşağıdakilerden hangisi değildir?

A) Mushafların, cüzlerin, mealli Mushafların ve Kur'ân-ı Kerîm metinlerinin hatasız ve eksiksiz basım ve yayımını sağlamak üzere kontrol ettikten sonra mühürlemek veya onaylamak.

B) Cami ve mescit dışındaki yerlerde panel, konferans, seminer, sempozyum ve benzeri dinî programlar ile ilmî toplantılar düzenlemek.

C) Hatalı ve noksan olarak basılan veya yayımlanan Mushaf ve cüzler ile sesli veya görüntülü Kur'ân-ı Kerîm yayınlarını tespit etmek.

D) Kıraat ilmi ile ilgili çalışmalar yapmak ve arşiv oluşturmak.

19- Türkiye'de hac sempozyumu ilk defa nerede ve hangi tarihte yapılmıştır?

A) 2006 yılında Ankara'da

B) 2006 yılında İstanbul'da

C) 2005 yılında İstanbul'da

D) 2004 yılında Ankara'da

20- Diyanet İşleri Başkanı, ilâhîyat fakültesi öğretim üyelerinden kaç kişiyi Din İşleri Yüksek Kurul üyeliğine atanmak üzere tespit eder?

A) 4

B) 7

C) 2

D) 5

21- Hac organizasyonunun hangi yolla yapılacağına (Kara yolu, Havayolu) hangi merci karar verir?

A) Bakanlıklar arası Hac ve Umre Kurulu

B) Bakanlar Kurulu

C) Hac ve Umre Komisyonu

D) Ulaştırma Bakanlığı.

22- Hac İdare Merkezi Başkanlığını aşağıdakilerden hangisi yürütür?

A) T.C. Cidde Başkonsolosluğu Din Hizmetleri Ataşesi

B) Diyanet İsleri Başkanı

C) Hacdan sorumlu Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

D) Hac Dairesi Başkanı

23- İslâm Konferansı Örgütünün Merkezi ve Genel sekreteri aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kahire - Prof. Dr. Yûsuf el-Kardavi

B) Cidde-Prof. Dr. Ekmeleddin İnsanoğlu

C) Mekke-Prof. Dr. S. Ramazan el-Buti

D) Amman-Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhayli

24- Diyanet İslâm İlmihalini aşağıdaki kişilerden hangileri hazırlamıştır?

A) Lütfi ŞENTÜRK-Seyfettin YAZICI

B) A.Fikri YAVUZ-Süleymân ATEŞ

C) Rıfat BÖREKÇİ-A.Rıza DEMİRCAN

D) Tayyar ALTIKULAÇ-M.Nuri YILMAZ

25- Diyanet İşleri Başkanlığı hangi yıldan itibaren umre organizasyonu düzenlemeye başlamıştır?

A) 1984 B) 1979

C) 1987 D) 1994

26- Aşağıda özellikleri belirtilen acentelerden hangisi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gözetim ve denetimi dışında müstakil olarak hac ve umre organizasyonu düzenleyebilir?

A) A grubu seyahat acentesi

B) Döviz girdisi yüz bin doların üzerinde olan acente

C) Uluslar arası IATA belgesi olan acente

D) Hiç biri

DİB TEŞKİLÂT YAPISIYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-C	2-D	3-B	4-C	5-B
6-A	7-D	8-A	9-B	10-A
11-C	12-D	13-D	14-B	15-C
16-A	17-B	18-B	19-B	20-A
21-A	22-D	23-B	24-A	25-A
26-D				

15. ÜNİTE

DEVLET MEMURLARI KANUNU İLE İLGİLİ BİLGİLER

MEMURLARIN İZİN HAKLARI

* Devlet memurlarının yıllık izin süresi, hizmeti 1 yıldan on yıla kadar (On yıl dahil) olanlar için yirmi gün, hizmeti on yıldan fazla olanlar için 30 gündür. Zorunlu hallerde bu sürelere gidiş ve dönüş için en çok ikişer gün eklenebilir

"A- Memura doğum yapmasından önce 8 hafta ve doğum yaptığı tarihten itibaren 8 hafta olmak üzere toplam 16 hafta süre ile aylıklı izin verilir. Çoğul gebelik halinde, doğumdan önceki sekiz haftalık süreye 2 hafta süre eklenir. Ancak sağlık durumu uygun olduğu takdirde, tabibin onayı ile memur isterse doğumdan önceki 3 haftaya kadar işyerinde çalışabilir. Bu durumda, memurun çalıştığı süreler, doğum sonrası sürelere eklenir. Yukarıda öngörülen süreler memurun sağlık durumuna göre tabip raporunda belirlenecek miktarda uzatılabilir. Memurlara, bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günde toplam bir buçuk saat süt izni verilir. Süt izninin kullanımında annenin saat seçimi hakkı vardır.

B- Erkek memura, karısının doğum yapması sebebiyle isteği üzerine 10 gün babalık izni verilir.

C- Memura isteği üzerine, kendisinin veya çocuğunun evlenmesi, annesinin, babasının, eşinin, çocuğunun veya kardeşinin ölümü halinde 7 gün izin verilir.

Ç- Yukarıda belirtilen hallerden başka, merkezlerde atamaya yetkili amirler, illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar ve yurt dışında diplomatik misyon şefleri tarafından dairesi amirinin muvafakatiyle, bir yıl içinde toptan veya parça parça olarak, mazeretleri sebebiyle memurlara 10 gün izin verilebilir.

Zaruret halinde on gün daha aynı usulle mazeret izni verilebilir (öğretmenler hariç). Bu takdirde ikinci defa aldığı bu izin yıllık izninden düşülür.

Bu fıkra hükmü öğretmenler için uygulanmaz.

Bu izinler sırasında özlük haklarına dokunulmaz." hükmü yer almaktadır.

Aday memurlar bölümündeki diğer yazılarımızda belirtildiği üzere mezkur hüküm aday memurlar hakkında da uygulanmaktadır.

Söz konusu hüküm uyarınca düzenlenen izinleri iki gurupta incelenmesi mümkündür.

1- İdarenin takdirine bağlı olmayan izinler

2- İdarenin takdirine bağlı olan izinler.

İDARENİN TAKDİRİNE BAĞLI OLMAYAN İZİNLER

Doğum yapan aday devlet memuru A bendinde belirtilen izinlerden faydalanmaktadırlar.

Doğum öncesi 8 hafta

Doğum sonrası 8 hafta

1 yaşından küçük çocuklar için günlük 1,5 saatlik süt izni

İDARENİN TAKDİRİNE BAĞLI OLAN İZİNLER

1- Doğum, evlilik ve ölüm dışında sayılmayan mazeretler için yılda 10 güne kadar mazeret izni verilebilir.

10 günlük izin kısım kısım veya bir defada kullandırılması mümkün bulunmaktadır.

Bu izin yıllık izinden düşülmez.

2- Azami mazeret iznini kullananlara yeni mazeretleri halinde zaruret halinde ikinci defa 10 günlük bir mazeret izni verilebilir.

Ancak ikinci defa verilen bu mazeret izni yıllık izinden düşülür.

Öğretmenler ikinci defa kullanılan mazeret iznini kullanamazlar.

MEMURLARLA İLGİ GENEL BİLGİLER:

* Takdirnameler, görevinde olağanüstü gayret ve çalışması ile başarı sağlayan memurlara merkezde atamaya yetkili amirler, illerde valiler ilçelerde kaymakamlar tarafından verilir. Takdirname sicile geçer

* 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre Devlet memurluğundan çıkarma cezası, Yüksek Disiplin Kurulu tarafından verilir.

* Disiplin amirleri uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezalarını soruşturmanın tamamlandığı günden itibaren 15 gün içinde vermek zorundadır.

* Devlet memurlarına kendilerine savunma için 7gün süre verilir,

Kılık kıyafet hükümlerine aykırı davranan memura *UYARMA* disiplin cezası uygulanır

* Devlete ait Resmî belge, araç, gereç ve benzeri eşyaları kendi özel işlerinde kullanan memura *KINAMA* cezası verilir.

*İkamet ettiği İlin hudutlarını izinsiz terk eden memura *AYLIKTAN KESME* cezası verilir.

* Gerçeğe aykırı belge ve rapor düzenleyen memura Kademe ilerlemesinin durdurulması cezası uygulanır.

* Devlet memurları siyasî parti rozetlerini üzerlerinde taşıyamazlar.

* Devlet memuru görevleri ile ilgili Resmî belge araç ve gereçlerini yetki verilen mahaller dışına çıkaramazlar, hususi işlerinde kullanamazlar

Devlet memurları kurumlarıyla ilgili Resmî ve şahsi işlerinden dolayı müracaat; amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan idari eylem ve işlemlerden dolayı şikâyet ve dava açma hakkına sahiptirler. Müracaat ve şikâyetler söz veya yazı ile en yakın amirden başlayarak silsile yolu ile şikâyet edilen amirler atlanarak yapılır.

* Devlet memurları, Anayasada ve özel kanununda belirtilen hükümler uyarınca sendikalar ve üst kuruluşlar kurabilir ve bunlara üye olabilirler.

* 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre Devlet memurluğundan çıkarma cezası, YÜKSEK DİSİPLİN KURULU tarafından verilir

* Bir memur kendi isteği ile en fazla 2 defa görevden çekilirse tekrar görev alamaz.

* Yıllık izin alam memurların izinlerine zorunlu halerde gidiş ve dönüş için en çok ikişer gün eklenebilir. (**)

* Memurlar Türk Ticaret Kanununa göre (Tacir) veya (Esnaf) sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamaz, ticaret ve sanayi müesseselerinde görev alamaz, ticari mümessil veya ticari vekil veya kollektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olamazlar. (Görevli oldukları kurumların iştiraklerinde kurumlarını temsilen alacakları görevler hariç).

* Devlet memurlarının doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemeleri ve görevleri sırasında olmasa dahi menfaat sağlama amacı ile hediye kabul etmeleri veya iş sahiplerinden borç para istemeleri ve almaları yasaktır.

* Devlet memurlarının kamu hizmetleri ile ilgili gizli bilgileri görevlerinden ayrılmış bile olsalar, yetkili bakanın yazılı izni olmadıkça açıklamaları yasaktır.

Mal bildirimi görevde olan memurlar sonu (0) ve (5) ile biten yılların en geç Şubat ayı sonuna kadar (taşınız-taşınmaz mallar, alacak, ve borçlar) mal bildiriminde bulunmak zorundadır.

* ÖNEMLİ NOT: Memurların adaylık süresi en az 1 yıl; en çok 2 yıldır. Temel eğitim hazırlayıcı eğitim ve uygulamal eğitim (staj) devrelerinin her birinde başarısız olan ve bu sebeple görevlerine son verilen aday memurlar 3 yıl geçmedikçe tekrar devlet memurluna alınmazlar. (*)

* Başka yere atanan, kendilerine atama tebliği yapıldıktan sonra en geç 15 gün içinde yeni yerinde göreve başlamaları lazımdır.

* Becayiş aynı kurumun başka başka yerlerde bulunan aynı sınıftaki memurların karşılıklı yer değiştirmesidir. (**)

* Mazeret sebebiyle yer değiştirmede genelde öncelik 1- Sağlık problemi 2- Eş durumuna bakılarak verilir.

* Bir Devlet memuru mazereti olmadan kesintisiz olarak 10 gün görevini terk etmesi durumunda yazılı müracaatı aranmaksızın görevden çekilme isteğinde bulunmuş sayılır. (**)

* Bir kişinin ilk defa devlet memuru olarak atanabilmesi için en az 18 yaşını tamamlamış olması gerekir

* Memurun eski görevindeki yetki-sorumluluk ve devlet için taşıdığı önemin yeni görevinde de aynen bulunmasına GÖREV eşitliği denir. (**)

* Camilerde teberrukat eşya sayımı her 5 yılda bir (son rakamı 0 ve 5 olan yıllarda) yapılır.

* Yaz dönemi kıyafet uygulaması

* 15 Mayıs- 15 Eylül tarihler arasındadır?

* Kanun'a göre, malulen emekliye sevk edilecek kişilerin maaşa bağlanabilmeleri için en az 10 yıl fiili hizmeti tamamlamış olmaları gerekir.

DİSİPLİN CEZALARI

Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

A - UYARMA : Memura, görevinde ve davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir.

Uyarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a- Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle ilgili Resmî belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımında kayıtsızlık göstermek veya düzensiz davranmak,

b- Özürsüz veya izinsiz olarak göreve geç gelmek, erken ayrılmak, görev mahallini terketmek,

c- Kurumca belirlenen tasarruf tedbirlerine riâyet etmemek,

d- Usulsüz müracaat veya şikâyette bulunmak,

e- Devlet memuru vakarına yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak,

f- Görevine veya iş sahiplerine karşı kayıtsızlık göstermek veya ilgisiz kalmak,

g- Belirlenen kılık ve kıyafet hükümlerine aykırı davranmak,

h- Görevin işbirliği içinde yapılması ilkesine aykırı davranışlarda bulunmak.

B - KINAMA : Memura, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir.

Kınama cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a- Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle ilgili Resmî belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımından kusurlu davranmak,

b- Eşlerinin, reşit olmayan veya mahcur olan çocuklarının kazanç getiren sürekli faaliyetlerini belirlenen sürede kurumuna bildirmemek,

c- Görev sırasında amire hal ve hareketi ile saygısız davranmak,

d- Hizmet dışında Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak,

e- Devlete ait Resmî araç, gereç ve benzeri eşyayı özel işlerinde kullanmak,

f- Devlete ait Resmî belge, araç, gereç ve benzeri eşyayı kaybetmek,

g- İş arkadaşlarına, maiyetindeki personele ve iş sahiplerine kötü muamelede bulunmak,

h- İş arkadaşlarına ve iş sahiplerine söz veya hareketle sataşmak,

ı- Görev mahallinde genel ahlak ve edep dışı davranışlarda bulunmak ve bu tür yazı yazmak, işaret, resim ve benzeri şekiller çizmek ve yapmak,

j- Verilen emirlere itiraz etmek,

k- Borçlarını kasten ödemeyerek hakkında yasal yollara başvurulmasına neden olmak,

l- Kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak.

m- (Ek alt bend: 17/09/2004 - 5234 S.K./1.mad) Yetkili olmadığı halde basına, haber ajanslarına veya radyo

ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç vermek.

C - AYLIKTAN KESME : Memurun, brüt aylığından 1/30 - 1/8 arasında kesinti yapılmasıdır.

Aylıktan kesme cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a- Kasıtlı olarak; verilen emir ve görevleri tam ve zamanında yapmamak, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasları yerine getirmemek, görevle ilgili Resmî belge, araç ve gereçleri korumamak, bakımını yapmamak, hor kullanmak,

b- Özürsüz olarak bir veya iki gün göreve gelmemek,

c- Devlete ait Resmî belge, araç, gereç ve benzerlerini özel menfaat sağlamak için kullanmak,

d- Görevle ilgili konularda yükümlü olduğu kişilere yalan ve yanlış beyanda bulunmak,

e- Görev sırasında amirine sözle saygısızlık etmek,

f- Görev yeri sınırları içerisinde her hangi bir yerin toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz olarak kullanılmasına yardımcı olmak,

g- İkamet ettiği ilin hudutlarını izinsiz terketmek,

h- Toplu müracaat veya şikâyet etmek,

ı- Hizmet içinde Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak,

j- Yasaklanmış her türlü yayını görev mahallinde bulundurmak.

D-KADEME İLERLEMESİNİN DURDURULMASI: Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kÂdemede ilerlemesinin 1 - 3 yıl durdurulmasıdır.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a- Göreve sarhoş gelmek, görev yerinde alkollü içki içmek,

b- Özürsüz ve kesintisiz 3 - 9 gün göreve gelmemek,

c- Görevi ile ilgili olarak her ne şekilde olursa olsun çıkar sağlamak,

d- Amirine veya maiyetindekilere karşı küçük düşürücü veya aşağılayıcı fiil ve hareketler yapmak,

e- Görev yeri sınırları içinde herhangi bir yeri toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz kullanmak veya kullandırmak,

f- Gerçeğe aykırı rapor ve belge düzenlemek,

g- maddesi ilga olmuştur.

h- Ticaret yapmak veya Devlet memurlarına yasaklanan diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunmak,

ı- Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,

j- Belirlenen durum ve sürelerde mal bildiriminde bulunmamak,

k- Açıklanması yasaklanan bilgileri açıklamak,

l- Amirine, maiyetindekilere, iş arkadaşları veya iş sahiplerine hakarette bulunmak veya bunları tehdit etmek,

m- Diplomatik statüsünden yararlanmak suretiyle yurt dışında, haklı bir sebep göstermeksizin ödeme kabiliyetinin üstünde borçlanmak ve

borçlarını ödemedeki tutum ve davranışlarıyla Devlet itibarını zedelemek veya zorunlu bir sebebe dayanmaksızın borcunu ödemeden yurda dönmek,

n- Verilen görev ve emirleri kasten yapmamak,

o- Herhangi bir siyasî parti yararına veya zararına fiilen faaliyette bulunmak.

E- DEVLET MEMURLUĞUNDAN ÇIKARMA : Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.

Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a- İdeolojik veya siyasî amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak,

b- Yasaklanmış her türlü yayını veya siyasî veya ideolojik amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek,

c- Siyasî partiye girmek,

d- Özürsüz olarak bir yılda toplam 20 gün göreve gelmemek,

e- Savaş, olağanüstü hal veya genel afetlere ilişkin konularda amirlerin verdiği görev veya emirleri yapmamak,

f- Amirine ve maiyetindekilere fiili tecavüzde bulunmak,

g- Memurluk sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak,

h- Yetki almadan gizli bilgileri açıklamak,

ı- Siyasî ve ideolojik eylemlerden arananları görev mahallinde gizlemek,

j- Yurt dışında Devletin itibarını düşürecek veya görev haysiyetini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmak,

k- 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanuna aykırı fiilleri işlemek.

MEVZUAT KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Hastalık izinleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Tek hekimler bir yıl içerisinde bir seferde en fazla 20 gün rapor verebilir. Bir hekimin tek seferde 21 gün rapor vermesi geçerli olmayacaktır.

B) Yıl boyunca 40 güne kadar verilebilecek rapor heyet tarafından verilmesi gerekir.

C) 10 yıldan fazla hizmeti olanlara 12 aya kadar rapor verilebilir

D) 10 yıldan az hizmeti olanlara 6 aydan az rapor verilmez

2- İlçelerde görevli imam-hatip ve müezzin kayyımların naklen atamaları nasıl yapılır?

A) İlçe müftüsünün teklifi, il müftüsünün onayı ile yapılır.

B) İlçe müftüsünün teklifi, valinin onayı ile yapılır

C) İlçe müftüsünün teklifi, il müftüsünün inhası ve valinin onayı ile yapılır.

D) İlçe müftüsünün teklifi, Başkanlığın onayı ile yapılır.

3- Aşağıdaki disiplin cezalarından hangisi en hafif ceza şeklidir?

A) Kınama

B) Aylıktan Kesme

C) Uyarma

D) Kademe İlerlemesinin Durdurulması

4- İl Müftüsü; İlçe Müftülüklerinde görev yapan İmam Hatiplerin sicil amirleri sıralamasına göre kaçıncı sicil amiridir?

A) Birinci

B) Üçüncü

C) İkinci

D) Hiçbiri

5- Memurun kendisinin veya çocuğunun evlenmesi halinde kaç gün mazeret izni vardır?

A) 3 gün

B) 7 gün

C) 10 gün

D) 1 gün

6- İmam-hatiplerin görevleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Resmî nikâhtan sonra olmak üzere isteyenlere evlenmenin dini merasimini icra etmek

B) Teberrükat eşyasının bakımını ve korunmasını sağlamak

C) Belediye cenaze teşkilât bulunmayan yerlerde cenaze teçhiz ve tekfin işlerini yapmak

D) Muhtarlığın ilan işlemlerini minare hoparlöründen halka duyurmak

7- Diyanet İşleri Başkanlığının Atama ve Yer değiştirme Yönetmeliğinin süre sebebiyle yer değiştirilmesine göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Atandığı il veya ilçede 1 yılını tamamlayanlar il içinde tayin isteğinde bulunabilirler.

B) Atandığı İl veya İlçede 2 yılını tamamlayanlar il dışına tayin isteğinde bulunabilirler

C) Büyükşehir statüsündeki illerin merkez ilçelerinde yapılacak yer değiştirmelerde süre şartı aranır

D) Üst görevlere atanmalarda süre şartı aranmaz

8- Bir memur mazeretsiz olarak kaç gün kesintisiz olarak işini terk ettiği zaman işinden el çektirilir?

A) 15 gün

B) 8 gün

C) 10 gün

D) 7gün

9- Aşağıdakilerden hangisi disiplin cezası değildir?

A) Uyarma

B) İkaz

C) Kınama

D) Aylıktan Kesme

10- İl Müftüsü; İl ve İlçe müftülüklerinde görev yapan İmam-Hatip ve Müezzin Kayyımların sicil amirleri sıralamasına göre kaçıncı sicil amiridir?

A) İl 'de görevli ise 1. Sicil amiri

B) İlde görevli ise il Müftüsü 1. Sicil amiri Eğer personel ilçede görevli ise il Müftüsü o personelin 2. sicil amiri olur.

C) İl'de görevli ise 2. Sicil amiri

D) İl'de görevli ise 2.Sicil amiri. İlçe'de görevli ise 3. Sicil amiri

11- Başkanlığa bağlı tüm personelin açıktan ve naklen atama, kadro, sicil, disiplin, terfi ve intibak, emeklilik işlemleri hangi daire başkanlığına bağlı olarak yürütülür?

A) Personel Dairesi Başkanlığı

B) Atama I ve II Şubesi Müdürlükleri

C) Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı

D) İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı

12- Başkanlığın bugünkü organik yapısını oluşturan teşkilât kanunu hangi tarihte çıkmıştır?

A) 22 Haziran 1965 /633

B) 03 Mart 1924

C) 14 Haziran 1935

D) 1961/154

13- *"Başkanlığın görevleri" İslâm Dinin İnançları, İbadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek"* olarak hangi kanunda belirtilmiştir?

A) 1982 Anayasasında

B) 1961 Anayasasında

C) 633 sayılı Teşkilat Kanununda

D) 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda

14- Cami görevlilerinin riâyet edeceği hususlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Dinî ve mesleki konularda sürekli olarak kendini yeniler ve geliştirir.

B) Katıldıkları merasimlerde mesleğin şeref ve haysiyetini rencide edici tutum ve davranışlardan sakınırlar

C) Ehil ve yetkili olmayan kimselere kendi görevlerini yaptırmazlar.

D) Görevli bulunduğu caminin hakiki ve hükmü şahıslar tarafından yapılacak her türlü tadilat ve onarımını müftülüğe bildirmezler.

15- Camilerin genel temizliği hangi aylarda yapılır?

A) Her ay

B) Nisan ve Ekim

C) Ocak

D) Ocak ve Aralık

16- Derneği ve Vakfı bulunmayan camilerde camilerin bakım ve küçük onarımları ve diğer ihtiyaçları nasıl karşılanır?

A) Müftülükçe

B) Muhtarlıkça

C) Cami Temsil Heyetince

D) Yardım toplanarak

17- Devlet Memurları hangi hallerde kademe ilerlemesi yapamaz?

A) Bulunduğu kÂdemede en az bir yıl çalışmış olması

B) Bulunduğu derecede ilerleyebileceği bir kÂdemenin bulunması

C) O yıl içerisinde Olumsuz sicil almış olması

D) Hiç biri

18- Disiplin amirleriyle ilgili aşağıdakilerden hangileri yanlıştır?

A) Vali kendi il sınırları içinde görevli personelin disiplin amiridir

B) İl Müftüleri kendi il sınırları içinde görevli (İlçe Müftüsü hariç) personelin disiplin amiridir

C) Kaymakam Kendi İlçe sınarları içinde görevli personelin disiplin amiridir

D) Eğitim Merkezi Müdürü kurs süresince bulunan bütün kursiyerlerin disiplin amiridirler.

19- En az beş sene çalışılması gereken camii grubu aşağıdakilerden hangisidir?

A) D ve C grubu B) C grubu

C) B grubu D) D grubu

20- Atama ve Yer değiştirme usul ve esaslarına göre "İki yıl üst üste olumsuz sicil almış olan" bir personelin aşağıdakilerden hangisine göre ataması yapılır?

A) Hizmet gereği yer değiştirme

B) İstek üzerine yer değiştirme

C) Mazeret sebebiyle yer değiştirme

D) Süre sebebiyle yer değiştirme

21- Mazeret sebebiyle yer değiştirmede aşağıdakilerden hangisi yanlıştır.

A) Sağlık durumu

B) Eş durumu

C) Genel hayatı etkileyen doğal afetler, can güvenliğinin bulunmadığının belgelendirilmesi

D) Becayiş

22- Süre sebebiyle yer değiştirmede aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Atandığı il veya ilçede bir yılını tamamlayanlar il içinde yer değişikliği talebinde bulunabilirler.

B) İki yılını tamamlayanlar il dışına nakil talebinde bulunabilirler.

C) Üst görevlere atanmalarda süre şartı aranmaz

D) Büyükşehir statüsündeki illerin merkez ilçelerinde yapılacak yer değişikliğinde süre şartı aranır.

23- Devlet Memurlarının yıllık ve mazeret izniyle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) 10 yıla kadar hizmeti olanların 20 gün yıllık 10 mazeret izni vardır.

B) 10 yıldan sonra 30 gün yıllık 10 mazeret izni vardır.

C) Memurun kendisinin veya çocuğunun evlenmesinde 7 gün mazeret izni vardır.

D) Mazeret izni yıllık izin bitmeden kullanılacaktır.

MEVZUAT KONUSUYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1-A	2-C	3-C	4-C	5-B
6-D	7-C	8-C	9-B	10-B
11-A	12-A	13-C	14-D	15-B
16-C	17-C	18-B	19-A	20-A
21-D	22-D	23-D		

16. ÜNİTE

GENEL HUKUK - ANAYASA BİLGİLERİ

DEVLET BİÇİMLERİ

Tekli Devlet: Yetkilerini başka bir devletle paylaşmamasıdır.

Karma Devlet: Birden çok devletten oluşur.

A-Kişisel birlik: İki veya daha çok devlet bir kralın kişiliğinde toplanır.

B- Gerçek birlik: Yine kral kişiliğinde bileşilmiştir ama iç işlerinde bağımsızdırlar. dışta tek devlet gibidirler.

C- Konfederasyon: Bağımsız devletler tarafından egemenliklerini koruma şartı ile ortak çıkarları için üyelerin istedikleri zaman topluluktan çıkma hakkı olan birleşmedir.

D-Federal devlet: Ortak bir anayasa altında birleşmiştir.

Demokrasi: Halkın kendini yönetmesidir. Halk iktidarıdır.

Çoğulcu Demokrasi: Yönetme hakkı çoğunluğu elinde bulunduran iktidarındır. Oy hakkı var, Genel seçim var, Akılcıdır. Özellikleri: Siyasî çoğunluk, Temsil, Seçim, Çoğunluğun yönetme hakkı, Muhalefet etme hakkı, Temel hak ve özgürlükleri korunması, Eşitlik.

Çoğulcu Demokrasinin uygulandığı rejimler:

Parlamenter Sistem: Parlamentoya dayanır. Kuvvet Ayrılığı var.

Özellikleri: *Yürütme iki başlıdır: Sorumlu (Bakanlar Kurulu ve Meclise karşı sorumludur) başını Başbakan, sorumsuz (siyasî sorumsuzdur) başını devlet başkanı oluşturur.

*Meclis çoğunluğuna dayanır, Çoğunluk sağlayan parti başkanı Başbakan olur.

*Hükümet Meclise karşı sorumludur.

*İki veya tek meclisli olabilir. İki meclisli olurda Bakanlar Kurulu birine sorumludur. İkinci meclise hükümeti düşürme yetkisi tanımaz.

*Yasama ve yürütme işbirliği ve karşılıklı etkileme mekanizmasına dayanır.

Başkanlık Sistemi: Halk tarafından seçilen başkan yürütmeyi tek başına elinde tutar. Güçler ayrımı katı biçimde vardır.

Özellikleri:

*Yürütme Başkana, yasama Kongreye aittir.

*Başkan, hem devlet başkanı hem de hükümet başkanıdır.

*Parlamenter sistemin aksine yürütmenin yasamayı, yasamanın da yürütmeyi dağıtma imkanı yok.

*Yasama yürütme dengesini sağlamak için denetim ve denge sistemi var.

*Başkan ve Kongre ayrı ayrı seçilir. Karşılıklı fesih yetkileri yoktur.

Meclis Hükümeti Sistemi:

Yasama ve Yürütme meclistedir. Güçler birliği vardır.

*Meclis üstündür.

*Yürütmeyi meclis adına meclisin seçtikleri yapar.

*Her bakan meclise karşı sadece kendi faaliyetlerinden sorumludur.

*Meclisle yürütme arasında görüş ayrılığı olursa meclis kararı doğrultusunda devam edilir.

*Devlet Başkanını meclis seçer. Görevi semboliktir.

Marksist Demokrasi:

Sosyalizmdir. İnsan özgürleşmesi önemlidir derler.

Faşizm:

Batı demokrasisine, Marksist düşünceye karşıdır. İnsanların eşitliğini kabul etmez. Devlet yüceltilmiştir.

EGEMENLİĞİ KULLANMA BİÇİMLERİ

*Doğrudan demokrasi: Halk egemenliği doğrudan kullanır. Çok küçük topluluklarda görülebilir.

*Temsili demokrasi: Genel seçimlere katılmış temsilcilere verilir.

*Yarı doğrudan demokrasi: İlk ikisinin karışımıdır. Halk oylaması, Halk Vetosu ve Halk Girişimi şeklinde olur.

Hukuk Devleti: Kanun koyan ve uygulayan devlet şeklidir.

Sosyal Hukuk Devleti: Kişilerin sosyal durumlarını haklarını iyileştiren devlet anlayışıdır. (Milli geliri artırma, adaletli dağılımını sağlama, sosyal güvenlik...)

Hukuk: Sosyal hayatı düzenleyen Maddî müeyyideleri olan kamu kudreti ile desteklenmiş kurallar bütünüdür.

Müsbet Hukuk: Ülkede belli bir zamanda yürürlükte bulunan bütün kurallardır. (pozitif hukuk)

Mevzu Hukuk: Yetkili bir makam tarafından konulmuş olan yürürlükteki tüm kurallardır.

Tabiî Hukuk: Olması gereken hukuktur. İnsanların akıl yoluyla erişebilecekleri kurallardır.

KAMU HUKUKUNUN DALLARI

1-Anayasa Hukuku: Devletin şeklini yapısını işleyişini organların görev ve yetkilerini temel hak ve ödevleri düzenler.

2-İdare Hukuku: Kişilerin devletle olan ilişkilerini düzenler. Kamu hizmetlerine bakar.

3-Ceza Hukuku: Suç ve Ceza teşkil eden olaylara bakar

4-Usul (Yargılama) Hukuku: Adalet dağıtılırken takip edilecek yolu belirler. Medeni usul hukuku, ceza usul ve icra-iflas usul hukuku dalları vardır.

5-Devletler Genel Hukuku : Devletlerarası ilişkileri düzenler.

6-İş Hukuku: İşçi işveren ilişkilerini düzenler.

7-Vergi Hukuku:

ÖZEL HUKUKUN DALLARI

1-Medeni Hukuk: Toplumda insanın bütün eylem ve davranışlarını ifade eder.

2-Ticaret Hukuku: Şahıslar arasındaki ticari ilişkileri düzenler.

3-Devletler Özel Hukuku: Çeşitli devletlere bağlı bulunan şahısların ilişkilerini düzenler.

HAK:Hukuk düzeni tarafından şahıslara tanınmış olan yetkidir. Her hakkın bir sahibi vardır. Hak sahibi varlıklara Şahıs denir.

TÜRLERİ - Kamu Hakları: Kamu hukukundan doğar. Vatandaşın devlete karşı sahip olduğu haktır.

Özel Hak: Özel hukuktan doğar.

Özel haklardan herkes, Kamu haklarından vatandaşlar yararlanabilir.

Özel haklarda eşitlik var, Kamu da yok. (Ör. Seçme ve seçilme gibi)

Anayasa: Devlet faaliyetlerini düzenleyen yasa metnidir. Devletin oluşum biçimini, devlet kişi ilişkilerini düzenler.

Anayasa Üstünlüğü Kuralı: Diğer hukuk kurallarının anayasaya uygun olmasıdır.

Anayasa en çok meclisin 2/3 çoğunluğu ile değiştirilebilir

DEVLET

Egemen kamu gücüne sahip, hukûkî bir kişiliktir. Bir milletin üzerinde siyasî amaçla örgütlenmesi sonucu ortaya çıkar. Örgütlenmiş bir Ulustur. İktidardır.

Varlık Koşulları: Topluluk, Ülke, Egemenlik.

MERKEZDEN YÖNETİM İLKESİ

Hizmetleri bir merkezde toplanmıştır, hizmetler merkezde ve taşrada merkez tarafında seçilen görevlice yürütülür, gelir merkezden sağlanır. Devlette birliği sağlar, düzen sağlar. Kırtasiyeciliği artırır, demokrasiye uygun değildir,

YERİNDEN YÖNETİM İLKESİ

Hizmetlerin ve karar mekanizmasının merkezden değil yerel yönetimlere bırakılmasıdır. Yerel yönetimler bu açıdan özerktirler. Mali alanda serbesttirler. Tüzel kişilikleri vardır, Vesâyet denetimi altındadırlar. Demokrasiye daha uygundur.

TÜRKİYEDE ANAYASAL GELİŞMELER

*1. MEŞRUTİYET (1876 Anayasası (Kanunu Esasi) Meşruti Monarşi Sistemi (Yasama yürütme yürütmede toplanır.)

*Sened-i İttifak: 1808. Osmanlının ilk anayasal gelişmesidir. Anadolu ve Rumeli Ayanları ile padişah arasındadır. Padişahın yetkileri ilk kez sınırlanmıştır. İngilizlerin Magna Cartasına benzer. Anayasal Monarşiye geçiştir. Padişah Allah adına söz vermiştir. (Manevî)

*Tanzimat Fermanı: 1839 -ABDÜLMECİT- Gülhane-i Hattı Hümayun . Padişah tek taraflı çıkardı. Kendi yetkilerini sınırladı. Hukuka göre hareket edeceğini vaad etti. Tüm uyruklara can ve mal güvenliği tanıdı. Mahkemeler halka açıldı. Askerlik vatan görevi oldu. Mülkiyet hakkı devlet güvencesine alındı.

*Islahat Fermanı: 1856 – Din farkı gözetmeden bütün vatandaşlara tüm haklardan yararlanma verildi. Müslüman olmayanlara küçük düşürücü sözler yasaklandı. Cizye ve İltizam kaldırıldı. Müslüman olmayanlara bedelli askerlik getirildi.

*1. Meşrutiyet 1876-II. ABDÜLHAMİT- İlk yazılı Türk anayasasıdır. Yasama hala padişahtadır. Meclis üyeleri padişaha bağlılık yemini eder. İki meclislidir. Osm-Rus savaşı nedeniyle meclis kapatılmış, anayasayı yürürlükten kaldırılmamış, ancak uygulanmamıştır.

* 2. Meşrutiyet 1908- II. ABDÜLHAMİT- 31 Mart ayaklanmasıyla 2. Abdülhamit tahttan indirilmiş, 2. meşrutiyet ilan edilmiştir. Kanun teklifi için padişahtan izin alma kalktı.

* 1921 Anayasası (Teşkilât-ı Esasiye Kanunu) Meclis Hükümet Sistemi (Yasama yürütme yasamada toplanır)

*1924 Anayasası Karma Sistem

*1961 Anayasası Parlamenter Sistem (Yasama yürütme yumuşak şekilde ayrılır.

*1982 Anayasası Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme, kesin olarak ayrılır.

BAKANLAR KURULU

1. Bakanlar Kurulu: Başbakan ve bakanlardan oluşur. Milli güvenliğin sağlanmasından sorumludur.

2. Başbakan: Cumhurbaşkanınca TBMM üyeleri arasından atanır.

3. Bakan: TBMM üyeleri veya Milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir. Meclis dışından da seçilebilir.

* Cumhurbaşkanın, bakanları Başbakanın önerisi üzerine görevlerine son vermesi hükmü ilk kez 1982 Anayasasında yer almıştır.

* Bakanlar Kurulunun başkanı Başbakandır. Olağanüstü dönemlerde Cumhurbaşkanıdır.

* Başbakan bakanların hiyerarşik amiri değildir.

* Boşalan bir bakanlığa 15 gün içerisinde atama yapılması gerekir. Bir bakan birden fazla bakanlığa vekillik edemez.

* TBMM genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları görevlerinden çekilir.

* Bakanların kurulması ve kaldırılması, görevleri KANUNLA düzenlenir.

* Bakan, Bakanlığın emrine verilen paraları harcama yetkisine sahiptir.

* Bakan, tüzel kişiliğe bağlı kuruluşları üzerinde vesâyet yetkisine sahiptir.

YASAMA ORGANIN YAPISI

Yasama yetkisi Türk halkı adına TBMM kullanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi 550 milletvekilinden oluşur.

Milletvekili seçilebilme şartları:

* Türk vatandaşı olmak.

* 30 yaşını doldurmuş olmak.

* En az ilkokul mezunu olmak.

* Askerlik hizmetini yapmış olmak.

* Yüz kızartıcı suç işlememiş olmak.

* Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak.

* Taksirli suçlar hariç toplam 1 yıldan daha fazla ağır hapis cezası almamak.

Seçimler:

* TBMM seçimleri 5 yılda bir yapılır.

* TBMM ve Cumhurbaşkanı seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

* Savaş durumunda TBMM seçimleri 1 yıl ertelenebilir.

* TBMM üyelerinin %5'i boşalırsa ara seçime gidilir. Ara seçim her seçim döneminde bir kez yapılır. Genel seçimden 30 ay geçmedikçe ve genel seçimlere 1 yıl kala ara seçim yapılamaz.

* Üye tamsayısının %5'i boşalırsa ara seçimlerin yapılmasına 3 ay içersinde karar verilir.

* Seçimler, yargı organlarının denetimi altında yapılır. Bu yargı organı Yüksek Seçim Kuruludur. Kararları kesindir, itiraz edilemez.

* Hakim ve savcılar ile yüksek yargı mensupları, öğretim elemanları, YÖK üyeleri, memur ve işçi olmayan diğer kamu görevlileri, ordu mensupları görevlerinden ayrılmadıkça aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

* Milletvekili, meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içersinde toplam 5 birleşim günü katılmadığı durumda milletvekilliği düşer.

* Yasama dokunulmazlığı kaldırılan veya üyeliği düşen milletvekili, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak 7 gün içinde Anayasa Mahkemesine başvurulur. Anayasa Mahkemesi de bu kararı 15 gün içerisinde kesin karara bağlar.

* TBMM 550 milletvekilinden oluşur ve milletvekilleri, her biri birer seçim çevresi olan illerden seçilir. Ancak, bir siyasal partinin bir ilden milletvekili çıkarabilmesi için, hem Türkiye genelindeki, hem de o ildeki geçerli oyların en az %10'nu kazanması gerekir.

YÜKSEK SEÇİM KURULU

* TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur.

* Seçimler, yargı organlarının denetimi altında yapılır. Bu yargı organı Yüksek Seçim Kuruludur. Kararları kesindir, itiraz edilemez.

* 1982 Anayasasına göre Yüksek Seçim Kurulu üyelerini; Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulları seçer.

TBMM'nin GÖREV VE YETKİLERİ

* Kanun koymak, değiştirmek.

* Bakanlar kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi vermek.

* Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek.

* Bakanlar Kurulunu denetlemek.

* Ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek.

* Milletlerarası anlaşmaların onaylanmasına karar vermek.

* Para basılmasına karar vermek.

* Savaş ilanına karar vermek.

* Genel ve özel af ilanına karar vermek.

* Savaş hali ilanı ve silâhlı kuvvet kullanılmasına karar vermek.

* TBMM bir yasama yılında en fazla 3 ay tatil yapar.

* TBMM, Ekim ayının ilk günü Cumhurbaşkanın açılış konuşmasıyla çalışmalarına başlar.

* TBMM bütçe komisyonu 40 kişiden oluşur. 25 iktidar, 15 muhalefet üyelerinden oluşur.

* Cumhurbaşkanın tek veto edemediği kanun bütçe kanunudur.

* Milletlerarası anlaşmalar. KANUN niteliğindedir itiraz edilemez.

* Toplantı yeter sayısı demek; üye tamsayısının en az 1/3'ü demek yani 184 milletvekili.

* Karar yeter sayısı ise; toplantıya katılanların salt çoğunluğudur. Karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının 1/4 'nün bir fazlasından az olamaz.

* Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

* TBMM tarafından kabul edilen kanunları Cumhurbaşkanı 15 gün içersinde yayımlar. Cumhurbaşkanı, yayımlanması uygun bulmadığı kanunları tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderir.

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME (KHK)

Kanun Hükmünde Kararname (KHK) olağan dönemlerde; Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılır.

* Olağanüstü dönemlerde; Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılır.

* KHK çıkarmak için TBMM tarafından Bakanlar Kuruluna yetki kanunu ile izin verilmesi gerekir. Olağanüstü dönemde çıkartılan KHK' de yetki kanuna ihtiyaç yoktur.

* KHK kişi hakları ve ödevleri ile ilgili haklar ve ödevler düzenlenemez.

* KHK başka bir tarih belirlenmemişse Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer ve aynı gün TBMM'ye sunulur. TBMM'ye sunulmayan kararnameler bu tarihte yürürlükten kalkar.

TÜZÜK: Kanunların uygulanmasını göstermek ve emrettiği işleri belirlemek amacıyla çıkarılır. Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılır ve Danıştayın incelemesinden geçirilir. Tüzüğün şekli şartı Danıştayın incelenmesinde geçmektedir.

Yönetmelikler: Başbakan, Bakanlıklar ve Kamu Kurum ve Kuruluşların kendi iç yapılarına ve çalışma sistemlerini belirlemek amacıyla çıkarılır.

TBMM'NİN BİLGİ EDİNME VE DENETİM YOLLARI

* **Soru:** Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya Bakanlardan bilgi istenilmesidir.

* **Genel Görüşme:** Toplumu ilgilendiren belli bir kanunun TBMM genel kurulunda görüşülmesidir.

* **Meclis Soruşturması:** Başbakan veya Bakanların cezai sorumluluklarının araştırılmasıdır. TBMM üye tamsayısının en az onda biri tarafından verilir.

* **Meclis Araştırması:** Belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemedir.

* **Gensoru:** Hükümetin veya bir Bakanın siyasal sorumluluğuna yol açabilir. Gensoru en az 20 milletvekili tarafından verilir.

Başbakanın Yüce Divan'a sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

Milletvekilleri öncelikle birinci derecede millete karşı sorumludurlar.

YÜRÜTME

Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. (Bkz. 2007 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri) Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa siyasî partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili düzenlemeler anayasanın 102. maddesinde belirtilmiştir. Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır. Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.

Cumhurbaşkanının Görevleri: (madde 104) TBMM de açılış konuşması yapmak, TBMM yi gerektiğinde toplantıya çağırmak, Kanun yayımlamak, tekrar görüşmek üzere meclise göndermek, anayasa değişiklilerini halkoyuna sunmak, kanunların aykırılığına Anayasa Mah. İptal davası açmak, TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek, Başbakanı atamak, istifasını kabul etmek, Başbakanın teklifi üzerine Bakanları atamak, Gerekli hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek, Yabancı temsilcileri karşılamak, Milletlerarası anlaşmaları onaylamak yayımlamak, TSK nın kullanılmasına karar vermek, TSK yı temsil etmek, MGK yı toplantıya çağırmak, başkanlık etmek, Bak. Kur. ile birlikte Sıkıyönetim ilan etmek olağanüstü hal ilan etmek KHK çıkarmak, Kararname imzalamak, ceza hafifletme ya da kaldırma, Devlet Denetleme Kur üyelerini atama, YÖK üyelerini seçme, Rektör seçmek, Anayasa Mah üyelerini, Danıştay üyelerinin ¼ ünü, Yargıtay Cum Başsavcısını ve vekilini, Askeri Yargıtay Üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mah. Üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yük. Kur. üyelerini seçer.

*Sadece, Vatana ihanetten üye sayısının 1/3 ünün teklifi üzerine ¾ ünün vereceği kararla yargılanabilir.

TBMM başkanı vekalet eder.

*Cumhurbaşkanın tek başına yapacağı işler ve YAŞ kararları yargı denetimi dışındadır.

T.C. CUMHURBAŞKANLARI

29 Ekim 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde görev yapan cumhurbaşkanlarının listesi sırasıyla şöyledir:

1-Mustafa Kemal Atatürk: 29 Ekim 1923 - 10 Kasım 1938 (4 dönem, Cumhuriyet Halk Partisi)

2-İsmet İnönü: 11 Kasım 1938 - 22 Mayıs 1950 (4 dönem, Cumhuriyet Halk Partisi)

3-Celal Bayar: 22 Mayıs 1950 - 1 Kasım 1960 (3 dönem, Demokrat Parti)

4-Cemal Gürsel: 27 Mayıs 1960 - 28 Mart 1966 (2 dönem, Bağımsız)

5-Cevdet Sunay: 28 Mart 1966 - 28 Mart 1973 (1 dönem, Bağımsız)

6-Fahri Korutürk: 6 Nisan 1973 - 6 Nisan 1980 (1 dönem, Bağımsız)

7-Kenan Evren: 9 Kasım 1982 - 9 Kasım 1989 (1 dönem, Bağımsız)

8-Turgut Özal: 31 Ekim 1989 - 17 Nisan 1993 (1 dönem, Anavatan Partisi)

9-Süleyman Demirel: 16 Mayıs 1993 - 16 Mayıs 2000 (1 dönem

10-Ahmet Necdet Sezer: 16 Mayıs 2000 - 28 Ağustos 2007 (1 dönem)

11-Abdullah Gül: 28 Ağustos 2007 - Halen görevde

HÜKÜMET KABİNESİNİ KİMLER OLUŞTURUR

Hükümet Kabine başkanı Başbakan olmak üzere ayrıca Başbakan Yardımcıları (Şu an 4 yardımcı var) ve 21 bakandan oluşuyor. 61. Hükümetin şu an Kabine üye sayısı 26.

21 BAKANLIĞIN İSİMLERİ

-Adalet Bakanlığı:

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

- Avrupa Birliği Bakanlığı (Yeni bakanlık):

- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Yeni bakanlık):

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı:

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Yeni Bakanlık):

- Dışişleri Bakanlığı:

- Ekonomi Bakanlığı (Yeni bakanlık):

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı:

- Gençlik ve Spor Bakanlığı (Yeni bakanlık):

- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Yeni bakanlık):

- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (Yeni bakanlık):

- İçişleri Bakanlığı:

- Kalkınma Bakanlığı (Yeni bakanlık):

- Kültür ve Turizm Bakanlığı:

- Maliye Bakanlığı:

- Milli Eğitim Bakanlığı:

- Milli Savunma Bakanlığı:

- Orman ve Su Bakanlığı:

- Sağlık Bakanlığı:

- Ulaştırma Bakanlığı:

DEVLET DENETLEME KURULU (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği)

Cumhurbaşkanına bağlıdır. Silâhlı kuv. ve yargı organlarını denetleyemez.

MİLLİ SAVUNMA

Milli Güvenliğin sağlanmasından Bakanlar Kur. sorumludur.

Genel Kurmay Başkanı, TSK nın komutanıdır, savaşta Cumhurbaşkanı adına Başkomutan olur. Başkanı, Bakanlar Kurulu önerir, Cumhurbaşkanı atar. Başbakana sorumludur.

MGK: Cumhurbaşkanı Başkanlığında, Başbakan, Genel Kurmay Başkanı, Başkan Yardımcıları, Adalet, Milli Sav, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Hava Kara Deniz Kuv. Komutanlarından oluşur. MGK Kararlarını Bak. Kur. sunar, Gündemi , Başbakanın GK Başkanının görüşlerine göre Cumhurbaşkanı belirler. Cumhurbaşkanı yoksa Başbakan başkanlık eder.

Soru: Milli Güvenlik Kurulu toplantısında kimler toplanır?

Cumhurbaşkanının başkanlığında; Başbakan, Genel Kurmay başkanı, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri bakanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı toplanır.

OLAĞANÜSTÜ HALLER

*Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle Cumhurbaşkanı Bakanlar Kurulu önerisiyle en fazla 6 ay için ilan edebilir. (madde 119)

*Şiddetin yaygınlaşması kamu düzenini bozulması sebebiyle. Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bak-Kur, MGK nın görüşü alınarak en fazla 6 ay için ilan edebilir (madde 120)

Olağanüstü hal kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve TBMM ye sunulur. TBMM derhal toplantıya çağrılır. Meclis her defasında 4 ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. KHK çıkarılabilir.

SIKIYÖNETİM, SEFERBERLİK, SAVAŞ HALİ

122. madde, Olağanüstü hallerden daha vahim olaylar olması durumunda (ayaklanma gibi), Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bak. kur, MGK nın görüşü alınarak en fazla 6 ay için ilan edebilir . Resmî gazetede yayımlanır ve TBMM ye sunulur. TBMM derhal toplantıya çağrılır. Meclis süreyi uzatıp, kısaltabilir. KHK çıkarılabilir.

Savaş halinde uzatmadaki 4 aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetimde Kolluk görev ve yetkileri askeri makamlara geçer, temel hak ve özgürlükler kısıtlanabilir veya durdurulabilir, bazı suçlular sıkıyönetim askeri mahkemelerince yargılanır.

Merkezi İdare TC illere, iller de bölümlere ayrılır. İllerin idaresinde yetki genişliği esası var. Kanunla düzenlenir.

MAHALLÎ İDARELER

Mahalli idare seçimleri 5 yılda bir yapılır.

YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMLARI

Üniversiteler devlet tarafından kanunla kurulur.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu; Atatürk Araştırma Merkezi, TTK, TDK dan oluşur.

Hakim ve savcılar azlolunamaz (hakimlik teminatı), anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz, haklardan mahrum bırakılamaz. (madde 139)

YÜKSEK MAHKEMELER (**)

1. Anayasa Mahkemesi
2. Uyuşmazlık Mahkemesi
3. Yargıtay
4. Askeri Yargıtay
5. Danıştay
6. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

1-ANAYASA MAHKEMESİ

Anayasa Mahkemesi: 17 asıl üyeden oluşur, Cumhurbaşkanı ve TBMM seçer, 40 yaşını doldurmuş , kamuda 15 yıl çalışmış olmak gerekir. gizli oyla üye sayısının salt çoğunluğuyla seçilir. 4 yıl için seçilirler. Yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkamesei üyeleri 65 yaşını doldurunca çalışma haklarına sahiptir. (**)

Üyeler Kanunların uygunluğunu denetler. Yüce divan sıfatıyla Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar , Yargıtay.... başkan ve üyelerini yargılar. Kararı kesindir.

Anayasa değişikliği ve siyasî parti kapatmaya üye sayısının 3/5 ile karar verir. Anayasa Mah. Kararlarını 5 ay içinde alır. İptal kararı geriye yürümez.

2- YARGITAY

Adliye mahkemelerinin kararlarının son inceleme merciidir. Hakimler ve Sav. Yük. Kur. tarafından salt çoğunluk ve gizli oyla seçilir. Başkan ve vekilini Cumhurbaşkanı 4 yıl için seçer.

3 - DANIŞTAY

İdari ve vergi mahkemelerin kararlarının son inceleme merciidir. Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu anlaşmaları, sözleşmeleri iki ay içinde inceleyip bildirir, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek, görevleridir.

3/4 ü Hakimler Savcılar Yük. Kurulu, 1/4 ü Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Üyeleri kendi içinden gizli oyla Başkan seçer. (4 yıl için)

Bağımsızdır, en yüksek idari mahkeme ve devletin en yüksek danışma organıdır. 12 daireden oluşur.

4- ASKERÎ YARGITAY

Askeri mahkeme kararlarının son inceleme merciidir. Üyelerini Cumhurbaşkanı seçer. Başkan ve vekili rütbe kıdeme göre sırayla belirlenir.

5- ASKERÎ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ

Askerleri ilgilendiren işlemlere bakar. Üyelerini Genelkurmay Başkanlığı seçer. Her boş yer için Genelkurmayın göstereceği 3 aday arasından Cumhurbaşkanı seçer. 4 yıl için. Başkan ve vekili rütbe kıdeme göre sırayla belirlenir

6- UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ

Adli, idari ve askeri yargı merci arasındaki görev uyuşmazlıklarını çözer. Başkanlığını Anayasa Mahkemesini görevlendireceği üyeler yapar.

DİĞER KURUL VE MAHKEMELER

HAKİMLER SAVCILAR YÜKSEK KURULU

Mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimler teminatına göre görev yapar. Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanı Müsteşarı tabii üyesidir. Hakim ve savcıları mesleğe kabul etme, atama, nakletme, yükseltme, kadro dağıtma, disiplin cezası verme işlerini yapar. Kurul kararı kesindir, yargı merciine başvurulamaz.

SAYIŞTAY

Devlet Dairelerinin gelir ve giderini , mallarını TBMM adına denetlemek, incelemek, hükme bağlamakla görevlidir . Kararları hakkında 15 gün içerisinde bir kereye mahsus düzeltme istenebilir. Danıştay ve Sayıştay uyuşmazlığında Danıştay esas alınır. Mali bir denetim organıdır. Vize, Uygunluk belgesi, tescil, görüş bildirme görevleri vardır. Genel uygunluk bildirimini 75 gün içinde TBMM ye sunar

BÜTÇE

Devlet harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Bütçe kanunlarına bütçe dışında hüküm konulamaz. Bakanlar Kurulu bütçe tasarılarını mali yıl başından en az 25 gün önce TBMM ye sunar. 40 üyeli komisyonda incelenir. 55 gün içinde kabul edeceği metni, TBMM de görüşür. karara bağlar.

* Genel Seçim sonunda YSK nın ilanın takiben 10. gün TBMM Ankara da saat 15 de en yaşlı milletvekili başkanlığında toplanır.

* Anayasanın değiştirilmesi, üye tam sayısının 1/3 ünün yazılı önerisi ile teklif edilebilir. Genel kurulda iki defa görüşülür. Teklifin kabulü 3/5 çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır. Cumhurbaşkanı TBMM ye geri gönderebilir. Kanun mecliste 2/3 kabul edilirse Cumhurbaşkanı kanunu halk oyuna sunabilir.

Geri göndermeden halk oyuna sunarsa Resmî Gazetede yayımlanır. Halkoylamasında yarısından çoğu kabul olmalıdır. 1982 Anayasası bu güne kadar 10 kez değişikliğe uğramıştır. 69 madde değişmiştir.

GENEL İDARE

Genel yönetimin merkez örgütü: Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bak. Kur. Bakanları kapsar.

"Taşra": İl, İlçe ve bucak yönetiminden oluşur.

Yerel Yönetim Kuruluşları. İl özel yönetimi, belediyeler ve köylerdir.

Hizmetsel Yönetim Kuruluşları: TRT, SSK, KİT gibi.

Denetleme Kuruluşları: DDK, DPK, MGK.

Özel Hukuk Yapılı Kurumlar: Merkez Bankası ...

YÖNETİM HUKUKU: (İDARE HUKUKU) Yeni (Genç), dağınık (tedvin edilmemiş), ictihatlara daya-

nan, kamu yararına dayanan, taraflar arası eşitsizlik olan, anlaşmazlıkları idari yargının çözdüğü hukuktur.

İdare hukukunun kaynakları: Anayasa-Kanun-KHK-Tüzük-Yönetmelik-Yargı içtihatları-Teamül ve tatbikat-Öğreti.

İDARİ İŞLEMLER

Tek yanlı işlemler:

a) Bireysel: Atama gibi

b) Düzenleyici işlemler: Tüzük, Yönetmelik gibi. (ilgilinin rızası ve onayı yoktur)

İki yanlı işlemler :

a) İdari sözleşmeler

b) Özel hukuk kurallarına bağlı sözleşmeler.

YARGISAL DENETİME TABİ OLMAYAN İŞLEMLER

* Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler

* YAŞ kararları

* Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu kararları

* Silâhlı kuvvetler mensuplarının disiplin cezaları

* Uyarı ve kınama cezaları.

İDARÎ SÖZLEŞMELER

A-Malî iltizam sözleşmesi: Mültezim adı verilen kişinin karşı tarafa hizmet götürmesidir.

B-Kamu istikraz Sözleşmesi: tahvil, bono vb. aracılığıyla halktan borç alınmasıdır.

C-Kamu hizmeti imtiyaz sözleşmesi: Kamu hizmetini özel bir kişi kurup işletirse, bunu öngören sözleşmedir.

D-Yer altı ve yerüstü servetlere ilişkin sözleşmeler

E-Orman işletmesi sözleşmesi

F- İdarî hizmet sözleşmesi.

İDARÎ SÖZLEŞME İLKELERİ

Açıklık, serbest reKâ'bet, en uygun bedelin bulunması, sözleşme yapacak kişide belli yeteneğin aranması ilkeleri.

Kapalı teklif, açık artırma ve eksiltme, pazarlık, yarışma usulleriyle yapılır. İhale kararı alamaya ihale komisyonu yetkilidir. Harcama sözleşmeleri 3 gün içinde sayıştaya gönderilir. Sayıştay 15 gün içinde cevap verir.

HUKUK DEVLETİ İLKESİNİN GEREKLERİ

Temel haklar güvenliği (koruyucu haklar, isteme hakları, katılma hakları), yasal yönetim, yasaları anayasayla denetimi, yönetimin yasalarla denetimi, erkler ayrılığı, demokratik rejim.

SOSYAL DEVLET AMAÇLARI

Milli geliri artırmak, adaletli dağılımı sağlamak, özgürlükler için Maddî imkan yaratmak, sosyal güvenlik.

YETKİ GENİŞLİĞİ

Genel yönetimin taşrada bulunan üst yöneticilerine belli konularda, mer-

keze danışmadan karar alma ve uygulama hakkı vermesidir . Yetki genişliği sadece illerde vali tarafından kullanılır.

İDARÎ VESÂYET

İdarenin bütünlüğü için Merkezi İdareye yerinden yönetim kuruluşlarını belli ölçüde denetleme yetkisi verilmesidir.

* Başbakanlık her yıl bir "Düstur" yayımlar. İçinde o yıl içinde çıkan yasa, tüzük, yönetmelik ... yer alır.

* Bir geleneğin hukuk kuralı olabilmesi için süreklilik, genel inanç, devlet desteği gerekir.

* İctihadı birleştirme kararı Resmî gazetede yayımlanır.

* Doktrin (öğreti):Hukukla uğraşanların görüşleridir.

SEÇİMLER

Genel Oy: 1924 yılında erkekler için genel oy, 1934 yılında da kadınlara tanınmıştır. Sınırlamalar; 18 yaş ve seçmen kütüğüne kayıtlı olmak.

1- Yönetim seçimlerinde, yaş ve sezginlik dışında başka bir nitelik aranmadan oy hakkına sahip olması. Sahip olunan servet, ödenen vergi miktarı, öğrenim durumu, cinsiyet gibi sınırlamalar olmaksızın, bütün vatandaşların oy hakkına sahip olmalarıdır.

2- Eşit Oy: Hiçbir kritere bakılmaksızın her seçmenin tek bir oya sahip olmasıdır.

3- Seçimlerin Serbestliği: 1982 anayasasında oy kullanmayanlara getirilen para cezası ile ihlal edilmiştir.

4- Tek Dereceli Seçim: Temsilciler seçmen tarafından doğrudan seçilirler. 1946 yılından itibaren uygulanmıştır. İki dereceli seçim sistemi uygulanması 1982 Anayasasına göre mümkün değildir.

5- Oyun Gizliliği: 1950 seçimlerinde ilk defa uygulanmıştır.

6- Açık Sayım ve Döküm: Her şey açık yapılıyor. Sayım ve döküm ilk kez 1950 yılında yapıldı.

7- Seçimlerin Yargı Organlarının Yönetim ve Denetiminde Yapılması: Seçimlerde yargısal karar organı olarak Yüksek Seçim Kurulu (YSK) yetkilidir. Kararları kesindir. Bu ilke 1961 ve 1981 yıllarında yer almıştır.

8- Çok Partili Siyasî Hayat: Siyasî partiler önceden izin almaksızın kurulurlar ve Anayasa, kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler. Vatandaşlar siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkmaz hakkına sahiptir. Siyasî partilere üye olma yaşı 18'dir.

BAZI BİLGİLER

* Nüfus sayımı 10 yılda bir yapılır

* **Kabotaj kanunu,** Türk limanları arasında yolcu ve yük taşıma hakkının Türklere verilmesi demektir.

* Tüzükleri ***bakanlar kurulu*** çıkartır. Üst hukuk kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle tüzüklerin iptali için danıştaya dava açılır

* Kanun ve tüzüklere aykırı olan yönetmeliklerin iptali için danıştaya gidilir

* Cezai sorumluluk 11 yaşın tamamlanmasıyla başlar

* Üstünlüklerine göre SIRALAMA: Anayasa-kanun-tüzük-yönetmelik-yönerge şeklindedir.

* Kanun önerme yetkisi TBMM üyelerine ve bakanlar kuruluna aittir

* Tekalif-i milliye kararları ekonomik eksikliği gidermek amacıyla çıkartıldı

* Siyasî partilerin kapatılması için anayasa mahkemesinde kapatma davasını Yargıtay başsavcısı açar.

* Ülkemizde dalgalı döviz kuru uygulanmaktadır.

* Bankacılığı Bankacılık Denetleme Düzenleme Kurulu denetler.

* Devletçe el konulan mallar, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna aktarılır.

* Piyasada denge sağlamak için döviz alım satımını Merkez Bankası yapar.

* GSMH nın sektörlere göre dağılımı: Hizmetler- Sanayi- Tarım.

* 2000 nüfus sayımına göre nüfus artışı % 1, 8 dir.

* Ülkemizde işgücünün sektörlere göre dağılımı: Hizmetler- Tarım-Sanayi.

* Para yönetimini Hazine yapar.

Genel Görüşme: Toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Bakanların Atanması: Başbakan tarafından seçilir, Cumhurbaşkanın onayına sunulur. Görevine başlar.

3046 sayılı Kanun'a göre Bakanlıkların taşra teşkilât il kuruluşlarında genel müdürlük olmaz. Bunun dışında şeflik, Şube Müdürlüğü Memurluk gibi birimleri yer alır.

Devlet Denetleme Kurulunun Görevi T.C. Anayasası'na göre, idarenin hukuka 5. uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla oluşturulan bir kurumdur.

BAKANLAR KURULU Yürütme erki içinde yer alır.

Cumhurbaşkanının katılamadığı durumlarda Millî Güvenlik Kurulu, Başbakanın başkanlığında toplanır.

* 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre gerekli hâllerde mali yılın ikinci yarısı için, Genel Bütçe Kanunu ile tespit edilen kat sayılarını değiştirmeye yetkili olan kurum BAKANLAR KURULU'dur.

Hak: İnsana yasalar ve anlaşmaların tanıdığı yetkiler toplamıdır.

Sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet.

Özgürlük: Herhangi bir kısıtlama, zorlamaya bağlı olmadan düşünme ve davranma, serbestlik, hürriyet. Özgürlükler sınırsız değildir. Bir kişinin özgürlüğü başka bir kişinin özgürlüğünün başladığı yerde biter.

TEMEL HAKLAR

Anayasada temel haklar ve özgürlükler, üç başlık altında toplanır. Bunlar:

1. KİŞİ HAK VE HÜRRİYETLERİ

* Kişi dokunulmazlığı

* Kişi hürriyeti ve güvenliği

* Özel hayatın gizliliği ve korunması (konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti)

* Yerleşme ve seyahat hürriyeti

* Din ve vicdan hürriyeti

* Düşünce ve kanaat hürriyeti

* Bilim ve sanat hürriyeti

* Basın ve yayınla ilgili hürriyetler (düzeltme ve cevap hakkı)

* Toplantı hak ve hürriyeti (dernek kurma hürriyeti, toplantı gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı)

* Mülkiyet hakkı

* Hak arama hürriyeti

* Temel hak ve hürriyetlerin korunması

SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER

* Ailenin korunması

* Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

* Çalışma ile ilgili haklar

* Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt

* Ücrette adalet sağlanması

* Sağlık, çevre ve konut hakkı

* Gençliğin korunması ve spor hakkı

* Sosyal güvenlik hakları

* Tüketici hakları

* Tarih, kültür ve tabiat varlılarının korunması

3. SİYASÎ HAKLAR VE ÖDEVLER

* Türk vatandaşlığı

* Seçme, seçilme, siyasî faaliyetlerde bulunma hakları

* Kamu hizmetine girme hakkı

* Dilekçe hakkı

Temel hak ve özgürlüklerimizin kısıtlanabileceği durumlar; savaş hali, sıkıyönetim, seferberlik hali, olağanüstü hal, kamu sağlığı ve güvenliğinin bozulduğu durumlarda vs.

ANAYASA HUKUKU VE GENEL MEVZUAT KONULARIYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Türkiye ile Avrupa Topluluğu (AET) arasında ortaklık yaratan ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin hukûkî temelini oluşturan antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

A) Roma Antlaşması

B) Paris Antlaşması

C) İstanbul Antlaşması

D Ankara Antlaşması

2- Milletvekili seçilme yaşı en az kaçtır?

A) 22 B 25

C 30 D) 29

3- İnsan Hakları Evrensel Bildirisi hangi yılda ilân edilmiştir?

A) 1919 B) 1939

C) 1945 D 1948

4- Aşağıdakilerden hangisi İçişleri Bakanlığı'na bağlı değildir?

A) Jandarma Genel Komutanlığı

B) Emniyet Genel Müdürlüğü

C) Gümrük Müşteşarlığı

D) Sahil Güvenlik Komutanlığı

5- En üst hukuk normu olan anayasadan sonra uyulması gereken sıra aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kanun, Tüzük, Yönetmelik-Genelge

B) Kanun, Tüzük-Genelge-Yönetmelik

C) Kanun, Yönetmelik-Tüzük-Genelge

D) Kanun-Genelge-Tüzük-Yönetmelik

6- Cumhurbaşkanı seçilme yaşı kaçtır?

A) 25

B) 35

C) 40

D) 45

7- *"Bütün toplum fertlerinin birbiriyle kurdukları ilişkileri bir düzen içerisinde sağlayan, uyacakları kuralları koyan, çeşitli ihtiyaçları karşılayan, tehlikelerden koruyan siyesi bir otoritedir"* tanımı, aşağıdakilerden hangisini açıklar?

A) Hükümet

B) Meclis

C) Millet

D) Devlet

8- Savaş ilânına kim karar verir?

A) TBMM

B) Bakanlar Kurulu

C) MGK

D) Cumhurbaşkanı

9- Kanun koymak, değiştirmek, kaldırmak kimin görevidir?

A) TBMM

B) Bakanlar Kurulu

C) Anayasa Mahkemesi

D) Başbakan

10- Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasasından *"Dini İslâm'dır"* ibaresi ne zaman kaldırılmıştır?

A) 1932

B) 1965

C) 1928

D) 1937

11- Aşağıdaki haklardan hangisi siyasî haklar ve ödevler kısmına girmez?

A) Türk vatandaşlığı

B) Seçme, seçilme, siyasî faaliyetlerde bulunma hakları

C) Kamu hizmetine girme hakkı

D) Tüketici Hakları

ANAYASA HUKUKU VE GENEL MEVZUAT KONULARIYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-D 2-B 3-D 4-C 5-C
6-C 7-D 8-A 9-A 10-C
11-D

ULUSLAR -ARASI GENEL KÜLTÜR BİLGİLERİ

ÜLKELER VE BAŞKENTLERİ

1. Almanya-Berlin
2. Arnavutluk-Tiran
3. Avusturya-Viyana
4. Belçika- Brüksel
5. Bosna Hersek-Saraybosna
6. Bulgaristan-Sofya
7. B. Britanya-Londra
8. Çek cumhuriyeti-Prag
9. Danimarka-Kopenhag
10. Finlandiya-Helsinki
11. Fransa-Paris
12. Hırvatistan-Zagrep
13. Hollanda-Amsterdam
14.İrlanda Cumhuriyeti-Dublin
15. İspanya-Madrid
16. İsveç-Stockholm
17. İsviçre-Bern
18. İtalya-Roma
19. KKTC-Lefkoşe
20. Macaristan-Budapeşte
21. Makedonya-Üsküp
22. Norveç-Oslo
23. Polonya-Varşova
24. Portekiz- Lizbon
25. Romanya-Bükreş
26. Rusya Federasyonu-Moskova
27. Sırbistan-Karadağ-Belgrad
28. Afganistan-Kabil
29. Azerbaycan-Bakü
30. Ermenistan-Erivan
31. Gürcistan-Tiflis
32. Hindistan-Yeni Delhi
33. İsrail-Tel Aviv
34. Kazakistan-Astana
35. Kırgızistan-Bişkek
36. Kuveyt-Kuveyt
37. Lübnan-Beyrut
38. Özbekistan-Taşkent
39. Pakistan-İslâm'abad
40. Suriye-Şam
41. Suudi Arabistan-Riyad
42. Türkmenistan-Aşkabad
43. Ürdün-Amman
44. Çin-Pekin
45. Filipinler-Manila
46. Jakarta
47. Japonya-Tokyo
48. Moğolistan-Ulan Batar
49. Singapur -Singapur
50. Fas-Rabat
51. Avustralya-Canberra
52. Cezayir-Cezayir
53. Cibuti-Cibuti
54. Nijerya-Abuja
55. Tunus Tunus
56. ABD-Washington D. C
57. Kanada-Ottawa
58. Meksika-Meksiko

AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ DEVLETLER

Avrupa Birliği üyesi devletler 1958 yılındaki Avrupa Ekonomik Topluluğu başlangıcıyla Avrupa Birliği olan ve şimdi 27 üyesi bulunan topluluğun her hangi bir üye devletini ifade eder. İlk orijinal başlangcında 6 üyesi olan topluluk bir birini izleyen genişlemelerle

1 Mayıs 2004 yılında 25 üyeye ulaştı. Romanya ve Bulgaristan'ın 2007 yılında AB'ye üyeliğiyle bu sayı şimdi 27 dir. Ayrıca diğer devletlerle görüşmeler devam etmektedir. Genişleme usulleri bazen Avrupa entegrasyonu olarak adlandırılır. Avrupa Birliği'ne katılıma izin verilmesinden önce bir devletin genel olarak Kopenhag Kriterleri olarak bilinen ekonomik ve politik koşulları tamamiyle tamamlaması istenir. Bulgaristan ve Romanya'nın 1 Ocak 2007 tarihindeki üyeliğe kabülü ile AB'nin beşinci genişlemesi yapılmıştır. Bu tarih Yunanistan'ın Selanik şehrindeki 2003 yılında yapılan toplantıda alınan kararla belirlenmiştir, 18 Ocak 2004 yılında Brüksel'de teyid edilmiştir. Final raporu ise 26 Eylül 2006 yılında teslim edilmiştir. Bulgaristan ve Romanya kendi anlaşmalarını 25 Nisan 2005 yılında imzalamışlar, bunun seramonisi Lüksemburg'un Neumünster Manastır kilisesi'nde yapılmıştır.

Devletin Resmî adı – Kabul Edildiği Tarih

Avusturya Cumhuriyeti 1 Ocak 1995

Belçika Krallığı 25 Mart 1957

Bulgaristan Cumhuriyeti 1 Ocak 2007

Kıbrıs Rum kesimi1 Mayıs 2004

Çek Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Danimarka Krallığı 1 Ocak 1973

Estonya Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Finlandiya Cumhuriyeti 1 Ocak 1995

Fransa Cumhuriyeti 25 Mart 1957

Almanya Cumhuriyeti 25 Mart 1957

Yunanistan Helenik Cumhuriyeti 1 Ocak 1981

Macaristan Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Irlanda 1 Ocak 1973

İtalya Cumhuriyeti 25 Mart 1957

Letonya Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Litvanya Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Lüksemburg Büyük Dükalığı 25 Mart 1957

Malta Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Hollanda Krallığı 25 Mart 1957

Polonya Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Portekiz Cumhuriyeti 1 Ocak 1986

Romanya 1 Ocak 2007

Slovak Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

Slovenya Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004

İspanya Krallığı 1 Ocak 1986

İsveç Krallığı 1 Ocak 1995

Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda 1 Ocak 1973

ULUSLAR ARASI KURULUŞLAR

AVRUPA BİRLİĞİ

18 Nisan 1951 de altı Avrupa Devleti (Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Lüksemburg) Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adı altında kuruldu. 1957 de Roma'da atılan imza ile Avrupa Ekonomik Topluluğu adını aldı.

1958 de yürürlüğe girdi.

Üye sayısı bugün 27 dir.

* AB 1 Ocak 1993 de Tek Pazara geçmiştir.

* AB ortak parası EURO'dur 1 Ocak 2002 de dolaşıma girdi, AB üye-

si olup EURO kullanmayan ülkeler: İngiltere, Danimarka, İsveç

İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLATI İslâm Konferansı örgütü 1969 da Fasın başkenti Rabatta kuruldu. 57 üye ülkesi vardır. (*)

IMF (ULUSLAR ARASI PARA FONU) Uluslar arası parasal işleri düzenlemek amacıyla 1945 de kurulmuştur. Merkezi Washington'dur. 1997 yılı itibariyle üye sayısı 181 dir.

En yetkili organı Guvernörler Kuruludur. Para birimi SDR dir. (Özel çekme hakları)

Türkiye IMF ye 1947 yılında üye olmuştur.

DÜNYA BANKASI 1945 de kurulmuştur. Üye ülkelere proje kredileri verir. Savaş sonrası yapılanma için yardımda bulunur, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere mali destek sağlamak amaçlarıdır.

NATO (KUZEY ATLANTİK ANLAŞMASI ÖRGÜTÜ)

Örgütü 4 Nisan 1949 da 12 devlet Washington'da kurdu. (Belçika, Kanada, Danimarka, ABD, Fransa, İngiltere, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz) Kuzey Atlantik'te barış ve güvenliği sağlamak amacıdır. Şu an 26 üyesi var. Avrupa Kıtasından olmayan iki ülke ABD ve Kanada. Merkezi Brüksel'de. En yüksek organı Askeri Komitedir.

Sonradan katılanlar:

1952 de TÜRKİYE ve YUNANİSTAN

1955 de FEDERAL ALMANYA

1982 de İSPANYA

1999 da ÇEK CUM, MACARİSTAN, POLONYA

2004'de BULGARİSTAN, ESTONYA, LETONYA, LİTVANYA, ROMANYA, SLOVAKYA, SLOVENYA

HEM AB - HEM NATO ÜYESİ OLAN ÜLKELER

19 ÜLKE- Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Danimarka, İngiltere, Lüksemburg, Portekiz, Yunanistan, İspanya, Polonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Estonya, Slovakya, Solovenya, Çek Cum,)

NOTLAR:

* Dünyada ilk büyük beş ekonomi: ABD-JAPONYA-ALMANYA-KANADA-ÇİN

* Türkiye OECD'nin kurucu üyesidir.

* Türkiye Avrupa Konseyine 1950 de üye oldu.

TÜRKİYE'NİN ÜYE OLDUĞU ULUSLARARASI BAZI KURULUŞLAR

Asya Kalkınma Bankası (ASDB)

Uluslararası İmar Bankası (BIS)

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi (KEI)

Gümrük İşbirliği Konseyi (CCC)

Avrupa Konseyi (CE)

Avrupa Nükleer Araştırma Teşkilât (CERN)

Ekonomik İşbirliği Teşkilât (ECO)

Gıda ve Tarım Teşkilât (FAO)

Uluslararası Atom Enerji, Kurulu (IAEA)

Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bankası (IBRD)

Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilât (ICAO)

Uluslararası Ticaret Odası (ICC)

Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)

İslâm Kalkınma Bankası (IDB)

Uluslararası Enerji Kuruluşu (IEA)

Uluslararası Çalışma Teşkilât (ILO)

Uluslararası Para Fonu (IMF)

Uluslararası Denizcilik Teşkilât (IMO)

>Uluslararası Telekomünikasyon Uydu Teşkilât (INTELSAT)

>Uluslararası Polis Teşkilât (INTERPOL)

>Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)

>Kuzey Atlantik Savunma Parkı (NATO)

>Nükleer Enerji Kurulu (NEA)

>Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilât (OECD)

>İslâm Konseyi (ICO)

>Avrupa İşbirliği ve Güvenlik Teşkilât (OSCE)

>Birleşmiş Milletler (BM)

>BM Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilât (UNESCO)

>BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

Evrensel Posta Sendikası (UPU)

>Batı Avrupa Konseyi (WEU)

>Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

>Dünya Meteoroloji Teşkilât (WMO)

>Dünya Ticaret Teşkilât (WTO)

Türkiye'nin kurucu üye olduğu uluslararası kuruluşlar

Uluslararası Kuruluşları Kuruluş Yılları

BM 1945

UNESCO 1945

OECD 1960

İKÖ 1969

AGİT 1975

KEİ 1992

D-8 1997

ECO 1985

DTÖ 1995

KISALTMALAR

UN:Birleşmiş milletlerin simgesidir.

GATT: Gümrük tarifeleri ve ticaret anlaşması

G-5 :Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere, ABD oluşturduğu birlik

G-7:G-5 ülkeleri (:Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere, ABD) + İtalya, Kanada

EFTA: Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (İng, Danimarka, Avusturya, Portekiz, İzlanda, İsviçre, Finlandiya)

NORDİK TOPLULUĞU: Kuzey Avrupa ülkeleri

LAFTA: Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi

NAFTA : Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (ABD, Meksika, Kanada..) Şili değil.

APEC: Asya ve Pasifik Ekonomik İşbirliği (ABD, Japonya, Brunei, Papua Yeni Gine...) Avrupa ülkeleri üye değil.

ASEAN:Güney Doğu Asya Uluslar arası Örgütü (Endonezya, Malezya, Myanmar, Laos...)

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

BM, uluslararası barış ve güvenliği korumak, ülkeler arası işbirliğini sağlamak amacıyla 51 ülke tarafından 24 Kasım 1945 yılında kurulmuştur. Merkezi New York'tadır. Şu an 191 üyesi bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin Amaçları:

1- Uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek.

2- Ülkeler arasında iyi ilişkileri pekiştirmek.

3- Uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel işbirliğini sağlamak.

4- İnsanlık sorunlarının çözümünde, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesinde birlikte çalışmalar yapmak

Birleşmiş Milletlerin temel organları

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Üye devletlerden oluşur. Her üyenin bir oy hakkı vardır.

Güvenlik Konseyi:

Siyasal alanda bir yürütme organıdır. Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesi vardır. Bunlardan beşi (ABD, Çin, Fransa, İngiltere ve Rusya) daimi üyedir. Diğer 10 üye ülke Genel Kurul tarafından iki yıllık dönem için seçilir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey:

Genel kurulca seçilen 27 üyeden oluşur. Birleşmiş Milletler'in ekonomik ve sosyal çalışmalarını yürütür.

Uluslararası Adalet Divanı: Birleşmiş Milletler'in yargı organıdır. Ülkeler, istedikleri davayı Adalet Divanı'na götürürler. Divan 15 yargıçtan oluşur. Merkezi Hollandanın Lahey şehrindedir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERE BAĞLI UZMANLIK KURULUŞLAR

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

FAO: Gıda ve Tarım Örgütü

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

IMF: Uluslar arası Para Fonu

ILO: Uluslar arası Çalışma Örgütü

WHO: Dünya Sağlık Teşkilât

IMF (Uluslar arası Para Fonu) 1945 yılında kurulmuştur. Merkezi Washington'dur.

* IMF'nin en yetkili organı Guvernörler Kuruludur.

* IMF'nin para birimi SDR

* Türkiye IMF'ye 1947 yılında üye olmuştur.

DÜNYA BANKASI

* 1945 yılında kurulmuştur. Türkiye 1947 yılında üye olmuştur.

* Temel amacı; gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere mali imkanları yönlendirerek, gelişmekte olan ülkelerin yaşam standartlarının yükseltilmesini sağlamaktır derler.

NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

* 4 Nisan 1949'da Washington'da 12 devletin imzalamış oldukları ittifak anlaşmasıdır.

* *Kurucuları:* Hollanda, Belçika, Portekiz, ABD, Fransa, İngiltere, İz-

landa, İtalya, Lüksembourg, Norveç, Kanada, Danimarka

* Türkiye 1952 yılında üye olmuştur.

G-8 **ÜLKELERİ** Dünyanın en gelişmiş 8 ülkesi tarafından kurulmuştur. G-8 Ülkeleri; ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada ve Rusya'dır.

* Uluslararası olimpiyat komitesi merkezi lozandadır.

* Medeniyetler İttifakı Forumu'nun ikincisi 6–7 Nisan 2009 tarihlerinde İstanbul'da yapıldı. Bir Birleşmiş Milletler Teşkilâtı projesi olan Medeniyetler İttifakı'nın eşbaşkanlığını Türkiye-İspanya yapmıştır.

* Batı'daki insan hakları çalışmalarına kaynaklık eden ilk çalışma *MAGNA KARTA* bildirgesidir. (**)

17. ÜNİTE

GENEL KÜLTÜR BİLGİLERİ

İLKLER VE EN'LER

Sümerler yazıyı buldu,ilk *hukuk devleti*, ilk şehir devletidir

* İlk Türk devlet Hunlar, Avrupa da kurulan ilk türk devlet Batı Hun Devleti.

* Çin icatları: kağıt, pusula, barut, matbaa

* Göktürler, ilk defa Türk adını kullanan devlet olup ve ilk Türk alfabesi oluşturmuşlardır.

* İlk Türk yazılı metinler Orhun abideleri

* İlk kütüphane Asurlular, ilk resim yazısı mısır

* İlk anayasa babil kralı, hammurabi tarafından hazırlanmıştır.

* Din değiştiren ilk türk Uygurlar ..İlk yerleşik hayat Uygurlar.. İlk büyük bozgun inebahtı

* İlk Türk-Müslüman savaşı hazarlar..İlk atlı göçebe topluluk İskitler..İlk Türk kadın hükümdar tomris

* Hristiyanlığı ilk defa Resmî din olarak kabul eden roma

* İlk para Lidyalılar, ilk takvim mısırlılar..İlk meydan savaşı ve yazılı anlaşmayı Mısır, Hititlilerle yaptı

* Anadoluda kurulan ilk devlet Hititler.

* En uzun Türk destanı Manas.

*Denizcilikle uğraşan ilk devlet Fenikeliler...

* Sultan ünvanını ilk Gazneliler kullandı

* Deneme türünün kurucusu: Montaigne

*İlk yerli tiyatro eseri:Şinasi / Şair Evlenmesi /1859

*İlk sözlüğümüz:Divan-ı Lügat-it Türk'tür.

* (1961) İlk Uzay'a giden insan Rus Yuri Gagarin'dir

* Ülkemizde ilk şeker fabrikası Uşak'ta açılmıştır.

* Ülkemizde ilk demir-çelik fabrikası Karabük'de açılmıştır.

* İlk insan hakları beyannamesi 15 Temmuz 1789'da Fransa'da yayılanmıştır.

* Aya ilk ayak basan insan Neil Amstrong'tur.

* İlk nobel ödülünü Almanya kazandı.

* Türkiye'de ilk uçak fabrikası Kayseri'de açıldı.

* İstiklal Maraşın besteleyicisi Osman Zeki Üngör'dür.

ÖNEMLİ EN'LER

- Ege Bölgesi'nde en uzun kıyılara sahip ilimiz Muğla'dır.
- Avrupa'nın en uzun nehri Volga'dır.
- Dünyamıza en yakın gezegen Mars'tır. (en yakın gök cismi ise Aydır)
- En büyük gezegen Jüpiter'dir.
- Dünya'nın en az yağış alan kıtası Avusturalya'dır.
- Dünya'nın en büyük göl denizi Hazar Gölü'dür.
- Türkiye'nin en fazla kara sınırı Suriye ile (877),en az kara sınırı ise Nahçıvan iledir (10)
- Ege kıyıları en uzun kıyımızdır.
- Ülkemizin en büyük gölü Van Gölü'dür.
- Ülkemizde 15 adet büyükşehir, 38.000'de köy mevcuttur.
- Karadeniz'in en yüksek dağı Kaçkar Dağı'dır.
- Taşkömürü ilk defa Zonguldak'ta çıkarılmıştır.
- Dünya'nın en derin gölü Baykal Gölü'dür.
- Deniz yüzeyinden derinliği en fazla olan göl ise Lut Gölü'dür.
- Dünya'nın en yüksek gölü ise Titicaca Gölü'dür.
- Yerleşik hayatın mümkün olmadığı tek kıta Antartika'dır.
- Türkiye'de petrol arama çalışmaları ilk defa İskenderun'da yapılmıştır.
- Türkiye'nin en zengin boksit yatakları Seydişehir'de bulunur.
- Dünya'nın en küçük kıtası Antartika'dır.
- Türkiye'de heyelan en çok kış mevsiminde görülür.
- Türkiye'nin doğusu ile batısı arasında 76 dakikalık zaman farkı vardır.
- Türkiye'nin ilk turistik yerleşim yeri Çeşme'dir.
- Kümes hayvancılığı en çok Marmara Bölgesin'de yaygındır.
- Balkanların en büyük gölü İşkodra'dır.
- Doğada en çok bulunan element silisyumdur.
- Dünyanın en büyük adası Okyanusya Adası'dır.
- Dünyanın en büyük akarsuyu, Amazondur.
- Dünyanın en uzun akarsuyu, Missisippi'dir.
- Türkiye'nin en uzun akarsuyu, Kızılırmak'tır.
- Dünyanın en büyük karater gölü, Issık Gölü'dür. (Kırgızistan)
- Dünyanın en tuzlu denizi Kızıldeniz'dir.
- Kıtaların EN büyükten EN küçüğe sıralanışı şöyledir: Asya, Afrika, Amerika, Avrupa, Avusturalya, Antartika,...
- Ortalama yükseltisi en fazla olan kıta Antartika'dır.
- Okyanuslar büyükten küçüğe şöyle sıralanır: Büyük Okyanus (Pasifik), Atlas Okyanusu, Hint Okyanusu...
- YÜZÖLÇÜMÜ EN BÜYÜK İLLER: (Sırasıyla, Konya-Sivas-Ankara)
- EN UZUN AKARSULARIMIZ (Sırasıyla) Kızılırmak-Fırat-Sakarya)
- EN BÜYÜK ADALARIMIZ: Gökçeada-Marmara-Bozcaada)

• YÜZÖLÇÜMÜ EN BÜYÜK GÖLLER (Sırasıyla, Van gölü-Tuz gölü, Beyşehir

• EN BÜYÜK BARAJLARIMIZ (Sırasıyla Atatürk-Keban-Karakaya)

• EN YÜKSEK DAĞLARIMIZb (Ağrı Dağı-Cilo (Hakkari) -Sübhan (Bitlis)

TÜRKİYENİN SINIR KAPILARI VE BAĞLANDIĞI ÜLKELER

BULGARİSTAN

• Dereköy (Kırklareli)

• Hamzabeyli (Edirne)

• Kapıkule (Edirne)

YUNANİSTAN

•Uzunköprü •İpsala •Pazarkule (3 üde EDİRNE İLİNDEDİR)

SURİYEYE AÇILAN KAPILAR

• Yayladağı veCilvegözü HATAY

• Islahiye (Gaziantep)

• Çobanbey (Gaziantep)

• Karkamış (Gaziantep)

• Öncüpınar (Kilis)

• Akçakale (Şanlıurfa)

•Ceylanpınar (Şanlıurfa)

• Mürşitpınar (Şanlıurfa)

• Şenyurt (Mardin)

• Girmeli (Mardin)

• Cizre (Şırnak)

IRAK

• Habur (Şırnak)

İRAN

• Esendere (Hakkâri)

• Kapıköy (Van)

• Gürbulak (Ağrı)

• Borualan (Iğdır) (kapalı)

NAHCİVAN

• (Azerbaycan) Dilucu (Iğdır)

ERMENİSTAN

• Akyaka (Kars),

• Alican (Iğdır) (kapalı)

GÜRCİSTAN

• Türkgözü (Ardahan)

• Sarp (Artvin)

TÜRKİYA COĞRAFYASI

Türkiye nin en büyük limanları sırasıyla;

1.İstanbul Limanı

2.İzmir Limanı

3.Mersin Limanı

* - Nüfusu en kalabalık 5 şehrimiz sırayla İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana'dır. (*)

UNESCO'NUN DÜNYA MİRASI LİSTESİNE ALDIĞI TÜRKİYEDEKİ TARİHİ ESERLER VE YERLER

Türkiye'deki Dünya Mirasları listeye alınma sırasına göre şunlardır:

1-Kapadokya ve Göreme Milli Parkı (1985)

2-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (1985)

3-İstanbul'daki Tarihi Yerler (1985)

4-Hattuşaş: Hitit Başkenti (1986) [4]

5-Nemrut Dağı (1987)

6-Pamukkale ve Hierapolis Milli Parkı (1988)

7-Ksantos-Letoon (1988)

8-Safranbolu Şehri (1994)

9-Troya (Truva) Antik Kenti (1998)

10-Selimiye Camii ve Külliyesi Edirne (2011)

COĞRAFYA-FİZİK-KİMYA

Ekinoks: 21 Mart ve 23 Eylül tarihleridir.Gece ve gündüz süreleri dünyanın her yerinde aynıdır.
Termodinamik: Isı enerjisi ile kinetik enerji arasındaki ilgileri ve bu konuyla ilgili olayları inceleyen fizik koludur.
Ültra Viole ışınları: Ozon tabakası tarafından süzülür. Bizlere öldürücü olmayan, hatta faydalı olan miktarına denir.
* Nüfusu en kalabalık 5 şehrimiz: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana.
* Nemrut dağı Adıyaman ili sınırları içindedir.
* Türkiye'nin en uzun nehri Kızılırmak'tır.
SANTRAL . Doğadaki başka bir Maddeden elektrik enerjisi üreten kuruluşlara santral denir. 4 tür santral vardır.
1-Hidroelektrik santral; hidrotürbinden akan suyun jeneratörü döndürmesiyle elektrik üreten santraldir. .
2-Termik santral en genel anlamıyla, (kömür, gaz ve mazot) gibi yakıtların ısı enerjisini elektrik enerjisine çevirmeye yarayan sisteme verilen addır.
* Afşin-Elbistan * Çayırhan Çatalağzı* Çolakoğlu Termik Santrali, * Çatalağzı Eren Enerji Termik Santralleri en önemli termik santrallerindendir.
3-Nükleer santral, bir veya daha fazla sayıda nükleer reaktörün yakıt olarak radyoaktif maddeleri kullanarak elektrik enerjisinin üretildiği tesistir.
4-Rüzgâr enerjisi santralleri Rüzgâr türbinleri vasıtasıyla güç üretimi yapan santrallerdir.
Başlıca Akarsularımız;
Karadeniz'e Dökülenler: Sakarya, Kızılırmak, Yeşilırmak, Çoruh
Marmara'ya Dökülenler : Susurluk
Ege'ye Dökülenler : Meriç, Bakırçay, Gediz, Küçük ve Büyük Menderes
Akdeniz'e Dökülenler : Aksu, Göksu, Seyhan, Ceyhan, Asi
Basra Körfezi, Kura,
Dışarıya Dökülenler: Fırat, Dicle Karadenizà Hazar Denizi, Çoruh (Gürcistan) Aras

Ülkemizde Kutlanan Önemli Gün ve Haftalar

OCAK	
Veremle Savaş Eğitimi Haftası	Ocak ayının ilk Pazartesi günü
Enerji Tasarrufu Haftası	Ocak ayının ikinci haftası
Dünya Gümrük Günü	26 Ocak
MART	
Yeşilay Haftası	1 - 7 Mart
Dünya Kadınlar Günü	08 Mart
Tıp Bayramı	10 Mart
İstiklal Marşının Kabulü	12 Mart
Dünya Tüketiciler Günü	15 Mart
Şehitler Günü	18 Mart
Çanakkale Zaferi	18 Mart
Yaşlılara Saygı Haftası	18-24 Mart
Nevruz Bayramı	21 Mart
Orman Haftası	21 - 26 Mart
Dünya Verem günü	24 Mart
Kütüphane Haftası	Mart ayının son Pazartesi günü
NİSAN	
Dünya Sağlık Günü ve Kanser Haftası	1 -7 Nisan
Sağlık Haftası	8-14 Nisan
Kutlu Doğum Haftası	20 - 26 Nisan
23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	23 Nisan
MAYIS	
Trafik Haftası	Mayıs ayının ilk Cumartesi günü
Hıdrellez Kültür ve Bahar Bayramı	6 Mayıs
Anneler Günü	Mayıs ayının 2. Pazar Günü
Sakatlar Haftası	10 - 16 Mayıs
Hemşirelik Haftası	12 - 18 Mayıs
İstanbul'un Fethi	29 Mayıs
Dünya Sigarasız Günü	31 Mayıs
HAZİRAN	
Dünya Çevre Günü	5 Haziran
Babalar Günü	Haziran Ayının 3. Pazar Günü
Çevre Koruma Haftası	Haziran ayının ikinci Pazartesi günü
TEMMUZ	
Kabotaj ve Denizcilik Günü	1 Temmuz
AĞUSTOS	
Zafer Bayramı	30 Ağustos
EYLÜL	
Dünya Barış Günü	1 Eylül
Şehitler ve Gaziler Günü	19 Eylül
Şehitler ve Gaziler Haftası	19 Eylül'ü içine alan hafta
Dil Bayramı	26 Eylül
Dünya Turizm Günü	27 Eylül
EKİM	
Dünya Yaşlılar Günü	1 Ekim
Camiler ve Din Görevlileri haftası	1 - 7 ekim

Dünya Çocuk Günü	Ekim'in ilk Pazartesi günü
Ahilik Haftası	Ekim ayının ikinci Pazartesi günü
Dünya Gıda Günü	16 Ekim
Kızılay Haftası	28 Ekim - 4 Kasım
Cumhuriyet Bayramı	29 Ekim
Dünya Tasarruf Günü	31 Ekim
KASIM	
Atatürk'ün Ölüm Günü	10 Kasım
Atatürk Haftası	10 - 16 Kasım
Dünya Diyabet Günü	14 Kasım
Dünya Çocuk Hakları Günü	20 Kasım
Öğretmenler Günü	24 Kasım
ARALIK	
Dünya Özürlüler Günü	3 Aralık
Mevlana Haftası	2-9 Aralık
Vakıflar Haftası	3-9 Aralık
Kadın Hakları Günü	5 Aralık
Uluslararası Sivil Havacılık Günü	7 Aralık
Dünya İnsan Halkları günü	10 Aralık
İnsan Hakları Haftası	10 Aralık'ı içine alan hafta
Tutum, Yatırım ve Türk Malları Haftası	12 -18 Aralık
Yoksullarla Dayanışma Haftası	12 -18 Aralık

18. ÜNİTE

GENEL TARİH-İNKILÂP TARİHİ

KURTULUŞ SAVAŞI

ERZURUM KONGRESİ (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919)

Doğu Anadolu'da Ermeni devletinin kurulmasına engel olmak isteyen Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından düzenlendi. Bu yüzden toplanış şekli bölgeseldir. Ancak; aldığı kararlar bütün yurdu ilgilendirdiğinden millidir.

Kararları: Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz. (Misak-ı Millî'nin Temeli atıldı.) Manda ve himaye kabul edilemez. Azınlıklara toplumsal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilemez. Kuva-i Millîye'yi amil, millî iradeyi hâkim kılmak esastır. Doğu illerinin ve bütün vatanın bağımsızlığını Osmanlı Hükümeti sağlayamazsa bunun gerçekleşmesi için geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu kongrede ilk kez bir hükümetin kurulması gerekliliğinden söz edilmiştir. Doğu illerinin birliği de sağlanmıştır. Millî bir kongre hazırlıklarını yapmak üzere Temsil Kurulu seçildi. Başkanı da Mustafa Kemal oldu. İlk defa manda ve himaye reddedilerek azınlıklara haklar verilemiyeceği belirtildi.

BALIKESİR VE ALAŞEHİR KONGRELERİ (1919)

Bölgesel olan bu kongreler, Yunan işgallerine karşı alınacak tedbirleri görüşerek, Batı Cephesi'nin kurulmasını kolaylaştırdı.

SİVAS KONGRESİ (4 - 11 Eylül 1919)

Kongrenin Önemi;

Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar aynen kabul edilerek tüm yurdu kapsayacak şekilde genişletildi. Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti adı altında tüm cemiyetler birleştirildi. Böylece Milli Mücadele tek elden yönetilecekti. Millet adına söz söyleme yetkisi Temsil Heyeti'ne verildi. Milli Mücadele'nin resmî yayın organı İrade-i Millîye gazetesi çıkarıldı. Manda ve himaye kesin olarak reddedildi. İstanbul Hükümeti Anadolu'ya hakim değil tâbi olacağı belirtildi.

Mısak-ı Milli tekrar kabul edildi.

AMASYA GÖRÜŞMESİ (Ekim 1919)

Yeni kurulan Ali Rıza Paşa hükümeti, Anadolu hareketini daha kolay kontrol etmek için, irtibat kararı aldı. Osmanlı Hükümeti adına Bahriye Nazırı Salih Paşa ile Mustafa Kemal

arasında gerçekleşmiştir. Önemi, Amasya Görüşmesi ile Osmanlı Hükümeti Anadolu hareketini (Temsil Kurulu) resmen tanımıştır.

Amasya Görüşmelerinde Alınan Bazı Kararlar:

Türk toprakları her türlü tehlikeye karşı korunacak.

* Azınlıklara daha fazla imtiyaz verilmeyecektir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetini İstanbul Hükümeti tanıyacaktır. Temsilciler kurulunun haberi olmadan düşmanla barış yapılmayacaktır.

* Meclis-i MEbûsanın toplanması için Milletvekili seçimleri yapılacak.

* Meclis İstanbul'da toplanmayacak

ANKARA 'YA TEMSİL KURULUNUN GELİŞİ (27 Aralık 1919)

Ankara'nın batı cephesine olan yakınlığı, güvenilir oluşu, ulaşım ve haberleşme imkanının elverişli olması, nedeniyle geldi. Böylece Ankara Milli Mücadele'nin merkezi oldu.

Son Osmanlı Meclis-i MEbûsan'ın Açılması (12 Ocak 1920)

MİSAK-I MİLLÎ (28 Ocak 1920)

* Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz.

*Türklerin çoğunlukta olduğu yerler Türk hâkimiyetinde kalacaktır.

Arap topraklarının geleceği bölge halkının yapacağı serbest seçimle belirlenecektir. Kapitülasyonlar kaldırılmalıdır (Milli Mücadelede ilk defa kapitülasyonlar rededildi).

Önemi; Kabul edilmesi İstanbul'un resmen işgaline, Meclisin işgalci güçler tarafından basılıp dağıtılmasına neden oldu (16 Mart 1920). MEbû-san Meclisi kapanınca TBMM'nin açılmasına zemin hazırladı. Mustafa Kemal'e Millî Mücadeleyi padişah adına da yürüttüğünü söyleme imkânı verdi.

TBMM'NİN AÇILMASI (23 Nisan 1920)

Açılma nedeni: MEbûslar Meclisinin kapanması. Önemi ve özellikleri:

Meclis hükümeti sistemi vardır. Yani meclis başkanı hükümetin de başkanıdır. Olağanüstü yetkilere sahip bir ihtilal meclisidir. Kurucu meclis özelliği taşır.

Kuvvetler birliğine dayanır. (Yasama - yürütme - yargı tek elden yapılır.)

TBMM üstünde kuvvet yoktur denerek İstanbul Hükümeti yok sayılmıştır.

Böylece yeni Türk Devleti kesin olarak kuruldu.

Yorum: TBMM ile cumhuriyete ilk adım atıldı.

1921 ANAYASASI (20 Ocak 1921)

Kurucu Meclis özelliği taşır.

Kuvvetler birliğine dayanır (yasama, yürütme, yargı).

TBMM'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Tedbirler:

*İstiklâl Mahkemelerini kurdu.

Hiyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı. Ankara müftüsünden İstanbul Hükümeti'nin çıkardığı fetvaya karşı

fetva çıkarılarak İstanbul'la haberleşme kesildi.

Ayaklanmaları bastırınca TBMM Anadolu'ya hâkim ve tek güç hâline geldi. Düzenli ordunun kurulması hızlanmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması gecikmiştir.

SEVR ANTLAŞMASI (10 Ağustos 1920)

Bu antlaşma Osmanlı MEbûslar Meclisince onaylanmadı. Aynı zamanda TBMM tarafından tanınmadı, ayrıca imzalayanları vatan haini saydı. Sevr, imzalanmasına rağmen uygulanmayan antlaşmadır.

Düzenli Ordunun Kurulması

Kuvay-i Millîye'nin düşmana kesin darbeyi vuramaması ve ilerleyişini durduramaması üzerine düzenli ordu kuruldu.

TBMM'yi ilk kez bir büyük devlet resmen tanımış oldu.

3. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası) Kabul Edildi.

Yeni kurulan Türkiye'nin ilk Resmî anayasasıdır.

4. İstiklâl Marşının Kabulü

Böylece, yeni kurulan Türkiye Devleti'nin Milli Marşının da kabulüyle bir devletin kurulması tamamen gerçekleşmiştir.

II. İNÖNÜ ZAFERİ (1921)

Zafer sonucunda halkın Millî Mücadeleye ve TBMM'ye olan güveni daha da artmıştır.

Sonuç: İtalya işgal ettiği yerlerden çekilmiştir.

Kütahya - Eskişehir Savaşları (10-14 Temmuz 1919): Sonucunda;

* Türk ordusu Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmiştir. Kütahya - Afyon - Eskişehir Yunanlılar'ın eline geçti.

Hükümet merkezinin Kayseri'ye taşınması gündeme geldi.

Sakarya Meydan Muharebesi ve Hazırlıkları (23 Ağustos -12 Eylül 1921): Mustafa Kemal olağanüstü yetkilerle üç aylığına başkomutan seçildi. Meclisin yasama, yürütme yargı yetkileri sürdü, ayrıca Mustafa Kemal 7 - 8 Ağustos 1921'de Tekalif-i Millî'ye emirlerini yayınladı. (Ordunun tüm ihtiyaç duyduğu malzemelerin halktan istenmesi ve toplanmasına gidildi). Zafer sonucunda savunma sırası Yunanlılara geçti. 1683 II. Viyana Bozgunu'ndan beri süren geri çekiliş sona erdi.

Zaferin siyasî sonuçları: Fransızlarla Ankara Antlaşması imzalandı. Azerbeycan, Gürcistan, ve Ermenistan'la Kars Antlaşması imzalandı. Mustafa Kemal'e gazi ve mareşallik unvanı verildi. " Hatt-ı müdafa yoktur, sath-ı müdafa vardır " emri bu savaşta verildi.

BÜYÜK TAARRUZ VE BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI (26 Ağustos - 9 Eylül 1922)

Amacı düşmanı yurttan tamamen çıkarmaktı. Sonuç: Osmanlı Rumların karşı taarruza geçmesinin ardından dağılan Rumlar Dumlupınar da yakalanmış ve imha edilmiştir. Kaçanlar denize dökülmüştür.

Önemi, Kurtuluş Savaşı sona erdi. Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalandı.

Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922)

Askerî zaferi tamamlayan siyasî bir zaferdir. Doğu Trakya ve istanbul tek kurşun atılmadan alınmış Batı Cephesi kapanmıştır.

LOZAN ANTLAŞMASI. 24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre'nin Lozan şehrinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi temsilcileriyle Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Portekiz, Belçika, SSCB ve Yugoslavya temsilcileri tarafından, Lozan Üniversitesi salonunda imzalanmış barış antlaşmasıdır.

MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI 3 Ekim 1922'de Mudanya'da toplanan konferansta Türkiye'yi Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Büyük Britanya'yı General Harrington, Fransa'yı General Charpy, İtalya'yı da General Mombelli temsil etmiştir. Çetin görüşmeler sonunda, Mudanya Ateşkes Antlaşması 11 Ekim 1922'de imzalanmıştır. Yunanlılar, Mudanya'daki Konferansa katılmamış, hazırlanan Antlaşma metnini kabullenerek üç gün sonra imza etmiştir.

SINIRLAR

Sovyet Sınırı: Kars Antlaşması'yla çizilen yer kabul edilmiştir.

Suriye Sınırı: Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşmasındaki sınır kabul edildi.

İran Sınırı: 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşmasıyla çizilen sınır küçük değişikliklerle kabul edilmiştir.

Irak Sınırı: Musul üzerinde anlaşma olmadı. İngiltere ve Türkiye kendi aralarında daha sonra görüşeceklerdi.

Batı Sınırı: Doğu Trakya bize geri verildi. Karaağaç ve yöresi de Yunanistan'dan alınacak savaş tazminatına sayıldı. Ege adalarının Türk sınırına yakın olanlar da asker bulundurulmayacaktı.

Yunan Sınırı: Mudanya Ateşkes Antlaşması'yla

Bulgar Sınırı: Balkan Savaşlar'ının ardından

Bulgaristan'la imzalanan İstanbul Antlaşması'yla çizilmiştir.

Kapitülâsyonlar: Her türlü kapitülâsyonlar tüm sonuçlarıyla birlikte kaldırıldı.

Azınlıklar: Bütün azınlıklar Türk uyrukludur. Hiçbir ayrıcalıkları yoktur. Batı Trakya'daki Türklerle İstanbul'daki Rumlar dışında, Anadolu ve Doğu Trakya'daki Rumlar ve Yunanistan'daki Türkler değiş tokuş edilecektir.

Savaş Tazminatları: I. Dünya Savaşı nedeniyle bizden istenen savaş tazminatından vazgeçildi. Yunanistan savaş tazminatını ödeyemediğinden karşılığında Karaağaç'ı bize bırakmışlardır.

Devlet Borçları: Faizler rededildi. Ana para ödendi. Borçlar Osmanlı imparatorluğu'ndan ayrılan devletlerle aramızda bölüşüldü. Bize düşen bölümü düzenli taksitlere bağlanarak kâğıt para esasına göre ödenmesi sağlandı.

Boğazlar: Boğazlar bize geri verildi. Ancak geliş gidiş serbest olacak ve bu Milletler Cemiyeti denetiminde, başkanının Türk olduğu uluslar arası bir

komisyon düzenleyecekti. Boğazın her iki yakası da askerden arındırılacaktı.

Yabancı Okullar: Tamamı Milli Eğitim'e katılmıştır. Tarih ve Türkçe öğretmenleri Türk olacaktır.

CUMHURİYET'İN İLÂNI (29 EKİM 1923)

TBMM açıldığında rejimin adı ortam elverişli olmadığından konulmamıştır. Böylece, devlet başkanlığı sorunu çözülmüş, kabine sistemine geçilmiş, devletin rejimi ve adı belli olmuştur. Cumhurbaşkanı ve başbakanlık oluşturulmuştur.

OSMANLININ SAVAŞTIĞI CEPHELER

Kafkasya Cephesi

Çanakkale Cephesi

Hicaz-Yemen Cephesi

Sina ve Filistin Cephesi

Irak Cephesi

Galiçya Cephesi

Makedonya Cephesi

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924):

Medreseler kapatılarak ilkokul mecburî hâle getirildi. Bütün eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı.

Latin Harflerinin Kabulü (1 Kasım 1928)

Türk Tarih Kurumu (Nisan 1931)

Türk Dil Kurumu (12 Temmuz 1932):

Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması 30 Kasım 1925 (Laiklik ilkesiyle ilgilidir)

Kılık kıyafetin düzenlenmesi 25 Kasım 1925

Milâdi Takvim 26 Aralık 1925'te kabul edildi. 1 Ocak 1926'da uygulandı

Ölçü, birimler 1931 değiştirildi.

Hafta tatilinin pazar gününe alınması 1935

Soyadı kanunu 1934'te kabul edildi.

* Gazi Mustafa Kemal'in cenazesini yıkayan ve namazını kıldıran 2. Diyanet işleri Başkanı Şerafettin Yaltkaya"dır.

MİLLETLER CEMİYETİNE GİRİŞ (18 Temmuz 1932)

Montro Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936): Dünya barışının İtalya ve Sovyetler'in saldırgan politikaları nedeniyle Milletler Cemiyeti'nin verdiği garantinin yetersiz olması sonucunda imzalandı. Önemi; Boğazlar komisyonu kalktı ve Boğazlarda tam hâkimiyet sağlandı.

Sadabat Paktı (8 Temmuz 1937): İtalya'nın bu bölgeye saldırgan tutumları üzerine Türkiye Cumhuriyeti, Irak, İran, Afganistan arasında bölgede barış ve güvenliğin sağlanması için yapılmıştır.

Hatay'ın Anavatana Katılması (30 Nisan 1939): 1921 Ankara Antlaşması'yla Hatay Özerk Yönetimi kurulmuştu. Suriye bağımsız olunca Milletler Cemiyeti gözetiminde seçimler yapıldı. Hatay Bağımsız Devleti kuruldu. Hatay Meclisi 29 Haziran 1939'da Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmayı kabul etti.

TARİHÎ ÖZET BİLGİLERİ

Gılgamış destanı Sümerlere aittir.

Manas destanı Kırgızlara aittir.

* Rumeli hisarını Fatih Sultan Mehmet yaptırmıştır.
* Anadolu Hisarını Yıldırım Beyazıt Han yaptırmıştır.

İSLÂM TARİHİ

* Tarihte ilk müslüman Türk devleti Karahanlılar devleti, Milâdî 840 yılında Türkistan'da kurulmuştur.

* Mısır'ı fetheden komutan sahâbe Amr Bin As'dır.

OSMANLI

Alemdar: Bayrak, sancak taşıyan kimseye (bayraktar, sancaktara) Osmanlı da verilen isme denir.

Beylerbeyi; Osmanlılarda eyaletlerin mülki ve askeri en yetkili kişisine (bugünkü valiye) denir.

Beytülmal: Devlet hazinesinin bulunduğu yer veya maliye dairesine Osmanlılarda verilen isimdir.

DİVAN ÜYELERİ:

Vezir-i Azam: Başbakan

Kazasker: Adalet Bakanı

Defterdar: Maliye Bakanı

Nişancı: Tuğracı, tımar dağıtıcısı

Şeyhülİslâm (Müftü): Ulemanın başı

Kaptan-ı Derya: Donanma komutanı

Yeniçeri Ağası: İstanbul'un güvenliğinden sorumludur.

Hadimül Haremeyn (iki haremin hizmetçisi) Lâkabıdır. Ve Yavuz Sultan Selim Han'a aittir.

Hadimül Müslimin (müslümanların hizmetçisi) Lâkabı Sultan Abdülhamit Han' aittir.

İlmiye (Ulema): Adalet, Din, Eğitim ile uğraşanlar. (Kazasker, Şeyhülİslâm, Kadı ve Müderrisler)

Kalemiye: Mali ve bürokratik işlere bakarlar. (Defterdar, Nişancı ve Reis-ül Küttab)

Kapıkulu: Osmanlıda yeniçeri ocağında görevli olan devlet askerleridir.

Osmanlı Vergi Sistemi.

A-*Şer'î Vergiler (Dini, Kur'ân'a dayalı):*

* **Öşür** (Aşar): Müslümanlardan alınan toprak ürünü vergisidir. Ürünün 1/10u oranındadır.

* **Haraç:** Müslüman olmayanlardan (gayrimüslimlerden) alınır. 1/5 oranındadır.

* **Cizye** (Kelle, baş vergisi): Müslüman olmayan erkeklerden askerlik yapmadıkları için alınan vergidir.

B. *Örfi Vergiler (Padişah iradesi ile):*

Çift Resmî: Reayanın (köylü) sipahiye (tımar beyi) ödediği toprak vergisidir.

Çiftbozan: Toprağını izinsiz olarak terk eden yada 3 yıl üst üste ekmeyenden alınan vergidir.

Avarız: Olağanüstü hallerde, divanın kararı ve padişahın emri ile toplanan vergilere denir.

Seyfiye: Kılıç ehli olarak bilinir.

Devleti koruyan, asayişi sağlayan, sınırları genişleten sınıftır.

Yönetim ve Askerlik işlerine bakarlar.

Vezir-i Azam, Vezirler, Yeniçeri Ağası, Kaptan-ı Derya, Beylerbeyi, Sancakbeyi

Şehzade: Osmanlı hükümdar sülalesinin erkek evlatlarına verilen isimdir.

İlk Osmanlı halifesi Yavuz Sultan Selim"dir.

MİMAR SİNAN'IN ESERLERİ

Mimar Sinan çıraklık döneminde ki eseri ŞEHZADE CAMİİ

Kalfalık döneminde : SÜLEYMÂNİYE CAMİ

Ustalık döneminde SELİMİYE CAMİİni yapmıştır.

İNKİLAP TARİHİ KRONOLOJİ

1 Kasım 1922 Saltanatın kaldırılması

1919 Mayıs 1919: Mustafa Kemal, Samsun'a çıktı.

1919 Temmuz 23:Mustafa Kemal'in başkanlığı altında Erzurum Kongresi'nin toplanması ve bir Temsil Kurulu seçerek dağılması. (7 Ağustos 1919)

1919 Eylül 4: Mustafa Kemal'in başkanlığı altında Sivas Kongresi'nin toplanması ve 11 Eylül'de sona ermesi.

1919 Ekim 22: Amasya Protokolü'nün imzalanması.

1919 Kasım 7: Mustafa Kemal, Erzurum'dan milletvekili seçildi.

1920 Nisan 23: Mustafa Kemal, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açtı. .

1920 Ağustos 10: Osmanlı İmparatorluğu delegeleriyle İtilaf Devletleri arasında Sevr Antlaşması'nın imzalanması.

1920 Ocak 9 / 10: Birinci İnönü Savaşı.

1921 Ocak 20: İlk Teşkilat-ı Esasiye (Anayasa) Kanunu'nun esas maddelerinin kabulü.

1921 Mart 30 / Nisan 1: İkinci İnönü Savaşı.

- 29 Ekim 1923 Cumhuriyet'in İlanı
- 1923 İzmir İktisat Kongresi
- 3 Mart 1924 Halifeliğin Kaldırılması
- 20 Nisan 1924 1924 Anayasasının Kabul Edilmesi
- 1924 - 1937 Mecellenin Kaldırılması
- 1924 Teşkilât Esasiye Kanunu
- 1924 Şer'îyye Mahkemelerinin Kapatılması
- 3 Mart 1924 Öğretimin Birleştirilmesi
- 17 Şubat 1925 Aşar (Öşür) Vergisinin Kaldırılması
- 25 Kasım 1925 Şapka kanunu
- 30 Kasım 1925 Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması
- 1925 – 1935 Takvim, Saat ve Ölçülerde Yapılan Değişiklikler
- 1926 – 1934 Türk Kadınının Medeni ve Siyasî Haklarına kavuşması
- 17 Şubat 1926 Medeni Kanunun Kabulü
- 1926 Türk Ceza Kanunu
- 1926 Maarif Teşkilât Hakkında Kanun
- 1926 Medreselerin Kapatılması
- 1 Temmuz 1926 Kabotaj Kanunu

- 28 Mayıs 1927 Sanayi Teşvik Kanunu
- 1 Kasım 1928 Harf Devrimi
- 24 Kasım 1928 Millet Mekteplerinin Açılması
- 1928 Güzel Sanatlarda Yapılan Yenilikler
- 1931 Türk Dil ve Tarih Kurumlarının Kurulması
- 1933 - 1937 I. ve II. Kalkınma Planları
- 1933 Üniversite Reformu
- 21 Haziran 1934 Soyadı Kanunu
- 26 Kasım 1934 Lâkap ve unvanların kaldırılması
- 3 Aralık 1934 Kılık ve Kıyafette Değişiklik

1938 Kasım 10: Atatürk'ün ölümü. (Perşembe, saat: 09.05)

TARİH KONULARIYLA İLGİLİ TEST SORULARI

1- Türk adının millet olarak geçtiği, Türk Edebiyatı ve Tarihinin ilk yazılı örnekleri olan edebî metinlerin adı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Orhun Anıtları

B) Yenisey Kitabeleri

C) Kutadgu Bilig

D) Atabet-ül Hakayık

2- İslâmiyet öncesi Türklerde her türlü devlet işlerinin görüşülüp, karara bağlandığı kuruma ne ad verilir?

A) Töre B) Toy

C) Arz Divanı D) Kam

3- Aşağıdaki şehirlerden hangileri Türkiye Selçuklu devletine başkentlik yapmıştır?

A) Bursa-İznik

B) İznik-Konya

C) Kütahya -Konya

D) Karaman Konya

4- Osmanlı Devleti ilk defa 1854 yılında Avrupa'dan borç para aldı. Ancak, zamanla dış borçlarını ödeyemeyince Avrupalılar Osmanlı Devleti'nin gelir kaynaklarına el koymak için aşağıdaki kurumlardan hangisini oluşturdular?

A) Kapitülasyonlar

B) Duyun-u Umumiye

C) Şirket-i Hayriye

D) Osmanlı Bankası

5- Osmanlı Devletinde ilk defa padişahın kendi yetkilerini kısıtlayıp, kanun kuvvetinin padişahın kuvvetinin üzerinde olduğunu kabul ettiği ve anayasacılık hareketinin temelini oluşturan dönem hangisidir?

A) Islahat Fermanı

B) Tanzimat Fermanı

C) Sened-i İttifak

D) I. Meşrutiyet

6- Boğazların egemenliği tam anlamı ile Türkiye'ye ne zaman geçti?

A) Lozan Anlaşması

B) Montrö Sözleşmesi

C) Sadabat Paktı

D) Balkan Antantı

7- Türk Hukukundaki Medeni Kanun hangi ülkeden alınmıştır?

A) Fransa

B) Almanya

C) İsviçre

D) İtalya

8- Osmanlı döneminde divanda büyük davalara bakan, kadı ve müderrisleri atayandevlet görevlisinin unvanı hangisidir?

A) Sadrazam

B) Vezir-i azam

C) Kazasker

D) Kâdî'l-kudat

TARİH KONULARIYLA İLGİLİ TEST SORULARININ CEVAPLARI

1-A	2-B	3-B	4-B	5-B
6-B	7-C	8-C		

19. ÜNİTE

SANAT- EDEBİYAT VE FELSEFE AKIMLARI SÖZLÜĞÜ

BAROK TARZI :

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa'da yaygın olan sanat tarzıdır. Mimaride ve heykelde, kıvrımlı çizgileriyle, gösterişli süsleriyle, resimde ayrıntılarıyla ve ışık oyunlarıyla, müzikte canlı ve hareketli ritimleriyle belirlenir.

BATINİ :

Genel olarak kutsal kitapların açık anlamından çok gizli anlamlarını yorumlayan ve bu yorumları gerçek sayan bir öğretidir.

BURJUVAZİ:

Tarihsel olarak Yakınçağ'da egemen olan sınıftır. Fabrika, atölye ve makinalar gibi teknolojik üretim araçlarına sahip olan sermaye sahibi olanlardır.

DETERMİNİZM:

Belirlenimdelik. Evrendeki her olay ve olgunun nedensellik zinciri çerçevesinde belirli kanunlar ya da kurallara bağlı olarak meydana geldiğini, doğada bulunan her şeyin birbirine kırılmaz bir neden-sonuç zinciriyle bağlı olduğunu İleri süren görüş.

DEHRİYYUN-MADDECİLER

Tabiatçılar gibi duyulardan başka ilgi kaynağı olmadığını kabul ederler. Yegane gerçek maddedir. Maddeciler zamanı ezeli ve yaratılmamış olduğunu kabul ettiklerinden onlara dehriyyun (zaman) derler. Allahın varlığını da kabul etmemişlerdir. Alemin ezeli olduğunu, mahluk olmadığını kabul ederler. Bu ekolun en meşhur kişisi ibni Ravendi (ölm. 910) dur.

*Doğu dünyasındaki 'Dehriyyun' akımının Batı dünyasındaki karşılığı Materyalizm'dir. (**)

DİYALEKTİK:

Eytişim.Cedel. Doğa, toplum ve düşüncenin kendi içlerinde taşıdıkları İç çelişkilerin doğal bir sonucu olarak sürekli bir devrim ve değişim halinde bulunduklarını kabul eden yaklaşım. Felsefe tarihinde bir çok filozof tarafından değişik anlamlarda kullanılan diyalektik, daha Çok Hegel'in, çelişkileri biraraya getirip üstesinden gelmede kullandığı akıl yürütme yöntemine denir. Ancak diyalektiğin bir mantık mı, yoksa bir yasa veya yöntem mi olduğu öteden beri tartışılmıştır.

DADAİZM

Fransızca bir sözcük olan dada, çocukların binerek oynadıkları "ağaç parçası, tahta at" anlamına gelir. Düzensiz sözcük ve imgelerin kullanıldığı bu akım, Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkıcı ortamda düş kırıklığına uğrayan aydın ve sanatçıların bir başkaldırısı olarak doğmuştur. Bir başka deyişle iki dünya savaşı arasında varlık gösteren ve toplumu uyuşukluktan kurtarma çabası güden bir harekettir.

DUALİZM:

Varlığı hem madde hem idea olarak kabul etme. Descartes tarafından temsil edilen bu yaklaşım idealizmle materyalizmi sentezlemeyi denemiştir. Ona göre varlığın özünde bir değil iki cevher bulunmaktadır: Madde ve idea. Bu ikisini birbirinden ayırmak imkansızdır.

EGZİSTANSİYALİZM (VAR OLUŞÇULUK)

Egzistansiyalizm akımına göre "var oluş" insanın Maddî özünden önce gelir. İnsan dünyaya gelip var olduktan sonra kendi özünü, değerlerini yaratır. Bu süreçte insana yol gösterecek olan, yine kendisidir. Bu nedenle özgür olmak zorundadır. Bunalımlarının kaynağı, insanın Özünü ve değerlerini yaratırken değişik seçeneklere karşı hissettiği sorumluluktur.

EKSPRESYONİZM (DIŞAVURUMCULUK)

Ekspresyonizm, insanın iç dünyasındaki duyguları anlatmaya, dışa vurmaya, önem veren bir akımdır.

EMPRESYONİZM (İZLENİMCİLİK)

19. yüzyılda ortaya çıkmış ve bütün sanat dallarını etkilemiştir.

Sanatta dış etkilerin içe yansımasını- içte izler bırakmasını veya bu izlere dayanarak sanat eseri meydana getirilmesini savunan bir sanat akımıdır. Bu akıma, mensup olan sanatçılar, tabiatı gerçekte olduğu gibi, bütün ayrıntılarına bağlı kalarak değil, ancak ondan edinilen intibalar ölçüsünde ve niteliğinde anlatmayı gaye edinmişlerdir.

EMPRİZM (Amprizm-Deneycilik)

Rasyonalizm karşıtı olarak emprizm, Bilginin sadece duyumlardan geldiğini ve görgüsel deney dışında hiçbir yoldan bilgi edinilemeyeceğini savunur. Deneyden gelen bilgi, doğrudan ya da dolayla olarak elde edilebilir. Ne varki doğrudan ya da dolaylı elde edilmiş olsun, usun yani aklın bunda hiçbir rolü yoktur.

EPİSTEMELOJİ:

Epistemoloji, bilginin doğası, kapsamı ve kaynağı ile ilgilenen felsefe dalıdır. Bilgi felsefesi olarak da adlandırılmaktadır.

FÜTÜRİZM (GELECEKÇİLİK)

Fütürizm, yaşamdaki sürekli değişimin sanata da yansıması gerektiğini vurgular. O yüzden geçmişi bütün sanat kuralları ve anlayışları bir yana bırakılmalıdır. Yaşamın sürekli değişimine, dinamizmine uygun yeni anlatım yolları ve biçimleri bulunmalıdır. Onlara göre,

makine ve hız sanatın her alanına sokularak geleceğe yönelmelidir.

HÜMANİZM: (İnsanperestlik.)

İlâhî nitelikte ve öte dünya ile ilgili olanın değil, bu dünya ve insanla ilgili olanın yüceltildiği bir genel eğilimin uç noktasını teşkil eden ve İnsanı, kendi üzerinde sınırlayıcı hiçbir otoriteye İhtiyacı olmayan, kendine yeterli bir ontik kategori olarak tanımlayıp, onu hakikatin yegâne ölçüsü ve kaynağı kabul ederek evrenin merkezine yerleştiren, İnsanmerkezci ve insanbiçimci dünya görüşü.

İDEALİZM:

İdealizm, varolan her şeyi "düşünce"ye bağlayıp ondan türeten; düşünce dışında nesnel bir gerçekliğin varolmadığını, başka bir deyişle düşünceden bağımsız bir varlığın ya da maddî gerçekliğin bulunmadığını dile getiren felsefe akımını niteler.

İHVANU-S SAFA (Temiz Kardeşler-İslâm Ansiklopedistleri)

İslâm Felsefesi tarihinde kendilerine has görüşleri olan bir felsefi topluluktur. Bunlar kendilerine göre taassup içinde kabul ettikleri müslümanları aydınlatmak din ile felsefeyi uzlaştırmak, tabiat ilimlerinden yararlanarak geliştirdikleri ilim anlayışını ve felsefi görüşlerini yaymak için çalışmışlardır. Düşüncelerini yayabilmek için, devirlerinin her türlü bilgisini içine alan ve elliyi aşkın risaleden (kitapçık) oluşan bir ansiklopedi meydana getirmişlerdir ki, "Resâil-i İhvan-ı Safâ" adında günümüze kadar gelmiştir.

İŞRAKİYYUN - İŞRAKİYYE :

İslâm dünyasında ortaya çıkan bir felsefe akımıdır. Kelime anlamıyla işrâk "ışığın açılması, parlama, güneşin doğması" manalarına gelir. Bu nedenle ona "Nur felsefesi" de denmiştir. Başlıca özelliği olarak, bilgi meselesinde mantık ve akıl yürütme metoduna karşı olan İşrâkîlik, akıl üstü bilgi kaynakları olarak gördüğü keşf, ilham ve sezgiye büyük değer verir. Meşşâilik ile tasavvuf arasında bir yer tutar. Onun için manevî sezgi bu felsefenin esasını teşkil eder ve hakikat sadece işrak ve kalp yoluyla elde edilebilir Milâdî 12. yüzyılda öldürülmüş olduğu ve sözkonusu akım daha sonra ardılları tarafından kurulduğu için okulun öncüsü Maktül Şahabeddin Sühreverdi kabul edilir.

KLASİSİZM

Edebiyatta eski Yunan ve Roma sanatını temel alan tarihselci yaklaşım ve estetik tutumdur. Yeniden doğuş diye adlandırılan Rönesans döneminde gelişmiştir. Bu akamın izleri bir önceki dönemde Rebelais ve Montaigne de hatta Aristoteles'tedir. Klasizmin temel öğeleri kendi içinde soyluluk, akılcılık, uyum, açıklık, sınırlılık, evrensellik, idealizm, denge, ölçülülük, güzellik, görkemliliktir. Yani bir eserin klasik sayılabilmesi için bu özellikleri barındırması gerekmektedir. Kısaca klasik bir eser, bir üslubun en yetkin ve en uyumlu ifadesini bulduğu eserdir.

KÜBİZM

20. yüzyılın başında empresyonizme tepki olarak ortaya çıkmış ve daha çok, resimde kendini göstermiştir. Yazın alanın da, özellikle şairler, ressam

Picasso'nun da etkisiyle bir anlayış geliştirmişlerdir. Buna göre şairler, dış dünyayı izleyip olup bitenleri iyi saptamak zorundadır. Onlara göre dünyadaki küçük olayları ve anlamları yakalamak gerekir "Söylenmemiş olanı", "görülmemiş olanı" gün ışığına çıkarmak, aklın değil düş gücünün yapacağı iştir.

MEŞŞAİLİK - MEŞŞAİYE - PERİPATOSÇULAR

İslâm düşüncesi tarihinde "felsefe" veya "İslâm felsefesi" denince ilk akla gelen düşünce akımı Meşşailik'tir. Meşşai yürüyen anlamına gelir. Çağının bütün felsefe meselelerine bünyesinde yer veren Meşşâilik, mantık ve matematiğe dayanır. Yani onun esas karakteri akılcı (rasyonel) olmasıdır. Hicrî üçüncü yüzyılda doğuşundan sonra kısa sürede Sünni telâkkiye uygun bir yapıya bürünmüş; böylece İslâm düşünce dünyasının hakim ve yaygın felsefesi olmuştur.

Meşşâilik, İslâm dünyasında Aristûtâlis, Aristâtâlis veya Aristû ismiyle de tanınan Aristotelesin, başta mantık ve metafizik olmak üzere psikoloji (ruh), astronomi, tabiat, siyaset, ahlâk ve diğer düşüncelerinin İslâm dünyasındaki yorumlarını ve tesirlerini ifade eder.

NATÜRALİZM

*Determinizm anlayışını romana getiren bu akım 19. asrın ikinci yarısında Fransa'da ortaya çıkmıştır.

*Determinizme göre tabiat olaylarında aynı sebepler aynı sonucu doğurur. Natüralistler, Determinizmi topluma ve insan uyguladılar.

* Toplum büyük bir laboratuar, insan deney konusu, sanatçı da bilgin sayıldı.

*İnsan kişiliğini anlatabilmek için soya çekim yasalarından ve toplum biliminden yararlandılar.

*Romanlarda kahramanların portreleri ince ayrıntılarına kadar verilir.

*Yazar eserde kişiliğini gizler.

*Gözlem ve tasvir önemlidir.

*Eserlerinde hayatı bütün yönüyle anlatırlar.

PARNASİZM

*Romantik şiir anlayışı ile Fransa'da ortaya çıkmıştır.

*Doğal güzelliğe ve dış görünüşe büyük önem verir.

*Sanat sanat içindir ilkesini savunmuştur.

*Nesneleri dış görünüşünü aktarmışlardır.

RASYONALİZM; (Akılcılık)

Akılcılık, bilginin kaynağının akıl olduğunu; doğru bilginin ancak akıl ve düşünce ile elde edilebileceği tezini savunan felsefi yaklaşıma verilen isimdir. Buna göre, kesin ve evrensel bilgilere ancak akıl aracılığıyla ve tümdengelimli bir yöntemsel yaklaşımla ulaşılabilir. Dünya hakkındaki mühim olan bilginin sadece deney ötesi yöntemlerle elde edilebileceğini savunur.

REALİZM (Gerçekçilik)

*19. yy'ın ikinci yarısında Fransa'da romantizme tepki olarak doğmuştur.

*Konu gerçekten alınır. Olay ve kişiler yaşanan ve yaşayan kişilerin benzerleridir

NOMİNALİZM

Genel kavramları gerçek saymayıp birer addan ibaret bulan öğreti... Nominalizme göre genel kavramlar (tümeller), bir takım seslerden başka bir şey değildirler, bunlar insanların düşünce biçimlerine yakıştırdıkları birer addır ve hiçbir gerçeklikleri yoktur.

REFORM

XVI. Yy. da Katolik mezhebindeki bozulmaları önlemek ve düzenlemeler yapmak amacıyla gelişen dinde yenilik hareketine denir.

RETORİK: Retorik kelime anlamı olarak güzel söz söyleme, hitabet sanatı belagat anlamına gelmektedir. Dili ikna etmek için kullanan sanatlardan biridir. Retoriğin olabilmesi için üç temel öğe: bir söylevci, bir dinleyici ve bunların düşündüklerini ve görüşlerini iletebilmelerine aracılık eden bir dil gereklidir.

ROMANTİZM:

Romantizm bir edebiyat akımı olmanın ötesinde, 18.yy.sonu ile 19. yüzyıl başlarında Avrupa'da yer etmiş belli bir duyarlılığı belirtir. Fransa'da doğan bu hareket Güney Avrupa ülkelerine (İtalya ve İspanya) biraz daha geç girmiştir. Klasik edebiyat akımına tepki olarak 18. yüzyılın sonlarında doğan ve Victor Hugo'yla birlikte büyük ün kazanan Romantizm, insanın yaratma özgürlüğü önündeki her şeye karşı durur. "En iyi kural, kuralsızlıktır" diyen romantikler, insanın duygularını, düş gücünü hayata geçirmesini ve insanı düzeltmenin toplumu düzeltmekle olabileceğini savunurlar.

RÖLATİVİZM;=Görecelik:

Kişiden kişiye değişmeyen nesnel bir hakikat, herkes için geçerli olan mutlak doğrular bulunmadığını, hakikatin ya da doğruların bireylere, çağlara ve toplumlara göreli olduğunu savunan anlayıştır. Mutlak veya değişmez ya da evrensel standart ya da ölçütlerin bulunmadığını öne süren yaklaşım; bir teorinin, kendisinin dışında ve kendisinden bağımsız olan doğruluk ölçütleri sağlayamaması durumu

RÖNESANS

15. ve 16. yüzyıllarda önce İtalya'da başlayan ve daha sonra Avrupa'da yayılan edebiyat, güzel sanatlar ve bilim alanındaki gelişmeler, yenilikler ve anlayışlara "Yeniden Doğuş" anlamında Rönesans denilmiştir.

Rönesansla Avrupa'da bilim alanında deney ve gözleme dayalı pozitif düşünce yayıldı ve skolâstik düşünce yıkıldı. Reforma neden oldu

SEMBOLİZM:

* Sembolizm ya da simgecilik, en genel anlamıyla farklı anlamlara gelen ya da farklı öğeleri simgeleyen çeşitli sembollerin kullanımıdır. Sembolizme sanatta, özellikle resim, müzik ve edebiyat alanlarında rastlanır. Sembolizm, Sanat eserinin değerini, gerçeğin olduğu gibi aktarılmasında değil, duygu ve düşüncelerin, işaret ve biçimlerin uygunluk içinde düzenlenişinde gören, ayrıca kelimelerin müzik ve sembol değerine dayanılarak en anlatılmaz duygu inceliklerinin bile sezdirilebileceğini savunan edebiyat ve sanat akımı, simgecilik.

SÜRREALİZM= (GERÇEKÜSTÜCÜLÜK)

1924'te Fransa'da ortaya çıkmıştır. Sürrealistler, Freud'un psikanaliz yönteminden yola çıkmışlardır.Sanatçı bilinç altındakileri dışa vurarak eserini oluşturur.Akıl ve mantık değersizdir. İnsanı yönlendiren iç güdülerdir, bilinç altıdır.

Bu akıma göre edebî eserde bir kişinin sevaplarının yanında günahlarının, ahlâka uygun davranışlarının yanında uygun olmayanların da bulunması gerekir.Bu akımın kurucuları, sanat hayatlarının ilk yıllarında dadaizmin etkisinde kalmışlardır.

Aklın, geleneklerin, alışkanlıkların denetiminden uzak, bilinçaltı gerçeklerini yansıtan yani bilinen gerçekle bağını kesip kendince bir gerçek yaratmak amacını güden edebiyat ve sanat akımıdır.

SKOLASTİK DÜŞÜNCE

Orta Çağ Avrupasında dini araştırmalarının mantık dışı, sırf kendi çıkarlarını korumak için oluşturduğu düşünce sistemine denir. Bu düşünce çerçevesinin dışına asla çıkılamazdı. Çıkmaya çalışanlar devrin en büyük cezasıyla yani dinden çıkarılma manasına gelen " Afaroz edilmeyle " cezalandırılıyorlardı.

Skolastik düşünce yüzünden Avrupada bilimsel gelişmeler engellenmiştir.

TABİIYYUN (NATURALİSTLER)

Deney ve tümevarım metodunu ilk kullanan ve bilginin duyumlardan ibaret olduğunu savunmuşlardır. İslâm dünyasındaki ilk felsefi akımdır. Maddî dünyanın dışında ruh ve Allah'ı kabul ediyor, Allah'ın hikmetinin, onun yarattığı eşyada tecelli ettiğini söylüyorlar.

Bu ekolun kurucusu Ebû Bekr Zekeriya Razi'dir. Razi aynı zamanda bir tıpçıdır. (*)

Yirmi ciltlik el-Havi adlı bir kitap yazmıştır. Fizikte ışığın kırılmasını ilk kez o bahsetmiş, boşlukta çekimin varlığını ispatlamaya çalışmıştır.

Ruh ve Nefs hakkındaki Görüşleri: Raziye göre Nefs, bedenden önce gelir. Cisim nefse bağlıdır. Bu nedenle bir doktor beden kadar, ruhu da tedavi etmesini bilmelidir. Ruhun ölmezliğine inandığından maddecilerle bu konuda ayrılmıştır. Fakat ruhun bedenden bedene göçü (tenasuh) kabul ettiği için de kelamcılardan ayrılır.

ÖZET BİLGİLER

-Rasyonalizm (Akılcılık) Doğru bilginin kaynağı akıldır

-Emprizm (Deneycilik) Doğru bilginin kaynağı deneydir

-Kritisizm (Eleştiricilik) Doğru bilginin kaynağı eleştiridir-akıl+deney

-Pozitivizm (Olguculuk) Doğru bilginin kaynağı olgulardır

-Mantıkçı Pozitivizm (Analitik Felsefe)

-Pragmatizm (Faydacılık) Doğru bilginin kaynağı faydadır

-Entüisyonizm (Sezgicilik) Doğru bilginin kaynağı sezgilerdir

-Fenomenoloji (Görüngübilim) Doğru bilginin kaynağı fenomenlerdir

20. ÜNİTE

HİTABET-İLETİŞİM-KONUŞMA TÜRLERİ

HİTABET SANATI

Hitabet bir iletişim Sanatıdır.

İletişim insanlar arasında duygu ve fikirlerin akışıdır.

*Bir kimsenin düşüncelerini ve duygularını insana, insan topluluklarına çeşitli kanallarla aktarma sürecidir.

İletişim Sürecinin Öğeleri:

*İleten (kaynak) Din hizmetlerinde kaynak din görevlisidir.

*İletilen (alıcı) Kaynaktan gönderilen iletiyi algılayandır. Din Hizmetlerinde buna da cemaat diyebiliriz.

***İleti (mesaj)** Kaynaktan çıkan bilgi, haber, olay, düşünce, duygu, mesajı temsil eder. İletilmek istenen şeydir. Din Hizmetlerinde ileti; dini bilgi, duygu, beceri diyebilir.

*İletişim Biçimi (kanal) İletilen mesajı kaynaktan alıcıya ulaştıran yoldur. Din hizmetlerinde, vaaz ve hutbe gibi.

HİTABET ÇEŞİTLERİ

Hitabet Çeşitleri

1- **Siyasî Hitabet:** Asıl yeri Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüleridir. Ayrıca, seçim dolayısıyla yapılan konuşmalar da bu gruba girmektedir.

2- **Askerî Hitabet:** Askerî hitabetin hedefi; vatan savunmasının gerektiği zamanda icap eden şerefli, kutsal vazife için askeri teşvik, ma'nen kuvvetlendirmektir. Cümleler kısa, yiğitçe, en cahil neferlerin bile kolayca anlayacağı tarzda açık, kesin olmalıdır.

3- **Hukûkî ya da Adlî Hitabet:** Mahkemelerde yapılan savunmalar, savcıların iddianameleri bu çeşittendir.

4- **Bilimsel ya da AkÂdemik Hitabet:** AkÂdemilerde, bilimsel toplantılarda yer alır. Amacı; araştırılan herhangi bir konu hakkında aydın bir topluluğa, o konu ile ilgili kimselere bilgi vermektir. Heyecanlandırma amacı güdülmez. İfadenin açık, kesin ve mantıklı olması şarttır.

5- **Dinî Hitabet:** Bu tarz hitabetlerin yeri mabetlerdir. Amacı; halka dinî bilgi ve eğitim vermek, dinî heyecan ve hisleri kuvvetlendirmek, onları fikren, mâ'nen yükseltmektir. Bu tarz hitabetlerde, anlaşılır dil kullanılmalıdır.

KONUŞMA VE TOPLANTI TÜRLERİ

Konuşmanın yapıldığı mekan, hatibin özellikleri, hitabetin tarzı ve sunuş biçimi açısından çeşitli şekillerde olabilir.

KURS: Belirli bir konuyu, bu konuda yetişeceklere öğretmek amacıyla yapılan etkinliklerdir.

SEMİNER: Belirli bir bilim dalındaki gelişmeleri, belli bir bilgi düzeyine sahip kimselere tanıtmak amacıyla düzenlenen ve konunun değişik bölümleri, bu bilim dalında otoritesi ve yeteneği kabul edilen kişiler tarafından açıklanan toplantılardır.

SUNUM: Sunum önceden hazırlanmış ve planlanmış bir konunun etkili ve anlaşılır biçimde dinleyicilere aktarılmasıdır. Teknolojik gelişmelerle bir hayli çeşitlenen sunumlarda amaç bir meseleyi anlatmak ve konu hakkında dinleyicileri ve izleyicileri bilgilendirmektir.

FORUM: Bir başkanın yönetiminde, toplumu ilgilendiren bir konuda, farklı gruplardan oluşan dinleyicilerin söz sırası alarak konuşma kuralları içerisinde yaptıkları tartışmalara forum denir.

Panel türünün özelliklerini bünyesinde bulundurur. Panelden farkı konuşmanın sonunda dinleyicilerin de tartışmaya katılıp fikirlerini beyan etmeleridir.

ÇALIŞTAY Ön hazırlık yapmak üzere bir konuda bilim adamları ve uzmanların katıldığı inceleme ve değerlendirme toplantısıdır.

HİTABE= (Nutuk-Söylev): Bir mesele, fikir veya şahıs hakkında, dinleyici kitlesine yapılan kısa ve heyecanlı konuşmalar.

KONFERANS: İlmî, fikri yahut araştırmaya dayalı bir konuyu anlatmak amacıyla daha çok aydın dinleyici grubuna yapılan konuşma.

AÇIKOTURUM: Geniş halk kitlelerini ilgilendiren konularda tanınmış veya o konuda yetkili olanların bir mesele üzerinde dinleyici önünde tartışmaları.

SEMİNER: Herhangi bir konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçları hakkında bilgi vermek ve bu bilgiler üzerinde tartışma amacıyla birkaç yetkilinin yönetimi altında düzenlenen toplantılar.

SOHBET (Hasb-ı hal-Musahâbe): Aktüel olaylar üzerinde veya fikri, siyasî, ekonomik vs. her konuda yapılan konuşmalar.

TİRAT: Bir sahne sanatçısının sahnede uygun bir hitabede bulunması.

MONOLOG VE DİYALOG: Bir kişinin kalabalık bir dinleyici kitlesine karşı daha ziyade hayatın gülünç yanlarını ve çelişkilerini yansıtmak üzere yaptığı konuşmaya monolog, bu konuşmanın Karagöz ve Hacivat örneğinde olduğu gibi karşılıklı olmasına da diyalog denir.

TÖREN KONUŞMALARI: Bir kişiyi anma, önemli bir günü veya olayı yâd etme amacıyla, hayırlı bir işin başlaması veya bitmesi nedeniyle yapılan resmî içerikli konuşmalardır.

NUTUK: Geniş halk kitlelerine, meydanlarda ve geniş mekanlarda konusu genelde siyasî veya millî içerikli olan, bir düşünceyi, bir duyguyu anlatan konuşmalardır.

SOHBET: Musâhabe de denilen, daha çok gündelik bütün olaylarla ilgili olan, fazla detaya inilmeden önemli siyasî ve sosyal konuları kısa ve zarif nüktelerle süslenerek herkesin anlayabileceği gayr-i resmî türdeki konuşmalardır. Araya fıkralar, hikayeler, nükteler serpiştirilebilir.

MÜNAZARA: Karşılıklı birkaç

kişinin, herhangi bir konunun leh ve aleyhinde gruplaşmak suretiyle, fikir alış verişinde bulunmaları ve tartışmalarıdır. Gruplar konunun birbirine zıt iki yönünü savunurlar. Karşılıklı birbirlerinin görüşlerini eleştirirler. Bir başkan yönetiminde yapılır. Savunulan tezlerin doğruluğunun ispatı önemlidir. Yarış havası hakimdir.

PANEL: Dinleyiciler önünde, bir konunun sohbet havası içerisinde, alanında birkaç kişinin tartıştığı, sonlarına doğru dinleyicilerin sorularından oluşan tartışmalardır.

SEMPOZYUM: Bir konunun değişik açılardan, konu hakkında uzmanlaşmış insanların seri olarak konuşma yapmalarıdır. Büyük salonlarda, konu ile ilgili meslek grubu insanlara hitap edilir. Konuşmacılar belirlenmiş süre içinde görüşlerini beyan ederler. Bütün konuşmalar tamamlandıktan sonra, konunun uzmanları tarafından konu müzakere edilir.

MONOLOG: Genellikle hayatın komik taraflarını yansıtan konularda, alaycı ve esprili üslupla, bir kişinin sahnede dinleyicilere karşı yaptığı eğlendirirken, güldürürken düşündüren konuşmalara denir. Monologda ses, jest, mimik çok önemlidir. Taklitler yapılır, fıkralar anlatılır.

DİYALOG: Bir sahnede iki kişinin karşılıklı olarak esprili bir tarzda konuşmalarıdır. Herhangi bir konu etrafında belirli düzen içinde konuşurlar. Hayatın kötü ve zor taraflarını gösterebilmek için karikatürize eden ve çeşitli insan tiplemeleri yapan bir özelliği vardır. Eğlendirme amaçlıdır. Karagöz ile Hacivat bunun en güzel örneğidir.

BAZI TANIMLAR

Mükaleme, Muhadese (diyalog)

Muhavere: Belirli bir konu gözetmeden öylesine konuşmalar

Mübahese Bir konu üzerinde karşılıklı fikir alışverişi.

Müzakere: Eksiğini tamamlamak, diğer görüşlerden yararlanmak, unuttuğunu hatırlama amaçlı konuşmalar.

Müşavere. (İstişar) Hakkın ve doğru olanın açığa çıkması için bir konu üzerinde karşılıklı bilgi paylaşımına denir.

Mücadele.Kendi görüşünü dayatıp galip gelmeye matuf konuşmalar.

Münakaşa: Karşı tarafı dinlemeksizin mücerret onu susturma maksatlı muhavereye denir.

DİNİ HİTABET

İslâm'ın doğuşundan itibaren dinin emir ve yasaklarını insanlara anlatma değişik şekillerde uygulanmıştır. Dini anlatma öncelikle din görevlilerinin sorumluluğunda olmasına karşın, farklı mekanlarda farklı kişiler tarafından da yapılagelmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu görev Emr-i bil Ma'ruf Nehy-i anil Münker, Tebliğ, İrşad, Davet, Nasihat, Öğüt, İnzar, Tebşir kelimeleriyle ifade edilmektedir. Dinî hitabetin amacı Allah'ın mesajının insanlara ulaştırılmasıdır. Her devirde din görevlileri halka bu mesajları anlatmaya gayret göstermişlerdir. Başlıca iki şekli vardır: Hutbe ve Vaaz.

HUTBE VE VAAZ

Cuma ve Bayram günlerinde minbere çıkılarak yapılan, kısa öz ifadeli,

halkın seviyesine uygun nasihat ve öğüt içerikli, aynı zamanda Allah'a dua ve Rasulü'ne salatü selâm getirilerek icra edilen konuşmalara Hutbe denir. Halkın ihtiyaçları gözetilir. Onların duygularına da hitap etme, davranış değişikliklerini sağlama amaçlanır.

Cami kürsülerinde, namazlardan önce veya namaz sonrasında yapılan, hutbeye göre daha uzun ve detaylı yapılan konuşmalara Vaaz denir. Hutbeden farklı bir üslupla, dinleyicileri bilgilendirme, heyecan verme, davranış değişikliklerini sağlama amaçlıdır.

Cami dışında da dinî hitabet türleri icra edilmektedir. Çeşitleri oldukça gelişmiştir. Başlıcaları: Konferans, panel, radyo-televizyon programları, bültenler, dergiler, kaset-VCD vb. Halka açık büyük yerlerde yapılan dinî hitabetin yanında özel mekanlarda küçük gruplara karşı yapılan hitabet tarzı da vardır.

Kur'ân-ı Kerîm, kendisine inanmış insanlar için bir rehber ve hidâyet kaynağıdır. İslâm dinini girmiş insanlar, onun emirlerini hayatlarına aksettirmeye çalışırlar ve çevresindeki insanlara duyurmaya gayret sarfederler. Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i Şer'îflerde bu, inanmış insanların yapması gereken yükümlülük olarak belirtilmektedir. Allahu Teala'nın emir ve yasaklarını ifade eden Kur'ân'da birçok kelime vardır. Bunlar: İrşat, Öğüt, Nasihat, İnzar, Tebliğ, Davet vs. Bu kavramları insanlara ulaştırırken en güzel yol ve metot nasıl ise öylece kullanmak gerektiği de ayrıca belirtilmiştir. Bu hitap şekli de belli bir plan ve düzen içinde sergilenmelidir.

GÖRSEL VE YAZINSAL TÜRLER

RÖPORTAJ

Bir gerçeği; araştırma, inceleme, gezip görme ya da soruşturma yöntemiyle yansıtan, öyküleme anlatım biçimine ve gerektikçe fotoğrafın tanıklığına başvurulan yazı ya da görsell türüne denir.

Bir olayı, bir yeri, bir eşyayı veya bir kuruluşu çeşitli yönleriyle tanıtmak amacıyla dergi, gazete veya görüntülü yayın organlarında sunulan konuşmalara röportaj denir.

GÖRÜŞME (MÜLAKAT)

Herhangi bir sosyal konu yada sorun üzerinde, uzman kişi yada kişilerle yapılmış konuşmaları yansıtan yazı ya da görsel türüne denir. Toplumun tamamını yada bir kısmını ilgilendiren her alanda "görüşme" yapılabilir. Bu tür yazılar, genellikle gazete, dergi yada Tv kanallarında yayımlanmak için hazırlanmaktadır.

Röportaj sadece uzman kişilerle değil sıradan kişilerle de yapılabilir. Mülakat tanınmış ve uzman kişilerle yapılır.

RÖPORTAJLA MÜLAKAT ARASINDAKİ FARKLAR

*Mülakat yapan kişi yalnızca soru sorar, röportajcı ise soru yanında konuşmaya kendi görüşlerini de katar.

*Röportajda kullanılan fotoğraflar çoktur. Mülakatta ise sadece mülakat yapılan kişinin resi yer alır.

*Mülakat konuyla ilgili kesimi ilgilendirirken, röportaj haber özelliği taşımasından dolayı toplumun geniş bir kesimine hitap eder.

MAKALE

Bir gazete yazısıdır. Fıkradan farkı, anlatılanların belli bir kanıta dayandırılmasıdır. Okuyucuyu bilgilendirmek ve bir gerçeği savunmak İçin yazılır. Sanat, bilim, siyaset, spor gibi türlü konuları işler. Makalede ispat ve iddia vardır.

FIKRA

Bir konu üzerinde kişisel görüşlerin iddiasız, kanıtsız anlatıldığı düzyazı türüdür. Fıkralar geniş açıklamalara yer vermeyen, kısa ve ilginç anlatımlı yazılardır. Daha çok, gazetelerin belli köşelerinde yazarlarca, güncel olayları, kişisel görüşler doğrultusunda açıklamaya araç olan yazılardır.

Bir de "tarihi fıkra" denilen ve ilginç tarihsel olayları, kişilerin tanıklığıyla anlatan yazılar vardır.

Nasrettin Hoca fıkralarıysa, toplumun düşüncelerini, nükteli bîr biçimde yansıtan yazı türleridir

ELEŞTİRİ

Şiir, roman, film gibi bir edebiyat ya da sanat ürününün gerçek değerini (üstün veya eksik yanlarını) ortaya koymak amacıyla yazılan; tanıtma, açıklama, değerlendirme yazılarına denir. Eleştiri yazısı yazanlara "eleştirmen" adı verilir.

DENEME

Herhangi bir konu üzerinde kesin sonuçlara gitmeden, yazarın kendisiyle konuşuyormuş gibi bir anlatımla düşüncelerini dile getirdiği yazı türüne denir. Denemelerde, alabildiğine bir kişisellik, kendine özgülük vardır.

BİYOGRAFİ

Tanınmış kimselerin yaşamını, çalışmalarını, başarılarını belgelere ve tanıklara dayanarak anlatan yazılardır.

ÖYKÜ (Hikâye) Yaşanmış veya tasarlanmış bir olayı, bir durumu; yer, kişi ve zaman belirterek anlatan kısa yazılara denir.

ROMAN

Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları, insanların İç dünyasını, serüvenlerini, karakterlerini; yer, kişi ve zaman göstererek ayrıntılı bir biçimde anlatan uzun yazılara denir.

SEYAHATNAME, GEZİ YAZISI

Gezilip görülen yerlerin ilgi çekici özelliklerini ve izlenimleri anlatan yazı türüdür. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi gezi yazısı türü için en ideal örnektir.

MEKTUP

Yazılış amaçlarına göre mektup çeşitleri şunlardır:

Özel Mektuplar: Birbirini tanıyan kişiler arasındaki haberleşmeyi sağlar. Teşekkür, başsağlığı, hatır sorma, özür dileme, kutlama, çağrı (davetiye) mektupları ve kartlar, özel mektuptur.

İş Mektupları ve Resmî Mektuplar: Herhangi bir işi gerçekleştirmek amacıyla yazılan mektuplardır.

Dilekçeler, telgraflar, ilânlar, ticaret mektupları, özel ve Resmî ku-

rum mektupları (genelgeler, kararlar, emirler...) iş mektuplarından-dır. Bunlardan en yaygın olanları: "dilekçeler ve telgraflar" dır.

Edebi Mektuplar: Edebiyatçıların ve sanatçıların birbirlerine yazdıkları, sanat değeri taşıyan mektuplardır.

Açık Mektup: Kişi veya kurumlara hitaben yazılan, dergi ve gazetelerde yayımlanarak halka açıklanan, kamuoyu oluşturmayı amaçlayan mektuplardır.

ANI-HATIRAT

Bir kişinin başından geçmiş olayların anlatıldığı edebi yazılara denir. Anılar, tanınmış kişilerin yaşamlarını ve onların dönemlerini yansıttığı için önem taşır. "Günlük" denilen defterlere günü gününe yazıldığı gibi, sonradan kaleme alınarak da yazılabilir. Sonradan yazılanlarda, bellek yanılmalarını önlemek için belgelerden yararlanılır.

ANAKRONİZM

Meydana geliş tarihi kesin olarak bilinen bir olayı yaşadığı zaman belli olan bir kişiyi, değişik bir tarihte gerçekleşmiş ya da yaşamış gibi gösterme. Örneğin Nasrettin Hoca'nın Timur ile ilgili fıkraları gibi.

Anakronizm bilgi eksikliğinden kaynaklanabilir ya da bir amaç için bilinçli olarak yapılabilir.

ANEKDOT

Bir edebi eserde anlatılan bir olayın başlı başına ayrı birbütünlük gösteren parçasıdır. Kısa hikaye, fıkra, menkıbe anlamlarını da taşır.

ANTOLOJİ

Gerçek sanat eseri değerindeki örneklerin bir arayagetirildiği derleme yapıtlar. Yunanca anthos (çiçek) ve legein (toplama) sözcüklerinden türemiştir. Batı'da ilkörneklerini Yunanlılar verdi. Meselâ Şiir Antolojisi, Güzel Sözler Antolojisi gibi.

BERCESTE

Öz, güzel, latif, ince anlamlı, kolayca hatırlanan, yapısısağlam dize ya da beyit. Dize için daha çok mısra-ıberceste, beyit için de beyt-i berceste tanımlamalarıkullanılır. Genel anlamda bir şiirdeki en güzel dize ya da beyit de denebilir.

BİLADİYYE: BİLADİYE

Beldeleri konu edinen edebi eserler. Sanatçılargördükleri, gezdikleri, sevdikleri ya da görmek istedikleribeldeleri nazım ya da nesir şeklinde anlatır. Divanedebiyatında Ferdi, Derviş Ömer Efendi gibi şairlerin biladiyeleri vardır.

TİYATRO

Olayları oluş halinde gösteren yapıtlara "tiyatro" denir. Olaylar, oyuncular tarafından sahnede canlandırılır. Tiyatro metinlerinde iki temel öğe vardır: "olay ve kişiler. "

DARB-I MESEL Meydana gelen bir durumu, olayı bir örnekle anlatmaktakullanılan kalıplaşmış, anlamlı sözler. Durûb-ı emsâl diye bilinir.

DRAMA Sahnede oynanmak için yazılan, olayları oluş halindeve karşıt

	İmam Yeterlik	Müezzin Yeterlilik	Nakil	Yurtdışı Soruları	Hac Soruları	KKÖ UNVAN DEĞİŞİK	Stajyer KKÖ	Stajyer Vaiz
15. Memurin Kanunu, Anayasa Hukuk, Vatandaşlık			3	2-4	2-5			3
16. Genel Bilgiler, Coğrafya, Kimya, Fizik, Önemli gün ve yerler				1-3	2-4			1
17. Tarih-İnkilap Tarihi				3-5	1-2			1-3
18. Felsefe, Sanat, Edebiyat Akımları Sözlüğü			1	2				1-3
19,İletişim, Hitabet, ahlak, İns.ilişkiler, Genel Kültür Kavramları	8		1	5	6-10	5	10	8
Edebiyat-Edebi Şahsiyetler, İslam Alimleri			1-2	3				1-3
Arapça-Çeviri					1-9			13-16
TOPLAM SORU ADEDİ	100	100	80	100	100	50	100	100

Not; Sınavlarda konu dağılımı bazı yıllarda değişiklik arzetmektedir. Önceki yıllardaki sorular incelenerek ortalama olarak bir rakam verilmeye çalışılmıştır. Okurlarımız diğer bölümlere de hazırlıklı olsunlar. Oralardan soru çıkmayacak şeklinde bir garanti yoktur.

ÇIKAN SORULARIN KONU TASNİFİ

	İmam Yeterlik	Müezzin Yeterlilik	Nakil	Yurtdışı Soruları	Hac Soruları	KKÖ UNVAN DEĞİŞİK	Stajyer KKÖ	Stajyer Vaiz
1. Akaid-Kelam	20-25	20-25	7	8-15	7-10	10	25	13-18
2. Kur'an-ı Kerimi. Tarihi, Ayet-yorum-Tefsir usulü, Kur'an ilimleri, Kur'ani Kavramlar	10-13	13-15	9-15	15-20	10-13	4	10-15	10-15
3. Tecvid	20-25	25-30	6	1-5	1-5	7	15-22	7-10
4. Hadis Usulü, Hadis Yorum			10	8-10	3-10	2		13-18
5. Siyer-Peygamberler	10-20	3	7-10	8-12	8-12	8	15-20	3-5
6. Fıkıh Usülü, fıkhi terim			2-5	3-7	3			3-6
7. Namaz . abdest, Teyemmüm, Güsül, Cuma, Ezan, Cenaze Mezhep Karşılaştırmalı sorular)	15-25	15-25	13-15	8-13	9-12	10	10-15	10-15
8. Oruç Konusu	2-6	3-7	1-3	2-4	2-5	2	5	2-3
9. Zekat –Sadakai fıtr	2-5	4-6	1	1-3	1-3		5	3-5
10. İlmihal karışık (Yemin; Kurban, İddet, Nikah..)	2-5	5-7	1-5	3-5	2			4-8
11. Hac Konusu	2-6	2-7	5	3	18-30	2	2-5	2-4
12. İslami Genel Kültür, İslam Medeniyeti ve Eserler, Dini Kavramlar	2-6		6	3-5	3		3	4-8
13. Dinler Tarihi, Güncel önemli toplantılar, olaylar, İslam Dünyası				10-20	1-3			1
14. D.İ.B. Mevzuat			3	1-4	3-7			5-10

KAYNAKÇA

Diyanet İlmihali, Komisyon, Diyanet Vakfı

Diyanethaberler.com internet sitesi

E-imamlar.net internet sitesi.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, İslâm İlmihali, Bilmen Yayınları. İstanbul.

BOLAY, S. Hayri, (1990), Felsefi Doktrinler sözlüğü, Ankara

CERRAHOĞLU,İsmail, Tefsir Usülü

ÇAKAN, İsmâîl, Lütfi Hadis Usulü, M.Ü. İlâhîyat Fakültesi Yayın

ÇETİN, Abdurrahman, Kur'ân Okuma Esasları, İstanbul 1997

Diyanet Komisyon, Dini Kavramlar Sözlüğü,

Diyanet Aylık Dergisi muhtelif sayıları.

DİYANETHABERLER.COM

DOĞAN, D. Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, 1996 yrs.

EBÛ ZEHRÂ, M. (1983). İslâm'da Siyasî ve İtikâdî Mezhebler Tarihi, trc. Hasan

GÜZEL, Ahmet, 2000'li yıllarda Hz. Mûsâ – Hz. İsa ve Hz. Muhammed (sav.) 'in Hayatı, Konya, 2008.

H. Altuntaş, İ. Karagöz,

Hac İlmihali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

İLİTAM, Hadis, Fıkıh, Tefsir, Tecvid özetleri.

KARAÇAM İsmâîl, Kur'ân-ı Kerîmin Faziletleri ve Okuma Kaideleri, İstanbul 1996

KILAVUZ, Ahmet Saim, (1993). İslâm Akaidi ve Kelam'a Giriş, İstanbul

Mukayeseli İbadetler İlmihali, Vecdi Akyüz İz Yayıncılık, İstanbul

SORULARLAİSLÂMİYET.com

ŞABAN Zekiyyüddin, Fıkıh Usulü, Çev. İbrahim Kafi Dönmez, Diyanet Vakfı Yay.

ŞAMİL YAYINEVİ, İslâm Ansiklopedisi,

TOPALOĞLU, Bekir (1985). Kelam İlmi, Damla yay. İstanbul.

__________ , Kelam Terimleri Sözlüğü, İlyas Çelebi.İSAM yayınları.

oluşların çatışmasıyla geliştirip gösteren yapıt.

DRAMATİK; Sahnede canlandırılmak üzere yazılmış eserlerin ortakadı.

FESAHAT: Sözün ses ve anlam kusurlarından kurtarılması yolları. İfadenin kusurlardan uzak bulunması hali fasîh'tir.

Sözün söylenişi ve işitilişi tatlı olmalı, anlaşılmasında güçlük çekilmemelidir.

GARABET: Dilden düşmüş veya çok az kullanılıp henüz ayılmamış kelimelerin kullanılmasıyla meydana gelen fesahat bozukluğu.

HAŞİYE Bir metnin altına ya da kenarına konuyla ilgili açıklayıcıbilgiler yazmak. Eskiden yeni kitaplar yazmak yerinemevcuk kitaplar bu notlarla zenginleştirilirdi. Haşiyeyazmaya tahşiye, tahşiye yazan kişiye muhaşşi, haşiyeli eserlere de muhaşşa ismi verilir.

HİCVİYE Kişilerin veya toplumun kötü yönlerini, kusurlarını,gülünç durumlarını alaylı bir dille ortaya koyan manzum yazılar. Medhiye'nin tersi kabul edilir. Yergi de denenhicviye halk edebiyatında taşlama adını alır. Hicviyelerde mübalağalı üslûp kullanılır. Hicvedilen kişi şahsiyetinin gerçek yönleriyle

İTNAB Sözü, gerektiğinden fazla kelime veya cümle ile uzatma.

MANZUM

Nazımla yazılmış veya nazım biçimine konmuş, nesirden ayrı özellikler içeren eserlere verilen ortak isim.

MENSURE (MENSUR ŞİİR)

Duygu, düşünce, yaşam ya da hayalleri şiir inceliğinde anlatan düzyazı türü. İç uyuma önem verildiği için dilbilgisi kurallarına uygunluk aranmaz.

MİTOS: Batı literatüründe olayları abartılı bir şeklide anlatan kutsal öykülere denir.

MUCEM: Arap alfabesindeki noktalı harfler. Alfabetik olarak düzenlenmiş sözlük, hâl tercümesi, ansiklopediler böyle adlandırılır. Mucem tarih, ebced hesabı ile sadece noktalı harflerin hesap edilmesine dayanılarak düşülen tarihlerdir.

MUKTEZA-YI HÂL: Uslûpta zamana, yere, duruma ve hitâp edilen kişilere göre dili ayarlama, sözün söylendiği yerin, zamanın gerçek ve gereklerine uygun olması. Mukteza-yı makam, itibar-ı münasib sözleri de aynı anlamda kullanılır.

ORTAOYUNU: Sahne olarak kabul edilen ve etrafı seyircilerle kuşatılmış bir alanda, belirli bir konu doğrultusunda fakat yazılı bir metne bağlı kalınmaksızın oynanan tuluata dayalı oyun.

OTOBİYOGRAFİ: Bir kimsenin kendi hayatını yazdığı eser. Biçim ve içeriğiyle bir edebi değer taşımalıdır.

OTOGRAF: Yazarın kendi el yazısı. Eskiden hatt-ı dest (el yazısı) deyimi kullanılırdı.

PORTRE: Bir kimseyi fiziksel görümü, ruhsal durumu yönünden en belirleyici özellikleriyle betimleme; sözcüklerle onun tensel ve tinsel Resmîni çizme.

PORTRE: Bir kimseyi fiziksel görümü, ruhsal durumu yönünden en belirleyici özellikleriyle betimle-

me; sözcüklerle onun tensel ve tinsel Resmîni çizme.

TEZKİRE: Divan edebiyatında ozanların yaşamöyküsünü konu alan yapıtların genel adı.

TRAJEDİ (TRAGEDYA): Antik ve klasik tanıma göre, yüceltilmiş sözlerle yazılan, bir kahramanın iyi bir durumdan kötü bir duruma düşmesiyle, duygusal arınmayı sağlayacak acıma ve korku duygularına yönelen oyun türü. Klasik anlayışta manzum olarak yazılan tragedya, daha sonra düzyazıyla da yazılmıştır.

TULUAT: Karagöz ve Ortaoyunu'nda olduğu gibi, önceden yazılmış bir metne dayanmadan ama örgüsü önceden bilinen, oyuncuların bu örgüye göre o andaki buluşlarıyla konuşarak geliştirdikleri halk tiyatrosu türü.

ÇIKAN SORULARIN KONU TASNİFİ

	İmam Yeterlik	Müezzin Yeterlilik	Nakil	Yurtdışı Soruları	Hac Soruları	KKÖ UNVAN DEĞİŞİK	Stajyer KKÖ	Stajyer Vaiz
1. Akaid-Kelam	20-25	20-25	7	8-15	7-10	10	25	13-18
2. Kur'an-ı Kerimi. Tarihi, Ayet-yorum-Tefsir usulü, Kur'an ilimleri, Kur'ani Kavramlar	10-13	13-15	9-15	15-20	10-13	4	10-15	10-15
3. Tecvid	20-25	25-30	6	1-5	1-5	7	15-22	7-10
4. Hadis Usulü, Hadis Yorum			10	8-10	3-10	2		13-18
5. Siyer-Peygamberler	10-20	3	7-10	8-12	8-12	8	15-20	3-5
6. Fıkıh Usülü, fıkhi terim			2-5	3-7	3			3-6
7. Namaz . abdest, Teyemmüm, Güsül, Cuma, Ezan, Cenaze Mezhep Karşılaştırmalı sorular)	15-25	15-25	13-15	8-13	9-12	10	10-15	10-15
8. Oruç Konusu	2-6	3-7	1-3	2-4	2-5	2	5	2-3
9. Zekat –Sadakai fıtr	2-5	4-6	1	1-3	1-3		5	3-5
10. İlmihal karışık (Yemin; Kurban, İddet, Nikah..)	2-5	5-7	1-5	3-5	2			4-8
11. Hac Konusu	2-6	2-7	5	3	18-30	2	2-5	2-4
12. İslami Genel Kültür, İslam Medeniyeti ve Eserler, Dini Kavramlar	2-6		6	3-5	3		3	4-8
13. Dinler Tarihi, Güncel önemli toplantılar, olaylar, İslam Dünyası				10-20	1-3			1
14. D.İ.B. Mevzuat			3	1-4	3-7			5-10
15. Memurin Kanunu, Anayasa Hukuk, Vatandaşlık			3	2-4	2-5			3

	İmam Yeterlik	Müezzin Yeterlilik	Nakil	Yurtdışı Soruları	Hac Soruları	KKÖ UNVAN DEĞİŞİK	Stajyer KKÖ	Stajyer Vaiz
16. Genel Bilgiler, Coğrafya, Kimya, Fizik, Önemli gün ve yerler				1-3	2-4			1
17. Tarih-İnkilap Tarihi				3-5	1-2			1-3
18. Felsefe, Sanat, Edebiyat Akımları Sözlüğü			1	2				1-3
19,İletişim, Hitabet, ahlak, İns.ilişkiler, Genel Kültür Kavramları	8		1	5	6-10	5	10	8
Edebiyat-Edebi Şahsiyetler, İslam Alimleri			1-2	3				1-3
Arapça-Çeviri					1-9			13-16
TOPLAM SORU ADEDİ	100	100	80	100	100	50	100	100

Not; Sınavlarda konu dağılımı bazı yıllarda değişiklik arzetmektedir. Önceki yıllardaki sorular incelenerek ortalama olarak bir rakam verilmeye çalışılmıştır. Okurlarımız diğer bölümlere de hazırlıklı olsunlar. Oralardan soru çıkmayacak şeklinde bir garanti yoktur.